UNIWERSYTET MARII CURIE - SKŁODOWSKIEJ
W LUBLINIE
Wydział Prawa i Administracji

Dziedzina: nauki społeczne
Dyscyplina: nauki prawne

Ewelina Foryt

Status prawny zarządcy masy majątkowej przedsiębiorcy

Legal status of the administrator of the entrepreneur's assets

Rozprawa doktorska
przygotowana pod kierunkiem naukowym
prof. dr hab. Katarzyny Kopaczyńskiej – Pieczniak

LUBLIN 2026

Spis treści

Wykaz skrótów 10

Wstęp 14

Rozdział I. Zastępstwo prawne jako podstawa sprawowania zarządu majątkiem przedsiębiorcy 21

§1. Istota zastępstwa prawnego 21

§2. Zastępstwo a reprezentacja 23

1. Pojęcie reprezentacji 23

2. Zastępstwo bezpośrednie (przedstawicielstwo) 25

2.1. Istota przedstawicielstwa 25

2.2. Rodzaje przedstawicielstwa 29

2.2.1. Przedstawicielstwo ustawowe i pełnomocnictwo 29

2.2.1.1. Przedstawicielstwo ustawowe 29

2.2.1.2. Pełnomocnictwo 31

2.2.2. Przedstawicielstwo czynne i bierne 37

3. Zastępstwo pośrednie 39

§3. Zastępstwo prawne a organ 44

§4. Zastępstwo prawne a posłannictwo 49

§5. Zastępstwo prawne a powiernictwo 50

§6. Wnioski 54

Rozdział II. Istota zarządu i zarządcy masy majątkowej przedsiębiorcy 57

§1. Instytucja zarządu w prawie cywilnym 57

§2. Pojęcie zarządzania 59

§3. Zarząd jako działanie w cudzej sferze prawnej 63

§4. Rodzaje czynności podejmowanych w ramach zarządu 64

1. Czynności zwykłego zarządu i czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu 64

2. Czynności nagłe i czynności zachowawcze 66

§5. Pojęcie i charakter prawny zarządcy masy majątkowej 69
1. Pojęcie zarządcy masy majątkowej 69
2. Charakter prawny zarządcy masy majątkowej 71
2.1. Syndyk jako zarządca masy upadłości 71
2.2. Zarządca sanacyjny jako zarządca masy sanacyjnej 76
2.3. Zarządca przymusowy jako zarządca przedsiębiorstwa dłużnika 78
2.4. Zarządca sukcesyjny jako zarządca przedsiębiorstwa w spadku 81
§6. Zarządca masy majątkowej a status przedsiębiorcy 86
§7. Wnioski 89
Rozdział III. Majątek przedsiębiorcy lub przedsiębiorstwo jako przedmiot zarządu 92
§1. Istota majątku przedsiębiorcy 92
§2. Pojęcie przedsiębiorstwa 94
§3. Majątek przedsiębiorcy a przedsiębiorstwo 105
§4. Wyodrębnienie masy majątkowej będącej przedmiotem zarządu 110
1. Istota wyodrębnienia masy majątkowej 110
2. Masa upadłościowa 112
3. Masa sanacyjna 115
4. Przedsiębiorstwo jako przedmiot zarządu przymusowego 118
5. Przedsiębiorstwo w spadku 121
§5. Wnioski 125
Rozdział IV. Ustanowienie zarządcy masy majatkowej przedsiębiorcy 129
§1. Przesłanki ustanowienia zarządcy 129
1. Przesłanki ustanowienia syndyka 129
2. Przesłanki ustanowienia zarządcy sanacyjnego 130
3. Przesłanki ustanowienia zarządcy przymusowego 131
4. Przesłanki ustanowienia zarządcy sukcesyjnego 133
§2. Legitymacja czynna do powołania zarządcy masy majątkowej 134

1. Legitymacja czynna do powołania syndyka 134
2. Legitymacja czynna do powołania zarządcy sanacyjnego 134
3. Legitymacja czynna do powołania zarządcy przymusowego 135
4. Legitymacja czynna do powołania zarządcy sukcesyjnego 137
§3. Legitymacja bierna do pełnienia funkcji zarządcy masy majątkowej 140
1. Legitymacja bierna do pełnienia funkcji syndyka, zarządcy sanacyjnego i zarządcy przymusowego 140
2. Legitymacja bierna do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego 144
§4. Podmiot, któremu zostaje odjęta kompetencja do wykonywania zarządu 146
1. Upadły w postępowaniu upadłościowym 146
2. Dłużnik w postępowaniu restrukturyzacyjnym 148
3. Przedsiębiorca jako dłużnik (obowiązany) w postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym przez zarząd przymusowy 149
4. Właściciele przedsiębiorstwa w spadku 150
§5. Podstawy i źródła umocowania zarządcy do działania w sferze prawnej przedsiębiorcy 152
1. Orzeczenie sądu jako podstawa prawna działania zarządcy 152
2. Oświadczenie woli jako podstawa prawna działania zarządcy 154
§6. Tryb ustanowienia zarządcy 156
1. Tryb ustanowienia syndyka 156
2. Tryb ustanowienia zarządcy sanacyjnego 158
3. Tryb ustanowienia zarządcy przymusowego 159
4. Tryb ustanowienia zarządcy sukcesyjnego 160
§7. Wpływ ustanowienia zarządcy masy majątkowej na działalność organów 162
§8. Wpływ ustanowienia zarządcy na udzielone pełnomocnictwo, w tym prokurę 164
1. Syndyk a prokurent i pełnomocnik 164
2. Zarządca sanacyjny a prokurent i pełnomocnik 167
3. Zarządca przymusowy a prokurent i pełnomocnik 169

4. Zarządca sukcesyjny a prokurent i pełnomocnik 170

§9. Wpływ ustanowienia zarządcy sukcesyjnego na działalność kuratora spadku i wykonawcy testamentu 173

1. Kurator spadku a zarządca sukcesyjny 173

2. Wykonawca testamentu a zarządca sukcesyjny 177

§10. Wnioski 180

Rozdział V. Kompetencje zarządcy wyodrębnionej masy majątkowej 187

§1. Kompetencje syndyka w ramach zarządu upadłościowego 187

1. Objęcie majątku upadłego w zarząd 187

2. Zakres zarządu upadłościowego 188

3. Czynności syndyka podejmowane w stosunkach wewnętrznych 191

3.1. Dopuszczalność prowadzenia przedsiębiorstwa upadłego przez syndyka 191

3.2. Zabezpieczenie majątku upadłego 192

3.3. Czynności ewidencyjne i sprawozdawcze 192

3.3.1. Sporządzenie spisu inwentarza, spisu należności oraz oszacowanie masy upadłości 192

3.3.2. Sporządzenie planu likwidacyjnego i sprawozdania finansowego 194

3.3.3. Obowiązki sprawozdawcze 195

4. Zarząd upadłościowy a likwidacja masy upadłości 196

5. Czynności syndyka w stosunkach zewnętrznych 197

5.1. Sprzedaż składników majątku upadłego 197

5.1.1. Sprzedaż przedsiębiorstwa jako całości 197

5.1.2. Sprzedaż zorganizowanej części przedsiębiorstwa 199

5.1.3. Aukcja albo przetarg jako tryb zawarcia umowy sprzedaży 200

5.1.4. Sprzedaż z wolnej ręki 202

5.2. Kompetencje syndyka z tytułu uczestnictwa w spółkach lub spółdzielniach przez upadłego 203

5.3. Kompetencje syndyka w zakresie umów wiążących upadłego 204

5.3.1. Kompetencje syndyka dotyczące wiążących umów wzajemnych 204
5.3.2. Kompetencje syndyka dotyczące umów zlecenia, komisu i o zarządzanie papierami wartościowymi 205
5.3.3. Kompetencje syndyka dotyczące umów pożyczki i innych umów zawieranych z bankami 207
5.3.4. Kompetencje syndyka dotyczące umów najmu i dzierżawy 210
5.3.5. Kompetencje syndyka dotyczące umowy leasingu 211
§2. Kompetencje zarządcy w ramach zarządu sanacyjnego 212
1. Objęcie w zarząd masy sanacyjnej 212
2. Zakres zarządu masą sanacyjną 214
3. Czynności zarządcy w stosunkach wewnętrznych 215
3.1. Prowadzenie przedsiębiorstwa 215
3.2. Zabezpieczenie majątku dłużnika 215
3.3. Czynności ewidencyjne i sprawozdawcze 216
3.3.1. Sporządzenie spisu inwentarza, spisu należności i ustalenie składu masy sanacyjnej 216
3.3.2. Sporządzenie planu restrukturyzacyjnego 217
3.3.3. Sporządzenie spisu wierzytelności 217
3.3.4. Obowiązki sprawozdawcze 218
4. Czynności zarządcy w stosunkach zewnętrznych 218
4.1. Dopuszczalność sprzedaży przez zarządcę sanacyjnego mienia należącego do dłużnika 218
4.2. Zarząd sanacyjny a zbycie przedsiębiorstwa 219
4.3. Kompetencje zarządcy sanacyjnego z tytułu uczestnictwa przedsiębiorcy w spółkach lub spółdzielniach 222
4.4. Kompetencje zarządcy sanacyjnego w zakresie umów zawartych przez przedsiębiorcę 224
4.4.1. Kompetencje zarządcy sanacyjnego dotyczące umów wzajemnych 224

4.4.2. Kompetencje zarządcy sanacyjnego dotyczące umów ramowych 225

4.4.3. Kompetencje zarządcy sanacyjnego dotyczące pozostałych umów 226

§3. Wpływ ustanowienia syndyka albo zarządcy sanacyjnego na toczące się postępowania sądowe, administracyjne, sądowoadministracyjne 227

§4. Status prawny syndyka i zarządcy sanacyjnego w postępowaniu sądowym, administracyjnym, sądowoadministracyjnym 230

§5. Kompetencje zarządcy w ramach zarządu przymusowego 234

1. Zakres zarządu przymusowego 234

2. Czynności podejmowane w stosunkach wewnętrznych 236

2.1. Prowadzenie spraw 236

2.2. Czynności ewidencyjne i sprawozdawcze 239

3. Czynności podejmowane w stosunkach zewnętrznych 240

3.1. Czynności pozasądowe 240

3.2. Czynności sądowe 241

§6. Kompetencje zarządcy w ramach zarządu sukcesyjnego 242

1. Zakres zarządu sukcesyjnego 242

2. Zarząd sukcesyjny a zbycie przedsiębiorstwa w spadku 244

3. Czynności podejmowane w stosunkach wewnętrznych 245

3.1. Prowadzenie spraw przedsiębiorstwa w spadku 245

3.2. Czynności ewidencyjne i sprawozdawcze 246

4. Czynności podejmowane w stosunkach zewnętrznych 248

4.1. Czynności prawne podejmowane przez zarządcę sukcesyjnego 248

4.2. Kompetencje zarządcy sukcesyjnego w zakresie umów zawartych przez przedsiębiorcę 251

4.3. Wpływ ustanowienia zarządcy sukcesyjnego na toczące się postępowania sądowe, administracyjne, sądowoadministracyjne 254

§7. Obowiązek dochowania należytej staranności przy sprawowaniu zarządu 256

1. Obowiązek dochowania należytej staranności przez syndyka i zarządcę sanacyjnego . 256

2. Obowiązek dochowania należytej staranności przez zarządcę przymusowego 258
3. Obowiązek dochowania należytej staranności przez zarządcę sukcesyjnego 259
§8. Zasady wynagradzania zarządców masy majątkowej 259
1. Zasady wynagradzania syndyka 259
2. Zasady wynagradzania zarządcy sanacyjnego 261
3. Zasady wynagradzania zarządcy przymusowego w postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym 264
4. Zasady wynagradzania zarządcy sukcesyjnego 266
§9. Wnioski 269
Rozdział VI. Odpowiedzialność zarządcy masy majątkowej przedsiębiorcy 273
§1. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków 273
1. Odpowiedzialność syndyka i zarządcy sanacyjnego z tytułu nienależytego wykonywania obowiązków 273
1.1. Charakter odpowiedzialności 273
1.2. Znaczenie zgody dla zwolnienia z odpowiedzialności za szkodę 276
2. Odpowiedzialność zarządcy przymusowego w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym 277
3. Odpowiedzialność zarządcy sukcesyjnego 279
§2. Zagadnienie odpowiedzialności zarządcy za zobowiązania zaciągnięte przy sprawowaniu zarządu 283
§3. Zagadnienie odpowiedzialności zarządcy z tytułu rękojmi 286
1. Istota odpowiedzialności z tytułu rękojmi za wady 286
2. Zagadnienie odpowiedzialności syndyka i zarządcy sanacyjnego z tytułu rękojmi za wady 289
2.1. Charakter sprzedaży przez syndyka i zarządcę sanacyjnego składników majątku w postępowaniu upadłościowym i w postępowaniu restrukturyzacyjnym 289
2.2. Charakter prawny nabycia przedsiębiorstwa w postępowaniu upadłościowym 291

2.3. Zagadnienie odpowiedzialności z tytułu rękojmi za wady w postępowaniu upadłościowym 293
2.4. Odpowiedzialność z tytułu rękojmi na podstawie umów zawartych przez upadłego 296
3. Zagadnienie odpowiedzialności zarządcy przymusowego z tytułu rękojmi za wady 298
3.1. Charakter prawny nabycia rzeczy w postępowaniu egzekucyjnym 298
3.2. Problem odpowiedzialności z tytułu rękojmi za wady sprzedanych przedmiotów majątkowych 299
4. Odpowiedzialność zarządcy sukcesyjnego z tytułu rękojmi 300
§4. Odpowiedzialność porządkowa syndyka, zarządcy sanacyjnego i zarządcy przymusowego ustanawianego w postępowaniu egzekucyjnym 302
§5. Sankcje administracyjnoprawne wobec syndyka, zarządcy sanacyjnego i zarządcy przymusowego jako doradcy restrukturyzacyjnego 304
§6. Wnioski 307
Rozdział VII. Ustanie zarządu wyodrębnioną masą majątkową 312
§1. Wygaśnięcie zarządu z mocy prawa 312
1. Wygaśnięcie zarządu sprawowanego przez syndyka 312
1.1. Postanowienie o zakończeniu postępowania upadłościowego 312
1.2. Postanowienie o umorzeniu postępowania upadłościowego 312
1.3. Postanowienie o uchyleniu postępowania upadłościowego 314
1.4. Skutki prawne zakończenia, umorzenia i uchylenia postępowania upadłościowego 314
1.5. Pozostałe przyczyny wygaśnięcia sprawowania funkcji przez syndyka 315
2. Wygaśnięcie zarządu sanacyjnego 315
3. Wygaśnięcie zarządu przymusowego 317
3.1. Zakończenie postępowania egzekucyjnego wskutek osiągniecia jego celu 317
3.2. Umorzenie postępowania egzekucyjnego 318
3.3. Ustanie zabezpieczenia 319
4. Wygaśnięcie zarządu sukcesyjnego 321
4.1. Zdarzenia powodujące wygaśnięcie zarządu sukcesyjnego z mocy prawa 321

4.2. Skutki wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego 322
4.3. Utrata statusu zarządcy sukcesyjnego 324
§2. Odwołanie zarządcy 325
1. Odwołanie syndyka 325
2. Odwołanie zarządcy sanacyjnego 326
3. Odwołanie zarządcy przymusowego 326
4. Odwołanie zarządcy sukcesyjnego 329
§3. Zmiana zarządcy na jego wniosek (rezygnacja) lub z inicjatywy innych podmiotów ... 331
1. Zmiana syndyka 331
2. Zmiana zarządcy sanacyjnego 333
3. Zmiana zarządcy przymusowego 335
4. Rezygnacja zarządcy sukcesyjnego 336
§4. Wnioski 339
Zakończenie 343
Bibliografia 354

Wykaz skrótów

I. Akty prawne

k.c.	Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 1071)
k.h.	Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1934 r. Kodeks handlowy (Dz.U. 1934 nr 57 poz. 502)
k.p.c.	Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1568)
k.r.o.	Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 2809)
k.s.h.	Ustawa z dnia 15 września 2000 r. - Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 18)
k.z.	Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. - Kodeks zobowiązań (Dz.U. 1933 nr 82 poz. 598)
p.p.s.a.	Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 935)
pr. przed.	Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 1480)
pr. rest.	Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. Prawo restrukturyzacyjne (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1428)
pr. spółdz.	Ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 593)
pr. up.	Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 614)
u. oblig.	Ustawa z dnia 15 stycznia 2015 r. o obligacjach (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 1667)
u.c.i.d.g.	Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy (t.j. Dz.U. z 2026 r. poz. 30)

u.d.l.	Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 450)
u.fund.	Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 166)
u.k.r.s.	Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 869)
u.l.d.r.	Ustawa z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1007)
u.o.r.s.p.	Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 585)
u.p.d.f.	Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 163)
u.p.d.p.	Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 278)
u.p.p.	Ustawa z dnia 25.09.1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 437)
u.p.s.	Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 1214)
u.v.t.	Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 775)
u.z.s.	Ustawa z dnia 5.07.2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 170)

II. Instytucje, sądy i urzędy

CEIDG	Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej
NSA	Naczelny Sąd Administracyjny
SA	Sąd Apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
SO	Sąd Okręgowy
SR	Sąd Rejonowy
WSA	Wojewódzki Sąd Administracyjny

III. Czasopisma i publikatory

Dz.U.	Dziennik Ustaw
Legalis	System Informacji Prawnej LEGALIS
Lex System	Informacji Prawnej LEX
MoP	Monitor Prawniczy
PiP	Państwo i Prawo
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
Pr. Sp.	Prawo Spółek
PS	Przegląd Sądowy
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
Rej.	Rejent

IV. Inne

art.	artykuł
Lit.	litera
n.	następne
Nb	numer boczny
Nr	numer
Nt	numer tematyczny
Pkt	punkt
Poz.	pozycja
r.	rok
s.	strona
t.	tom
t.j.	tekst jednolity
zob.	zobacz

Wstęp

Zakres przedmiotowy pracy i uzasadnienie wyboru tematu

W obrocie prawnym występuje niejednokrotnie bezsporna potrzeba zastępstwa, zaś analiza poszczególnych stosunków prawnych, w obrębie których pojawia się problem zarządu majątkiem pozwala zauważyć, że w większości sytuacji to pojęcie jest używane na oznaczenie działań w sferze prawnej innego podmiotu[1], co nie wyklucza działania we własnej sferze prawnej[2]. Kategoria podmiotów uprawnionych do sprawowania zarządu cudzym majątkiem jest bardzo obszerna. Można w tym zakresie wyodrębnić dwie zasadnicze grupy zarządców. Pierwszą stanowią zarządcy, wykonujący zarząd tylko pewną wyodrębnioną masą majątkową, do drugiej natomiast należy zaliczyć zarządców ustanowionych dla podmiotu prawa, którzy wyposażeni są w kompetencje do prowadzenia jego spraw i reprezentowania, a także do zarządzania jego majątkiem. Przedmiotem rozważań zawartych w niniejszej pracy jest, zgodnie z jej tematem, pierwsza wskazana grupa zarządców. Natomiast poza ich zakresem pozostają zarządcy sprawujący zarząd podmiotem prawa, czego konsekwencją są kompetencje w zakresie zarządzania jego majątkiem, w szczególności kurator osoby prawnej (art. 42 k.c.), zarządca przedsiębiorstwa państwowego (art. 45a u.p.p.), czy zarządca przymusowy fundacji (art. 14 u.fund.).

Zarządca masy majątkowej jest zaliczany do szerokiej kategorii zastępców prawnych. W polskim porządku prawnym nie występuje definicja zastępstwa, lecz jest ona wyróżniana w doktrynie. Przyjąć można, że zastępstwo jest stosunkiem prawnym pomiędzy zastępowanym a zastępcą, którego treścią jest uprawnienie zastępcy do występowania w obrocie za inną osobę[3]. W innym ujęciu jest określane jako działanie samodzielnego podmiotu, które wywołuje skutki w sferze prawnej innej osoby, czy też jako podejmowanie działań w sferze prawa cywilnego przez inny podmiot niż ten, którego skutki tych działań dotyczą[4]. Innymi słowy jest to sytuacja, w której zamiast podmiotu zobowiązanego lub uprawnionego działa inny podmiot[5] z zamiarem wywołania skutków prawnych i faktycznych

[1] S.K. Rzonca, Instytucja zarządu w prawie cywilnym a zarząd majątkiem wspólnym małżonków, Kraków 1981, s. 106.
[2] *Ibidem,* s. 107.
[3] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status prawny zarządcy sukcesyjnego, PPH 2018, nr 12, s. 4-11.
[4] Por. K. Korzan, Kurator w postępowaniu cywilnym, Warszawa 1966, s. 15.
[5] I. Gil, Sytuacja prawna syndyka masy upadłości, Warszawa 2006, s. 152–153.

w sferze zastępowanego[6]. Umożliwia ono wykonywanie praw podmiotowych przysługujących innej osobie lub realizację atrybutów cudzej zdolności prawnej[7].

Warto zaznaczyć, że sformułowanie „zarządca masy majątkowej" jak i „zarząd majątkiem" są terminami prawnymi. Treść tych pojęć nie została ustalona normatywnie, jednakże przepisy prawa odwołują się do nich. Pierwsze z nich występuje w kodeksie postępowania cywilnego w odniesieniu do uzyskania tytułu egzekucyjnego przeciwko niemu (art. 780 k.p.c.) oraz wydania postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności (art. 788 § 2 k.p.c.). Drugie pojawia się zarówno w prawie cywilnym materialnym, na przykład w sytuacji zarządu majątkiem wspólnym (art. 36 i nast. k.r.o.), zarządu majątkiem dziecka (art. 101 i nast. k.r.o.), jak i w ustawach procesowych, między innymi w kodeksie postępowania cywilnego (art. 87 k.p.c.), prawie upadłościowym (art. 410 pr. up.). Usytuowanie postanowień odnoszących się do „zarządu majątkiem" w ustawach procesowych w znacznej mierze należy do prawa materialnego[8]. Zamieszczenie ich w prawie procesowym wynika ze ścisłego powiązania pomiędzy oznaczonymi czynnościami sądu a powstaniem skutków materialnoprawnych po stronie podmiotu zastępowanego[9].

Przepisy prawa nie zawierają kompleksowej regulacji statusu prawnego podmiotów zarządzających masą majątkową, a katalog takich podmiotów w prawie prywatnym jest liczny i dotyczy różnych sytuacji prawnych. Do grupy zarządców cudzym majątkiem zalicza się między innymi syndyka masy upadłości (art. 156 ust. 1 pr.up.), zarządcę sanacyjnego ustanawianego w postępowaniu restrukturyzacyjnym (art. 23 pr.rest.), wykonawcę testamentu (art. 986 k.c.), kuratora spadku nieobjętego (art. 666 § 1 k.p.c.), zarządcę przymusowego ustanowionego nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym w postępowaniu zabezpieczającym (art. 752^4 § 1 k.p.c.), zarządcę zajętej nieruchomości (art. 931 k.p.c.), zarządcę przymusowego ustanawianego nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym w postępowaniu egzekucyjnym (art. 1064^1 § 2 k.p.c.) oraz zarządcę sukcesyjnego (art. 21 u.z.s.).

[6] A. Jedliński, M. Jedlińska, Pojęcie zastępstwa w prawie cywilnym materialnym (artykuł dyskusyjny). Rejent 2018, nr 1, s. 52.
[7] M. Smyk, Pełnomocnictwo według kodeksu cywilnego, Warszawa 2010, s. 233.
[8] S.K. Rzonca, Instytucja…, s. 98.
[9] W. Siedlecki, Prawo procesowe cywilne a prawo cywilne materialne, Krakowskie Studia Prawnicze, z. 3-4, 1969, s. 97.

W sytuacji ustanowienia zarządcy zostaje wyłączona możliwość sprawowania zarządu określoną masą majątkową przez zastępowanego[10]. Jednocześnie ten ostatni nadal pozostaje jego właścicielem, który nie został pozbawiony zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych. Ustanowienie zarządcy nie skutkuje odwołaniem członków poszczególnych organów zarządzających, stanowiących i nadzorczych albo podmiotów uprawnionych do prowadzenia spraw i reprezentacji przedsiębiorcy. W tym kontekście pojawia się szereg problemów związanych z wpływem ustanowienia zarządcy na możliwość podejmowania działań przez organy osób prawnych i jednostek organizacyjnych, które nie posiadają osobowości prawnej, ale którym ustawa przyznaje zdolność prawną. Jednocześnie pojawia się wątpliwość zarówno w zakresie możliwości dalszego podejmowania czynności prawnych przez pełnomocnika i prokurenta ustanowionych przez przedsiębiorcę, jak i dopuszczalności ustanowienia prokurenta przez samego zarządcę, z uwagi na pytanie w czyim imieniu i na czyją rzecz działa prokurent.

W orzecznictwie i w doktrynie znaczne wątpliwości, a w konsekwencji rozbieżne oceny wywołuje kwalifikacja statusu prawnego tych podmiotów. W opracowaniach poświęconych konkretnemu zarządcy masy majątkowej można wyróżnić dwie główne teorie: teorię przedstawicielstwa ustawowego, według której działa on w imieniu i na rzecz podmiotu zastępowanego oraz teorię zastępstwa pośredniego, wyrażającą się w działaniu w imieniu własnym na rachunek zastępowanego[11]. Przeprowadzając analizę przepisów prawnych można stwierdzić, że każdy z zarządców działa w imieniu własnym na rachunek zastępowanego, co *prima facie* zakłada przyjęcie konstrukcji zastępstwa pośredniego[12].

W rozprawie zakres badań został ograniczony do obrotu gospodarczego i do zarządców mas majątkowych należących do przedsiębiorców. Grupa ta obejmuje przede wszystkim syndyka masy upadłości, zarządcę podejmującego czynności w ramach postępowania sanacyjnego, zarządcę przymusowego ustanowionego nad przedsiębiorstwem w postępowaniu zabezpieczającym oraz egzekucyjnym a także zarządcę sukcesyjnego. Należy zastrzec, że na gruncie prawa upadłościowego do pogłębionej analizy wybrano syndyka jako modelową instytucję, której regulacja prawna ma odpowiednie zastosowanie do zastępcy syndyka, zarządcy przymusowego ustanawianego w postępowaniu w przedmiocie

[10] Tak B. Gawlik (w:), System Prawa Cywilnego, t. I, Część ogólna, red. S. Grzybowski, Ossolineum 1985, s. 742.
[11] S.K. Rzonca, Instytucja…, s. 109.
[12] J. Fabian, Pełnomocnictwo, Warszawa 1963, s. 14–15; A. Szpunar, Stanowisko prawne pełnomocnika, Przegląd notarialny 1949, nr 1–2, s. 56–59.

ogłoszenia upadłości i syndyka tymczasowego. Intencją takiego zabiegu jest niepowielanie w pracy rozważań poświęconych syndykowi masy upadłości. Ponadto, szczegółowa analiza wszystkich podmiotów zaliczanych do omawianej grupy nie wydaje się możliwa w ramach jednego opracowania.

Wybór tematu został podyktowany tym, że w literaturze brak jest opracowania odnoszącego się do problematyki statusu prawnego kategorii zarządców mas majątkowych. Zagadnienie to nie doczekało się przekrojowego opracowania. Dostępne publikacje monograficzne są poświęcone konkretnemu zarządcy masy majątkowej, w których rozważano wybrane zagadnienia, które nie zawsze są związane ze sferą materialnoprawną sprawowanego zarządu majątkiem. Wśród monografii poświęconych tematyce zarządcy masy majątkowej należy wymienić: P. Feliga, Stanowisko prawne syndyka w procesie dotyczącym masy upadłości, Warszawa 2013; I. Gil, Sytuacja prawna syndyka masy upadłości, Warszawa 2007; M. Krakowiak, Egzekucja przez zarząd przymusowy, Warszawa 2011; Ł. Mleko, Charakter prawny instytucji zarządcy sukcesyjnego, Warszawa 2025; P. Terlecki, Zarządca sanacyjny na tle krajowych i zagranicznych instytucji pokrewnych, Warszawa 2025; P. Widerski, Zarząd sukcesyjny. Konstrukcja prawna, Warszawa 2025; R. Wrzecionek, Zarządca sukcesyjny przedsiębiorstwa w spadku. Status i charakter prawny, Warszawa 2020.

Nie jest dostępne monograficzne opracowanie poświęcone statusowi zarządcy masy majątkowej w szerszej perspektywie, w którym zostałaby przedstawiona istota tego pojęcia oraz cechy wspólne doniosłe dla kwalifikacji stanowiska prawnego tych podmiotów. Podkreślić należy rozmaitość oraz złożoność zagadnień związanych z powołaniem, zakresem kompetencji, zasadami odpowiedzialności, których większość nie została definitywnie rozstrzygnięta przez ustawodawcę. W konsekwencji interesującym zadaniem badawczym wydaje się próba porównania przewidzianych w przepisach prawa instytucji zarządców mas majątkowych przedsiębiorców i wyodrębnienia ich cech wspólnych oraz różnic zachodzących między nimi.

Pytania badawcze i hipotezy pracy

Celem niniejszej rozprawy jest odpowiedź na następujące pytania badawcze:

1) Jak należy rozumieć termin „zarząd” z punktu widzenia czynności podejmowanych przez zarządcę w stosunku do masy majątkowej?
2) Jaka jest relacja pomiędzy majątkiem przedsiębiorcy a przedsiębiorstwem i jaka jest ich relacja do wyodrębnionej masy majątkowej?

3) Jaki jest cel i sposób wyodrębnienia oznaczonej masy majątkowej?
4) Czy zarządca masy majątkowej powinien posiadać odpowiednie kwalifikacje niezbędne do sprawowania tej funkcji?
5) Czy zarządca masy majątkowej może ustanowić prokurenta lub pełnomocnika?
6) Jakie czynności wchodzą w zakres sprawowanego zarządu masą majątkową i czy zarządca ma kompetencje w zakresie rozporządzania masą majątkową jako całością?
7) Czy zarządca uzyskuje z tytułu zarządu status przedsiębiorcy?
8) Jaki miernik staranności przy wykonywaniu zarządu ma zastosowanie wobec zarządców mas majątkowych przedsiębiorców?
9) Jaka jest podstawa odpowiedzialności zarządców mas majątkowych z tytułu nienależytego sprawowania obowiązków?
10) Czy zarządcy mas majątkowych ponoszą odpowiedzialność za zobowiązania oraz z tytułu rękojmi?

Zasadnicza hipoteza badawcza podlegająca weryfikacji w rozprawie zakłada, że zarządca masy majątkowej występuje w obrocie jako szczególny zastępca prawny przedsiębiorcy, o statusie łączącym elementy zastępstwa pośredniego i zastępstwa bezpośredniego oraz o szeroko zakreślonych przez przepisy prawa kompetencjach do działania w sferze stosunków majątkowych przedsiębiorcy w zakresie sprawowanego zarządu masą majątkową przedsiębiorcy.

Metodologia badawcza

Odnosząc się do wykorzystanych metod badawczych, w pracy zastosowano przede wszystkim metodę formalno-dogmatyczną, bowiem podstawowym materiałem normatywnym są źródła prawa powszechnie obowiązującego. Punktem wyjścia do przeprowadzonych rozważań była w szczególności wykładnia odpowiednich przepisów kodeksu postępowania cywilnego, prawa upadłościowego, prawa restrukturyzacyjnego oraz ustawy o zarządzie sukcesyjnym i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw. W toku badań zastosowano wykładnię językową, celowościową i funkcjonalną. W pewnym zakresie wykorzystano również metodę historyczną w odniesieniu do wybranych przepisów zawartych w Kodeksie zobowiązań z dnia 27 października 1933 r., Kodeksie handlowym z dnia 27 czerwca 1934 r. oraz w Prawie upadłościowym z dnia 24 października 1934 r.

Rozprawa zawiera również warstwę teoretycznoprawną przede wszystkim w kwestii ustalenia na płaszczyźnie języka prawnego takich pojęć jak: „zastępstwo prawne", „zarząd majątkiem", „zarządca masy majątkowej".

Należy podkreślić, że poruszane zagadnienia nie ograniczają się wyłącznie do problemów o charakterze doktrynalnym. Mają bowiem również istotne znaczenie praktyczne, dlatego też badania objęły dorobek orzecznictwa sądowego.

W pracy nie zastosowano metody prawnoporównawczej, ponieważ pogłębiona analiza poszczególnych rozwiązań legislacyjnych, odnoszących się do problematyki zarządu majątkiem przedsiębiorcy w innych państwach, wymagałaby kompleksowej analizy wielu zagranicznych instytucji prawnych, które nie są tożsame z ich odpowiednikami na gruncie polskiego prawa.

Struktura rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska składa się ze spisu treści, wstępu, siedmiu rozdziałów podzielonych na dalsze jednostki redakcyjne zakończonych wnioskami, zakończenia oraz bibliografii.

Punktem wyjścia badań jest uporządkowanie pojęć związanych z ich zakresem. W rozdziale pierwszym scharakteryzowano istotę zastępstwa prawnego oraz jego rolę dla wyjaśnienia skutków prawnych działań podmiotów prawa. Porównano instytucję przedstawicielstwa do zastępstwa pośredniego, do działania podmiotów prawa przez organy a także do stosunku posłannictwa i powiernictwa.

Drugi rozdział został poświęcony wyjaśnieniu pojęcia zarządu i zarządzania na gruncie prawa cywilnego oraz ustaleniu, jakie czynności można zakwalifikować do każdego z tych pojęć. W celu ukazania charakteru prawnego zarządcy wyodrębnionej masy majątkowej przedstawiono teorie dotyczące ich statusu prawnego.

Rozdział trzeci został poświęcony przedmiotowi zarządu. W tym rozdziale dokonano analizy wzajemnej relacji pomiędzy pojęciami „majątek przedsiębiorcy" i „przedsiębiorstwo". Podjęto też próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy zarządca masy majątkowej może być ustanowiony w sytuacji, gdy przedsiębiorca prowadzi działalność gospodarczą, która nie obiektywizuje się w postaci zespołu zorganizowanych składników (niematerialnych i materialnych) przeznaczonych do jej prowadzenia? Zawarto również rozważania poświęcone wyodrębnionej masie majątkowej jak masa upadłości, masa sanacyjna, przedsiębiorstwo czy przedsiębiorstwo w spadku. Z perspektywy tego zagadnienia istotną

kwestią było określenie kryteriów i charakteru wyodrębnienia poszczególnych mas majątkowych podlegających zarządowi.

W rozdziale czwartym przedstawiono przesłanki ustanowienia zarządcy oraz legitymację bierną do sprawowania zarządu masą majątkową. Scharakteryzowano również źródło stosunku prawnego (podstawę umocowania) zarządcy do działania w sferze prawnej przedsiębiorcy. W tym rozdziale podjęto próbę odpowiedzi na pytanie czy zarządca masy majątkowej może ustanowić pełnomocnika lub prokurenta oraz czy takie uprawnienie przysługuje podmiotowi, który utracił możliwość sprawowania zarządu masą majątkową. Ponadto dokonano porównania zarządcy sukcesyjnego do kuratora spadku i wykonawcy testamentu, jak również przedstawiono wpływ ustanowienia zarządcy sukcesyjnego na działalność tych podmiotów.

Rozdział piąty stanowi prezentację sfery praw i obowiązków zarządcy masy majątkowej, która została podzielona na czynności podejmowane w stosunkach wewnętrznych i w stosunkach zewnętrznych. Do oceny charakteru prawnego poszczególnych zarządców istotne znaczenie miało ustalenie zakresu zadań przypisanych tym podmiotom przez przepisy prawa. W tym rozdziale przedstawiono również model staranności, jaką powinien się charakteryzować zarządca masy majątkowej.

Rozdział szósty poświęcony jest odpowiedzialności zarządcy. Konieczne było przeprowadzenie analizy charakteru, podstaw i zakresu odpowiedzialności zarządcy za szkody, jakie może on wyrządzić przy pełnieniu swej funkcji. Stąd należało ustalić charakter tej odpowiedzialności. W tym zakresie warto odpowiedzieć na pytanie, czy zarządca ponosi odpowiedzialność za zobowiązania zaciągnięte przy sprawowaniu zarządu. Dokonano również analizy rozwiązań prawnych dotyczących odpowiedzialności zarządców z tytułu rękojmi.

W rozdziale siódmym zostały poddane analizie poszczególne zdarzenia prawne zmierzające do utraty funkcji przez poszczególnych zarządców.

Pracę zamyka zakończenie zawierające stanowiące syntezę wyników badań i zestawienie wniosków oraz potwierdzenie sformułowanych hipotez badawczych.

Rozdział I. Zastępstwo prawne jako podstawa sprawowania zarządu majątkiem przedsiębiorcy

§1. Istota zastępstwa prawnego

Bez względu na to, z jakim podmiotem prawa cywilnego mamy do czynienia, generalną konstrukcją przypisywania skutków cudzych działań w sferze prawnej innego podmiotu jest zastępstwo prawne[13]. W znaczeniu potocznym zastępstwo określa się jako wyręczenie kogoś w czymś, wykonanie czynności za kogoś[14].W polskim porządku prawnym nie ma definicji legalnej zastępstwa, lecz jest ono wyróżniane w doktrynie. Przyjąć można, że zastępstwo jest stosunkiem prawnym pomiędzy zastępowanym a zastępcą, którego treścią jest uprawnienie zastępcy do występowania w obrocie za inną osobę[15]. W innym ujęciu jest określane jako działanie samodzielnego podmiotu, które wywołuje skutki w sferze prawnej innej osoby, czy też jako podejmowanie działań w sferze prawa cywilnego przez inny podmiot niż ten, którego skutki tych działań dotyczą[16]. Innymi słowy jest to sytuacja, w której zamiast podmiotu zobowiązanego lub uprawnionego działa inny podmiot[17] z zamiarem wywołania skutków prawnych i faktycznych w sferze zastępowanego[18]. Umożliwia ono wykonywanie praw podmiotowych przysługujących innej osobie lub realizację atrybutów cudzej zdolności prawnej[19]. M. Pazdan wyróżnia w ramach zastępstwa w szerokim tego słowa znaczeniu (zastępstwo *sensu largo*) zastępstwo bezpośrednie i pośrednie, a także zastępstwo przy dokonywaniu czynności faktycznych za kogoś innego[20], zaś zastępstwo bezpośrednie

[13] A. Kędzierska-Cieślak, Komis (zagadnienia cywilnoprawne), Warszawa 1973, s. 33.
[14] E. Sobol, Podręczny słownik języka polskiego, Warszawa 1996, s. 1239.
[15] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 6.
[16] Por. K. Korzan, Kurator…, s. 15.
[17] I. Gil, Sytuacja…, s. 152–153.
[18] A. Jedliński, M. Jedlińska, Pojęcie…, s. 52.
[19] M. Smyk, Pełnomocnictwo…, s. 233.
[20] Zob. M. Pazdan (w:), System Prawa Prywatnego, t. 2, Prawo cywilne - część ogólna, red. A. Olejniczak, Z. Radwański, Warszawa 2019, s. 592. Por. M. Piekarski (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. Z. Resich (przewodniczący) et al., Warszawa 1972, s. 231; J. Fabian, Pełnomocnictwo..., s. 15; A. Jedliński, M. Jedlińska, Pojęcie…, s. 39 i n.; A. Kędzierska-Cieślak, Komis…, s. 38 i n.; R. *Longchamps de Bérier,* Wstęp do nauki prawa cywilnego, Lublin 1922, s. 218 i n.; J. Pazdan, Pełnomocnictwo w prawie prywatnym międzynarodowym, Zakamycze 2003, s. 13 i n.; E. Till, Nauki ogólne austryackiego prawa prywatnego, Lwów. 1911, s. 323 i n.; P. Widerski, Pełnomocnictwo w prawie polskim, Warszawa 2018 r., s. 31 i n.; S. Wróblewski, Powszechny austryacki kodeks cywilny, Kraków 1914, s. 850; F. Zoll, Prawo cywilne, t. I, Poznań, 1931, s. 226; C. Znamierowski, Zastępca i organ, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1963, z 2, s. 221 i n.; Nie znajdują uzasadnienia dla wyróżnienia takiej kategorii B. Gawlik (w:), System…, s. 746.

(tj. przedstawicielstwo ustawowe i pełnomocnictwo) i pośrednie, ujęte łącznie określa jako zastępstwo we właściwym tego słowa znaczeniu (zastępstwo *sensu stricto*) [21].

Niektórzy autorzy podważają zasadność wyodrębnienia tego pojęcia. Zdaniem S. Grzybowskiego wyodrębnienie generalnej kategorii zastępstwa powinno spełniać warunek wyrażający się w tym, że stworzenie ogólnego pojęcia obejmującego takie instytucje jak przedstawicielstwo, zastępstwo pośrednie, powiernictwo, agencja, zlecenie, komis, broker ubezpieczeniowy czy też zarządca cudzym majątkiem uzasadnione jest tym, iż o wszystkich przypadkach należących do tej kategorii można stwierdzić coś swoistego, a ważnego z punktu widzenia ich oceny prawnej. Tymczasem - zdaniem tego Autora – nie przedstawiono dotychczas praktycznie użytecznych generalizacji, które dotyczyłyby ogólnej konstrukcji zastępstwa[22].

Wydaje się jednak, że pojęcie to odgrywa istotną rolę dla wyjaśnienia skutków działań podmiotów prawa. Możliwe jest także wskazanie ogólnych zasad charakteryzujących zastępstwo, takich jak zasada lojalności i zaufania oraz obowiązek działania zastępcy zgodnie z wolą lub prawdopodobną wolą zastępowanego. Do tego katalogu można również włączyć zasadę racjonalności. Wyraża się ona w tym, że w sytuacji, gdy zastępcy nie jest znana wola zastępowanego, nawet ta prawdopodobna, a także jego interes, jest on obowiązany do działania w sposób celowy i racjonalny, przewidując efekt, przy poniesionych nakładach[23]. Naruszenie tej zasady może prowadzić do oceny, że sytuacja faktyczna nie mieści się w kategorii zastępstwa, a tym samym przypisanie skutków prawnych i ekonomicznych podjętych działań zastępcy wystąpi wyłącznie po jego stronie i będzie on ponosić odpowiedzialność wobec zastępowanego lub osób trzecich. Ponadto, wśród tych zasad znajdzie zastosowanie zasada szczególnej staranności zastępcy. Działając we własnym imieniu i na własny rachunek, wykonując własne prawa podmiotowe, można to czynić z różnym staraniem i skutkiem, natomiast zastępca poruszając się w cudzej sferze prawnej i wykonując cudze interesy, powinien być zobowiązany do działania z największą dbałością o interes zastępowanego[24]. Klamrą dla wszystkich kategorii zastępstwa będzie zasada działania w granicach stosunku zastępstwa. Zarówno podmiotowych, wskazujących

[21] Por. F. Zoll, Prawo cywilne, t. I…, s. 226.
[22] B. Gawlik (w:), System…, s. 746.
[23] A. Jedliński, M. Jedlińska, Pojęcie…, s. 62-63.
[24] *Ibidem*.

podmioty, wobec których zastępca może dokonywać czynności prawnych, jak i przedmiotowych, określających zakres czynności do których jest uprawniony[25].

§2. Zastępstwo a reprezentacja

1. Pojęcie reprezentacji

Pojęcie „reprezentacja", choć pojawiające się bardzo często w polskim ustawodawstwie, dotychczas nie doczekało się definicji legalnej. Także w piśmiennictwie brak jest jednolitego stanowiska co do kompleksowej definicji reprezentacji. Warto zauważyć, że w wyniku przyjmowania odmiennych konwencji terminologicznych, pojęcie „reprezentacja" używane jest zamiennie, jako synonim, takich określeń jak „zastępstwo" czy „przedstawicielstwo", nie zawsze jednak w sposób odpowiadający znaczeniom przypisywanym tym terminom, które mają przecież niekiedy wyraźną konstrukcję prawną, ugruntowaną w ustawodawstwie tak jak w przypadku przedstawicielstwa, które uregulowane jest w Kodeksie cywilnym[26].

Termin „reprezentacja" potocznie jest rozumiany jako reprezentowanie czyichś interesów przez osobę, grupę osób lub instytucję występującą w czyimś imieniu[27]. Ogólnie można przyjąć, że z instytucją reprezentacji wiąże się możliwość wykonywania przez określony podmiot (reprezentanta) rozmaitych działań na rzecz innej osoby (reprezentowanego). Chodzi więc o takie sytuacje, w których zamiast uprawnionego podmiotu bierze udział w danej czynności inny podmiot[28]. Zdaniem E. Płonki, reprezentacja jako konstrukcja prawna, stanowi pewien mechanizm umożliwiający wywoływanie skutków prawnych w cudzej sferze prawnej, poprzez zastąpienie przejawu woli reprezentowanego przejawem woli reprezentanta[29].

Występujące niejasności w definiowaniu pojęcia „reprezentacja" związane są przede wszystkim z ustaleniem, jakiego typu działania można zaliczyć do tego pojęcia, przez co nasuwa się wątpliwość czy działanie w ramach reprezentacji może wywoływać skutki

[25] A. Jedliński, M. Jedlińska, Pojęcie…, s. 62-63.
[26] M. Dziurda, Reprezentacja Skarbu Państwa w procesie cywilnym, Kraków 2005, s. 36; J. Jacyszyn, Reprezentant upadłego, Monitor Prawniczy 1995, nr 11, s. 333; A. Kidyba, Prawo handlowe, Warszawa 2024, s. 88; B. Popielarski, Pojęcie reprezentanta Skarbu Państwa w radzie nadzorczej spółki kapitałowej na gruncie tzw. ustawy antykorupcyjnej, Monitor Prawniczy 2005, nr 5, s. 251; W. Szydło, Pojęcie reprezentacji. Uwagi teoretycznoprawne, Przegląd Prawa i Administracji, nr 3171, Wrocław 2010, s. 36.
[27] J. Tokarski, Słownik wyrazów obcych, Warszawa 1970, s. 644.
[28] W. Szydło, Pojęcie…, s. 36.
[29] E. Płonka, Mechanizm łączenia skutków działań prawnych z osobami prawnymi na przykładzie spółek kapitałowych, Wrocław 1994, s. 35-36.

w zakresie wszystkich, czy tylko niektórych zdarzeń prawnych[30]. Warto tutaj wskazać, że część przedstawicieli doktryny, choć czyniąc to najczęściej w odniesieniu do osób prawnych, za reprezentację uznaje wyłącznie składanie i przyjmowanie oświadczeń woli[31], inni zaś za reprezentację przyjmują również wszelkie działania dokonywane poza sferą prawa cywilnego[32]. A. Kidyba proponuje podział, ze względu na zakres działań jakie mogą składać się na reprezentację, na reprezentację *sensu largissimo, sensu largo* i *sensu stricto*. Reprezentacja *sensu largissimo* dotyczy występowania we wszelkich stosunkach prawnych z zakresu prawa cywilnego, administracyjnego, pracy oraz innych gałęzi prawa. Obejmuje ona również dokonywanie określonych czynności niemających cywilnoprawnego charakteru, polegające na ujawnieniu stanowiska przedsiębiorcy na zewnątrz. Reprezentacja w tym ogólnym znaczeniu obejmuje więc, poza czynnościami prawnymi, czynności organizacyjne i faktyczne[33]. W ramach reprezentacji *sensu largissimo* można wyróżnić reprezentację w sprawach majątkowych i w sprawach o charakterze niemajątkowym[34]. Reprezentacja *sensu largo* związana jest tylko ze stosunkami cywilnoprawnymi i obejmuje poza dokonywaniem czynności prawnych reprezentację w postaci innych czynów, lecz tylko w sferze prawa cywilnego[35]. Natomiast reprezentacja *sensu stricto* dotyczy składania (reprezentacja czynna) i przyjmowania oświadczeń woli (reprezentacja bierna) w stosunkach cywilnoprawnych[36].

Węższym pojęciem w stosunku do reprezentacji jest pojęcie zastępstwa[37], bowiem to ostatnie odnosi się jedynie do form instytucjonalno-prawnych wykonywania reprezentacji. Przyjąć tym samym można, że wśród desygnatów pojęcia „zastępstwo" wskazać można wyłącznie konkretne formy (sposoby) posługiwania się inną osobą przy dokonywaniu

[30] W. Szydło, Pojęcie…, s. 37.

[31] B. Gawlik (w:), System…, s. 730; E. Płonka, Mechanizm…, s. 11 i n.; S. Sołtysiński, P. Moskwa (w:), System Prawa Prywatnego, t. 16, Prawo spółek osobowych, red. A. Szajkowski, Warszawa 2016, s. 1079.

[32] Por. M. Domel, Cywilnoprawna reprezentacja przedsiębiorstwa państwowego według ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, Nowe Prawo 1983, nr 1, s. 57; M. Gersdorf, Zarząd spółdzielni w systemie jej organów, Warszawa 1976, s. 133; J. Górski, Stanowisko prawne organów i pełnomocników przedsiębiorstw państwowych, Nowe Prawo 1955, nr 6, s. 47; E. Janeczko, Reprezentacja przedsiębiorstwa państwowego w sprawach majątkowych, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 1961, nr 6, s. 200–201; M. Kruszewska, Forma oświadczenia woli przez pełnomocników, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 1961, nr 6, s. 202; T. Rabska, Przedsiębiorstwo jako podmiot administracji gospodarczej, Poznań 1966, s. 114; S. Szer, Prawo cywilne. Część ogólna, Warszawa 1967, s. 231 n.; S. Włodyka, Nowe zasady reprezentacji przedsiębiorstw państwowych, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 1960, nr 7, s. 218.

[33] A. Kidyba, Dyrektor jako organ przedsiębiorstwa państwowego, Warszawa 1993, s. 88.

[34] J. Górski, Stanowisko…, s. 47.

[35] A. Kidyba, Dyrektor…, s. 89.

[36] A. Kidyba, Prawo…, s. 89-90.

[37] *Ibidem*.

czynności prawnych[38]. Jednocześnie zastępstwo jest pojęciem szerszym od przedstawicielstwa[39].

2. Zastępstwo bezpośrednie (przedstawicielstwo)

2.1. Istota przedstawicielstwa

W świetle art. 95 k.c. z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych albo wynikających z właściwości czynności prawnej, można dokonać czynności prawnej przez przedstawiciela, zaś czynność prawna przez niego dokonana w granicach umocowania pociąga za sobą skutki bezpośrednio dla zastępowanego. Według powyższego przepisu, istota przedstawicielstwa (zastępstwa bezpośredniego) polega na tym, że czynność prawna dokonana przez przedstawiciela powoduje takie skutki, jak gdyby została dokonana przez zastępowanego w jego własnym imieniu. W konsekwencji skutki złożonego przez przedstawiciela oświadczenia woli realizują się bezpośrednio w sferze prawnej reprezentowanego[40], bez potrzeby podejmowania przez tego ostatniego jakichkolwiek dodatkowych czynności. Z tego punktu widzenia rezultat czynności prawnej zdziałanej przez przedstawiciela w granicach umocowania jest więc taki sam, jak gdyby reprezentowany dokonał jej osobiście[41].

Schemat sytuacji prawnej, jaka powstaje w związku z dokonywaniem czynności prawnych przez przedstawiciela, obejmuje trzy podmioty: reprezentowanego, przedstawiciela i osobę trzecią, względem której przedstawiciel składa oświadczenie woli w imieniu reprezentowanego oraz trzy rodzaje relacji: między przedstawicielem a reprezentowanym, między przedstawicielem a osobą trzecią i między reprezentowanym a osobą trzecią[42]. W tym kontekście przedstawicielowi przysługuje kompetencja do dokonywania czynności prawnych w imieniu reprezentowanego a jej korelatem po stronie reprezentowanego jest stan „związania" polegający na tym, że reprezentowany nie może zapobiec aktualizacji w jego sferze prawnej skutków czynności dokonanej przez przedstawiciela w granicach przysługującej mu kompetencji. Kompetencja przedstawiciela określa jego sytuację prawną nie tylko względem reprezentowanego, ale także, a nawet przede wszystkim, względem osób

[38] Tak B. Gawlik (w:), System…, s. 745–747; A. Kidyba, Dyrektor…, s. 92.
[39] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, s. 595.
[40] A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, Prawo cywilne. Zarys części ogólnej, Warszawa 1998, s. 336.
[41] A. Herbet (w:), Zobowiązania. Przepisy ogólne i powiązane przepisy Księgi I. Komentarz, t. I, red. P. Machnikowski, Warszawa 2022, s. 1021.
[42] B. Gawlik (w:), System…, s. 733.

trzecich. Legitymuje bowiem przedstawiciela do działania w imieniu reprezentowanego w stosunkach zewnętrznych. To właśnie między reprezentowanym a osobą trzecią stosunek prawny powstaje, zmienia się lub ustaje w rezultacie czynności dokonanej przez przedstawiciela[43].

Należy zauważyć, że natura prawna umocowania przedstawiciela jest rozmaicie objaśniana w literaturze. Według Z. Radwańskiego[44] i B. Gawlika[45] mamy w takiej sytuacji do czynienia z kompetencją do dokonywania czynności prawnych w imieniu reprezentowanego, której odpowiada po stronie tego ostatniego stan „związania", polegający na tym, że nie może on zapobiec powstaniu w sferze prawnej skutków czynności prawnej dokonanej przez przedstawiciela w granicach przysługującej mu kompetencji. Uprawnienie przedstawiciela – według tej koncepcji – ma charakter wtórny. Kompetencję pierwotną reprezentowanego wyznacza bowiem autonomia woli stron[46]. Odmiennego zdania jest A. Szpunar, który uważa, że przedstawicielstwo stwarza „moc prawną", będącą szczególnego rodzajem prawem kształtującym i przestrzega przed posługiwaniem się w prawie cywilnym pojęciem „kompetencji", które ma określone znaczenie w prawie publicznym[47]. Według Autora, przeniesienie tego pojęcia na obszar prawa prywatnego może prowadzić do nieporozumień, dlatego też wystarczy odwołać się do zasady autonomii woli stron i wskazać, że instytucja pełnomocnictwa nie jest z nią sprzeczna, zamiast dowodzić, że danemu podmiotowi przysługuje kompetencja do czynności prawnych. Natomiast W. Szydło wskazuje, że konstrukcja przedstawicielstwa w swojej istocie przypisuje przedstawicielowi możliwość działania w sensie przejawu woli, natomiast podmiotowi sfery praw (reprezentowanemu) – skutek tego działania. W związku z tym, zdaniem Autora, rozwiązaniu legislacyjnemu przyjętemu w art. 95 § 2 k.c. odpowiada ujęcie przedstawicielstwa, zgodnie z którym przejaw woli złożony przez przedstawiciela w imieniu reprezentowanego powoduje takie konsekwencje, jak gdyby działał sam reprezentowany[48].

[43] B. Gawlik (w:), System…, s. 734.
[44] Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2015, s. 329.
[45] B. Gawlik (w:), System…, s. 733 i n. Do koncepcji tej przychylił się J. Grykiel (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. M. Gutowski, Warszawa 2016, s. 646.
[46] M. Pazdan (w:), System…, s. 595.
[47] A. Szpunar, Udzielenie pełnomocnictwa, Przegląd Sądowy 1993 r., nr 9, s. 20 i 24. Krytyczne uwagi do koncepcji „prawnej mocy reprezentowania" zgłosił M. Smyk, Pełnomocnictwo…, s. 61 i n.
[48] W. Szydło, Przedstawicielstwo ustawowe jako forma reprezentacji, Studia Prawnicze 2008, nr 2, s. 90.

Uregulowaną w Kodeksie cywilnym instytucję przedstawicielstwa można trafnie objaśnić jedynie na gruncie teorii reprezentacji[49]. Zgodnie z jej założeniami, przedstawiciel dokonując czynności prawnej, składa własne oświadczenie woli, w związku z posiadanym umocowaniem**,** czyni to jednak w imieniu i ze skutkiem bezpośrednio dla reprezentowanego[50]. W związku z tym reprezentowany może, ale nie musi mieć wpływu na treść składanego przez przedstawiciela oświadczenia woli, może to oświadczenie znać lub nie, aprobować albo nie zgadzać się z nim[51]. Ponadto, jak zauważa S. Grzybowski jednolita konstrukcja przedstawicielstwa obejmująca zarówno pełnomocnictwo jak i przedstawicielstwo ustawowe, możliwa jest tylko na gruncie teorii reprezentacji[52]. W opozycji do tej koncepcji sformułowana została teoria podmiotu interesu[53]. Według jej założeń za działającego (dokonującego czynności prawnej) z prawnego punktu widzenia należy uważać samego reprezentowanego, natomiast przedstawiciel jedynie przenosi i wyraża wolę tego ostatniego[54]. Kompromisu poszukiwali zwolennicy trzeciej koncepcji (L. *Mitteis*, A. *Lenel*), nazywanej teorią pośrednią (*vermittelnde Theorie*). Zgodnie z ich poglądami, za działających przy dokonaniu czynności prawnej należy uważać reprezentowanego i przedstawiciela. Skutki prawne są wynikiem współdziałania reprezentowanego, który udziela pełnomocnictwa i przedstawiciela, który dokonuje czynności prawnej[55]. Teoria podmiotu interesu oraz teoria pośrednia nie uzasadniają jednak przedstawicielstwa ustawowego osób pozbawionych zdolności do czynności prawnych i prowadzą do wyodrębnienia przedstawicielstwa ustawowego w osobną instytucję prawną.

---

[49] B. Gawlik (w:), System…, s. 744; M. Pazdan (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 432 i n.; S. Rudnicki (w:), Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Komentarz, 2009, s. 435 i n.; J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, A Wolter, Prawo…, s. 336 i n.; A. Szpunar, Udzielenie…, s. 20 i n.

[50] Pogląd jednolity; zob. *R. Longchamps de Bérier*, Dzieła wybrane, t. II, Uzasadnienie projektu Kodeksu zobowiązań z uwzględnieniem ostatecznego tekstu Kodeksu, Lublin 2020 (przedruk), s. 113, a także: B. Gawlik (w:), System…, s. 743 i n.; M. Pazdan (w:), System…, s. 593; J. Grykiel (w:), Kodeks…, s. 1016; K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 595. P. Sobolewski (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 715.

[51] P. Nazaruk (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. J. Ciszewski, Warszawa 2019, s. 242.

[52] B. Gawlik (w:), System…, s. 744. Podział przedstawicielstwa na przedstawicielstwo ustawowe i pełnomocnictwo powszechnie akceptowano i akceptuje się w polskiej doktrynie np. M. Pazdan (w:), System…, s. 470; L. Domański, Instytucje Kodeksu zobowiązań. Komentarz teoretyczno – praktyczny. Część ogólna, t. I, Warszawa 1936 s. 453 – 492. A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, Prawo cywilne… s. 336.

[53] W polskim piśmiennictwie używane są na oznaczenie tej koncepcji różne nazwy: teoria fikcji albo teoria podmiotu interesu. Zob. B. Gawlik (w:), System…, s. 613; Teoria fikcji R. *Longchamps de Bérier*, Zobowiązania, 1948, s. 127; J. Fabian, Pełnomocnictwo…, s. 31.

[54] M. Pazdan (w:), System…, s. 592.

[55] A. Sylwestrzak (w:), Komentarz do niektórych przepisów ustawy - Kodeks cywilny. Pełnomocnictwo. Komentarz, red. M. Balwicka-Szczyrba, M. Glicz, A. Sylwestrzak, Warszawa 2020, s. 16.

Zgodnie z przyjętą teorią reprezentacji, czynności prawnej dokonuje przedstawiciel, dlatego też oceny prawnie doniosłych zagadnień z tym związanych należy dokonywać, uwzględniając przede wszystkim okoliczności zachodzące po stronie przedstawiciela[56]. Aprobowanie na gruncie obowiązujących przepisów kodeksu cywilnego teorii reprezentacji nie oznacza, aby rozstrzygnięcie we wszystkich zagadnieniach prawnych, jakie powstają w dziedzinie przedstawicielstwa, należało wyprowadzać wyłącznie z tej teorii. W ocenach poszczególnych zagadnień należy przypisywać doniosłe znaczenie przede wszystkim funkcjonalnej wykładni przepisów prawa. Dotyczy to między innymi przypisania i oceny skutków dobrej lub złej wiary oraz wad oświadczenia woli przy dokonywaniu czynności prawnej w imieniu reprezentowanego[57]. Odstępstwa od zasady są widoczne w zakresie pełnomocnictwa, bowiem w niektórych przypadkach uwzględnia się nie tylko okoliczności zachodzące po stronie pełnomocnika, lecz także okoliczności istniejących po stronie mocodawcy. W sytuacji, gdy skutki prawne zależą od dobrej lub złej wiary, trzeba brać pod uwagę stan zachodzący nie tylko po stronie pełnomocnika, lecz także mocodawcy. Mocodawca nie może bowiem czerpać korzyści prawnych z dobrej wiary pełnomocnika, jeśli sam jest w złej wierze[58].

Skuteczność działania przedstawiciela jest uzależniona od ujawnienia wobec podmiotu, że dokonuje czynności prawnej w imieniu i na rzecz innej osoby. Jest to tzw. zasada jawności przedstawicielstwa, która szczególnego znaczenia nabiera w przypadku pełnomocnictwa[59]. W prawie polskim nie występuje bowiem instytucja przedstawicielstwa, w tym pełnomocnictwa, tajnego[60]. Wymóg powyższy wynika z ogólnych założeń konstrukcji przedstawicielstwa. Wyraźnie o tym stanowił art. 93 § 3 k.z., wedle którego działanie w cudzym imieniu mogło być wyraźne lub wynikać z okoliczności. Jawność przedstawiciela wobec osób trzecich jest nadal podstawą ochrony bezpieczeństwa obrotu. Jawność oznacza, że osoby trzecie mają uzasadnioną podstawę do zaufania, że dana osoba działa jako przedstawiciel innej osoby i do żądania zapoznania się z zakresem jej umocowania[61].

[56] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 595.
[57] B. Gawlik (w:), System…, s. 744.
[58] M. Pazdan (w:), System…, s. 594.
[59] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 600; J. Grykiel (w:), Kodeks…, s. 1020; S. Rudnicki (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. J. Gudowski Warszawa 2014, s. 729.
[60] Zob. Wyrok Sądu Najwyższego z 12.4.1973 r., III CRN 77/73, OSNCP 1974, Nr 2, poz. 31; Wyrok Sądu Najwyższego z 8.5.2001 r., IV CKN 359/00, Legalis; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 16.6.2016 r., I ACa 1082/15, Legalis.
[61] S. Rudnicki (w:), Komentarz…, s. 443 i n.

Zazwyczaj zasadę jawności przedstawicielstwa ujmuje się jako wymaganie, aby przedstawiciel ujawnił w czyim imieniu działa, a więc wskazał osobę reprezentowanego[62].

Dokonywanie czynności w cudzym imieniu może zostać zamanifestowane zarówno wyraźnie, jak też w sposób dorozumiany, na przykład poprzez komunikaty niewerbalne, kontekst sytuacyjny lub całokształt okoliczności. W każdym jednak przypadku okoliczność ta powinna być dla podmiotu trzeciego rozpoznawalna i jasna najpóźniej w chwili składania oświadczenia woli przez przedstawiciela[63]. Ewentualne późniejsze zastrzeżenia nie wywołują skutków prawnych. W sytuacji, gdy przedstawiciel nie ujawnia w sposób wyraźny lub dorozumiany działania w cudzym imieniu, wówczas skutki czynności prawnej powstaną w sferze prawnej przedstawiciela, a nie osoby reprezentowanej[64]. Natomiast o dalszych konsekwencjach takiej sytuacji, w szczególności o istnieniu obowiązku przeniesienia nabytych praw i zaciągniętych zobowiązań, rozstrzyga stosunek prawny istniejący między przedstawicielem a reprezentowanym.

2.2. Rodzaje przedstawicielstwa

2.2.1. Przedstawicielstwo ustawowe i pełnomocnictwo

2.2.1.1. Przedstawicielstwo ustawowe

Przedstawicielstwo ustawowe charakteryzuje się tym, że źródłem umocowania dla przedstawiciela jest ustawa. Oznacza to, że przepis ustawy przyznaje osobie o określonym statusie prawo dokonywania czynności prawnych w imieniu reprezentowanego z bezpośrednim skutkiem prawnym dla niego[65]. Zakres umocowania przedstawiciela ustawowego może wynikać wprost z ustawy albo zostać określony w orzeczeniu właściwego

[62] Zob. K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 600; P. Sobolewski (w:), Kodeks…, s. 716; M. Smyk, Pełnomocnictwo…, s. 279 i n.

[63] Zob. J. Grykiel (w:), Kodeks…, s. 1020; M. Pilich (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, cz. 2, red. J. Gudowski, Warszawa 2021, s.784; M. Smyk, Pełnomocnictwo…, s. 277; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 13.1.1999 r., I ACa 851/98, TPP 2003, nr 4, s. 99.

[64] Pogląd taki, mimo pewnych wahań, został ostatecznie przyjęty w orzecznictwie. Tak w odniesieniu do pełnomocnictwa, wyrok Sądu Najwyższego z 8.5.2001 r., IV CKN 359/00, Legalis; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 4.6.2018 r., I ACa 699/17, Legalis; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 7.9.1993 r., I ACr 415/93, OSA 1994, Nr 3, poz. 17; Odmiennie wyrok Sądu Najwyższego z 12.4.1973 r., III CRN 77/73, OSNCP 1974, nr 2, poz. 31. Z kolei w doktrynie jest on przyjmowany powszechnie. Zob. J. Grykiel (w:), Kodeks…, s. 1020; A. Herbet (w:), Zobowiązania…, s. 1030; K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 600; M. Pazdan (w:), Kodeks…, s. 435; P. Sobolewski (w:), Kodeks…, s. 716.

[65] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 602.

organu powołującego przedstawiciela[66]. Od źródła umocowania należy odróżnić źródło przedstawicielstwa ustawowego, czyli inaczej podstawę powstania stosunku prawnego przedstawicielstwa ustawowego[67]. Taką podstawą przedstawicielstwa ustawowego jest najczęściej ustawa. Dotyczy to w szczególności rodziców małoletniego dziecka podlegającego władzy rodzicielskiej (art. 98 k.c.), wspólnika spółki cywilnej, który jest przedstawicielem ustawowym wspólników tej spółki (art. 866 k.c.)[68]. Podstawą przedstawicielstwa ustawowego może być również orzeczenie sądu. W tym przypadku przedstawicieli ustawowych ustanawia sąd, natomiast zakres ich uprawnień określa ustawa. Dotyczy to między innymi opiekuna czy kuratora ustanowionego dla osoby fizycznej (art. 99 k.r.o., 145 k.r.o. i 178 k.r.o.), jak również kuratora dla osoby prawnej (art. 42 k.c.)[69].

Konstrukcja przedstawicielstwa ustawowego została przewidziana dla sytuacji, w których reprezentowany z różnych powodów jest pozbawiony prawnej możliwości działania. Odmiennie więc niż przy zastępstwie opartym na pełnomocnictwie, przedstawicielstwo ustawowe jest w zasadzie narzucone, bowiem wola zastępowanego nie ma znaczenia dla jego wyboru, ustanowienia i zakresu umocowania. Przedstawiciel ustawowy jest zobowiązany do reprezentowania podmiotu, dla którego został ustanowiony. Pomimo, że przedstawiciel ustawowy dokonuje samodzielnie oceny interesów osoby reprezentowanej, to przy podejmowaniu czynności w imieniu i na rzecz zastępowanego powinien przede wszystkim kierować się jego dobrem[70].

Przedstawicielstwo ustawowe charakteryzuje się szerszym od pełnomocnictwa ogólnego zakresem umocowania. Uprawnienie przedstawiciela ustawowego do dokonywania czynności prawnych w imieniu reprezentowanego nie jest bowiem ograniczone do czynności zwykłego zarządu, lecz także obejmuje czynności przekraczające ten zakres, o ile przepisy dotyczące zasięgu umocowania lub ustanowienia przedstawiciela ustawowego nie stanowią inaczej[71]. Ponadto przedstawiciel ustawowy najczęściej jest również uprawniony do dokonywania czynności z zakresu zarządzania czy prowadzenia spraw podmiotu, który reprezentuje.

[66] J. Grykiel (w:), Kodeks…, s. 1026.
[67] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny… s. 603.
[68] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 603.
[69] *Ibidem*.
[70] T. Majer, J. Zięty, Brak organu uprawnionego do reprezentowania osoby prawnej, lub braki w jego składzie, jako przeszkoda formalna egzekucji administracyjnej, Rejent 2024, nr 10, s. 1–17; W. Szydło, Przedstawicielstwo…, s. 100.
[71] M. Piekarski (w:), Kodeks…, s. 233-234.

2.2.1.2. Pełnomocnictwo

Pełnomocnictwo jest terminem wieloznacznym. W języku prawnym używane jest w dwóch znaczeniach. Po pierwsze pełnomocnictwo oznacza stosunek prawny, w którym z woli podmiotu prawa cywilnego (mocodawcy) inna osoba (pełnomocnik) może dokonywać czynności prawnych w imieniu i ze skutkami dla mocodawcy[72]. Po drugie, pełnomocnictwo oznacza czynność prawną, w wyniku której mocodawca upoważnia inną osobę do działania w jego imieniu[73]. Dodatkowo pod tym pojęciem rozumie się także sam skutek czynności w postaci umocowania do działania w cudzym imieniu opartego na oświadczeniu woli mocodawcy, a także używane jest na określenie dokumentu zawierającego oświadczenie woli mocodawcy o udzieleniu pełnomocnictwa[74].

Źródłem umocowania pełnomocnika jest oświadczenie woli reprezentowanego. Zazwyczaj oświadczenie będzie również określało zakres umocowania pełnomocnika. Mocodawca może z dużą swobodą wyznaczać jego kompetencje, począwszy od wskazania konkretnych czynności, poprzez określenie jedynie ich rodzaju, a skończywszy na ogólnym wyznaczeniu zakresu kompetencji połączonym z wyraźnym wskazaniem czynności wykraczających poza zakres umocowania. Dopuszczalne jest stosowanie rozmaitych kryteriów: kwotowych, czasowych, podmiotowych, terytorialnych, a także jednoczesne zastosowanie więcej niż jednego z tych kryteriów[75]. W szczególnych jednak przypadkach zakres umocowania pełnomocnika został określony ustawowo. Dotyczy to prokury, gdzie zakres umocowania prokurenta został określony przez ustawodawcę w art. 109^1 § 1 i art. 109^3 k.c., który co do zasady nie podlega modyfikacjom[76]. Wyjątek stanowi art. 109^5 k.c., dopuszczający ograniczenie zakresu kompetencji prokurenta do zakresu spraw wpisanych do rejestru oddziału przedsiębiorstwa, jednak w tym przypadku jest to ograniczenie wynikające z woli mocodawcy[77].

Udzielenie pełnomocnictwa jest jednostronną czynnością prawną, która przyznaje pełnomocnikowi kompetencję do działania w imieniu mocodawcy w stosunkach zewnętrznych tj. wobec osób trzecich[78]. Czynność prawna udzielenia pełnomocnictwa należy

[72] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 605.
[73] P. Sobolewski (w:), Kodeks…, s. 720.
[74] J. Grykiel (w:), Kodeks…, s. 1027-1028.
[75] *Ibidem*, s. 1028.
[76] R. Uliasz (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. M. Załucki, Warszawa 2024, s. 281.
[77] A. Herbet (w:), Zobowiązania…, s. 1030.
[78] B. Gawlik (w:), System…, s. 783.

do grupy czynności prawnych upoważniających[79]. Jako że udzielenie pełnomocnictwa jest czynnością jednostronną, jej skuteczność nie jest uzależniona od zgody osoby, której pełnomocnictwa udzielono[80]. Nie uchybia to oczywiście zasadności uzyskania uprzedniej zgody pełnomocnika na pełnienie tej funkcji, między innymi celem uniknięcia problemów czysto praktycznych oraz przyznawania kompetencji do działania, która nie będzie wykonywana[81].

Udzielenie pełnomocnictwa jest czynnością prawną, dlatego też wymaga posiadania przez mocodawcę zdolności do czynności prawnych, a przy tym powinna być to co najmniej taka zdolność, jaka jest wymagana dla dokonania czynności, której dotyczy umocowanie. Jeżeli pełnomocnictwa udziela osoba o ograniczonej zdolności do czynności prawnych, a dotyczy ono czynności wymagającej zgody przedstawiciela ustawowego, również pełnomocnictwo wymaga takiej zgody[82]. Inny pogląd został przedstawiony przez M. Smyka, który uważa, że osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może sama udzielić pełnomocnictwa do dokonania w jej imieniu czynności prawnej, bez ograniczeń wskazanych w art. 17 k.c. Według tego Autora, udzielenie takiego pełnomocnictwa będzie ważne i skuteczne niezależnie od zgody przedstawiciela ustawowego[83]. Z uwagi na potrzebę ochrony bezpieczeństwa obrotu, w szczególności ochronę ograniczonego w zdolności do czynności prawnych, nie można zaaprobować tego poglądu[84]. Z tej przyczyny również osoba pozbawiona zdolności do czynności prawnych nie może udzielić pełnomocnictwa[85].

Należy zauważyć, że podobnie, jak w przypadku przedstawicielstwa ustawowego, kompetencja pełnomocnika ma charakter ściśle osobisty i nieprzenoszalny[86]. Kodeks cywilny dopuszcza natomiast, w ograniczonym zakresie, udzielenie pełnomocnictwa substytucyjnego. W świetle art. 106 k.c. pełnomocnik może ustanowić innych (dalszych) pełnomocników (tzw. substytutów), którzy mogą działać ze skutkiem dla jego mocodawcy na podstawie

[79] M. Pazdan (w:), System…, s. 640.

[80] Tak trafnie K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 605; M. Pazdan (w:), Kodeks…, s. 439-440; M. Pilich (w:), Kodeks…, s. 793; P. Sobolewski (w:), Kodeks…, s. 720; R. Strugała (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, s. 2021, s. 285; Odmiennie J. Grykiel (w:), Kodeks…, s. 1032-1033; J. Grykiel, Przyjęcie prokury, Warszawa 2008, s. 100–113; M. Smyk, Pełnomocnictwo…, s. 135.

[81] A. Herbet (w:), Zobowiązania…, s. 1048.

[82] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 606; M. Pazdan (w:), Kodeks…, s. 442.

[83] M. Smyk, Pełnomocnictwo…, s. 118; Tak również J. Grykiel (w:), Kodeks…, s. 1030. oraz R. Strugała (w:), Kodeks…, s. 293.

[84]M. Pazdan (w:), Kodeks…, s. 442.

[85] M. Piekarski (w:), Kodeks…, s. 234.

[86] A. Herbet (w:), Zobowiązania…, s. 1048.

dodatkowego upoważnienia wynikającego z treści pełnomocnictwa albo wtedy, gdy upoważnienie takie wynika z ustawy lub ze stosunku prawnego będącego podstawą pełnomocnictwa.

Dysponowanie przez pełnomocnika kompetencją do działania w imieniu mocodawcy wobec osób trzecich (w tzw. stosunku zewnętrznym) nie przesądza o tym, czy w stosunku do reprezentowanego (w stosunku wewnętrznym) pełnomocnik jest uprawniony lub zobowiązany do korzystania z kompetencji. Decyduje o tym, co do zasady, treść stosunku podstawowego łączącego mocodawcę i pełnomocnika[87]. Jest to najczęściej stosunek prawny umowny, wynikający z umowy obligacyjnej nazwanej bądź nienazwanej, na podstawie której pełnomocnik zobowiązany jest do dokonania określonej czynności prawnej czy czynności prawnych w imieniu mocodawcy[88]. Źródłem stosunku prawnego podstawowego może być w szczególności umowa zlecenia, umowa agencyjna, kontrakt menedżerski czy umowa spedycji[89]. Niezależność tego stosunku od pełnomocnictwa odnosi się przede wszystkim do powstania i ustania obu więzi, gdyż udzielenie pełnomocnictwa nie jest uzależnione od istnienia stosunku podstawowego, a jego wygaśnięcie nie powoduje ustania stosunku podstawowego, a także wyraża się w tym, że nieważność jednego z tych stosunków prawnych nie wpływa na ważność drugiego[90].

W piśmiennictwie sporne jest, od jakiego momentu czynność prawna w postaci udzielenia pełnomocnictwa wywołuje skutki prawne. Według pierwszego stanowiska umocowanie powstaje w chwili dojścia oświadczenia woli mocodawcy do pełnomocnika[91]. Według drugiego poglądu umocowanie powstaje w chwili dojścia oświadczenia mocodawcy do dowolnej osoby, niekoniecznie pełnomocnika lub osoby z którą czynność ma być dokonana[92]. Wydaje się, że należy przychylić się do stanowiska, iż umocowanie powstaje z chwilą dojścia

[87] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 607; A. Herbet (w:), Zobowiązania…, s. 1045; J. Grykiel, Powstanie prokury, Warszawa 2018, s. 387–389; Zob. także wyrok Sądu Najwyższego z 21.3.2013 r., II CSK 458/12, Legalis.

[88] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 607.

[89] *Ibidem*.

[90] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 607; M. Pazdan (w:), Kodeks…, s. 463; M. Piekarski (w:), Kodeks…, s. 234; P. Sobolewski (w:), Kodeks…, s. 721; M. Smyk, Pełnomocnictwo…, s. 155 i n.;

[91] Tak J. Grykiel (w:), Kodeks…, s. 650; S. Rudnicki (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2008, s. 444; R. Strugała (w:), Kodeks…, s. 285; M. Smyk, Pełnomocnictwo…, s. 166–167; A. Szpunar, Stanowisko…, s. 65; Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne…, s. 333; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, Prawo cywilne..., s. 347.

[92] Tak B. Gawlik (w:), System…, s. 749 i n.; K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 606; M. Piekarski (w:), Kodeks…, s. 234; P. Sobolewski (w:), Kodeks…, s. 721; J. Fabian, Pełnomocnictwo…, s. 47; M. Smyk, Pełnomocnictwo…, s. 161.

oświadczenia mocodawcy do jakiejkolwiek osoby. Przepisy nie ustalają sposobu i chwili złożenia oświadczenia mocodawcy ani też nie uzależniają jego skuteczności od złożenia go oznaczonej osobie, w szczególności pełnomocnikowi. Co więcej na gruncie ustawowej konstrukcji przedstawicielstwa każdy z wyżej wymienionych sposobów złożenia oświadczenia woli mocodawcy wystarcza do ustanowienia kompetencji do działania w cudzym imieniu. W szczególności złożenie oświadczenia przez mocodawcę pełnomocnikowi nie stanowi obiektywnej cechy udzielenia pełnomocnictwa. Taki sposób ustanowienia pełnomocnika nie znajduje uzasadnienia ani w treści ani też w funkcji oświadczenia mocodawcy. Udzielenie pełnomocnictwa nie zobowiązuje, lecz jedynie upoważnia pełnomocnika do działania w imieniu mocodawcy. Nie zachodzi zatem ingerencja w sferę interesów pełnomocnika, która uzasadniałaby konieczność złożenia pełnomocnikowi oświadczenia mocodawcy[93].

Udzielenie pełnomocnictwa może zgodnie z regułą art. 60 k.c. nastąpić w każdy sposób, który ujawnia wolę mocodawcy w sposób dostateczny[94]. Mocodawca może zatem złożyć oświadczenie w sposób wyraźny lub umocować pełnomocnika w sposób dorozumiany. Liczy się zobiektywizowana, a więc dostatecznie uzewnętrzniona wola mocodawcy[95]. Zdaniem niektórych autorów, skutek udzielenia pełnomocnictwa można wiązać nawet z takimi działaniami reprezentowanego, które wzbudzają u pozostałych uczestników obrotu uzasadnione zaufanie do istnienia umocowania osoby w istocie nieumocowanej, którą określa się jako tzw. pozornego pełnomocnika[96]. Wydaje się jednak, że odróżnianie takich sytuacji od pełnomocnictwa dorozumianego – choć teoretycznie jak najbardziej słuszne – w większości wypadków nie ma praktycznego znaczenia.

Od tej zasady istnieją jednak odstępstwa. W myśl art. 99 § 1 k.c. pełnomocnictwo do dokonania czynności prawnej, do ważności, której potrzebna jest forma szczególna (*ad solemnitatem*), powinno być udzielone w tej samej formie. Przepis ten obejmuje tylko takie przypadki, gdy forma wymagana dla czynności prawnej, do dokonania której ma być upoważniony pełnomocnik, jest formą *ad solemnitatem*. Nie stosuje się go w sytuacji, gdy dla czynności prawnej, która ma być dokonana przez pełnomocnika, wymagana jest forma *ad probationem* lub *ad eventum*. Wówczas pełnomocnictwo może być udzielone w formie

[93] B. Gawlik (w:), System…, s. 784.
[94] M. Pilich (w:), Kodeks…, s. 795.
[95] *Ibidem*.
[96] M. Giaro, Nieformalna reprezentacja przedsiębiorcy w nowoczesnym obrocie prawnym a art. 97 k.c., PPH 2010, nr 7, s. 5–6.

dowolnej[97]. Udzielenie pełnomocnictwa z naruszeniem art. 99 § 1 k.c., czyli bez zachowania formy szczególnej wymaganej pod rygorem nieważności dla dokonania czynności objętej umocowaniem, powoduje nieważność udzielonego pełnomocnictwa. Oznacza to, że osoba zawierająca umowę w imieniu mocodawcy działa bez umocowania, a więc znajduje wówczas zastosowanie art. 103 k.c.[98]. W myśl tego przepisu do momentu potwierdzenia, odmowy potwierdzenia albo upływu terminu wyznaczonego do potwierdzenia umowy przez osobę, w której imieniu umowa została zawarta zachodzi stan tzw. bezskuteczności zawieszonej.

Potwierdzenie wywołuje skutki *ex tunc,* a więc powoduje, że umowa uważana jest za ważną i skuteczną od chwili złożenia oświadczenia woli przez fałszywego pełnomocnika[99]. Nieważność pełnomocnictwa nie powoduje więc automatycznie nieważności czynności prawnej dokonanej przez osobę działającą na jego podstawie, bowiem ważność zależy od dopełnienia przesłanek określonych w art. 103 k.c[100].

Forma szczególna została również zastrzeżona dla udzielenia pełnomocnictwa ogólnego. W świetle art. 99 § 2 k.c. pełnomocnictwo to powinno być udzielone na piśmie pod rygorem nieważności, a więc w co najmniej zwykłej formie pisemnej w rozumieniu art. 78 k.c. W rezultacie wystarczające jest złożenie przez mocodawcę własnoręcznego podpisu pod treścią dokumentu obejmującego stosowne oświadczenie woli[101].

Poza wskazanym przepisem, wymaganie zachowania formy szczególnej dla oświadczenia o udzieleniu pełnomocnictwa może wynikać również z przepisów szczególnych. Tytułem przykładu można wskazać formę pisemną z podpisem urzędowo poświadczonym dla pełnomocnictwa do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku (art. 1018 § 3 zd. 3 k.c.), formę pisemną pod rygorem nieważności dla pełnomocnictwa do uczestniczenia i głosowania na zgromadzeniu wspólników spółki z o.o. (art. 243 § 2 k.s.h.) czy formę pisemną pod rygorem nieważności dla pełnomocnictwa do uczestniczenia w walnym zgromadzeniu i wykonywania prawa głosu w niepublicznej spółce akcyjnej (art. 412^1 § 1 k.s.h.).

---

[97] M. Pazdan (w:), Kodeks…, s. 451.

[98] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 620. Tak również wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 15.5.1991 r., I ACr 153/91, Legalis; Odmiennie, nietrafnie Sąd Najwyższy w postanowieniu z 10.4.2013 r., IV CSK 516/12, Legalis, uznał czynność dokonaną przez pełnomocnika za bezwzględnie nieważną.

[99] M. Pazdan (w:), Kodeks…, s. 461.

[100] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 620.

[101] A. Herbet (w:), Zobowiązania…, s. 1075.

Ze względu na zakres umocowania, art. 98 k.c. wyróżnia pełnomocnictwo ogólne, rodzajowe i szczególne. Pełnomocnictwo ogólne obejmuje umocowanie do czynności zwykłego zarządu. Ta niezdefiniowana ustawowo kategoria może być różnorodnie rozumiana, w zależności od okoliczności konkretnego przypadku. Możliwa jest sytuacja, w której dana czynność prawna zostanie uznana za czynność mieszczącą się w granicach zwykłego zarządu, a w konsekwencji za czynność objętą pełnomocnictwem ogólnym, w innych zaś okolicznościach będzie możliwe poczytanie jej za czynność wykraczającą poza ten zakres[102]. Z tego też względu nawet sprzedaż nieruchomości w niektórych przypadkach może być uznana za czynność zwykłego zarządu, podczas gdy na gruncie innych stanów faktycznych będzie stanowiła czynność przekraczającą zwykły zarząd[103].

Pełnomocnictwo rodzajowe określa rodzaj czynności, do dokonywania których umocowany ma być pełnomocnik. W rzeczywistości chodzi tu jednak nie tyle o wskazanie rodzaju czynności, ile o odniesienie się do danego typu czynności prawnej[104]. Pełnomocnictwo rodzajowe w istocie umocowuje więc do dokonywania określonego typu czynności prawnych, a nie do dokonywania czynności prawnych określonego rodzaju[105].

Pełnomocnictwo szczególne upoważnia do dokonania konkretnej czynności w imieniu mocodawcy. Z art. 98 zd. 2 k.c. wynika, że wymóg udzielenia pełnomocnictwa do poszczególnej czynności może wynikać z ustawy, co oznacza, że wymogu tego nie można stawiać wtedy, gdy dla danej czynności żaden przepis ustawy go wyraźnie nie zastrzegł [106]. Z drugiej jednak strony w jednym z wyroków[107] Sąd Najwyższy przyjął, że deklaracja członkowska osoby przystępującej do spółdzielni może być złożona przez pełnomocnika, przy czym „z istoty czynności polegającej na podpisaniu i złożeniu deklaracji członkowskiej wynika, że nie może tu chodzić ani o pełnomocnictwo ogólne, ani rodzajowe, lecz o pełnomocnictwo do dokonania określonej czynności". W przywołanym wyroku Sąd Najwyższy opowiedział się więc za koniecznością posłużenia się pełnomocnictwem szczególnym, mimo że wymóg taki nie wynika z konkretnego przepisu prawa.

[102] R. Uliasz (w:), Kodeks…, s. 283.
[103] M. Smyk, Pełnomocnictwo…, s. 206. Odmiennie uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 4.11.1998 r., II CKN 866/97, OSNC 1999, Nr 3, poz. 66.
[104] R. Uliasz (w:), Kodeks…, s. 283.
[105] M. Smyk, Pełnomocnictwo…, s. 209 i n.
[106] R. Uliasz (w:), Kodeks…, s. 285. Tak też uchwała Sądu Najwyższego z 8.3.2002 r., III CZP 8/02, OSNC 2002, Nr 11, poz. 133.
[107] Wyrok Sądu Najwyższego z 19.2.2004 r., IV CK 74/03, OSNC 2005, Nr 3, poz. 47.

2.2.2. Przedstawicielstwo czynne i bierne

Przedstawicielstwo zwykle dzieli się na czynne i bierne. Kryterium podziału stanowi charakter zachowania się, do którego umocowany jest przedstawiciel[108]. Umocowanie przedstawiciela czynnego obejmuje dokonanie czynności prawnej, a więc chodzi w tym wypadku o składanie oświadczeń woli, natomiast umocowanie przedstawiciela biernego obejmuje przyjmowanie oświadczeń woli[109]. Konstrukcja przedstawicielstwa biernego znana była polskiej myśli prawniczej jeszcze przed wejściem w życie Kodeksu zobowiązań z dnia 1 lipca 1934 r[110]. Wyraźna podstawa normatywna dla jej wyróżnienia znalazła się dopiero w art. 109 k.c.[111]. Przepisy art. 95 k.c.– 108 k.c. regulują przedstawicielstwo czynne, jednakże w myśl art. 109 k.c. stosuje się je odpowiednio w sytuacji, gdy oświadczenie woli ma być złożone przedstawicielowi. Według K. Kopaczyńskiej-Pieczniak niektóre z przepisów znajdą zastosowanie wprost, na przykład art. 100 k.c. (dotyczący zdolności do czynności prawnych), art. 101 k.c. (regulujący przypadki wygaśnięcia pełnomocnictwa), art. 102 k.c. (odnoszący się do zwrotu dokumentu pełnomocnictwa) czy też art. 107 k.c. (dotyczący działania kilku pełnomocników). Z kolei z modyfikacjami należy stosować w szczególności przepisy odnoszące się do rzekomego pełnomocnika (art. 103 k.c.–105 k.c.). Do odbioru oświadczenia woli składającego się na umowę odpowiednie zastosowanie znajdzie art. 103 k.c., do odbioru zaś jednostronnego oświadczenia woli – art. 104 k.c., a do odbioru oświadczenia woli w razie wygaśnięcia umocowania do jego odebrania należy stosować art. 105 k.c.[112].

W doktrynie pozostaje sporne, czy przyjęcie oświadczenia woli jest czynnością prawną, czy też jest to czyn zgodny z prawem zbliżony do czynności prawnej[113]. Działanie przedstawiciela biernego powinno wyrażać wolę odebrania oświadczenia woli w imieniu mocodawcy i z tego względu nie może być traktowane jako czynność faktyczna[114]. Niezależnie od oceny, odbiór oświadczenia woli jest zdarzeniem prawnym powodującym powstanie określonych skutków prawnych i to w sferze prawnej mocodawcy[115]. Rodzaj tych

[108] M. Pazdan (w:), System…, s. 600.
[109] M. Pazdan (w:), System…, s. 600.
[110] R. *Longchamps de Berier*, Wstęp do nauki prawa cywilnego, Lublin 1922, s. 219 i n. Autor używał terminu „zastępstwo bierne".
[111] M. Pazdan (w:), System…, s. 600.
[112] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 656 - 657.
[113] M. Pazdan (w:), Kodeks…, s. 440.
[114] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 657.
[115] *Ibidem*.

skutków zależy od składanego oświadczenia woli, znaczenie odbioru oświadczenia natomiast wyraża się w tym, że gdyby nie zostało odebrane, te skutki prawne nie powstałyby[116].

Na podstawie art. 95 § 2 k.c. w zw. z art. 109 k.c. przyjęcie oświadczenia woli przez przedstawiciela powoduje, że skutki prawne realizują się bezpośrednio w sferze prawnej mocodawcy. Warunkiem skuteczności oświadczenia w sferze mocodawcy jest jednak to, aby odbiór oświadczenia nastąpił w imieniu mocodawcy, a więc by osoba składająca oświadczenie była świadoma, że ma do czynienia z osobą działającą w cudzym imieniu[117]. Przedstawicielstwo bierne rzadko występuje osobno, gdyż przeważnie połączone jest z przedstawicielstwem czynnym. Przedstawicielstwo bierne może występować samodzielnie jako pełnomocnictwo bierne, kiedy mocodawca ukształtuje treść pełnomocnictwa w taki sposób, aby upoważnić kogoś jedynie do odbioru (w jego imieniu i ze skutkami dla niego) oświadczenia lub oświadczeń woli[118]. Przedstawicielstwo bierne także występuje w kilku przepisach Kodeksu spółek handlowych (por. art. 184 § 2 k.s.h., 205 § 2 k.s.h., art. 373 § 2 k.s.h., 437 § 1 zd. 2 k.s.h.).

Choć istnieje mniejszościowy pogląd nieodróżniający biernego przedstawiciela od biernego posłańca[119], większość doktryny dostrzega między tymi instytucjami pewne różnice[120]. Bierny posłaniec nie jest bowiem umocowany do odbioru oświadczeń woli z bezpośrednim skutkiem dla umocowanego, a tylko doraźnie godzi się „przenieść" oświadczenie woli do adresata[121]. Oświadczenie woli, zgodnie z art. 61 § 1 zd. 1 k.c., jest bowiem złożone nie w chwili przekazania go posłańcowi, ale w momencie gdy ten przekaże je adresatowi. Jako przykład biernego posłańca można wskazać, np. sekretarkę, która odbiera oświadczenie pod nieobecność swojego przełożonego, a następnie mu je przekazuje. M. Pazdan uważa, że nie należy całkowicie odrzucać konstrukcji biernego posłańca, choć jej praktyczna przydatność nie jest wielka[122]. Przy jej użyciu można objaśnić rolę osób udzielających pomocy w końcowym etapie doręczenia przesyłki adresatowi (chodzić tu może o portierów, recepcjonistów czy też domowników)[123]. Zapobiegać to może pokusie

[116] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 657.
[117] R. Strugała (w:), Kodeks…, s. 282.
[118] M. Pilich (w:), Kodeks…, s. 862.
[119] A. Szpunar, Stanowisko…, s. 70.
[120] M. Piekarski (w:), Kodeks…, s. 255. Zob. też M. Pazdan (w:), Kodeks…, s. 434.
[121] J. Grykiel (w:), Kodeks…, s. 1018.
[122] M. Pazdan (w:), Kodeks…, s. 473.
[123] *Ibidem*.

traktowania tych osób jako przedstawicieli biernych (zwłaszcza w przypadku domowników adresata), z wszelkimi tego konsekwencjami prawnymi[124].

3. Zastępstwo pośrednie

Zastępca pośredni działa we własnym imieniu, ale na cudzy rachunek. W literaturze reprezentowany jest pogląd, że działanie na cudzy rachunek, ale we własnym imieniu jest charakterystyczne dla zastępstwa pośredniego, bowiem służy ukryciu osoby zastąpionej[125]. Oznacza to, że inna osoba niż zastępca pośredni ma z jego działania odnieść korzyść albo ponieść ewentualne straty. Powstanie takich skutków w sferze prawnej osoby, dla której działa zastępca pośredni nie następuje bezpośrednio. Zastępca pośredni działa bowiem we własnym imieniu. Co więcej skutki dokonanej przez niego czynności prawnej tzn. nabycie praw i zaciągnięcie zobowiązań, realizują się bezpośrednio w jego sferze prawnej. Działanie zastępcy pośredniego następuje w wykonaniu uprzednio zawartej umowy z osobą, na której rachunek działa i z mocy tej właśnie umowy jest on zobowiązany przenieść na tę osobę nabyte przez siebie prawa, a osoba ta jest zobowiązania zwolnić go od zaciągniętych przez niego zobowiązań[126]. Dlatego też w ostatecznym rozrachunku prawa i obowiązki, wynikające z czynności prawnej dokonanej przez zastępcę pośredniego z osobą trzecią, przechodzą na osobę zastąpioną.

Różnica między przedstawicielstwem a zastępstwem pośrednim ujawnia się wyraźnie ze względu na pozycję przedstawiciela i zastępcy pośredniego w stosunkach zewnętrznych tj. względem osób trzecich z którymi dokonują czynności prawnych. Przedstawicielowi przysługuje w stosunkach zewnętrznych kompetencja do dokonywania czynności prawnych z bezpośrednim skutkiem dla reprezentowanego. Natomiast zastępca pośredni działa we własnym imieniu, a nabyte przez niego prawa i zaciągnięte zobowiązania ulegają podmiotowemu przekształceniu na podstawie stosunku wewnętrznego, jaki uprzednio powstaje między zastępcą pośrednim, a osobą na której rachunek działa[127]. Osoba trzecia z którą zastępca pośredni dokonał czynności prawnej pozostaje „na zewnątrz" takiego przekształcenia skutków prawnych tej czynności[128]. Oznacza to, że zastępca pośredni, w przeciwieństwie do przedstawiciela, staje się podmiotem praw, które nabył na rzecz

[124] M. Pazdan (w:), Kodeks…, s. 473.
[125] A. Kędzierska-Cieślak, Komis…, s. 38.
[126] B. Gawlik (w:), System…, s. 745.
[127] *Ibidem*.
[128] *Ibidem*.

zastępowanego oraz ponosi odpowiedzialność własnym majątkiem za zobowiązania, które zaciągnął na rachunek zastępowanego[129].

Można więc przyjąć, że zastępstwo pośrednie jest realizowane w wyniku dwóch czynności prawnych: zastępca pośredni najpierw dokonuje czynności prawnej we własnym imieniu, a następnie przenosi nabyte prawo na zastępowanego[130]. Podnosi się, że w przypadku działania zastępcy pośredniego mamy do czynienia ze stosunkiem zewnętrznym, gdzie dochodzi do dokonania czynności prawnej między zastępcą a osobą trzecią oraz ze stosunkiem wewnętrznym, który łączy zastępcę z zastąpionym. Natomiast pomiędzy zastępowanym a osobą trzecią nie powstaje żaden bezpośredni stosunek prawny, co jest przyczyną braku roszczeń zastępowanego względem osoby trzeciej, który może dochodzić jedynie roszczeń opartych na łączącej go z zastępcą umowie[131].

Relacja taka występuje w umowie komisu. Jednym z podmiotów stosunku obligacyjnego jest zawsze komisant, którego z jednej strony wiąże umowa z komitentem, z drugiej strony umowa z kontrahentem. Zatem między komitentem a kontrahentem nie zachodzi żaden obligacyjny stosunek prawny, gdyż występuje komisant jako podmiot pośredniczący[132]. Konsekwencją tego pośrednictwa jest anonimowość jednego z tych dwóch podmiotów, których z komisantem łączy stosunek obligacyjny – w odniesieniu do drugiego podmiotu. W tym sensie, że dla komitenta pozostaje w zasadzie anonimowy kontrahent, gdyż odpowiedzialny z tytułu umowy jest wobec niego tylko komisant[133]. Podobnie jak anonimowy dla kontrahenta jest w zasadzie komitent, gdyż stroną stosunku obligacyjnego w odniesieniu do kontrahenta jest komisant i on w zasadzie ponosi wobec niego odpowiedzialność z tytułu zawartej umowy[134].

Zastępstwo pośrednie różni się od przedstawicielstwa także w zakresie konieczności ujawniania, w czyim imieniu zastępca działa. W przypadku przedstawicielstwa, aby czynność prawna dokonana przez przedstawiciela wywołała skutki prawne dla reprezentowanego,

[129] M. Pazdan (w:), System…, s. 592 -593. A. Herbet (w:), Zobowiązania…, s. 1035.
[130] J. Frąckowiak (w:), System Prawa Prywatnego, t. 7, Prawo zobowiązań - część szczegółowa, red. J. Rajski, Warszawa 2018, s. 956; K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 596; W. Czachórski, Prawo zobowiązań w zarysie, Warszawa 1968, s. 573.
[131] J. Fabian, Pełnomocnictwo…, s. 14–15; A. Szpunar, Stanowisko…, s. 56–59.
[132] A. Kędzierska-Cieślak, Komis…, s. 138.
[133] *Ibidem.*
[134] *Ibidem.*

przedstawiciel powinien ujawnić w czyim imieniu działa[135]. Natomiast jeśli chodzi o zastępstwo pośrednie istnieje możliwość ukrycia osoby zastąpionej.

Wydaje się jednak, że utrzymywanie w tajemnicy informacji o osobie zastąpionej nie jest normatywną cechą zastępstwa pośredniego, raczej jest wewnętrznym motywem zachowania zastępcy. Brak jest przepisów, które regulowałyby tę kwestię. Nie wiadomo, czy poufny charakter wiedzy o wewnętrznej relacji zastępcy z osobą zastąpioną należy rozumieć szeroko – jako zakaz ujawniania w ogóle faktu działania na cudzy rachunek, czy też węziej – jako wyłączenie prawa podania do wiadomości osobie trzeciej danych osobowych pozwalających na identyfikację osoby zastąpionej[136]. Wiedza osoby trzeciej o roli drugiej strony jako zastępcy pośredniego nie ma wpływu na skuteczność umowy, a zwłaszcza na zakres uprawnień osoby zastąpionej. Kodeks cywilny nie przewiduje na przykład w umowie komisu dopuszczalności wstąpienia komisanta w miejsce sprzedawcy albo kupującego. W przepisach regulujących tę umowę nie został bowiem przywrócony odpowiednik art. 593 k.h., w którym przewidziano taką możliwość. Można wyróżnić dominujący pogląd o niemożności umieszczania w umowie komisu klauzuli, która zezwalałaby komisantowi na takie wstąpienie[137], jako że byłaby ona sprzeczna z właściwością (naturą) stosunku komisu[138]. W sytuacji podstawienia się komisanta w miejsce kontrahenta doszłoby do zawarcia zwykłej umowy sprzedaży z komitentem[139]. Odmienne stanowisko zajął Sąd Najwyższy uznając, że art. 765 k.c. i następne normujące instytucje komisu nie zawierają postanowień wyłączających możliwość nabycia przez komisanta powierzonych mu do sprzedaży rzeczy ruchomych[140]. W doktrynie również pojawił się argument, że wstąpienie komisanta w prawa sprzedawcy albo kupującego powinno być dopuszczalne, bowiem na treść takiej klauzuli musi wyrazić zgodę komitent, co już samo w sobie powoduje redukcję części ryzyka, że komisant, zamiast dążyć do uzyskania dla komitenta najkorzystniejszych warunków, będzie starał się spełnić w pierwszej kolejności swoje oczekiwania. Skoro ustawodawca zezwala na zamieszczenie w treści pełnomocnictwa klauzuli zawarcia umowy przez

[135] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 600; R. Strugała (w:), Kodeks…, s. 282.

[136] Tak na przykładzie umowy komisu W. Kocot (w:), System Prawa Handlowego, t. 5b, Prawo umów handlowych, red. M. Stec, Warszawa 2016, s. 378.

[137] Tak J. Frąckowiak (w:), System…, t. 7, red. J. Rajski, s. 959; M. Piekarski (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, red. Z. Resich, Warszawa 1972, s. 1588; T. Wiśniewski (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. V, red. J. Gudowski, Warszawa 2017, s. 268; A. Kędzierska-Cieślak, Komis…, s. 72–80; S. Herman, Jeszcze o problemach umowy komisu, Palestra 1971, Nr 4, s. 60 i 62.

[138] Szerzej Tak J. Frąckowiak (w:), System…, t. 7, red. J. Rajski, s. 959.

[139] A. Kędzierska-Cieślak, Komis…, s. 76.

[140] Wyrok Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 1974 r., I CR 121/74, Legalis nr 17889.

pełnomocnika z samym sobą (art. 108 k.c.), tym bardziej powinno to być możliwe w zakresie upoważnienia zastępcy pośredniego[141]. Podkreśla się również, że stosunek obligacyjny jest względnie wiążący, a zatem nie może krępować swobody komisanta tak dalece, aby nie mógł na przykład nabyć rzeczy wyłącznie dla siebie[142].

Charakter działania komisanta na rachunek komitenta, lecz w imieniu własnym powoduje, że komisanta obciążają obowiązki oraz przysługują mu uprawnienia z tytułu zawartej umowy z osobą trzecią, a nie zawartej z samym sobą[143]. Wydaje się, że nie jest możliwe zawarcie umowy sprzedaży przez komisanta na rachunek komitenta, jeżeli sprzedającym albo kupującym pozostaje komisant. Przyjęcie, że komisant może sam nabyć przedmiot komisu lub zbyć go komitentowi, stanowi zagrożenie dla interesów komitenta. Istnieje bowiem potencjalne ryzyko, że komisant zamiast dążyć do uzyskania jak najkorzystniejszych dla komitenta warunków będzie miał na uwadze przede wszystkim własny interes jako sprzedający lub kupujący[144].

Cechą charakterystyczną umowy komisu jest istnienie tzw. stosunków wewnętrznych i zewnętrznych. Pierwsze mają miejsce pomiędzy komitentem i komisantem, drugie pomiędzy komisantem a osobą trzecią[145]. W tych dwóch kategoriach stosunków znajduje właśnie wyraz właściwa dla komisu konstrukcja, że komisant działa we własnym imieniu, lecz na rachunek komitenta. W stosunku zewnętrznym komisant działa w imieniu własnym (składa własne oświadczenie woli), co powoduje, że występuje on przy komisie sprzedaży jako sprzedawca towaru, zaś przy komisie zakupu jako nabywca[146]. W stosunku wewnętrznym natomiast zawsze działa na rachunek komitenta co oznacza, że skutek prawny dokonanej czynności prawnej ma dotyczyć tego ostatniego[147]. Skutek ten nie następuje z mocy samej czynności, bowiem komisant ma obowiązek dokonać odpowiednich działań powodujących przejście skutku prawnego dokonanej czynności na komitenta[148]. Działanie komisanta następuje w wykonaniu uprzednio zawartej umowy, na podstawie której jest on zobowiązany przenieść na komitenta nabyte prawa, a komitent jest zobowiązany zwolnić komisanta z zaciągniętych przez niego zobowiązań.

---

[141] Tak na przykładzie umowy komisu W. Kocot (w:), System…, t. 5b, s. 379.
[142] R. Ludwicki, Niektóre problemy umowy komisu: artykuł dyskusyjny. Palestra 14/7 (151) 1970, s. 30.
[143] S. Solarski (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. M. Załucki, Warszawa 2024, s. 1577.
[144] J. Frąckowiak (w:), J. Frąckowiak (w:), System…, t. 7, red. J. Rajski, s. 959.
[145] S. Włodyka, Prawo umów w obrocie gospodarczym, Warszawa 2001, s. 121.
[146] *Ibidem*.
[147] *Ibidem*.
[148] *Ibidem*.

Na tle dotychczasowej charakterystyki zastępstwa pośredniego pojawia się pytanie, czy w wyniku działania zastępcy (np. komisanta) jego kontrahent (osoba trzecia) może od razu nabyć prawo własności przysługujące do tej pory zastąpionemu (komitentowi). Odpowiedź twierdzącą na to pytanie umożliwia koncepcja upoważnienia do wykonywania we własnym imieniu cudzego prawa majątkowego[149]. W myśl tej koncepcji komisant jest upoważniony do wykonywania we własnym imieniu prawa własności przysługującego komitentowi. Wykonując to upoważnienie, doprowadza do utraty prawa własności przez komitenta i nabycia tego prawa przez jego kontrahenta (osobę trzecią). W ramach tej operacji nie dochodzi jednak do powstania stosunku cywilnoprawnego pomiędzy komitentem i kontrahentem komisanta (osobą trzecią).

W literaturze podejmowano próby nieco innego objaśnienia mechanizmu zastępstwa pośredniego. Tak w szczególności F. Zoll[150] proponował, by w ramach zastępstwa pośredniego odróżniać stosunek wobec osób trzecich oraz stosunek wewnętrzny między zastępcą pośrednim a zastąpionym. Uważał, że zastępca pośredni nabywa prawa i zaciąga zobowiązania wobec osób trzecich, wejście zastąpionego w stosunki bezpośrednie z kontrahentami zastępcy wymaga przeniesienia praw i obowiązków z zastępcy na zastąpionego, natomiast w stosunkach wewnętrznych między zastępcą a zastąpionym nabywa prawa i zaciąga zobowiązania zastąpiony. A. Szpunar[151] zarzucił tej koncepcji, iż prowadzi ona do niezwykle skomplikowanych sytuacji, a w szczególności do rozdwojenia pojęcia własności, skoro rzecz nabyta przez zastępcę ma być jego własnością wobec osób trzecich, własnością zastąpionego zaś w stosunku wewnętrznym.

Zastępstwo pośrednie nie jest normowane przepisami ogólnymi Kodeksu cywilnego. Jak już wspomniano, umową, z którą najczęściej jest związane i na podstawie której wskazuje się jego charakterystykę prawną, jest umowa komisu (art. 765–773 k.c.). Jako zastępca pośredni może również działać zleceniobiorca, jeżeli w umowie zlecenia zostało wyłączone umocowanie do działania w imieniu mocodawcy (art. 734 § 2 zdanie pierwsze k.c.), czy spedytor na podstawie umowy spedycyjnej (art. 794 § 2 k.c.)[152].

W doktrynie, obok klasycznego zastępstwa pośredniego, M. Smyk zaproponował wyróżnienie zastępstwa pośredniego atypowego, które polega na działaniu zastępcy

[149] Por. B. Gawlik (w:), System…, s. 746 i 747; J. Frąckowiak (w:), System…, t. 7, red. J. Rajski, 2004, s. 595 i n. i powołana tam literatura oraz A. Kędzierska-Cieślak, Komis…, s. 41 i n.
[150] F. Zoll, Zobowiązania…, Warszawa 1945, s. 63.
[151] A. Szpunar, Stanowisko…, s. 57. Por. też uwagi krytyczne B. Gawlik (w:), System…, s. 746 i 747.
[152] P. Sobolewski (w:), Kodeks…, s. 717.

we własnym imieniu, lecz skutki prawne jego działania realizują się bezpośrednio w sferze prawnej podmiotu zastępowanego[153]. Jego wyodrębnienie jest efektem dyskusji dotyczącej określenia statusu prawnego zarządców, takich jak wykonawca testamentu, kurator spadku, zarządca sanacyjny, zarządca przymusowy czy też syndyk masy upadłościowej.

§3. Zastępstwo prawne a organ

W świetle art. 38 k.c. osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i w opartym na niej statucie. Prawo cywilne ujmuje zagadnienia zdolności osób prawnych do podejmowania czynności prawnych zgodnie z tzw. teorią organów[154]. Konsekwencją tej teorii jest przyjęcie, że każdej osobie prawnej przysługuje pełna zdolność do czynności prawnych, która może być realizowana przez organy[155]. Wobec tego działanie osoby fizycznej lub osób fizycznych dokonujących czynności prawnej w charakterze piastuna organu osoby prawnej traktuje się jako działanie samej osoby prawnej[156]. Jednakże o działaniu takiej osoby można mówić jedynie wówczas, gdy osoba pełniąca stosowną funkcję występuje w konkretnej sprawie, w sposób wyraźny lub choćby domniemany, właśnie jako organ, i działa w granicach jego kompetencji wynikającej z przepisów o ustroju konkretnej osoby prawnej[157].

Spotkać można również pogląd, że organ stanowi rodzaj przedstawicielstwa tzw. organizacyjnego[158]. A. Klein wysnuł wniosek, że różnica w ocenie charakteru działania organu osoby prawnej (jej piastuna) i przedstawiciela wynika właściwie tylko z zastosowanej techniki w zaliczaniu skutków działania osób reprezentujących na rzecz podmiotów reprezentowanych. Według Autora jest ona w przepisach prawa wyraźna, gdyż co do

---

[153] M. Smyk, Pełnomocnictwo…, s. 103.

[154] Zob. A. Klein, Charakter prawny organów osób prawnych (w:), Rozprawy z prawa cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Witolda Czachórskiego, pod red. J. Błeszyńskiego, J. Rajskiego, Warszawa 1985, s. 125; A. Opalski, Pojęcie organu osoby prawnej, Państwo i Prawo 2009, nr 1, s. 20. Aspekt substratu osobowego akcentują m.in. J. Frąckowiak (w:), System Prawa Prywatnego, t. 1, Prawo cywilne – część ogólna, red. M. Safjan, Warszawa 2012, s. 1144; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, Prawo cywilne…, s. 209; Za potrzebą łączenia tych znaczeń opowiadają się m.in. K.A. Dadańska, Działanie osoby prawnej, Warszawa 2006, s. 36; M. Pazdan, Niektóre konsekwencje teorii organów osoby prawnej, Prace Prawnicze Uniwersytetu Śląskiego 1969, t. I, s. 207 i n.; C. Znamierowski, Zastępca…, s. 229. W literaturze zagranicznej zob. zamiast wielu *H.J. Wolff, Organschaft* und juristische *Person*, t. II, Berlin 1934, s. 224 i n.

[155] S. Grzybowski (w:), System Prawa Cywilnego, t. I, Część ogólna, red. S. Grzybowski, Ossolineum 1985, s. 373.

[156] J. Frąckowiak (w:), System…, t. 1, s. 1146–1153; M. Pazdan, Niektóre…, s. 203 i n.

[157] S. Dmowski (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2008; s. 157.

[158] R. *Longchamps de Bérier*, Wstęp…, s. 194 i n.; A. Klein, Charakter…, s. 121 n. Pogląd ten zaaprobowany przez E. Płonka, Mechanizm…, s. 22.

reprezentowania osób prawnych przyjęto teorię organów, co do przedstawiciela - teorię reprezentacyjną. Gdyby w odniesieniu do przedstawicielstwa przyjęto teorię fikcji lub co do reprezentacji osób prawnych teorię przedstawicielstwa, między tymi sposobami reprezentacji nastąpiłoby daleko idące zbliżenie[159]. Zdaniem A. Kidyby wada tej koncepcji polega na niedostrzeżeniu wewnętrznej sfery działania osoby prawnej, z jednoczesnym skupieniem się tylko na występowaniu osób prawnych w stosunkach zewnętrznych[160].

Różnice między zastępcą a organem przebiegają na kilku płaszczyznach. Należy podkreślić, że organ wchodzi w skład struktury organizacyjnej osoby prawnej i nie posiada odrębnej podmiotowości prawnej. Działania organu traktuje się jako działanie samej osoby prawnej. Oznacza to, że organ objawia wolę osoby prawnej. Podczas gdy zastępca jest samodzielnym podmiotem prawa, który objawia swą własną wolę, ale działa w cudzym imieniu[161]. Działanie przez organ różni się w istotny sposób od działania przez przedstawiciela. Podczas gdy organ działa w zakresie wynikającym z ustroju osoby prawnej, to przedstawiciel dokonuje czynności prawnych w zakresie swojego umocowania, które opiera się na oświadczeniu woli (pełnomocnictwo) bądź ustawie (przedstawicielstwo ustawowe). Przy przedstawicielstwie występują dwa podmioty: reprezentowany i reprezentujący, natomiast w przypadku organu istnieje tylko jeden – osoba prawna[162]. W przeciwieństwie do przedstawicielstwa, które odnosi się do czynności prawnych, art. 38 k.c. posługuje się pojęciem działania, które obejmuje nie tylko czynności prawne, ale także inne czyny, a wśród nich czynności faktyczne[163]. Organ nie jest ograniczony do czynności z zakresu reprezentacji, gdyż jego działanie poza dokonywaniem czynności prawnych, obejmuje również – albo wyłącznie – wewnętrzną sferę funkcjonowania osoby prawnej (prowadzenie spraw, nadzór itp.). Członek organu nie potrzebuje do tego żadnego dodatkowego upoważnienia – wynika ono z przysługującego tej osobie mandatu[164].

Ponadto bez organu osoba prawna nie może na stałe uczestniczyć w obrocie cywilnoprawnym. Nie jest możliwe stałe występowanie na zewnątrz w stosunkach z osobami trzecimi za pomocą innych jednostek. Reprezentowanie natomiast osoby prawnej przez przedstawiciela ma charakter jedynie czasowy, jednak w określonych przypadkach działanie osoby prawnej przez przedstawiciela ustawowego może stać się konieczne, gdy z różnych

[159] A. Klein, Charakter…, s. 127.
[160] A. Kidyba, Dyrektor…, s. 80.
[161] A. Kidyba, Prawo…, s. 106.
[162] P. Daszczuk, Kurator jako przedstawiciel ustawowy osoby prawnej, Warszawa 2021, s. 71.
[163] A. Kidyba, Dyrektor..., s. 23.
[164] P. Daszczuk, Kurator…, s. 72.

powodów zostanie pozbawiona prawnej możliwości działania. Zgodnie z art. 42 § 1 k.c. jeżeli osoba prawna nie może być reprezentowana lub prowadzić swoich spraw ze względu na brak organu albo brak w składzie organu uprawnionego do jej reprezentowania, sąd ustanawia dla niej kuratora. Zakres działania kuratora (przedstawiciela ustawowego) powinien, w myśl art. 42 § 3 k.c., zmierzać w kierunku powołania organu albo uzupełnienia jego składu, co jest niezbędne do prawidłowego funkcjonowania osoby prawnej albo do doprowadzenia do jej likwidacji. We wspomnianym art. 42 k.c. przedstawiciel ustawowy powoływany jest więc niejako w następstwie pewnych okoliczności, a nie jest on od początku do końca związany z bytem osoby prawnej jak w przypadku organu[165].

Podstawowa różnica między organem osoby prawnej a przedstawicielem polega na mechanizmie przypisania skutków ich działań. Należy przyjąć, że organ jest koniecznym składnikiem osoby prawnej[166]. W odniesieniu do kompetencji organów w zakresie reprezentacji warto przytoczyć J. Górskiego, który uważa, iż organ jest prawnie koniecznym składnikiem ustanowienia osoby prawnej oraz prawnie koniecznym składnikiem ustrojowym osoby prawnej[167], co oznacza, że istotą ustroju osoby prawnej jest posiadanie obligatoryjnych organów wyrażających wolę osoby prawnej[168]. Wola osoby prawnej reprezentowana na zewnątrz przez organy powoduje, że w stosunkach cywilnoprawnych występuje jeden podmiot[169], a więc oświadczenie członka organu należy traktować jako oświadczenie osoby prawnej. Natomiast działania przedstawiciela opierają się bez wątpienia na konstrukcji upoważnienia do działania w cudzej sferze prawnej. Przedstawiciel działa w miejsce podmiotu uprawnionego i w jego sferze prawnej, wykonując w granicach udzielonej kompetencji prawa i obowiązki[170]. Wspólną cechą jest fakt, że zarówno działania organu, jak i przedstawiciela powinny być podejmowane w interesie osoby prawnej.

Uregulowanie zawarte w art. 33^1 k.c., wskazujące na odpowiednie stosowanie do jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, przepisów o osobach prawnych, rodzi pytanie o status osób reprezentujących takie jednostki. Przez niektórych autorów nadal wyrażany jest pogląd, w myśl którego reprezentacja przez wspólnika jest przypadkiem przedstawicielstwa

[165] P. Daszczuk, Kurator…, s. 68.
[166] J. Górski, Stanowisko…, s. 40 i n.
[167] *Ibidem*.
[168] A. Kidyba, Dyrektor…, s. 51.
[169] *Ibidem*.
[170] Tak. B. Gawlik (w:), System…, s. 742.

ustawowego[171]. Pogląd ten nie jest jednak rozpowszechniony. Instytucja przedstawicielstwa, zwłaszcza ustawowego, nie jest przystosowana do organizacyjnego statusu wspólnika w strukturze spółki osobowej. Każdy przedstawiciel występuje jako odrębny podmiot w stosunku do reprezentowanego. Tymczasem wspólnik jest uczestnikiem (członkiem) organizacji, którą tworzy spółka osobowa. Wywodzi swoje umocowanie z ustroju spółki jako organizacji (stosunku członkostwa w spółce) i wewnętrznych reguł jej działania. Z powodu tych argumentów koncepcja traktowania wspólnika jako przedstawiciela ustawowego spółki osobowej nie przystaje do panującego tam układu stosunków, którego integralnym elementem składowym jest powierzenie wspólnikowi prawa reprezentowania spółki. W spółkach osobowych umocowanie to wynika z czynności zawiązania spółki, gdyż jest ono wpisane w jej konstrukcję: ustawodawca przyjął w ramach modelu ustawowego, że reprezentantami spółki są sami wspólnicy i w ten sposób uczynił ten wariant punktem wyjścia regulacji względnie obowiązującej[172].

Według innego poglądu, działanie wspólnika za spółkę osobową należy traktować jako przypadek reprezentacji *quasi*-organicznej, zbliżający się do sytuacji, gdy za osobę prawną, występuje jej organ wykonawczy[173]. Takie stanowisko zaaprobował Sąd Najwyższy uznając, że spółka jawna, jako odrębna od wspólników jednostka organizacyjna wyposażona w zdolność prawną, jest „osobą ustawową", która, podobnie jak każda osoba, jest wyposażona w zdolność do czynności prawnych. W przekonaniu Sądu Najwyższego, spółka jawna realizuje tę zdolność inaczej niż osoby prawne, niemniej jednak oświadczenie woli wspólnika spółki jawnej, złożone w ramach przyznanych mu przez ustawę kompetencji, jest oświadczeniem woli samej spółki. Sytuacja wspólnika spółki jawnej jest więc zbliżona do sytuacji członka organu osoby prawnej, a nie do sytuacji przedstawiciela ustawowego. Zdaniem Sądu Najwyższego, do oceny sytuacji wspólnika spółki jawnej, który reprezentuje spółkę i prowadzi jej sprawy, należy – zgodnie z art. 33^1 § 1 k.c. – stosować odpowiednio przepisy o osobach prawnych. Uznanie wspólnika tylko za przedstawiciela ustawowego spółki jawnej musiałoby prowadzić do wniosku, że taka spółka nie ma własnej zdolności do

[171] Tak za uznaniem wspólnika spółki jawnej za przedstawiciela ustawowego wypowiedzieli się: W. Pyzioł (w:), Kodeks Spółek Handlowych. Komentarz, red. W. Pyzioł, Warszawa 2008, s. 87; J. Lic, Zasady reprezentacji osobowych spółek handlowych a ich zdolność do czynności prawnych (w:) Kodeks spółek handlowych po dziesięciu latach, red. J. Frąckowiak, Wrocław 2013, s. 527.

[172] A. Opalski (w:), Kodeks spółek handlowych. Komentarz, t. IA, red. A. Opalski, Warszawa 2024, s. 984.

[173] Tak wyrok Sądu Najwyższego z 8.2.2013 r., IV CSK 332/12, OSNC 2013, Nr 10, poz. 117, z aprobującą glosą A. Kuniewicz, Z. Kuniewicz, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 2014, nr 1, s. 34 i częściowo aprobującą glosą K. Bilewskiej, MoP 2014, Nr 10, s. 530, a także krytyczną glosą J. Kraussa, Glosa 2014, nr 1, s. 41.

czynności prawnej, gdyż zawsze działałaby za nią inna osoba. Sytuacja wspólnika spółki jawnej tylko o tyle zbliża się do sytuacji przedstawiciela ustawowego, że to sama ustawa wskazuje, kto ma kompetencje do reprezentowania spółki jawnej i prowadzenia jej spraw. Jednak z punktu widzenia skutków, do jakich prowadzi działanie przedstawiciela ustawowego oraz wspólnika spółki jawnej, istnieje między nimi zasadnicza różnica, gdyż oświadczenie woli wspólnika jest oświadczeniem woli samej spółki[174]. Część autorów wypowiedziała się wprost za uznaniem, że wspólnik jest organem spółki jawnej lub że działa jako jej organ, względnie posiada typowe cechy organu[175].

Stanowisko pośrednie wyraziła K. Kopaczyńska-Pieczniak, która uważa, że osoby, określone w art. 33^1 k.c. działają jako przedstawiciele ustawowi. Jednocześnie należy zgodzić się z poglądem akceptującym odpowiednie zastosowanie przepisu art. 38 k.c. do jednostek organizacyjnych, o których mowa w art. 33^1 § 1 k.c., w szczególności do handlowych spółek osobowych, przy uwzględnieniu ich istoty oraz określonych ustawowo zasad prowadzenia jej spraw i reprezentowania. Oznacza to, że osoby ustawowe działają w szczególności przez swoich członków (wspólników) w sposób oznaczony w ustawie oraz opartej na niej umowie czy statucie. Członek takiej jednostki, a w szczególności wspólnik handlowej spółki osobowej, umocowany *ex lege* do jej reprezentowania jest więc szczególnym przedstawicielem ustawowym, do którego stosuje się przepisy o organach osób prawnych (art. 33^1 § 1 k.c. w zw. z art. 38 k.c.). Podobieństwo takiego przedstawiciela ustawowego do organu wyraża się w tym, że wchodzi w skład struktury jednostki organizacyjnej. Poza reprezentowaniem spółki należy do niego również prowadzenie jej spraw, bez takich osób dana jednostka (spółka) nie może działać. Osoby te kreują i przejawiają na zewnątrz wolę takiej jednostki i w ten sposób realizują jej zdolność do czynności prawnych. Działania podejmowane przez takie osoby są własnymi działaniami takiej jednostki. Ujęcie takie uzasadnia zastosowanie do osób reprezentujących jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, również przepisów art. 42 k.c. oraz 416 k.c.[176].

---

[174] Wyrok Sądu Najwyższego z 8.2.2013 r., IV CSK 332/12, OSNC 2013, Nr 10, poz. 117. Pogląd ten został powtórzony w postanowieniu Sądu Najwyższego z 12.1.2023 r., I CSK 2560/22, Legalis.

[175] A. Herbet, Spółka komandytowa według Kodeksu Spółek Handlowych. Komentarz, Towarzystwo Naukowe KUL 2004, s. 156–157; P. Tereszkiewicz, Odpowiedzialność wspólników za zobowiązania spółki jawnej, Warszawa 2008, s. 62; J. Grykiel, Reprezentacja spółki osobowej przez wspólnika będącego osobą prawną (w:), *Societas et obligationes* – tradycja, współczesność, przyszłość. Księga jubileuszowa profesora Jacka Napierały, red. A. Olejniczak, T. Sójka, Poznań 2018, s. 150–151.

[176] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny..., s. 604-605.

§4. Zastępstwo prawne a posłannictwo

Posłańcem jest podmiot, który przenosi do adresata cudze oświadczenie woli[177], umożliwiając adresatowi zapoznanie się z jego treścią, na przykład przez doręczenie pisma, przesłanie skanu oświadczenia podpisanego przez osobę składającą oświadczenie woli. Jego rola jest zatem czysto techniczna i ogranicza się do dokonania czynności faktycznej[178]. Posłaniec, w odróżnieniu od przedstawiciela, nie składa własnego oświadczenia woli, nie musi rozumieć przekazywanej wiadomości a także posiadać zdolności do czynności prawnych[179]. Nie dysponuje on swobodą działania ani nie ma wpływu na treść dokonywanej czynności prawnej. Ewentualne zniekształcenie przez niego treści cudzego oświadczenia woli jest przypisywane osobie, która takie oświadczenie złożyła i może być kwalifikowane jako błąd[180]. Przepis art. 85 k.c. nakazuje w razie zniekształcenia oświadczenia woli przez posłańca stosować przepisy o błędzie przy złożeniu oświadczenia woli. Składający oświadczenie woli zniekształcone przez posłańca, może uchylić się od jego skutków, jeżeli zostaną spełnione określone ustawowo przesłanki. Zgodnie z art. 84 § 1 k.c. w razie błędu co do treści czynności prawnej można uchylić się od skutków prawnych swego oświadczenia woli. Jeżeli jednak oświadczenie woli było złożone innej osobie, uchylenie się od jego skutków prawnych dopuszczalne jest tylko wtedy, gdy błąd został wywołany przez tę osobę, chociażby bez jej winy, albo gdy wiedziała ona o błędzie lub mogła z łatwością błąd zauważyć; ograniczenie to nie dotyczy czynności prawnej nieodpłatnej. Ponadto, można powoływać się tylko na błąd uzasadniający przypuszczenie, że gdyby składający oświadczenie woli nie działał pod wpływem błędu i oceniał sprawę rozsądnie, nie złożyłby oświadczenia tej treści (błąd istotny). Wskazany w art. 84 § 1 k.c. wymóg błędu co do treści czynności prawnej zawsze jest spełniony w razie zniekształcenia oświadczenia przez posłańca, natomiast niekoniecznie spełnia się przesłanka istotności błędu. Podlega więc samodzielnej ocenie sądu w każdym indywidualnym przypadku, i to bez względu na to, czy zniekształcenie nastąpiło z winy posłańca[181].

---

[177] B. Gawlik (w:), System…, s. 747; K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny… s. 597; M. Pazdan (w:), Kodeks…, s. 434.

[178] Wyrok Sądu Okręgowego w Lublinie z 10.2.2011 r., II Ca 26/11, Legalis.

[179] J. Grykiel (w:), Kodeks…, s. 1018; K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 597. M. Pilich (w:), Kodeks…, s. 787.

[180] A. Herbet (w:), Zobowiązania…, s. 1033.

[181] M. Gutowski, Z. Radwański (w:), System Prawa Prywatnego, t. 2, Prawo cywilne - część ogólna, red. Z. Radwański, Warszawa 2019, s. 514.

Kryterium pozwalającym odróżnić przedstawiciela od posłańca jest swoboda decyzji pozostawiona danej osobie. W zasadzie co najmniej ograniczona swoboda kształtowania treści oświadczenia woli wyklucza uznanie tej osoby za posłańca, także wtedy, gdy swoboda działania sprowadza się wyłącznie do podjęcia decyzji o przekazaniu adresatowi oświadczenia woli innej osoby. Swoboda decyzji jest nie do pogodzenia z funkcją posłańca, który dokonuje czynności technicznej w postaci przekazania oświadczenia woli innej osoby[182]. W szczególności taki problem może wystąpić, gdy pełnomocnik miewa dalece ograniczoną swobodę ukształtowania treści czynności prawnej, z uwagi na umowę kreującą stosunek wewnętrzny między nim a reprezentowanym. Stwierdzenie jakiegoś, choćby niewielkiego marginesu swobody w tym zakresie przemawia za uznaniem danej osoby raczej za pełnomocnika niż posłańca[183].

§5. Zastępstwo prawne a powiernictwo

Przez stosunek prawny powiernictwa należy rozumieć sytuację prawną, w której powiernikowi służy określone prawo (rzeczowe lub obligacyjne), ograniczone jednak wyłącznie w stosunku wewnętrznym wobec innej osoby (powierzającego). Wymaga zaznaczenia, że w stosunku zewnętrznym wobec osób trzecich powiernik jest wyłącznie podmiotem przysługującego prawa[184]. A. Wolter zaproponował definicję, zgodnie z którą czynność powiernicza polega na tym, że jedna strona dokonuje na rzecz drugiej przysporzenia prawa w celu osiągnięcia takiego celu gospodarczego, do którego prawo takie w zasadzie nie jest potrzebne, druga zaś strona zobowiązuje się do niekorzystania z tego prawa w zakresie wykraczającym poza ten cel[185]. A. Kidyba określa stosunek powierniczy jako przeniesienie określonych praw i obowiązków na powiernika, który występuje w stosunku zewnętrznym – wobec osób trzecich – natomiast w stosunku wewnętrznym z powierzającym, ma korzystać z przyznanych mu praw we wskazanym zakresie, z obowiązkiem przeniesienia na powierzającego tych praw i obowiązków z powrotem[186].

Czynności powiernicze można podzielić na podstawie kryterium celu, jakiemu ma służyć ustanowienie stosunku powierniczego. W ten sposób należy wyodrębnić powiernictwo typu

[182] B. Gawlik (w:), System…, s. 748.
[183] M. Pilich (w:), Kodeks…, s.787; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, Prawo cywilne…, s. 306 – 307.
[184] A. Kędzierska-Cieślak, Powiernictwo (Próba określenia konstrukcji prawnej), Państwo i Prawo 1977, nr 8–9, s. 50.
[185] J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, A. Wolter., Prawo cywilne…, s. 306–307.
[186] A. Kidyba, Prawo…, s. 150.

zarządczego i zabezpieczającego[187]. W praktyce kontraktowej przewłaszczenie na zabezpieczenie jest powszechną umową powierniczą. Polega ono na przeniesieniu własności rzeczy lub innych dóbr przez powierzającego na rzecz powiernika w celu zabezpieczenia wierzytelności przysługującej powiernikowi względem powierzającego na podstawie innego stosunku prawnego, na przykład z umowy kredytu lub pożyczki wraz z zobowiązaniem powiernika do powrotnego przeniesienia własności na rzecz powierzającego (dłużnika) po zaspokojeniu przez tego ostatniego wierzytelności powiernika[188].

Przez umowę zarządu powierniczego należy rozumieć taką więź obligacyjną, gdzie jedna z osób (powierzający) – w celu przekazania zarządu – przenosi czasowo i z zastrzeżeniem zwrotu w danych okolicznościach, określone prawo (najczęściej prawo własności) lub majątek (jego część) na inny podmiot (powiernika), który staje się do niego uprawniony[189]. W stosunku powiernictwa w postaci zarządu powierniczego można wyróżnić trzy istotne elementy: 1) przeniesienie jakiegoś prawa majątkowego na powiernika, 2) zobowiązanie powiernika do odpłatnego lub nieodpłatnego wykonywania zarządu tym prawem, 3) zobowiązanie powiernika do powrotnego przeniesienia prawa i ewentualnych pożytków w określonych okolicznościach[190]. Z istoty umowy zatem wynika, że obejmuje ona przysporzenie dokonane przez powierzającego na rzecz powiernika oraz zobowiązanie powiernika do określonego postępowania z otrzymanym prawem. Tak więc umowa powiernictwa, chociaż z punktu widzenia kodeksu cywilnego stanowi umowę nienazwaną, musi mieć określony swój przedmiot. Podstawowym założeniem takiej konstrukcji umownej jest to, że powierzający przekazuje jakąś część swego majątku powiernikowi w określonym celu gospodarczym. Składniki majątkowe, mające następnie stanowić przedmiot rozporządzania przez powiernika, muszą więc zostać ściśle określone[191]. Powiernik wykonuje we własnym imieniu określone uprawnienia bądź obowiązki wobec określonego mienia, jednakże czyni to w zakresie najczęściej ograniczonym, wyznaczonym na podstawie wewnętrznego stosunku prawnego łączącego go z powierzającym. Wobec osób trzecich powiernik występuje jako osoba wykonująca własne uprawnienia i obowiązki, podobnie jak zastępca pośredni[192].

[187] A. Kappes (w:), System Prawa Prywatnego, t. 9, Prawo zobowiązań - umowy nienazwane, red. W.J. Katner, Warszawa 2023 r., s. 409.
[188] *Ibidem*, s. 416.
[189] R. Rykowski, Pojęcie powiernictwa konstrukcja prawna zarządu powierniczego, Warszawa 2005, s. 233.
[190] R. Rykowski, Pojęcie powiernictwa konstrukcja prawna zarządu powierniczego, Warszawa 2005, s. 233.
[191] Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 22.11.2012 r., I ACa 477/12, LEX nr 1246846.
[192] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 597-598.

W świetle zaprezentowanych definicji powiernictwa, a także konkretnych stosunków prawnych uznawanych za powiernicze nie powinno budzić wątpliwości, że stosunek przedstawicielstwa jest odmienny od stosunku powiernictwa. Powiernik w stosunku zewnętrznym działa w imieniu własnym jako wyłączny dysponent danego prawa[193], natomiast w stosunku wewnętrznym łączącym go z powierzającym jest ograniczony w swobodzie postępowania[194]. Tymczasem przedstawiciel ustawowy i pełnomocnik, składa własne oświadczenie woli w imieniu reprezentowanego z bezpośrednim skutkiem dla tego ostatniego. Źródłem pełnomocnictwa jest jednostronna czynność prawna przybierająca postać oświadczenia, natomiast źródłem stosunku powierniczego jest umowa zawierana pomiędzy powierzającym a powiernikiem. Skutek czynności prawnej dokonanej przez powiernika w odniesieniu do majątku powierzonego nie wywiera bezpośredniego skutku dla powierzającego. Skutek może być jedynie pośredni, w szczególności związany z ewentualnym nienależytym wykonaniem przez powiernika obowiązków wynikających z umowy powierniczej[195].

W literaturze stosunkowo często występuje odniesienie stosunku powiernictwa do zastępstwa pośredniego, którego istotą jest działanie w imieniu własnym na cudzy rachunek na podstawie odpowiedniego upoważnienia. Zwrot „we własnym imieniu" oznacza wykonywanie własnych uprawnień, zaś „na cudzy rachunek" jest to takie działanie, którego korzyści lub straty mają być ostatecznie przypisane podmiotowi, na którego rachunek czynności zostały podjęte[196]. W skrajnych przypadkach utożsamia się oba te pojęcia[197]. A. Kędzierska – Cieślak zauważyła, że w pewnych sytuacjach powiernik może działać jako zastępca pośredni, czyli we własnym imieniu na cudzy rachunek. Można mówić o istnieniu zastępstwa pośredniego tam, gdzie powiernik uzyskuje jakieś prawo, które następnie przenosi na swego mocodawcę. Taka sytuacji nastąpi przy zleceniu nabycia rzeczy ruchomej bądź nieruchomej, gdy zleceniobiorca nabywa własność w celu jej przeniesienia na swego zleceniodawcę[198]. Wszędzie tam, gdzie mamy do czynienia z przewłaszczeniem czy przelewem w celu zabezpieczenia, powiernik (wierzyciel) nie ma wynikającej z umowy

[193] Tak. A. Kędzierska, Powiernictwo…, s. 51.
[194] P. Stec, Powiernictwo w prawie polskim na tle porównawczym, Kraków 2005, s. 193.
[195] A. Kappes (w:), System…, t. 9, s. 414.
[196] A. Kędzierska, Powiernictwo…, s. 52.
[197] Tak A. Kidyba, Prawo…, s. 31; zob. też np. J. Strzępka, Umowy powiernicze w procesie budowlanym, Prawo Spółek 2001, nr 4, s. 34 i n.; J. Trzebiński, Czynności powiernicze, Przegląd Prawa Handlowego 1997, nr 2, s. 28 i n.
[198] A. Kędzierska, Powiernictwo…, s. 52.; J. Trzebiński, Czynności…, s. 28-29.

kompetencji do działania na rachunek powierzającego (dłużnika), co wyklucza uznanie go za zastępcę pośredniego[199].

Wydaje się jednak, że stosunku powiernictwa nie można zakwalifikować jako zastępstwa pośredniego w tych sytuacjach, gdy powiernik zarządza określoną masą majątkową we własnym imieniu, lecz w cudzym interesie[200]. W przypadku działania zastępcy pośredniego (na przykład komisanta), stan, w którym zastępca pośredni (na przykład komisant) jest właścicielem rzeczy jest stanem chwilowym. Tymczasem umowa zarządu powierniczego jest zawierana w celu zapewnienia skutecznego wykonywania zarządu, który nie ma charakteru krótkotrwałego[201]. Powiernik zobowiązany jest wówczas do wykonywania zarządu w stosunku do przeniesionych na niego praw w ustalony wcześniej sposób, a przede wszystkim do dokonywania czynności zachowawczych, zmierzających do niepogorszenia stanu lub wartości tych praw[202]. Prawo własności przysługujące powiernikowi w umowie zarządu powierniczego nie ma charakteru krótkotrwałego czy techniczno-prawnego[203]. Istotą zawarcia umowy o zarząd powierniczy jest przede wszystkim wykonywanie cudzych uprawnień mieszczących się w prawie własności, natomiast ewentualnie może obejmować nabywanie lub zbywanie rzeczy przewłaszczonych w toku zarządu, co zdarza się incydentalnie, na przykład w przypadku sprzedaży rzeczy wchodzących w skład zarządzanego przedsiębiorstwa[204]. Natomiast na przykładzie umowy komisu można zauważyć, że istotą działania zastępcy pośredniego (komisanta) jest upoważnienie do działania na rachunek zastępowanego, ale nie w celu korzystania, a tym bardziej administrowania jego mieniem. W komisie sprzedaży w ogóle nie dochodzi do zdarzenia analogicznego do „powierzenia" prawa. Komisant uzyskuje uprawnienie do rozporządzenia rzeczą, ale prawo własności pozostaje przy komitencie do chwili przeniesienia na nabywcę (osobę trzecią). Z kolei w komisie zakupu komisant nabywa własność od osoby trzeciej, a nie od komitenta[205]. W przypadku powiernictwa typu zarządczego można stanąć na stanowisku,

[199] P. Stec, Powiernictwo…, s. 203 – 204.
[200] *Ibidem*, s. 204.
[201] A. Kappes (w:), System…, t. 9, s. 429.
[202] A. Kappes (w:), System…, t. 9, s. 429.
[203] *Ibidem*. s. 414.
[204] A. Kappes (w:), System…, t. 9, s. 414.
[205] M. Grochowski, W. Kocot, M. Krajewski, E. Rott-Pietrzyk (w:), System Prawa Handlowego, t. 5B, Prawo umów handlowych. red. P. Stec, Warszawa 2020, s. 376.

że powiernik działa we własnym imieniu i na własny rachunek, a jedynie w interesie powierzającego[206].

§6. Wnioski

Termin „reprezentacja" w języku polskim jest rozumiany jako reprezentowanie czyichś interesów przez osobę, grupę osób lub instytucję występującą w czyimś imieniu[207]. Ogólnie można przyjąć, że z instytucją reprezentacji wiąże się możliwość wykonywania przez określony podmiot (reprezentanta) rozmaitych działań na rzecz innej osoby (reprezentowanego). Węższym pojęciem w stosunku do reprezentacji jest pojęcie zastępstwa[208], bowiem to ostatnie odnosi się jedynie do form instytucjonalno-prawnych wykonywania reprezentacji. Zastępstwo jest stosunkiem prawnym pomiędzy zastępowanym a zastępcą, którego treścią jest uprawnienie zastępcy do występowania w obrocie za inną osobę[209]. Jednocześnie zastępstwo jest pojęciem szerszym od przedstawicielstwa[210]. Istota przedstawicielstwa wyraża się w dokonywaniu czynności prawnych w imieniu innej osoby i z bezpośrednim skutkiem prawnym dla niej. Czynność prawna dokonana przez przedstawiciela i w zakresie jego umocowania powoduje powstanie praw lub obowiązków bezpośrednio po stronie reprezentowanego. Podstawą przedstawicielstwa jest umocowanie, czyli uprawnienie do działania w imieniu reprezentowanego z bezpośrednim skutkiem prawnym dla niego[211]. W ramach przedstawicielstwa, ze względu na źródło umocowania, należy wyróżnić przedstawicielstwo ustawowe oraz pełnomocnictwo.

Instytucję przedstawicielstwa należy odróżnić od zastępstwa pośredniego. Zastępca pośredni działa we własnym imieniu, ale na cudzy rachunek. Różnica między przedstawicielstwem a zastępstwem pośrednim ujawnia się wyraźnie ze względu na pozycję przedstawiciela i zastępcy pośredniego w stosunkach zewnętrznych tj. względem osób trzecich z którymi dokonują czynności prawnych. Przedstawicielowi przysługuje w stosunkach zewnętrznych kompetencja do dokonywania czynności prawnych z bezpośrednim skutkiem dla reprezentowanego. Natomiast zastępca pośredni działa we własnym imieniu, a nabyte przez niego prawa i zaciągnięte zobowiązania ulegają

[206] Tak trafnie A.O. Szpojankowski, Powiernictwo jako metoda zarządzania majątkiem, rozprawa doktorska, s. 41.
[207] J. Tokarski, Słownik…, s. 644.
[208] A. Kidyba, Prawo…, s. 89.
[209] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 6.
[210] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 595.
[211] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 595.

podmiotowemu przekształceniu na podstawie stosunku wewnętrznego, jaki uprzednio powstaje między zastępcą pośrednim a osobą na której rachunek działa[212]. Osoba trzecia z którą zastępca pośredni dokonał czynności prawnej pozostaje „na zewnątrz" takiego przekształcenia skutków prawnych tej czynności[213]. Oznacza to, że zastępca pośredni, w przeciwieństwie do przedstawiciela, staje się podmiotem praw, które nabył na rzecz zastępowanego oraz ponosi odpowiedzialność własnym majątkiem za zobowiązania, które zaciągnął na rachunek zastępowanego[214]. Można więc przyjąć, że zastępstwo pośrednie jest realizowane w wyniku dwóch czynności prawnych: zastępca pośredni najpierw dokonuje czynności prawnej we własnym imieniu, a następnie przenosi nabyte prawo na zastępowanego[215]. Podnosi się, że w przypadku działania zastępcy pośredniego mamy do czynienia ze stosunkiem zewnętrznym, gdzie dochodzi do dokonania czynności prawnej między zastępcą a osobą trzecią oraz ze stosunkiem wewnętrznym, który łączy zastępcę z zastąpionym. Natomiast pomiędzy zastępowanym a osobą trzecią nie powstaje żaden bezpośredni stosunek prawny, co jest przyczyną braku roszczeń zastępowanego względem osoby trzeciej, który może dochodzić jedynie roszczeń opartych na łączącej go z zastępcą umowie[216].

Instytucję przedstawicielstwa należy również odróżnić od działania organu. Podczas gdy organ działa w zakresie wynikającym z ustroju osoby prawnej, to przedstawiciel dokonuje czynności prawnych w zakresie swojego umocowania, które opiera się na oświadczeniu woli (pełnomocnictwo) bądź ustawie (przedstawicielstwo ustawowe). Przy przedstawicielstwie występują dwa podmioty: reprezentowany i reprezentujący, natomiast w przypadku organu istnieje tylko jeden – osoba prawna[217]. W przeciwieństwie do przedstawicielstwa, które odnosi się do czynności prawnych, art. 38 k.c. posługuje się pojęciem działania, które obejmuje nie tylko czynności prawne, ale także inne czyny, a wśród nich czynności faktyczne[218]. Organ nie jest ograniczony do czynności z zakresu reprezentacji, gdyż jego działanie poza dokonywaniem czynności prawnych, obejmuje również – albo wyłącznie – wewnętrzną sferę funkcjonowania osoby prawnej (prowadzenie spraw, nadzór itp.). Członek

[212] B. Gawlik (w:), System…, s.745.
[213] *Ibidem*.
[214] M. Pazdan (w:), System…, s. 592 – 593; A. Herbet (w:), Zobowiązania…, s. 1035.
[215] J. Frąckowiak (w:), System…, t. 7, red. J. Rajski, s. 956; K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 596; W. Czachórski, Prawo…, s. 573.
[216] J. Fabian, Pełnomocnictwo…, s. 14–15; A. Szpunar, Stanowisko…, s. 56–59.
[217] P. Daszczuk, Kurator…, s. 72.
[218] A. Kidyba, Dyrektor…, s. 23.

organu nie potrzebuje do tego żadnego dodatkowego upoważnienia – wynika ono z przysługującego tej osobie mandatu[219].

Należy również odróżnić przedstawiciela od posłańca, który jedynie przenosi do adresata oświadczenie woli złożone przez inną osobę. W zasadzie co najmniej ograniczona swoboda kształtowania treści oświadczenia woli wyklucza uznanie tej osoby za posłańca, także wtedy, gdy swoboda działania sprowadza się wyłącznie do podjęcia decyzji o przekazaniu adresatowi oświadczenia woli innej osoby. Swoboda decyzji jest nie do pogodzenia z funkcją posłańca, który dokonuje czynności technicznej w postaci przekazania oświadczenia woli innej osoby[220].

Nie powinno budzić wątpliwości, że stosunek przedstawicielstwa jest odmienny od stosunku powiernictwa. Powiernik w stosunku zewnętrznym działa w imieniu własnym jako wyłączny dysponent danego prawa[221], natomiast w stosunku wewnętrznym łączącym go z powierzającym jest ograniczony w swobodzie postępowania[222]. Tymczasem przedstawiciel ustawowy i pełnomocnik, składa własne oświadczenie woli w imieniu reprezentowanego z bezpośrednim skutkiem dla tego ostatniego. Źródłem pełnomocnictwa jest jednostronna czynność prawna przybierająca postać oświadczenia, natomiast źródłem stosunku powierniczego jest umowa zawierana pomiędzy powierzającym a powiernikiem[223].

W literaturze stosunkowo często występuje odniesienie stosunku powiernictwa do zastępstwa pośredniego. W pewnych sytuacjach powiernik może działać jako zastępca pośredni, czyli we własnym imieniu na cudzy rachunek. Można mówić o istnieniu zastępstwa pośredniego tam, gdzie powiernik działa w taki sposób, że uzyskuje pewne prawo, które następnie przenosi na swego mocodawcę[224]. W sytuacjach, gdy chodzi o przewłaszczenie czy przelew w celu zabezpieczenia, powiernik (wierzyciel) nie ma wynikającej z umowy kompetencji do działania na rachunek powierzającego (dłużnika), co wyklucza uznanie go za zastępcę pośredniego[225]. Wydaje się również, że stosunku powiernictwa nie można zakwalifikować jako zastępstwa pośredniego w tych sytuacjach, gdy zarządza on określoną masą majątkową we własnym imieniu, lecz w cudzym interesie[226].

[219] P. Daszczuk, Kurator…, s. 72.
[220] B. Gawlik (w:), System…, s. 748.
[221] Tak. A. Kędzierska, Powiernictwo…, s. 51.
[222] P. Stec, Powiernictwo…, s. 193.
[223] A. Kappes (w:), System…, t. 9, s. 414.
[224] A. Kędzierska, Powiernictwo…, s. 52.; J. Trzebiński, Czynności…, s. 28-29.
[225] P. Stec, Powiernictwo…, s. 203 – 204.
[226] Szerzej P. Stec, Powiernictwo…, s. 204.

Rozdział II. Istota zarządu i zarządcy masy majątkowej przedsiębiorcy

§1. Instytucja zarządu w prawie cywilnym

W szeroko pojętym prawie cywilnym nie ma ogólnych przepisów, które by określały treść pojęcia „zarząd", w szczególności występuje brak jednolitego ujęcia instytucji zarządu[227]. Kwestie z tym związane rozstrzygają *de casu ad casum* orzecznictwo oraz doktryna. W tekstach aktów prawnych najczęściej pojęcie to występuje w dwóch znaczeniach. Po pierwsze, zarządem nazywane bywa zarządzanie, czyli działalność podmiotów stosunków prawnych podejmowana w konkretnym celu, przede wszystkim gospodarczym[228]. Po drugie, zarząd rozumie się jako organ powołany do prowadzenia spraw oraz reprezentacji[229].

Należy również zauważyć, że pojęcie to jest zróżnicowane przedmiotowo. W świetle Kodeksu cywilnego odnosi się do rzeczy objętej współwłasnością (art. 199, 201 k.c.), czy do spadku (art. 986^1 k.c.). W Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym zarząd dotyczy majątku wspólnego (art. 36, 36^1 i 37 k.r.o.). Zróżnicowane określenie przedmiotu zarządu zawierają także ustawy pozakodeksowe. Przykładowo w ustawie o zarządzie sukcesyjnym przedmiotem zarządu jest przedsiębiorstwo w spadku (art. 2 u.z.s.).

W piśmiennictwie i judykaturze podejmowane są próby wyjaśnienia istoty tego pojęcia, które najczęściej odnoszą się do zarządu powiązanego z konkretną instytucją prawną. Przykładowo J. Ignatowicz zarząd ujmuje jako podejmowanie wszelkich decyzji i dokonywanie wszelkiego rodzaju czynności dotyczących przedmiotu wspólnego prawa[230]. Podobnie A. Karnicka – Kawczyńska, J. Kawczyński przyjmują, że zarząd to dokonywanie wszelkich czynności oraz podejmowanie decyzji dotyczących pośrednio lub bezpośrednio rzeczy wspólnej w zakresie jej utrzymywania, gospodarowania nią oraz rozporządzania[231].

Można również spotkać takie poglądy doktryny, w których zwraca się uwagę na ogólne cechy typowe dla wszelkich rodzajów zarządu. S.K. Rzonca postuluje posługiwanie się dwoma kryteriami: przedmiotowym oraz podmiotowym. Pierwsze kryterium to „szczególna treść lub rodzaj (postać) działań stanowiących zarząd". Drugie kryterium odnosi się do

[227] A. Kidyba, Kilka uwag dotyczących statusu prawnego zarządy przedsiębiorstwem, PPH 1996 nr 4, s. 22.
[228] S.K. Rzonca, Instytucja…, s. 94.
[229] *Ibidem*.
[230] J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, A Wolter, Prawo cywilne…, s. 510.
[231] A. Karnicka-Kawczyńska, J. Kawczyński, Współwłasność jako szczególna forma własności: problematyka i wzory pism, Warszawa 2000, s. 41.

sytuacji prawnej podmiotu[232]. Zdaniem Autora nie da się zbudować uniwersalnego a zarazem stosunkowo precyzyjnego określenia zarządu sięgając wyłącznie do kryterium przedmiotowego. Brak jest bowiem przepisów konkretyzujących czynności zarządcy, a poza tym przedmiot oraz cel zarządu w obrębie poszczególnych stosunków prawnych wskazują na tak daleko idące odmienności, że determinują różną treść i postać działań w ramach danego rodzaju zarządu[233].

Budowanie ogólnej definicji zarządu natomiast jest możliwe przy jednoczesnym zastosowaniu kryterium podmiotowego, które jednak nie oznacza wskazania pewnych szczególnych, czysto podmiotowych kwalifikacji osoby działającej, ale chodzi o posiadanie przez dany podmiot szczególnego statusu - statusu zarządcy[234]. W tym względzie pierwszorzędne znaczenie Autor nadał dwóm cechom tj. działaniu w sferze prawnej innej osoby oraz działaniu w cudzym interesie[235]. Najczęściej chodzi o interes tego podmiotu, w którego sferze prawnej działa zarządca. Niekiedy znów zarząd podyktowany jest interesem osoby trzeciej[236]. Taka sytuacja występuje przy zarządzie nieruchomością w toku postępowania egzekucyjnego, zarządzie masą upadłości czy zarządzie masą sanacyjną w postępowaniu restrukturyzacyjnym.

W literaturze słusznie wskazano, że działania składające się na zarząd należy utożsamiać z działaniem jako typem zdarzeń prawnych, dlatego też na te działania składają się zarówno czynności prawne, jak i inne czyny, w tym czynności faktyczne[237]. Kategoria ta nie obejmuje czynności sprzecznych z prawem, lecz tylko te, które mają charakter działań dozwolonych[238]. Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy wyjaśniając, że przez zarząd (administrację, prowadzenie cudzych spraw) rozumie się zazwyczaj kierowanie sprawami majątkowymi innej osoby w taki sposób, w jaki czyni to sam uprawniony, a więc przyjmuje się, że zarząd obejmuje zarówno podejmowanie czynności faktycznych, jak i dokonywanie odpowiednich czynności prawnych w imieniu osoby zastąpionej[239].

Powyższe uwagi prowadzą do przekonania, że rozważania dotyczące zarządu powinny koncentrować się wokół wspomnianych dwóch kryteriów: przedmiotowego i podmiotowego.

---

[232] S.K. Rzonca, Pojęcie zarządu majątkiem wspólnym małżonków, Warszawa, 1982, s. 10-11.
[233] *Ibidem*.
[234] S.K. Rzonca, Instytucja…, s. 104.
[235] S.K. Rzonca, Pojęcie…, s. 10-11.
[236] *Ibidem.*
[237] A. Kidyba, Dyrektor... s. 127.
[238] A. Kidyba, Prawo…, s. 82; S.K. Rzonca, Instytucja…, s. 103.
[239] Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 czerwca 1958 r, I CO 10/58.

Należy zaznaczyć, że choć kryterium przedmiotowego nie można uznać za wystarczające dla sformułowania uniwersalnego pojęcia zarządu, to jednak pozostaje niezbędne dla ustalenia zakresu czynności zarządcy w odniesieniu do przepisów normujących konkretny przypadek zarządu. Nie można również zapominać, że zarządca działa w granicach narzuconych przez przepisy prawa, które nakładając na niego obowiązek działania, określają zakres zarządu, a ten jest wyznaczany przez wskazanie przedmiotu zarządu oraz czynności, do dokonywania których w ramach zarządu zarządca pozostaje uprawniony.

Należy przy tym odróżnić zarząd (zarządzanie) określonym majątkiem od zarządu podmiotem prawa cywilnego. Zakres zarządu masą majątkową jest węższy i odnosi się tylko do składników tej masy. Zarząd sprawami podmiotu ma znacznie szerszy zakres, bowiem obejmuje również działania nie zawsze dotyczące praw i obowiązków majątkowych, takie jak czynności organizacyjne, planistyczne. Zarządca podmiotem nie może być traktowany jak zarządca określonego majątku, bowiem jego specyficzny zakres kompetencji odnosi się nie tylko do majątku, ale również innych spraw związanych z danym podmiotem[240].

§2. Pojęcie zarządzania

Przepisy nie definiują pojęcia „zarządzanie", a w naukach ekonomicznych, gdzie pojęcie to występuje najczęściej, rozumiane jest niejednolicie[241]. W literaturze ekonomicznej zarządzanie rozumiane jest jako zestaw działań takich jak planowanie i podejmowanie decyzji, organizowanie, przewodzenie, tj. kierowanie ludźmi, kontrolowanie, skierowanych na zasoby danej organizacji (ludzkie, finansowe, rzeczowe i informacyjne) i wykonywanych z zamiarem osiągnięcia celów organizacji w sposób sprawny i skuteczny[242]. Zarządzanie jest również rozumiane jako działanie zmierzające do spowodowania funkcjonowania rzeczy, organizacji lub osób podległych, zgodnie z celami zarządzającego[243]. Zarządzanie wiąże się z kierowaniem i bardzo często używa się łącznie terminów „organizacja i zarządzanie", „kierowanie i zarządzanie"[244]. W ujęciu ekonomicznym zarządzanie należy postrzegać jako pewien proces wymagający podejmowania określonych działań, prowadzących do założonego celu.

[240] A. Kidyba (w:), Ustawa o przedsiębiorstwach państwowych. Komentarz, Warszawa 2001, art. 45(a).
[241] H. Lewandowski (w:), Przedsiębiorstwo państwowe i samorząd jego załogi. Komentarz, red. C. Kosikowski, H. Lewandowski, A. Rembieliński, M. Seweryński, Warszawa-Łódź 1987, s. 229.
[242] R.W. Griffin, Podstawy zarządzania organizacjami, Warszawa 2005, s. 6.
[243] B. Gliński, Mała encyklopedia ekonomiczna, Warszawa 1974, s. 929.
[244] T. Pszczołowski, Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji, Ossolineum 1978, s. 288.

W ujęciu prawnym pojawiają się trudności w jasnym zdefiniowaniu terminu „zarządzanie" bowiem nie jest łatwo jednoznacznie wskazać zakres kompetencji, składających się na czynności zarządzające. Dlatego w zależności od aktu normatywnego, który w różny sposób określa kompetencje podmiotów zarządzających, odmiennie można definiować pojęcie „zarządzania".

S. Buczkowski uważa, że na zarządzanie składają się organizowanie, kierowanie, nadzorowanie wszystkich spraw i uprawnienie do wydawania wszelkich decyzji w ramach ustalonych aktem erekcyjnym zadań przedsiębiorstw, chyba że określone decyzje są zastrzeżone dla innych organów[245]. W odniesieniu do spółek handlowych w literaturze używa się terminu „administrowanie"[246], ewentualnie „zarządzanie"[247]. A. Kidyba przyjmuje, że zarządzanie (prowadzenie spraw, kierowanie) jest procesem polegającym na wydawaniu decyzji, podejmowaniu uchwał, opinii, organizowaniu działalności przedsiębiorcy oraz, w pewnych sytuacjach, osobistej realizacji czynności wykonawczych w ten sposób, aby były one zgodne z przedmiotem działania przedsiębiorcy, w celu osiągnięcia najlepszych wyników gospodarczych[248]. Czynności te należy utożsamiać z działaniem jako typem zdarzeń cywilnoprawnych, na które składają się przede wszystkim inne czyny. W tym ujęciu pojęcie zarządzania (prowadzenia spraw, kierowania) obejmuje, co do zasady, te czynności, które nie mają charakteru czynności prawnych, a więc mają w większości charakter czynności faktycznych. Wyjątkowo za czynności zarządzania będzie można uznać czynności prawne, ale takie, które nie są realizowane w procesie reprezentacji[249]. E. Płonka w odniesieniu do spółek kapitałowych wyraziła pogląd, że zarządzanie jest zespołem czynności faktycznych i prawnych służących prowadzeniu spraw w zakresie wszystkich sfer jej działalności[250]. E. Gniewek zwraca z kolei uwagę na dynamikę zarządu, podnosząc, że zarząd (zarządzanie) obejmuje ustawiczny cykl zachowań i działań współwłaścicieli w procesie gospodarowania rzeczą wspólną[251].

[245] S. Buczkowski, Z.K. Nowakowski, Prawo obrotu uspołecznionego, Warszawa 1971, s. 60.
[246] J. Namitkiewicz, Podręcznik prawa handlowego wekslowego, czekowego i upadłościowego, Warszawa 1927, s. 319.
[247] G. Martin, *La représentation des sociétés commerciales par leurs organes*, praca doktorska, Nancy 1977.
[248] A. Kidyba, Prawo…, s. 83.
[249] *Ibidem*.
[250] E. Płonka, Mechanizm…, s. 50.
[251] E. Gniewek (w:), System Prawa Prywatnego, t. 3, Prawo rzeczowe, red. E. Gniewek, Warszawa 2020, s. 684.

Jednocześnie termin „zarząd" może oznaczać zarówno zarządzanie majątkiem jak i zarządzanie wewnętrzną strukturą przedsiębiorcy[252], gdzie używane jest na określenie kompetencji organów osób prawnych. Posługiwanie się przez ustawodawcę terminem „zarząd" z dookreśleniem, wskazującym na przedmiot zarządu, należy uznać za równoznaczne z zarządzaniem, czyli podejmowaniem czynności związanych z administrowaniem określonym majątkiem czy przedsiębiorcą przez osoby uprawnione do sprawowania zarządu. Można więc uznać, że zarządzanie oznacza sprawowanie zarządu.

Wyrażenie „zarząd majątkiem" jest terminem prawnym. Treść tego pojęcia nie została ustalona normatywnie, jednakże przepisy prawne często odwołują się do niego, na przykład w sytuacji zarządu majątkiem wspólnym (art. 36 k.r.o. i n.), zarządu majątkiem dziecka (art. 101 k.r.o. i n.). Można stwierdzić, że zarząd majątkiem polega na dokonywaniu czynności faktycznych i prawnych, które mają na celu gospodarowanie mieniem podlegającym zarządowi[253]. Z uzasadnienia orzeczenia Sądu Najwyższego z 28 stycznia 1967 r. wynika, że tak rozumiany zarząd majątkiem nie obejmuje czynności prowadzących do zniszczenia, uszkodzenia czy też likwidacji składników mienia[254].

Wydaje się, że z punktu widzenia charakteru czynności składających się na pojęcie zarządu majątkiem, można rozpatrywać zarząd *sensu largo* i *sensu stricto*. Zarząd *sensu stricto* należy rozumieć jako podejmowanie czynności, które co do zasady, mają charakter czynności faktycznych podejmowanych w celu gospodarowania z należytą starannością poszczególnymi składnikami majątku[255]. Zarząd *sensu largo* obejmuje zarówno czynności faktyczne, jak i czynności prawne mające na celu wywołanie określonych skutków prawnych w zarządzanym majątku ze skutkiem wobec osób trzecich. Z punktu widzenia obrotu cywilnoprawnego mniejszą rolę odgrywają czynności faktyczne, które nie powodują powstania skutków w sferze prawnej danego podmiotu prawa cywilnego, bowiem na przykład nie prowadzą do zmiany struktury własnościowej majątku czy jego obciążenia prawami osób trzecich[256]. Ich wyodrębnienie w zakresie zarządu majątkiem nie budzi jednak wątpliwości ze względu na doniosłe znaczenie dla zachowania należytego stanu przedmiotów majątkowych będących składnikami majątku. Jako przykładowe czynności faktyczne można wskazać dokonywanie napraw, remontów, przeglądów, konserwacji składników majątku,

[252] E. Płonka, Mechanizm…, s. 48.
[253] Por. P. Feliga, Stanowisko prawne syndyka w procesie dotyczącym masy upadłości, Warszawa 2013, s. 135.
[254] Orzeczenie Sądu Najwyższego z 28.1.1967 r., I CR 475/76, niepubl.
[255] A. Kidyba, Prawo…, s. 83.
[256] Tak w odniesieniu do zarządu majątkiem wspólnym J. Słyk (w:), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, t. V, red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 424.

zmianę przeznaczenia rzeczy[257]. Zarząd *sensu largo* obejmuje również czynności procesowe. Z uwagi na fakt, że doktryna prawa cywilnego odróżnia czynności prawne od czynności procesowych[258], uzasadnione jest wyodrębnienie czynności podejmowanych przed sądami i organami administracji w postępowaniach dotyczących zarządzanego majątku, które stanowią przejaw wykonywania zarządu[259].

Również w odniesieniu do zakresu czynności objętych terminem „zarządzanie" w przepisach prawa można wskazać przykłady jego użycia w ujęciu wąskim i szerokim. Wąsko rozumiane zarządzanie można utożsamić z dokonywaniem czynności w stosunkach wewnętrznych danego podmiotu (przedsiębiorcy). Ilustracją użycia tego terminu w wąskim znaczeniu jest art. 32 ust. 1 u.p.p., w którym jest mowa o zarządzaniu i reprezentowaniu przedsiębiorstwa państwowego. Oznacza to, że czynności prawne dokonywane wobec osób trzecich nie mieszczą się w pojęciu zarządzania. Natomiast szeroko rozumiane zarządzanie występuje w tej samej ustawie, w przepisach art. 45a i następne u.p.p. dotyczących umowy o zarządzanie przedsiębiorstwem państwowym. W konsekwencji zawarcia umowy o zarządzanie przedsiębiorstwem dochodzi do powierzenia zarządcy czynności w zakresie zarządzania i reprezentacji przedsiębiorstwa państwowego[260]. W świetle art. 45b ust. 1 pkt 3 u.p.p. zarządca przejmuje kompetencje dyrektora przedsiębiorstwa i organów samorządu załogi, z wyjątkiem: prawa sprzeciwu wobec decyzji organu założycielskiego, przyjmowania i zatwierdzania sprawozdania finansowego, dokonywania podziału na fundusze wygospodarowanego zysku przez przedsiębiorstwo oraz zasad wykorzystania tych funduszy. Oznacza to, że w przypadku umowy o zarządzanie termin ten obejmuje nie tylko wąsko rozumiany zarząd, ale również kompetencje w zakresie reprezentacji. Podobne skutki zachodzą w razie ustanowienia zarządu komisarycznego, na podstawie art. 65 ust. 1 u.p.p. Zarządca komisaryczny przejmuje wszelkie kompetencje organów przedsiębiorstwa, z wyjątkiem przyjmowania i zatwierdzania sprawozdania finansowego; dokonywania podziału wygospodarowanego zysku przez przedsiębiorstwo na fundusze oraz zasad wykorzystania tych funduszy. Również w tym przypadku zarząd rozumiany jest szeroko jako obejmujący nie tylko czynności dokonywane w stosunkach wewnętrznych przedsiębiorcy, ale także wobec osób trzecich, czyli reprezentację. Na szeroko rozumiane zarządzanie składają się wszelkie czynności faktyczne i prawne, jakie wiążą się z organizacją,

[257] J. Słyk (w:), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, t. V, red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 424.
[258] S. Grzybowski (w:), System…, t. I, red. S. Grzybowski, s. 481.
[259] J. Słyk (w:), Kodeks…, s. 424.
[260] A. Kidyba, Kilka…, s. 23.

funkcjonowaniem i działalnością podmiotu (przedsiębiorcy), z uwzględnieniem ewentualnych wyjątków wskazanych w ustawie.

§3. Zarząd jako działanie w cudzej sferze prawnej

Analiza poszczególnych stosunków prawnych, w obrębie których pojawia się problem zarządu majątkiem pozwala zauważyć, że w większości sytuacji pojęcie zarządu używane jest jako oznaczenie działań w sferze prawnej innego podmiotu[261]. Oczywiście nie jest wykluczona sytuacja, gdy zarząd będzie obejmował również działania we własnej sferze prawnej, a więc gdy zarządca jest podmiotem współuprawnionym[262]. Do takich przypadków zaliczyć można zarząd sprawowany przez wykonawcę testamentu, będącego jednym ze spadkobierców a także sprawowanie przez jednego z małżonków zarządu majątkiem wspólnym. Można wysnuć wniosek, że działanie w cudzej sferze prawnej jest działaniem w ramach reprezentacji, bowiem wywołuje skutki prawne w sferze prawnej podmiotu zastępowanego, pomimo że inny podmiot bierze udział w określonej czynności.

Z wykonywaniem w ramach zarządu praw innej osoby mamy do czynienia we wszystkich sytuacjach, w których konkretny akt prawny stanowi o zarządzie oznaczonym prawem czy majątkiem. W tym kontekście można stwierdzić, że relacja między zarządcą a podmiotem podlegającej zarządowi części majątku opiera się bez wątpienia na konstrukcji upoważnienia do działania w cudzej sferze prawnej. Tylko w sytuacji istnienia podstawy prawnej, w postaci upoważnienia, dopuszczalne jest działanie zarządcy w cudzej sferze prawnej. Źródłem tego upoważnienia jest wola osoby, w której sferę prawną wkracza zarządca, przepis bądź orzeczenie sądu[263]. Na zarządcy spoczywa również obowiązek wykonywania zarządu, co wiąże się z faktem, że zarządca działa w interesie innej osoby. Dopiero bowiem nałożenie obowiązku gwarantuje, że zarządca podejmie określone działania[264].

Niekiedy przepisy, które regulują stanowisko prawne zarządcy pozbawiają osoby uprawnione (spadkobierców, dłużników, współwłaścicieli) kompetencji do wykonywania zarządu w zakresie wyodrębnionej części ich majątku (spadek, masa upadłości, masa sanacyjna, nieruchomość) i przyznają tę kompetencję wyłącznie zarządcy[265]. Zarządca działa zatem w miejsce podmiotu uprawnionego i w jego sferze prawnej, wykonując prawa

[261] S.K. Rzonca, Instytucja…, s. 106.
[262] *Ibidem*, s. 107.
[263] S.K. Rzonca, Pojęcie…, s. 11.
[264] *Ibidem*, s. 12.
[265] B. Gawlik (w:), System…, s. 742.

i obowiązki w zakresie udzielonej kompetencji. W granicach zarządu przysługuje mu kompetencja zarówno do dokonywania rozporządzeń, jak i do zaciągania zobowiązań względem podległych zarządowi przedmiotów majątkowych, przy czym skutki prawne takich czynności aktualizują się w sferze prawnej podmiotu zarządzanej części majątku, a nie w sferze prawnej zarządcy[266].

Z tego punktu widzenia należy wskazać, że działania zarządcy będą dotyczyć podejmowania działań w sferze praw innej osoby, które ewentualnie będą połączone z działaniem we własnej sferze prawnej i będą dotyczyć interesu podmiotu, w którego sferze prawnej działa zarządca, co nie wyklucza działania we własnym interesie, ewentualnie w interesie osoby trzeciej[267].

§4. Rodzaje czynności podejmowanych w ramach zarządu

1. Czynności zwykłego zarządu i czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu

Z punktu widzenia analizy prawnej istotne jest ustalenie, jakie czynności wchodzą w zakres kompetencji zarządcy związanych z jego działalnością. Ze względu na sposób wykonywania zarządu najbardziej rozpowszechniony jest podział na czynności zwykłego zarządu i czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu (art. 98 k.c., 199 k.c., art. 29 k.r.o., 101 § 3 k.r.o., art. 935 k.p.c.). Ponadto można dokonać rozróżnienia na działania w sprawach ważniejszych i w sprawach mniejszej wagi (art. 156 k.r.o.), albo na działania w sprawach z zakresu zwykłych czynności (art. 865 § 2 k.c.).

Jak słusznie zauważył S.K. Rzonca, wszystkie przyjęte przez ustawodawcę podziały umożliwiają odmienne traktowanie „ważniejszych" działań zarządcy od działań „zwykłych"[268]. Działania ważniejsze są w znacznie większym stopniu poddane kontroli niż działania zwykłe, którą sprawuje bezpośrednio osoba, w której sferze prawnej działa zarządca, albo sąd[269]. Generalnie należy stwierdzić, że dokonywanie przez zarządcę działań ważniejszych wymaga uzyskania odpowiedniej zgody.

Przedstawione zróżnicowanie reżimu prawnego działań zarządcy wynika z okoliczności, iż chodzi o działania w sferze prawnej innej osoby. Wobec tego, ze względu na wzmożone

[266] B. Gawlik (w:), System…, s. 742.
[267] S.K. Rzonca, Pojęcie…, s. 11.
[268] S.K. Rzonca, Instytucja…, s. 117.
[269] *Ibidem*.

zagrożenie jej interesów, działania ważniejsze muszą być reglamentowane[270]. Przepisy prawa, które dość często odwołują się do pojęcia czynności zwykłego zarządu oraz czynności przekraczających zwykły zarząd, nie określają katalogu takich czynności, bowiem, jak podkreśla doktryna, nawet przykładowe wyliczenie *in abstracto* nie jest możliwe[271]. Zawsze zatem należy oceniać w odniesieniu do okoliczności określonej sytuacji, uwzględniając dotychczasowy dorobek doktryny i orzecznictwa. Zasadniczo można przyjąć, że przez czynności zwykłego zarządu należy rozumieć załatwianie bieżących spraw związanych ze zwykłą eksploatacją rzeczy i utrzymaniem jej w stanie niepogorszonym, natomiast pozostałe czynności należą do grupy czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu[272]. Do takich czynności zalicza się między innymi zbycie rzeczy, jej obciążenie, zmianę przeznaczenia[273].

Należy także wskazać, że Kodeks spółek handlowych a także Kodeks cywilny na gruncie prowadzenia spraw w spółce posługuje się określeniem „zakres zwykłych czynności spółki" (art. 43 k.s.h., 208 § 4 k.s.h. oraz 865 k.c.), które jest pojęciem zbliżonym do pojęcia czynności zwykłego zarządu[274]. Czynności przekraczające ten zakres dotyczą spraw o istotnym znaczeniu dla spółki, takich jak: rozszerzenie rynków zbytu, określenie warunków zawierania umów ze znaczącymi kontrahentami, przyjęcie określonej polityki kadrowej, płacowej, inwestycyjnej lub marketingowej, czy określenie struktury organizacyjnej spółki[275]. Na tle regulacji dotyczącej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością za sprawy przekraczające zakres zwykłych czynności spółki uznano sprawy nietypowe (inne niż stale prowadzone przez spółkę) bądź o znacznym ciężarze gatunkowym. Zaliczono do nich sprawy o dużej wartości pieniężnej, sprawy stwarzające poważne ryzyko dla spółki, sprawy prowadzące do powstania nowych powiązań kapitałowych[276].

Z kolei Sąd Najwyższy przyjął, że do czynności zwykłego zarządu zalicza się wszelkie czynności, mające na celu utrzymanie rzeczy w dotychczasowym stanie oraz zarządzanie nią

[270] S.K. Rzonca, Instytucja…, s. 117.
[271] E. Skowrońska-Bocian, M. Warciński (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 622; J. Strzebińczyk (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, Warszawa 2006, s. 239; M. Uliasz, Czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu, cz. I, MoP 2002, nr 18, s. 825.
[272] E. Skowrońska-Bocian, M. Warciński (w:), Kodeks…, s. 622.
[273] *Ibidem*.
[274] R. Adamus, Pojęcie „zwykły zarząd" w art. 76 ust. 3 Prawa upadłościowego i naprawczego, Przegląd Sądowy 2011, nr 4, s. 118-130.
[275] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks spółek handlowych. Komentarz, t. I, red. A. Kidyba, Warszawa 2017, s. 379.
[276] A. Szajkowski, A. Szumański (w:), Kodeks spółek handlowych. Komentarz, t. II, red. S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, Warszawa 2002, s. 409.

dla umożliwienia korzystania z niej i pobierania pożytków. Nie ma jednak ustawowej definicji czynności zwykłego zarządu oraz niemożliwe jest ich wyczerpujące skatalogowanie[277]. W innym orzeczeniu Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że obiektywnym i sprawdzalnym miernikiem czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu jest ciężar gatunkowy dokonywanej czynności, jej skutków w sferze majątku podmiotu, wartość przedmiotu objętego wyrażoną w postępowaniu sądowym czynnością dyspozytywną[278]. Oczywiście z uwagi na odmienny charakter stosunków przywołane poglądy mają ograniczony zakres zastosowania, niemniej stanowią tło dalszych rozważań.

Na gruncie Kodeksu cywilnego brak jest regulacji prawnej, która choćby przykładowo określała czynności prawne, które nie mieściłyby się w zakresie czynności zwykłego zarządu. *De lege lata* można natomiast sformułować kryteria, które każdorazowo pozwolą na ocenę, czy dana czynność prawna przekracza zakres zwykłego zarządu, czy też pozostaje w jego granicach, takie jak: charakter oraz cel danej czynności prawnej w kontekście prowadzonej działalności i określonego stanu faktycznego; rodzaj stosunku prawnego, w ramach którego zarząd jest wykonywany; prawne i ekonomiczne skutki konkretnej czynności prawnej; rozmiar i charakter prowadzonej działalności; wysokość zobowiązania w stosunku do wartości majątku objętego w zarząd przez pełnomocnika ogólnego; doniosłość czynności z punktu widzenia interesu reprezentowanego czy bezpieczeństwa obrotu[279].

2. Czynności nagłe i czynności zachowawcze

Podział spraw na czynności zwykłego zarządu i przekraczające zwykły zarząd uzupełnia kategoria tzw. czynności nagłych oraz czynności zachowawczych[280].

Ustawodawca nie zdefiniował pojęcia czynności nagłej. W przepisach dotyczących spółki jawnej, w art. 44 k.s.h. wskazano, że wspólnik mający prawo prowadzenia spraw spółki może bez uchwały wspólników wykonać czynność nagłą, której zaniechanie mogłoby wyrządzić spółce poważną szkodę. W spółce jawnej czynności nagłe należą do zakresu prowadzenia spraw spółki. Przepis jest umiejscowiony pośród regulacji prawa wspólników do prowadzenia spraw spółki, z czego wynika, że czynność nagła to akt prowadzenia spraw spółki. Norma kompetencyjna w nim wyrażona jest adresowana do wspólników prowadzących sprawy

[277] Uchwała Sądu Najwyższego z 19 kwietnia 2002 r., III CZP 18/02, LexPolonica nr 355124, OSNC 2003, nr 2, poz. 18.
[278] Postanowienie Sądu Najwyższego z 17 października 2000 r., I CKN 319/00, niepubl.
[279] Tak M. Smyk, Pełnomocnictwo…, s. 206.
[280] K. Postulski, Czynności zachowawcze (art. 209 k.c.), NP 1968, Nr 10, s. 1491.

spółki i nie uzupełnia brakującego wspólnikowi prawa reprezentacji spółki. Z tego zdaje się wynikać, że czynnością nagłą nie może być na przykład zawarcie umowy w imieniu spółki[281]. Czynność nagła może być zarówno czynnością należącą do zakresu zwykłych czynności spółki, jak i przekraczającą ten zakres[282]. Jednak wyraźne zastrzeżenie, że można jej dokonać bez uchwały wspólników, wydaje się sugerować, że jest to czynność w sprawie przekraczającej zakres zwykłych czynności spółki. W przypadku gdyby była czynnością zwykłą, prawo jej dokonania i tak przysługiwałoby każdemu wspólnikowi uprawnionemu do prowadzenia spraw, więc konstruowanie szczególnej postaci czynności nie byłoby uzasadnione[283]. Termin „poważna szkoda" jest zwrotem niedookreślonym, jego znaczenie wymaga oceny na tle konkretnych okoliczności. Tak określona szkoda powinna być rozumiana jako istotna, znaczna, przekraczająca zwykle ryzyko gospodarcze. Rozmiaru szkody należy dokonać, biorąc pod uwagę stosunki danej spółki, w szczególności wielkość jej majątku, rozmiar prowadzonej działalności, wpływ szkody na działalność czy nawet istnienie spółki, jej pozycję na rynku. W związku z tym również wymóg zagrożenia poważną szkodą przemawia za uznaniem, że czynność nagła należy do kategorii czynności przekraczających zakres zwykłych czynności spółki[284].

W spółce cywilnej, na podstawie art. 865 § 3 k.c., każdy wspólnik może, bez uprzedniej uchwały wspólników, wykonać czynność nagłą, której zaniechanie mogłoby narazić spółkę na niepowetowane straty. Prawo do podjęcia takiej czynności przysługuje każdemu wspólnikowi, niezależnie od tego, czy stosownie do postanowień umowy spółki jest uprawniony i zobowiązany do prowadzenia spraw, czy też nie[285]. W ocenie Sądu Najwyższego, zwrot „nagle" oznacza, że brak jest wystarczającego czasu na podjęcie koniecznej uchwały lub zawnioskowanie o dokonanie czynności do upoważnionych wspólników [286]. Analogicznie do spółki jawnej czynność nagła jest działaniem z zakresu prowadzenia spraw i może być zarówno czynnością należącą do zakresu zwykłych czynności spółki, jak i przekraczającą ten zakres. Wyłączenie ogólnych zasad dokonywania takich czynności i upoważnienie każdego wspólnika do wykonania czynności nagłej ograniczone jednak zostało do przypadków, gdy jej zaniechanie mogłoby spółkę narazić

[281] G. Nita-Jagielski (w:), Kodeks spółek handlowych. Komentarz, red. J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, Warszawa 2022, art. 44 k.s.h.
[282] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks spółek…, t. I, s. 404.
[283] *Ibidem*.
[284] *Ibidem*.
[285] A. Kidyba, K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. III, red. A. Kidyba, Warszawa 2014, s. 1269.
[286] Wyrok Sądu Najwyższego z 3.4.2001 r., I CKN 1370/98, Legalis.

na niepowetowane straty[287]. Wystarczy więc sama możliwość powstania niepowetowanych strat. Brak zagrożenia niepowetowanymi stratami powoduje, że czynności nagłej należy dokonać zgodnie z zasadami prowadzenia spraw. Przyjęte rozwiązanie w odniesieniu do spółki cywilnej jest korzystniejsze od przyjętego w spółce jawnej, gdzie czynności nagłej może dokonać tylko wspólnik mający prawo prowadzenia spraw spółki, jakby wspólnik tego prawa pozbawiony nie był zainteresowany usunięciem zagrożenia w majątku spółki[288].

Pojęcie „czynności zachowawczych" zostało wyróżnione w świetle przepisu art. 209 k.c., stanowiącego o czynnościach współwłaścicieli rzeczy. Wskazuje się, że czynności zachowawcze charakteryzują się dwiema podstawowymi cechami: celem jest ochrona prawa przed możliwym niebezpieczeństwem oraz ochrona ta musi odnosić się do wspólnego prawa, a więc chronić interesy wszystkich współwłaścicieli[289]. Kluczowe znaczenie dla klasyfikacji danej czynności, jako zachowawczej jest uznanie, że zmierza ona do „ochrony wspólnego prawa". Nie są czynnościami zachowawczymi takie, które służą jedynie ochronie interesów indywidualnych współwłaścicieli[290]. Czynności zachowawcze są zatem ukierunkowane na ochronę wspólnego prawa własności przed utratą lub uszczupleniem. Utrata prawa własności może nastąpić nie tylko na skutek jego przejścia na rzecz osoby trzeciej, ale również w taki sposób, że dochodzi do utraty przedmiotu tego prawa na przykład przez zniszczenie substancji rzeczy[291]. Czynności zachowawcze mogą być czynnościami faktycznymi. Z reguły będzie chodziło o konieczność podjęcia natychmiastowych działań na przykład zapobieganie zalaniu, pożarowi, dewastacji. Mogą to być również czynności prawne takie jak zawarcie umowy sprzedaży rzeczy wspólnej, ze względu na możliwość szybkiego zepsucia się[292]. Odrębną grupę tworzą czynności procesowe, a w szczególności powództwo negatoryjne i windykacyjne[293].

[287] A. Kidyba, K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t. III, s. 1269.
[288] A. Kidyba, K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t. III, s. 1269.
[289] E. Gniewek (w:), System…, t. 3, s. 458.
[290] P. Księżak (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 312.
[291] K. Górska (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, s. 479.
[292] P. Księżak (w:), Kodeks…, s. 313.
[293] Zob. w odniesieniu do powództwa negatoryjnego orzeczenie SN z 30.3.1962 r., III CR 237/62, OSNC 1963, Nr 2, poz. 48. W kontekście powództwa windykacyjnego, które zmierza do odzyskania przez współwłaścicieli utraconego władztwa nad rzeczą uchwała SN (7) z 15.9.1960 r., I CO 16/60, OSNCK 1961, Nr 2, poz. 31.

§5. Pojęcie i charakter prawny zarządcy masy majątkowej

1. Pojęcie zarządcy masy majątkowej

Pojęcie zarządcy pojawia się dosyć często w prawie cywilnym, jednakże szczególne znaczenie odgrywa w prawie gospodarczym. W znaczeniu potocznym zarządcą jest podmiot, który czymś zarządza[294]. Wyrażenie „zarządca cudzym majątkiem" jest terminem prawniczym i jego treść nie została ustalona normatywnie. Przepisy prawne nie zawierają kompleksowej regulacji statusu prawnego podmiotów sprawujących zarząd cudzym majątkiem, a katalog takich podmiotów w prawie prywatnym jest liczny i dotyczy różnych sytuacji prawnych. Do grupy zarządców cudzym majątkiem zalicza się m.in. syndyka masy upadłości (art. 156 ust. 1 pr. up.), zarządcę ustanawianego w postępowaniu restrukturyzacyjnym (art. 23 pr. rest.), wykonawcę testamentu (986 k.c.), kuratora spadku nieobjętego (art. 666 § 1 k.p.c.), zarządcę przymusowego ustanowionego w postępowaniu zabezpieczającym (art. 752^4 § 1 k.p.c.), zarządcę masą majątkową (art. 788 k.p.c.), zarządcę zajętej nieruchomości (art. 931 k.p.c.) zarządcę innym prawem majątkowym (art. 910^2 § 2 k.p.c.), zarządcę przymusowego nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym (art. 1064^1 § 2 k.p.c.). Cechą wspólną tych podmiotów jest zarządzanie wyodrębnioną masą majątkową, czyli podejmowanie czynności faktycznych, prawnych i procesowych, ze względu na szczególny cel, nadany przez konkretne przepisy, jakiemu ma służyć wyodrębnione z całości majątku mienie.

Od zarządców cudzym majątkiem należy odróżnić zarządców podmiotem, do których zalicza się w szczególności zarządcę przedsiębiorstwa państwowego (art. 45a u.p.p.) oraz zarządcę komisarycznego przedsiębiorstwa państwowego (art. 65 u.p.p.). Zarządca podmiotem przejmuje wszystkie kompetencje dotychczasowych organów, z określonymi w ustawie wyjątkami. Co więcej, z chwilą objęcia obowiązków przez zarządcę na podstawie umowy o zarządzenie przedsiębiorstwa państwowego (art. 45b ust. 1 pkt 1 i 2 u.p.p.) a w przypadku zarządcy komisarycznego, z chwilą jego ustanowienia, ustaje działalność organów z mocy prawa a organ założycielski odwołuje dyrektora przedsiębiorstwa państwowego (art. 66 ust. 2 u.p.p.). Wyżej wymienione podmioty działają jako przedstawiciele ustawowi przedsiębiorcy, których umocowanie do działania obejmuje nie tylko czynności prawne, ale również inne czyny[295].

[294] L. Drabik, Słownik języka polskiego PWN, Warszawa 2006, s. 1279.
[295] A. Kidyba, Kilka…, s. 24.

W odniesieniu do sytuacji prawnej zarządcy wyodrębnionej masy majątkowej, w doktrynie wskazuje się, że zarządcy nie przysługuje odrębne prawo do zarządzania, a jedynie w ramach danego stosunku prawnego uprawnienie do podejmowania określonych czynności prawnych i faktycznych związanych z administrowaniem określonym majątkiem[296]. Najogólniej można ująć, że zarządzanie przedstawia się jako wykonywanie atrybutów prawa własności, choćby za pośrednictwem innej osoby[297]. Wydaje się jednak, że można przyjąć konstrukcje prawa do zarządzania (prawa zarządu) jako obejmującego poszczególne uprawnienia przysługujące zarządcy, wynikające z ustawy lub czynności prawnej czy orzeczenia sądu, powiązane ze sobą funkcjonalnie.

Należy podkreślić, że zarząd wyodrębnionym majątkiem lub przedmiotem majątkowym wykazuje w wielu przypadkach wspólne cechy, doniosłe dla kwalifikacji stanowiska prawnego zarządców. Wyodrębnienie z majątku spadkobierców, dłużników, współwłaścicieli itd. oznaczonej masy majątkowej (spadek, masa upadłości, masa sanacyjna, przedsiębiorstwo w spadku) lub prawa majątkowego następuje ze względu na szczególny cel, jakiemu ma służyć wyodrębnione z całości majątku mienie[298]. Podmiotom uprawnionym względem podlegającej zarządowi części majątku (spadek, masa upadłości, własność nieruchomości itd.) zostaje odjęta kompetencja do dokonywania czynności zarządu. Wprawdzie dopuszcza się niekiedy wykonywanie zarządu przez jedną z osób współuprawnionych, ale w takim przypadku kompetencja tej osoby nie opiera się na jej współuprawnieniu, lecz wynika z ustanowienia jej zarządcą[299]. Ponadto cechą wspólną takiego zarządu jest szczególna relacja jaka zachodzi pomiędzy zarządcą a zastępowanym podmiotem, która opiera się na konstrukcji upoważnienia do działania w cudzej sferze prawnej.

Zarządca cudzej masy majątkowej podejmuje czynności, zarówno w zakresie zwykłego zarządu, jak i przekraczające zwykły zarząd, mające na celu gospodarowanie mieniem podlegającym zarządowi[300]. Rozumiany w ten sposób zarząd określonym majątkiem obejmuje uprawnienie i zobowiązanie zarządcy do podejmowania czynności zmierzających

[296] Por. A. Klein, Własność osób prawnych a zarządzanie nią (w:), Rozprawy z prawa cywilnego i ochrony środowiska ofiarowane Profesorowi Antoniemu Agopszowiczowi, Katowice 1992, s. 108.
[297] *Ibidem*.
[298] B. Gawlik (w:), System…, s. 740.
[299] *Ibidem*.
[300] Orzeczenie Sądu Najwyższego z 28 stycznia 1967 r., I CR 475/76, niepubl.

do zachowania tego majątku i prawidłowego nim gospodarowania, w tym rozporządzania majątkiem oraz do uzyskiwania korzyści[301].

Jednocześnie zarządcy masy majątkowej różnią się od siebie ze względu na cel ich ustanowienia, charakter prawny oraz źródło stosunku prawnego i podstawę umocowania. Z tego względu nie można mówić o jednolitości konstrukcji prawnej zarządcy cudzym majątkiem. W zależności od charakteru stosunku prawnego występują różne rozwiązania prawne. Również zakres przedmiotowy zarządu nie jest jednolity.

2. Charakter prawny zarządcy masy majątkowej

2.1. Syndyk jako zarządca masy upadłości

W świetle art. 156 ust. 1 pr. up. w przypadku ogłoszenia upadłości obligatoryjnie powołuje się syndyka. Sąd w postanowieniu, w którym wyznacza zarządcę, wskazuje numer licencji doradcy restrukturyzacyjnego lub numer w Krajowym Rejestrze Sądowym spółki wyznaczonej do pełnienia funkcji syndyka (art. 157 ust. 5 pr. up.). Na mocy postanowienia o ogłoszeniu upadłości zostają przyznane syndykowi prawa i obowiązki wynikające z ustawy – Prawo upadłościowe.

Charakter prawny syndyka w literaturze opisywany i przedstawiany jest przy wykorzystywaniu różnych założeń odnoszących się do jego roli w postępowaniu upadłościowym. Syndyk w postępowaniu upadłościowym działa jako zarządca masy upadłości, natomiast podejmowane działania odnoszą skutek nie tylko w stosunku do upadłego, ale także innych uczestników postępowania. Zgodnie z art. 160 ust. 1 pr. up. w sprawach dotyczących masy upadłości syndyk dokonuje czynności w imieniu własnym na rachunek upadłego.

W literaturze przedmiotu można wyróżnić dwie grupy teorii dotyczące statusu prawnego syndyka, tj. teorię przedstawicielstwa[302] oraz teorię zajmowanego urzędu[303]. W każdej z tych

[301] Tak na gruncie syndyka P. Feliga, Stanowisko…, s. 136.

[302] Teorię tę mianem teorii przedstawicielstwa nazwali: S. Gurgul, Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz, red. S. Gurgul, Warszawa 2010, s. 611; K. Korzan, Stanowisko prawne syndyka masy upadłości i jego kwalifikacje, PPH 1993, nr 5, s. 12. W krajowym piśmiennictwie teorię tę określa się również mianem „teorii zastępstwa". Tak I. Gil, Sytuacja…, s. 152–153; T. Radkiewicz, Glosa do postanowienia SN z 24.6.1999 r. II CKN 358/99, Pal. 2000, Nr 7–8, s. 262; Z. Świeboda, Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz, Warszawa 2006, s. 228, „teorii zastępczej" bądź „teorii reprezentacji" J. Pałys, Syndyk masy upadłości – pozycja ustrojowa, Prawo Spółek 2000, Nr 3, s. 37; K. Piasecki, Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowym, Bydgoszcz 1992, s. 97), „teorii zastępstwa bezpośredniego" B. Jochemczyk, Odpowiedzialność

grup kreuje się ogólne założenia o zastępstwie. Według teorii przedstawicielstwa, mamy do czynienia z zastępstwem bezpośrednim, zaś w teorii zajmowanego urzędu – z zastępstwem pośrednim. Różnica pomiędzy tymi dwiema formami zastępstwa jest istotna i rzutuje na konstrukcję tych teorii[304].

Teoria przedstawicielstwa opiera się na założeniu, że syndyk jest przedstawicielem podmiotu zastępowanego (zastępstwo bezpośrednie), działa na rzecz i w imieniu zastąpionego[305]. Teoria ta stara się wyjaśnić status prawny syndyka przez odpowiedź na pytanie, w imieniu którego podmiotu bądź grupy podmiotów działa syndyk[306]. Na tym tle można zauważyć dwa zasadnicze podejścia występujące pod postacią teorii zastępstwa masy upadłości oraz teorii zastępstwa uczestników[307]. W ramach teorii zastępstwa masy upadłości można wyodrębnić trzy grupy poglądów, tj. pogląd uznający masę upadłości za podmiot cywilnego prawa materialnego oraz procesowego[308], pogląd określający masę upadłości jako przedmiot cywilnego prawa materialnego i podmiot cywilnego prawa procesowego[309] oraz pogląd zakładający, iż masa upadłości nie jest podmiotem zarówno cywilnego prawa materialnego, jak i procesowego, lecz jego przedmiotem[310]. Późniejsza doktryna niemal jednogłośnie odrzuciła te poglądy jako nieuzasadnione. W szczególności podnoszono,

---

odszkodowawcza syndyka masy upadłości, Prawo Spółek 2004, nr 10. s. 39; A. Pokora, Stanowisko prawne syndyka masy upadłościowej, Rejent 1997, nr 7, s. 197.

[303] Teoria ta nazywana jest w polskiej doktrynie także mianem: „teorii urzędowej" I. Gil, Sytuacja…, s. 151; K. Korzan, Stanowisko…, s. 12; A. Pokora, Stanowisko…, s. 197; „teorii urzędu" J. Jamiołkowski, Status publicznoprawny syndyka masy upadłości, PPE 2003, Nr 2–3, s. 27; „teorii piastowanego urzędu" B. Jochemczyk, Odpowiedzialność…, s. 40; M. Krakowiak, Egzekucja przez zarząd przymusowy, Warszawa 2011, s. 101; M. Koenner, Likwidacja upadłościowa, Kraków 2006, s. 61; P. Sobolewski, Skutki umorzenia postępowania upadłościowego dla postępowań z udziałem syndyka, Przegląd Sądowy 2008, nr 10, s. 65; „teorii publicystycznej" O. Buber, Polskie prawo upadłościowe, Warszawa 1936, s. 98; J. Pałys, Syndyk…, s. 37; K. Piasecki, Prawo…, s. 97. Wydaje się, że tę teorię powinno się określać w języku polskim nazwą „teoria zajmowanego urzędu".

[304] P. Feliga, Stanowisko…, s. 36.

[305] *Ibidem*.

[306] *Ibidem*, s. 37.

[307] M. Allerhand, Prawo upadłościowe. Komentarz, Bielsko-Biała 1991, s. 28; H. Fruchs, O nowem prawie, Głos Prawa 1935, nr 12, s. 764; E. Stein, A. Thaler (w:), Prawo upadłościowe i prawo układowe, red. E. Stein, A. Thaler, D. Bulwa, Kraków 1935, s. 78;

[308] Pogląd ten wykształciła doktryna niemiecka. Teorię tę wykreowali M. A. Eccius, Preußisches Privatrecht, s. 801. W okresie powojennym poglądy te zostały rozwinięte przez E. Böttlichera (Die Konkursmasse als Rechtsträger, s. 55, D. Erdmanna, Praktische Konsequenzen, s. 87 oraz H. Hanischa Rechts-zuständigkeit, s. 59.

[309] K. Hellwig, *System des deutschen Zivilprozessrechts*, Leipzig 1912, § 69.

[310] P. Feliga, Stanowisko…, s. 37.

że masa upadłości nie może być samodzielnym podmiotem praw, skoro przez ogłoszenie upadłości nie przestaje ona należeć do dłużnika[311].

Syndyk nie jest przedstawicielem ustawowym upadłego, albowiem przedstawicielstwo bezpośrednie zakłada działanie w cudzym imieniu (art. 96 k.c.). Tymczasem z mocy art. 160 ust. 1 pr. up. syndyk działa we własnym imieniu[312]. Ponadto przedstawiciel ustawowy jest obowiązany do działania zgodnie z wolą zastępowanego, natomiast syndyk wykonując ustawowe obowiązki oraz sprawując nadzór jest niezależny od upadłego i może postępować wbrew jego woli, co zaś pozostaje w sprzeczności z istotą reprezentacji. Nie zasługuje również na akceptację pogląd, że syndyk jest przedstawicielem ustawowym wierzycieli, mimo że zgodnie z art. 2 pr. up. winien prowadzić postępowanie upadłościowe tak, aby interesy wierzycieli zostały zaspokojone w jak najwyższym stopniu. Kierowanie się interesem wierzycieli nie jest jednak równoznaczne z pełnieniem roli zastępcy. Zwłaszcza, że należałoby ustalić, czy syndyk zastępuje tylko tych, którzy zgłosili wierzytelności do masy, czy wszystkich wierzycieli upadłego[313]. Ponadto wierzyciele, podobnie jak upadły, nie zlecają syndykowi dokonania jakichkolwiek czynności prawnych. Z oczywistych względów nie można również przyjąć, że syndyk jest przedstawicielem masy upadłości. Masa upadłości nie ma podmiotowości prawnej. Jest to określona przepisami prawa upadłościowego część majątku upadłego, a reprezentowany przez przedstawiciela może być jedynie podmiot, a nie przedmiot prawa[314].

Analiza przepisów prawa upadłościowego nie pozwala więc na stwierdzenie, że syndyk jest przedstawicielem ustawowym wierzycieli albo dłużnika (masy upadłości). Syndyk realizuje w postępowaniu nie tylko funkcje prywatne odnoszące się do należytego zabezpieczania interesów upadłego i wierzycieli, ale także ważne funkcje społeczne, związane z działaniami na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa obrotu gospodarczego i trwałości stosunków gospodarczych[315].

Teoria zajmowanego urzędu wskazuje, że syndyk jest zastępcą pośrednim upadłeego, dzierżąc urząd prywatny powierzony mu na podstawie ustawy. W tym sensie syndyk jest

[311] Tak B. Stelmachowski, Prawo upadłościowe ziem zachodnich, Poznań 1932, s. 13; A. Szymański, Stanowisko prawne zarządcy przymusowego, PPC 1939, nr 7-8, s. 217 i n.
[312] R. Adamus, Prawo upadłościowe. Komentarz, red. R. Adamus, Warszawa 2021, s. 612.
[313] I. Gil, Sytuacja…, s. 158.
[314] Por. na temat braku podmiotowości prawnej masy upadłości: D. Pawłyszcze, Podmioty gospodarcze-zagadnienia procesowe (II), PPH 1993, nr 10-11, s. 23.
[315] A. Jarocha, I. Pietrzak, M. Sachajko, Analiza porównawcza instytucji nadzorcy sądowego, syndyka masy upadłości zarządcy przymusowego przedsiębiorstwa, Prawo Spółek 2005, nr 10, s. 53.

powiernikiem urzędu, który pełni swoje funkcje w interesie publicznym[316]. W procesach dotyczących masy upadłości syndyk jest stroną działającą z urzędu we własnym imieniu na rachunek upadłego. Piśmiennictwo polskie recypowało teorię zajmowanego urzędu[317]. W orzecznictwie również występuje pogląd, że syndyk w sprawach dotyczących masy upadłości działa jako zastępca pośredni[318].

Teoria organu nie ma jednolitej struktury[319]. Pogląd, według którego syndyk jest organem postępowania upadłościowego ma długą tradycję historyczną i dominuje w doktrynie[320]. Wykształciły się poglądy uznające syndyka za organ państwa[321], organ sądu[322], pomocniczy organ sądu[323] oraz organ postępowania upadłościowego[324]. Zauważono, że żaden z ustawodawców, przed - jak i powojenny, nie posłużył się w aktach prawnych terminem „organ postępowania upadłościowego"[325]. Dlatego wyrażenie to nie jest pojęciem prawnym (ustawowym), lecz prawniczym, które zostało ukształtowane przez piśmiennictwo, ale nie ma powszechnie uznanej definicji doktrynalnej. Stąd status prawny syndyka jako organu postępowania upadłościowego ujmowany jest w literaturze opisowo bądź zalicza się syndyka do katalogu organów postępowania upadłościowego, bądź wskazuje się na taką właściwość syndyka przy okazji omawiania innych ubocznych kwestii[326]. Należy jednak zauważyć, że na gruncie obowiązującego prawa nie jest trafne przyjęcie, że syndyk jest organem, bowiem żaden z przepisów prawa upadłościowego nie daje podstawy, aby utożsamiać syndyka ze

[316] P. Feliga, Stanowisko…, s. 43.
[317] *Ibidem*.
[318] Uchwała SN z 11.09.2014 r., III CZP 56/14, OSNC 2015/6, poz. 68.
[319] Szerzej na ten temat P. Feliga, Stanowisko…, s. 45 i n.
[320] S. Gurgul, Prawo upadłościowe i układowe. Komentarz, red. S. Gurgul, Warszawa 2000, s. 361, 366, 470, 496; W. Broniewicz, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2008, s. 109; P. Feliga, Zmiana trybu prowadzenia postępowania upadłościowego – odwołanie syndyka (glosa do postanowienia SO w Łodzi z 28.11.2006 r., X GZ 595/06, niepubl.), MoP 2008, Nr 10, s. 548–549; A. Hrycaj, Odpowiedzialność syndyka masy upadłości, Prawo Spółek 2003, nr 9, s. 41; A. Jarocha, I. Pietrzak, M. Sachajko, Analiza…, s. 50; P. Pogonowski, Organy postępowania upadłościowego, Warszawa 2001, s. 28.
[321] K. Korzan, Stanowisko…, s. 16; tenże, Syndyk masy upadłości, Radca Prawny 1993, nr 2, s. 22–23. W późniejszym okresie pogląd ten zyskał aprobatę M. Koennera, Syndyk masy upadłości, Sopot 1999, s. 27 i J. Pałys, Syndyk…, s. 39.
[322] J. Korzonek, Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowem, Komentarz, t. I, Kraków 1935 (przedruk Bydgoszcz 1992), s. 49.
[323] M. Allerhand, Prawo upadłościowe…, s. 267. Autor sprzeciwił się poglądowi uznającemu syndyka za organ sądu, uzasadniając, że syndykowi nie została przyznana żadna władza, dlatego Autor, pisząc o syndyku, posługuje się sformułowaniem „organ przez sąd ustanowiony" (*ibidem*, s. 287).
[324] P. Feliga, Stanowisko…, s. 45 i n.
[325] A. G. Harla, Syndyk masy upadłości w polskim prawie cywilnym (materialnym i procesowym), Warszawa 2007, s. 164.
[326] P. Feliga, Stanowisko…, s. 46-47.

Skarbem Państwa[327]. Przyjęcie odmiennego założenia prowadziłoby do zmiany podstawy ewentualnej odpowiedzialności za szkody wyrządzone nienależytym wykonywaniem zarządu przez syndyka[328].

Szczegółowa analiza roli syndyka prowadzi do wniosku, że nie jest on typowym zastępcą pośrednim upadłego. Istotą klasycznego zastępstwa pośredniego jest działanie zastępcy we własnym imieniu, a następnie przeniesienie nabytych przez niego praw i zaciągniętych zobowiązań na zastępowanego na podstawie stosunku wewnętrznego, jaki uprzednio powstał między zastępcą pośrednim a osobą, na której rachunek działa[329]. Zgodnie z art. 160 ust. 1 pr. up. syndyk działa we własnym imieniu na rachunek upadłego, jednak nie ma potrzeby przenoszenia w drodze osobnej czynności prawnej tego, co uzyskał, albowiem skutki jego działań *ex lege* odnoszą się bezpośrednio do majątku upadłego[330]. W związku z powyższym można przyjąć, że czynności prawne dokonane przez syndyka we własnym imieniu, wywołują skutki prawne bezpośrednio w sferze prawnej upadłego. Uzasadnienia tego poglądu można poszukiwać w interpretacji przepisów prawa upadłościowego, które nie zawierają zobowiązania syndyka do przeniesienia praw i obowiązków na upadłego w drodze odrębnej umowy. Skutkiem ogłoszenia upadłości jest utrata przez upadłego prawa zarządu oraz możliwości korzystania z mienia wchodzącego do masy upadłości i rozporządzania nim (art. 75 ust. 1 pr. up.). Upadły traci te kompetencje na rzecz syndyka, który jest obowiązany niezwłocznie objąć majątek upadłego w celu zarządzania nim a następnie przeprowadzenia likwidacji (art. 173 pr. up.). Można dostrzec, że zastępstwo upadłego przez syndyka następuje z mocy samego prawa z dniem ogłoszenia upadłości, niezależnie od woli zastąpionego (art. 144 ust. 2 i art. 160 ust. 1 pr. up.). Potwierdzenie tej zasady znajduje się także w art. 372 pr. up., który jednoznacznie wskazuje na związanie upadłego i drugiej strony stosunków prawnych skutkami ogłoszenia upadłości również po umorzeniu lub zakończeniu postępowania upadłościowego, a z pewnymi wyjątkami także w razie jego uchylenia[331]. Co więcej ogłoszenie upadłości i ustanowienie syndyka wyłączają kompetencję upadłego do wykonywania praw i obowiązków względem masy upadłości (art. 75 ust. 1 pr. up). W postępowaniu upadłościowym syndyk podejmuje liczne czynności, które nie mają cech działania na rachunek upadłego i związane są ściśle z prowadzeniem postępowania upadłościowego przez syndyka (art. 176 ust. 1–3 pr. up.). Ponadto, zakończenie zastępstwa

[327] Wyrok NSA z 12 grudnia 1997 r., I SA/Gd/1178/96, LEX nr 31864.
[328] A. Jarocha, I. Pietrzak, M. Sachajko, Analiza…, s. 53-54.
[329] B. Gawlik (w:), System…, s. 745.
[330] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 612.
[331] P. Zimmerman, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, Warszawa 2024, s. 663-664.

przez syndyka uzależnione jest od zdarzeń prawnych określonych w ustawie, natomiast upadły nie może samodzielnie zakończyć jego trwania[332].

Warto dodatkowo przytoczyć argumenty Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu, który w sprawie o stwierdzenie nieważności umowy wyjaśnił na tle art. 160 ust. 1 już nieobowiązującego Prawa upadłościowego i naprawczego, że w sprawach dotyczących masy upadłości syndyk dokonuje czynności na rachunek upadłego, ale w imieniu własnym. Dokonując oceny charakteru prawnego czynności materialnoprawnych syndyka w kontekście powołanego przepisu przyjąć należy, że w tym aspekcie status syndyka jest najbardziej zbliżony do zastępcy pośredniego. Typowy zastępca pośredni dokonuje czynności we własnym imieniu, natomiast podmiot, na którego rachunek działa pozostaje nieujawniony. Skutki prawne wynikające z dokonanej przez zastępcę pośredniego czynności prawnej realizują się w jego osobie, ponieważ on nabywa prawa i zaciąga zobowiązania. Dopiero po dokonaniu czynności prawnej zastępca pośredni ma obowiązek przenieść nabyte prawa na osobę, na której rachunek działał. Z kolei osoba, na której rachunek zastępca pośredni działał ma obowiązek zwolnić go od zaciągniętych zobowiązań. W przypadku syndyka, pomimo że dokonuje czynności prawnych we własnym imieniu, skutki wynikające z tych czynności realizują się w masie upadłości. Syndyk po dokonaniu czynności prawnych dotyczących masy upadłości nie przenosi nabytych praw na upadłego, na którego rachunek działał, lecz następuje to z mocy prawa z chwilą zakończenia postępowania upadłościowego, obejmującego likwidację majątku upadłego. W ocenie Sądu Apelacyjnego w przypadku syndyka występuje zatem swoista, ale jednak konstrukcja zastępcy pośredniego[333].

2.2. Zarządca sanacyjny jako zarządca masy sanacyjnej

W świetle art. 51 ust 1 pr. rest. zarządca jest powoływany przez sąd w postanowieniu o otwarciu postępowania sanacyjnego. Ponadto zarządca jest powoływany w przyspieszonym postępowaniu układowym a także w postępowaniu układowym, jeżeli dłużnika pozbawiono zarządu własnego. Stanowisko prawne zarządcy na kanwie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne nie doczekało się jeszcze kompleksowego opracowania w doktrynie. Ostrożnie można przyjąć, że występują pewne zbieżności w pozycji prawnej zarządcy sanacyjnego oraz syndyka w postępowaniu upadłościowym[334].

[332] P. Feliga (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe, red. A. Hrycaj, 2016, s. 840.
[333] Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 23 stycznia 2015 r., I ACa 1487/14.
[334] P. Filipiak (w:), Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, red. A. Hrycaj, LEX/el. 2023, art. 53.

Kluczowy dla wyjaśnienia statusu prawnego zarządcy i jego kompetencji jest art. 53 ust. 1 pr. rest., zgodnie z którym, w sprawach dotyczących masy sanacyjnej zarządca dokonuje czynności w imieniu własnym na rachunek dłużnika. W doktrynie dominuje pogląd, że zarządca w postępowaniu sanacyjnym występuje jako tzw. zastępca pośredni dłużnika[335], jednak nie ma potrzeby przenoszenia, w drodze osobnej czynności prawnej, tego, co uzyskał, gdyż skutki działania zarządcy *ex lege* odnoszą się do majątku dłużnika[336]. W związku z powyższym można przyjąć, że czynności prawne dokonane przez zarządcę sanacyjnego we własnym imieniu, wywołują skutki prawne bezpośrednio w sferze prawnej dłużnika. Przepisy postępowania restrukturyzacyjnego, podobnie jak przepisy postępowania upadłościowego odnoszące się do syndyka, nie zawierają obowiązku zarządcy do przeniesienia praw i obowiązków na dłużnika w drodze odrębnej umowy pomiędzy zarządcą a dłużnikiem. Uwzględniając wniosek o otwarcie postępowania sanacyjnego, sąd wydaje postanowienie o otwarciu postępowania sanacyjnego, przy czym sąd odbiera zarząd własny dłużnikowi i wyznacza zarządcę (art. 288 ust. 2 pr. rest.). Dłużnik traci tę kompetencję na rzecz zarządcy, który niezwłocznie obejmuje zarząd masą sanacyjną, zarządza nią, sporządza spis inwentarza wraz z oszacowaniem oraz sporządza i realizuje plan restrukturyzacyjny (art. 52 ust. 1 pr. rest.). Można dostrzec, że zastępstwo przez zarządcę następuje z mocy samego prawa z wydaniem postanowienia o otwarciu postępowania sanacyjnego, niezależnie od woli zastąpionego (art. 53 ust. 1 i art. 288 ust. 2 pr. rest.). Za przyjęciem konstrukcji zastępstwa pośredniego przemawia wyłączenie osobistej odpowiedzialności zarządcy za zobowiązania zaciągnięte w sprawach dotyczących masy sanacyjnej (art. 53 ust. 2 pr. rest.). Co więcej zdarzenia prawne w postaci ustanowienia i zakończenia pełnienia funkcji przez zarządcę, jak również zakres władztwa zarządcy są niezależne od woli dłużnika jako podmiotu zastępowanego[337].

Kwestią sporną może być, czy i ewentualnie, za jaki organ należy uznać zarządcę. Na gruncie rozważań w zakresie charakteru prawnego syndyka zaprezentowano teorie wskazujące, że może być on traktowany jako organ sądu, organ państwa, któremu przysługuje przymiot funkcjonariusza publicznego albo samoistnym organ postępowania. Wymaga podkreślenia, że sformułowane powyżej uwagi o charakterze prawnym syndyka, znajdą

[335] Por. R. Adamus Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, Warszawa 2019, s. 152-153 S. Gurgul, Prawo restrukturyzacyjne. Prawo upadłościowe. Komentarz, red. S. Gurgul, Warszawa 2020, s. 1124 – s. 1125; P. Zimmerman, Prawo…, s. 1023 oraz w zakresie pozycji prawnej syndyka I. Gil, Sytuacja…, s. 151 i n.; A. Hrycaj, Syndyk masy upadłości, Poznań 2006, s. 40 i n.

[336] R. Adamus Prawo restrukturyzacyjne…, s. 152-153.

[337] P. Filipiak (w:), Prawo…, art. 53.

również zastosowanie do zarządcy podejmującego czynności w postępowaniu restrukturyzacyjnym. Podobnie, jak w przypadku syndyka, nie jest trafne przyjęcie, że zarządca sanacyjny jest organem, bowiem żaden z przepisów prawa restrukturyzacyjnego nie daje podstawy, aby utożsamiać go ze Skarbem Państwa[338]. Przyjęcie odmiennego założenia prowadziłoby do zmiany podstawy ewentualnej odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez nienależyte sprawowanie zarządu[339].

Pomimo, że zarządca działa w imieniu własnym, na rachunek dłużnika nie jest typowym zastępcą pośrednim. Zarządca w przeciwieństwie do typowego zastępcy pośredniego staje się zastępcą z mocy samego prawa, niezależnie od woli dłużnika, który nie ma również wpływu na zakończenie bytu prawnego zastępcy, oraz podejmuje czynności, które wykraczają poza zakres kompetencji typowego zastępcy[340]. Zarządca stanowi specyficzny rodzaj zastępstwa (*sui generis*), w ramach którego działa we własnym imieniu, na rachunek dłużnika, zaś skutki prawne jego działania dotkną bezpośrednio masy sanacyjnej (przedsiębiorstwa). Co oznacza, że czynności prawne dokonane, przez zarządcę sanacyjnego we własnym imieniu, w granicach kompetencji przyznanych przez ustawę, wywołują skutki prawne bezpośrednio w sferze prawnej dłużnika.

2.3. Zarządca przymusowy jako zarządca przedsiębiorstwa dłużnika

Zarząd przymusowy przedsiębiorstwem dłużnika częściowo regulują przepisy od art. 1064^1 k.p.c. do art. 1064^{13} k.p.c., ale w znacznym stopniu odpowiednie zastosowanie znajdują przepisy o zarządzie w toku egzekucji z nieruchomości na mocy art. 1064^1 § 2 k.p.c. W postępowaniu zabezpieczającym w świetle art. 752^4 k.p.c. zarząd przymusowy ustanowiony nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym obowiązanego lub nad zakładem wchodzącym w skład przedsiębiorstwa lub jego częścią albo nad częścią gospodarstwa rolnego wykonuje się według przepisów o zarządzie w toku egzekucji z nieruchomości. Biorąc pod uwagę odpowiednie stosowanie przepisów art. 931-941 k.p.c. uwagi odnoszące się do zarządcy przymusowego w postępowaniu egzekucyjnym również będą miały zastosowanie do zarządcy ustanowionego w postępowaniu zabezpieczającym. Egzekucja przez zarząd przymusowy umożliwia zaspokojenie wierzyciela z dochodów uzyskiwanych z działalności gospodarczej prowadzonej przez dłużnika w formie

[338] Wyrok NSA z 12 grudnia 1997 r., I SA/Gd/1178/96, LEX nr 31864.
[339] A. Jarocha, I. Pietrzak, M. Sachajko, Analiza…, s. 53-54.
[340] P. Feliga, I. Gil (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe, red. A. Hrycaj, Warszawa 2016, s. 227-228.

przedsiębiorstwa. W tym celu niezbędne jest ustanowienie zarządcy, który działa w imieniu własnym, lecz na cudzy rachunek i w cudzym interesie, jednocześnie nie będąc przy podejmowaniu czynności w jakikolwiek sposób zależny od woli dłużnika (art. 1064^1 § 2 w zw. z art. 935 § 1 k.p.c.)[341]. Zasadniczym skutkiem wydania przez sąd postanowienia o wszczęciu egzekucji przez zarząd przymusowy jest objęcie od tego momentu sankcją nieważności wszelkich czynności prawnych dłużnika, które dotyczą mienia objętego zarządem (art. 1064^9 k.p.c.). Stanowi to logiczną konsekwencję ustanowienia zarządu przymusowego i powołania zarządcy, który w miejsce dłużnika przejmuje prowadzenie przedsiębiorstwa w celu zapewnienia prawidłowej gospodarki do czasu zaspokojenia wierzycieli[342]. Natomiast zarząd przymusowy ustanawiany jako zabezpieczenie roszczeń pieniężnych ma na celu zapewnienie wykonalności w drodze egzekucji przyszłego orzeczenia sądowego, w którym to orzeczeniu ma nastąpić zasądzenie świadczenia. Dodatkowo jak wynika z art. 752^4 § 3 k.p.c. – dochód uzyskiwany w ramach zarządu przymusowego ustanowionego w postępowaniu zabezpieczającym w pewnych przypadkach może być przeznaczony także na zaspokojenie uprawnionego[343]. W literaturze zwraca się uwagę na jeszcze inny aspekt zarządu przymusowego jako sposobu zabezpieczenia roszczeń niepieniężnych. Wynika to wprost z art. 755 § 1 k.p.c., który stanowi, że jeżeli przedmiotem zabezpieczenia nie jest roszczenie pieniężne, sąd udziela zabezpieczenia w taki sposób, jaki stosownie do okoliczności uzna za odpowiedni, nie wyłączając sposobów przewidzianych dla zabezpieczenia roszczeń pieniężnych[344].

W doktrynie istnieje rozbieżność poglądów w kwestii pozycji prawnej zarządcy. Najwięcej zwolenników ma tzw. teoria piastowania urzędu, według której zarządca cudzym mieniem jest ustanowiony przez sąd dla czuwania nad interesami osób uprawnionych do mienia objętego zarządem[345]. Zdaniem M. Allerhanda, zarządca przymusowy powoływany na podstawie art. 770 dawnego k.p.c. nie był zastępcą wierzyciela ani dłużnika, lecz organem publicznym, do którego zadań należało strzeżenie interesów wszystkich uczestników

[341] W. Broniewicz, Postępowanie…, s. 141.

[342] O. Marcewicz (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. A. Jakubecki, LEX/el. 2019, art. 1064(9), Nt. 1.

[343] A. Jakubecki, Zbieg zabezpieczenia roszczeń przez zarząd przymusowy przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego oraz egzekucji sądowej, PPC 2024, nr 3, s. 512.

[344] A. Jakubecki, Zbieg…, s. 515.

[345] Por. m.in. E. Wengerek, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz, Warszawa 1972, s. 198; J. Świeczkowski, Instytucja zarządu w polskiej procedurze cywilnej, Sopot 2002, s. 36 i n.; J. Łopatowska-Rynkowska, Czynności sądu w toku egzekucji z nieruchomości, Warszawa 2007, s. 79 i n. oraz powołana tam literatura.

postępowania egzekucyjnego[346]. Natomiast J. Korzonek wskazał, że zarządca przymusowy w zakresie powierzonego mu zarządu był organem sądu, gdyż został ustanowiony przez sąd, podlegał jego stałej kontroli oraz składał mu rachunki z zarządu. Strony postępowania nie mogły wpływać na zakres i sposób sprawowania zarządu, gdyż zarządca wykonywał swoje zadania tylko na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego, postanowienia sądu ustanawiającego zarząd oraz ewentualnych wskazań udzielonych mu przez sąd[347].

Spośród przedstawicieli doktryny okresu międzywojennego opowiadających się również za teorią piastowania urzędu można przywołać także M. Buczkowskiego, który wskazał, iż zarządca przymusowy jest mężem zaufania, organem i reprezentantem sądu, w zakresie przekazanych mu czynności. Z chwilą ustanowienia zarządcy powstaje szczególnego rodzaju stosunek prawny pomiędzy zarządcą a sądem egzekucyjnym, uczestnikami postępowania egzekucyjnego oraz osobami trzecimi. W odniesieniu do sądu, zarządca działając z jego polecenia jest nadzorowany przez sąd, który wydaje odpowiednie wskazania, co do sposobu prowadzenia zarządu, natomiast w każdym uzasadnionym przypadku może być usunięty z urzędu lub na wniosek. W zakresie stosunku zarządcy do uczestników postępowania oraz osób trzecich, M. Buczkowski wskazał, że zarządca w żadnym stopniu nie jest zobowiązany do uwzględniania ich poleceń i dyspozycji, gdyż prowadzi zarząd samodzielnie. Według własnego uznania może korzystać z rad i doświadczenia stron, jeśli te okażą się słuszne i korzystne dla postępowania egzekucyjnego[348].

Zarządca przymusowy nie może być traktowany jako organ egzekucyjny. Takie stanowisko potwierdza pogląd, iż do wszczęcia egzekucji dochodzi wskutek wydania przez sąd postanowienia, w którym następuje także ustanowienie zarządcy. Skoro sądy nie sprawują zarządu przymusowego, to akt powołania zarządcy nie może być uznany za powierzenie mu funkcji z zakresu ich działalności jako organów Państwa[349]. Zarządca od momentu jego powołania działa we własnym imieniu, na rzecz dłużnika, mając jednak na uwadze interes zarówno wierzyciela, jak również dłużnika. Jednoznacznie można stwierdzić, że zarządca przymusowy jest w swych działaniach autonomiczny, nie jest przedstawicielem ustawowym

[346] M. Allerhand, Kodeks postępowania cywilnego. Cz. 2, Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające, Lwów 1933, s. 465–466.
[347] J. Korzonek, Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające, cz. 2, t. II, Kraków 1934, s. 1201.
[348] M. Buczkowski, Przymusowy zarząd w świetle postanowień ustawy o sadowem postępowaniu egzekucyjnem, Drohobycz, 1933, s. 8, 18 i 22–24.
[349] Wyrok Sądu Najwyższego z 13.04.1966 r., II CR 24/66, LEX nr 5970.

ani pełnomocnikiem żadnej ze stron[350]. Wierzyciele jak i dłużnik nie mogą wpływać na ustawowy zakres obowiązków zarządcy oraz uprawnień i sposobu sprawowania zarządu[351]. Zdaniem W. Broniewicza oraz A. Barańskiej teoria piastowania urzędu przez zarządcę jest koncepcją sztuczną i wywołującą problemy, co do ustalenia zakresu odpowiedzialności zarządcy i Skarbu Państwa, natomiast konstrukcję procesowego zastępstwa pośredniego (podstawienia procesowego bezwzględnego) można bez żadnych przeszkód zastosować w postępowaniu egzekucyjnym. Według Autorów argumentem przemawiającym za przyjęciem tej teorii jest okoliczność, że podejmowanie czynności przez zarządcę wyłącza jednocześnie sprawowanie zarządu przez dłużnika[352].

W postępowaniu egzekucyjnym zarządca przymusowy ustanawiany nad przedsiębiorstwem działa w imieniu własnym, na rachunek dłużnika. Podobnie zresztą jak syndyk i zarządca sanacyjny, nie jest on typowym zastępcą pośrednim dłużnika. Zarządca wykonuje swoje kompetencje z mocy ustawy. W przeciwieństwie do typowego zastępcy pośredniego staje się on zastępcą *ex lege*, niezależnie od woli dłużnika, który nie ma również wpływu na zakończenie bytu prawnego zastępcy, oraz podejmuje czynności, które wykraczają poza zakres kompetencji typowego zastępcy[353]. Zarządca działa zatem w miejsce podmiotu uprawnionego i w jego sferze prawnej, a skutki prawne czynności prawnych aktualizują się bezpośrednio w sferze prawnej dłużnika[354]. Zarząd przymusowy stanowi specyficzny rodzaj zastępstwa (*sui generis*), w ramach którego zastępca działa we własnym imieniu, na rzecz dłużnika, zaś skutki prawne jego działania dotkną bezpośrednio przedsiębiorstwa, a w ujęciu podmiotowym – dłużnika[355]. Takie stanowisko odnosi się również do zarządcy przymusowego ustanawianego nad przedsiębiorstwem w postępowaniu zabezpieczającym, który działa w imieniu własnym, na rachunek obowiązanego.

2.4. Zarządca sukcesyjny jako zarządca przedsiębiorstwa w spadku

Z art. 1 u.z.s. wynika, że istotą zarządu sukcesyjnego jest tymczasowe zarządzanie przedsiębiorstwem po śmierci przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną, czyli przedsiębiorcy

[350] Wyrok Sądu Najwyższego z 13.04.1966 r., II CR 24/66, LEX nr 5970.
[351] *Ibidem*.
[352] W. Broniewicz, Legitymacja procesowa, Łódź 1963, s. 48; A. Barańska (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. K. Piasecki, 2006, s. 1007–1008.
[353] P. Feliga, I. Gil (w:), System…, s. 227-228.
[354] O. Marcewicz (w:), Kodeks…, art. 1064(11), Nt. 9.
[355] W odniesieniu do zarządcy sukcesyjnego pogląd o zastępstwie pośrednim *sui generis* wyraziła K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status..., s. 4-11.

jednoosobowego[356]. Podstawowym celem regulacji jest zapewnienie przedsiębiorcom będącym osobami fizycznymi warunków do zachowania ciągłości funkcjonowania przedsiębiorstwa po ich śmierci, przy uwzględnieniu, że przedsiębiorstwo należy postrzegać jako dobro prawne, mające nie tylko wartość majątkową i gospodarczą, ale także społeczną. Dodatkowym celem jest wzmocnienie ochrony praw osób trzecich, związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa, w tym przede wszystkim pracowników, kontrahentów, konsumentów i innych podmiotów współpracujących z przedsiębiorcą[357].

Podobnie jak w przypadku zarządu upadłościowego i zarządu sanacyjnego, zarząd sukcesyjny nie jest formą przedstawicielstwa. Istota przedstawicielstwa, sprowadza się bowiem do tego, że czynności prawnej dokonuje przedstawiciel składając własne oświadczenie woli, z tym, że czyni to w imieniu i z bezpośrednimi skutkami dla reprezentowanego[358]. Ustawodawca wprost wskazuje, iż zarządca sukcesyjny działa w imieniu własnym, na rachunek właściciela przedsiębiorstwa w spadku (art. 21 ust. 1 u.z.s.). Ponadto w przypadku instytucji przedstawicielstwa (zastępstwa bezpośredniego), konieczne jest zindywidualizowanie mocodawcy – zastępowanego[359]. Sąd Najwyższy w jednej z uchwał wskazał, że istota przedstawicielstwa wyklucza możliwość działania w imieniu osób nieznanych[360]. Działanie w granicach udzielonego umocowania przez ściśle określone osoby, w imieniu których występuje, jest wyrazem jednej z fundamentalnych zasad przedstawicielstwa – konieczności określenia tożsamości podmiotu, w imieniu którego działa przedstawiciel. Jak słusznie zauważa A.J. Szereda[361], zarządca sukcesyjny nie jest uprawniony do udzielania informacji, na czyją rzecz działa przed ostatecznym potwierdzeniem kręgu osób uprawnionych do spadku po zmarłym przedsiębiorcy. Nastąpi to z momentem uprawomocnienia się postanowienia o nabyciu praw do spadku, sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia, czy europejskiego poświadczenia spadkowego.

Działanie we własnym imieniu, lecz na cudzy rachunek nawiązuje do istoty zastępstwa pośredniego. Z charakteru działania zastępcy pośredniego w imieniu własnym, lecz na rachunek innej osoby wynika, że to na zastępcy spoczywają prawa i obowiązki wynikające z czynności prawnych dokonywanych z osobą trzecią, z którą zastępowanego nie łączy żaden

[356] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status..., s. 4-11.
[357] Zob. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej, druk Nr 2293 Sejm VIII kadencji, s. 8.
[358] M. Pazdan (w:), System…, s. 456.
[359] R. Uliasz (w:), Kodeks…, s. 280.
[360] Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 1 lutego 2011 r., III CZP 78/10.
[361] A.J. Szereda (w:), Notarialne poświadczenie dziedziczenia, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, s. 227.

węzeł obligacyjny, pomimo iż została ona dokonana na jego rachunek[362]. Instytucja zarządu sukcesyjnego nie jest typową postacią zastępstwa pośredniego, w ramach której zastępca pośredni dokonuje w pierwszej kolejności czynności w imieniu własnym, a następnie przenosi prawa na osobę „pana interesu"[363].

Według części przedstawicieli doktryny[364], instytucję zarządu sukcesyjnego zaliczyć należy do kategorii zastępstwa pośredniego, pomimo pewnych odrębności. Natomiast zdaniem K. Kopaczyńskiej-Pieczniak[365], która nawiązując do propozycji odróżniania stosunku zastępcy wobec osób trzecich od stosunku wewnętrznego pomiędzy zastąpionym a zastępcą pośrednim, uznaje, iż konstrukcja zastępstwa pośredniego znajduje zastosowanie do instytucji zarządu sukcesyjnego jedynie w stosunkach zewnętrznych – wobec osób trzecich, przy czym do zarządcy sukcesyjnego ma także zastosowanie konstrukcja przedstawicielstwa. Autorka wskazuje, iż intencją ustawodawcy było jednak ukształtowanie zarządu sukcesyjnego jako specyficznego rodzaju zastępstwa pośredniego (*sui generis*), w ramach którego zastępca pośredni będzie działać we własnym imieniu, na rzecz właściciela przedsiębiorstwa w spadku, zaś skutki prawne jego działania dotkną bezpośrednio majątku przedsiębiorstwa w spadku, a w ujęciu podmiotowym – właściciela przedsiębiorstwa w spadku.

Podobnie twierdzą R. Kapkowski i M. Kaufmann[366], wywodząc, iż ustawodawca usiłuje zespolić w sobie konstrukcję zastępstwa pośredniego, w której na zewnątrz występuje zarządca sukcesyjny ze skutkami wynikającymi z instytucji przedstawicielstwa. Autorzy w swoich wywodach pomijają jednak skutki działań zarządcy w sferze majątkowej. O ile nie ulega wątpliwości, że zarządca sukcesyjny podejmuje czynności w imieniu własnym na rachunek właściciela przedsiębiorstwa w spadku, jak wynika wprost z treści art. 21 ust. 1

[362] Tak np. J. Jezioro (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, s. 1619; T. Wiśniewski (w:), Kodeks…, t. V, s. 268; S. Solarski (w:), Kodeks cywilny..., red. M. Załucki, Warszawa 2024, s. 1577; J. Frąckowiak (w:), System…, t. 7, red. J. Rajski, s. 974–975. Odmiennie kwestię własności postrzega A. Kędzierska-Cieślak, Komis…, s. 82 i nast. Autorka wywodzi, że z chwilą zawarcia komisu własność zakupionych rzeczy przechodzi na komitenta, a komisant winien jedynie wydać je komitentowi. Powyższe – odmienne postrzeganie kwestii własności nie wpływa na kwalifikację analizowanego stosunku jako typowego zastępstwa pośredniego.

[363] Szerzej patrz np. H. Capitant, Wstęp do nauki prawa cywilnego, Warszawa–Kraków 1938 (przekład S. Tylbor), s. 392.

[364] Tak np. M. Pazdan (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 2, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, s. 1239; J. Bieluk, Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz, Warszawa 2019, s. 73.

[365] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 -11.

[366] R. Kapkowski, M. Kaufmann, Charakter prawny zarządcy sukcesyjnego na tle pokrewnych instytucji zarządu masą spadkową, Rejent 2019, nr 7, s. 67–73.

u.z.s., to jednak jednoznaczne określenie kręgu osób, na których rzecz działa, możliwe jest dopiero po uprawomocnieniu się postanowienia o nabyciu praw do spadku, zarejestrowaniu aktu poświadczenia dziedziczenia czy wydaniu europejskiego poświadczenia spadkowego (art. 21 ust. 4 u.z.s.).

Nie jest prawidłowa kwalifikacja zastępstwa sukcesyjnego jako typowego zastępstwa pośredniego, przede wszystkim przez sposób realizacji kompetencji przez zarządcę sukcesyjnego. Cechą charakterystyczną klasycznego zastępstwa pośredniego jest to, że skutki prawne działań zastępcy nie wkraczają bezpośrednio w sferę prawną osoby zastąpionej (jak to ma miejsce w przypadku przedstawicielstwa). Celem ich osiągnięcia konieczne jest przeniesienie przez zastępcę na osobę zastępowaną nabytych praw i obowiązków. Co prawda działanie na cudzy rachunek jest wspólną cechą różnych postaci zastępstwa, to jednak klasyczne zastępstwo pośrednie, charakteryzuje się dokonywaniem czynności przez zastępcę we własnym imieniu na cudzy rachunek. Z jednej strony więc skutek tych czynności realizuje się w sferze prawnej zastępcy, bowiem występuje on we własnym imieniu, z drugiej zaś strony – działając na rachunek zastąpionego, skutki jego działań winny zostać przeniesione na osobę zastępowaną[367]. Ustawodawca wprost wskazuje, że zarządca sukcesyjny działa w imieniu własnym, na rachunek właściciela przedsiębiorstwa w spadku (art. 21 ust. 1 u.z.s.), to jednak jego działania skutkują także w sferze majątkowej innych osób posiadających udział w przedsiębiorstwie w spadku. Brak jednorodności instytucji zastępstwa w tym aspekcie nie pozwala na kwalifikację zarządu sukcesyjnego do kategorii klasycznego zastępstwa pośredniego.

Specyfika charakteryzowanej instytucji zarządu sukcesyjnego nie pozwala na jej kwalifikację nie tylko jako klasyczne zastępstwo pośrednie, lecz także zaliczenia do kategorii zastępstwa atypowego[368], która cechuje się działaniem we własnym imieniu oraz z bezpośrednim skutkiem dla zastępowanego. Koncepcja zastępstwa pośredniego szczególnego rodzaju (atypowego) różni się od klasycznego zastępstwa pośredniego tym, że skutki prawne działania podejmowanego przez zastępcę działającego także we własnym imieniu realizują się w sferze innego podmiotu[369]. Według R. Kapkowskiego i M. Kaufamnn[370] – ustawodawca dążył do zespolenia dwóch elementów, tj. konstrukcji zastępstwa pośredniego, w której na zewnątrz występuje zarządca sukcesyjny, ze skutkami,

[367] M. Pazdan (w:), System…, s. 604 i n.
[368] Tak M. Smyk, Pełnomocnictwo…, s. 103.
[369] *Ibidem*.
[370] R. Kapkowski, M. Kaufmann, Charakter prawny..., s. 54 i n.

jakie niesie instytucja zastępstwa bezpośredniego. Nie można jednak zgodzić się z twierdzeniem Autorów, że z uwagi na próbę ujednolicania reżimów prawnych różnych zarządców masy występujących w obszarze prawa spadkowego, najbardziej właściwą wobec zarządu sukcesyjnego jest koncepcja zastępstwa atypowego. Pozycja prawna zarządcy sukcesyjnego została bowiem uznana za odrębną konstrukcję prawną, w pełni właściwą jedynie dla rozwiązań wprowadzonych ustawą o zarządzie sukcesyjnym a jedynie w pewnych aspektach jej charakter pozostaje zbliżony do regulacji istniejących przed dniem wejścia w życie tej ustawy[371].

Wydaje się, że w statusie prawnym zarządcy sukcesyjnego - w świetle obowiązującego prawa - można wyróżnić elementy charakterystyczne dla obydwu teorii, co powinno skłaniać do przyjęcia *de lege lata* teorii mieszanej. Zakłada ona, że zarządca dokonuje czynności prawnych we własnym imieniu, natomiast ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw decyduje, w jakim zakresie skutki tych czynności zrealizują się bezpośrednio w majątku właściciela zarządzanej masy majątkowej, a w jakim pozostaną one w sferze prawnej samego zarządcy[372].

K. Kopaczyńska-Pieczniak uważa, że mechanizm prawny działania zarządcy sukcesyjnego obejmuje połączenie elementów zastępstwa pośredniego oraz przedstawicielstwa. Zastępstwo pośrednie będące podstawą zarządu sukcesyjnego należy uznać za konstrukcję mającą zastosowanie w stosunkach zewnętrznych, wobec osób trzecich, co oznacza, że wszelkich czynności w tej sferze związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa w spadku zarządca dokonuje we własnym imieniu[373]. Natomiast konstrukcja przedstawicielstwa ma zastosowanie do wyjaśnienia relacji wewnętrznej, stosunku prawnego pomiędzy zarządcą sukcesyjnym a właścicielem przedsiębiorstwa w spadku, na rzecz którego działa[374]. Artykuł 21 u.z.s. wyraża przede wszystkim skutki wykonania przez zarządcę sukcesyjnego działań istotnych z punktu widzenia prawa materialnego, a więc czynności prawnych, czynności podobnych do czynności prawnych, działań faktycznych[375]. Ponadto w myśl art. 21 ust. 4 u.z.s., zarządca sukcesyjny udziela, na żądanie drugiej strony

[371] R. Wrzecionek, Zarządca sukcesyjny przedsiębiorstwa w spadku. Status i charakter prawny, Warszawa 2020, s. 143.
[372] K. Kopaczyńska – Pieczniak, Status…, s. 4-11.
[373] K. Kopaczyńska – Pieczniak, Status…, s. 4-11.
[374] *Ibidem*.
[375] K. Górniak (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, t. IVC, red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 355.

dokonywanej czynności, informacji o osobach, na rzecz których działa dopiero po uprawomocnieniu się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowaniu aktu poświadczenia dziedziczenia albo wydaniu europejskiego poświadczenia spadkowego. Pełne określenie skutków realizacji kompetencji zarządcy sukcesyjnego jest możliwe z wykorzystaniem dodatkowo innych przepisów (na przykład art. 2 ust. 3 u.z.s. i art. 33 ust. 1 u.z.s.). Zasadniczo polegają one na przypisaniu właścicielowi przedsiębiorstwa w spadku wszelkich konsekwencji prawnych wynikających, z działań podjętych przez zarządcę sukcesyjnego, mieszczących się w granicach jego kompetencji[376]. Zachowano jednak konstrukcję działania przez zarządcę w imieniu własnym, co pozwala obciążyć zarządcę (a nie jego kontrahenta) ryzykiem wynikającym z przekroczenia kompetencji[377].

W związku z powyższym można przyjąć, że czynności prawne dokonane przez zarządcę sukcesyjnego we własnym imieniu, w granicach umocowania, wywołują skutki prawne bezpośrednio w sferze prawnej właściciela przedsiębiorstwa w spadku[378]. Zarządca sukcesyjny dokonuje czynności faktycznych, podejmując decyzje dotyczące przedsiębiorstwa w spadku, odnoszące się do przedsiębiorstwa jako całości lub jego poszczególnych składników, a ich skutki są takie, jakby podejmował je sam właściciel przedsiębiorstwa w spadku[379]. W konsekwencji w zakresie powierzonego mu zarządu zarządca sukcesyjny dokonuje czynności faktycznych i prawnych w miejsce właściciela przedsiębiorstwa w spadku[380]. Wykonuje on, na podstawie ustawowego upoważnienia, we własnym imieniu cudze prawa i obowiązki majątkowe, a skutki dokonywanych przez niego czynności realizują się bezpośrednio w sferze prawnej właściciela przedsiębiorstwa w spadku[381].

§6. Zarządca masy majątkowej a status przedsiębiorcy

Interesującym zagadnieniem jest kwestia uznania zarządcy masy majątkowej za przedsiębiorcę. Syndyk w sprawach dotyczących masy upadłości dokonuje czynności w imieniu własnym na rachunek upadłego, na podstawie art. 160 ust. 1 pr. up. Podobnie zarządca sanacyjny (art. 53 ust. 1 pr. rest.), zarządca przymusowy ustanawiany w postępowaniu egzekucyjnym (art. 1064^9 k.p.c.) i zarządca przymusowy ustanawiany

[376] Zob. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie…, s. 38–39.
[377] K. Górniak (w:), Prawo…, s. 358.
[378] K. Kopaczyńska – Pieczniak, Status…, s. 4-11.
[379] *Ibidem.*
[380] *Ibidem.*
[381] K. Kopaczyńska – Pieczniak, Status…, s. 4-11.

w postępowaniu zabezpieczającym (art. 752^4 k.p.c. w zw. z art. 935 k.p.c.) podejmują działania w imieniu własnym na rachunek dłużnika.

W doktrynie dotyczącej prawa upadłościowego występuje pogląd, że syndyk jest przedsiębiorcą w świetle art. 43^1 k.c., jako podmiot prawa cywilnego prowadzący we własnym imieniu działalność gospodarczą[382]. Należy jednak przychylić się do odmiennego poglądu, że każdy z wyżej wymienionych zarządców nie staje się przedsiębiorcą ani w momencie powołania go przez sąd do pełnienia funkcji, ani w związku z czasowym prowadzeniem przedsiębiorstwa odpowiednio upadłego albo dłużnika. Ogłoszenie upadłości, wszczęcie postępowania sanacyjnego, ewentualnie egzekucyjnego lub zabezpieczającego nie skutkuje utratą przez przedsiębiorcę zdolności prawnej, ani zdolności do czynności prawnych. Podkreślić należy, że działalność gospodarcza powinna cechować się działaniem przez przedsiębiorcę we własnym imieniu i na własny rachunek. Działanie we własnym imieniu wyraża się głównie w tym, że prawa i obowiązki, powstałe na skutek czynności podejmowanych w ramach działalności i w bezpośrednim związku z nią, powstają w sferze prawnej przedsiębiorcy oraz w odpowiedzialności przedsiębiorcy za zobowiązania[383]. Działanie na własny rachunek oznacza ponoszenie przez przedsiębiorcę finalnego ryzyka związanego z funkcjonowaniem na rynku[384]. Wydaje się więc, że pomimo działania zarządcy w imieniu własnym, nie można uznać go za przedsiębiorcę, bowiem skutki prawne i finalne ryzyko powstają po stronie innego podmiotu, tj. przedsiębiorcy.

Syndyk, zarządca sanacyjny, zarządca przymusowy, aby pełnić funkcję zastępcy przedsiębiorcy w danym postępowaniu (upadłościowym, restrukturyzacyjnym, egzekucyjnym) jest obowiązany posiadać licencję doradcy restrukturyzacyjnego (art. 2 ust. 1 u.l.d.r.). Status doradcy restrukturyzacyjnego nie jest w obecnym systemie prawnym jasny. Nie określono dotąd jednoznacznie, jak należy kwalifikować stosunek prawny łączący go z sądem, który wyznaczył go do pełnienia funkcji. Zgodnie z art. 2 ust. 4 u.l.d.r. osoba fizyczna posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego, prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą powołana do pełnienia funkcji w postępowaniu restrukturyzacyjnym, upadłościowym lub egzekucyjnym wykonuje czynności w ramach działalności gospodarczej. Brzmienie tego przepisu wskazuje, że taka osoba fizyczna nie jest zobligowana do prowadzenia działalności gospodarczej. W takiej sytuacji, powinna ona rozliczać

[382] Tak M. Koenner, Likwidacja…, s. 190.
[383] K. Kopaczyńska – Pieczniak, Przedsiębiorca…, s. 197.
[384] S. Dmowski, R. Trzaskowski (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 1, red. Gudowski, Warszawa 2014, s. 218; W. Popiołek (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, s. 204.

wynagrodzenie, składki i podatki analogicznie do biegłych powoływanych przez sąd do sporządzenia opinii dla potrzeb postępowania, przy czym jest ono uiszczane z określonej masy majątkowej, tj. masy upadłości, masy sanacyjnej, przedsiębiorstwa[385]. Orzecznictwo również potwierdza, że z art. 2 ust. 4 u.l.d.r. wynika jedynie, że osoba fizyczna posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego, prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, powołana do pełnienia funkcji w postępowaniu restrukturyzacyjnym, upadłościowym lub egzekucyjnym, wykonuje czynności doradcy w ramach działalności gospodarczej. Z redakcji językowej tego przepisu nie wynika jednak, że warunkiem wykonywania czynności, o których mowa w art. 2 ust. 1 u.l.d.r., jest podjęcie lub wykonywanie działalności gospodarczej. Jest bowiem prawnie dopuszczalne, że osoba fizyczna posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego i powołana do pełnienia funkcji w postępowaniu restrukturyzacyjnym, upadłościowym lub egzekucyjnym będzie wykonywać na zlecenie właściwego sądu określone czynności syndyka na podstawie prawa upadłościowego, zarządcy sanacyjnego na podstawie prawa restrukturyzacyjnego albo zarządcy przymusowego w postępowaniu egzekucyjnym na podstawie kodeksu postępowania cywilnego w ramach tzw. działalności wykonywanej osobiście, a więc działalności zawodowej wykonywanej na zlecenie organów władzy państwowej, która nie będzie miała charakteru działalności gospodarczej. Nie jest zatem warunkiem koniecznym wykonywania czynności syndyka, zarządcy sanacyjnego oraz zarządcy przymusowego podjęcie lub prowadzenie działalności gospodarczej[386].

W odniesieniu do zarządcy sukcesyjnego również występuje pogląd, który wyraża się w uznaniu, że osoba fizyczna powołana do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego staje się jednocześnie przedsiębiorcą w zakresie przedsiębiorstwa, które prowadzi, pomimo że czynności podejmuje on na rachunek właścicieli przedsiębiorstwa w spadku[387], skoro we własnym imieniu kontynuuje działalność gospodarczą z wykorzystaniem przedsiębiorstwa zmarłego przedsiębiorcy[388]. Wydaje się, że zarządca sukcesyjny nie uzyskuje statusu przedsiębiorcy w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa w spadku. Prowadzenie przedsiębiorstwa w spadku nie jest wykonywaniem działalności gospodarczej w rozumieniu art. 3 pr. przed., gdyż zarządca sukcesyjny, w swoisty sposób, zastępuje właścicieli przedsiębiorstwa w spadku i nie działa na własny rachunek. Skutki czynności zarządcy

[385] P. Zimmerman, Prawo…, s. 306.
[386] Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 5.09.2023 r., II GSK 716/20, LEX nr 3622411.
[387] R. Kapkowski, M. Kaufmann, Charakter prawny..., s. 82-83.
[388] *Ibidem*.

sukcesyjnego następują bezpośrednio w majątku właścicieli przedsiębiorstwa w spadku. W zakresie prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku zarządca sukcesyjny nie działa zatem we własnym imieniu w rozumieniu art. 43^1 k.c. i w rozumieniu art. 3 pr. przed. Występowanie przez zarządcę sukcesyjnego formalnie w imieniu własnym nie zmienia tej kwalifikacji[389], skoro nie towarzyszy mu działanie na własne ryzyko.

W przypadku zarządcy sukcesyjnego, ustawa nie wymaga, aby powołana osoba prowadziła działalność gospodarczą. Wprowadzenie takiego ograniczenia w pewnym stopniu ograniczyłoby krąg osób, które mogą zostać zarządcą. W praktyce może zdarzyć się sytuacja, gdy zarządcą sukcesyjnym zostanie małżonek, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku, spadkobierca bądź będący przedsiębiorcą wspólnik spółki cywilnej[390]. Należy opowiedzieć się za stanowiskiem, że zarządca sukcesyjny może, ale nie musi być przedsiębiorcą[391], natomiast z samego tytułu pełnienia funkcji zarządcy przedsiębiorstwa w spadku nie staje się przedsiębiorcą.

§7. Wnioski

Pojęcie zarządu w języku prawniczym jest niejednoznaczne. Jednocześnie termin „zarząd" może oznaczać zarówno zarządzanie majątkiem jak i zarządzanie wewnętrzną strukturą przedsiębiorcy[392]. Posługiwanie się przez ustawodawcę terminem „zarząd" z dookreśleniem, wskazującym na przedmiot zarządu, należy uznać za równoznaczne z zarządzaniem, czyli podejmowaniem czynności związanych z administrowaniem określonym majątkiem czy przedsiębiorcą przez osoby uprawnione do sprawowania zarządu. Można więc uznać, że zarządzanie oznacza sprawowanie zarządu.

Należy przy tym odróżnić zarząd (zarządzanie) określonym majątkiem od zarządu podmiotem prawa cywilnego. Zakres zarządu masą majątkową jest węższy i odnosi się tylko do składników tej masy. Zarząd sprawami podmiotu ma znacznie szerszy zakres, bowiem obejmuje również działania nie zawsze dotyczące praw i obowiązków majątkowych, takie jak czynności organizacyjne, planistyczne. Zarządca podmiotem nie może być traktowany jak zarządca określonego majątku, bowiem jego specyficzny zakres kompetencji odnosi się nie tylko do majątku, ale również innych spraw związanych z przedsiębiorstwem[393].

[389] Zob. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie…, s. 18-19.
[390] R. Kapkowski, M. Kaufmann, Charakter prawny..., s. 86.
[391] Zob. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie…, s. 18-19.
[392] E. Płonka, Mechanizm…, s. 48.
[393] A. Kidyba (w:), Ustawa…, art. 45(a).

Z punktu widzenia charakteru czynności składających się na pojęcie zarządu majątkiem, wydaje się, że można rozpatrywać zarząd *sensu largo* i *sensu stricto*. Zarząd majątkiem *sensu stricto* obejmuje czynności faktyczne podejmowane w celu gospodarowania z należytą starannością poszczególnymi składnikami majątku[394]. Zarząd majątkiem *sensu largo* obejmuje czynności faktyczne, czynności prawne i procesowe mające na celu gospodarowanie mieniem podlegającym zarządowi[395], z wyłączeniem czynności prowadzących do zniszczenia, uszkodzenia czy też likwidacji składników mienia[396]. Warto wskazać, że zarządca podejmuje działania w sferze prawnej i w interesie podmiotu zastępowanego, które ewentualnie mogą być połączone z działaniem we własnej sferze prawnej i we własnym interesie, czy też w interesie osoby trzeciej[397].

Działania zarządcy masy majątkowej nie stanowią klasycznego zastępstwa pośredniego. Co prawda działanie na cudzy rachunek jest wspólną cechą różnych postaci zastępstwa, to jednak istotą klasycznego zastępstwa pośredniego jest działanie zastępcy we własnym imieniu, a następnie przeniesienie nabytych przez niego praw lub zaciągniętych zobowiązań na zastępowanego, na podstawie stosunku wewnętrznego jaki pomiędzy nimi powstał. Z jednej strony więc skutek tych czynności realizuje się w sferze prawnej zastępcy, bowiem występuje on we własnym imieniu, z drugiej zaś strony – działając na rachunek zastąpionego, skutki jego działań winny zostać przeniesione na osobę zastępowaną[398]. Należy podkreślić, że działania podejmowane przez poszczególnych zarządców następują na rachunek zastępowanego bez potrzeby przenoszenia - w drodze osobnej czynności - tego, co uzyskał zarządca, gdyż skutki jego działań bezpośrednio (*ex lege*) odnoszą się do majątku zastępowanego. Zarządca masy majątkowej taki jak syndyk, zarządca sanacyjny, zarządca sukcesyjny oraz zarządca przymusowy, stanowi szczególny rodzaj zastępstwa (*sui generis*), w ramach którego zastępca będzie działać we własnym imieniu, na rachunek zastępowanego, ale skutki prawne jego działania dotkną bezpośrednio wyodrębnionej masy majątkowej, a w ujęciu podmiotowym – zastępowanego[399].

Podkreślić należy, że zarządcy masy majątkowej nie można uznać za przedsiębiorcę z tytułu sprawowania zarządu, pomimo że działa w imieniu własnym, bowiem skutki prawne

[394] A. Kidyba, Prawo…, s. 83.
[395] Por. P. Feliga, Stanowisko…, s. 135.
[396] Orzeczenie Sądu Najwyższego z 28.1.1967 r.,I CR 475/76, niepubl.
[397] S.K. Rzonca, Pojęcie…, s. 11.
[398] M. Pazdan (w:), System…, s. 604 i n.
[399] Pogląd podobny o zastępstwie pośrednim *sui generis* na gruncie zarządcy sukcesyjnego wyraziła K. Kopaczyńska – Pieczniak, Status…, s. 4-11.

i finalne ryzyko powstają po stronie innego podmiotu, tj. przedsiębiorcy. Każdy z nich może być przedsiębiorcą, jednak nie jest to wymóg do pełnienia funkcji zarządcy.

Rozdział III. Majątek przedsiębiorcy lub przedsiębiorstwo jako przedmiot zarządu

§1. Istota majątku przedsiębiorcy

W doktrynie prawa cywilnego niekiedy utożsamia się pojęcie „mienia" i „majątku"[400], jednak nie są to pojęcia jednoznaczne[401]. Zgodnie z art. 44 k.c. mienie obejmuje własność i inne prawa o charakterze majątkowym. Określenie „mienie" spełnia funkcję nazwy zbiorczej, oznaczającej wszelkie kategorie podmiotowych praw majątkowych[402], które jest używane bez względu na przynależność do określonej osoby i odnosi się tylko do aktywów[403].

W odróżnieniu od pojęcia mienia, majątek określa powiązanie z oznaczonym podmiotem[404]. Przyjmuje się, że pojęcie majątek występuje w dwóch znaczeniach[405]. W szerszym rozumieniu oznacza nie tylko ogół praw majątkowych przysługujących określonemu podmiotowi (aktywów), ale również ogół obowiązków majątkowych (pasywów)[406]. Zwolennicy tego stanowiska odwołują się do kryteriów ekonomicznych podkreślając, że nie można dokonać prawidłowej oceny konkretnego majątku nie uwzględniając pasywów obok aktywów[407]. Z punktu widzenia prawnego szerokie rozumienie majątku występuje w przepisach o zarządzie sprawowanym przez rodziców lub opiekunów dziecka (art. 101 § 1 k.r.o., 155 § 1 k.r.o.) oraz opiekuna osoby ubezwłasnowolnionej (art. 175 k.r.o.)[408]. Koncepcji majątku o szerokim znaczeniu niektórzy dopatrują się również na tle przepisów o łączeniu i podziale spółdzielni (art. 101 i 111 pr. spółdz.)[409].

---

[400] A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, Prawo cywilne..., s. 249; S. Szer, Prawo…, s. 306.
[401] S. Grzybowski (w:), System…, t. I, red. S. Grzybowski, s. 462.
[402] S. Grzybowski (w:), System…, t. I, red. S. Grzybowski, s. 462; M. Poźniak – Niedzielska, Pojęcie przedsiębiorstwa a jego majątek, Acta Universitatis Marie Curie-Skłodowska. XXIX, Lublin 1982, s. 134.
[403] Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne…, s. 137.
[404] A. Dyoniak, Pojęcie majątku w prawie cywilnym, Państwo i Prawo 1985, z. 11-12, s. 119.
[405] E. Gniewek (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, s. 122; R. Świrgoń-Skok (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. M. Załucki, Warszawa 2024, s. 126 -127; E. Skowrońska-Bocian, M. Warciński (w:), Kodeks…, s. 234.
[406] S. Grzybowski (w:), System…, t. I, red. S. Grzybowski, s. 462.
[407] S. Breyer, Gross S. (w:), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. B. Dobrzański, J. Ignatowicz, Warszawa 1975, s. 133; J. Gwiazdomorski, Przejęcie długu, Kraków 1927, s. 58-60; B. Walaszek, Zarys prawa rodzinnego i opiekuńczego, Warszawa 1971, s. 63.
[408] S. Grzybowski (w:), System…, t. I, red. S. Grzybowski, s. 464.
[409] Tak A. Dyoniak, Pojęcie…, s. 122.

W ujęciu węższym majątek obejmuje wyłącznie aktywa konkretnego podmiotu[410]. Pasywa nie wchodzą w skład majątku, lecz obciążają majątek i obniżają jego wartość ekonomiczną[411]. W kodeksie cywilnym z reguły występuje majątek w węższym znaczeniu, na przykład w art. 863 k.c., 871 § 2 k.c., 875 k.c. dotyczących majątku wspólnego wspólników w spółce cywilnej oraz art. 888 § 1 k.c. o zobowiązaniu darczyńcy do bezpłatnego świadczenia na rzecz obdarowanego kosztem swojego majątku. Podobnie art. 31 k.r.o., 33 k.r.o., 41 k.r.o. i 45 k.r.o. zawierające regulację dotyczącą majątku wspólnego małżonków oraz majątków odrębnych. Bez względu na to, czy chodzi o majątek w szerszym znaczeniu, czy też w węższym, cechą charakterystyczną majątku jest jego jedność, która wyraża się w stwierdzeniu: jeden podmiot - jeden majątek[412]. Z tą zasadą również wiąże zasada, że mimo dokonywania zmian części składowych majątku nadal istnieje ten sam majątek. Podstawową konsekwencją zasady jedności majątku jest odpowiedzialność podmiotu za zobowiązania wszystkimi aktywami wchodzącymi aktualnie w skład majątku, z wyjątkiem praw nieprzenoszalnych i niepodlegających egzekucji[413]. Wyraża się ona także w tym, że wszystko co dana osoba nabywa tworzy niepodzielną i trwałą całość, a więc wyzbycie się przez podmiot wszystkich składników majątku a następnie nabywanie innych nie pozbawia majątku jego identyczności[414].

Doktryna a także przepisy prawne wyróżniają, poza majątkiem ogólnym, majątek szczególny (odrębny), który występuje, gdy dla danego kompleksu majątkowego obowiązują szczególne normy prawne, które pozwalają odróżnić go od majątku ogólnego. Określając pojęcie majątku szczególnego należy zwrócić uwagę, że jest on wyodrębniony z majątku ogólnego nie tylko organizacyjnie, ale także prawnie, bowiem do jego powstania może dojść tylko na podstawie wyraźnego przepisu ustawy[415]. Do majątku szczególnego wchodzą wyłącznie te prawa, które ustawa wyraźnie wymienia, pozostałe wchodzą do majątku ogólnego[416]. Specyficzna pozycja tego majątku wynika stąd, że jest on przeznaczony do określonych celów jakim ma służyć wyodrębnione mienie tj. masa upadłości, masa sanacyjna, przedsiębiorstwo w spadku. Celem i skutkiem jego wyodrębnienia są między innymi odmienne zasady zarządu tym majątkiem, przynależność pożytków, odpowiedzialność

[410] E. Skowrońska-Bocian, M. Warciński (w:), Kodeks…, s. 234.
[411] S. Grzybowski (w:), System…, t. I, red. S. Grzybowski, s. 464.
[412] A. von Tuhr, Der Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts, Allgemeine Lehren und Personenrecht (West) Berlin 1957, s. 320.
[413] S. Grzybowski (w:), System…, t. I, red. S. Grzybowski, s. 464.
[414] A. Dyoniak, Pojęcie…, s. 124.
[415] *Ibidem*, s. 125.
[416] *Ibidem*, s. 125.

za długi[417]. Przy czym skutki prawne istnienia tego majątku są tak zróżnicowane, że ich szczegółowe przedstawienie wymaga odesłania do konkretnych przepisów regulujących określoną postać majątku szczególnego.

Wymaga również podkreślenia, że w przypadku przedsiębiorców można wyróżnić majątek przeznaczony do prowadzenia działalności gospodarczej oraz majątek, który nie służy do jej prowadzenia, co z kolei może wiązać się z problemem przynależności określonych praw do konkretnego majątku.

§2. Pojęcie przedsiębiorstwa

W języku prawnym termin „przedsiębiorstwo" jest używany zasadniczo w trzech znaczeniach: podmiotowym, funkcjonalnym i przedmiotowym[418]. W znaczeniu podmiotowym przedsiębiorstwo występuje jako podmiot stosunków prawnych, czyli podmiot praw i obowiązków w zakresie prawa cywilnego W tym znaczeniu chodzi również o podmiot stosunków gospodarczych. Można przyjąć, że obecnie rozumienie tego terminu jest synonimem pojęcia przedsiębiorca[419].

Pojęcie przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym zawarte jest w art. 55^1 k.c.[420]. W świetle tego artykułu przedsiębiorstwo stanowi zorganizowany zespół składników niematerialnych i materialnych przeznaczonych do prowadzenia działalności gospodarczej. W piśmiennictwie przyjmuje się, że kryteriami decydującymi o uznaniu określonych składników za przedsiębiorstwo są: zorganizowanie zespołu składników niematerialnych i materialnych, funkcjonalne powiązanie tych składników w określoną całość, czyli zespół oraz celowość w postaci przeznaczenia do prowadzenia działalności gospodarczej[421].

---

[417] Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne…, s. 134–135; A. Dyoniak, Pojęcie …, s. 122 i n.

[418] M. Litwińska, Pojęcie przedsiębiorstwa w prawie handlowym i cywilnym. Przedsiębiorstwo jako przedmiot obrotu, PPH 1993, z. 1, cz. 1, s. 8; B. Sołtys, Sprzedaż przedsiębiorstwa państwowego, PPH 1995, nr 7, s. 19; P. Bielski, Regulacja pojęcia przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym a projekt prawa spółek handlowych, PPH 1999, nr 6, s. 29; W.J. Katner (w:), System Prawa Prywatnego, t. I, Część ogólna, red. M. Safjan, Warszawa 2012, s. 1221 i n.; A. Kidyba, Dyrektor…, s. 13 i n.; A. Kidyba, Prawo…, s. 23 i n.; Z. Gawlik (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, s. 294; J. Kępiński, M. Kępiński (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, art. 55(1), Nb. 5.

[419] Tak W.J. Katner (w:), System…, s. 1223; A. Kidyba, Prawo…, s. 24; J. Kępiński, M. Kępiński (w:), Kodeks cywilny…, s. 505.

[420] E. Gniewek (w:), Kodeks cywilny…, s. 139; J. Kępiński, M. Kępiński (w:), Kodeks cywilny…, s. 505; M. Balwicka-Szczyrba, (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2024, s. 181; P. Nazaruk (w:), Kodeks…, s. 158; Z. Gawlik (w:), Kodeks…, s. 295;

[421] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Dwie koncepcje przejęcia majątku spółki – przez wspólnika spółki jawnej i przez akcjonariusza prostej spółki akcyjnej, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 2023/09, s. 7.

Podobne spostrzeżenia poczynił Sąd Najwyższy uznając, że czynnikiem „konstytuującym" przedsiębiorstwo w znaczeniu przedmiotowym jest występowanie elementu organizacji oraz funkcjonalnego powiązania różnorodnych jego składników umożliwiających traktowanie przedsiębiorstwa jako pewną całość (zespół). Występowanie elementu organizacji pozwala odróżnić przedsiębiorstwo od majątku, gdyż ten ostatni jest przedmiotem organizacji i stanowi jedynie zbiór elementów wchodzących w skład zorganizowanej całości jaką jest przedsiębiorstwo[422]. Podobnie w innym wyroku Sąd Najwyższy wyjaśnił, że przedsiębiorstwo albo jego zorganizowana część w rozumieniu art. 55^1 k.c. występuje, gdy istnieje więź funkcjonalna między materialnymi oraz niematerialnymi składnikami (elementami), która pozwala na stwierdzenie, iż przedmioty te nie stanowią jedynie samodzielnych dóbr majątkowych, lecz wspólnie służą realizacji określonego celu gospodarczego[423].

Według art. 55^1 k.c. przedsiębiorstwo jest nie tylko zbiorem składników niematerialnych i materialnych. Jest to wprawdzie zespół takich elementów, ale co ważne, zorganizowany (czynnik organizacyjny) i przeznaczony do prowadzenia działalności gospodarczej (czynnik funkcjonalny). Ustawodawca podkreślił znaczenie elementu organizacyjnego przedsiębiorstwa, a także umieścił na pierwszym miejscu jego niematerialne elementy, czyniąc je nadrzędnymi w stosunku do elementów materialnych. Ważne jest również takie zorganizowanie zespołu obu rodzajów elementów (niematerialnych i materialnych), które umożliwią prowadzenie działalności gospodarczej[424]. Z uwagi na czynnik funkcjonalny, który odgrywa istotną rolę, występuje pogląd, że na gruncie art. 55^1 k.c. definicja przedsiębiorstwa ma charakter przedmiotowo-funkcjonalny[425].

Wydaje się więc, że przedsiębiorstwo, w rozumieniu art. 55^1 k.c., jest samoistnym dobrem prawnym, o charakterze majątkowym, stanowiącym jako integralna całość przedmiot prawa podmiotowego bezwzględnego, które przysługuje przedsiębiorcy[426]. Na zewnątrz to szczególne dobro przejawia się jako kompleks elementów niemajątkowych i majątkowych, odpowiednio zorganizowanych przez przedsiębiorcę i przeznaczonych do prowadzenia

[422] Wyrok Sądu Najwyższego z 3.12.2009 r., II CSK 215/09, Legalis.
[423] Wyrok Sądu Najwyższego z 18.4.2019 r., II CSK 197/18, Legalis.
[424] W. Pawlak (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, Część ogólna, cz. 1, red. J. Gudowski, Warszawa 2021, s. 1026; K. Kopaczyńska-Pieczniak, Korporacja. Elementy konstrukcji prawnej, Warszawa 2019, s. 237; Postanowienie Sądu Najwyższego z 24.01.2013 r., V CSK 79/12, LEX nr 1296718.
[425] W. J. Katner (w:), System…, s. 1345; A. Kidyba, Prawo…, s. 25.
[426] E. Gniewek (w:), Kodeks cywilny…, s. 185; S. Rudnicki (w:), Komentarz…, s. 210; P. Pełczyński, Charakter prawny przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym, Rejent 1998, nr 1, s. 77.

działalności gospodarczej. To właśnie wysoki stopień organizacji wielu poszczególnych składników oraz ich łącznego funkcjonowania powoduje wytworzenie bazy rzeczowej dla przedsiębiorstwa[427]. Do powstania przedsiębiorstwa, obok zgromadzenia składników niematerialnych i materialnych, które składają się na określony kompleks zdolny do uczestniczenia w obrocie gospodarczym (element obiektywny przedsiębiorstwa), niezbędna jest jeszcze dodatkowa osobista działalność samego przedsiębiorcy (element subiektywny przedsiębiorstwa)[428]. W konsekwencji do powstania funkcjonującego przedsiębiorstwa niezbędne jest połączenie, wskutek osobistej działalności i determinacji przedsiębiorcy, odpowiednich składników tworzących spójny kompleks gospodarczy, co wytwarza jego renomę i przez to sprawia że jest konkurencyjne na rynku, a klientela chętnie korzysta z jego świadczeń w postaci dóbr lub usług[429].

W celu wyjaśnienia terminu „przedsiębiorstwo" warto posłużyć się także stanowiskiem Sądu Najwyższego, który w jednym z orzeczeń wskazał, że przedsiębiorstwo nie jest zbiorem rzeczy czy rzeczą zbiorową, lecz stanowi dobro *sui generis*, będąc szczególnym rodzajem mienia w rozumieniu art. 44 k.c., odrębnym od pojęcia rzeczy. Warto podkreślić, że przedsiębiorstwo jako kategoria prawna odrywa się nie tylko od osoby przedsiębiorcy, do którego ono należy, lecz także od swojego substratu materialnego, który może mieć charakter dynamiczny lub zmienny w czasie. Z tej przyczyny przedsiębiorstwo jest przedmiotem prawa podmiotowego o charakterze majątkowym i bezwzględnym, do którego odpowiednio mają zastosowanie przepisy prawa rzeczowego, w tym dotyczące prawa własności[430].

W świetle art. 55^1 k.c. do składników przedsiębiorstwa nie zalicza się zobowiązań i obciążeń związanych z jego prowadzeniem. W rezultacie przedsiębiorstwo stanowi zespół aktywów. Zobowiązania natomiast obciążają te aktywa, lecz nie stanowią wyodrębnionego składnika przedsiębiorstwa[431]. Ustawodawca nawiązał w ten sposób do wąskiego pojęcia majątku. Wyliczenie składników przedsiębiorstwa w art. 55^1 k.c. ma charakter przykładowy. Obejmuje ono podstawowe kategorie składników wykorzystywanych w działalności

[427] W. Szydło, Przedsiębiorstwo w znaczeniu przedmiotowym i jego zbycie a sytuacja prawna koncesji, licencji i zezwoleń w kontekście art. 55(1) kodeksu cywilnego, Prawo Spółek 2006, nr 4, s. 42.
[428] S. Janczewski, Prawo handlowe, wekslowe i czekowe, Warszawa 1948, s. 27.
[429] W. Szydło, Przedsiębiorstwo…, s. 43.
[430] Tak Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24.01.2013 r., V CSK 79/12, LEX nr 1296718.
[431] E. Skowrońska-Bocian, M. Warciński (w:), Kodeks…, s. 262. E. Gniewek (w:), Kodeks cywilny…, s. 141; J. Kępiński, M. Kępiński (w:), Kodeks cywilny…, s. 505; M. Balwicka-Szczyrba (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, s. 182; W. Pawlak (w:), Kodeks cywilny…, s. 1033.

gospodarczej. Katalog zawiera zarówno prawa podmiotowe należące do sfery regulacji cywilnoprawnej (prawa rzeczowe, prawa na dobrach niematerialnych, prawa o charakterze obligacyjnym), chronione informacje (tajemnice przedsiębiorstwa), jak i uprawnienia z zakresu prawa publicznego (koncesje, licencje i zezwolenia). Z wyliczenia tego wynika, że w skład przedsiębiorstwa wchodzą składniki mogące być przedmiotem rozporządzenia, a także składniki niezbywalne. Można wyróżnić przedsiębiorstwo, w którym podstawowe znaczenie odgrywają składniki materialne bądź też stanowiące przede wszystkim zespół składników niematerialnych (prawa majątkowe z zakresu własności intelektualnej, tajemnice przedsiębiorstwa). Dla uznania za przedsiębiorstwo istotny jest element jego wyodrębnienia od przedsiębiorcy, które oznacza, że jest ono zdolne do realizacji założonej funkcji, a więc wykorzystania do prowadzenia określonej działalności gospodarczej i jako takie może być przedmiotem obrotu[432].

Do prowadzenia przedsiębiorstwa niezbędne jest posiadanie wiadomości dotyczących stosunków faktycznych i prawnych. Powodzenie przedsiębiorstwa w warunkach gospodarki rynkowej zależy od takich czynników jak renoma, tajemnice produkcji, należycie zorganizowana reklama, sposób obsługi klientów[433]. Istnienie tych wszystkich czynników pozwoliło części doktryny uznać przedsiębiorstwo za pewne dobro niematerialne. F. Zoll przyjął, że przedsiębiorstwo jako odrębny od przedsiębiorcy przedmiot majątkowy, jest dobrem niematerialnym występującym w działalności handlowej, podobnie jak w dziedzinie działalności twórczej dobrami niematerialnymi są utwory literackie i artystyczne oraz wynalazki[434]. Takie przedsiębiorstwo stanowi przedmiot podmiotowego prawa bezwzględnego[435]. Wydaje się, że takie ujęcie jest jednak nieco skrajne, bowiem nie uwzględnia dostatecznie znaczenia składników materialnych przedsiębiorstwa, które są nie tylko materialnymi nośnikami tego „dobra materialnego", lecz również jego realnie istniejącymi komponentami[436]. Pojawia się więc pytanie o minimum składników, których obecność w zorganizowanej strukturze jest konieczna, aby mogła ona zostać uznana za przedsiębiorstwo. Wydaje się, że budowa preambuły art. 55^1 k.c. oznacza,

[432] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Przedsiębiorca według przepisów kodeksu cywilnego (w:), Prawo cywilne - stanowienie, wykładnia i stosowanie. Księga pamiątkowa dla uczczenia setnej rocznicy urodzin Profesora Jerzego Ignatowicza, red. M. Nazar, Lublin 2015, s. 191.

[433] M. Poźniak Niedzielska, Pojęcie…, s. 130.

[434] A. Kraus, F. Zoll, Polska ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z objaśnieniami, Wojewódzki Instytut Wydawniczy, Poznań 1929, s. 28-30.

[435] *Ibidem.*

[436] M. Poźniak Niedzielska, Zbycie przedsiębiorstwa w świetle zmian w kodeksie cywilnym, Państwo i Prawo, 1991, nr 6, s. 34.

że zorganizowany zespół, w skład którego wchodzi co najmniej jeden składnik niematerialny i co najmniej jeden materialny, nosi znamiona wymagane dla uznania go za przedsiębiorstwo[437].

Powstaje pytanie, czy do składników przedsiębiorstwa należy zaliczać renomę przedsiębiorstwa i jego klientelę. Renoma oznacza pewną pozytywną ocenę i pozycję przedsiębiorstwa względem odbiorców jego towarów i usług, co przekłada się na zdolność generowania przez nie zysku. Na renomę składają się takie elementy, jak tradycja przedsiębiorstwa, kwalifikacje personelu, lokalizacja zakładów, prowadzona reklama, jakość towarów i usług[438].

Zwolennicy poglądu, że klienteli i renomy związanej z przedsiębiorstwem, jego towarami i usługami nie należy uznawać za element przedsiębiorstwa uzasadniają go tym, że klientela i renoma przedsiębiorstwa jest celem działań przedsiębiorcy oraz przyczynia się do podniesienia wartości przedsiębiorstwa. Im szerszy krąg klientów, tym wartość i znaczenie przedsiębiorstwa są większe. Według takiego poglądu nie należy jednak renomy i klienteli zaliczać do aktywów przedsiębiorstwa na wzór prawa do oznaczeń odróżniających. Klientela nie jest żadnym przedmiotem praw wyłącznych przedsiębiorcy. Jest natomiast przedmiotem zabiegów przedsiębiorcy nastawionych na utrzymywanie i powiększanie klienteli[439]. Wszyscy przedsiębiorcy mogą walczyć o podbój tej samej klienteli, a żadnemu z nich nie przysługuje prawo podmiotowe do klienteli. Przedsiębiorca jednak ma prawo domagać się, aby inni przedsiębiorcy nie naruszali renomy na podstawie ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Ochrona ta ma, jednakże charakter ochrony deliktowej, a nie ochrony praw podmiotowych – zwłaszcza bezwzględnych – dotyczących klienteli czy renomy przedsiębiorcy[440].

Wydaje się, że poglądy przeciwników uznania renomy i klienteli za element przedsiębiorstwa są nieuzasadnione. Renoma stanowi szczególny składnik przedsiębiorstwa, który może być związany z konkretnymi przedmiotami majątkowymi[441]. Na zewnątrz może dotyczyć oznaczeń i symboli przedsiębiorstwa, takich jak jego nazwa, znaki towarowe, wzory

[437] Z. Gawlik (w:), Kodeks…, s. 299.
[438] J. Kępiński, M. Kępiński (w:), Kodeks cywilny…, s. 511.
[439] *Ibidem*.
[440] *Ibidem.*
[441] M. Spyra, S. Włodyka (w:), System Prawa Handlowego, t. 5A, Prawo umów handlowych, red. M. Stec, Warszawa 2020, s. 865.

użytkowe itp., do których przywiązana jest klientela[442]. Oczywiste jest, że renoma przedsiębiorstwa nie jest tożsama z prawem osobistym do dobrego imienia oraz firmy przedsiębiorcy jako oznaczenia podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą. Pozytywny wizerunek może być związany nie tylko z osobą przedsiębiorcy, ale z przedsiębiorstwem jako zorganizowanym zespołem składników, który jest oderwany od osoby przedsiębiorcy[443]. W tym kontekście chodzi raczej o renomę jako składnik związany z przedsiębiorstwem, a nie o osobiste prawo przysługujące przedsiębiorcy. Tak rozumiana renoma jest stanem faktycznym polegającym na przekonaniu znaczącej grupy odbiorców na rynku o wartości produktów lub usług świadczonych w ramach określonego przedsiębiorstwa i w tym znaczeniu nie jest prawem podmiotowym. Przedstawia jednak wartość gospodarczą, a jej naruszenia skutkują konsekwencjami prawnymi[444]. Warto dodać, że w jednym z wyroków Sąd Apelacyjny w Warszawie wyjaśnił, iż renoma przedsiębiorstwa rozumiana jako ogół pozytywnych wyobrażeń i ocen konsumentów o wyrobach tego przedsiębiorstwa, może być traktowana jako dobro osobiste osoby prawnej. Sąd wskazał przy tym, że te wartości niemajątkowe, dzięki którym osoba prawna może funkcjonować w obrocie zgodnie ze swym zakresem działania są jej dobrami osobistymi[445]. Ponadto, renoma przedsiębiorstwa (a nie tylko przedsiębiorcy) może stanowić podstawę dochodzenia roszczeń majątkowych z tytułu czynów nieuczciwej konkurencji, dzięki zdolności przedsiębiorcy i przedsiębiorstwa do generowania przychodów, czyli pozyskiwania klienteli, zawierania umów i zaciągania zobowiązań związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Warto więc podkreślić, że renoma w przypadku osób prawnych może pełnić podwójną funkcję: dobra osobistego oraz dobra o charakterze niematerialnym, stanowiącego składnik przedsiębiorstwa[446].

Wymaga zasygnalizowania, że klientela oraz renoma odgrywają również istotną rolę przy ustaleniu wartości przedsiębiorstwa. W konsekwencji ewentualne wady renomy i klienteli przedsiębiorstwa mogą mieć wpływ na roszczenia z tytułu rękojmi oraz otrzymanych gwarancji jakości przedsiębiorstwa. Koncepcja klienteli jako składnika przedsiębiorstwa ma znaczenie także na gruncie szczegółowych regulacji prawa umów. Wymienić tu można w szczególności instytucję świadczenia wyrównawczego byłego agenta, o którym mowa

[442] J. Kępiński, M. Kępiński (w:), Kodeks cywilny…, s. 511.
[443] Na przykład pozytywny wizerunek miśnieńskiej manufaktury porcelany nie jest związany przede wszystkim z jej właścicielami, którzy w historii zmieniali się kilkakrotnie, ani ze znakami towarowymi, które zmieniały się kilkanaście razy, ale z przedsiębiorstwem, którego kultura organizacyjna i etos pracy są trwałe od ponad 300 lat.
[444] M. Spyra, S. Włodyka (w:), System…, s. 865.
[445] Wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 19.12.1995 r., I ACr 1013/95, MoP 1997, nr 1, s. 31.
[446] D. Opalska, Problematyka dóbr osobistych w spółkach kapitałowych -- zagadnienia wybrane, Studia Prawa Prywatnego 2012, nr 3, str. 43.

w art. 764^3 k.c. Podstawą przyznania byłemu agentowi tego roszczenia jest korzystanie przez zleceniodawcę po zakończeniu stosunku agencji z klienteli przysporzonej wcześniej przez agenta[447]. Bez wspomnianych czynników trudno byłoby wyobrazić sobie przedsiębiorstwo, a można zaryzykować twierdzenie, że wspomniane czynniki determinują istnienie przedsiębiorstwa, a nie tylko wpływają na jego wartość. Gdyby nie klientela, przedsiębiorstwo nie tylko nie mogłoby osiągać zysków, ale w ogóle nie mogłoby generować przychodów, a są one podstawą zakwalifikowania w określony sposób zestawionej substancji do kategorii przedsiębiorstwa[448].

Funkcjonalne znaczenie przedsiębiorstwa oznacza pewną aktywność rozumianą jako prowadzenie działalności gospodarczej[449]. Wydaje się, że normatywną podstawą uprawniającą do wyodrębnienia przedsiębiorstwa w znaczeniu funkcjonalnym jest art. 3 pr. przed., zgodnie z którym działalnością gospodarczą jest zorganizowana działalność zarobkowa, wykonywana we własnym imieniu i w sposób ciągły[450]. Warto w tym miejscu przytoczyć uchwałę Sądu Najwyższego z 6 grudnia 1991 r., w której wskazano dodatkowe cechy charakteryzujące działalność gospodarczą, do których należy zaliczyć: 1) zawodowy, a więc stały charakter, 2) powtarzalność podejmowanych działań, 3) podporządkowanie zasadzie racjonalnego gospodarowania, oraz 4) uczestnictwo w obrocie gospodarczym[451].

Pojęcie funkcjonalne dotyczy zorganizowanej działalności gospodarczej opartej na pewnym majątku i umiejętności, jak działalność agenta, komisanta, przewoźnika, przedsiębiorcy składowego, finansującego w umowie leasingu i innych, którzy „w zakresie prowadzonego przedsiębiorstwa" wykonują czynności należące do przedmiotu ich działalności gospodarczej[452]. Funkcjonalne ujęcie przedsiębiorstwa nadal więc występuje w przepisach, w których mowa jest o działalności jako zorganizowanym przedsięwzięciu gospodarczym, a nie tylko o zgromadzonych niematerialnych i materialnych składnikach, stanowiących przedsiębiorstwo w znaczeniu przedmiotowym. Przedsiębiorstwo w tym znaczeniu jest używane w części szczególnej prawa zobowiązań w odniesieniu do określenia *essentialium negotii* wielu umów (m.in. art. 709^1 k.c., art. 758 § 1 k.c., art. 765 k.c.,

[447] M. Spyra, S. Włodyka (w:), System…, s. 866.
[448] Z. Gawlik (w:), Kodeks…, s. 298.
[449] *Ibidem*, s. 295.
[450] Por. W. Szydło, Przedsiębiorstwo…, s. 41.
[451] Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 6 grudnia 1991 r., III CZP 117/91, Legalis.
[452] W. J. Katner (w:), Kodeks cywilny. Część ogólna. Komentarz, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, s. 581-582.

art. 774 k.c., art. 794 § 1 k.c., art. 805 § 1 k.c.). Dodatkowo można wskazać na Kodeks spółek handlowych, w którym nawiązano do przedsiębiorstwa w znaczeniu funkcjonalnym przede wszystkim przy okazji definiowania poszczególnych rodzajów spółek osobowych (por. art. 22 § 1 k.s.h., art. 86 § 1 k.s.h., art. 102 k.s.h., art. 116 k.s.h., art. 125 k.s.h.) [453].

W doktrynie zaproponowano wykładnię terminu „prowadzenie przedsiębiorstwa" jako prowadzenie działalności gospodarczej przy wykorzystaniu przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym[454], skoro służy wykonywaniu tej działalności i jest majątkową podstawą jej prowadzenia, zaś przedsiębiorstwo w znaczeniu funkcjonalnym stanowi pewien szczególny rodzaj działalności gospodarczej prowadzonej przy wykorzystaniu przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym[455]. Takie ujęcie zakłada istnienie ścisłego związku pomiędzy pewnym zespołem składników majątkowych a działalnością przedsiębiorcy, które łącznie składają się na pojęcie „prowadzenie przedsiębiorstwa", i stanowi podstawę do wykreowania pojęcia przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowo-funkcjonalnym[456].

Pojęcie przedsiębiorstwa także występuje w naukach ekonomicznych. W literaturze ekonomicznej jest używane zarówno na oznaczenie podmiotu podejmującego decyzje dotyczące własnego zachowania na rynku, jak i na oznaczenie formy organizacji, która pozwala na optymalizację wykorzystania zasobów materialnych i ludzkich pozostających w dyspozycji określonej jednostki[457]. Ekonomiczna refleksja nad istotą przedsiębiorstwa skupia się na funkcjach tej struktury gospodarczej[458]. Po pierwsze, wskazuje się, że funkcjonowanie przedsiębiorstwa jest alternatywą dla rynku jako źródła pozyskiwania towarów i usług[459]. Z tej perspektywy przedsiębiorstwo jest formą organizacji, która pozwala na wykreowanie dóbr i usług po kosztach, które są niższe niż ich rynkowa cena. Po drugie, przedsiębiorstwo jest formą organizacji, która pozwala na stworzenie specyficznej wartości wynikającej z synergii jego składników. Ta wartość jest specyficzna dla relacji między osobowymi

[453] M. Habdas (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. M. Fras, Warszawa 2018, s. 402.
[454] Tak w odniesieniu do spółki partnerskiej U. Promińska (w:) System prawa handlowego, t. 2A, Prawo spółek handlowych, Warszawa 2007, s. 571.
[455] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Przedsiębiorca…, s. 191-192.
[456] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks spółek…, t. I, s. 213.
[457] M. Spyra, S. Włodyka (w:), System…, s. 853.
[458] *Ibidem*.
[459] O.E. Williamson, Markets and hierarchies: Analysis and antitrust implications. Free Press, New York 1975, s. 316 i n.

i materialnymi składnikami przedsiębiorstwa, którego funkcje polegają na wytworzeniu, ochronie oraz rozwoju tej wartości[460].

Poza pojęciem „przedsiębiorstwo" wyodrębnia się także termin „zorganizowana część przedsiębiorstwa". Nie zostało ono zdefiniowane w przepisach kodeksu cywilnego. W doktrynie za zorganizowaną część przedsiębiorstwa uznaje się jednostkę tego przedsiębiorstwa, która spełnia trzy warunki: 1) wchodzi w skład przedsiębiorstwa jako jego wewnętrzna część; 2) stanowi pewien organizacyjnie wyodrębniony kompleks składników o charakterze materialnym i niematerialnym; 3) powiązanych ze sobą w sposób funkcjonalny, to znaczy mających zdolność do realizacji określonych zadań gospodarczych[461].

Podobne stanowisko przyjął Sąd Apelacyjny w Katowicach[462] przedstawiając trzy warunki, które powinny wystąpić, aby można było mówić o zorganizowanej części przedsiębiorstwa. Są to: istnienie pewnej jednostki organizacyjnej stanowiącej wewnętrzną część przedsiębiorstwa; część tę tworzy kompleks składników materialnych i niematerialnych; składniki te są funkcjonalnie powiązane dla realizacji zadań gospodarczych. Zorganizowana część przedsiębiorstwa stanowi zatem sposób ukształtowania wewnętrznej struktury przedsiębiorstwa, w której składa się ono z wyodrębnionych elementów łączących się ostatecznie w całe przedsiębiorstwo[463]. Część przedsiębiorstwa może być także wyodrębniona finansowo[464]. Wyodrębnienie takie może służyć właściwej ewidencji zdarzeń gospodarczych i nie oznacza jeszcze, że chodzi w takim przypadku koniecznie o odrębne przedsiębiorstwo.

W prawie podatkowym natomiast pojęcie zorganizowanej części przedsiębiorstwa zostało określone przez jednobrzmiące przepisy trzech ustaw podatkowych: art. 5a pkt 4 u.p.d.f., art. 4a pkt 4 u.p.d.p. i art. 2 pkt 27e u.v.t. Zgodnie z tymi przepisami, przez zorganizowaną część przedsiębiorstwa rozumie się „organizacyjnie i finansowo wyodrębniony w istniejącym przedsiębiorstwie zespół składników materialnych i niematerialnych, w tym zobowiązania, przeznaczonych do realizacji określonych zadań, który zarazem mógłby stanowić niezależne przedsiębiorstwo samodzielnie realizujące te zadania". Zorganizowana część przedsiębiorstwa stanowi zatem pewną wyodrębnioną całość. W prawie podatkowym kryteria owego wyodrębnienia charakteryzują się dużą szczegółowością. Wyodrębnienie powinno

[460] M. Spyra, S. Włodyka (w:), System…, s. 854.
[461] Tak S. Włodyka, Strategiczne umowy przedsiębiorców, Warszawa 2000, s. 40–41.
[462] Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 31.7.2009 r., V ACa 221/09, OSA/Kat. 2010, Nr 1, poz. 1.
[463] J. Kępiński, M. Kępiński (w:), Kodeks cywilny…, s. 506.
[464] Wyrok NSA z 20.1.2017 r., II FSK 2463/16, Legalis.

istnieć zarówno pod względem organizacyjnym, jak i finansowym (koniunkcja), zaś przedmiotem wyodrębnienia powinien być zespół składników materialnych i niematerialnych, obejmujący zarówno aktywa, jak i pasywa przeznaczone do realizacji zadań gospodarczych, który mógłby zarazem stanowić samodzielne przedsiębiorstwo realizujące te zadania[465]. Wszystkie powyższe przesłanki powinny zostać spełnione kumulatywnie, aby można było stwierdzić, że chodzi o zorganizowaną część przedsiębiorstwa na gruncie prawa podatkowego.

Brak spójności między przepisami prawa cywilnego i podatkowego jest trafnie krytykowany w piśmiennictwie[466]. Na gruncie prawa prywatnego odróżnienie przedsiębiorstwa od zorganizowanej części przedsiębiorstwa jest bardzo trudne, gdyż jest oparte na niejasnych kryteriach[467]. Część doktryny zajęła stanowisko, że nie ma podstaw do utożsamiania zakładu, oddziału lub inaczej nazwanej tzw. zorganizowanej części przedsiębiorstwa z przedsiębiorstwem w rozumieniu art. 55^1 k.c. Jest to część składowa przedsiębiorstwa, więc również zbycie na podstawie art. 55^2 k.c. co do zasady nie może jej samodzielnie dotyczyć. Wyjątek można uczynić dla zbioru rzeczy dających się nazwać (np. sprzedaż lub dzierżawa odlewni, parku transportowego, sklepu fabrycznego itp.). Podstawę prawną transakcji mającej tak sformułowany przedmiot czynności prawnej będzie stanowić art. 353^1 k.c. w granicach zasady wolności umów[468].

W jednej z uchwał Sąd Najwyższy określił zorganizowaną część przedsiębiorstwa jako wewnętrzną jednostkę wchodzącą w skład przedsiębiorstwa, która stanowi organizacyjnie wyodrębniony kompleks składników o charakterze materialnym i niematerialnym oraz zachodzi powiązanie tych składników w sposób funkcjonalny. Taka część przedsiębiorstwa bywa określana jako zakład, oddział lub filia, a przepis art. 55^1 k.c. nie odnosi się do części przedsiębiorstwa, lecz do całego przedsiębiorstwa[469]. Ponadto w art. 3 pkt 4 ust. 2 u.z.u.p.z. oddziałem jest wyodrębniona i samodzielna organizacyjnie część działalności gospodarczej, wykonywana przez przedsiębiorcę poza siedzibą przedsiębiorcy lub głównym miejscem wykonywania działalności. Ustawa o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych

[465] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 911.

[466] Tak A. Wierzbicka, Zorganizowana część przedsiębiorstwa, czyli zawiłości cywilistyczno-podatkowe, Monitor Podatkowy 2012, nr 2, s. 16.

[467] J. Kępiński, M. Kępiński (w:), Kodeks cywilny…, s. 506.

[468] M. Spyra, S. Włodyka (w:), System Prawa Handlowego, t. 5A, Prawo umów handlowych, red. M. Stec, Warszawa 2020, s. s. 439 i n.; W. J. Katner (w:), Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, s. 589.

[469] Uchwała SN z 25.6.2008 r., III CZP 45/08, OSNC 2009, Nr 7-8, poz. 97.

i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przewiduje, że oddziały mogą tworzyć przedsiębiorcy zagraniczni, lecz nie widać powodu, dla którego nie mogliby ich także tworzyć polscy przedsiębiorcy. Jak się wydaje, różnica między przedsiębiorstwem a oddziałem polega na tym, że przedsiębiorstwo jest dostatecznie samodzielnym zespołem składników materialnych i niematerialnych tak zorganizowanym, że może samodzielnie stanowić podstawę prowadzenia działalności gospodarczej. Oddział natomiast pozbawiony jest tej samodzielności i na jego podstawie nie da się, bez równoczesnego korzystania z innych składników przedsiębiorstwa, prowadzić działalności gospodarczej[470].

Odmienne stanowisko w tej kwestii zajął Sąd Najwyższy uznający, że zorganizowana część przedsiębiorstwa w określonych warunkach może odpowiadać istocie przedsiębiorstwa w ujęciu przedmiotowym, według art. 55^1 k.c.[471]. Ustawowa definicja przedsiębiorstwa odrywa to pojęcie od podmiotu, do którego należy przedsiębiorstwo i kładzie nacisk na tworzące je składniki materialne i niematerialne oraz ich połączenie organizacyjne i funkcjonalne. Tak rozumiane przedsiębiorstwo może stanowić zakład lub oddział innego większego przedsiębiorstwa, w tym spółki prawa handlowego, a zatem takie oddziały czy zakłady dostatecznie wyodrębnione i odpowiednio zorganizowane stanowią przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 55^1 k.c. Wydaje się, że oddział, czy zakład dostatecznie samodzielny, wyodrębniony funkcjonalnie i gospodarczo, wyposażony w niezbędne do prowadzenia działalności gospodarczej dobra materialne i niematerialne jest przedsiębiorstwem w rozumieniu art. 55^1 k.c.[472].

Wydaje się, że na gruncie prawa cywilnego można wyróżnić węższe i szersze rozumienie zorganizowanej części przedsiębiorstwa. W pierwszym przypadku chodzi o wewnętrzną jednostkę organizacyjną przedsiębiorstwa, która jest pozbawiona możności prowadzenia działalności gospodarczej, bez równoczesnego korzystania z pozostałych składników przedsiębiorstwa. W drugim znaczeniu chodzi o wewnętrzną jednostkę organizacyjną przedsiębiorstwa, której samodzielność może stanowić podstawę do wyodrębnienia przedsiębiorstwa.

[470] J. Kępiński, M. Kępiński (w:), Kodeks cywilny…, s. 506.
[471] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2011 r., V CSK 213/10, OSNC-ZD 2012, nr 1, poz. 2.
[472] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8.4.2003 r., IV CKN 51/01, Legalis nr 81622.

§3. Majątek przedsiębiorcy a przedsiębiorstwo

W przypadku przedsiębiorcy można wyróżnić, biorąc pod uwagę przeznaczenie, majątek skolerowany z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz pozostały majątek niezwiązany z wykonywaniem działalności gospodarczej. To z kolei może wiązać się z problemem przynależności określonych praw do konkretnego majątku, a więc określeniem, czy konkretne prawo wchodzi w skład majątku związanego z prowadzeniem działalności gospodarczej tj. do przedsiębiorstwa, czy też stanowi pozostały majątek. Przedsiębiorstwo bowiem jest zespołem składników, który ma charakter dynamiczny. Zmienny skład przedsiębiorstwa oraz wiele możliwych sposobów jego wykorzystania sprawiają, że kwestia zaliczenia określonych przedmiotów w skład przedsiębiorstwa nie zawsze jest oczywista[473].

Problem ten występuje zwłaszcza wśród przedsiębiorstw prowadzonych przez osoby fizyczne, które obok przedmiotów służących ich działalności gospodarczej dysponują także składnikami majątkowymi związanymi z zaspokajaniem potrzeb życiowych[474]. Przedsiębiorstwo powstaje przez stworzenie zorganizowanego zespołu składników materialnych i niematerialnych w celu prowadzenia działalności gospodarczej. Jeżeli powstaje ze składników pochodzących z różnych mas majątkowych, na przykład z majątku wspólnego małżonków i z majątku osobistego jednego lub obojga małżonków, to wówczas powstaje kwestia przynależności przedsiębiorstwa jako całości do majątków małżonków.

W tej kwestii wypowiedział się Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 5 grudnia 2014 r. wskazując, że przedmioty służące do prowadzenia przedsiębiorstwa, nabyte w czasie trwania wspólności ustawowej, powinny należeć do tej samej masy majątkowej co przedsiębiorstwo. W konsekwencji należy rozpatrywać przynależność przedsiębiorstwa jako całości do majątków małżonków, a nie przynależność poszczególnych składników przedsiębiorstwa do jednego z majątków małżeńskich. Prowadzi to do uznania, że przedsiębiorstwo, które powstało w oparciu o środki pochodzące z majątku wspólnego i majątku osobistego wchodzi do majątku wspólnego, jeżeli małżonkowie nie umówili się inaczej. Do majątku osobistego wchodzi natomiast roszczenie o zwrot nakładu czy wydatku[475].

Inny problem prawny, dotyczący relacji pomiędzy majątkiem a przedsiębiorstwem przedsiębiorcy, pojawił się w odniesieniu do dopuszczalności wniesienia przedsiębiorstwa przez spółdzielnię jako wkładu niepieniężnego do spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

[473] M. Spyra, S. Włodyka (w:), System…, s. 858.
[474] *Ibidem*.
[475] Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5.12.2014 r., III CSK 87/14, Legalis.

Biorąc pod uwagę, że spółdzielnia obligatoryjnie prowadzi wspólną działalność gospodarczą (art. 1 § 1 pr. spółdz.) pojawiła się wątpliwość, czy niezbędnym składnikiem majątku spółdzielni jest przedsiębiorstwo w znaczeniu przedmiotowym. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 13 grudnia 2000 r. podkreślił, że spółdzielnia wyzbywając się zasobu majątkowego stanowiącego przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55^1 k.c. nie pozbawia się możliwości realizacji celów, wynikających z ustawy i statutu spółdzielni. Przedstawił jednak istotne zastrzeżenie, zgodnie z którym taką możliwość należy wyłączyć, jeśli przedsiębiorstwo wyczerpuje cały majątek spółdzielni[476]. Podobny pogląd zawarł Sąd Najwyższy w uchwale z 12 stycznia 2001 r., w której potwierdzono, że niedopuszczalne jest wniesienie przez spółdzielnię do spółki z organiczoną odpowiedzialnością wkładu niepieniężnego w postaci jej przedsiębiorstwa, jeśli wyłącza to prowadzenie przez spółdzielnię statutowej działalności gospodarczej[477].

Na tle wskazanych orzeczeń Sądu Najwyższego można na marginesie przedstawić pogląd, że nawet zbycie przedsiębiorstwa wyczerpującego cały majątek spółdzielni nie powoduje w konsekwencji wyzbycia się składników niezbędnych do prowadzenia działalności gospodarczej. Ekwiwalentem zbytego przedsiębiorstwa stają się udziały w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, które po ewentualnym spieniężeniu i odpowiedniej zmianie statutu mogą stanowić podstawę do rozpoczęcia nowej działalności gospodarczej przez spółdzielnię[478].

Wątpliwości budzi zagadnienie, czy każdy składnik przedsiębiorstwa musi być bezpośrednio związany z prowadzoną za pomocą przedsiębiorstwa działalnością gospodarczą. W jednym z orzeczeń Sądu Najwyższego pojawił się problem oceny wzajemnej relacji między składnikiem przedsiębiorstwa (nieruchomością) a samym przedsiębiorstwem. Przedmiotowa sprawa dotyczyła nabycia prawa użytkowania wieczystego gruntu, obejmującego wyodrębnione ewidencyjnie działki oraz prawo własności znajdujących się na tym gruncie budynków, stanowiących odrębne nieruchomości, w postaci murowanego pensjonatu i drewnianej sauny. Sąd Najwyższy uznał, że nieruchomość zabudowana obiektem

[476] Uchwała Sądu Najwyższego z 13.12.2000 r., III CZP 43/00, Legalis nr 48333. Zob. także glosy: P. Bielski, PPH 2001, nr 6, s. 46; T. Bieniek OSP 2001, Nr 12, poz. 177; J. Jacyszyn, Rej. 2001, Nr 11, poz. 143; M. Jasiakiewicz, PPH 2002, nr 9, s. 4.

[477] Uchwała Sądu Najwyższego z 12.01.2001 r., III CZP 44/00, Legalis nr 48908. Por. w tej kwestii również wyrok Sądu Najwyższego z 21.1.2005 r., I CK 460/04, Legalis nr 208590 i z 20.6.2007 r., V CSK 196/07, MoP 2007, Nr 14, s. 766 z glosą P. Bielski, Pr. Sp. 2009, nr 1, s. 43. Zob. także M. Poźniak-Niedzielska, Jeszcze w sprawie zdolności aportowej przedsiębiorstwa spółdzielni, PPH 2001, nr 11, s. 43–45.

[478] M. Poźniak-Niedzielska, Jeszcze…, s. 44–45.

o hipotetycznej funkcji pensjonatu (murowany pensjonat) stanowi pensjonat**,** a więc przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55^1 k.c.[479].

W glosie krytycznej do tego orzeczenia P. Bielski wyjaśnił, że fakt, iż określona nieruchomość stanowiła w przeszłości składnik pensjonatu (przedsiębiorstwa), a także że (hipotetycznie) pełnić może taką funkcję również w przyszłości, w żadnym razie nie zmienia jej charakteru jako nieruchomości. Przeznaczenie nieruchomości samo w sobie nie może bowiem stanowić podstawy do twierdzenia, że staje się ona przedsiębiorstwem w rozumieniu art. 55^1 k.c. To nie cechy nieruchomości przesądzają o istnieniu przedsiębiorstwa, lecz organizacja wielu składników, których funkcjonalne powiązania tworzą nową jakość - zespół składników zdolnych do realizacji określonych zadań gospodarczych. Na cechy przedsiębiorstwa nie składa się w mechaniczny sposób suma cech składników je tworzących, tak jak i jego wartość nie jest prostą sumą wartości poszczególnych składników przedsiębiorstwa[480].

Według Autora pogląd Sądu Najwyższego, że w przedstawionych w orzeczeniu okolicznościach faktycznych doszło do nabycia przedsiębiorstwa (w istocie chodzi o murowany pensjonat) jest sprzeczny z art. 55^1 k.c. Stanowisko Sądu Najwyższego można byłoby zaaprobować, gdyby owe „minimum środków" stanowiło zespół składników materialnych i niematerialnych przeznaczonych do realizacji określonej działalności gospodarczej. Ustalenie, że zabudowana nieruchomość potencjalnie umożliwia nabywcy podjęcie działalności gospodarczej, identycznej jak przed zbyciem, jest okolicznością bez jakiegokolwiek znaczenia dla jej kwalifikacji jako przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 55^1 k.c.[481].

Wydaje się, że dla uznania zorganizowanego zespołu składników niematerialnych i materialnych za przedsiębiorstwo nie jest konieczne, aby ów zorganizowany zespół prowadził czynnie działalność gospodarczą, ale aby był zdolny do prowadzenia działalności tego typu. O przedsiębiorstwie można zatem mówić nie tylko wtedy, gdy jest ono czynne i aktywne gospodarczo, lecz także wtedy, gdy z różnych przyczyn zaniechano prowadzenia działalności gospodarczej, przy założeniu jednak, że pozostaje nadal w taki sposób zorganizowane, iż w każdym momencie istnieje możliwość jej podjęcia i prowadzenia bez

[479] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2000 r., I CKN 850/98, Legalis.
[480] P. Bielski, Przedsiębiorstwo a składniki przedsiębiorstwa. Glosa do wyroku SN z dnia 17 października 2000 r, I CKN 850/98, PPH 2004, nr 3, s. 46-51.
[481] *Ibidem*.

konieczności dodatkowego organizacyjnego przygotowania[482]. W konsekwencji pensjonat nieprowadzący działalności hotelarsko-gastronomicznej, niezatrudniający personelu do obsługi gości hotelowych można uznać za przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55^1 k.c[483]. Oceny charakteru zorganizowanego zespołu należy dokonywać w kategoriach obiektywnych, biorąc pod uwagę, że przedsiębiorstwo stanowiąc przedmiot stosunku prawnego, występuje jako pewien kompleks majątkowy o określonej wartości[484], który może służyć prowadzeniu działalności gospodarczej. Wymaga zauważenia, że nie zawsze nabycie przedsiębiorstwa wiąże się z natychmiastowym rozpoczęciem działalności gospodarczej, co jednak nie oznacza, że nie doszło do nabycia przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 55^1 k.c.[485]. Do nabycia przedsiębiorstwa dochodzi więc w sytuacji, gdy ogół nabytych składników jest na tyle zorganizowany, że może służyć celowi w postaci prowadzenia określonej działalności gospodarczej, który ewentualnie będzie realizowany dzięki istnieniu funkcjonalnej więzi między poszczególnymi składnikami.

W odniesieniu do przedsiębiorstw osób prawnych oraz innych jednostek organizacyjnych kwestia wyodrębnienia przedsiębiorstwa od pozostałych składników majątkowych nie wywołuje co do zasady wielu kontrowersji. Cały majątek osób prawnych, których celem jest prowadzenie działalności gospodarczej, najczęściej należy do przedsiębiorstwa. Zdarzają się jednak przypadki odmienne. Wątpliwości budzi zagadnienie, czy każdy składnik przedsiębiorstwa musi być bezpośrednio związany z prowadzoną za pomocą przedsiębiorstwa działalnością gospodarczą. Przykładowo Sąd Najwyższy w jednym z postanowień przyjął, że nieruchomości wykorzystywane na cele rekreacyjno-wypoczynkowe załogi nie wchodzą w skład przedsiębiorstwa[486]. Na gruncie spółdzielni pojawia się też kwestia czy składniki majątkowe wchodzące w skład przedsiębiorstwa mogą być wykorzystywane nie tylko do działalności gospodarczej, ale także społeczno-kulturalnej. Spółdzielnia poza działalnością gospodarczą może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną. Wydaje się, że składniki przedsiębiorstwa mogą być ubocznie wykorzystywane do działalności społeczno-kulturalnej, co potwierdza art. 1 § 2 pr. spółdz., który umożliwia prowadzenie przez spółdzielnię działalności społecznej i oświatowo-kulturalnej na rzecz swoich członków i ich środowiska. Może również wystąpić sytuacja, gdy spółdzielnia będzie wykorzystywała część

[482] G. Bieniek, Komercjalizacja i prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych według ustawy z 30 sierpnia 1996 r., PiZS 1997, nr 11, s. 20.
[483] Z. Gawlik (w:), Kodeks…, s. 297.
[484] Z. Gawlik (w:), Kodeks…, s. 297.
[485] Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 25 kwietnia 2018 r., I FSK 1204/16, Legalis nr 1768902.
[486] Postanowienie Sądu Najwyższego z 29.9.2000 r., V CKN 92/00, Legalis.

swojego majątku wyłącznie na potrzeby społeczno-kulturalne. Wówczas te składniki nie będą stanowić składników przedsiębiorstwa spółdzielni pod warunkiem, że będą one wyłącznie wykorzystywane na działalność społeczno-kulturalną, z wyłączeniem działalności gospodarczej.

W innym orzeczeniu Sąd Najwyższy wyraził pogląd, zgodnie z którym nabycie przez przedsiębiorcę udziałów w spółce prawa handlowego należy uznać za związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa, a nie działalności gospodarczej. Sąd Najwyższy rozróżnił więc działania związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa, które nie polegają na prowadzeniu działalności gospodarczej. Doprowadziło to sąd do wniosku, że „prowadzenie przedsiębiorstwa", które nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej, a więc gdy nie uczestniczy w obrocie gospodarczym i nie przynosi żadnego zysku, jest pojęciem szerszym niż pojęcie „prowadzenie działalności gospodarczej"[487]. P. Bielski w glosie krytycznej do wyroku, uznał, że jest odwrotnie, co oznacza, że nie każdy prowadzący działalność gospodarczą jest jednocześnie prowadzącym przedsiębiorstwo, natomiast każdy prowadzący przedsiębiorstwo jest jednocześnie prowadzącym działalność gospodarczą[488].

Biorąc pod uwagę relację pojęć „majątek" i „przedsiębiorstwo" można zauważyć, że nie są to pojęcia tożsame. Pojęcie majątku jest pojęciem szerszym, bowiem obejmuje składniki niezwiązane z prowadzoną działalnością gospodarczą. Można również stwierdzić, że przedsiębiorstwo w pewien sposób alienuje się od osoby przedsiębiorcy, a nawet od swojego substratu materialnego, który często ma charakter dynamiczny lub zmienny w czasie[489], natomiast pojęcie majątku jest używane w odniesieniu do zbioru aktywów (ujęcie wąskie majątku), ewentualnie ogółu aktywów i pasywów (ujęcie szerokie majątku) należących do konkretnego podmiotu prawa, a więc jest terminem wyznaczanym przez kryterium podmiotowe[490]. Wzajemna relacja pomiędzy majątkiem a przedsiębiorstwem opiera się na jednej zasadniczej zależności, gdyż składnikami przedsiębiorstwa mogą być przede wszystkim prawa majątkowe, choć nie wynika to wprost z ustawowej jego definicji. W jego skład mogą też wchodzić prawa (składniki) o charakterze mieszanym, osobisto-majątkowym. Podobieństwo między przedsiębiorstwem i majątkiem wyraża się też w możliwości przejścia zarówno przedsiębiorstwa, jak i majątku, rozumianych jako pewne całości, na inną osobę

[487] Wyrok Sądu Najwyższego z 14.11.2013 r., II CSK 104/13, Legalis.
[488] P. Bielski, Glosa do wyroku Sądy Najwyższego z dnia 14 listopada 2013 r., II CSK 104/13, LEX/el. 2014.
[489] R. Morek (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 461.
[490] Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne…, s. 134–135.

na skutek jednego zdarzenia prawnego, co odnośnie do przedsiębiorstwa wyraźnie przewiduje art. 55^2 k.c.[491].

Warto podkreślić, że jeden przedsiębiorca może prowadzić dwa lub więcej przedsiębiorstw. Dotyczy to sytuacji, gdy przedsiębiorca prowadzi równolegle działalność w kilku różnych dziedzinach, wykorzystując w tym celu kilka odrębnych i autonomicznych kompleksów majątkowych, z którymi są związane odrębne dobra niematerialne (na przykład znaki towarowe) oraz różna klientela[492]. Pogląd wyrażający możliwość prowadzenia przez przedsiębiorcę więcej niż jednego przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym znajduje również potwierdzenie w orzecznictwie[493].

§4. Wyodrębnienie masy majątkowej będącej przedmiotem zarządu

1. Istota wyodrębnienia masy majątkowej

W doktrynie zwraca się uwagę na wzajemny stosunek między majątkiem ogólnym a szczególnym. Wyodrębnienie majątku szczególnego występuje, gdy dla danego kompleksu majątkowego obowiązują szczególne normy prawne, które pozwalają odróżnić go od majątku o ogólnym znaczeniu. Określając pojęcie majątku szczególnego należy zwrócić uwagę, że jest on wyodrębniony z majątku ogólnego nie tylko organizacyjnie, ale także prawnie, bowiem do jego powstania może dojść tylko na podstawie wyraźnego przepisu ustawy[494]. Do majątku szczególnego wchodzą wyłącznie te prawa, które ustawa wyraźnie wymienia, pozostałe wchodzą do majątku ogólnego[495]. Specyficzna pozycja tego majątku wynika stąd, że jest on przeznaczony do określonych celów jakim ma służyć wyodrębnione mienie[496]. Można uznać, że jest to wyodrębniony majątek celowy. Wyodrębnienie z majątku oznaczonej masy majątkowej (masy upadłości, masy sanacyjnej, przedsiębiorstwa w spadku) następuje ze względu na szczególny cel, jakiemu ma służyć wyodrębnione z całości majątku mienie,

[491] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Korporacja…, s. 237.
[492] M. Bednarek, Przedsiębiorstwo jako przedmiot czynności prawnych spory doktrynalne z perspektywy praktyki obrotu, Studia Prawnicze 2009, nr 3 s. 47; P. Blajer, Nabycie przedsiębiorstwa będącego przedmiotem zapisu windykacyjnego. Aspekty materialno- i proceduralnoprawne, Warszawa 2017, s. 159; R.T. Stroiński, Przedsiębiorstwo, charakter prawny oraz zbycie w prawie amerykańskim, francuskim i polskim, Warszawa 2003, s. 331–332; M. Pełczyński, Zbycie przedsiębiorstwa. Zawieranie umowy. Orzecznictwo. Wzory, Warszawa 2000, s. 37.
[493] Tak uchwała Sądu Najwyższego z 12.1.2001 r., III CZP 44/00, OSNC 2001, Nr 5, poz. 69 oraz postanowienie z 9.12.2010 r., IV CSK 210/10, Legalis.
[494] A. Dyoniak, Pojęcie…, s. 125.
[495] *Ibidem*.
[496] Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne…, s. 134–135; A. Dyoniak, Pojęcie…, s. 122 i n.

stanowiące przedmiot zarządu[497]. Celem i skutkiem jego wyodrębnienia są między innymi odmienne zasady zarządu tym majątkiem, przynależność pożytków, odpowiedzialność za długi[498].

Warto przy tym zwrócić uwagę na poglądy ujmujące takie wyodrębnione masy majątkowe w kategoriach podmiotowych. W literaturze można wyodrębnić pogląd uznający masę upadłości za podmiot cywilnego prawa materialnego oraz procesowego, która jako odrębna jednostka od upadłego może stać się podmiotem rozmaitych praw i zobowiązań majątkowych[499]. Pogląd ten nie uzyskał aprobaty zarówno w literaturze, jak i doktrynie. Podnoszono, że masa upadłości nie jest wyposażona w zdolność prawną, z powodu braku osobowości prawnej i nieistnienia przepisu, który by jej, mimo braku osobowości, tę zdolność nadawał[500]. Z tych samych względów nie zasługuje na aprobatę występujący w literaturze postulat upodmiotowienia masy sanacyjnej oraz uczynienie z zarządcy reprezentanta tej masy działającego w jej imieniu i na jej rzecz[501]. Trudno również zaakceptować stanowisko przyznające przedsiębiorstwu w spadku zdolność prawną, jaka przysługuje podmiotom określonym w art. 33^1 k.c.[502]. Przedsiębiorstwo w spadku nie jest jednostką organizacyjną niemającą osobowości prawnej, choć ustawodawca na gruncie niektórych przepisów prawa podatkowego taką zdolność mu przyznaje[503]. Zgodnie z art. 49 u.z.s. przedsiębiorstwo w spadku jest jednostką organizacyjną niemającą osobowości prawnej, będącą podatnikiem, o którym mowa w: 1) art. 1a ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych[504]; 2) art. 1a ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne[505]; 3) art. 15 ust. 1a oraz art. 17 ust. 1i ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług[506]; 4) art. 3 ust. 4 ustawy z dnia 24 sierpnia 2006 r. o podatku tonażowym[507]; 5) art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym[508]; 6) art. 71 ust. 1a ustawy z dnia

[497] B. Gawlik (w:), System…, s. 740.
[498] Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne…, s. 134–135; A. Dyoniak, Pojęcie…, s. 122 i n.
[499] J. Jodłowski, Egzekucja przeciwko masie upadłości, Pal. 1938, Nr 2, s. 131.
[500] W. Broniewicz, Stanowisko syndyka upadłości w procesach z jego udziałem, Państwo i Prawo 1993, z. 2, s. 42.
[501] P. Terlecki, Zarządca sanacyjny na tle krajowych i zagranicznych instytucji pokrewnych, Warszawa 2025, s. 351.
[502] A. J. Szereda (w:), Notarialne…, s. 207-230.
[503] R. Wrzecionek, Zarządca…, s. 84.
[504] Dz.U. z 2018 r. poz. 1509, 1540, 1552 i 1629.
[505] Dz.U. z 2017 r. poz. 2157 i 2175 oraz z 2018 r. poz. 650, 1291 i 1629.
[506] Dz.U. z 2017 r. poz. 1221 z późn. zm.
[507] Dz.U. z 2018 r. poz. 381, 650 i 1629.
[508] Dz.U. z 2018 r. poz. 1114, 1039 i 1356.

19 listopada 2009 r. o grach hazardowych[509]; 7) art. 8 ust. 4 ustawy z dnia 6 lipca 2016 r. o aktywizacji przemysłu okrętowego i przemysłów komplementarnych[510]. Podobnie opłata skarbowa jako innego rodzaju niż podatek należność publicznoprawna, została uregulowana w sposób identyczny jak podatki w artykule 50 u.z.s. Wskazane przepisy mają zastosowanie tylko na gruncie wymienionych szczególnych ustaw, natomiast nie stanowią podstawy do przyznania przedsiębiorstwu w spadku podmiotowości prawnej na podstawie art. 33^1 k.c.

2. Masa upadłościowa

Wyodrębnienie z majątku upadłego masy upadłości ma charakter prawny, a więc dochodzi do niego na podstawie wyraźnego przepisu ustawy. Zgodnie z regulacją art. 61 pr. up. z dniem ogłoszenia upadłości majątek upadłego staje się masą upadłości. Celem wyodrębnienia masy upadłości jest umożliwienie zaspokojenia wierzycieli w jak najwyższym stopniu. Przepis ten daje podstawę do określenia charakteru prawnego masy upadłości jako majątku celowego, który jest przeznaczony na pokrycie zobowiązań upadłego[511]. Przez wzgląd na funkcję, jaką pełni masa upadłości, termin „majątek" na gruncie art. 61 pr. up. rozumieć należy w jego węższym znaczeniu. Majątkiem masy upadłości jest ogół zbywalnych praw majątkowych (aktywa), przysługujących upadłemu (majątek *sensu stricto*). W skład tego majątku nie wchodzą zobowiązania, gdyż obciążają masę upadłości i z niej są zaspokajane w toku postępowania upadłościowego[512].

Zgodnie z art. 62 pr. up. w skład masy upadłości wchodzi majątek należący do upadłego w dniu ogłoszenia upadłości oraz nabyty przez upadłego w toku postępowania upadłościowego, z wyjątkami określonymi w art. 63–67a pr. up. Masa upadłości przedsiębiorcy obejmuje zarówno majątek należący do przedsiębiorstwa, jak i pozostały majątek niezwiązany z prowadzeniem działalności gospodarczej[513]. Majątek masy upadłości mogą stanowić nieruchomości, ruchomości, wierzytelności oraz inne prawa majątkowe w postaci na przykład akcji i udziałów w spółkach prawa handlowego, prawa autorskie majątkowe czy także prawa obligacyjne, jak najem, dzierżawa, bowiem przynoszą one zysk[514].

[509] Dz.U. z 2018 r. poz. 165, 650, 723 i 1629.
[510] Dz.U. z 2018 r. poz. 387, 650 i 1629.
[511] O. Buber, Polskie…, s. 41.
[512] D. Chrapoński (w:), Prawo upadłościowe. Komentarz, red. A. J. Witosz, Warszawa 2021, s. 275.
[513] J. Korzonek, Prawo upadłościowe…, t. I, s. 58.
[514] D. Chrapoński (w:), Prawo upadłościowe…, s. 275.

Jeżeli upadły w chwili ogłoszenia upadłości posiada przedsiębiorstwo, wchodzi ono w skład masy upadłości[515]. Należy zauważyć, że przedsiębiorstwo upadłego nie jest centralnym pojęciem prawa upadłościowego, bowiem głównie występuje określenie „masa upadłości". W pewnym uproszczeniu przedsiębiorstwo upadłego jest składnikiem masy upadłości, lecz w jej skład mogą wchodzić dobra majątkowe niebędące elementem przedsiębiorstwa[516]. Upadły może mieć więcej niż jedno przedsiębiorstwo w znaczeniu przedmiotowym. Wówczas w skład masy upadłości będą wchodziły wszystkie przedsiębiorstwa upadłego[517].

Syndyk nie może dokonać czynności prawnej co do mienia wyłączonego spod masy upadłości. W świetle art. 63 ust. 1 pr. up. do masy upadłości nie wchodzi: 1) mienie, które jest wyłączone od egzekucji według przepisów kodeksu postępowania cywilnego; 2) wynagrodzenie za pracę upadłego w części niepodlegającej zajęciu; 3) kwota uzyskana z tytułu realizacji zastawu rejestrowego lub hipoteki, jeżeli upadły pełnił funkcję administratora zastawu lub hipoteki, w części przypadającej zgodnie z umową powołującą administratora pozostałym wierzycielom; 4) środki pieniężne znajdujące się na rachunku będącym przedmiotem blokady rachunku podmiotu kwalifikowanego w rozumieniu art. 119zg pkt 2 o. pod.

W przypadku ogłoszenia upadłości osoby fizycznej, na której utrzymaniu nie pozostają inne osoby, do masy upadłości nie wchodzi także część dochodu upadłego, która łącznie z dochodami wyłączonymi z masy upadłości na podstawie art. 63 ust. 1 pr. up. odpowiada kwocie stanowiącej 150% kwoty określonej w art. 8 ust. 1 pkt 1 u.p.s., która obecnie jest ustalana na zasadach określonych w art. 9 u.p.s., która uprawnia do uzyskania świadczeń z pomocy społecznej w przypadku osoby samotnie gospodarującej (art. 63 ust. 1a pr. up.). W przypadku ogłoszenia upadłości osoby fizycznej, na której utrzymaniu pozostają inne osoby, do masy upadłości nie wchodzi także część dochodu upadłego, która łącznie z dochodami wyłączonymi z masy upadłości na podstawie art. 63 ust. 1 odpowiada iloczynowi liczby osób pozostających na utrzymaniu upadłego oraz upadłego i 150% kwoty określonej w art. 8 ust. 1 pkt 2 u.p.s. (art. 63 ust. 1b pr. up.). Niezależnie od rozwiązania zaproponowanego w art. 63 ust. 1a -1b pr. up. wprowadzono kompetencję sędziego-

[515] Wyrok Sądu Najwyższego z 14.10.2016 r., I CSK 714/15, LEX nr 2151462.
[516] R. Adamus, Przedsiębiorstwo upadłego w upadłości likwidacyjnej, Wolters Kluwer Polska 2011, s. 35-39.
[517] *Ibidem,* s. 38.

komisarza do indywidualnego określenia zakresu wyłączenia z masy upadłości części dochodu upadłego ponad kwoty wskazane w tych ustępach (art. 63 ust. 1c pr. up.)[518].

W skład masy upadłości nie wchodzi także mienie przeznaczone na pomoc dla pracowników upadłego i ich rodzin, stanowiące zgromadzone na odrębnym rachunku bankowym środki pieniężne zakładowego funduszu świadczeń socjalnych, tworzonego na podstawie przepisów o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, wraz z przypadającymi po ogłoszeniu upadłości kwotami pochodzącymi ze zwrotu udzielonych pożyczek na cele mieszkaniowe, wpłatami odsetek bankowych od środków tego funduszu oraz opłatami pobieranymi od korzystających z usług i świadczeń socjalnych finansowanych z tego funduszu organizowanych przez upadłego (art. 64 pr. up.); wierzytelności będące przedmiotem umowy o subpartycję (art. 65a pr. up.); mienie uczestnika systemu płatności lub rozrachunku papierów wartościowych (art. 66 i 67 pr. up.); mienie przeznaczone na pomoc dla uczestników systemu ochrony (art. 67a pr. up.); spadek wyłączony przez sędziego-komisarza, obejmujący wierzytelności i prawa wątpliwe co do ich istnienia lub możliwości wykonania (art. 121 pr. up.) a także ruchomości, których nie można zbyć zgodnie z przepisami ustawy, wyłączone przez sędziego-komisarza (art. 315 pr. up.).

W skład masy nie wchodzą również prawa niezbywalne, jeżeli ich wykonywanie nie może być powierzone osobom trzecim[519]. Do tej kategorii zalicza się m.in.: służebności osobiste (art. 300 k.c.); prawo odkupu (art. 595 § 1 k.c.); prawo pierwokupu (art. 602 § 1 k.c.); prawo dożywocia (art. 912 k.c.); roszczenia z czynów niedozwolonych, chyba że są już wymagalne i zostały uznane na piśmie albo przyznane prawomocnym orzeczeniem (art. 449 k.c.); roszczenia alimentacyjne (art. 128 k.r.o.); prawo do firmy, w której mieści się nazwisko upadłego (art. 317 ust. 2 pr. up.)[520].

Biorąc pod uwagę przepisy określające skład masy upadłości można wyciągnąć wniosek, że co do zasady przedsiębiorstwo wchodzi w jej skład, z wyłączeniem pewnych składników[521].

[518] P. Janda, Prawo upadłościowe. Komentarz, red. P. Janda, Warszawa 2023, s. 212.
[519] R. Adamus, Prawo upadłościowe…, s. 254 – 255.
[520] *Ibidem*.
[521] R. Adamus, Przedsiębiorstwo…, s. 39.

3. Masa sanacyjna

Podobnie jak w przypadku postępowania upadłościowego, w postępowaniu restrukturyzacyjnym wyodrębnienie z majątku dłużnika masy sanacyjnej jest wyodrębnieniem prawnym. Zgodnie z art. 294 pr. rest. z dniem otwarcia postępowania sanacyjnego mienie służące prowadzeniu przedsiębiorstwa oraz mienie należące do dłużnika stają się masą sanacyjną. Masa sanacyjna obejmuje wyłącznie aktywa należące do dłużnika, co potwierdza użycie w tym artykule pojęcia mienia, które zawsze odnosi się do zbioru aktywów[522] i nawiązuje do wąskiego pojęcia majątku. Warto zwrócić uwagę na pogląd, który zakłada, że pojęcie masy sanacyjnej nie odgrywa żadnej praktycznej roli, ponieważ w istocie odpowiada pojęciu mienia dłużnika. Biorąc pod uwagę, że co do zasady masa sanacyjna, w ogóle nie podlega spieniężeniu w postępowaniu restrukturyzacyjnym, to brak jest zalet we wprowadzeniu tych pojęć do ustawy[523].

Skład masy sanacyjnej zarządca ustala na podstawie wpisów w księgach dłużnika oraz dokumentów bezspornych (art. 274 ust. 1 w zw. z art. 296 ust. 2 pr. rest.). Domniemywa się, że rzeczy znajdujące się w posiadaniu dłużnika w dniu otwarcia postępowania sanacyjnego należą do masy sanacyjnej. Domniemanie to ma charakter wzruszalny[524].

W pierwszej kolejności masę sanacyjną będzie stanowić mienie, które służy dłużnikowi do prowadzenia przedsiębiorstwa. Dla zaliczenia przedsiębiorstwa do masy sanacyjnej nie ma znaczenia rodzaj prawa dłużnika do przedsiębiorstwa, a więc wejdzie ono w skład masy zarówno wówczas, gdy dłużnik dysponuje do niego prawem własności, jak i wówczas, gdy dłużnik ma wyłącznie prawo używania tego przedsiębiorstwa, (na przykład na zasadzie umowy dzierżawy czy też wkładu do spółki)[525].

Do masy sanacyjnej zalicza się nie tylko mienie dłużnika służące do prowadzenia przedsiębiorstwa. W tym kontekście chodzi o tę część mienia dłużnika, która nie jest w żaden sposób zaangażowana w prowadzoną działalność gospodarczą[526]. Pomimo braku wyraźnej regulacji w art. 294 pr. rest. w skład masy sanacyjnej wchodzi także majątek nabyty przez

[522] Tak R. Świrgoń-Skok (w:), Kodeks cywilny…, s.124; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3.12.2009 r., II CSK 215/09, Legalis.
[523] Tak A. Jakubecki (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. J. Witosz, Warszawa 2016, s. 323.
[524] R. Adamus (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne, red. A. Hrycaj, Warszawa 2020, s. 173.
[525] T. Szczurowski, Skutki otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego, Warszawa 2022, s. 201.
[526] *Ibidem*, s. 203.

dłużnika lub zarządcę w ramach postępowania sanacyjnego. Wynika to z zastosowanych reguł wnioskowania. Jeśli w skład masy sanacyjnej wchodzi mienie dłużnika na dzień otwarcia postępowania, to tym bardziej w skład masy wchodzi mienie nabyte później[527]. Dotyczy to również mienia, które zostało przekazane do masy na skutek ustalenia lub uznania bezskuteczności czynności rozporządzającej dłużnika, dokonanej przed otwarciem postępowania sanacyjnego[528].

Porównując masę upadłości do masy sanacyjnej istotną różnicę stanowi niemożność stosowania art. 63 pr. up., co powoduje, że w skład masy sanacyjnej wchodzi również mienie wyłączone z masy upadłości, m.in.: mienie, które jest wyłączone od egzekucji według przepisów kodeksu postępowania cywilnego; wynagrodzenie za pracę upadłego w części niepodlegającej zajęciu; kwota uzyskana z tytułu realizacji zastawu rejestrowego lub hipoteki, jeżeli upadły pełnił funkcję administratora zastawu lub hipoteki, w części przypadającej zgodnie z umową powołującą administratora pozostałym wierzycielom.

Taki wniosek znajduje potwierdzenie w obliczu celu postępowania sanacyjnego, którym zgodnie z art. 3 pr. rest. jest doprowadzenie do tego, aby zagrożony niewypłacalnością albo niewypłacalny dłużnik uniknął ogłoszenia upadłości. Masa sanacyjna nie podlega obowiązkowej likwidacji, a zatem nie jest potrzebna ochrona praw dłużnika, której służy art. 63 ust. 1 pkt 1 pr. up. i następne[529].

Ustanowione w prawie restrukturyzacyjnym wyłączenia z masy sanacyjnej mają dużo mniejszy zasięg niż w przypadku masy upadłościowej. Jednocześnie, o ile w razie ogłoszenia upadłości, do wyłączenia z masy upadłości może dojść na podstawie ustawy, uchwały zgromadzenia wierzycieli, postanowienia sędziego-komisarza czy wyroku sądowego, o tyle w prawie restrukturyzacyjnym przewidziano tylko ustawowe wyłączenia określonych składników z tychże mas. Nie jest możliwe wyłączenie dokonane w drodze uchwały zgromadzenia wierzycieli, jak również nie ustanowiono możliwości wyłączenia określonego składnika na podstawie żądania uprawnionego podmiotu. Analogiczny efekt może być jednak osiągnięty poprzez stosowanie ogólnych mechanizmów prawa cywilnego (na przykład powództwa windykacyjnego)[530].

[527] P. Filipiak (w:), Prawo…, art. 294; Podobnie S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 1393.
[528] P. Filipiak (w:), Prawo…, art. 294.
[529] P. Filipiak (w:), Prawo…, art. 294.
[530] T. Szczurowski, Skutki…, s. 203.

Przechodząc do wyłączeń z masy sanacyjnej, zgodnie z art. 295 pr. rest. przede wszystkim należy przywołać art. 242 pr. rest., który dotyczy uczestnika systemu płatności lub systemu rozrachunku papierów wartościowych. W razie otwarcia wobec niego postępowania sanacyjnego mienie dłużnika wymienione w art. 245 ust. 1 pr. rest. a także inne aktywa niezbędne do wykonania obowiązków wynikających z uczestnictwa w takim systemie, które powstały przed dniem otwarcia przyspieszonego postępowania układowego – nie wchodzą w skład masy sanacyjnej. Ponadto, zgodnie z art. 243 pr. rest., w skład masy układowej dłużnika będącego stroną umowy o subpartycypację, o której mowa w art. 183 ust. 4 ustawy z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi[531], nie wchodzą wierzytelności będące przedmiotem tej umowy.

Kolejne wyłączenie wynika z art. 244 ust. 1 pr. rest., który stanowi, że z uwzględnieniem art. 12 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami, przedmiot zabezpieczenia ustanowionego w związku z uczestnictwem w systemie płatności lub systemie rozrachunku papierów wartościowych na rzecz podmiotu prowadzącego ten system lub na rzecz uczestnika tego systemu, nie wchodzi do masy układowej: 1) uczestnika tego systemu lub uczestnika współpracującego z nim systemu interoperacyjnego, który ustanowił to zabezpieczenie, 2) niebędącego uczestnikiem podmiotu prowadzącego system interoperacyjny współpracujący z tym systemem, 3) jakiegokolwiek innego podmiotu, który ustanowił to zabezpieczenie - w przypadku otwarcia przyspieszonego postępowania układowego wobec któregokolwiek z nich.

Natomiast w myśl art. 244 ust. 2 pr. rest. z uwzględnieniem art. 12 u.o.r.s.p., przedmiot zabezpieczenia ustanowionego na rzecz Narodowego Banku Polskiego, banku centralnego innego państwa członkowskiego w rozumieniu tej ustawy lub Europejskiego Banku Centralnego, przez podmiot dokonujący operacji z tymi bankami lub przez jakikolwiek inny podmiot, nie wchodzi do masy układowej w przypadku otwarcia przyspieszonego postępowania układowego wobec któregokolwiek z nich. Omawiając wyłączenia z masy układowej (sanacyjnej), trzeba również wskazać art. 362 ust. 2 zd. 2 pr. rest., który dotyczy otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego wobec emitenta obligacji przychodowych, jeżeli emitent w treści obligacji ograniczył swoją odpowiedzialność do kwoty przychodów lub wartości majątku przedsięwzięcia. Zgodnie z art. 24 ust. 1 u. oblig. emitent może emitować

[531] Ustawa z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (Dz.U. z 2022 r. poz. 1523, 1488 i 1933).

obligacje uprawniające obligatariusza do zaspokojenia roszczeń z pierwszeństwem przed innymi wierzycielami emitenta: 1) z całości albo części przychodów lub z całości albo części majątku przedsięwzięć, które zostały sfinansowane w całości albo części ze środków uzyskanych z emisji obligacji, lub 2) z całości albo części przychodów z innych przedsięwzięć określonych przez emitenta. Obligacje te nazywane są obligacjami przychodowymi, przy czym art. 24 ust. 2 u. oblig. stanowi, że emitent może ograniczyć swoją odpowiedzialność za zobowiązania wynikające z obligacji przychodowych do kwoty przychodów lub wartości majątku przedsięwzięcia, do których obligatariuszom przysługuje uprawnienie, o którym mowa w art. 24 ust. 1. W razie ziszczenia się powyżej opisanych warunków, a wynikających z art. 362 ust. 2 zd. 1 pr. rest., środki przeznaczone na zaspokojenie praw obligatariuszy z takich obligacji nie wchodzą do masy układowej lub sanacyjnej, a roszczenia obligatariuszy nie są objęte układem.

4. Przedsiębiorstwo jako przedmiot zarządu przymusowego

Egzekucja przez zarząd przymusowy świadczeń pieniężnych może być prowadzona przeciwko dłużnikowi prowadzącemu działalność gospodarczą w formie przedsiębiorstwa. W takim aspekcie, przedsiębiorstwo obejmuje swoim zakresem zarówno zespół składników niematerialnych i materialnych (ujęcie przedmiotowe), jak i rodzaj działalności gospodarczej, stanowiącej cel zorganizowania określonego kompleksu składników (ujęcie funkcjonalne)[532]. Nie wydaje się w praktyce możliwe, aby dłużnik prowadzący przedsiębiorstwo nie prowadził działalności gospodarczej. Nie przekonuje w szczególności pogląd, że pojęcie „prowadzenie przedsiębiorstwa" jest pojęciem szerszym niż pojęcie „prowadzenie działalności gospodarczej", co mogłoby wskazywać, że jest możliwe prowadzenie przedsiębiorstwa bez prowadzenia działalności gospodarczej[533] skoro przedsiębiorstwo według art. 55^1 k.c. to zespół składników przeznaczony do prowadzenia działalności gospodarczej[534].

Egzekucja przez zarząd przymusowy jest prowadzona w pierwszej kolejności z dochodów, które przynosi przedsiębiorstwo, a więc z nadwyżki osiąganych przychodów nad kosztami prowadzonej działalności[535]. Istotą egzekucji przez zarząd przymusowy jest zapewnienie normalnego funkcjonowania działalności zarobkowej dłużnika będącego

[532] M. Krakowiak (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. J. Jankowski, S. Cieślak, Warszawa 2024 r., s.1438.
[533] Tak wyrok Sądu Najwyższego z 27.1.1995 r.,I CRN 179/94, OSNC 1995, Nr 6, poz. 99.
[534] M. Łochowski (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. T. Szanciło, Warszawa 2023 r., s. 1710.
[535] *Ibidem,* s. 1711.

przedsiębiorcą, co pozwala uchronić dłużnika od wyeliminowania go z obrotu gospodarczego na skutek wszczętej przeciwko niemu egzekucji[536].

Z treści art. 1064^1 § 1 k.p.c. wynika, że w ramach omawianego sposobu egzekucji można wyróżnić dwa powiązane ze sobą przedmioty egzekucji. Pierwszy z nich to składnik majątku dłużnika, przeciwko któremu w toku egzekucji kieruje się środki przymusu przewidziane w kodeksie postępowania cywilnego, czyli przedsiębiorstwo. Drugim przedmiotem egzekucji jest dochód uzyskiwany z działalności gospodarczej prowadzonej w formie przedsiębiorstwa[537].

W postępowaniu zabezpieczającym ustanowienie zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem obowiązanego lub nad zakładem wchodzącym w skład przedsiębiorstwa lub jego częścią jako sposób zabezpieczenia roszczeń pieniężnych z uwagi na koszty związane z wykonywaniem zarządu (wydatki, wynagrodzenie zarządcy), powinno być stosowane w wypadkach, gdy przedsiębiorstwo przynosi dochód. Ustanowienia zarządu przymusowego nie należy stosować w przypadkach, gdy przedsiębiorstwo nie generuje dochodu, gdyż prowadziłoby to do zwiększenia długów obowiązanego i niejednokrotnie wymagało zbycia mienia na pokrycie bieżących kosztów związanych ze sprawowaniem zarządu. Zarząd przymusowy w takich przypadkach byłby sprzeczny zarówno z interesem uprawnionego, jak i zadaniami postępowania zabezpieczającego. Prowadziłby bowiem do zmniejszenia majątku obowiązanego, z którego uprawniony mógłby w przyszłości uzyskać zaspokojenie zabezpieczonego roszczenia[538].

W świetle art. 1064^5 k.p.c. egzekucję przez zarząd przymusowy można ograniczyć do części przedsiębiorstwa, jeżeli część ta jest gospodarczo wyodrębniona, a dochód uzyskany z przymusowego zarządu tej części majątku dłużnika wystarczy na zaspokojenie egzekwowanych roszczeń. Należy zaznaczyć, że te dwie przesłanki muszą wystąpić łącznie. Rozważając przesłankę wyodrębnienia gospodarczego części przedsiębiorstwa, należy zauważyć, że kodeks postępowania cywilnego nie wyjaśnia, co należy rozumieć przez to pojęcie. W literaturze dotyczącej prawa upadłościowego wymienia się następujące cechy, kwalifikujące zorganizowaną część przedsiębiorstwa: 1) istnienie jego wewnętrznej części,

[536] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1435.

[537] M. Krakowiak, Zakres przedmiotowy egzekucji, Przegląd Sądowy 2006, nr 1, s. 86–87; H. Pietrzykowski (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. V, red. T. Ereciński, H. Pietrzykowski, Warszawa 2016, s. 854.

[538] J. Jagieła (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. IV, red. A. Marciniak, Warszawa 2020, s. 140.

2) organizacyjnie wyodrębniony kompleks składników materialnych lub niematerialnych, 3) funkcjonalne powiązanie składników, które umożliwia prowadzenie działalności gospodarczej[539]. Wydaje się, że należy przyjąć w tym zakresie kryterium funkcjonalne. Sąd powinien więc zbadać, czy określona we wniosku wierzyciela część przedsiębiorstwa jest na tyle samodzielna gospodarczo tj. organizacyjnie, finansowo, technicznie i wyodrębniona z całości działalności dłużnika, że możliwe będzie wykonywanie zarządu przymusowego nad tą częścią bez wkraczania w bieżące zarządzanie pozostałą częścią przedsiębiorstwa dłużnika[540]. Istotne jest więc, czy pozostała część przedsiębiorstwa, nieobjęta zarządem przymusowym, może funkcjonować bez zakłóceń[541].

Drugą przesłanką ustanowienia zarządu przymusowego nad częścią przedsiębiorstwa jest uprawdopodobnienie, iż dochód uzyskany z tej części majątku dłużnika wystarczy na zaspokojenie egzekwowanych roszczeń. Ustawodawca w art. 1064^5 k.p.c. nie wskazuje, że przewidywany dochód z części majątku dłużnika ma być dochodem ustalonym po pokryciu wydatków związanych z właściwym prowadzeniem działalności gospodarczej. Należy jednak uznać, że przypuszczalny dochód uzyskany z wyodrębnionej gospodarczo części przedsiębiorstwa powinien być obliczony po dokonaniu potrąceń wskazanych w art. 940 k.p.c. w zw. z art. 1064^1 § 2 k.p.c. oraz wydatków, które muszą być poniesione na bieżące prowadzenie danej działalności gospodarczej. W art. 1064^5 *in fine* ustawodawca stanowi o dochodzie, który wystarczy na zaspokojenie egzekwowanych roszczeń, natomiast wyżej wskazanych potrąceń należy dokonać przed zaspokojeniem roszczeń wierzyciela prowadzącego egzekucję. Stosownie do art. 1064^{11} § 3 *in principio*, zarządca wypłaca wierzycielowi nadwyżkę dochodów, po pokryciu wydatków wskazanych w art. 940 k.p.c.[542].

Warto również zauważyć, że w wypadkach, o których mowa w art. 1064^{11} § 1 k.p.c., zarządca jest uprawniony do zbycia składników przedsiębiorstwa. Oznacza to, że w pewnych sytuacjach przedmiotem egzekucji przez zarząd przymusowy mogą być również inne składniki majątku, a nie wyłącznie dochody uzyskiwane z działalności gospodarczej[543].

---

[539] A. Jakubecki (w:), Prawo upadłościowe i naprawcze, Komentarz, red. A. Jakubecki, F. Zedler, Warszawa 2010, s. 805.

[540] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1458 i tam przywołana literatura. M. Łochowski (w:), Kodeks…, s. 1719.

[541] J. Świeczkowski (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz, red. Z. Szczurek, Currenda 2005, s. 806.

[542] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1458 – 1459.

[543] M. Łochowski (w:), Kodeks…, s. 1711.

5. Przedsiębiorstwo w spadku

Przedmiotem zarządu sukcesyjnego jest przedsiębiorstwo w spadku. Zgodnie z art. 2 ust. 1 u.z.s. przedsiębiorstwo w spadku obejmuje składniki niematerialne i materialne, przeznaczone do wykonywania działalności gospodarczej przez przedsiębiorcę, stanowiące mienie przedsiębiorcy w chwili jego śmierci. Wykładnia językowa art. 2 ust. 1 u.z.s. odwołując się do pojęcia mienia sugeruje, że zobowiązania zmarłego przedsiębiorcy nie wchodzą w skład przedsiębiorstwa w spadku i obejmuje wyłącznie jego aktywa[544].

W sytuacji, gdy w chwili śmierci przedsiębiorcy przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55^1 k.c. stanowiło w całości mienie przedsiębiorcy i jego małżonka, przedsiębiorstwo w spadku obejmuje całe to przedsiębiorstwo (art. 2 ust. 2 u.z.s.). Przedsiębiorstwo będące przedmiotem współwłasności między małżonkami w chwili śmierci jednego z nich, bez względu na to, czy jest to współwłasność ułamkowa, czy też wspólność majątkowa małżeńska, włącza część należącą do żyjącego małżonka w pojęcie przedsiębiorstwa w spadku, mimo iż część małżonka żyjącego nie podlega dziedziczeniu, nie jest częścią masy spadkowej[545]. Przedsiębiorstwo w spadku obejmuje także składniki niematerialne i materialne, przeznaczone do wykonywania działalności gospodarczej, nabyte przez zarządcę sukcesyjnego albo na podstawie czynności, o których mowa w art. 13 u.z.s., w okresie od chwili śmierci przedsiębiorcy do dnia wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego albo wygaśnięcia uprawnienia do powołania zarządcy sukcesyjnego (art. 2 ust. 3 u.z.s.).

W uzasadnieniu do projektu ustawy o zarządzie sukcesyjnym wskazano, że przedsiębiorstwo w spadku stanowi masa majątkowa obejmująca składniki niematerialne i materialne służące do wykonywania działalności gospodarczej, poddana zarządowi sukcesyjnemu, o ile zostanie on ustanowiony. Będzie ona obejmowała przede wszystkim przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55^1 k.c., które w chwili śmierci przedsiębiorcy w całości znajdowało się w majątku przedsiębiorcy[546]. Przyjęto równocześnie założenie, że nie każdy przedsiębiorca wpisany do CEIDG posiada przedsiębiorstwo w znaczeniu przedmiotowym. Dla uznania, że istnieje przedsiębiorstwo w spadku, nie jest konieczne, by w majątku przedsiębiorcy znajdowało się przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55^1 k.c., tj. by składniki majątkowe przeznaczone do wykonywania działalności gospodarczej przez przedsiębiorcę

[544] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 15; Odmiennie K. Górniak (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, t. IVC, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 2, Nb. 98.
[545] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 14.
[546] Zob. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie…, s. 12.

były w odpowiednim stopniu zorganizowane. Ustawa nie ogranicza możliwości skorzystania z zarządu sukcesyjnego do takich przypadków[547].

Część przedstawicieli doktryny zajęła podobne stanowisko, zgodnie z którym przedsiębiorstwo w spadku nie jest tożsame z pojęciem przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 55^1 k.c. Przedsiębiorstwo z art. 55^1 k.c. stanowi przedmiot *sui generis* w postaci zorganizowanego zespołu składników niematerialnych i materialnych przeznaczonych do prowadzenia działalności gospodarczej, natomiast pojęcie przedsiębiorstwa w spadku w art. 2 u.z.s. nie wskazuje jednoznacznie na element organizacji i funkcjonalne powiązanie poszczególnych składników przedsiębiorstwa[548]. J. Bieluk dodał, że w ustawie o zarządzie sukcesyjnym odwołanie do przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym występuje tylko w sytuacji, gdy mamy do czynienia ze wspólnością ustawową lub współwłasnością przedsiębiorcy i jego małżonka (art. 2 ust. 2 u.z.s.), a intencją ustawodawcy było, aby przedsiębiorca, którego majątek nie kwalifikuje się do uznania go za przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55^1 k.c., mógł również podlegać regulacjom z ustawy o zarządzie sukcesyjnym[549].

Inny pogląd zaprezentowała K. Kopaczyńska-Pieczniak uznając, że przedsiębiorstwo w spadku jest rodzajem przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym (art. 55^1 k.c.)[550]. Wydaje się, że należy przychylić się do poglądu, zgodnie z którym przedsiębiorstwo w spadku nawiązuje do rozumienia terminu przedsiębiorstwo w znaczeniu przyjętym w kodeksie cywilnym, koncentrując się przede wszystkim na znaczeniu przedmiotowym[551]. Podstawą wyodrębnienia przedsiębiorstwa w spadku jest przede wszystkim szczególny cel, któremu ma ono służyć. Jest nim zapewnienie kontunuowania dotychczasowej działalności gospodarczej wykonywanej z wykorzystaniem tego przedsiębiorstwa, zabezpieczenie prawidłowego funkcjonowania tego wyodrębnionego mienia, utrzymanie dotychczasowej renomy, przy uwzględnieniu ochrony spadkobierców, klientów, kontrahentów, w tym wierzycieli i pracowników[552]. Ustawa w wielu miejscach posługuje się terminem „prowadzenie przedsiębiorstwa w spadku", m.in. w art. 5, 17, 29, 32 u.z.s., a także w tytule

[547] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie…, s. 12.

[548] T. Szczurowski, Zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwem w spadku, PUG 2018, nr 11, s. 31–32; Podobnie M. Jaśniewicz (w:), Zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz, red. M. Jaśniewicz, S. Babiarz, Warszawa 2021, s. 36; K. Górniak (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, t. IVC, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 2, Nb. 42.

[549] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 13–14.

[550] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 -11.

[551] R. Wrzecionek, Zarządca…, s. 75.

[552] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 -11.

rozdziału 6 tej ustawy. Z uwagi na art. 1 u.z.s. należy go rozumieć jako prowadzenie działalności gospodarczej z wykorzystaniem przedsiębiorstwa w spadku[553].

Celem a zarazem skutkiem prawnym wyodrębnienia przedsiębiorstwa w spadku jest możliwość poddania tej masy majątkowej szczególnym zasadom sprawowania zarządu przez zarządcę sukcesyjnego, który wykonuje prawa i obowiązki zmarłego przedsiębiorcy wynikające z wykonywanej przez niego działalności gospodarczej oraz prawa i obowiązki wynikające z prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku (art. 29 u.z.s.). Wyodrębnienie przedsiębiorstwa w spadku pozwala także na określenie granic zastosowania przepisów o zarządzie sukcesyjnym[554].

Przedsiębiorstwo w spadku obejmuje składniki niematerialne i materialne, przeznaczone do wykonywania działalności gospodarczej przez przedsiębiorcę, stanowiące mienie przedsiębiorcy w chwili jego śmierci. W określeniu składników wchodzących w skład przedsiębiorstwa w spadku warto odwołać się do tych wymienionych w art. 55^1 k.c.[555]. Wyliczenie w tym artykule ma charakter przykładowy, chociaż wyczerpuje najważniejsze dla funkcjonowania przedsiębiorstwa jego elementy składowe[556]. Warto wspomnieć, że przedsiębiorstwo nie musi zawierać w sobie wszystkich wymienionych w art. 55^1 k.c. elementów, wystarczy, że będzie zawierać co najmniej składnik niematerialny i materialny.

Przedsiębiorstwo w spadku może obejmować składniki, które nie należą do spadku. Dotyczy to na przykład przedsiębiorstwa nabytego w drodze zapisu windykacyjnego. Do przedsiębiorstwa w spadku zalicza się udział w przedsiębiorstwie, który należy do małżonka zmarłego przedsiębiorcy (art. 2 ust. 2 u.z.s.), a więc znajdujący się poza spadkiem. Spadek może zaś obejmować składniki, które nie wchodzą w skład przedsiębiorstwa w spadku (na przykład lokal wykorzystywany przez spadkodawcę wyłącznie na cele mieszkalne)[557]. Do składników przedsiębiorstwa w spadku zalicza się także składniki niematerialne, jak i materialne, przeznaczone do wykonywania działalności gospodarczej, nabyte przez zarządcę sukcesyjnego albo na podstawie czynności zachowawczych, o których mowa w art. 13 u.z.s., w okresie od chwili śmierci przedsiębiorcy do dnia wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego albo wygaśnięcia uprawnienia do powołania zarządcy sukcesyjnego.

[553] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 -11.
[554] K. Górniak (w:), Prawo…, s. 70.
[555] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 16.
[556] M. Kępiński, J. Kępiński (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, art. 55(1), Nb 7.
[557] K. Górniak (w:), Prawo…, s. 79.

Przedsiębiorstwo w spadku nie jest określane zatem wyłącznie jako część mienia zmarłego przedsiębiorcy, ale także jako mienie nabyte w trakcie kontynuowania prowadzenia działalności gospodarczej po jego śmierci. Wynika z tego, że określając przedsiębiorstwo w spadku, ustawodawca przypisuje decydujące znaczenie mieniu służącemu do wykonywania działalności gospodarczej na podstawie wpisu do CEIDG[558].

Powstaje pytanie, w jakim momencie powstaje przedsiębiorstwo w spadku. Występuje pogląd, zgodnie z którym chodzi o okres od śmierci przedsiębiorcy do dnia wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego, zaś gdy zarząd sukcesyjny nie został ustanowiony - do dnia wygaśnięcia uprawnienia do powołania zarządcy sukcesyjnego[559]. Należy jednak zauważyć, że w razie śmierci przedsiębiorcy, przedsiębiorstwo w spadku nie powstanie, w sytuacji, gdy podmioty uprawnione nie powołają zarządcy sukcesyjnego a on sam nie dokonał tego za życia. Ustawodawca wyodrębnił przedsiębiorstwo w spadku ze względu na szczególny cel w postaci czasowego sprawowania zarządu nad wyodrębnioną masą majątkową, który sprawuje wyłącznie zarządca sukcesyjny. Można więc przyjąć pogląd, że przedsiębiorstwo w spadku istnieje od dnia ustanowienia zarządu sukcesyjnego do jego ustania, bowiem wyróżnianie przedsiębiorstwa w spadku jest zasadne tylko, gdy wyodrębniona masa majątkowa może zostać poddana szczególnym zasadom zarządu, które zostały określone w ustawie. Taki pogląd potwierdza również uregulowanie określone w art. 13 u.z.s., w którym posłużono się pojęciem majątku. Zgodnie z tym przepisem w okresie od chwili śmierci przedsiębiorcy do dnia ustanowienia zarządu sukcesyjnego, a jeżeli zarząd sukcesyjny nie został ustanowiony - do dnia wygaśnięcia uprawnienia do powołania zarządcy sukcesyjnego, osoby wskazane w art. 14 u.z.s., mogą podejmować czynności konieczne do zachowania majątku lub możliwości prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku. Osobami uprawnionymi, o których mowa w art. 14 u.z.s., do wykonywania powyższych czynności, są: 1) małżonek przedsiębiorcy, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku, lub 2) spadkobierca ustawowy przedsiębiorcy, albo 3) spadkobierca testamentowy przedsiębiorcy albo zapisobierca windykacyjny, któremu zgodnie z ogłoszonym testamentem przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku. Po uprawomocnieniu się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowaniu aktu poświadczenia dziedziczenia albo wydaniu europejskiego poświadczenia spadkowego czynności, o których mowa w art. 13 u.z.s., może dokonywać wyłącznie właściciel przedsiębiorstwa w spadku.

[558] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 38-39.
[559] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 12.

Z uwagi na użycie sformułowania „zachowanie majątku", należy przyjąć, że chodzi o majątek w wąskim znaczeniu, czyli o aktywa należące dotychczas do zmarłego przedsiębiorcy. Warto zauważyć, że ustawodawca w art. 13 u.z.s. odnosząc się do czasu pomiędzy śmiercią przedsiębiorcy a dniem ustanowienia zarządu sukcesyjnego, ewentualnie dniem wygaśnięcia uprawnienia do powołania zarządcy sukcesyjnego posługuje się w pierwszej kolejności sformułowaniem „majątek", co również potwierdza, że przedsiębiorstwo w spadku powstaje w momencie ustanowienia zarządu sukcesyjnego. W świetle tego artykułu czynności zachowawcze obejmują kompetencje niezbędne dla „zachowania możliwości prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku". Tego rodzaju nazewnictwo jest niefortunne. Wydaje się, że chodzi w rzeczywistości o prowadzenie działalności gospodarczej, która była wykonywana przez zmarłego przedsiębiorcę, przy wykorzystaniu przedsiębiorstwa w spadku. Czynności zachowawcze należy scharakteryzować jako mające zmierzać do zachowania przedsiębiorstwa w celu możliwości kontynuowania działalności gospodarczej. Dotyczą one zatem zachowania potencjału gospodarczego przedsiębiorstwa w okresie przejściowym po śmierci przedsiębiorcy[560].

Można zauważyć, że przedsiębiorstwo w spadku służy dwóm zasadniczym – nierozłącznym celom o charakterze prywatnoprawnym, postrzeganym w aspekcie przedmiotowym i podmiotowym. Celem wyodrębnienia przedsiębiorstwa w spadku jest zapewnienie kontynuowania dotychczasowej działalności przedsiębiorcy, zabezpieczenie prawidłowego funkcjonowania tego wyodrębnionego mienia, utrzymanie dotychczasowej renomy[561]. Natomiast w drugim aspekcie – podmiotowym, celem jest ochrona interesów spadkobierców, klientów, pracowników, współpracowników czy wierzycieli. Realizacja tych celów musi pozostawać spójna w tym znaczeniu, że zarządca sukcesyjny, podejmując działania związane z kontynuacją działalności przedsiębiorstwa, powinien mieć na względzie ochronę wspomnianych podmiotów[562].

§5. Wnioski

Przepisy prawne i doktryna wyróżniają, poza majątkiem ogólnym do którego odnosi się zasada: jeden majątek – jeden podmiot, majątek szczególny (odrębny). Wyodrębnienie majątku szczególnego występuje, gdy dla danego kompleksu majątkowego obowiązują

[560] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 114.
[561] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 -11.
[562] R. Wrzecionek (w:), Zarząd sukcesyjny jako nowy typ zastępstwa – zagadnienia wybrane. Podstawowe problemy i konstrukcje współczesnego prawa handlowego, red. A. Herbet, Warszawa 2023, s. 332.

szczególne normy prawne, które pozwalają odróżnić go od majątku ogólnego. Określając pojęcie majątku szczególnego należy zwrócić uwagę, że jest on wyodrębniony z majątku ogólnego nie tylko organizacyjnie, ale także prawnie, bowiem do jego powstania może dojść tylko na podstawie wyraźnego przepisu ustawy[563]. Do majątku szczególnego wchodzą wyłącznie te prawa, które ustawa wyraźnie wymienia, pozostałe wchodzą do majątku ogólnego[564]. Specyficzna pozycja tego majątku wynika stąd, że jest on przeznaczony do określonych celów jakim ma służyć wyodrębnione mienie[565]. Można uznać, że jest to wyodrębniony majątek celowy. Wyodrębnienie z majątku oznaczonej masy majątkowej (masy upadłości, masy sanacyjnej, przedsiębiorstwa w spadku) następuje ze względu na szczególny cel, jakiemu ma służyć wyodrębnione z całości majątku mienie[566]. Celem i skutkiem jego wyodrębnienia są między innymi odmienne zasady zarządu tym majątkiem, przynależność pożytków, odpowiedzialność za długi[567]. Należy uznać, że wyodrębniona masa majątkowa, tj. masa upadłości, masa sanacyjna, przedsiębiorstwo w spadku, przedsiębiorstwo na gruncie przepisów szczególnych obejmuje swoim zakresem jedynie aktywa, a więc stanowi majątek w ujęciu wąskim.

Biorąc pod uwagę relację pojęć „majątek" i „przedsiębiorstwo" można zauważyć, że nie są to pojęcia tożsame. Pojęciem szerszym jest „majątek", bowiem obejmuje składniki niezwiązane z prowadzoną działalnością gospodarczą. Można również stwierdzić, że przedsiębiorstwo w pewien sposób alienuje się od osoby przedsiębiorcy, a nawet od swojego substratu materialnego, który często ma charakter dynamiczny lub zmienny w czasie[568], natomiast pojęcie majątku jest używane w odniesieniu do zbioru aktywów (ujęcie wąskie majątku), ewentualnie ogółu aktywów i pasywów (ujęcie szerokie majątku) należących do konkretnego podmiotu prawa, a więc jest terminem wyznaczanym przez kryterium podmiotowe[569]. Wzajemna relacja pomiędzy majątkiem a przedsiębiorstwem opiera się na jednej zasadniczej zależności, gdyż składnikami przedsiębiorstwa mogą być przede wszystkim prawa majątkowe, choć nie wynika to wprost z ustawowej jego definicji. W jego skład mogą też wchodzić prawa (składniki) o charakterze mieszanym, osobisto-majątkowym. Podobieństwo między przedsiębiorstwem i majątkiem wyraża się też w możliwości przejścia

[563] A. Dyoniak, Pojęcie…, s. 125.
[564] *Ibidem*.
[565] Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne…, s. 134–135; A. Dyoniak, Pojęcie…, s. 122 i n.
[566] B. Gawlik (w:), System…, s. 740.
[567] Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne…, s. 134–135; A. Dyoniak, Pojęcie…, s. 122 i n.
[568] R. Morek (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 461.
[569] Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne…, s. 134–135.

zarówno przedsiębiorstwa, jak i majątku, rozumianych jako pewne całości, na inną osobę na skutek jednego zdarzenia prawnego, co odnośnie do przedsiębiorstwa wyraźnie przewiduje art. 55^2 k.c.[570].

Przedsiębiorstwo w znaczeniu przedmiotowym jest pojęciem węższym od określenia „majątek". Rozpatrując natomiast relację pomiędzy majątkiem szczególnym a przedsiębiorstwem nie można jednoznacznie wskazać, że zawsze majątek szczególny będzie określeniem szerszym od przedsiębiorstwa, bowiem obejmuje on wyłącznie te prawa, które ustawa wyraźnie wymienia. W tym kontekście w każdym konkretnym stanie faktycznym konieczne byłoby dokonanie analizy w celu ustalenia zależności pomiędzy majątkiem szczególnym a przedsiębiorstwem.

Wymaga zauważenia, że zarówno masa upadłości, masa sanacyjna, jak i przedsiębiorstwo w spadku jest wyodrębnieniem prawnym, które następuje w szczególnym celu nadanym przez przepisy szczególne. Masa upadłości służy zaspokojeniu w jak najwyższym stopniu wierzycieli. Masa sanacyjna umożliwia dłużnikowi przeprowadzenie działań sanacyjnych oraz zawarcie układu po sporządzeniu i zatwierdzeniu spisu wierzytelności. Masa upadłości i masa sanacyjna obejmują nie tylko majątek należący do przedsiębiorstwa, ale również majątek niezwiązany z prowadzeniem działalności gospodarczej[571], z pewnymi wyjątkami przewidzianymi przez odpowiednio prawo upadłościowe albo restrukturyzacyjne.

Przedsiębiorstwo w spadku istnieje od dnia ustanowienia zarządu sukcesyjnego do jego ustania, bowiem jego wyróżnienie jest zasadne tylko, gdy wyodrębniona masa majątkowa może zostać poddana szczególnym zasadom zarządu, które zostały określone w ustawie. Wyodrębnienie przedsiębiorstwa w spadku służy dwóm zasadniczym – nierozłącznym celom o charakterze prywatnoprawnym, postrzeganym w aspekcie przedmiotowym i podmiotowym. Celem wyodrębnienia przedsiębiorstwa w spadku jest zapewnienie kontynuowania dotychczasowej działalności przedsiębiorcy, zabezpieczenie prawidłowego funkcjonowania tego wyodrębnionego mienia, utrzymanie dotychczasowej renomy[572]. Natomiast w drugim aspekcie – podmiotowym, celem jest ochrona interesów spadkobierców, klientów, pracowników, współpracowników czy wierzycieli.

[570] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Korporacja…, s. 237.
[571] J. Korzonek, Prawo upadłościowe…, t. I, s. 58.
[572] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 -11.

Przedsiębiorstwo jest zarówno przedmiotem egzekucji przez zarząd przymusowy (art. 1064^1 k.p.c.), jak i przedmiotem zabezpieczenia (art. 752^4 § 1 k.p.c.). Egzekucja lub zabezpieczenie przez zarząd przymusowy są prowadzone w pierwszej kolejności z dochodów, które przynosi przedsiębiorstwo, a więc z nadwyżki osiąganych przychodów nad kosztami prowadzonej działalności[573]. W tym przedmiocie również można wyróżnić szczególny cel jakim jest zapewnienie normalnego funkcjonowania działalności zarobkowej dłużnika (obowiązanego) będącego przedsiębiorcą, co pozwala uchronić dłużnika (obowiązanego) od wyeliminowania go z obrotu gospodarczego na skutek ustanowienia zabezpieczenia albo wszczętej przeciwko niemu egzekucji[574].

[573] M. Łochowski (w:), Kodeks…, s. 1711.
[574] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1436.

Rozdział IV. Ustanowienie zarządcy masy majatkowej przedsiębiorcy

§1. Przesłanki ustanowienia zarządcy

1. Przesłanki ustanowienia syndyka

Zgodnie z art. 156 ust. 1 pr. up. syndyk zostaje obligatoryjnie powołany w przypadku ogłoszenia upadłości. Zgodnie z art. 10 pr. up. upadłość ogłasza się w stosunku do dłużnika, który stał się niewypłacalny. Dłużnik jest niewypłacalny, jeżeli utracił zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych (art. 11 ust. 1 pr. up.). Domniemywa się, że dłużnik utracił zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych, jeżeli opóźnienie w wykonaniu zobowiązań pieniężnych przekracza trzy miesiące (art. 11 ust. 1a pr. up). Dłużnik będący osobą prawną albo jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, jest niewypłacalny także wtedy, gdy jego zobowiązania pieniężne przekraczają wartość jego majątku, a stan ten utrzymuje się przez okres przekraczający dwadzieścia cztery miesiące (art. 11 ust. 2 pr. up). W literaturze upadłość określana jest jako sytuacja, kiedy z uwagi na stan majątku dłużnika nie ma szans na całkowite zaspokojenie wszystkich należności i jedynym rozwiązaniem staje się objęcie postępowaniem tego majątku w celu równomiernego, choć przeważnie niecałkowitego, zaspokojenia roszczeń wierzycieli[575]. Przepisy prawa upadłościowego wyłączają możliwość prowadzenia postępowania upadłościowego bez powołania i podjęcia wykonywania obowiązków przez syndyka. Zatem, jeśli w obrocie występuje syndyk, jest to równoznaczne z faktem, że w stosunku do dłużnika ogłoszono upadłość.

W konkretnym postępowaniu można powołać tylko jednego syndyka, co oznacza brak możliwości przeniesienia uprawnień i obowiązków na inne osoby. Na podstawie art. 159 pr. up. na wniosek syndyka lub z urzędu sędzia-komisarz może natomiast powołać zastępcę syndyka, jeżeli jest to potrzebne, zwłaszcza w przypadku wykonywania czynności w innym okręgu sądowym. Obecnie zakres czynności zastępcy syndyka określa każdorazowo sędzia-komisarz (art. 159 ust. 2 pr. up.).

[575] K. Flaga-Gieruszyńska, Prawo upadłościowe i naprawcze, Warszawa 2004, s. 1.

2. Przesłanki ustanowienia zarządcy sanacyjnego

W świetle art. 6 ust. 1 pr. rest. postępowanie restrukturyzacyjne może być prowadzone wobec dłużnika niewypłacalnego lub zagrożonego niewypłacalnością. Przez dłużnika niewypłacalnego należy rozumieć dłużnika niewypłacalnego w rozumieniu prawa upadłościowego (art. 6 ust. 2 pr. rest.). Przez dłużnika zagrożonego niewypłacalnością należy rozumieć dłużnika, którego sytuacja ekonomiczna wskazuje, że w niedługim czasie może stać się niewypłacalny (art. 6 ust. 3 pr. rest.). Zgodnie z art. 3 ust. 1 pr. rest. celem postępowania restrukturyzacyjnego jest uniknięcie ogłoszenia upadłości dłużnika przez umożliwienie mu restrukturyzacji w drodze zawarcia układu z wierzycielami, a w przypadku postępowania sanacyjnego – również przez przeprowadzenie działań sanacyjnych, przy zabezpieczeniu słusznych praw wierzycieli. Postępowanie restrukturyzacyjne nie jest jednorodne. Artykuł 2 pr. rest. przewiduje cztery postępowania restrukturyzacyjne: postępowanie o zatwierdzenie układu, przyspieszone postępowanie układowe, postępowanie układowe, postępowanie sanacyjne. Wspólną cechą wszystkich postępowań jest dokonywana restrukturyzacja przedsiębiorstwa dłużnika. W pierwszej kolejności jego zobowiązań, a ponadto, w różnym stopniu, jego majątku, sposobu zarządzania przedsiębiorstwem oraz zatrudnienia. Przewidziane postępowania mają zapewnić możliwość wyboru formy restrukturyzacji, dostosowanej do potrzeb konkretnego przedsiębiorstwa, w konkretnej sytuacji finansowej. Dwa pierwsze postępowania mogą być prowadzone wyłącznie wówczas, gdy suma spornych wierzytelności uprawniających do głosowania nad układem nie będzie przekraczała 15% sumy wierzytelności uprawniających do głosowania nad układem (art. 3 ust. 2, ust. 3 pr. rest.). Postępowanie układowe jest dopuszczalne, jeżeli suma wierzytelności spornych uprawniających do głosowania nad układem przekracza 15% sumy wierzytelności uprawniających do głosowania nad układem (art. 3 ust. 4 pr. rest.). Postępowanie sanacyjne zakłada natomiast, oprócz zawarcia układu, także dalej idące działania mające na celu restrukturyzację przedsiębiorstwa dłużnika przez częściową lub całkowitą realizację planu sanacyjnego w trakcie postępowania, z możliwością wykorzystania instrumentów do redukcji zatrudnienia czy odstąpienia od umów wzajemnych (art. 3 ust. 5 i 6 pr. rest.)[576].

Zgodnie z art. 51 ust. 1 pr. rest. sąd powołuje zarządcę przede wszystkim w postępowaniu sanacyjnym. Zarządca może być również wyznaczony w przyspieszonym postępowaniu układowym (art. 239 ust. 1 pr. rest.) oraz w postępowaniu układowym (art. 239 ust. 1 pr. rest. w zw. z art. 273 pr. rest.), pod warunkiem, że sąd uchyli zarząd własny sprawowany przez

[576] Uzasadnienie do projektu ustawy – Prawo restrukturyzacyjne, s. 7–8.

dłużnika. Przyczyny uzasadniające uchylenie zarządu własnego dłużnika zostały wskazane w art. 239 ust. 1 pr. rest. W przyspieszonym postępowaniu układowym i w postępowaniu układowym sąd może z urzędu uchylić zarząd własny dłużnika i ustanowić zarządcę, jeżeli:

1) dłużnik, chociażby nieumyślnie, naruszył prawo w zakresie sprawowania zarządu, czego skutkiem było pokrzywdzenie wierzycieli lub możliwość takiego pokrzywdzenia w przyszłości,
2) oczywiste jest, że sposób sprawowania zarządu nie daje gwarancji wykonania układu lub dla dłużnika ustanowiono kuratora na podstawie art. 68 ust. 1 pr. rest.
3) dłużnik nie wykonuje poleceń sędziego - komisarza lub nadzorcy sądowego, w szczególności nie złożył w terminie wyznaczonym przez sędziego komisarza propozycji układowych zgodnych z prawem.

Zarządca ustanowiony w postępowaniu układowym wykonuje również czynności nadzorcy sądowego wskazane w ustawie (art. 239 ust. 3 pr. rest.). Należy zwrócić uwagę na sformułowanie zawarte w art. 239 ust. 1 pr. rest. „sąd może z urzędu uchylić zarząd". Wykładnia językowa sugeruje, że decyzja sądu ma charakter fakultatywny. Wydaje się jednak, że nie można poprzestać jedynie na wykładni językowej, ale należy wziąć pod uwagę intencję ustawodawcy oraz wykładnię funkcjonalną. Przepis ten zakłada szczególną rolę sądu, który jest obowiązany na każdym etapie przyspieszonego postępowania układowego i postępowania układowego kontrolować z urzędu prawidłowość sprawowania zarządu własnego przez dłużnika[577]. Wydaje się, że sąd jest obowiązany uchylić zarząd własny i ustanowić zarządcę, w sytuacji zaistnienia przesłanek wskazanych w art. 239 ust. 1 pkt 1-3 pr. rest.[578].

3. Przesłanki ustanowienia zarządcy przymusowego

Przepisy art. 1064^1 –1064^{13} k.p.c. regulują sposób egzekucji z dochodów uzyskiwanych przez dłużnika z przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego przez ustanowienie zarządu przymusowego nad tymi składnikami majątku. W trakcie prowadzenia egzekucji przez zarząd przymusowy polegającej na egzekucji z dochodów uzyskiwanych z działalności gospodarczej prowadzonej w formie przedsiębiorstwa niezbędne jest ustanowienie zarządcy. Egzekucja przez zarząd przymusowy może być kierowana jedynie przeciwko dłużnikom będącym przedsiębiorcami, na co wskazuje systematyka kodeksu – zamieszczenie przepisów

[577] P. Zimmerman, Prawo…, s. 1336.
[578] *Ibidem*.

normujących te sposoby egzekucji w ramach przepisów szczególnych o egzekucji z udziałem Skarbu Państwa oraz przedsiębiorców[579].

Celem egzekucji przez zarząd przymusowy jest doprowadzenie do zaspokojenia wierzycieli z dochodów uzyskiwanych z przedsiębiorstwa, dlatego też ten sposób egzekucji może być orzeczony przez sąd, jeżeli przedsiębiorstwo przynosi dochód, który po pokryciu wydatków wymienionych w art. 940 k.p.c., pozwoli na zaspokojenie roszczeń wierzycieli prowadzących egzekucję[580]. W konsekwencji, fakt osiągania dochodów z prowadzonej działalności gospodarczej w ramach przedsiębiorstwa oraz ich wysokość ma decydujące znaczenie dla dopuszczalności wszczęcia tej egzekucji oraz jej kontynuowania. W sytuacji, gdy dochód z gospodarczo wyodrębnionej części przedsiębiorstwa wystarcza na zaspokojenie egzekwowanych roszczeń, możliwe jest – zgodnie z art. 1064^5 k.p.c. – ograniczenie egzekucji do tej części przedsiębiorstwa[581].

Sens ustanowienia zarządu przymusowego jako zabezpieczenia roszczeń pieniężnych wynika z art. 941 k.p.c., zgodnie z którym nadwyżkę dochodów po pokryciu wydatków zarządca składa na rachunek depozytowy Ministra Finansów. Z art. 752^4 § 3 k.p.c. wynika jednak, że sąd może zezwolić także na przeznaczenie dochodu uzyskiwanego z zarządu na zaspokojenie uprawnionego. Przepis ten przewiduje sytucje, w której zaspokojenie odbywa się za zgodą obowiązanego. W tym przypadku nie chodzi już o zabezpieczenie roszczenia pieniężnego, lecz o jego definitywne zaspokojenie, które czyni zbędną egzekucję wierzytelności w przyszłości (w całości lub odpowiedniej części). Zgoda obowiązanego na zaspokojenie uprawnionego powinna łączyć się z uznaniem roszczenia i ewentualnym wydaniem przez sąd na posiedzeniu niejawnym wyroku zasądzającego świadczenie w niezaspokojonym zakresie (art. 753^2 k.p.c. w zw. z art. 752^4 § 4 k.p.c.)[582]. Zgoda obowiązanego nie jest wymagana, gdy w toku sprawowanego zarządu ma dojść do zaspokojenia świadczeń w związku z nowacyjnym charakterem zabezpieczenia wskazanym w art. 753 k.p.c.– 754 k.p.c.[583]. Zarząd przymusowy może być ustanowiony także dla zabezpieczenia roszczeń niepieniężnych. Wynika to wprost z art. 755 § 1 k.p.c., który stanowi, że jeżeli przedmiotem zabezpieczenia nie jest roszczenie pieniężne, sąd udziela

[579] O. Marcewicz (w:), Kodeks…, art. 1064(1), Nt. 2.
[580] J. Jagieła (w:), Kodeks…, s. 1381.
[581] M. Łochowski (w:), Kodeks…, s.1709.
[582] A. Jakubecki (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. A. Jakubecki, Warszawa 2019, art. 752(4).
[583] A. Jakubecki (w:), Kodeks postępowania cywilnego…, t. II, art. 752(4); M. Muliński, P. Jadłowski (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. J. Jankowski, S. Cieślak, Warszawa 2024, art. 752 (4).

zabezpieczenia w taki sposób, jaki stosownie do okoliczności uzna za odpowiedni, nie wyłączając sposobów przewidzianych dla zabezpieczenia roszczeń pieniężnych. W takiej sytuacji nie chodzi o dochód, który jest lub może być osiągany w ramach zarządu przymusowego, lecz o osiągnięcie innego celu, np. zachowania integralności masy majątkowej oraz zapobieżenia spadkowi jej wartości, jeżeli ma to znaczenie dla realizacji zabezpieczonego roszczenia niepieniężnego[584].

4. Przesłanki ustanowienia zarządcy sukcesyjnego

Instytucja zarządu sukcesyjnego w założeniu ma charakter jedynie temporalny, tj. może obowiązywać od śmierci przedsiębiorcy do czasu wystąpienia określonych ustawą przesłanek wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego[585]. Przesłanką stosowania rozwiązań przewidzianych w ustawie o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw jest, by przedsiębiorca – na chwilę śmierci – był wpisany do CEIDG. Wymaganie to wynika z art. 1 pkt 1–3 u.z.s. Podstawowym celem tej regulacji jest zapewnienie przedsiębiorcom - osobom fizycznym, którzy we własnym imieniu wykonywali działalność gospodarczą na podstawie wpisu do CEIDG, warunków do zachowania ciągłości funkcjonowania przedsiębiorstwa po ich śmierci, przy uwzględnieniu, że przedsiębiorstwo należy postrzegać jako dobro prawne, mające nie tylko wartość majątkową i gospodarczą, ale także społeczną[586]. Drugi cel jest związany z ustaleniem zasad kontynuowania działalności gospodarczej po śmierci przedsiębiorcy wykonywanej z wykorzystaniem tego przedsiębiorstwa (art. 1 pkt 1 u.z.s.). Ustawa przewiduje rozwiązania, które wywołują trwałe skutki prawne zmierzające do ułatwienia sukcesji. Umożliwiają one kontynuowanie działalności gospodarczej przez ostatecznych właścicieli przedsiębiorstwa w spadku. Istota wprowadzonych rozwiązań sprowadza się także do zapewnienia nieprzerwanego wykonywania działalności gospodarczej pomimo śmierci przedsiębiorcy. Niemożliwe byłoby osiągnięcie tego celu bez zapewnienia następcom prawnym przedsiębiorcy oraz zarządcy sukcesyjnemu odpowiednich instrumentów, na przykład w postaci przedłużenia obowiązywania stosunków wynikających z umów zawartych przez przedsiębiorcę w zakresie jego przedsiębiorstwa, które w przeciwnym razie wygasłyby z powodu jego śmierci (art. 30 u.z.s.), a ponadto przedłużenia stosunków pracy (art. 31 u.z.s.

[584] A. Jakubecki, Zbieg…, s. 515.
[585] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 8.
[586] Zob. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie…, s. 8.

i 63^2 k.p.)[587]. Instytucja zarządu sukcesyjnego ułatwia dalsze funkcjonowanie przedsiębiorstwa po śmierci przedsiębiorcy[588], przede wszystkim umożliwia sprawowanie tymczasowego zarządu przedsiębiorstwem bez konieczności oczekiwania na zakończenie postępowań zmierzających do ustalenia kręgu następców prawnych przedsiębiorcy.

§2. Legitymacja czynna do powołania zarządcy masy majątkowej

1. Legitymacja czynna do powołania syndyka

Zgodnie z art. 156 ust. 1 pr.up. w przypadku ogłoszenia upadłości obligatoryjnie powołuje się syndyka. Ogłoszenie upadłości następuje na podstawie postanowienia sądu, w którym wyznacza się syndyka masy upadłości (art. 51 ust. 1 pkt 6 pr.up.). Sąd w postanowieniu tym wskazuje syndyka z imienia i nazwiska oraz podaje jego numer licencji doradcy restrukturyzacyjnego (art. 157 ust. 5 pr.up.) lub w przypadku spółki handlowej (art. 157 ust. 2 pr. up.) podaje jej pełną nazwę ze wskazaniem jej numeru w Krajowym Rejestrze Sądowym (art. 157 ust. 5 pr. up.). Postanowienie uwzględniające wniosek o ogłoszenie upadłości jest postanowieniem kończącym postępowanie w przedmiocie wniosku o ogłoszenie upadłości. Postanowienie to ma charakter konstytutywny.

2. Legitymacja czynna do powołania zarządcy sanacyjnego

Ustawodawca przewidział dwa sposoby ustanowienia zarządcy w postępowaniu restrukturyzacyjnym, przede wszystkim w postępowaniu sanacyjnym. Przy czym przepisy dotyczące powołania zarządcy w postępowaniu sanacyjnym, stosuje się odpowiednio do zarządcy powołanego w przyspieszonym postępowaniu układowym lub postępowaniu układowym (art. 51 ust. 3 pr. rest.). Pierwszy sposób to powołanie zarządcy przez sąd restrukturyzacyjny w postanowieniu o otwarciu postępowania sanacyjnego (art. 51 ust. 1 pr. rest.). W takiej sytuacji merytoryczna decyzja o powołaniu konkretnej osoby do pełnienia funkcji zarządcy należy wyłącznie do sądu. W kwestii obligatoryjnych elementów sentencji postanowienia o otwarciu postępowania sanacyjnego ustawodawca, podobnie jak w postępowaniu o otwarcie postępowania układowego, odsyła do odpowiedniego stosowania przepisów o postanowieniu o otwarciu przyspieszonego postępowania układowego (art. 288

[587] K. Górniak (w:), Prawo…, s. 66.

[588] J. Sikocińska, A. Berger, Przedsiębiorstwo w spadku (w:), Zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwa osoby fizycznej. Praktyczny komentarz, red. M. Śledzikowski, W. Dubis, A. Łuszpak-Zając, T. Szarek, W. Zając, Gdańsk 2019, s. 53.

ust. 2 pr. rest. w zw. z art. 233 pr. rest.)[589]. Jednym z elementów treści postanowienia o otwarciu postępowania sanacyjnego jest wyznaczenie zarządcy, którego sąd wymienia z imienia i nazwiska, a w wypadku osób prawnych - z nazwy (firmy), oraz wskazuje numer licencji doradcy restrukturyzacyjnego osoby powołanej do pełnienia funkcji lub numer spółki powołanej do pełnienia tej funkcji w rejestrze przedsiębiorców KRS (art. 27 ust. 3 pr. rest.)[590]. Postanowienie wydaje sąd restrukturyzacyjny w składzie jednoosobowym (art. 14 ust. 2 pr. rest.). Postanowienie to ma charakter konstytutywny, gdyż wprowadza zmiany w zakresie stosunków prawnych, dotyczących dłużnika. Zmiany te w szczególności dotyczą ograniczenia lub pozbawienia dłużnika prawa zarządu jego majątkiem[591].

Drugim sposobem określonym w art. 51 ust. 2 pr. rest. jest powołanie zarządcy przez sąd na wniosek dłużnika, do którego zostanie dołączona pisemna zgoda wierzycieli mających łącznie więcej niż 30% ogólnej sumy wierzytelności, z wyłączeniem wierzycieli określonych w art. 80 ust. 3 i art. 116 pr. rest. Rozwiązanie przyjęte w art. 51 ust. 2 pr. rest. ma na celu wzmocnienie pozycji prawnej wierzycieli poprzez zapewnienie im realnego wpływu na osobę zarządcy w postępowaniu restrukturyzacyjnym[592]. W przypadku wniosku dłużnika co do wyboru zarządcy sąd może odmówić powołania wskazanej osoby, jeżeli zachodzą uzasadnione przyczyny, w szczególności, jeżeli jest oczywiste, że wskazana osoba nie daje rękojmi należytego wykonywania obowiązków. Ponadto sąd powinien odmówić powołania danej osoby, jeżeli podlega ona – z mocy ustawy – wyłączeniu od sprawowania funkcji zarządcy w danym postępowaniu restrukturyzacyjnym (art. 24 pr. rest.).

3. Legitymacja czynna do powołania zarządcy przymusowego

Powołanie oraz wyznaczenie zarządcy przymusowego następują mocą postanowienia sądu. Zasadniczo wskazanie osoby zarządcy zależy od zgodnej woli stron, a dopiero wtedy, gdy strony nie dojdą do porozumienia – zarządcę wyznacza sąd (art. 1064^{10} § 1 i § 2 k.p.c.). Wspólne wskazanie osoby zarządcy może mieć różną postać. Może to być pismo procesowe podpisane przez strony, oświadczenie złożone do protokołu (art. 760 § 1 k.p.c.) lub oświadczenie stron złożone do protokołu na posiedzeniu sądu. Wydaje się dopuszczalne również wskazanie osoby zarządcy przez jedną ze stron i następcze zaakceptowanie tej osoby

[589] A. Malmuk-Cieplak (w:), Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, red. A. Torbus, A. J. Witosz, A. Witosz, Warszawa 2016, s. 741.
[590] P. Zimmerman, Prawo…, s. 1446.
[591] A. Hrycaj (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2016, s. 136.
[592] S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 1124.

przez pozostałych uczestników postępowania[593]. W sytuacji, gdy jednak strony nie dojdą do porozumienia zarządcę wyznacza sąd (art. 1064^{10} § 2 k.p.c.).

W przypadku egzekucji przez zarząd przymusowy skutek ten łączy się z samym sposobem egzekucji, a zatem rozstrzygnięcie sądu o wszczęciu egzekucji już samo w sobie zawiera decyzję o ustanowieniu zarządu, nawet jeżeli sąd wyraźnie tego nie stwierdzi[594]. Nieco inaczej przedstawia się kwestia powołania zarządcy. Według J. Jagieły sąd rozpoznając wniosek o wszczęcie egzekucji przez zarząd przymusowy wydaje jedynie postanowienie o wszczęciu egzekucji w ten sposób a następnie powołuje albo wyznacza zarządcę odrębnym postanowieniem[595]. A. Marciniak natomiast wyraził pogląd, że w postanowieniu o wszczęciu egzekucji przez zarząd przymusowy, sąd powołuje zarządcę[596]. Sprawę komplikuje brak wyraźnego unormowania tej kwestii przez kodeks postępowania cywilnego, podczas gdy istnieją argumenty przemawiające zarówno za jednym, jak i za drugim stanowiskiem.

Należy opowiedzieć się za koniecznością jednoczesnego orzekania o wszczęciu egzekucji (ustanowieniu zarządu przymusowego) i o powołaniu zarządcy przymusowego. W sytuacji, gdy sąd wydałby jedynie postanowienie o wszczęciu egzekucji, to powstałby problem sprawowania zarządu w tzw. okresie przejściowym, tj. od chwili wydania przez sąd postanowienia do momentu objęcia zarządu przez zarządcę przymusowego[597]. Sąd wydając postanowienie o wszczęciu egzekucji powinien być przygotowany do jednoczesnego rozstrzygnięcia w przedmiocie powołania zarządcy przymusowego. W tym celu, zanim przystąpi do rozpoznania sprawy, powinien uzyskać informacje, czy istnieje możliwość ustanowienia zarządcy na zgodny wniosek stron, a zatem powinien umożliwić stronom wypowiedzenie się w tej kwestii. Należy podkreślić, że szybkie ustanowienie zarządcy przymusowego i objęcie przez niego faktycznego władztwa nad przedsiębiorstwem pozwala zabezpieczyć roszczenia wierzyciela poddane egzekucji sądowej i ochronić majątek dłużnika przed transferem cennych składników majątkowych poza przedsiębiorstwo[598]. Dla skutecznego przeprowadzenia egzekucji istotne jest, aby zarządca przymusowy objął przedsiębiorstwo w zarząd jako zorganizowany zespół składników niematerialnych i materialnych stanowiących pewną zorganizowaną całość przeznaczoną do prowadzenia działalności gospodarczej.

[593] M. Łochowski (w:), Kodeks…, s. 1728.
[594] O. Marcewicz (w:), Kodeks…, art. 1064(3), Nt. 5.
[595] J. Jagieła (w:), Kodeks…, s. 1386.
[596] A. Marciniak, Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych, Warszawa 2008, s. 469.
[597] O. Marcewicz (w:), Kodeks…, art. 1064(3), Nt. 5.
[598] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s.1477.

Ustawodawca użył dwóch odrębnych pojęć – „powołanie" zarządcy oraz „wyznaczenie" zarządcy. Sąd powołuje na zarządcę daną osobę tylko w przypadku zgodnego przedstawienia przez strony kandydata do pełnienia tej funkcji. Jednocześnie wydaje się, że sąd jest związany zgodnym wnioskiem stron, w którym wskazano kandydata na zarządcę, chyba że jest nim osoba niespełniająca warunków z art. 1064^{10} § 1 k.p.c., bądź osoba podlegająca wyłączeniu od udziału w postępowaniu. W razie braku porozumienia stron, co do osoby zarządcy, sąd rejonowy wyznacza zarządcę spośród osób ustawowo uprawnionych do sprawowania funkcji zarządcy przymusowego. Wydaje się, że „wyznaczenie" należy rozumieć jako wskazanie przez sąd, według jego uznania, zarządcy przymusowego spośród osób spełniających warunki, a zatem posiadających licencję doradcy restrukturyzacyjnego. Podmiotem wyznaczonym na zarządcę nie powinna być jednak osoba, co do której kandydatury, jedna ze stron uprzednio zgłosiła sprzeciw[599]. Zarówno powołanie oraz wyznaczenie zarządcy następują mocą postanowienia sądu, które nie podlega zaskarżeniu. Na postanowienie sądu o powołaniu (wyznaczeniu) zarządcy zażalenie nie przysługuje. Nie jest bowiem przewidziane w przepisach szczególnych regulujących postępowanie egzekucyjne, o czym stanowi art. 767^{4} § 1 k.p.c., jak również nie przysługuje na podstawie art. 394 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., gdyż postanowienie, o którym mowa, nie jest postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie[600].

W postępowaniu zabezpieczającym zgodnie z art. 752^{4} §1^{1} k.p.c. zarządcę ustanawia sąd wydający postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia. Postanowienie o ustanowieniu zarządcy jest jednocześnie podstawą do wprowadzenia go w zarząd bez potrzeby nadania orzeczeniu klauzuli wykonalności. Zarządcą nie może być obowiązany. Podobnie jak w przypadku zarządu przymusowego w postępowaniu egzekucyjnym należy się opowiedzieć za powołaniem zarządcy już w postanowieniu o ustanowieniu zarządu.

4. Legitymacja czynna do powołania zarządcy sukcesyjnego

Z art. 1 u.z.s. wynika, że istotą zarządu sukcesyjnego jest tymczasowe zarządzanie przedsiębiorstwem po śmierci przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną, czyli przedsiębiorcy jednoosobowego[601]. Przedsiębiorcy takiemu przysługuje pierwszorzędne prawo ustanowienia

[599] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1477.
[600] Tak H. Pietrzykowski (w:), Kodeks…, s. 1108; M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1478.
[601] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 -11.

zarządcy sukcesyjnego w drodze czynności prawnej *mortis causa,* wywołującej skutki prawne z chwilą jego śmierci[602]. Powołanie zarządcy sukcesyjnego możliwe jest w trzech trybach.

Pierwszym jest powołanie przez przedsiębiorcę za jego życia. Zgodnie z art. 9 ust. 1 u.z.s. przedsiębiorca może powołać zarządcę sukcesyjnego w ten sposób, że wskaże określoną osobę do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego albo może również zastrzec, że wskazany przez niego prokurent stanie się zarządcą sukcesyjnym z chwilą jego śmierci. Wskazanie osoby mającej pełnić funkcję zarządcy sukcesyjnego powinno dotyczyć zatem konkretnej osoby, która może zostać określona w sposób dowolny, zaś zgodnie z treścią art. 10 u.z.s. dodatkowym warunkiem, od którego zależy skuteczność takiego wskazania, jest złożenie wniosku o wpis zarządcy sukcesyjnego do CEIDG, który to wniosek musi zawierać szczegółowe dane osoby wskazanej przez przedsiębiorcę[603]. Wskazanie powoływanej osoby powinno więc być na tyle precyzyjne, aby umożliwiło odpowiednie złożenie przez przedsiębiorcę prawidłowego pod względem formalnym wniosku do CIEDG, jak też pozwoliło w sposób jednoznaczny na uznanie, że tak powołanie, jak i wniosek dotyczą tej samej osoby[604]. Kolejną przesłanką skuteczności powołania zarządcy sukcesyjnego przez przedsiębiorcę jest zgoda osoby powoływanej do pełnienia tej funkcji. Podkreślenia wymaga fakt, że według obowiązujących przepisów zarówno oświadczenie o powołaniu zarządcy sukcesyjnego, jak i zgoda powołanej osoby na pełnienie tej funkcji nie stanowią załączników do wniosku o wpis zarządcy sukcesyjnego do CEIDG, co w praktyce wyłącza możliwość weryfikacji tych dokumentów tak co do faktu ich istnienia, jak też co do właściwej ich formy oraz treści[605]. Przedsiębiorca, który składa taki wniosek do CEIDG, jest zobowiązany jedynie do złożenia oświadczenia pod rygorem odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywych oświadczeń, że wskazany zarządca sukcesyjny wyraził zgodę na pełnienie tej funkcji (art. 15 ust. 1a u.c.i.d.g.).

W doktrynie można spotkać się z poglądem, zgodnie z którym nie jest trafne zastosowanie w art. 9 ust. 1 u.z.s. słowa „powołać" na określenie faktycznego znaczenia działań przedsiębiorcy będących przedmiotem normowania. Przedsiębiorca *de facto* nie powołuje zarządcy sukcesyjnego, lecz jedynie wskazuje wyłonionego kandydata do pełnienia tej funkcji w przyszłości – po jego śmierci, a ustawodawca nieprecyzyjnie określa stan, w którym

[602] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 -11.
[603] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 35.
[604] K. Grzegorczyk (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, t. IVC, red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 182.
[605] M. Ciszewski (w:), Nowe instytucje prawa spadkowego w praktyce notarialnej, red. J. Bocianowska, Warszawa 2022, s. 132.

kandydata na przyszłego zarządcę sukcesyjnego wyłania przedsiębiorca[606]. Wydaje się jednak, że powołanie stanowi jednostronną czynność prawną upoważniającą[607], w wyniku której zarządca sukcesyjny uzyskuje umocowanie (kompetencję) do sprawowania zarządu przedsiębiorstwem w spadku. Podobnie jak udzielenie pełnomocnictwa, które następuje w drodze złożenia oświadczenia woli przez mocodawcę i skutkuje umocowaniem pełnomocnika do dokonywania czynności prawnych w imieniu i na rzecz reprezentowanego[608].

Po drugie, powołanie zarządcy sukcesyjnego możliwe jest także po śmierci przedsiębiorcy. W myśl art. 10 u.z.s., jeśli przedsiębiorca nie złożył wniosku o wpis do CEIDG zarządcy sukcesyjnego, to po jego śmierci zarząd sukcesyjny może zostać ustanowiony wyłącznie w wyniku powołania zarządcy sukcesyjnego na podstawie art. 12 u.z.s. W świetle art. 12 ust. 1 u.z.s. jeżeli zarząd sukcesyjny nie został ustanowiony z chwilą śmierci przedsiębiorcy, po śmierci przedsiębiorcy zarządcę sukcesyjnego może powołać: 1) małżonek przedsiębiorcy, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku, lub 2) spadkobierca ustawowy przedsiębiorcy, który przyjął spadek, albo 3) spadkobierca testamentowy przedsiębiorcy, który przyjął spadek, albo zapisobierca windykacyjny, który przyjął zapis windykacyjny, jeżeli zgodnie z ogłoszonym testamentem przysługuje mu udział w przedsiębiorstwie w spadku. Po uprawomocnieniu się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowaniu aktu poświadczenia dziedziczenia albo wydaniu europejskiego poświadczenia spadkowego zarządcę sukcesyjnego może powołać wyłącznie właściciel przedsiębiorstwa w spadku (art. 12 ust. 2 u.z.s.). Do powołania zarządcy sukcesyjnego w przypadku, o którym mowa w art. 12 ust. 1 albo 2 u.z.s., wymagana jest zgoda osób, którym łącznie przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku większy niż 85/100 (art. 12 ust. 3 u.z.s.). Podstawowym terminem do powołania zarządcy sukcesyjnego jest termin 2 miesięcy od dnia śmierci przedsiębiorcy (art. 12 ust. 10 u.z.s.), który ma charakter zawity, nie podlega przywróceniu ani przedłużeniu[609]. Uprawnienie do powołania zarządcy sukcesyjnego wygasa po jego upływie. Termin ten jest możliwy do dochowania w sytuacji, gdy nie ma sporów między spadkobiercami. Każda wątpliwość co do osoby

[606] R. Wrzecionek, Zarządca…, s. 210.

[607] R. Blicharz, Powołanie zarządcy sukcesyjnego przez przedsiębiorcę (w:), Verus amicus rara avis est: studia poświęcone pamięci Wojciecha Organiściaka, red. W: A. Lityński, A. Matan, M. Mikołajczyk, D. Nawrot, G. Nancka, Katowice 2020, s. 27 i wskazana tam literatura.

[608] M. Pazdan (w:), Kodeks…, s. 439.

[609] Tak P. Bender (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, t. IVC, red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 240; Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 52; M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 109.

spadkobiercy, zapisobiercy windykacyjnego itd. w praktyce wyklucza możliwość powołania zarządcy sukcesyjnego[610]. Sąd nie jest w stanie rozstrzygnąć spornej sprawy spadkowej w terminie 2 miesięcy od śmierci przedsiębiorcy, a tym bardziej rozstrzygnąć prawomocnie przy uwzględnieniu procedury odwoławczej. Porozumienie uprawnionych musi obejmować również osobę wskazaną na zarządcę sukcesyjnego. W wielu przypadkach wymagana zgoda osób, którym łącznie przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku większy niż 85/100 będzie równoznaczna z jednomyślnością osób uprawnionych do jego powołania na podstawie art. 12 ust. 1 albo ust. 2 u.z.s.[611].

Po trzecie, możliwe jest powołanie zarządcy sukcesyjnego przez sąd na wniosek osoby uprawnionej wskazanej w art. 12 ust. 1–2 u.z.s. w razie odwołania poprzednika (art. 56 ust. 2 u.z.s.). Nie stosuje się wówczas art. 12 u.z.s., w szczególności nie jest wymagana zgoda osób, którym przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku większy niż 85/100[612]. Wniosek do sądu może więc złożyć każda z osób uprawnionych, wymienionych w art. 12 ust. 1 lub 2 u.z.s., bez względu na wielkość przysługującego jej udziału w przedsiębiorstwie w spadku[613].

§3. Legitymacja bierna do pełnienia funkcji zarządcy masy majątkowej

1. Legitymacja bierna do pełnienia funkcji syndyka, zarządcy sanacyjnego i zarządcy przymusowego

Z uwagi na zakres uprawnień i obowiązków ciążących na zarządcy podejmującym czynności w ramach postępowania restrukturyzacyjnego, syndyku czy zarządcy przymusowym ustanowionym nad przedsiębiorstwem w postępowaniu egzekucyjnym przepisy ustanawiają zasadę, by stanowisko to zajmowały osoby posiadające niezbędne kwalifikacje do sprawowania tych funkcji.

Zarządcą w toku egzekucji przez zarząd przymusowy przedsiębiorstwa (art. 1064^{10} § 1 k.p.c.), zarządcą w postępowaniu restrukturyzacyjnym (art. 24 ust. 1 pr. rest.) albo syndykiem (art. 157 pr. up.) może być osoba fizyczna, która posiada licencję doradcy restrukturyzacyjnego wydawaną na zasadach i w trybie określonych w ustawie z dnia

[610] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 52.
[611] *Ibidem*.
[612] *Ibidem*, s. 155.
[613] K. Górniak (w:), Prawo…, s. 804-805.

15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego oraz ma konto doradcy restrukturyzacyjnego w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe.

Zgodnie z art. 3 u.l.d.r. licencję doradcy restrukturyzacyjnego może uzyskać osoba fizyczna, która: 1) ma obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym; 2) zna język polski w zakresie niezbędnym do wykonywania czynności syndyka, nadzorcy lub zarządcy; 3) ma pełną zdolność do czynności prawnych; 4) ukończyła wyższe studia i uzyskała tytuł magistra lub równorzędny w państwie, o którym mowa w pkt 1; 5) posiada nieposzlakowaną opinię; 6) w okresie 15 lat przed złożeniem wniosku o licencję doradcy restrukturyzacyjnego przez co najmniej 3 lata zarządzała majątkiem upadłego, przedsiębiorstwem lub jego wyodrębnioną częścią w Rzeczypospolitej Polskiej lub państwie, o którym mowa w pkt 1; 7) nie była karana za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe; 8) nie jest podejrzana albo oskarżona o przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe; 9) nie jest wpisana do rejestru dłużników niewypłacalnych Krajowego Rejestru Sądowego ani w odniesieniu do tej osoby nie są ujawnione w Krajowym Rejestrze Zadłużonych informacje, o których mowa w art. 2 ust. 1 u.k.r.z.; 10) złożyła z pozytywnym wynikiem egzamin przed Komisją Egzaminacyjną, powołaną przez Ministra Sprawiedliwości.

W postępowaniu restrukturyzacyjnym zarządcą może być również spółka handlowa, której wspólnicy ponoszący odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem albo członkowie zarządu reprezentujący spółkę posiadają taką licencję oraz która ma konto doradcy restrukturyzacyjnego w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe (art. 24 ust. 1 pr. rest.). W odniesieniu do syndyka analogiczny przepis znajduje się w art. 157 ust. 2 pr. up. Przepisy te nie określają, jaka spółka handlowa może pełnić funkcję syndyka albo zarządcy. Należy przyjąć, że może być to każda spółka handlowa, która odpowiada wymogom określonym w tym przepisie. Wśród spółek osobowych, funkcję syndyka (zarządcy) mogą pełnić spółki: jawna, partnerska, komandytowa, komandytowo-akcyjna, jeżeli licencję posiadają wszyscy wspólnicy odpowiadający za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem. W spółce jawnej jest to wspólnik, w spółce partnerskiej – partner, w spółce komandytowej i komandytowo-akcyjnej – komplementariusz[614]. W przypadku spółek kapitałowych wymóg

[614] P. Janda, Prawo…, s. 423.

posiadania licencji dotyczy wszystkich członków zarządu, ewentualnie w przypadku prostej spółki akcyjnej wszystkich członków rady dyrektorów. Warto zauważyć, że art. 1064^{10} § 1 k.p.c. ogranicza krąg podmiotów niebędących osobami fizycznymi, które mogą być powołane na zarządcę wyłącznie do osób prawnych. Takie uregulowanie jest odmienne w stosunku do prawa restrukturyzacyjnego i prawa upadłościowego, które przewiduje możliwość powołania osobowej spółki prawa handlowego. Według przepisów o egzekucji przez zarząd przymusowy zarządcą może być ustanowiona poza osobą fizyczną, wyłącznie spółka kapitałowa (spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, akcyjna i prosta spółka akcyjna).

Swoboda sądu w wyborze zarządcy (art. 51 ust. 1a pr. rest.) czy syndyka (art. 157^{1} pr. up.) jest w pewnym stopniu ograniczona. Sąd powoła zarządcę, przy czym (niezależnie czy powołuje osobę fizyczną, czy spółkę handlową) bierze pod uwagę liczbę spraw, w których osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego pełni funkcję nadzorcy sądowego, zarządcy w innych postępowaniach restrukturyzacyjnych lub syndyka w postępowaniach upadłościowych, doświadczenie, dodatkowe kwalifikacje oraz specyfikę danej sprawy. Intencją ustawodawcy stojącą za wprowadzeniem tego ograniczenia jest to, aby zarządca mógł realnie, osobiście wypełniać swoje ustawowe obowiązki. Osoba wyznaczona do zbyt wielu spraw restrukturyzacyjnych i upadłościowych może im nie sprostać, z uwagi na brak czasu oraz wysokie oczekiwania co do jakości działania[615]. W sprawach szczególnie skomplikowanych, dotyczących dużych przedsiębiorców lub spółek o istotnym znaczeniu dla gospodarki państwa lub o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym ustawodawca nakazuje powoływanie do pełnienia funkcji wyłącznie podmioty posiadające tytuły kwalifikowanych doradców restrukturyzacyjnych. W uzasadnieniu rządowego projektu wskazano, że takie rozwiązanie ma na celu ograniczenie przypadków niewłaściwego prowadzenia skomplikowanych postępowań restrukturyzacyjnych i upadłościowych przez osoby, które z powodu braku wystarczającego doświadczenia mogłyby doprowadzić do poważnych komplikacji, w tym odpowiedzialności Skarbu Państwa za niewłaściwy nadzór sądowy nad toczącym się postępowaniem[616].

Powyższe regulacje należy ocenić pozytywnie, ponieważ kwalifikowany doradca restrukturyzacyjny, aby wziąć udział w skomplikowanym postępowaniu restrukturyzacyjnym, jest zobowiązany wykazać odpowiednie doświadczenie, co znacznie powinno ograniczyć

[615] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 605.

[616] Uzasadnienie rządowego projektu o zmianie ustawy o licencji doradcy restrukturyzacyjnego, ustawy – Prawo upadłościowe oraz ustawy – Prawo restrukturyzacyjne, druk Nr 2089, Sejm VIII kadencji, s. 6.

liczbę postępowań prowadzonych nieefektywnie. Zgodnie z art. 16a u.l.d.r. osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego uzyskuje tytuł kwalifikowanego doradcy restrukturyzacyjnego, w przypadku gdy wykaże przeprowadzenie, w okresie 7 ostatnich lat, postępowań upadłościowych, restrukturyzacyjnych bądź zarządzanie majątkiem co najmniej średniej wielkości przedsiębiorstwa. Należy podkreślić, że liczba koniecznych do przeprowadzenia postępowań została zbudowana w sposób wariantowy, przy uwzględnieniu postępowań naprawczych i postępowań upadłościowych, z możliwością zawarcia układu. Niezbędne jest przy tym przeprowadzenie przynajmniej jednego postępowania zakończonego zawarciem układu, dlatego też nie wystarczy samo doświadczenie w postępowaniach upadłościowych o charakterze likwidacyjnym.

Nie powinno budzić wątpliwości, że w każdym z tych postępowań zarządcą nie może być sam dłużnik, czy upadły. W postępowaniu egzekucyjnym, w świetle art. 1064^1 § 1 i 2 k.p.c. oraz art. 1064^{10} § 1 i 2 k.p.c. zarządcą przymusowym nie może być ustanowiony sam dłużnik. Warto wspomnieć, że wszelkie czynności prawne dłużnika dotyczące mienia objętego zarządem dokonane po wszczęciu egzekucji są nieważne z mocy art. 1064^9 k.p.c. Nietrafny jest pogląd, że art. 1064^9 k.p.c. nie jest przeszkodą do ustanowienia dłużnika zarządcą, gdyż dotyczy on tylko czynności dłużnika, którego nie ustanowiono zarządcą. Niektórzy autorzy dodają również, że z uwagi na wymóg posiadania przez zarządcę przymusowego licencji, przypadki, gdy zarządcą zostanie ustanowiony dłużnik, będą w praktyce bardzo rzadkie[617]. Wydaje się jednak, że do istoty omawianego sposobu egzekucji należy powołanie bezstronnej osoby trzeciej do wykonywania obowiązków zarządcy[618]. Osoba ustanowiona zarządcą przymusowym powinna posiadać nieposzlakowaną opinię, być godna zaufania oraz dawać gwarancję sumiennego wykonywania obowiązków[619]. Pełnienie funkcji zarządcy przymusowego przez dłużnika byłoby sprzeczne z podstawowym celem zarządu jakim jest odjęcie zarządu dłużnikowi i powierzenie zarządzania przedsiębiorstwem osobie trzeciej[620]. Podobnie w postępowaniu restrukturyzacyjnym zarządcą sanacyjnym nie może być dłużnik a w postępowaniu upadłościowym syndykiem upadły, bowiem byłoby to nie do pogodzenia z celami każdego z tych postępowań. W postępowaniu restrukturyzacyjnym, celem powołania zarządcy jest odjęcie zarządu dłużnikowi, tak aby umożliwić zawarcie układu z wierzycielami

[617] R. Flejszar, Przedsiębiorstwo oraz gospodarstwo rolne jako przedmiot zabezpieczenia i egzekucji po nowelizacji k.p.c. z dnia 2 lipa 2004 r (w:), Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego: Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005 r.), red. I. Ratusińska, Zakamycze 2006, s. 41.
[618] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1479- 1480.
[619] A. Jarocha, I. Pietrzak, M. Sachajko, Analiza…, s. 54.
[620] O. Marcewicz (w:), Kodeks…, art. 1064(10), Nt. 2.

a także przeprowadzić w miarę potrzeb działania sanacyjne. W postępowaniu upadłościowym, celem powołania syndyka jest odjęcie zarządu upadłemu a także doprowadzenie do zaspokojenia wierzycieli w jak największym stopniu poprzez likwidację masy upadłości oraz o ile racjonalne względy na to pozwolą zachowanie dotychczasowego przedsiębiorstwa.

Odnosząc się do zarządcy przymusowego ustanawianego w postępowaniu zabezpieczającym, odmiennie niż w postępowaniu egzekucyjnym, nie stosuje się przepisu art. 1064^{10} k.p.c. Przepis art. 752^{4} § 1 k.p.c. nie zawiera bowiem uregulowania analogicznego do zawartego w art. 1064^{10} § 1 k.p.c., jak również nie odsyła do tego przepisu co do warunków, jakie powinien spełniać zarządca ustanowiony w toku postępowania zabezpieczającego[621]. Zarządcą przymusowym w postępowaniu zabezpieczającym może być zatem każdy podmiot prawa cywilnego, za wyjątkiem obowiązanego, co wynika z art. 752^{4} § 1^{1} k.p.c.

2. Legitymacja bierna do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego

Legitymacja bierna do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego przysługuje osobie fizycznej, która ma pełną zdolność do czynności prawnych (art. 8 ust. 1 u.z.s.). Stosunek prawny będący podstawą przysługiwania statusu zarządcy sukcesyjnego należy uznać za oparty na szczególnym zaufaniu wobec osoby zarządcy[622]. Z tego względu wyłączona została możliwość pełnienia zarządu przez inne podmioty prawa, czyli osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną. Zarządcą sukcesyjnym może być zarówno osoba fizyczna, która nie prowadzi działalności gospodarczej, jak i przedsiębiorca, w szczególności trudniący się profesjonalnie zarządzaniem masą majątkową. Ponadto funkcja ta może zostać powierzona pracownikowi zmarłego przedsiębiorcy lub osobie zatrudnionej na innej podstawie prawnej w przedsiębiorstwie, zwłaszcza na stanowisku kierowniczym, bądź będącej prokurentem albo innym pełnomocnikiem przedsiębiorcy. Może to być również jeden ze spadkobierców lub zapisobierców przedsiębiorcy. Wreszcie funkcja ta może zostać powierzona osobie trzeciej, niezwiązanej wskazanymi relacjami z przedsiębiorcą[623].

[621] J. Jagieła (w:), Kodeks…, s. 141.
[622] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 -11.
[623] *Ibidem*.

W każdym przypadku wymagana jest zgoda osoby powoływanej do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego (art. 6 ust. 1 pkt 2 u.z.s.). Ustawa wprowadza przy tym zasadę indywidualnego (jednoosobowego) sprawowania zarządu, stanowiąc, że funkcję zarządcy sukcesyjnego w jednym czasie może pełnić tylko jedna osoba (art. 11 ust. 1 u.z.s.). Jednocześnie przedsiębiorca ma prawo wyznaczenia drugiego, niejako subsydiarnego, zarządcy na wypadek rezygnacji, odwołania, niemożliwości pełnienia tej funkcji przez osobę powołaną w pierwszej kolejności (art. 11 ust. 2 u.z.s.). Konstrukcja ta ograniczona została do wyznaczenia dodatkowo tylko jednego kolejnego zarządcy.

Problematyka związana z przesłankami podmiotowymi kandydata na zarządcę sukcesyjnego wiąże się również z kwestią dopuszczalności jego powołania ze względu na rodzaj prowadzonej działalności przez przedsiębiorcę. Zgodnie z art. 36 u.z.s. jeżeli odrębne przepisy nie stanowią inaczej, przepisy rozdziału 7 u.z.s. stosuje się do koncesji, zezwoleń, licencji oraz pozwoleń, wydanych wobec przedsiębiorcy w formie decyzji organu administracji publicznej, związanych z wykonywaną przez niego działalnością gospodarczą, zwanych dalej „decyzjami związanymi z przedsiębiorstwem", z wyłączeniem przypadków, gdy zgodnie z odrębnymi przepisami decyzja może zostać wydana wyłącznie wobec osoby fizycznej albo prawa i obowiązki wynikające z decyzji przechodzą z mocy prawa na następców prawnych przedsiębiorcy z chwilą jego śmierci.

Odnosząc się do pierwszego z wyjątków w uzasadnieniu do projektu ustawy wyjaśniono, że tego rodzaju decyzje oraz warunki do ich uzyskania są ściśle związane z osobą przedsiębiorcy (np. licencja doradcy restrukturyzacyjnego czy licencja na trenowanie koni wydawana na podstawie ustawy o wyścigach konnych). Osobiste prawa i obowiązki wynikające z takich decyzji nie powinny podlegać sukcesji. Osoba, która kontynuuje działalność przedsiębiorcy, powinna uzyskać taką decyzję „na własne nazwisko" na przykład zdając stosowny egzamin[624]. Do istotnych sytuacji, które powodują brak sukcesji decyzji administracyjnych, także należy zaliczyć prowadzenie przez zmarłego przedsiębiorcę działalności gospodarczej w ramach tzw. wolnych zawodów na przykład radcy prawnego, adwokata, notariusza, maklera giełdowego, biegłego rewidenta, rzecznika patentowego, architekta, doradcy podatkowego[625]. W takim przypadku dopuszczalne jest powołanie

[624] Zob. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie…, s. 54.
[625] Tak J. Bieluk, Ustawa…, , s. 119.

zarządcy sukcesyjnego, pod warunkiem posiadania przez kandydata na tę funkcję takich samych uprawnień zawodowych, którymi dysponował zmarły przedsiębiorca[626].

§4. Podmiot, któremu zostaje odjęta kompetencja do wykonywania zarządu

1. Upadły w postępowaniu upadłościowym

W związku z ustawowym określeniem podmiotów, wobec których może zostać ogłoszona upadłość, w doktrynie używane jest pojęcie „zdolność upadłościowa". Termin ten nie jest terminem ustawowym, lecz pochodzi z języka prawniczego. Zdolność upadłościową określa się jako przymiot prawny podmiotu, który umożliwia ogłoszenie jego upadłości[627]. Badanie, czy ktoś posiada zdolność upadłościową, jest badaniem kwestii merytorycznej w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości, dlatego też jej brak prowadzi do oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości, a nie jego odrzucenia czy zwrotu[628]. Zdolność upadłościowa jest bezwzględną, pozytywną i materialnoprawną przesłanką pozwalającą na ogłoszenie wobec określonego podmiotu upadłości. Należy zaznaczyć, że podmiot nieposiadający zdolności upadłościowej może być uczestnikiem postępowania upadłościowego na przykład jako wierzyciel. Istotne w tym przypadku jest, by posiadał zdolność sądową. Podstawowa różnica między zdolnością sądową a zdolnością upadłościową przejawia się w tym, że zdolność sądowa jest pozytywną przesłanką procesową, a zdolność restrukturyzacyjna i upadłościowa ma charakter pozytywnej przesłanki materialnoprawnej. Zatem można przyjąć, że zdolność upadłościowa jest podmiotową i merytoryczną przesłanką przesądzającą o tym, czy wobec danego podmiotu można ogłosić upadłość[629].

Artykuł 5 pr. up. określa wobec których podmiotów może być prowadzone postępowanie upadłościowe. Zgodnie z tym artykułem, prawo upadłościowe ma zastosowanie do dłużników będących przedsiębiorcami w rozumieniu art. 43^1 k.c. Ustawodawca rozciąga również zakres zdolności upadłościowej na podmioty, które nie posiadają statusu przedsiębiorcy. Zgodnie z art. 5 ust. 2 pr. up. postępowanie upadłościowe może być wszczęte i prowadzone wobec spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, prostych spółek akcyjnych i spółek akcyjnych nieprowadzących działalności gospodarczej, wspólników osobowych spółek handlowych, ponoszących odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim

[626] R. Wrzecionek, Zarządca…, s. 224.
[627] F. Zedler (w:), Prawo upadłościowe i naprawcze, red. A. Jakubecki, F. Zedler, Warszawa 2010, s. 25.
[628] *Ibidem.,* s. 26.
[629] P. Janda, Prawo…, s. 58-59.

majątkiem a także wspólników spółki partnerskiej. Nie mają natomiast zdolności upadłościowej na zasadach ogólnych komandytariusze spółki komandytowej, bez względu na wysokość sumy komandytowej, wielkość wkładu komandytowego, wielkość majątku komandytariusza i skalę roszczeń wierzycieli, a ponadto akcjonariusze w spółce komandytowo-akcyjnej [630].

Wymaga zasygnalizowania, że odrębne postępowanie upadłościowe przewidziano dla osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej (konsumentów), które zostało uregulowane w przepisach od art. 491^1 pr. up. do art. 491^{24} pr. up. W tym postępowaniu ustanowiony jest syndyk, który podejmuje czynności w celu jak najpełniejszego zaspokojenia wierzycieli, nie tracąc z pola widzenia dodatkowego skutku, którym jest oddłużenie konsumenta.

Pośrednią kategorią są przypadki uregulowane w art. 8 pr. up. i 9 pr. up. Zgodnie z art. 8 pr. up. wierzyciel może złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości osoby fizycznej, która była przedsiębiorcą, także po zaprzestaniu prowadzenia przez nią działalności gospodarczej, jeżeli od dnia wykreślenia z właściwego rejestru nie upłynął rok. Przepis ten stosuje się odpowiednio do osób, które przestały być wspólnikami osobowych spółek handlowych. Artykuł 9 pr. up. umożliwia natomiast wierzycielowi złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości osoby fizycznej, która faktycznie prowadziła działalność gospodarczą, nawet wówczas, gdy nie dopełniła obowiązku jej zgłoszenia we właściwym rejestrze, jeżeli od dnia zaprzestania prowadzenia działalności nie upłynął rok.

W obu sytuacjach postępowanie upadłościowe w stosunku do osoby fizycznej, która nie jest już przedsiębiorcą, może się toczyć wyłącznie według przepisów o upadłości osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej (tytuł V części trzeciej), gdyż prowadzenie tej upadłości według przepisów ogólnych pozostawałoby w sprzeczności z celami tego postępowania. Wśród nich na pierwszy plan wysuwa się zasada zaspokojenia wierzycieli w jak najwyższym stopniu poprzez obowiązywanie zasady pierwszeństwa sprzedaży przedsiębiorstwa w całości. Ponadto, dopuszcza się możliwość zachowania dotychczasowego przedsiębiorstwa, o ile racjonalne względy na to pozwolą. Żadne z tych działań nie może mieć miejsca, gdy brak jest przedsiębiorstwa[631].

Upadły, na skutek ogłoszenia upadłości, traci prawo zarządu oraz możliwość korzystania z mienia wchodzącego do masy upadłości i rozporządzania nim (art. 75 ust. 1 pr. up.). Mienie

[630] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 61 - 62.
[631] P. Zimmerman, Prawo…, s. 21.

upadłego obejmuje syndyk, który sprawuje zarząd upadłościowy. Jego prawo i obowiązek zarządu oraz likwidacji majątku upadłego rozciąga się na majątek celowy, który stanowi masę upadłości, stosownie do art. 62 pr. up.[632].

2. Dłużnik w postępowaniu restrukturyzacyjnym

Postępowanie restrukturyzacyjne może zostać wszczęte wobec podmiotu, mającego zdolność restrukturyzacyjną. Zdolność restrukturyzacyjna jest to przyznana przez ustawodawcę określonym kategoriom podmiotów zdolność do występowania w postępowaniu restrukturyzacyjnym w charakterze dłużnika[633]. Sformułowanie to ma charakter doktrynalny i nie występuje w prawie restrukturyzacyjnym[634]. Katalog potencjalnych uczestników postępowania restrukturyzacyjnego posiadających tzw. zdolność restrukturyzacyjną został określony w art. 4 ust. 1 pr. rest. Wynika z niego, że przepisy ustawy stosuje się do przedsiębiorców w rozumieniu kodeksu cywilnego, spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, prostych spółek akcyjnych i spółek akcyjnych nieprowadzących działalności gospodarczej, wspólników osobowych spółek handlowych ponoszących odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem, a także wspólników spółki partnerskiej.

Zdolność restrukturyzacyjną należy przyznać również spółce kapitałowej w organizacji, o ile jako jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 33^1 k.c., podjęła działalność gospodarczą przed wpisem do KRS, gdyż w takiej sytuacji uzyskuje ona status przedsiębiorcy w rozumieniu art. 43^1 k.c. W tym kontekście pojawia się problem w odniesieniu do samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej, które nie mają statusu przedsiębiorcy w związku z brzmieniem art. 4 ust. 1 pkt 2 u.d.l. W prawie upadłościowym wyraźnie wyłączono ich zdolność upadłościową (art. 6 pkt 3 pr. up.), natomiast brakuje takiego wyłączenia w prawie restrukturyzacyjnym[635], co stanowi argument za przyznaniem im zdolności restrukturyzacyjnej.

Wskazując na praktyczne przykłady dyskutowanych w literaturze i orzecznictwie rodzajów podmiotów, którym można przypisać zdolność restrukturyzacyjną, wskazać należy

[632] J. Korzonek, Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowem, Komentarz, t. II, Kraków 1935 (przedruk Bydgoszcz 1992), s. 9.
[633] A. Hrycaj (w:), Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, red. P. Filipiak, LEX/el. 2023, art. 4, Nt 2.
[634] *Ibidem*, art. 4, Nt 1.
[635] B. Groele, J. Kruczalak-Jankowska (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020, s. 61.

na brak podmiotowości prawnej i tym samym zdolności restrukturyzacyjnej spółki cywilnej oraz wspólnoty mieszkaniowej, która, będąc jednostką organizacyjną, o której mowa w art. 33^1 k.c., nie może prowadzić działalności gospodarczej, tym samym nie przysługuje jej status przedsiębiorcy[636].

Ustanowienie zarządcy sanacyjnego skutkuje obligatoryjnym odebraniem zarządu dłużnikowi (art. 288 ust. 2 pr. rest.). Odebranie zarządu dotyczy zarówno sfery reprezentacji, która obejmuje dokonywanie czynności prawnych z osobami trzecimi oraz sfery prowadzenia spraw, czyli podejmowania czynności faktycznych mających na celu gospodarowanie z należytą starannością poszczególnymi składnikami majątku[637]. Jedynie w wyjątkowych okolicznościach, o których mowa w art. 288 ust. 3 pr. rest., sąd w postępowaniu sanacyjnym może zezwolić dłużnikowi na wykonywanie czynności w granicach zwykłego zarządu nad całością lub częścią przedsiębiorstwa. Z uwagi na odjęcie dłużnikowi kompetencji w zakresie sprawowania zarządu, powołany zarządca będzie sprawował tzw. „zarząd sanacyjny" w ramach którego podejmuje czynności, w celu osiągnięcia głównego celu postępowania restrukturyzacyjnego, jakim jest zawarcie układu z wierzycielami.

3. Przedsiębiorca jako dłużnik (obowiązany) w postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym przez zarząd przymusowy

Dla możliwości przeprowadzenia egzekucji przez zarząd przymusowy wymaga się, aby dłużnik będący przedsiębiorcą prowadził działalność gospodarczą w formie przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego zgodnie z art. 1064^1 §1 k.p.c. Wydaje się, że w tym artykule pojęcie „przedsiębiorstwa" zostało użyte w znaczeniu przedmiotowo-funkcjonalnym. W literaturze wskazuje się, że prowadzenie przez dłużnika działalności gospodarczej bez wykorzystania przedsiębiorstwa nie daje podstaw do skierowania przeciwko niemu egzekucji przez zarząd przymusowy[638], co potwierdza również literalne brzmienie art. 1064^2 § 1 k.p.c., który określa wymóg formalny wniosku o wszczęcie egzekucji w postaci dokładnego określenia przedsiębiorstwa albo jego części. Trzeba podzielić stanowisko, że zorganizowany kompleks składników niemajątkowych i majątkowych jest przedsiębiorstwem, jeśli może służyć prowadzeniu działalności gospodarczej, zaś działalność

[636] B. Groele, J. Kruczalak-Jankowska (w:), System…, s. 60.
[637] P. Filipiak (w:), Prawo…, art. 288.
[638] M. Łochowski (w:), Kodeks…, s. 1710.

wykonywana przy wykorzystaniu przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym jest działalnością gospodarczą[639].

W świetle art. 1064^9 k.p.c. wszczęcie tego sposobu egzekucji skutkuje odjęciem dłużnikowi zarządu przedsiębiorstwem i powierzeniem tej kompetencji ustanowionemu zarządcy. Dla określenia daty powstania skutków prawnych wszczęcia egzekucji prowadzonej przez zarząd przymusowy przepis art. 910 k.p.c. stosuje się odpowiednio. Odpowiednie stosowanie art. 910 k.p.c. prowadzi do przekonania, że różne terminy obowiązują w stosunku do różnych osób. W stosunku do dłużnika sankcją nieważności objęte są wszelkie czynności prawne dokonane od momentu doręczenia mu postanowienia o wszczęciu egzekucji przez zarząd przymusowy. Względem osób trzecich zobowiązanych wobec dłużnika w ramach prowadzonej przez niego działalności gospodarczej skutki wszczęcia egzekucji powstają z chwilą doręczenia im zawiadomienia, aby świadczenia uiszczały do rąk zarządcy (obowiązek zawiadomienia i wezwania tych osób spoczywa na zarządcy zgodnie z art. 934 k.p.c. w zw. z art. 1064^1 § 2 k.p.c.). W stosunku do każdej osoby, która wiedziała o wszczęciu egzekucji przez zarząd przymusowy, skutki biegną od chwili, gdy powzięła taką wiadomość[640].

Przyjmuje się, że przedmiot zarządu przymusowego jako sposobu zabezpieczenia roszczenia w postępowaniu zabezpieczającym oraz jako sposobu egzekucji jest w zasadzie tożsamy[641], co oznacza wymóg prowadzenia przez obowiązanego przedsiębiorcę działalności gospodarczej przy wykorzystaniu tego przedsiębiorstwa. Odnosząc się do postępowania zabezpieczającego skutkiem ustanowienia zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem jest pozbawienie obowiązanego prawa do sprawowania zarządu. Na mocy art. 752^4 k.p.c. czynności prawne obowiązanego dotyczące majątku objętego zarządem przymusowym podjęte po ustanowieniu zarządu są nieważne. Dla określenia czasu powstania skutków ustanowienia zarządu przepisy art. 910 k.p.c. stosuje się odpowiednio. Nieważność dotyczy wszystkich czynności mających za przedmiot mienie objęte zarządem, w szczególności zbycie i obciążenie.

4. Właściciele przedsiębiorstwa w spadku

Ustawa o zarządzie sukcesyjnym używa sformułowania właściciel przedsiębiorstwa w spadku, które wydaje się niefortunne, bowiem przedsiębiorstwo nie jest rzeczą, a więc nie

[639] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Przedsiębiorca…, s. 190-191.
[640] O. Marcewicz (w:), Kodeks…, art. 1064(9), Nt. 3.
[641] A. Jakubecki, Zbieg…, s. 511 – 512.

sposób mówić o właścicielu przedsiębiorstwa[642]. Jest to skrót myślowy, obrazujący raczej potoczne podejście do własności, które nie ma wiele wspólnego z prawem własności[643]. Z tego uproszczenia zdaje sobie sprawę ustawodawca, który wyjaśnił, że ustawa posługuje się sformułowaniem „własność" przedsiębiorstwa w spadku w odniesieniu do sytuacji, w której prawa do tego mienia przysługują jednemu albo kilku podmiotom. Jest to, oczywiście, uproszczenie, gdyż składniki niematerialne i materialne, o których mowa w art. 55^1 k.c., mają różnorodny charakter i nie wszystkie mogą być przedmiotem prawa własności[644]. Można wskazać, że właściciel przedsiębiorstwa w spadku jest stroną stosunków prawnych zarządu sukcesyjnego - kompetencyjnego i zobowiązaniowego. W ramach stosunku zobowiązaniowego zarządca sukcesyjny jest zobowiązany do wykonywania czynności sprawowania zarządu przedsiębiorstwem w spadku właśnie względem właściciela przedsiębiorstwa spadku. Natomiast w ramach stosunku kompetencyjnego zarządca sukcesyjny ma kompetencję, by sprawować zarząd we własnym imieniu, ale na rachunek właściciela przedsiębiorstwa w spadku, który z kolei jest tą kompetencją związany[645].

W art. 3 u.z.s. ustawodawca wskazał krąg osób, które mogą uzyskać status właścicieli przedsiębiorstwa w spadku. W punkcie pierwszym wymieniono spadkobierców i zapisobiorcę windykacyjnego przedsiębiorstwa w spadku. Do uzyskania statusu właściciela przedsiębiorstwa w spadku konieczne jest formalne potwierdzenie praw do spadku, w tym do przedsiębiorstwa wchodzącego w skład spadku. Dokumentami, którymi spadkobierca lub zapisobierca windykacyjny mogą udowodnić swoje prawa wynikające z dziedziczenia, są postanowienie sądu o stwierdzeniu nabycia spadku albo zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia, albo europejskie poświadczenie spadkowe. Wobec tego do przyznania danej osobie statusu właściciela przedsiębiorstwa w spadku konieczne jest uprzednie przeprowadzenie stosownej procedury notyfikującej czy stwierdzającej taki status[646].

Do kolejnej kategorii właścicieli przedsiębiorstwa w spadku należy małżonek przedsiębiorcy, jeżeli w chwili śmierci przedsiębiorcy przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55^1 k.c. stanowiło w całości mienie przedsiębiorcy i jego małżonka. Jest to konsekwencją regulacji z art. 2 ust. 2 u.z.s., gdyż w takim przypadku przedsiębiorstwo w spadku obejmuje także udział małżonka. Jest tak wówczas, gdy udział ten wynika z istnienia w trakcie trwania

[642] T. Szczurowski, Zarząd…, s. 32
[643] K. Górniak (w:), Prawo…, s. 106.
[644] Zob. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie…, s. 15.
[645] K. Górniak (w:), Prawo…, s. 107.
[646] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 51.

małżeństwa zarówno wspólności ustawowej, jak i współwłasności małżonków w częściach ułamkowych. Małżonek przedsiębiorcy może posiadać uprawnienia właściciela przedsiębiorstwa w spadku nie tylko na podstawie dziedziczenia (jako spadkobierca lub zapisobierca), lecz także z tytułu współwłasności, i kumulować posiadane udziały w przedsiębiorstwie w spadku z tych dwóch tytułów. Wpływa to na wielkość udziału, którym może dysponować jako właściciel przedsiębiorstwa w spadku, i na obliczenie wielkości jego udziału w przedsiębiorstwie w spadku[647]. Po śmierci przedsiębiorcy właściciele wskazani w art. 3 pkt 1 i 2 u.z.s. mogą zbyć przedsiębiorstwo w spadku w całości lub udziały w nim. Wówczas bezpośredni nabywca przedsiębiorstwa w spadku albo udziału w przedsiębiorstwie w spadku również uzyska status właściciela przedsiębiorstwa w spadku.

W czasie działania zarządcy sukcesyjnego właściciele przedsiębiorstwa w spadku tracą swoją kompetencje do zarządzania przedsiębiorstwem w spadku[648]. Osobą wyłącznie upoważnioną do zarządzania nim, w granicach określonych ustawowo, jest zarządca sukcesyjny.

§5. Podstawy i źródła umocowania zarządcy do działania w sferze prawnej przedsiębiorcy

1. Orzeczenie sądu jako podstawa prawna działania zarządcy

Ze względu na podstawę powstania stosunku prawnego można wyróżnić podmioty zarządzające cudzym majątkiem na mocy orzeczenia sądu. Do tej grupy należy zaliczyć syndyka w postępowaniu upadłościowym, zarządcę sanacyjnego w postępowaniu restrukturyzacyjnym oraz zarządcę przymusowego działającego w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym. Warto przy tym zauważyć, że w każdej z tych sytuacji zarządcę ustanawia sąd, natomiast zakres ich uprawnień określa ustawa. Ta możność dokonania przez zarządcę określonych czynności stanowi umocowanie, które wynika z konkretnych przepisów ustawy. Stwierdzenie to wymaga jednak doprecyzowania, bowiem umocowanie zarządcy nie powstaje *ex lege*, ale wymaga wydania przez sąd orzeczenia. Orzeczenie jest natomiast zdarzeniem cywilnoprawnym, z którym ustawodawca wiąże istotne skutki prawne w sferze podmiotu zastępowanego, w postaci przeniesienia uprawnień do sprawowania zarządu określonym majątkiem na zarządcę.

[647] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 56.
[648] K. Kopaczyńska – Pieczniak, Status…, s. 4-11.

Postanowienie o ogłoszeniu upadłości ma charakter konstytutywny. Kreuje nowy stan prawny dotyczący majątku upadłego, który staje się masą upadłości, a także wpływa bezpośrednio na upadłego[649]. W myśl art. 75 ust. 1 pr. up. z dniem ogłoszenia upadłości upadły traci prawo zarządu oraz możliwość korzystania z mienia wchodzącego do masy upadłości i rozporządzania nim. Orzeczenie w postaci postanowienia o ogłoszeniu upadłości jest zdarzeniem prawnym, na mocy którego syndykowi przyznaje się prawa i obowiązki wynikające z ustawy – Prawo upadłościowe. Od momentu powiadomienia syndyka o ogłoszonej upadłości i wyznaczeniu go do tej funkcji odpowiada on za swoje działania lub ich zaniechanie pod rygorem odpowiedzialności zarówno karnej, jak i cywilnej[650].

Podobnie w postępowaniu restrukturyzacyjnym, zgodnie z art. 288 ust. 2 pr. rest. uwzględniając wniosek o otwarcie postępowania sanacyjnego, sąd wydaje postanowienie o otwarciu postępowania sanacyjnego, jednocześnie odbiera zarząd własny dłużnikowi, z wyjątkiem przewidzianym w art. 288 ust. 3 pr. rest. i obligatoryjnie wyznacza zarządcę. Skuteczność i wykonalność postanowienia o otwarciu postępowania sanacyjnego ma znaczenie przede wszystkim dla ustalenia: 1) chwili, od kiedy dłużnik utracił możliwość sprawowania zarządu majątkiem, który od tej chwili staje się masą sanacyjną (art. 294 pr. rest.); 2) kręgu wierzycieli objętych układem i daty, do której naliczane są odsetki w celu ujęcia w spisie wierzytelności; 3) rocznego terminu zawitego na wystąpienie przez zarządcę z powództwem o ustalenie bezskuteczności czynności prawnej (art. 306 ust. 2 pr. rest.)[651].

Wniosek o wszczęcie egzekucji wszczyna tzw. właściwe postępowanie egzekucyjne i zarazem inicjuje jego początkową fazę, która kończy się rozstrzygnięciem w przedmiocie wszczęcia egzekucji[652]. W sytuacji, gdy sąd uzna, że są spełnione przesłanki uzasadniające wszczęcie egzekucji przez zarząd przymusowy, wyda postanowienie o wszczęciu egzekucji. Egzekucja przez zarząd przymusowy jest wszczęta w momencie wydania pozytywnego postanowienia, bez względu na to, kiedy nastąpi jego uprawomocnienie[653]. Równocześnie z wydaniem postanowienia o wszczęciu egzekucji (ustanowienia zarządu przymusowego) sąd powinien powołać zarządcę przymusowego, aby uniknąć rozstrzygania problemu

[649] P. Janda, Prawo…, s. 161.
[650] P. Janda, Prawo…, s. 420.
[651] P. Zimmerman, Prawo…, s. 1447.
[652] O. Marcewicz (w:), Kodeks…, 1064(3), Nt 1.
[653] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1472.

sprawowania zarządu w tzw. okresie przejściowym, tj. od chwili wydania przez sąd postanowienia do momentu objęcia zarządu przez zarządcę przymusowego[654].

W postępowaniu egzekucyjnym wydanie przez sąd postanowienia o wszczęciu egzekucji wywołuje skutki prawne w stosunku do przedsiębiorstwa, jak i przedsiębiorcy. W świetle art. 1064^9 k.p.c. czynności prawne dłużnika dotyczące mienia objętego zarządem dokonane po wszczęciu egzekucji są nieważne. Wydanie postanowienia powoduje przeniesienie kompetencji w zakresie sprawowania zarządu przedsiębiorstwem z dłużnika na zarządcę przymusowego. Podobny skutek występuje w postępowaniu zabezpieczającym, bowiem czynności prawne obowiązanego dotyczące majątku objętego zarządem przymusowym podjęte po ustanowieniu zarządu są nieważne (art. 752^5 k.p.c.), co skutkuje przejściem uprawnień na zarządcę przymusowego.

2. Oświadczenie woli jako podstawa prawna działania zarządcy

Zarządca może działać nie tylko na mocy orzeczenia sądu, ale także na podstawie oświadczenia woli zastępowanego. W tym drugim trybie powołanie stanowi jednostronną czynność prawną osoby uprawnionej. Odnosząc się do zarządu sukcesyjnego osobą uprawnioną będzie przedsiębiorca albo osoby, którym przysługuje po jego śmierci prawo do przedsiębiorstwa w spadku lub udziału w nim, wymienione w art. 12 ust. 1 i 2 u.z.s. Osoby te nie są jednak zobowiązane do powołania zarządcy sukcesyjnego, bowiem takiego wymogu ustawa nie przewiduje. Należy zaznaczyć, że wyjątkowo obok powołania zarządcy na podstawie oświadczenia woli art. 56 ust. 2 u.z.s. przewiduje możliwość powołania zarządcy sukcesyjnego przez sąd, na wniosek osoby uprawnionej, o której mowa w art. 12 u.z.s., które jest jednak możliwe wyłącznie z jednoczesnym odwołaniem również przez sąd poprzedniego zarządcy.

Powołanie zarządcy sukcesyjnego za życia przedsiębiorcy określa art. 9 u.z.s. Przedsiębiorca może powołać zarządcę sukcesyjnego w ten sposób, że wskaże określoną osobę do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego albo zastrzeże, że z chwilą jego śmierci wskazany prokurent stanie się zarządcą sukcesyjnym. Przedsiębiorcy przysługuje

[654] O. Marcewicz (w:), Kodeks…, art. 1064(3), Nt 5.

pierwszorzędne prawo ustanowienia zarządcy sukcesyjnego w drodze czynności prawnej *mortis causa,* wywołującej skutki prawne z chwilą jego śmierci[655].

Oświadczenie woli przedsiębiorcy o powołaniu zarządcy sukcesyjnego powinno być sporządzone w formie pisemnej pod rygorem nieważności, zgodnie z art. 9 ust. 2 u.z.s. Oznacza to więc, że oświadczenie takie powinno zawierać co najmniej własnoręczny podpis na dokumencie zawierającym treść oświadczenia. Zgodnie z art. 78^1 § 2 k.c., do zachowania wymogu formy pisemnej wystarczająca jest również forma elektroniczna, czyli oświadczenie w postaci elektronicznej opatrzone kwalifikowanym podpisem elektronicznym (art. 78^1 § 1 k.c.). Wymóg ten spełnia także na przykład forma aktu notarialnego, forma pisemna z urzędowym poświadczeniem daty czy z urzędowym poświadczeniem podpisu, nie spełnia go natomiast forma dokumentowa, o której mowa w art. 77^2 k.c. Do ustanowienia zarządu sukcesyjnego nie wystarczy wskazanie określonej osoby do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego lub zastrzeżenie (wskazanie), iż z chwilą śmierci przedsiębiorcy określony prokurent staje się zarządcą sukcesyjnym. Potrzebne jest jeszcze złożenie wniosku do CEIDG (art. 10 u.z.s.). Zgodnie z art. 15 ust. 1a u.c.i.d.g. wraz z wnioskiem o zmianę wpisu w CEIDG obejmującą wpisanie danych tj. dane zarządcy sukcesyjnego oraz dane zastępczego zarządcy, przedsiębiorca składa oświadczenie, że zarządca sukcesyjny wyraził zgodę na pełnienie tej funkcji. Oświadczenie to składa pod rygorem odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia.

Przedsiębiorca może również zastrzec, że wskazany przez niego prokurent stanie się zarządcą sukcesyjnym z chwilą jego śmierci. Bez względu na rodzaj prokury przedsiębiorca może go ustanowić zarządcą sukcesyjnym. Tak więc, nawet jeżeli będzie to prokura łączna, przewidująca reprezentację łączną trzech prokurentów, to przedsiębiorca może jednego z nich ustanowić zarządcą sukcesyjnym i jeżeli złoży wniosek w tym zakresie do CEIDG, taka osoba skutecznie zostanie ustanowiona zarządcą sukcesyjnym[656].

Powołanie zarządcy sukcesyjnego po śmierci przedsiębiorcy wymaga realizacji następujących działań: oświadczenia o powołaniu zarządcy sukcesyjnego, złożonego przez osobę uprawnioną do przedsiębiorstwa w spadku; wyrażenia zgody przez inne osoby uprawnione do przedsiębiorstwa w spadku, których udział (wraz z powołującym) w tym przedsiębiorstwie przekracza 85/100; złożenia stosownych oświadczeń, w tym

[655] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4-11. Odmienny pogląd zgodnie z którym powołanie zarządcy sukcesyjnego przez przedsiębiorcę jest czynnością prawną *inter vivos* wyraził K. Grzegorczyk (w:), Prawo…, s. 183.

[656] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 37.

o wyrażeniu zgody na pełnienie funkcji przez zarządcę sukcesyjnego. Czynności te wymagają formy aktu notarialnego, przy czym zarówno zgody współuprawnionych, jak też oświadczenie oraz zgoda powoływanego mogą nastąpić przed bądź równocześnie z oświadczeniem o powołaniu. Następnie notariusz sporządza tzw. akt powołania zarządcy sukcesyjnego, po czym zgłasza dokonane powołanie do CEIDG, zaś powołany zarządca pełni funkcję od momentu dokonania wpisu do CEIDG (art. 12 ust. 9 i 11 u.z.s.)[657]. Powołanie zarządcy sukcesyjnego jest jednostronną czynnością prawną upoważniającą osób uprawnionych do przedsiębiorstwa w spadku, na mocy której zarządca sukcesyjny uzyskuje kompetencję do sprawowania zarządu przedsiębiorstwem w spadku.

§6. Tryb ustanowienia zarządcy

1. Tryb ustanowienia syndyka

W świetle art. 20 ust. 1 pr. up. wniosek o ogłoszenie upadłości może złożyć każdy z wierzycieli osobistych dłużnika, co stanowi ich uprawnienie. Dłużnik natomiast jest uprawniony i jednocześnie zobowiązany do złożenia wniosku, którego niedopełnienie wiąże się ze skutkami cywilnoprawnymi, jak i karnoprawnymi[658]. Na podstawie art. 20 ust. 2 pkt 1-9 pr. up. wniosek o ogłoszenie upadłości mogą złożyć także:

1) wspólnicy osobowych spółek handlowych, którzy odpowiadają za zobowiązania bez ograniczenia;
2) każdy kto ma prawo do prowadzenia spraw i reprezentacji na podstawie ustawy, umowy lub statutu w stosunku do osób prawnych i podmiotów ustawowych;
3) likwidatorzy w spółkach prawa handlowego;
4) kurator ustanowiony na mocy art. 42 § 1 k.c.;
5) organ założycielski przedsiębiorstwa państwowego;
6) pełnomocnik Rządu, państwowa osoba prawna, organ lub inna jednostka uprawniona do wykonywania praw z akcji lub udziałów należących do Skarbu Państwa w stosunku do jednoosobowej spółki Skarbu Państwa;
7) organ udzielający pomocy w stosunku do dłużnika, któremu została udzielona pomoc publiczna o wartości przekraczającej 100 000 euro;

[657] P. Bender (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, t. IVC, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 12, Nb 6.
[658] P. Zimmerman, Prawo…, s. 48.

8) zarządca ustanowiony w postępowaniu egzekucyjnym przez zarząd przymusowy albo przez sprzedaż przedsiębiorstwa, na podstawie Kodeksu postępowania cywilnego;
9) spółka dominująca w stosunku do spółki zależnej uczestniczącej w grupie spółek.

Syndyka wyznacza sąd upadłościowy. Sądem upadłościowym jest sąd rejonowy – sąd gospodarczy. Sprawy o ogłoszenie upadłości rozpoznaje sąd upadłościowy w składzie trzech sędziów zawodowych (art. 18 pr. up.). Sąd w postanowieniu o ogłoszeniu upadłości wskazuje syndyka z imienia i nazwiska oraz podaje jego numer licencji doradcy restrukturyzacyjnego (art. 51 ust. 1 pkt 6 pr. up. w zw. z art. 157 ust. 5 pr. up.) lub w przypadku spółki handlowej (art. 157 ust. 2 pr. up.) podaje jej pełną nazwę ze wskazaniem jej numeru w Krajowym Rejestrze Sądowym (art. 157 ust. 5 pr. up.). W postępowaniu upadłościowym zasadą jest orzekanie sądu na posiedzeniu niejawnym, zarówno w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości, jak i w postępowaniu toczącym się po ogłoszeniu upadłości (art. 214 pr. up.). To jednak, że sprawa podlega rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym, nie oznacza wyłączności tego posiedzenia[659].

Sprawy o ogłoszenie upadłości rozpoznaje sąd właściwy dla głównego ośrodka podstawowej działalności dłużnika, czyli miejsca, w którym dłużnik regularnie zarządza swoją działalnością o charakterze ekonomicznym i które jako takie jest rozpoznawalne dla osób trzecich (art. 19 ust. 1 i 1a pr. up.). W przypadku osoby prawnej oraz jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, domniemywa się, że głównym ośrodkiem jej podstawowej działalności jest miejsce siedziby (art. 19 ust. 1b pr. up.).

W przypadku osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą lub zawodową domniemywa się, że głównym ośrodkiem jej podstawowej działalności jest główne miejsce wykonywania działalności gospodarczej lub zawodowej, zaś w przypadku każdej innej osoby fizycznej domniemywa się, że głównym ośrodkiem podstawowej działalności jest miejsce zwykłego pobytu tej osoby (art. 19 ust. 1c pr. up.).

Jeżeli dłużnik nie ma w Rzeczypospolitej Polskiej głównego ośrodka podstawowej działalności, właściwy jest sąd miejsca zwykłego pobytu albo siedziby dłużnika, a jeżeli dłużnik nie ma w Rzeczypospolitej Polskiej miejsca zwykłego pobytu albo siedziby, właściwy jest sąd, w którego obszarze znajduje się majątek dłużnika. (art. 19 ust. 3 pr. up.).

[659] S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 76.

Zdarzają się sytuacje, gdy dopiero w toku postępowania okazuje się, że właściwy jest inny sąd. W takich wypadkach sprawę przekazuje się temu nowemu, właściwemu sądowi. Decyzja ta wiąże zarówno strony, gdyż na postanowienie o przekazaniu sprawy nie przysługuje zażalenie, jak i sąd, któremu sprawa została przekazana (art. 19 ust. 4 pr. up.). Czynności dokonane w sądzie niewłaściwym pozostają w mocy. Przekazanie sprawy według właściwości jest dopuszczalne tylko do chwili ogłoszenia upadłości. Po tej chwili, nawet gdyby syndyk ustalił, iż miejsce, w którym znajduje się główny ośrodek podstawowej działalności dłużnika znajduje się w zupełnie innym okręgu sądowym, sprawa toczy się w sądzie, który ogłosił upadłość (art. 19 ust. 5 pr. up.).

2. Tryb ustanowienia zarządcy sanacyjnego

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pr. rest. postępowanie restrukturyzacyjne wszczyna się na wniosek restrukturyzacyjny złożony przez dłużnika, o ile ustawa nie stanowi inaczej. Wyjątek od tej zasady został przewidziany w art. 283 ust. 1 i ust. 2 pr. rest., który przewiduje, że wniosek o otwarcie postępowania sanacyjnego dotyczący osoby prawnej, obok dłużnika, może także złożyć kurator ustanowiony w trybie art. 42 § 1 k.c. oraz wierzyciel osobisty, o ile dłużnik jest niewypłacalną osobą prawną.

Sądem właściwym rzeczowo i funkcjonalnie w sprawach rozpoznawanych w postępowaniu restrukturyzacyjnym jest sąd rejonowy – sąd gospodarczy (art. 14 ust. 1 pr. rest.). Sąd orzeka w składzie jednego sędziego. Wyjątek od tej zasady stanowi rozpoznanie zażalenia na postanowienie sędziego-komisarza oraz w przedmiocie wynagrodzenia nadzorcy sądowego albo zarządcy w postępowaniu układowym i sanacyjnym, wówczas sąd orzeka w składzie trzech sędziów zawodowych (art. 14 ust. 2 pr. rest.).

Właściwość miejscową sądu ustala się na podstawie miejsca głównego ośrodka podstawowej działalności dłużnika (art. 15 ust. 1 pr. rest.). Przez to pojęcie należy rozumieć miejsce, w którym dłużnik regularnie zarządza swoją działalnością o charakterze ekonomicznym i które jako takie jest rozpoznawalne dla osób trzecich (art. 15 ust. 2 pr. rest.). W przypadku osoby prawnej oraz jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, domniemywa się, że głównym ośrodkiem jej podstawowej działalności jest miejsce wskazane jako siedziba (art. 15 ust. 3 pr. rest.). Natomiast w przypadku osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą lub zawodową domniemywa się, że głównym ośrodkiem jej podstawowej działalności jest główne miejsce wykonywania działalności gospodarczej lub zawodowej (art. 15 ust. 4

pr. rest.). W przypadku każdej innej osoby fizycznej domniemywa się, że głównym ośrodkiem podstawowej działalności jest miejsce zwykłego pobytu tej osoby (art. 15 ust. 5 pr. rest.). W sytuacji, gdy dłużnik nie ma w Rzeczypospolitej Polskiej głównego ośrodka podstawowej działalności, to właściwy jest sąd miejsca zwykłego pobytu albo siedziby dłużnika, a gdy dłużnik nie ma w Rzeczypospolitej Polskiej miejsca zwykłego pobytu albo siedziby, właściwy jest sąd, w którego obszarze znajduje się majątek dłużnika (art. 15 ust. 6 pr. rest.).

W świetle art. 288 ust. 1 pr. rest. do rozpoznania wniosku o otwarcie postępowania sanacyjnego przepis art. 270 pr. rest. stosuje się odpowiednio. W związku z tym sąd rozpoznaje wniosek o otwarcie postępowania sanacyjnego na posiedzeniu niejawnym w terminie dwóch tygodni od dnia złożenia wniosku, chyba że istnieje konieczność wyznaczenia rozprawy. W takim przypadku wniosek rozpoznaje się w terminie sześciu tygodni. W obu przypadkach mowa jest o terminach instrukcyjnych, których przekroczenie nie rodzi żadnych skutków procesowych[660].

3. Tryb ustanowienia zarządcy przymusowego

Wszczęcie egzekucji przez zarząd przymusowy – poza przypadkiem, gdy następuje na wniosek wierzyciela (art. 796 § 1 k.p.c.) – możliwe jest także z urzędu na żądanie sądu (art. 796 § 2 k.p.c.), a także na żądanie uprawnionego organu (art. 796 §3 k.p.c.). Uprawnionym do zgłoszenia wniosku o wszczęcie egzekucji przez zarząd przymusowy nie jest natomiast dłużnik, który niejednokrotnie może być zainteresowanym w zastosowaniu tego sposobu egzekucji, aby zapobiec sprzedaży przedsiębiorstwa w całości albo poszczególnych jego składników mających podstawowe znaczenie dla prowadzonej przez niego działalności gospodarczej[661]. We wniosku należy – poza ogólnymi wymaganiami stawianymi wnioskowi o wszczęcie egzekucji – dokładnie określić przedsiębiorstwo albo jego część, a ponadto należy dołączyć informacje komornika o wszystkich postępowaniach egzekucyjnych, prowadzonych przeciwko dłużnikowi z mienia wchodzącego w skład przedsiębiorstwa[662].

W świetle art. 1064^4 k.p.c. do prowadzenia egzekucji przez zarząd przymusowy właściwy jest sąd, w którego okręgu znajduje się siedziba przedsiębiorstwa lub w którego okręgu jest

[660] P. Filipiak (w:), Prawo…, art. 288.
[661] J. Jagieła (w:), Kodeks…, s. 1382.
[662] H. Pietrzykowski (w:), Kodeks…, s. 1100.

położone gospodarstwo rolne. Jeżeli egzekucja ograniczona jest do części przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego, właściwy jest sąd, w którego okręgu część ta się znajduje. Wskazuje się, że właściwość z art. 1064^4 k.p.c. ma charakter właściwości wyłącznej[663]. Wydaje się, że egzekucja przez zarząd przymusowy powinna być prowadzona w wydziale cywilnym sądu rejonowego[664]. Aktualnie, wobec katalogu spraw gospodarczych podlegających rozpoznaniu przez wydziały gospodarcze, które zostały wymienione w art. 458^2 k.p.c. nie ma wątpliwości, że wydziały gospodarcze sądów rejonowych nie są właściwe do prowadzenia egzekucji przez zarząd przymusowy. Zgodnie z art. 10a p.u.s.p. sądy gospodarcze rozpoznają sprawy gospodarcze oraz inne sprawy z zakresu prawa gospodarczego i cywilnego należące do ich właściwości z mocy przepisów odrębnych. Kodeks postępowania cywilnego o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, jak i o postępowaniu egzekucyjnym nie wprowadzają właściwości sądów gospodarczych w egzekucji przez zarząd przymusowy. Ponadto z art. 12 § 1 pkt 7 lit. j p.u.s.p. wprost wynika przekazanie egzekucji przez zarząd przymusowy, do właściwości wydziałów egzekucyjnych w sądach rejonowych, nie zaś wydziałów gospodarczych. Jako postulat *de lege ferenda* można zgłosić przekazanie prowadzenia egzekucji przez zarząd przymusowy nad przedsiębiorstwem kognicji sądów gospodarczych. Uzasadnione jest to stopniem skomplikowania tego sposobu egzekucji, a w konsekwencji potrzebą posiadania przez sędziów orzekających wyspecjalizowanej wiedzy w zakresie stosunków gospodarczych[665].

W postępowaniu zabezpieczającym sądem właściwym jest sąd rejonowy w którego okręgu znajduje się siedziba przedsiębiorstwa obowiązanego[666]. Postanowienie o ustanowieniu zarządcy stanowi podstawę do wprowadzenia go w zarząd. Postanowienie to nie wymaga nadawania mu klauzuli wykonalności. Jeżeli zarządca przy obejmowaniu zarządu napotyka na przeszkody wprowadzenia zarządcy w zarząd dokonuje komornik.

4. Tryb ustanowienia zarządcy sukcesyjnego

Zgodnie z art. 6 u.z.s. do ustanowienia zarządu sukcesyjnego wymagane jest: 1) powołanie zarządcy sukcesyjnego; 2) wyrażenie zgody osoby powołanej na pełnienie tej funkcji; 3) dokonanie wpisu zarządcy sukcesyjnego do CEIDG. Artykuł ten formułuje

[663]M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1452.

[664] A. Sadza (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. nacz. P. Rylski, red. cz. III, A. Olaś, Warszawa 2023, art. 1064 (4), Nb 3.

[665] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1456.

[666] A. Banaszewska (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. nacz. P. Rylski, red. cz. III A. Olaś, Warszawa 2025, art. 752(4), Nb. 3.

warunki konieczne, od których jest uzależniona możliwość funkcjonowania w obrocie prawnym zarządu sukcesyjnego, czyli w rezultacie możliwość działania zarządcy sukcesyjnego w imieniu własnym na rzecz właściciela przedsiębiorstwa w spadku. Wskazane warunki są jednocześnie kolejnymi etapami ustanowienia zarządu sukcesyjnego, które następują kolejno po sobie[667].

Artykuł ten wskazuje, że ustawa o zarządzie sukcesyjnym rozróżnia dwie instytucje prawne: ustanowienie zarządu sukcesyjnego oraz powołanie zarządcy sukcesyjnego. Ustanowienie zarządu sukcesyjnego powoduje zmianę sytuacji prawnej przedsiębiorstwa w spadku i związanych z nim podmiotów (małżonka przedsiębiorcy, spadkobierców, wierzycieli i dłużników, właścicieli przedsiębiorstwa w spadku). W wyniku ustanowienia zarządu sukcesyjnego zaczynają obowiązywać przepisy ustawy o zarządzie sukcesyjnym, na mocy której kompetencje w zakresie sprawowania zarządu przejmuje zarządca sukcesyjny[668]. Zarząd sukcesyjny może być ustanowiony tylko jeden raz. Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 1 u.z.s., jeżeli zarządcę sukcesyjnego powołał przedsiębiorca i dopełnił pozostałych formalności w tym zakresie, zarząd sukcesyjny ustanowiony jest wówczas z chwilą jego śmierci. Jeżeli natomiast zarządcę sukcesyjnego powołają osoby wskazane w art. 12 u.z.s. po śmierci przedsiębiorcy, zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 2 u.z.s. zarząd sukcesyjny ustanowiony jest z chwilą dokonania wpisu do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej zarządcy sukcesyjnego.

Pierwszym warunkiem ustanowienia zarządu sukcesyjnego jest powołanie zarządcy sukcesyjnego przez osoby legitymowane czynnie do jego powołania określone w art. 9 u.z.s. (w sytuacji, gdy powołania dokonuje przedsiębiorca za życia) oraz w art. 12 u.z.s. (w sytuacji, gdy powołanie następuje przez osoby uprawnione po śmierci przedsiębiorcy). Powołanie zarządcy sukcesyjnego jest oświadczniem woli osoby uprawnionej, z wyjątkiem powołania zarządcy sukcesyjnego przez sąd w trybie art. 56 ust. 2 u.z.s.[669]. W odróżnieniu od ustanowienia zarządu sukcesyjnego osobę zarządcy sukcesyjnego można powoływać więcej niż raz, na przykład w razie śmierci powołanego zarządcy sukcesyjnego, jego rezygnacji lub odwołania[670].

Drugi z warunków dotyczy oświadczenia woli osoby fizycznej zawierającego zgodę na pełnienie tej funkcji w określonym przedsiębiorstwie w spadku po śmierci jego

[667] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 73.
[668] K. Grzegorczyk (w:), Prawo…, s. 142.
[669] *Ibidem*.
[670] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 72.

właściciela. Zgoda zarządcy sukcesyjnego powinna być wyrażona w tej samej formie, która wymagana jest do powołania zarządcy (czyli forma pisemna pod rygorem nieważności, jeśli zarządcę powołuje przedsiębiorca - art. 9 ust. 2 u.z.s., oraz forma aktu notarialnego przybierającego postać protokołu w razie powołania zarządcy po śmierci przedsiębiorcy, co zdaje się wynikać z art. 12 ust. 8 u.z.s. oraz z art. 95zc § 1 pkt 5 pr. not.)[671].

Trzecim niezbędnym warunkiem jest dokonanie wpisu do CEIDG zarządcy sukcesyjnego. W przypadku powołania zarządcy przez przedsiębiorcę wpis do CEIDG ma charakter deklaratywny, bowiem nie powoduje jeszcze jego ustanowienia, gdyż ten skutek prawny następuje z chwilą śmierci przedsiębiorcy[672]. W przypadku gdy zarządca sukcesyjny zostaje powołany po śmierci przedsiębiorcy, wpis ten ma charakter konstytutywny, a zarząd sukcesyjny zostaje ustanowiony na skutek dokonania wpisu zarządcy sukcesyjnego do CEIDG[673].

§7. Wpływ ustanowienia zarządcy masy majątkowej na działalność organów

W postępowaniu upadłościowym ogłoszenie upadłości nie wpływa na zdolność prawną upadłego ani na jego zdolność do czynności prawnych co wynika z art. 185 ust. 2 pr. up. W postępowaniu restrukturyzacyjnym otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego również nie ma wpływu na zdolność prawną oraz zdolność do czynności prawnych dłużnika, zgodnie z art. 66 ust. 1 pr. rest. W świetle tych przepisów upadły (dłużnik) pozostaje podmiotem wszelkich praw i obowiązków, które mu przysługiwały w chwili ogłoszenia upadłości (otwarcia postępowania sanacyjnego), dlatego też organy osoby prawnej lub innej jednostki organizacyjnej zachowują swój byt prawny[674]. Oznacza to, że organy zarządzające, nadzorcze i uchwałodawcze upadłego (dłużnika) nie są pozbawione możliwości działania, z tym zastrzeżeniem, iż nie obejmują one prawa do zarządzania majątkiem stanowiącym masę upadłości (masę sanacyjną), z uwagi na art. 75 pr. up. i art. 288 ust. 2 pr. rest. W tym kontekście kompetencje organów zarządzających zostaną istotnie ograniczone, z uwagi na przeniesienie uprawnień w zakresie prowadzenia spraw i reprezentacji określoną masą majątkową na zarządcę.

Niemniej jednak w postępowaniu sanacyjnym zgodnie z art. 288 ust. 3 pr. rest., jeżeli skuteczne przeprowadzenie postępowania sanacyjnego wymaga osobistego udziału dłużnika

[671] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 74.
[672] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 -11.
[673] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 75 – 76.
[674] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 673.

lub jego reprezentantów, a jednocześnie dają oni gwarancję należytego sprawowania zarządu, sąd może zezwolić dłużnikowi na wykonywanie zarządu nad całością lub częścią przedsiębiorstwa w zakresie nieprzekraczającym zakresu zwykłego zarządu. W takim wypadku zarówno zarządca, jak i dłużnik są uprawnieni do wykonywania zwykłego zarządu, natomiast czynności przekraczające zwykły zarząd stanowią wyłączną kompetencję zarządcy[675]. Wówczas dłużnik przez organy zarządzające może w ramach zwykłego zarządu dokonywać czynności prawnych i faktycznych, co nawiązuje do szerokiego rozumienia terminu zarządu.

W sytuacji ustanowienia syndyka (zarządcy sanacyjnego) organy uchwałodawcze również będą posiadać ograniczone kompetencje. Posiadają one uprawnienia korporacyjne (na przykład do zmian aktów ustrojowych), zaś w sprawach majątkowych posiadają kompetencje tylko w stosunku do mienia niewchodzącego w skład masy upadłości (masy sanacyjnej)[676]. Warto zwrócić uwagę na rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego w Katowicach który uznał, że zgromadzenie wspólników po ogłoszeniu upadłości spółki nie jest władne podjąć uchwały, o której mowa w art. 228 pkt 2 k.s.h. Jednocześnie, w ocenie sądu, brak jest podstaw prawnych do tego, aby syndyk wykonał powyższą czynność w zastępstwie zgromadzenia wspólników. W konkluzji sąd uznał, że syndyk masy upadłości nie jest legitymowany do dochodzenia roszczenia odszkodowawczego na podstawie art. 239 § 1 k.s.h. od członka zarządu spółki z o.o.[677]. Podobnie na gruncie postępowania sanacyjnego organ uchwałodawczy będzie mógł podejmować uchwały w sprawach niemajątkowych i majątkowych niezwiązanych z masą sanacyjną. Z istoty rzeczy organ uchwałodawczy nie decyduje o przeznaczeniu wykazanego zysku czy sposobie pokrycia straty, ma natomiast kompetencję do m.in. udzielania absolutorium członkom organów zarządzających i kontrolnych, powoływania i odwoływania członków organów zarządzających i kontrolnych[678]. Odnosząc się do organów nadzorczych, które sprawują kontrolę nad organami zarządzającymi, zachowują one swoje kompetencje w stosunku do mienia wyłączonego z masy upadłości (sanacyjnej). Mogą wykonywać uprawnienia korporacyjne, na przykład w zakresie powoływania i odwoływania członków organów zarządzających, opiniowania spraw kierowanych do organu stanowiącego. Nie mają one uprawnienia

[675] P. Zimmerman, Prawo…, s. 1147.
[676] P. Zimmerman, Prawo…, s. 356.
[677] Wyrok z dnia 6 grudnia 2017 r., V ACa 712/17, LEX nr 2418145.
[678] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 673.

do kontroli czynności syndyka, podlega on bowiem nadzorowi ze strony sędziego-komisarza i rady wierzycieli[679].

Powyższe uwagi można również odnieść do postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego, co oznacza, że organy zarządzające, nadzorcze i uchwałodawcze dłużnika (obowiązanego) nie są pozbawione możliwości działania w tych postępowaniach, z tym zastrzeżeniem, iż nie obejmują one prawa do zarządzania przedsiębiorstwem, z uwagi na art. 1064^9 k.p.c. i art. 752^5 k.p.c. W największym stopniu zostanie ograniczona możliwość działania organów zarządzających, bowiem kompetencja w zakresie sprawowania zarządu zostaje przeniesiona na zarządcę przymusowego, zaś organy nadzorcze i stanowiące będą mogły podejmować czynności niezwiązane z mieniem objętym zarządem (przedsiębiorstwem).

§8. Wpływ ustanowienia zarządcy na udzielone pełnomocnictwo, w tym prokurę

1. Syndyk a prokurent i pełnomocnik

Prokura jest szczególnym rodzajem pełnomocnictwa. Zgodnie z art. 109^1 § 1 k.c. prokura jest pełnomocnictwem udzielonym przez przedsiębiorcę podlegającego obowiązkowi wpisu do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej albo do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego. Inaczej niż w przypadku innych pełnomocnictw, zakres umocowania prokurenta wynika z ustawy i obejmuje umocowanie do czynności sądowych oraz pozasądowych, jakie są związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Umocowanie z ustawy nie obejmuje jednak czynności prawnych, wymagających uzyskania od prokurenta pełnomocnictwa szczególnego, określonych w art. 109^3 k.c. W kontekście postępowania upadłościowego powstaje pytanie, czy i w jakim zakresie syndyk, ewentualnie upadły może posłużyć się osobami trzecimi w wykonywaniu swoich uprawnień przede wszystkim prokurentem lub pełnomocnikiem. W szczególności należy zwrócić uwagę na art. 109^7 § 2 k.c., który reguluje kwestię wygaśnięcia prokury między innymi z chwilą ogłoszenia upadłości. Do wygaśnięcia prokury dochodzi bez potrzeby dokonania jakichkolwiek czynności przez upadłego przedsiębiorcę czy jego wierzycieli[680]. Podmiot w upadłości dalej jednak funkcjonuje, aż do zakończenia postępowania upadłościowego i wykreślenia go z rejestru. Nadal jest przedsiębiorcą

[679] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 673.
[680] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks…, s. 701 – 702.

wpisanym do rejestru, a zatem teoretycznie spełnia przesłanki umożliwiające ustanowienie nowego prokurenta[681].

Sąd Najwyższy w jednej z uchwał opowiedział się jednoznacznie za obowiązywaniem zakazu ustanawiania prokury w toku postępowania upadłościowego[682]. Biorąc pod uwagę fakt, że upadły zostaje pozbawiony możliwości zarządzania swoim majątkiem, w skład którego wchodzi przedsiębiorstwo, to nie ma podstaw do tego, aby mógł się posługiwać prokurentem. Co więcej, prokura uprawniająca do działania w imieniu upadłego jest nie do pogodzenia z obowiązkami syndyka, który działa w imieniu własnym, ale na rachunek upadłego. W tym kontekście czynności dokonywane przez prokurenta mogłyby prowadzić do obchodzenia zakazu prowadzenia zarządu przez upadłego. Wykładnia językowa, systemowa i funkcjonalna przepisów o prokurze oraz przepisów prawa upadłościowego przemawia wyraźnie przeciwko dopuszczalności posługiwania się prokurentem po ogłoszeniu upadłości. Wnioski wynikające z wykładni językowej i systemowej art. 109^7 k.c. pozostają w zgodzie z funkcją prokury i postępowania upadłościowego. Prokurent dokonuje czynności prawnych związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Biorąc pod uwagę, że upadły jest pozbawiony zarządu, to nie może istnieć pełnomocnictwo uprawniające inne osoby niż syndyk do sprawowania zarządu masą upadłości (przedsiębiorstwem upadłego)[683]. Przyjęcie poglądu o niemożności ustanowienia prokury w postępowaniu upadłościowym przez upadłego powoduje konieczność przyjęcia braku możliwości dokonywania czynności prawnych przez prokurenta[684].

Sceptycznie należy natomiast ocenić sygnalizowaną przez Sąd Najwyższy potrzebę odróżnienia upadłości, po ogłoszeniu której pozbawiono upadłego prawa zarządu jego majątkiem oraz takiej, której ten skutek nie towarzyszy. Nawet w razie utrzymania zarządu własnego dłużnika przeciwko możliwości udzielania prokury w toku postępowania upadłościowego przemawia kontekst celowościowy tej instytucji oraz ograniczony zakres kompetencji upadłego[685]. W doktrynie nie ma natomiast jednolitego stanowiska co do tego,

[681] K. Osajda (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 799.
[682] Uchwała Sądu Najwyższego z 21.7.2006 r., III CZP 45/06, OSNC 2007, Nr 5, poz. 65, s. 7.
[683] Uchwała Sądu Najwyższego z 21.7.2006 r., III CZP 45/06, OSNC 2007, Nr 5, poz. 65, s. 7.
[684] P. Pinior (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2018, s. 910; A. Witosz, Prokura, a upadłość po wejściu w życie prawa upadłościowego i naprawczego, Prawo Spółek, nr 6, Warszawa 2007, s. 9.
[685] Podobnie F. Zedler, Glosa do uchw. SN z 21.7.2006 r., III CZP 45/06, OSP 2008, Nr 1, poz. 10; Odmiennie: M. Warciński, Prokura po ogłoszeniu upadłości, PS 2007/4, s. 71; Z. Miczek, M. Załucki, Niektóre zagadnienia prokury na tle nowego prawa upadłościowego i naprawczego, Przegląd Prawa Handlowego 2004, nr 7, s. 42; A. Witosz, Prokura…, s. 10.

czy prokura wygasa również w razie ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu. Na gruncie już wspomnianej wyżej uchwały Sąd Najwyższy orzekł, iż prokura gaśnie również w razie ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu[686]. Uchwała ta była szeroko glosowana [687]. Aktualnie spór ten stracił swoją dotychczasową doniosłość. Możliwość zawarcia układu w toku postępowania upadłościowego stanowi bowiem wyjątek (zob. art. 266a–266f pr. up.). Z kolei postępowania restrukturyzacyjne, wszczynane w razie zagrożenia niewypłacalnością oraz zmierzające do utrzymania przedsiębiorstwa i zawarcia układu zostały unormowane w prawie restrukturyzacyjnym, w którym wpływ otwarcia postępowania konkretnego rodzaju na istnienie prokury został wyraźnie uregulowany[688]. Należy podkreślić, że zakres zastosowania art. 109^7 § 2 k.c. obejmuje *explicite* wyłącznie ogłoszenie upadłości, nie dotyczy natomiast oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości ze względu na tzw. ubóstwo masy, a więc w sytuacji, w której majątek w całości lub majątek niezabezpieczony rzeczowo nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania lub wystarcza jedynie na zaspokojenie tych kosztów. Zgodnie z art. 13 ust. 2a pr. up., sąd upadłościowy ustala wówczas, czy materiał zgromadzony w sprawie daje podstawę do rozwiązania podmiotu wpisanego do Krajowego Rejestru Sądowego bez przeprowadzania postępowania likwidacyjnego, na zasadach określonych w art. 25a i nast. u.k.r.s.. Wygaśnięcie prokury nastąpi w takim przypadku z chwilą wykreślenia podmiotu z rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego[689].

Przyjmuje się, że syndyk również nie może ustanowić prokury[690], bowiem jest on zobowiązany do samodzielnego prowadzenia przedsiębiorstwa, przy ewentualnej pomocy innych organów postępowania upadłościowego oraz pełnomocników[691]. Zgodnie z art. 161 ust. 1 pr. up. syndyk może udzielać pełnomocnictw do dokonywania czynności prawnych. Może też udzielać pełnomocnictw procesowych w postępowaniach sądowych, administracyjnych, sądowoadministracyjnych i przed sądami polubownymi. Zgodnie z art. 161 ust. 2 pr. up. za szkodę wyrządzoną przez pełnomocników syndyk odpowiada jak za

[686] Uchwała Sądu Najwyższego z 21.7.2006 r., III CZP 45/06, OSNC 2007, Nr 5, poz. 65, s. 7.

[687] Glosy krytyczne albo częściowo krytyczne zob. m.in.: R. Adamus, Prokura a upadłość z możliwością zawarcia układu z zarządem własnym - glosa - III CZP 45/06, Monitor Prawniczy 2007, nr 15, str. 859-863; J. Grykiel, Ogłoszenie upadłości a wygaśnięcie prokury – glosa – III CZP 45/06, Monitor Prawniczy 2009, nr 10, str. 563-567; A. Witosz, Prokura…, s. 2-11.

[688] A. Herbet (w:), Zobowiązania…, s. 1222.

[689] A. Herbet (w:), Zobowiązania…, s. 1217.

[690] A. Witosz, Konsekwencje praktyczne uchwał SN III CZP 45/06 i PZP 1/10 odnośnie do zakresu pojęcia upadłość w rozumieniu art. 543 Prawa upadłościowego i naprawczego, Studia Oeconomica Posnaniensia 2015, vol. 3, nr 3, s. 23 i n.; P. Zimmerman, Prawo…, s. 317.

[691] S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 454.

działanie własne. Odpowiedzialność ta jest najbardziej zbliżona do odpowiedzialności na zasadzie ryzyka. Niezależnie od staranności, jaka zostanie poświęcona na dokonanie wyboru, syndyk nie będzie mógł uchronić się przed odpowiedzialnością za skutki działań pełnomocnika[692]. Przepis ten, jak również inne, nie upoważniają syndyka do ustanowienia prokury. Artykuł 161 pr. up. stanowi regulację szczególną i dlatego powinien podlegać ścisłej wykładni. Należy zauważyć, że prokura obejmuje umocowanie do czynności sądowych i pozasądowych, jakie są związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa, w przypadku zaś postępowania upadłościowego zasadniczym zadaniem syndyka jest przeprowadzenie likwidacji masy upadłości (w tym przedsiębiorstwa)[693]. Nie można również zapominać, że dalsze prowadzenie przedsiębiorstwa przez syndyka powinno być wyjątkiem w postępowaniu upadłościowym[694]. Pełnomocnictwo udzielane przez syndyka ma charakter szczególny, co wynika z faktu, iż syndyk dokonując czynności prawnych w sprawach masy upadłości, działa w imieniu własnym, lecz na rachunek upadłego. Pełnomocnik ustanowiony przez syndyka będzie działać bezpośrednio w imieniu i na rzecz syndyka.

2. Zarządca sanacyjny a prokurent i pełnomocnik

W świetle art. 293 zd. 1 pr. rest., otwarcie postępowania sanacyjnego powoduje wygaśnięcie prokury oraz innych pełnomocnictw udzielonych przez dłużnika. Podobnie jak w przypadku postępowania upadłościowego, taka regulacja związana jest z normatywnym celem postępowania sanacyjnego (art. 3 ust. 1 i ust. 5 pr. rest.) oraz z faktem, iż zwykle otwarcie tego postępowania wiąże się z pozbawieniem dłużnika zarządu majątkiem stanowiącym masę sanacyjną. Wyjątek stanowi sytuacja, o której mowa w art. 288 ust. 3 pr. rest., gdy skuteczne przeprowadzenie postępowania sanacyjnego wymaga osobistego udziału dłużnika lub jego reprezentantów, a jednocześnie dają oni gwarancję należytego sprawowania zarządu oraz, gdy sąd zezwoli dłużnikowi na wykonywanie zarządu w zakresie nieprzekraczającym zakresu zwykłego zarządu na podstawie uchwały rady wierzycieli podjętej w pełnym składzie, za którą głosowało co najmniej czterech członków (art. 133 ust. 1 pr. rest.). W takim przypadku zarządca nadal pełni swoją funkcję. Tym niemniej, zgodnie z zasadą *lege non distinguente nec nostrum est distinguere*, skutek w postaci wygaśnięcia prokury udzielonej uprzednio przez dłużnika wystąpi w każdym przypadku otwarcia postępowania sanacyjnego, niezależnie od ewentualnego rozstrzygnięcia sądu w przedmiocie

[692] P. Zimmerman, Prawo …, s. 317.
[693] S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 454.
[694] P. Zimmerman, Prawo …, s. 543.

zarządu własnego dłużnika[695]. Datą otwarcia postępowania sanacyjnego jest data wydania postanowienia w tym przedmiocie. Jest ono bowiem skuteczne i wykonalne z dniem jego wydania (art. 234 ust. 1 w zw. z art. 288 ust. 2 pr. rest.).

Przepis art. 293 zd. 2 pr. rest. przesądza *expressis verbis*, że zarządca może w toku postępowania sanacyjnego udzielać pełnomocnictw, w tym prokury. Taka regulacja może budzić wątpliwości w kontekście sposobu działania zarządcy, który w sprawach dotyczących masy sanacyjnej występuje w imieniu własnym, ale na rachunek dłużnika, zgodnie z art. 53 ust. 1 pr. rest. Prokurent natomiast jako pełnomocnik składa własne oświadczenie woli, ale działa w imieniu i z bezpośrednim skutkiem prawnym dla przedsiębiorcy, co oznacza, że podjęte przez niego czynności wywołują skutki prawne bezpośrednio po stronie reprezentowanego[696]. W postępowaniu sanacyjnym należy przychylić się do stanowiska, że prokurent ustanowiony na tej podstawie działa w imieniu i na rzecz zarządcy. Czynności te są aktami przedstawicielstwa, do których umocowanie oparte jest na oświadczeniu reprezentowanego. Reprezentowany jest w tym wypadku zarządca, a nie dłużnik, a więc czynności sądowe i pozasądowe prokurenta będą dokonywane w imieniu i na rzecz zarządcy[697]. W takim wypadku zarządca, udzielając pełnomocnictw i ustanawiając prokurę, będzie ponosił odpowiedzialność za działania tych osób jak za działania własne, co znajduje uzasadnienie w konstrukcji pełnomocnictwa. Należy jednak pamiętać, że legitymację czynną do udzielenia prokury posiada każdy przedsiębiorca podlegający obowiązkowi wpisu do odpowiedniego rejestru przedsiębiorców[698]. Oznacza to, że prokury może udzielić tylko zarządca, który będzie posiadał status przedsiębiorcy rejestrowego. Prokury nie może natomiast udzielić w toku postępowania sanacyjnego sam dłużnik, i to nawet w sytuacji, w której sąd restrukturyzacyjny udzielił mu zezwolenia na podejmowanie czynności w ramach zwykłego zarządu w trybie art. 288 ust. 3 pr. rest albo art. 133 ust. 1 pr. rest. Zezwolenie, o którym mowa, dotyczy wyłącznie wykonywania zarządu nad przedsiębiorstwem w zakresie nieprzekraczającym zwykłego zarządu, więc dłużnik może w tym zakresie udzielić jedynie pełnomocnictwa cywilnego[699].

[695] P. Filipiak (w:), Prawo…, art. 293.
[696] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks…, s. 658.
[697] Odmiennie P. Filipiak (w:), Prawo…, art. 293.
[698] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks…, s. 659.
[699] A. Herbet (w:), Zobowiązania..., s. 1222 – 1223.

3. Zarządca przymusowy a prokurent i pełnomocnik

Należy wskazać, że do kategorii czynności sądowych, do których upoważniony jest prokurent należy zaliczyć wszelkie czynności dokonywane w postępowaniu cywilnym, w tym egzekucyjnym, które są związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa[700]. Istotne wątpliwości budzi możliwość działania prokurenta lub pełnomocnika dłużnika (przedsiębiorcy) w przypadku prowadzenia egzekucji przez zarząd przymusowy. Z jednej strony prokura nie wygasa wskutek ustanowienia zarządcy przymusowego nad przedsiębiorstwem, bowiem żaden przepis nie przewiduje takiego wymogu. Z drugiej strony należy zwrócić uwagę na art. 1064^9 k.p.c., który wprost wskazuje, że czynności prawne dłużnika dotyczące mienia objętego zarządem dokonane po wszczęciu egzekucji są nieważne. Zasadniczym więc skutkiem wydania przez sąd postanowienia o wszczęciu egzekucji przez zarząd przymusowy jest objęcie od tego momentu sankcją nieważności wszelkich czynności prawnych dłużnika, które dotyczą mienia objętego zarządem. Stanowi to logiczną konsekwencję ustanowienia zarządu przymusowego i powołania zarządcy, który w miejsce dłużnika przejmuje prowadzenie przedsiębiorstwa w celu zapewnienia prawidłowej gospodarki do czasu zaspokojenia wierzycieli[701]. Sankcja nieważności, którą ustanawia dyspozycja omawianego przepisu, odnosi się do czynności prawnych dotyczących mienia objętego zarządem, a zatem nieważnością są objęte wszelkie czynności prawne dłużnika, które naruszałyby „węzeł egzekucyjny" istniejący od chwili wszczęcia egzekucji i uniemożliwiałyby prowadzenie egzekucji w sposób przewidziany w przepisach normujących egzekucję przez zarząd przymusowy. Skoro zarząd jest ustanawiany nad przedsiębiorstwem dłużnika, sankcja nieważności obejmuje czynności prawne dotyczące wszelkich kategorii praw podmiotowych przysługujących dłużnikowi w ramach danego przedsiębiorstwa, w tym także wszelkie czynności mające za przedmiot przedsiębiorstwo jako całość[702].

Należy więc przyjąć, że dłużnik w przedmiotowym postępowaniu nie będzie mógł dokonywać czynności prawnych przez prokurenta, jak i pełnomocnika, bowiem każdy z nich działa w imieniu i z bezpośrednim skutkiem prawnym dla przedsiębiorcy. W postępowaniu egzekucyjnym przez zarząd przymusowy dłużnik zostaje pozbawiony możliwości zarządzania przedsiębiorstwem, a więc nie ma podstaw do tego, aby mógł posługiwać się prokurentem, ewentualnie pełnomocnikiem. Co więcej, prokura uprawniająca do działania w imieniu

[700] A. Herbet (w:), Zobowiązania..., s. 1222 – 1223..
[701] O. Marcewicz (w:), Kodeks…, art. 1064(9), Nt. 1.
[702] *Ibidem.*

dłużnika jest nie do pogodzenia z obowiązkami zarządcy przymusowego, który działa w imieniu własnym, ale na rachunek upadłego. W tym kontekście czynności dokonywane przez prokurenta lub pełnomocnika mogłyby prowadzić do obchodzenia zakazu prowadzenia zarządu przez dłużnika. Podobnie w postępowaniu zabezpieczającym biorąc pod uwagę, że czynności prawne obowiązanego dotyczące majątku objętego zarządem przymusowym podjęte po ustanowieniu zarządu są nieważne, obowiązany nie będzie mógł dokonywać czynności prawnych przez pełnomocnika, w tym prokurenta.

Natomiast wydaje się, że dopuszczalne jest ustanowienie prokury przez zarządcę przymusowego, pod warunkiem, że jest przedsiębiorcą wpisanym do odpowiedniego rejestru. Przede wszystkim przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie przewidują zakazu ustanowienia prokury w postępowaniu. Dopuszczalne jest również ustanowienie pełnomocnika przez zarządcę. W doktrynie przedwojennej, jak zauważył S. Rosmarin, przy zarządzie nieruchomości składającej się z kilku większych posiadłości bądź rozwiniętego przedsiębiorstwa z licznymi oddziałami nie można oczekiwać, że zarządca będzie osobiście wykonywał całą administrację. Zdaniem Autora, zarządca przymusowy mógł ustanowić pomocników, ale nie mógł nikogo „substytuować w zarząd"[703]. Wydaje się, że zarządca przymusowy, prowadząc działalność gospodarczą przy pomocy przedsiębiorstwa może zatrudniać osoby, które będą świadczyć pracę na rzecz danego przedsiębiorcy, może udzielać pełnomocnictw zarówno o charakterze materialnoprawnym, jak i procesowych do występowania w postępowaniach sądowych i administracyjnych[704], w tym udzielać prokury. Wówczas pełnomocnik, w tym prokurent działa w imieniu i na rzecz zarządcy przymusowego.

4. Zarządca sukcesyjny a prokurent i pełnomocnik

Zarządca sukcesyjny ma ograniczoną możliwość ustanawiania pełnomocników. Zgodnie z art. 19 ust. 2 u.z.s. może on ustanowić pełnomocnika do poszczególnej czynności lub pewnego rodzaju czynności. *A contrario* nie może udzielić pełnomocnictwa ogólnego ani ustanowić prokurenta[705]. Biorąc pod uwagę zakres kompetencji zarządcy sukcesyjnego, ustanowiony pełnomocnik będzie mógł dokonywać czynności prawnych wobec osób trzecich, a więc będzie działał w sferze jego uprawnień obejmujących umocowanie do czynności sądowych i pozasądowych związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa w spadku

[703] S. Rosmarin, Przedsiębiorstwo jako przedmiot egzekucji, Warszawa 1937 r., s. 114–115.
[704] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1479.
[705] K. Kopaczyńska – Pieczniak, Status…, s. 4-11.

(art. 18 u.z.s.). Czynność prawna dokonana przez pełnomocnika w granicach umocowania wynikającego ze skutecznie udzielonego pełnomocnictwa pociąga za sobą skutki bezpośrednio dla zarządcy sukcesyjnego jako mocodawcy. W sytuacji, gdy dokonanie tej czynności mieści się w zakresie kompetencji zarządcy sukcesyjnego, to jej konsekwencje zrealizują się w sferze prawnej właścicieli przedsiębiorstwa w spadku dokładnie w taki sam sposób, w jakim następuje to w razie dokonania czynności przez samego zarządcę sukcesyjnego[706].

Wymaga zasygnalizowania, że art. 19 u.z.s. jest powtórzeniem art. 109^6 k.c., poświęconego prokurze. Ten ostatni z kolei jest wzorowany na art. 63 KH. Przy wykładni art. 19 u.z.s. mogą być pomocne literatura i orzecznictwo dotyczące wskazanych przepisów kodeksu cywilnego i kodeksu handlowego. Z treści art. 109^6 zd. 2 k.c. wynika jednoznacznie, że prokurent nie może udzielić pełnomocnictwa ogólnego, obejmującego umocowanie do czynności zwykłego zarządu (art. 98 zd. 1 k.c.), ani tym bardziej (*a minori ad maius*) nie może udzielić dalszej prokury[707]. Zakaz udzielania dalszej prokury wynika z istoty tego stosunku prawnego jako opartego na szczególnym zaufaniu do prokurenta. Z kolei udzielenie przez prokurenta pełnomocnictwa ogólnego do czynności związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa, uzupełnione ewentualnie odpowiednimi pełnomocnictwami rodzajowymi, prowadziłoby do obejścia zakazu udzielenia dalszej prokury. Zakaz ten, podobnie jak zakaz przeniesienia prokury, ma charakter bezwzględny, co oznacza, że prokurent nie może takich czynności dokonać, nawet gdyby mocodawca udzielił mu stosownego umocowania[708]. Podobne argumenty przemawiać będą za niemożnością udzielenia prokury przez zarządcę sukcesyjnego. Takie stanowisko potwierdza również orzecznictwo. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gliwicach wskazał, że zarząd sukcesyjny nie może zostać przeniesiony na inną osobę, a zarządca nie może ustanowić dalszych zarządców. Nie może też udzielić prokury ani pełnomocnictwa ogólnego, co uzasadnia zakres umocowania wynikający z tych postaci pełnomocnictwa. Dopuszczalne jest natomiast udzielenie przez zarządcę pełnomocnictwa szczególnego lub rodzajowego[709].

[706] K. Górniak (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, t. IVC, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 19, Nb. 23.

[707] M. Allerhand, Kodeks handlowy. Komentarz, t. I, Bielsko-Biała 1999, s. 107; T. Siemiątkowski, Prokura w spółkach prawa handlowego, Warszawa 1999, s. 140.

[708] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 698 – 699.

[709] Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z dnia 2 marca 2021 r., III SA/Gl 627/20, Legalis nr 2566909.

Powstaje również pytanie, czy pełnomocnictwa ogólnego w zakresie sprawowania zarządu przedsiębiorstwem w spadku mogą udzielić osoby powołujące zarządcę sukcesyjnego po śmierci przedsiębiorcy. S. Babiarz uważa, że skoro ustawa o zarządzie sukcesyjnym takiego zakazu nie wprowadza, jest to dopuszczalne. W takim przypadku kompetencja pełnomocnika wynika z oświadczenia woli osób uprawnionych do jego powołania[710]. Należy jednak przychylić się do odmiennego poglądu, zgodnie z którym w czasie działania zarządcy sukcesyjnego właściciele przedsiębiorstwa w spadku tracą swoją kompetencje do zarządzania przedsiębiorstwem w spadku[711]. Osobą wyłącznie upoważnioną do zarządzania nim, w granicach określonych ustawowo, jest zarządca sukcesyjny. W konsekwencji, właściciele przedsiębiorstwa w spadku nie mogą też powołać pełnomocnika do dokonania czynności należącej do zarządu przedsiębiorstwem w spadku, tak długo, jak długo działa zarządca sukcesyjny. Nie mogą bowiem upoważnić osoby trzeciej do czegoś, do czego sami nie są upoważnieni (*nemo plus iuris*)[712]. Zarządca sukcesyjny ma wyłączną kompetencję do sprawowania zarządu przedsiębiorstwem w spadku. Co nie wyklucza ustanowienia przez osoby uprawnione pełnomocnictwa ogólnego w zakresie czynności nienależących do kompetencji zarządcy sukcesyjnego.

Istotne wątpliwości mogą powstać w sytuacji, gdy stosownie do art. 101 § 2 k.c. w treści prokury zastrzeżono, że nie wygasa ona z chwilą śmierci mocodawcy z przyczyn uzasadnionych treścią stosunku prawnego będącego jej podstawą[713]. Sama prokura mogłaby być ważna, biorąc pod uwagę art. 109^1 § 2 k.c. zgodnie z którym nie można ograniczyć prokury ze skutkiem wobec osób trzecich, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Należy jednak wziąć pod uwagę fakt, że kompetencje zarządcy sukcesyjnego, określone w art. 19 u.z.s., uregulowane są przepisami bezwzględnie obowiązującymi, zaś działanie prokurenta po śmierci przedsiębiorcy, pokrywałoby się z ustawowymi kompetencjami zarządcy sukcesyjnego w zakresie dokonywania czynności sądowych i pozasądowych związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Skoro więc zarządca sukcesyjny ma wyłączną kompetencję do dokonywania czynności prawnych wobec osób trzecich, kompetencje prokurenta zostają wyłączone. To z kolei, rodzi pytanie o sens istnienia takiej prokury, skoro w istocie prokurent nie mógłby podjąć żadnych czynności prawnych, z uwagi na fakt, że pokrywałyby się z kompetencjami zarządcy sukcesyjnego. Ponadto, istnienie w takiej sytuacji

[710] S. Babiarz (w:), Zarząd…, s. 165.
[711] K. Kopaczyńska – Pieczniak, Status…, s. 4-11.
[712] K. Górniak (w:), Prawo…, s. 346.
[713] K. Kopaczyńska – Pieczniak, Status…, s. 4-11.

prokury mogłoby godzić w bezpieczeństwo obrotu, gdyż osoba trzecia mogłaby skutecznie dokonywać w zasadzie wszystkich czynności prawnych z prokurentem. Warto również wskazać, że możliwość trwania prokury po śmierci przedsiębiorcy wyłącza możliwość zastrzeżenia, że prokurent stanie się zarządcą sukcesyjnym z chwilą jego śmierci, o czym stanowi art. 9 ust. 1 pkt 2 u.z.s. Wniosek ten wspiera analiza całokształtu przepisów ustawy o zarządzie sukcesyjnym, które traktują przedsiębiorstwo zmarłej osoby fizycznej jako wyodrębnioną masę majątkową poddaną szczególnemu reżimowi prawnemu, wyłączając je spod zarządu spadkiem na zasadach ogólnych[714]. Z tych przepisów wynika ponadto priorytet zarządu sukcesyjnego oraz ograniczenie kompetencji osób potencjalnie uprawnionych do dziedziczenia przedsiębiorstwa w spadku do czasu ustanowienia zarządcy sukcesyjnego do czynności zachowawczych, co również wskazuje na wyłączenie możliwości dalszego działania prokurenta przedsiębiorcy na zasadach ogólnych. *De lege ferenda* należałoby jednak postulować uzupełnienie regulacji art. 109^7 k.c. o wyraźną normę przesądzającą zasadę wygasania prokury z chwilą śmierci mocodawcy będącego osobą fizyczną[715].

§9. Wpływ ustanowienia zarządcy sukcesyjnego na działalność kuratora spadku i wykonawcy testamentu

1. Kurator spadku a zarządca sukcesyjny

Warto zwrócić szczególną uwagę na instytucję kuratora spadku, który ze względu na zakres zastosowania instytucji kurateli jest zbliżony do zarządcy sukcesyjnego. Obie te instytucje i związane z nimi mechanizmy funkcjonowania, obejmujące działalność danego podmiotu nabierają znaczenia prawnego dopiero po śmierci danej osoby fizycznej i obie obok wykonawcy testamentu, mogą zostać umiejscowione w obszarze prawa spadkowego. Występują też one na najwcześniejszym etapie czynności po otwarciu spadku, gdy co do zasady nie jest jeszcze znana osoby spadkobiercy ustawowego czy testamentowego[716].

Zgodnie z 666 § 1 k.p.c. do czasu objęcia spadku przez spadkobiercę sąd czuwa nad całością spadku, a w razie potrzeby ustanawia kuratora spadku. Zakres zadań, do których jest zobowiązany kurator spadku określa art. 667 k.p.c. Podstawowym jego obowiązkiem jest poszukiwanie spadkobierców w celu zawiadomienia ich o otwarciu spadku. Dodatkowo zarządza on majątkiem spadkowym pod nadzorem sądu spadku. Do sprawowania zarządu

[714] A. Herbet (w:), Zobowiązania..., s. 1221.
[715] *Ibidem*.
[716] R. Kapkowski, M. Kaufmann, Charakter prawny..., s. 56.

stosuje się odpowiednio przepisy o zarządzie w toku egzekucji z nieruchomości, co oznacza, że kurator spadku może bez ograniczeń wykonywać czynności, mieszczące się w ramach czynności zwykłego zarządu, natomiast do dokonania czynności przekraczających zakres czynności zwykłego zarządu potrzebuje zgody sądu spadku[717]. W ramach zarządu dokonywane są wszelkie czynności niezbędne do zapewnienia prawidłowej gospodarki tym majątkiem. Uprawnienie kuratora spadku rozciąga się na wszelkie czynności wiążące się z zarządem majątkiem spadkowym, także nieruchomością spadkową. Sąd Najwyższy w jednym z orzeczeń wyjaśnił, że wystąpienie kuratora spadku w sporze o własność nieruchomości spadkowej jest więc zwykłą czynnością zmierzającą do zabezpieczenia całości zarządzanego przez niego majątku spadkowego. Nie może zatem być oceniane z punktu widzenia przekroczenia przez kuratora granic jego uprawnienia. Przekroczenie tych granic wchodziłoby w rachubę tylko w razie podjęcia w konkretnym sporze czynności dyspozytywnych (przekraczających granice zwykłego zarządu, jak na przykład uznanie roszczenia, zawarcie ugody itp.) bez uprzedniego zezwolenia sądu spadku. Kurator spadku jest nie tylko uprawniony, lecz i zobowiązany do występowania po stronie biernej w sporze o własność nieruchomości spadkowej, gdyż udział w takim postępowaniu, jako zmierzający do ochrony całości majątku spadkowego, mieści się w granicach wykonywanego przez niego zarządu[718].

Zarówno w literaturze prawniczej, jak i w orzecznictwie zarysowała się różnica poglądów dotycząca zakwalifikowania charakteru prawnego kuratora spadku, wyrażająca się w uznaniu go za przedstawiciela ustawowego albo zastępcę pośredniego nieznanych spadkobierców. Kwestia ta została rozstrzygnięta w uchwale składu 7 sędziów Sądu Najwyższego, zgodnie z którą kuratora spadku należy uznać za zastępcę pośredniego nieznanych spadkobierców[719]. Sąd Najwyższy wskazał, że, z woli ustawodawcy do kuratora spadku stosuje się odpowiednio przepisy o zarządzie nieruchomością w toku egzekucji, a skoro zarządca nieruchomości jest zastępcą pośrednim, odesłanie zawarte w art. 667 § 2 k.p.c. oznacza, że kuratorowi spadku należy przyznać taki sam status. Ponadto, zanegowanie statusu kuratora spadku jako zastępcy pośredniego spowodowałoby, iż w sprawach dotyczących zarządu spadkiem nieobjętym stroną mogliby być tylko nieznani spadkobiercy. Kurator spadku nie mógłby ich reprezentować jako przedstawiciel ustawowy, bowiem nie ma podstawy prawnej

[717] E. Marszałkowska-Krześ (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Warszawa 2024, art. 667 k.p.c.
[718] Wyrok Sądu Najwyższego z 25.11.2010 r., III CSK 36/10, Legalis; Wyrok Sądu Najwyższego z 20.5.2011 r., III CSK 138/10, Legalis.
[719] Uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z 1.2.2011 r., III CZP 78/10, Legalis nr 290160.

przedstawicielstwo osób nieznanych. Nie wchodzi w grę także ustanowienie kuratora dla spadkobierców nieznanych z miejsca pobytu, gdyż ta instytucja dotyczy tylko osób, których personalia są znane, a tylko ich miejsce pobytu nie jest wiadome. W rezultacie, postępowania takie nie mogłyby się toczyć[720]. Kurator więc działa w swoim imieniu zamiast nieznanych spadkobierców i zarządza spadkiem w granicach zwykłego zarządu, zgodnie z zasadami racjonalnego gospodarowania w celu zachowania spadku w stanie możliwie nieuszczuplonym i niepogorszonym.

W doktrynie powoływany jest także argument, że ograniczone jest podobieństwo instytucji kuratora spadku do instytucji zarządcy nieruchomości lub wykonawcy testamentu, którzy działają, gdy z różnych przyczyn dochodzi do ograniczenia działania samych zastępowanych i ich wpływu na dokonywane czynności, nie ma natomiast powodu do ograniczania zarządu spadkiem przez spadkobierców. Uwaga ta jest co do zasady trafna, jednak pozostaje faktem, że konieczność zarządu spadkiem przez kuratora spadku istnieje i płynie z samego faktu, że spadkobiercy nie są znani i spadku nie objęli. Skoro zaś inna osoba zarządza spadkiem zamiast spadkobierców, to niewątpliwie następuje jednak ograniczenie ich wpływu na czynności podejmowane względem spadku, i choć przyczyny tego stanu są odmienne niż w pozostałych wypadkach, to skutek pozostaje podobny.

Porównując kuratora spadku do zarządcy sukcesyjnego łatwo dostrzec, że cel ustanowienia obu instytucji różni się w znaczącym stopniu[721]. Działania kuratora koncentrują się przede wszystkim na poszukiwaniach spadkobierców, w celu zawiadomienia ich o otwarciu spadku[722]. Zarządzanie spadkiem ma raczej charakter wtórny i następuje pod nadzorem sądu spadku. Czynności kuratora wzmacniają w jakimś stopniu ochronę praw osób trzecich, przyspieszając wyjaśnienie**,** kto jest spadkobiercą[723]. Inne cele zostały postawione przed kuratorem spadku i zarządcą sukcesyjnym, którego głównym zadaniem jest zarządzanie przedsiębiorstwem w spadku, stosownie do art. 18-22 u.z.s. i art. 29 u.z.s. Podstawowym celem stworzenia takiego modelu zarządu jest uregulowanie zasad tymczasowego zarządzania przedsiębiorstwem oraz kontynuowania działalności gospodarczej po śmierci przedsiębiorcy, zgodnie z art. 1 u.z.s. Kurator spadku powinien starać się o wyjaśnienie, kto jest spadkobiercą, a także zarządzać majątkiem spadkowym pod nadzorem sądu spadku. Kurator

[720] Uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z 1.2.2011 r., III CZP 78/10, Legalis nr 290160.
[721] R. Kapkowski, M. Kaufmann, Charakter prawny..., s. 56.
[722] T. Radkiewicz (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. T. Szanciło, Warszawa 2023, s. 652.
[723] R. Kapkowski, M. Kaufmann, Charakter prawny..., s. 57-58.

jest obowiązany realizować obie grupy obowiązków jednocześnie – nie może ograniczyć się do żadnej z nich[724]. Aktywność zarządcy sukcesyjnego jest bardziej przedmiotowa, związana ze składnikami majątkowymi i niemajątkowymi, jakie tworzą przedsiębiorstwo w spadku, zaś aktywność kuratora spadku kieruje się raczej ku podmiotom jakimi są spadkobiercy i to na nich koncentrują się jego działania[725].

Warto również zwrócić uwagę na art. 667 § 3 k.p.c., który wskazuje, że w przypadku, gdy w skład spadku wchodzi przedsiębiorstwo i ustanowiono zarząd sukcesyjny nad tym przedsiębiorstwem, jest ono wyłączone z zarządu majątkiem spadkowym sprawowanego przez kuratora spadku. Podobna regulacja zamieszczona została w art. 24 u.z.s. i jednoznacznie przyznaje ona prymat zarządcy sukcesyjnemu, jeśli chodzi o kompetencję do zarządzania przedsiębiorstwem zmarłego przedsiębiorcy[726]. Zmiana ta miała na celu uniknięcie kolizji uprawnień kuratora spadku z ustanowionym dla przedsiębiorstwa w spadku zarządcą sukcesyjnym w zakresie sprawowania zarządu przedsiębiorstwem zmarłego przedsiębiorcy[727]. W założeniu wprowadzenie do systemu prawa nowej instytucji - zarządu sukcesyjnego – nie powinno wyłączać możliwości zastosowania innych instytucji prawnych przewidzianych w przepisach prawa dla zarządu spadkiem albo jego zorganizowaną częścią (kurator spadku, wykonawca testamentu). W ustawie dostrzeżono jednak problem potencjalnego nakładania się uprawnień i obowiązków ciążących na zarządcy sukcesyjnym i kuratorze spadku albo wykonawcy testamentu. Rozwiązano go przez przyjęcie, że jeżeli został ustanowiony zarząd sukcesyjny, zarząd spadkiem wykonywany przez kuratora spadku albo wykonawcę testamentu nie obejmuje przedsiębiorstwa w spadku[728]. Przyznanie mu uprawnień zarządcy sukcesyjnego wykraczałoby poza założenie, że decyzja o kontynuowaniu działalności gospodarczej powinna wynikać z decyzji samego przedsiębiorcy, względnie jego następców prawnych[729].

[724] K. Górniak (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, t. IVC, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 24, Nb 12.
[725] R. Kapkowski, M. Kaufmann, Charakter prawny..., s. 58-59.
[726] K. Kopaczyńska – Pieczniak, Status…, s. 4-11.
[727] T. Demendecki (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. I, red. A. Jakubecki, LEX/el. 2019, art. 667.
[728] Uzasadnienie do projektu ustawy, druk sejmowy 2293, Sejm VIII kadencji, s. 42.
[729] *Ibidem.*

2. Wykonawca testamentu a zarządca sukcesyjny

Można również porównać zarządcę sukcesyjnego z wykonawcą testamentu. Zgodnie z art. 986 § 1 k.c. spadkodawca może w testamencie powołać wykonawcę testamentu, który po śmierci spadkodawcy zapewni ścisłe wypełnienie jego woli. Przepis art. 986^1 k.c. umożliwia spadkodawcy powołanie wykonawcy testamentu do zarządu całym spadkiem lub kilku wykonawców, powierzając im zarząd różnymi składnikami spadku. Oznaczenie zakresu praw i obowiązków wykonawcy testamentu należy przede wszystkim do spadkodawcy, natomiast w braku jego wskazówek stosuje się dyspozytywny art. 988 k.c. Na jego podstawie będzie on uprawniony i zobowiązany do zarządzania majątkiem spadkowym, spłaty długów spadkowych, wykonania zapisów i poleceń, wydania spadkobiercom majątku spadkowego.

Zarówno wykonawca testamentu, jak i zarządca sukcesyjny uzyskują możność działania dopiero po śmierci spadkodawcy. Są to szczególni zastępcy prawni[730], którzy działają w swoim imieniu, lecz na rachunek spadkobierców. W sytuacji, gdy w wyniku sprawowania zarządu dojdzie do wygenerowania określonej korzyści, powiększają one majątek spadkowy i w konsekwencji przypadają spadkobiercom, a nie wykonawcy[731]. Analogicznie sytuacja prezentuje się w przypadku umniejszenia wartości majątku spadkowego w wyniku sprawowania zarządu, czego ryzyko również ponoszą spadkobiercy. Nie wyłącza to jednak kierowania przez spadkobierców roszczeń odszkodowawczych względem wykonawcy testamentu[732]. Zgodnie z art. 989 § 1 k.c. do wzajemnych roszczeń między spadkobiercą a wykonawcą testamentu wynikających ze sprawowania zarządu spadkiem, jego zorganizowaną częścią lub oznaczonym składnikiem stosuje się odpowiednio przepisy o zleceniu za wynagrodzeniem. Spadkobiercom przysługuje wobec wykonawcy testamentu roszczenie o wydanie surogatów i pożytków, jakie przyniósł spadek (art. 740 zd. 2 k.c.) oraz o odszkodowanie za szkodę wyrządzoną w spadku wskutek działalności wykonawcy

[730] W doktrynie występuje pogląd opowiadający się za przyznaniem wykonawcy testamentu statusu podobnego do statusu syndyka masy upadłościowej. Tak W. Bańczyk, S. Wójcik, F. Zoll (w:), Prawo spadkowe, tom 10, System Prawa Prywatnego, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2025, s. 723; J. Gwiazdomorski, Prawo spadkowe w zarysie, Warszawa 1967, s. 266; tak też I. Rauch, Wykonawca testamentu – zagadnienia materialnoprawne, proceduralne i praktyczne, Białostockie Studia Prawnicze 2017, vol. 22 nr 4, s. 178; G. Wolak (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. M. Załucki, Warszawa 2024, s. 1998. Podobnie przyjmuje J. Policzkiewicz, podnosząc, że wykonawca testamentu nie jest przedstawicielem spadkobierców ani innych zainteresowanych. Działa we własnym imieniu jako wykonawca testamentu z woli spadkodawcy, ale nie we własnym interesie. J. Policzkiewicz (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 3, red. J. Ignatowicz, Z. Resich, Warszawa 1972, s. 1906.

[731] K. Osajda (w:), Prawo spadkowe, Komentarz, t. IVA, red K. Osajda, Warszawa 2019, s. 862.

[732] M. Zelek (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 3, red. M. Gutowski, 2022, art. 988, Nb 3.

testamentu[733]. Odpowiedzialność wykonawcy testamentu, jak i zarządcy sukcesyjnego za szkodę wywołaną niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem ciążących na nich obowiązków opierać się będzie na przepisach art. 471 k.c. i następnych.

Poza wskazanymi podobieństwami można wskazać wiele różnic. Wykonawca testamentu może zostać ustanowiony przez testatora, natomiast zarządcę sukcesyjnego może powołać przedsiębiorca (art. 9 u.z.s.), zaś po jego śmierci osoby wymienione w art. 12 ust. 1 u.z.s., ewentualnie właściciel przedsiębiorstwa w spadku po uprawomocnieniu się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowaniu aktu poświadczenia dziedziczenia albo wydaniu europejskiego poświadczenia spadkowego (art. 12 ust. 2 u.z.s.). Wyjątkowo może być również powołany przez sąd (art. 56 ust. 2 u.z.s.). Funkcję wykonawcy testamentu może pełnić każda osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych, w tym osoba prawna i osoba ustawowa, o których mowa w art. 33^1 k.c. a na zarządcę sukcesyjnego może być powołana wyłącznie osoba fizyczna, która ma pełną zdolność do czynności prawnych (art. 8 ust. 1 u.z.s.). Spadkodawca może powołać kilku wykonawców testamentu, powierzając im zarząd różnymi składnikami spadku, co potwierdza art. 986^1 k.c.[734], zaś funkcję zarządcy sukcesyjnego w jednym czasie może pełnić tylko jedna osoba (art. 11 ust. 1 u.z.s.). Istotną różnicą jest również źródło i zakres kompetencji. Należy wskazać, że celem ustanowienia zarządu sukcesyjnego jest tymczasowe zarządzanie przedsiębiorstwem w spadku oraz zapewnienie ciągłości działalności gospodarczej po śmierci przedsiębiorcy. Kompetencje zarządcy wynikają z ustawy (art. 18 u.z.s. i art. 29 u.z.s.). Zarządca sukcesyjny podejmuje czynności zwykłego zarządu w sprawach wynikających z prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku, na podjęcie czynności przekraczającej zwykły zarząd wymagana jest zgoda wszystkich właścicieli przedsiębiorstwa w spadku, a w przypadku braku takiej zgody - za zezwoleniem sądu (art. 22 ust. 1 i 2 u.z.s.). W przypadku wykonawcy testamentu to treść testamentu jest pierwszorzędnym źródłem jego zadań[735]. Dopiero w braku wskazówek ze strony spadkodawcy stosuje się art. 988 k.c. Wówczas do zakresu jego obowiązków należy zarządzanie majątkiem spadkowym, spłata długów spadkowych, w tym wykonanie zapisów zwykłych i poleceń, a następnie wydanie majątku spadkowego spadkobiercom zgodnie z wolą spadkodawcy oraz z ustawą, w każdym razie niezwłocznie po dokonaniu działu spadku. Powszechnie przyjmuje się, że wykonawca testamentu uprawniony jest do podejmowania

[733] K. Osajda (w:), Prawo spadkowe, Komentarz, t. IVA, red K. Osajda, Warszawa 2019, s. 870.
[734] M. Pazdan (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 2, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, s. 1240.
[735] K. Górniak (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 24, Nb 55.

czynności zarówno zwykłego zarządu, jak i przekraczających zwykły zarząd, jeśli testament nie stanowi inaczej[736]. Ponadto Kodeks cywilny nie przewiduje, jak długo może działać wykonawca testamentu, natomiast dla zarządcy sukcesyjnego są to maksymalnie dwa lata od śmierci przedsiębiorcy, wyjątkowo sąd z ważnych przyczyn może przed dniem wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego przedłużyć okres zarządu sukcesyjnego na czas nie dłuższy niż pięć lat od dnia śmierci przedsiębiorcy (art. 60 ust. 1 u.z.s.).

Wzajemną relację kompetencji wykonawcy testamentu i zarządcy sukcesyjnego reguluje art. 24 u.z.s. W myśl art. 24 u.z.s. w razie ustanowienia zarządu sukcesyjnego, zarząd spadkiem sprawowany przez kuratora spadku albo wykonawcę testamentu nie obejmuje przedsiębiorstwa w spadku. Powołany przepis usuwa wątpliwości dotyczące relacji pomiędzy wykonawcą testamentu a zarządcą sukcesyjnym jedynie w razie powołania przez spadkodawcę wykonawcy testamentu o ogólnych kompetencjach i zarządcy sukcesyjnego przedsiębiorstwem w spadku. Relacje te nie są jasne w sytuacji, gdy przedsiębiorca powoła wykonawcę testamentu z kompetencjami ograniczonymi do zarządu należącym do niego przedsiębiorstwem, jednocześnie zaś inną osobę powoła na zarządcę sukcesyjnego. Także w takim przypadku – jak się wydaje – należy przyznać pierwszeństwo przepisom ustawy o zarządzie sukcesyjnym. Wykonawca testamentu może więc wykonywać zarząd przedsiębiorstwem w spadku dopiero po wygaśnięciu zarządu sukcesyjnego tym przedsiębiorstwem[737]. Kolejnym przykładem może być sytuacja, gdy zmarły przedsiębiorca powołał w testamencie wykonawcę testamentu, którego zarząd obejmuje przedsiębiorstwo w spadku, a następnie doszło do powołania zarządcy sukcesyjnego po jego śmierci na podstawie art. 12 u.z.s. Pojawia się problem, czy w tej sytuacji zarządcę sukcesyjnego mogą powołać osoby określone w art. 12 u.z.s., czy też sam wykonawca testamentu. Zakładając jednak, że zarządca sukcesyjny został skutecznie powołany, funkcjonuje wtedy dwóch zarządców, z których zarządca sukcesyjny sprawuje zarząd wyłącznie nad przedsiębiorstwem w spadku, a wykonawca testamentu nad całym majątkiem spadkowym[738].

W sytuacji, gdy występuje potencjalna kolizja kompetencji, należy przychylić się do poglądu, że art. 24 u.z.s. rozstrzyga ją na korzyść zarządcy sukcesyjnego[739], co skutkuje

[736] M. Zelek (w:), Kodeks…, art. 988, Nb 3; K. Osajda (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 3, red. K. Osajda, 2013, s. 693–694; E. Niezbecka (w:), Kodeks cywilny. Tom 4. Komentarz, red. A. Kidyba, 2012, s. 223;

[737] M. Pazdan (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 2, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, s. 1240; S. Babiarz (w:), Zarząd…, s. 220.

[738] K. Górniak (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 24, Nb 70 i 71.

[739] *Ibidem*; S. Babiarz (w:), Zarząd…, s. 220; R. Kapkowski, M. Kaufmann, Charakter prawny..., s. 64.

brakiem kompetencji wykonawcy testamentu w zakresie zarządzania przedsiębiorstwem w spadku[740].

§10. Wnioski

Ze względu na źródło powstania stosunku prawnego można wyróżnić podmioty zarządzające cudzym majątkiem na mocy orzeczenia sądu, które jest zdarzeniem cywilnoprawnym, z którym ustawodawca wiąże istotne skutki prawne w sferze podmiotu zastępowanego, w postaci przeniesienia uprawnień do sprawowania zarządu określonym majątkiem na zarządcę. Do grupy zarządców działających na mocy postanowienia sądu zalicza się syndyka w postępowaniu upadłościowym, zarządcę sanacyjnego w postępowaniu restrukturyzacyjnym oraz zarządcę przymusowego działającego w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym oraz wyjątkowo zarządcę sukcesyjnego powołanego w trybie art. 56 ust 2 u.z.s. Warto przy tym zauważyć, że w każdej z tych sytuacji zarządcę ustanawia sąd, natomiast zakres jego uprawnień określa ustawa. Postanowienie sądu kreauje zmianę stanu prawnego dotyczącego majątku podmiotu prawa, który staje się wyodrębnioną masą majątkową a także wpływa bezpośrednio na właściciela tego majątku, który traci uprawnienie do zarządzania nim. Odmienna sytuacja dotyczy zarządcy sukcesyjnego, gdyż jego powołanie jest jednostronną czynnością prawną, niezależnie od tego, czy oświadczenie składa przedsiębiorca za życia, czy jedna z osób uprawnionych, określonych w art. 12 ust. 1 i 2 u.z.s., z wyjątkiem powołania zarządcy sukcesyjnego przez sąd w trybie art. 56 ust. 2 u.z.s.[741].

Z uwagi na zakres uprawnień i obowiązków ciążących na zarządcy podejmującym czynności w ramach postępowania restrukturyzacyjnego, syndyku masy upadłości czy zarządcy przymusowym ustanowionym nad przedsiębiorstwem w postępowaniu egzekucyjnym przepisy ustanawiają zasadę, by stanowisko to zajmowały osoby posiadające niezbędne kwalifikacje do sprawowania tych funkcji. Zarządcą w toku egzekucji przez zarząd przymusowy przedsiębiorstwa (art. 1064^{10} § 1 k.p.c.), zarządcą w postępowaniu restrukturyzacyjnym (art. 24 ust. 1 pr. rest.) albo syndykiem (art. 157 pr. up.) może być osoba fizyczna, jak i osoba prawna, która posiada licencję doradcy restrukturyzacyjnego wydawaną na zasadach i w trybie określonych w ustawie z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego oraz ma konto doradcy restrukturyzacyjnego w systemie

[740] K. Górniak (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 24, Nb 70 i 71.
[741] K. Grzegorczyk (w:), Prawo…, s. 143.

teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe. Postępowanie restrukturyzacyjne i upadłościowe przewiduje, że zarządcą może być również spółka handlowa, której wspólnicy ponoszący odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem albo członkowie zarządu reprezentujący spółkę posiadają taką licencję oraz która ma konto doradcy restrukturyzacyjnego w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe (art. 24 ust. 1 pr. rest. i art. 157 ust. 2 pr. up.). W odniesieniu do zarządcy sukcesyjnego możliwość pełnienia funkcji przysługuje osobie fizycznej, która ma pełną zdolność do czynności prawnych (art. 8 ust. 1 u.z.s.). Stosunek prawny będący podstawą przysługiwania statusu zarządcy sukcesyjnego należy uznać za oparty na szczególnym zaufaniu wobec osoby zarządcy[742]. Z tego względu wyłączona została możliwość pełnienia zarządu przez osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną. Ustawa wprowadza przy tym zasadę indywidualnego (jednoosobowego) sprawowania zarządu, stanowiąc, że funkcję zarządcy sukcesyjnego w jednym czasie może pełnić tylko jedna osoba (art. 11 ust. 1 u.z.s.). Jednocześnie przedsiębiorca ma prawo wyznaczenia drugiego, niejako subsydiarnego, zarządcy na wypadek rezygnacji, odwołania, niemożliwości pełnienia tej funkcji przez osobę powołaną w pierwszej kolejności (art. 11 ust. 2 u.z.s.). Konstrukcja ta ograniczona została do wyznaczenia dodatkowo tylko jednego kolejnego zarządcy.

W odniesieniu do wpływu ustanowienia zarządcy masy majątkowej na działalność organów zarówno ogłoszenie upadłości nie wpływa na zdolność prawną upadłego ani na jego zdolność do czynności prawnych jak i otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego nie ma wpływu na zdolność prawną oraz zdolność do czynności prawnych dłużnika. Upadły (dłużnik) pozostaje podmiotem wszelkich praw i obowiązków, które mu przysługiwały w chwili ogłoszenia upadłości (otwarcia postępowania sanacyjnego), dlatego też organy osoby prawnej lub innej jednostki organizacyjnej zachowują swój byt prawny[743]. Oznacza to, że organy zarządzające, nadzorcze i uchwałodawcze upadłego (dłużnika) nie są pozbawione możliwości działania, z tym zastrzeżeniem, iż nie obejmują one prawa do zarządzania majątkiem stanowiącym masę upadłości (masę sanacyjną), z uwagi na art. 75 pr. up. i art. 288 ust. 2 pr. rest. W tym kontekście kompetencje organów zarządzających zostaną istotnie ograniczone, z uwagi na przeniesienie uprawnień w zakresie prowadzenia spraw i reprezentacji określoną masą majątkową na zarządcę. Niemniej jednak w postępowaniu

[742] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 -11.
[743] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 673.

sanacyjnym zgodnie z art. 288 ust. 3 pr. rest., sąd może zezwolić dłużnikowi na wykonywanie zarządu nad całością lub częścią przedsiębiorstwa w zakresie nieprzekraczającym zakresu zwykłego zarządu. W takim wypadku zarówno zarządca, jak i dłużnik są uprawnieni do wykonywania zwykłego zarządu, natomiast czynności przekraczające zwykły zarząd stanowią wyłączną kompetencję zarządcy[744]. Wówczas dłużnik przez organy zarządzające może w ramach zwykłego zarządu dokonywać czynności prawnych i faktycznych, co nawiązuje do szerokiego rozumienia terminu zarządu.

W sytuacji ustanowienia syndyka (zarządcy sanacyjnego) kompetencje organów uchwałodawczych również podlegają ograniczeniu. Posiadają one uprawnienia korporacyjne (na przykład do zmian aktów ustrojowych), zaś w sprawach majątkowych posiadają kompetencje tylko w stosunku do mienia niewchodzącego w skład masy upadłości (masy sanacyjnej)[745]. Odnosząc się do organów nadzorczych, które sprawują kontrolę nad organami zarządzającymi, zachowują one swoje kompetencje w stosunku do mienia wyłączonego z masy upadłości (sanacyjnej). Mogą wykonywać uprawnienia korporacyjne, na przykład w zakresie powoływania i odwoływania członków organów zarządzających, opiniowania spraw kierowanych do organu stanowiącego. Nie mają one uprawnienia do kontroli czynności syndyka, podlega on bowiem nadzorowi ze strony sędziego-komisarza i rady wierzycieli[746].

Powyższe uwagi można również odnieść do postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego, co oznacza, że organy zarządzające, nadzorcze i uchwałodawcze dłużnika (obowiązanego) nie są pozbawione możliwości działania w tych postępowaniach, z tym zastrzeżeniem, iż nie obejmują one prawa do zarządzania przedsiębiorstwem, z uwagi na art. 1064^9 k.p.c. i art. 752^5 k.p.c. W największym stopniu zostanie ograniczona możliwość działania organów zarządzających, bowiem kompetencja w zakresie sprawowania zarządu zostaje przeniesiona na zarządcę przymusowego, zaś organy nadzorcze i stanowiące będą mogły podejmować czynności niezwiązane z mieniem objętym zarządem (przedsiębiorstwem).

Należy wskazać, że zarząd wyodrębnioną masą majątkową należy wyłącznie do kompetencji zarządcy. Kompetencja do wykonywania zarządu określonym majątkiem odpowiednio dłużnika, obowiązanego, upadłego, właściciela przedsiębiorstwa w spadku zostaje uchylona. Skoro więc ustanowienie zarządcy wyłącza kompetencję tych podmiotów

[744] P. Zimmerman, Prawo…, s. 1447.
[745] *Ibidem*, s. 356.
[746] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 673.

do wykonywania ich praw i obowiązków, to nie ma podstaw do tego, aby podmiot, któremu odjęto prawo zarządu mógł ustanowić prokurenta. W przeciwnym wypadku czynności prawne dokonane przez prokurenta mogłyby prowadzić do obchodzenia zakazu sprawowania zarządu przez dotychczas uprawnione podmioty (dłużnika, obowiązanego, upadłego, właściciela przedsiębiorstwa w spadku). Biorąc pod uwagę, że określony podmiot jest pozbawiony zarządu, to nie może istnieć pełnomocnictwo uprawniające inne osoby niż zarządcę do sprawowania zarządu masą majątkową. W szczególności należy zwrócić uwagę na art. 109^7 § 2 k.c., który reguluje kwestię wygaśnięcia prokury między innymi z chwilą ogłoszenia upadłości. Do wygaśnięcia prokury dochodzi bez potrzeby dokonania jakichkolwiek czynności przez upadłego przedsiębiorcę czy jego wierzycieli[747]. Podobnie z chwilą otwarcia postępowania sanacyjnego wygasa prokura i inne pełnomocnictwa udzielone przez dłużnika na podstawie art. 293 zd. 1 pr. rest.

W postępowaniu upadłościowym także syndyk nie może ustanowić prokury[748], bowiem jest on zobowiązany do samodzielnego prowadzenia przedsiębiorstwa, przy ewentualnej pomocy organów postępowania upadłościowego oraz pełnomocników[749]. Zgodnie z art. 161 ust. 1 pr. up. syndyk może udzielać pełnomocnictw do dokonywania czynności prawnych. Przepis ten stanowi szczególną regulację i dlatego powinien podlegać ścisłej wykładni. Odmienna regulacja zawarta jest w prawie restrukturyzacyjnym. Przepis art. 293 zdanie drugie pr. rest. przesądza *expressis verbis*, że zarządca może w toku postępowania sanacyjnego udzielać pełnomocnictw, w tym prokury. Należy przyjąć, że prokurent ustanowiony na tej podstawie działa w imieniu i na rzecz zarządcy sanacyjnego. Czynności te są aktami przedstawicielstwa, do których umocowanie oparte jest na oświadczeniu reprezentowanego. Reprezentowany jest w tym wypadku zarządca, a nie dłużnik, a więc czynności sądowe i pozasądowe prokurenta będą dokonywane w imieniu i na rzecz zarządcy[750]. W takim wypadku zarządca, udzielając pełnomocnictw i ustanawiając prokurę, będzie ponosił odpowiedzialność za działania tych osób jak za działania własne, co ma uzasadnienie w konstrukcji pełnomocnictwa[751].

Natomiast nie powinno budzić wątpliwości, że zarządca przymusowy może ustanowić prokurę, pod warunkiem, że jest przedsiębiorcą wpisanym do odpowiedniego rejestru. Przede

[747] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 701 – 702.
[748] A. Witosz, Konsekwencje…, s. 23 i n.; P. Zimmerman, Prawo…, s. 317.
[749] S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 454.
[750] Odmiennie P. Filipiak (w:), Prawo…, art. 293.
[751] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny…, t.I, s. 671.

wszystkim przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie przewidują zakazu działania prokurenta w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym. Może również udzielić pełnomocnictwa zarówno o charakterze procesowym do występowania w postępowaniach sądowych i administracyjnych[752], jak i materialnoprawnym. Wówczas ustanowiony pełnomocnik działa w imieniu i na rzecz zarządcy przymusowego.

Odmiennie wygląda sytuacja zarządcy sukcesyjnego, który ma ograniczoną możliwość ustanawiania pełnomocników. Zgodnie z art. 19 ust. 2 u.z.s. może on ustanowić pełnomocnika do poszczególnej czynności lub pewnego rodzaju czynności. *A contrario* nie może udzielić pełnomocnictwa ogólnego ani ustanowić prokurenta[753]. W sytuacji, gdy stosownie do art. 101 § 2 k.c. w treści prokury zastrzeżono, że nie wygasa ona z chwilą śmierci mocodawcy z przyczyn uzasadnionych treścią stosunku prawnego będącego jej podstawą[754] należy wziąć pod uwagę fakt, że kompetencje zarządcy sukcesyjnego, określone w art. 19 u.z.s., uregulowane są przepisami bezwzględnie obowiązującymi. Wówczas działanie prokurenta po śmierci przedsiębiorcy, pokrywałoby się z ustawowymi kompetencjami zarządcy sukcesyjnego w zakresie dokonywania czynności sądowych i pozasądowych związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Skoro więc zarządca sukcesyjny ma wyłączną kompetencję do dokonywania czynności prawnych wobec osób trzecich, kompetencje prokurenta zostają wyłączone. To z kolei, rodzi pytanie o sens istnienia takiej prokury, skoro w istocie prokurent nie mógłby podjąć żadnych czynności prawnych, z uwagi na fakt, że pokrywałyby się z kompetencjami zarządcy sukcesyjnego. *De lege ferenda* należałoby jednak postulować uzupełnienie regulacji art. 109^7 k.c. o wyraźną normę przesądzającą zasadę wygasania prokury z chwilą śmierci mocodawcy będącego osobą fizyczną[755].

Porównując kuratora spadku do zarządcy sukcesyjnego łatwo dostrzec, że cel ustanowienia obu instytucji różni się w znaczącym stopniu[756]. Stosownie do treści art. 18-22 u.z.s. działanie zarządcy sukcesyjnego nie koncentruje się na poszukiwaniu spadkobierców zmarłej osoby fizycznej, a następnie zawiadomieniu ich o otwarciu spadku, lecz obejmuje zobowiązanie do prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku oraz umocowanie do czynności sądowych i pozasądowych związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa w spadku. Jest to

[752] Tak M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1479.
[753] K. Kopaczyńska – Pieczniak, Status…, s. 4-11.
[754] *Ibidem*.
[755] A. Herbet (w:), Zobowiązania…, s. 1221.
[756] R. Kapkowski, M. Kaufmann, Charakter prawny..., s. 56.

zatem zadanie, które dla kuratora spadku jawi się jedynie jako drugorzędne[757]. Aktywność zarządcy sukcesyjnego jest bardziej przedmiotowa, związana ze składnikami majątkowymi i niemajątkowymi, jakie tworzą przedsiębiorstwo w spadku, zaś aktywność kuratora spadku kieruje się raczej ku podmiotom jakimi są spadkobiercy i to na nich koncentrują się jego działania[758].

Zarówno wykonawca testamentu, jak i zarządca sukcesyjny uzyskują możność działania dopiero po śmierci spadkodawcy. Są to szczególni zastępcy prawni[759], którzy działają w swoim imieniu, lecz na rachunek spadkobierców. Odpowiedzialność wykonawcy testamentu, jak i zarządcy sukcesyjnego za szkodę wywołaną niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem ciążących na nich obowiązków będzie się opierać na przepisach art. 471 k.c. i następnych.

Zarówno wykonawca testamentu, jak i zarządca sukcesyjny uzyskują możność działania dopiero po śmierci spadkodawcy. Są to szczególni zastępcy prawni[760], którzy działają w swoim imieniu, lecz na rachunek spadkobierców. W sytuacji, gdy w wyniku sprawowania zarządu dojdzie do wygenerowania określonej korzyści, powiększają one majątek spadkowy i w konsekwencji przypadają spadkobiercom, a nie wykonawcy[761]. Analogicznie sytuacja prezentuje się w przypadku umniejszenia wartości majątku spadkowego w wyniku sprawowania zarządu, czego ryzyko również ponoszą spadkobiercy. Nie wyłącza to jednak kierowania przez spadkobierców roszczeń odszkodowawczych względem wykonawcy testamentu[762].

Poza wskazanymi podobieństwami można wskazać wiele różnic. Istotną różnicą jest źródło i zakres kompetencji. Należy wskazać, że celem ustanowienia zarządu sukcesyjnego jest tymczasowe zarządzanie przedsiębiorstwem w spadku oraz zapewnienie ciągłości działalności gospodarczej po śmierci przedsiębiorcy. Kompetencje zarządcy wynikają

[757] R. Kapkowski, M. Kaufmann, Charakter prawny..., s. 58.
[758] *Ibidem*, s. 58-59.
[759] W doktrynie występuje pogląd opowiadający się za przyznaniem wykonawcy testamentu statusu podobnego do statusu syndyka masy upadłościowej. Tak W. Bańczyk, S. Wójcik, F. Zoll (w:), Prawo spadkowe…, s. 723; J. Gwiazdomorski, Prawo…, s. 266; tak też I. Rauch, Wykonawca testamentu…, s. 178; G. Wolak (w:), Kodeks cywilny…, s. 1998.
[760] W doktrynie występuje pogląd opowiadający się za przyznaniem wykonawcy testamentu statusu podobnego do statusu syndyka masy upadłościowej. Tak W. Bańczyk, S. Wójcik, F. Zoll (w:), Prawo spadkowe…, s. 723; J. Gwiazdomorski, Prawo…, s. 266; tak też I. Rauch, Wykonawca testamentu…, s. 178; G. Wolak (w:), Kodeks cywilny…, s. 1998.
[761] K. Osajda (w:), Prawo spadkowe. Komentarz, red K. Osajda, Warszawa 2019, s. 862.
[762] M. Zelek (w:), Kodeks…, art. 988, Nb 3.

z ustawy (art. 18 u.z.s. i art. 29 u.z.s.). Zarządca sukcesyjny podejmuje czynności zwykłego zarządu w sprawach wynikających z prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku, na podjęcie czynności przekraczającej zwykły zarząd wymagana jest zgoda wszystkich właścicieli przedsiębiorstwa w spadku, a w przypadku braku takiej zgody - za zezwoleniem sądu (art. 22 ust. 1 i 2 u.z.s.). W przypadku wykonawcy testamentu to treść testamentu jest pierwszorzędnym źródłem jego zadań[763]. Dopiero w braku wskazówek ze strony spadkodawcy stosuje się art. 988 k.c. Wówczas do zakresu jego obowiązków należy zarządzanie majątkiem spadkowym, spłata długów spadkowych, w tym wykonanie zapisów zwykłych i poleceń, a następnie wydanie majątku spadkowego spadkobiercom zgodnie z wolą spadkodawcy oraz z ustawą, w każdym razie niezwłocznie po dokonaniu działu spadku. Powszechnie przyjmuje się, że wykonawca testamentu uprawniony jest do podejmowania czynności zarówno zwykłego zarządu, jak i przekraczających zwykły zarząd, jeśli testament nie stanowi inaczej[764]. Ponadto Kodeks cywilny nie przewiduje, jak długo może działać wykonawca testamentu, natomiast dla zarządcy sukcesyjnego są to maksymalnie dwa lata od śmierci przedsiębiorcy, wyjątkowo sąd z ważnych przyczyn może przed dniem wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego przedłużyć okres zarządu sukcesyjnego na czas nie dłuższy niż pięć lat od dnia śmierci przedsiębiorcy (art. 60 ust. 1 u.z.s.).

Wzajemną relację kompetencji wykonawcy testamentu i zarządcy sukcesyjnego reguluje art. 24 u.z.s. W myśl art. 24 u.z.s. w razie ustanowienia zarządu sukcesyjnego, zarząd spadkiem sprawowany przez kuratora spadku albo wykonawcę testamentu nie obejmuje przedsiębiorstwa w spadku. Powołany przepis usuwa wątpliwości dotyczące relacji pomiędzy wykonawcą testamentu a zarządcą sukcesyjnym jedynie w razie powołania przez spadkodawcę wykonawcy testamentu o ogólnych kompetencjach i zarządcy sukcesyjnego przedsiębiorstwem w spadku. W sytuacji, gdy występuje potencjalna kolizja kompetencji, należy przychylić się do poglądu, że art. 24 u.z.s. rozstrzyga ją na korzyść zarządcy sukcesyjnego[765], co skutkuje brakiem kompetencji wykonawcy testamentu w zakresie zarządzania przedsiębiorstwem w spadku[766].

[763] K. Górniak (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, t. IVC, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 24, Nb. 55.
[764] K. Osajda (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 3, red. K. Osajda, 2013, s. 693–694; E. Niezbecka (w:), Kodeks…, s. 223; M. Zelek (w:), Kodeks…, art. 988, Nb 3.
[765] K. Górniak (w:), Prawo…, s. 459 - 460; S. Babiarz (w:), Zarząd…, art. 24; R. Kapkowski, M. Kaufmann, Charakter prawny..., s. 64.
[766] K. Górniak (w:), Prawo…, s. 459 – 460.

Rozdział V. Kompetencje zarządcy wyodrębnionej masy majątkowej

§1. Kompetencje syndyka w ramach zarządu upadłościowego

1. Objęcie majątku upadłego w zarząd

W myśl art. 173 pr. up. syndyk niezwłocznie obejmuje majątek upadłego, zarządza nim, zabezpiecza go przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zabraniem przez osoby postronne oraz przystępuje do jego likwidacji. W pierwszej kolejności syndyk powinien objąć majątek upadłego stanowiący masę upadłości. Zwrot „niezwłocznie" należy interpretować w sposób ścisły. W praktyce powinno to nastąpić nawet w tym samym dniu, w którym ogłoszono upadłość[767]. Objęcie majątku upadłego przez syndyka polega na stworzeniu takiej sytuacji faktycznej i prawnej, w której ma zapewnione całkowite władztwo nad majątkiem upadłego, z wyłączeniem osób trzecich[768]. Objęcie majątku następuje z mocy samego prawa, a więc bez potrzeby dokonywania w tym celu jakichkolwiek czynności przez uczestników postępowania[769]. Podstawę prawną do objęcia majątku upadłego przez syndyka stanowi wyłącznie postanowienie o ogłoszeniu upadłości i wyznaczeniu syndyka, bez potrzeby zaopatrywania tego postanowienia klauzulą wykonalności (art. 174 ust. 1 pr. up.)[770]. Objęcie majątku polega na przejęciu zarządzania majątkiem, natomiast nie oznacza nabycia przez syndyka tytułu własności do majątku upadłego, który staje się masą upadłości[771]. Z kompetencją syndyka do objęcia majątku jest skolerowany obowiązek upadłego do wskazania i wydania syndykowi całego majątku (art. 57 ust. 1 pr. up.). Jednocześnie ustawodawca przewidział w art. 174 pr. up. tryb przymusowego wprowadzenia syndyka do majątku upadłego przez komornika sądowego, o ile ten doznaje przeszkód w jego objęciu a także możliwość stosowania przez sędziego-komisarza środków przymusu określonych w kodeksie postępowania cywilnego dla świadczeń niepieniężnych w stosunku do upadłego, który ukrywa swój majątek (art. 58 pr. up.) lub orzeczenia przez sąd zakazu prowadzenia działalności przez upadłego, który nie wydał lub nie wskazał swojego majątku albo go ukrywał (art. 373 ust. 1 pkt 2 i 3 pr. up.).

[767] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 650.
[768] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 483.
[769] J. Korzonek, Prawo upadłościowe…, t. II, s. 9. J. Jankowski, Przebieg postępowania egzekucyjnego, upadłościowego i układowego: struktura postępowań w ujęciu dynamicznym, Kraków 1999, s. 262.
[770] S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 478.
[771] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 650.

2. Zakres zarządu upadłościowego

Z chwilą ogłoszenia upadłości przedsiębiorca, co do zasady, posiada przedsiębiorstwo, którego dalsze prowadzenie podlega zasadom prawa upadłościowego. Wskutek ogłoszenia upadłości, na mocy art. 75 ust. 1 pr. up., upadły przedsiębiorca traci prawo zarządu oraz możliwość korzystania z mienia wchodzącego do masy upadłości i rozporządzania nim. Utrata zdolności do rozporządzania mieniem przez upadłego ma charakter faktyczny, gdyż majątek ten zostaje obligatoryjnie objęty przez syndyka oraz charakter prawny, ponieważ po ogłoszeniu upadłości czynności prawne upadłego podejmowane w stosunku do masy upadłości są nieważne, zgodnie z art. 77 ust. 1 pr. up. To oznacza, że upadły nie może przez swoje czynności faktyczne i prawne powodować skutecznie zmian w masie upadłości. W konsekwencji uprawnienie w zakresie zarządu przechodzi z tą chwilą z mocy samego prawa na syndyka[772].

W związku z tym, że upadły przedsiębiorca traci prawo zarządu, syndyk z mocy prawa przejmuje zarząd jego majątkiem. W tym kontekście pojawiają się wątpliwości, co do rozumienia na gruncie prawa upadłościowego pojęcia „zarządu majątkiem" i jego zakresu. Zakres przedmiotowy czynności składających się na pojęcie zarządu ujmuje się różnie, w zależności od tego, jakiej sytuacji zarząd dotyczy[773]. Pojęcie „zarząd" w odniesieniu do określonej masy majątkowej oznacza pewien wyodrębniony zakres kompetencji przysługujących zarządcy obejmujących powiązane ze sobą uprawnienia i obowiązki składające się na wykonywanie zarządu. Nie ulega wątpliwości, że „zarząd majątkiem" nie jest aktem jednorazowym, lecz zespołem skoordynowanych czynności faktycznych i prawnych, skierowanych na osiągnięcie określonego celu gospodarczego, który jest istotny z punktu widzenia tego majątku[774]. Zdaniem Sądu Najwyższego można przyjąć, że zarząd majątkiem to całokształt czynności prawnych i faktycznych, które dotyczą tego majątku bezpośrednio lub pośrednio poprzez osiągnięty skutek gospodarczy. Do czynności zarządu majątkiem zalicza się w szczególności czynności rozporządzające prawem majątkowym, czynności zobowiązujące do rozporządzenia takim prawem, do świadczenia czynienia lub zaniechania[775].

[772] J. Korzonek, Prawo upadłościowe…, t. II, s. 9.
[773] E. Płonka, Mechanizm…, s. 47.
[774] S. K. Rzonca, Pojęcie…, s. 21.
[775] Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 25 marca 1994 r., III CZP 182/93. Pogląd wyrażony na gruncie zarządu wspólnością majątkową małżeńską.

Wydaje się, że ze względu na sferę działania syndyka i charakter podejmowanych czynności, w ramach zarządu (zarządzania) masą upadłości należy dokonać podziału na czynności podejmowane w stosunkach wewnętrznych oraz w stosunkach zewnętrznych. W odniesieniu do sfery podejmowanych czynności, prowadzenie spraw jest rozumiane jako pewien proces polegający na określonych działaniach w stosunkach wewnętrznych, zaś reprezentacja oznacza dokonywanie czynności prawnych na zewnątrz, z osobami trzecimi. Odnosząc się natomiast do charakteru działania, uważa się, że czynności reprezentacyjne powinny mieć w zasadzie charakter wykonawczy w stosunku do decyzji, podejmowanych przez osoby uprawnione do prowadzenia spraw[776].

Na gruncie prawa upadłościowego O. Buber wyraził pogląd, że czynności zarządu polegają przede wszystkim na ustaleniu stanu czynnego oraz biernego masy upadłości, sporządzeniu inwentarza, bilansu, uporządkowaniu stanu prawnego, wynikającego z umów wzajemnych, wyeliminowaniu z masy wszystkich przedmiotów nienależących do upadłego, a także na powiększeniu masy przez przysługujące mu prawo uznania czynności za bezskuteczną a także załatwienia wszystkich spraw spornych dotyczących przedmiotów majątkowych wchodzących w skład masy upadłości[777].

Należy przychylić się do stanowiska, że syndyk jako zarządca majątku upadłego, jest obowiązany do podejmowania przede wszystkim czynności faktycznych i prawnych zmierzających do zachowania tego majątku i prawidłowej nim gospodarki[778], a więc do działań związanych z czasowym zarządzaniem masą upadłości[779]. Nie powinno budzić wątpliwości, że na gruncie przepisów prawa upadłościowego czynności rozporządzające, których bezpośrednim celem i skutkiem jest przeniesienie, obciążenie, ograniczenie albo zniesienie prawa majątkowego[780], dotyczące masy upadłości stanowią czynności zarządu. Po ogłoszeniu upadłości upadły bowiem nie może dokonywać żadnej z tych czynności. W jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy wyjaśnił, że majątek, który należał do upadłego i stał się masą upadłości, nie może być poza postępowaniem upadłościowym skutecznie przeniesiony na inną osobę, służy on bowiem zaspokojeniu długów upadłego[781]. Oznacza to, że upadły nie może przez własne czynności – bez względu na ich naturę prawną – kształtować swojej sytuacji prawnej w zakresie majątku wchodzącego w skład masy upadłości.

[776] A. W. Wiśniewski, Prawo o spółkach. Podręcznik praktyczny, t. I, Warszawa 1990, s. 14.
[777] Por. O. Buber, Polskie…, s. 101.
[778] J. Korzonek, Prawo upadłościowe…, t. II, s. 10.
[779] M. Mozdżeń (w:), Prawo upadłościowe. Komentarz, red. A. J. Witosz, Warszawa 2021, s. 565.
[780] A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, Prawo cywilne…, s. 265.
[781] Orzeczenie Sądu Najwyższego z 29.3.1976 r., IV CR 62/76, OSPiKA 1977, Nr 5, poz. 84.

Wyeliminowanie rozporządzeń z pojęcia zarządu prowadziłoby do skutków sprzecznych z założeniami, jakie przyświecały ustawodawcy określającego pozycję syndyka. Rozporządzenia nie podlegałyby wówczas przepisom prawa upadłościowego, co znacznie utrudniałoby wykonywanie zarządu a w następstwie zaspokojenie wierzycieli. Wymaga podkreślenia, że sprawowanie zarządu wiąże się z kompetencją do dokonywania rozporządzeń i zaciągania zobowiązań względem podległych zarządowi przedmiotów majątkowych[782]. Zakres tych czynności jest ściśle ograniczony przepisami prawa, zaś jego przekroczenie może spowodować odpowiedzialność odszkodowawczą syndyka[783].

Sprawowanie zarządu obejmuje dokonywanie czynności zarówno w zakresie zwykłego zarządu, które syndyk podejmuje bez konieczności uzyskania zgody, jak i przekraczające zwykły zarząd, na dokonanie których niezbędna jest zgoda rady wierzycieli, a gdy ta nie jest ustanowiona – sędziego komisarza, natomiast nie jest wymagana zgoda upadłego. Katalog czynności wymagających uzyskania zgody rady wierzycieli został określony w art. 206 ust. 1 pr. up. Zezwolenia rady wierzycieli pod rygorem nieważności wymagają następujące czynności: 1) dalsze prowadzenie przedsiębiorstwa przez syndyka, jeżeli ma trwać dłużej niż trzy miesiące od dnia ogłoszenia upadłości; 2) odstąpienie od sprzedaży przedsiębiorstwa jako całości; 3) sprzedaż z wolnej ręki mienia wchodzącego w skład masy upadłości; 4) zaciąganie pożyczek lub kredytów oraz obciążenie majątku upadłego ograniczonymi prawami rzeczowymi; 5) uznanie, zrzeczenie się i zawarcie ugody co do roszczeń spornych oraz poddanie sporu rozstrzygnięciu sądu polubownego.

W sytuacji, gdy jedna z powyższych czynności musi być dokonana niezwłocznie i dotyczy wartości nieprzewyższającej dziesięciu tysięcy złotych, syndyk może ją wykonać bez uzyskania uprzedniego zezwolenia rady wierzycieli na podstawie art. 206 ust. 2 pr. up. Zgoda rady wierzycieli na czynności syndyka wymienione w art. 206 ust. 1 pr. up., nie może być zastąpiona aprobatą sędziego-komisarza[784]. Jednocześnie przepis precyzuje, że czynność dokonana bez zezwolenia rady wierzycieli jest - z mocy prawa - od samego początku nieważna, ze skutkami *erga omnes*. Czynność bez zgody rady wierzycieli nie jest zatem czynnością prawną kulejącą (*negotium claudicans*), ale czynnością bezwzględnie nieważną. Ustawodawca przyjął zatem bardzo surową konsekwencję wadliwości czynności dokonanych bez zgody rady wierzycieli[785].

[782] A. Kidyba, Prawo…, s. 82.
[783] P. Feliga (w:), System…, t. 6, s. 901.
[784] I. Gil, Sytuacja…, s. 119.
[785] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 735 – 736.

3. Czynności syndyka podejmowane w stosunkach wewnętrznych

3.1. Dopuszczalność prowadzenia przedsiębiorstwa upadłego przez syndyka

Należy zwrócić uwagę na możliwość prowadzenia przez syndyka przedsiębiorstwa upadłego, a więc prowadzenia działalności gospodarczej przy wykorzystaniu przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym[786]. Zgodnie z art. 2 ust. 1 pr. up. celem postępowania upadłościowego jest zaspokojenie roszczeń wierzycieli w jak największym stopniu, a jeżeli racjonalne względy na to pozwolą także zachowanie przedsiębiorstwa upadłego. Zatem niedopuszczalne jest utrzymanie przedsiębiorstwa przy jednoczesnym pozbawieniu bądź umniejszeniu zaspokojenia roszczeń wierzycieli[787].

W świetle art. 312 ust. 1 pr. up. po ogłoszeniu upadłości syndyk może prowadzić dalej przedsiębiorstwo upadłego, jeżeli możliwe jest zawarcie układu z wierzycielami lub możliwa jest sprzedaż przedsiębiorstwa upadłego w całości lub jego zorganizowanych części. Z chwilą ogłoszenia upadłości syndyk zastępuje zatem w prowadzeniu przedsiębiorstwa dotychczasowy zarząd upadłego, wspólników prowadzących sprawy upadłej spółki czy samego upadłego będącego osobą fizyczną[788]. Wydaje się, że ogłoszenie upadłości, która obejmuje likwidację majątku nie oznacza, iż należy zaprzestać dalszej działalności gospodarczej prowadzonej dotychczas przez dłużnika w oparciu o przedsiębiorstwo. W szczególności, gdy kontynuowanie działalności ma sens ekonomiczny oraz społeczny w postaci utrzymania miejsc pracy, dalsze prowadzenie przedsiębiorstwa należy uznać nie tylko za dopuszczalne, ale wręcz pożądane[789]. Po ogłoszeniu upadłości syndyk może podejmować czynności niezbędne do prowadzenia przedsiębiorstwa, m.in. może przeprowadzać remonty i naprawy, dokonywać zakupu surowców, półproduktów i wszystkiego, co niezbędne do prowadzenia produkcji, zbywać towary[790]. W sytuacji, gdy syndyk prowadzi przedsiębiorstwo, dysponuje wszystkimi uprawnieniami do zarządzania nim. Zgodnie z art. 169 ust. 4 pr. up. syndyk prowadzący przedsiębiorstwo upadłego może prowadzić działalność wymagającą koncesji, licencji albo zezwolenia, chyba że co innego wynika z odrębnych ustaw. Z punktu widzenia postępowania upadłościowego istotne jest, aby

[786] Tak w odniesieniu do spółki partnerskiej U. Promińska (w:) System prawa handlowego, t. 2A, Prawo spółek handlowych, Warszawa 2007, s. 571.
[787] P. Janda, Prawo…, s. 671.
[788] R. Adamus, Przedsiębiorstwo…, s. 56.
[789] Wyrok Sądu Najwyższego - Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z dnia 22 kwietnia 2015 r., II PK 168/14, Legalis nr 1260044.
[790] P. Zimmerman, Prawo…, s. 544.

przedsiębiorstwo zostało zachowane w co najmniej niepogorszonym stanie, co potwierdza art. 312 ust. 2 pr. up.

Do trzech miesięcy od dnia ogłoszenia upadłości na prowadzenie przez syndyka przedsiębiorstwa nie jest wymagana zgoda rady wierzycieli. Na podstawie art. 312 ust. 3 pr. up. syndyk nie może prowadzić dalej przedsiębiorstwa upadłego, jeżeli na upadłym ciąży obowiązek zwrotu pomocy publicznej. Rada wierzycieli może zezwolić na zwrot pomocy publicznej udzielonej niezgodnie z prawem i dalsze prowadzenie przedsiębiorstwa upadłego, jeżeli zostanie uprawdopodobnione, że mimo zwrotu pomocy publicznej udzielonej niezgodnie z prawem pozostali wierzyciele zostaną zaspokojeni w większym stopniu ze względu na sprzedaż prowadzonego przedsiębiorstwa za większą kwotę lub w wyniku zawarcia i wykonania układu.

3.2. Zabezpieczenie majątku upadłego

Do zadań syndyka, należy zabezpieczenie majątku upadłego przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zabraniem przez osoby postronne (art. 173 pr. up.). Realizacja tego obowiązku uprawnia syndyka do podejmowania wszelkich czynności, które zmierzają do zapewnienia ochrony zarządzanego majątku[791], na przykład w postaci zawarcia umowy z przedsiębiorcą zajmującym się profesjonalnym świadczeniem usług w postaci ochrony mienia, czy też wyznaczeniem spośród pracowników osób odpowiedzialnych za taką ochronę. Do czynności zabezpieczających można zaliczyć przykładowo okresową kontrolę nieruchomości upadłego pod kątem dostępu do pomieszczeń, zabezpieczenia przed wejściem osób trzecich. Wśród istotnych sposobów zabezpieczenia masy upadłości należy wymienić także zawarcie umów ubezpieczenia[792].

3.3. Czynności ewidencyjne i sprawozdawcze

3.3.1. Sporządzenie spisu inwentarza, spisu należności oraz oszacowanie masy upadłości

Jednym z podstawowych obowiązków syndyka związanych z zarządem masą upadłości obejmujących działanie w sferze wewnętrznej jest ustalenie składu masy upadłości poprzez sporządzenie spisu inwentarza oraz spisu należności, zgodnie z art. 69 ust. 1 pr. up. Ustalenie przez syndyka składników majątku upadłego stanowiących masę upadłości jest istotne

[791] F. Zedler (w:), Prawo…, s. 423.
[792] P. Zimmerman, Prawo…, s. 344.

dla określenia, w jakim zakresie upadły traci prawo zarządu majątkiem, a uprawnienie to przysługuje syndykowi[793].

Spis inwentarza powinien obejmować, na dzień ogłoszenia upadłości, spis objętych przez syndyka ruchomości, nieruchomości, środków pieniężnych oraz przysługujących upadłemu praw majątkowych. Z kolei spis należności obejmuje wierzytelności należne upadłemu, których stan również ustalany jest na podstawie ksiąg i dokumentów bezspornych[794]. Sporządzanie spisów, zgodnie z art. 69 ust. 1c pr. up., aktualnie odbywa się na bieżąco, w miarę obejmowania poszczególnych składników majątku upadłego. Dokonywanie spisu jest czynnością skomplikowaną, dlatego przewidziano możliwość usuwania błędnie wpisanych pozycji, z tym że jest to możliwe do zakończenia sporządzania i złożenia spisu[795]. Dodatkowo art. 69 ust. 1a pr. up. określił obowiązek podawania przez syndyka w spisie składników masy upadłości informacji wynikających z ksiąg upadłego lub dokumentów bezspornych, o składnikach mienia, których syndyk nie objął na skutek dokonania przez upadłego czynności bezskutecznych.

Należy się zastanowić nad charakterem prawnym spisu inwentarza, gdyż przepisy prawa upadłościowego tej kwestii nie regulują. Sąd Najwyższy w jednym z wyroków[796] wskazał, że spis inwentarza nie jest ani dokumentem urzędowym, ani orzeczeniem uprawnionego organu, ani czynnością prawną. Spis inwentarza można określić jako zdarzenie faktyczne, będące oświadczeniem wiedzy, które pełni funkcję informacyjną, analityczną i sprawozdawczą i nie może wpływać na status prawny rzeczy. W innym orzeczeniu wskazał, że sporządzenie spisu inwentarza i w ten sposób ustalenie składu masy nie może jednak tworzyć tytułu materialno-prawnego upadłego do tych składników majątkowych[797]. W doktrynie natomiast wyrażane są poglądy, że spis inwentarza ma nie tylko charakter informacyjny, ale należałoby mu przyznać moc, z jakiej korzystają dokumenty urzędowe[798]. Takie stanowisko niektórzy autorzy uzasadnią tym, że spis inwentarza, dokonywany jest przez organ postępowania upadłościowego w osobie syndyka, który ze względu na charakter, jest zbliżony do protokołu zajęcia komorniczego (art. 847 § 1 w zw. z art. 809 k.p.c.)[799].

[793] I. Gil (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2019, s. 987.
[794] D. Chrapoński (w:), Prawo upadłościowe…, s. 293.
[795] P. Janda, Prawo…, 225-226.
[796] Wyrok Sądu Najwyższego z 18.10.2012 r., V CSK 405/11, OSNC 2013/5, poz. 65.
[797] Postanowienie Sądu Najwyższego z 16.5.2019 r.,I CSK 653/18, Legalis.
[798] I. Gil, Sytuacja…, s. 51.
[799] P. Zimmerman, Prawo…, s. 159.

Wydaje się jednak prawidłowe stanowisko Sądu Najwyższego, że spis inwentarza pełni funkcję informacyjną, analityczną oraz sprawozdawczą. Spis inwentarza nie posiada mocy prawnej dla zmiany statusu cywilnoprawnego rzeczy, w tym w zakresie zmian stosunków własnościowych. Niemniej, jak zauważa Sąd Najwyższy, wykazanie składnika majątkowego w treści spisu inwentarza ma pewne znacznie z punktu widzenia przebiegu postępowania upadłościowego. Przede wszystkim przyjmuje się, że bezpośrednim skutkiem sporządzenia spisu inwentarza jest założenie, że składniki majątkowe umieszczone w spisie wchodzą, wskutek ustalenia tego przez syndyka, w skład masy upadłości[800].

Zgodnie z art. 69 ust. 2 pr. up. ze spisem inwentarza dokonuje się oszacowania majątku wchodzącego do masy upadłości. Oszacowania poszczególnych składników mienia upadłego może dokonać syndyk, jeżeli nie wymaga to posiadania wiadomości specjalnych. Wartość podana w spisie inwentarza powinna odpowiadać wartości rynkowej poszczególnych składników, czyli kwocie, jaką można uzyskać ze sprzedaży[801].

3.3.2. Sporządzenie planu likwidacyjnego i sprawozdania finansowego

Plan likwidacyjny jest jedynie założeniem, projekcją kierunków postępowania na podstawie wstępnych obserwacji i wniosków syndyka[802], który wskazuje sędziemu-komisarzowi oraz innym uczestnikom postępowania, w jaki sposób syndyk zamierza przeprowadzić likwidację masy. Ustalając plan likwidacyjny, powinien on kierować się zasadami prawidłowej gospodarki a także podstawowym celem postępowania upadłościowego w postaci doprowadzenia do zaspokojenia wierzycieli w jak największym stopniu poprzez likwidację masy upadłości[803]. Zgodnie z art. 306 pr. up. plan likwidacyjny określa proponowane sposoby sprzedaży składników majątku upadłego, w szczególności sprzedaży przedsiębiorstwa, termin sprzedaży, preliminarz wydatków oraz ekonomiczne uzasadnienie dalszego prowadzenia działalności gospodarczej. W planie likwidacyjnym można umieścić także inne treści w zależności od potrzeb konkretnego postępowania upadłościowego.

W świetle art. 307 ust. 1 pr. up. syndyk jest obowiązany sporządzić, poza spisem inwentarza i planem likwidacyjnym, sprawozdanie finansowe na dzień poprzedzający ogłoszenie upadłości, co stanowi bilans otwarcia postępowania upadłościowego, czyli obraz

[800] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 275.
[801] P. Zimmerman, Prawo…, s. 160 – 161.
[802] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 863.
[803] M. Mozdżeń (w:), Prawo…, s. 814.

stanu przedsiębiorstwa na chwilę objęcia go przez syndyka[804]. W sytuacji, gdy syndyk nie może sporządzić spisu inwentarza, oszacowania, planu likwidacji lub sprawozdania finansowego w terminie trzydziestu dni od ogłoszenia upadłości, składa sędziemu-komisarzowi, w tym terminie, pisemne sprawozdanie ogólne o stanie masy upadłości i o możliwości zaspokojenia wierzycieli (art. 307 ust. 2 pr. up.).

3.3.3. Obowiązki sprawozdawcze

Na syndyku ciąży szereg obowiązków sprawozdawczych. Podstawą do sprawowania nadzoru sędziego-komisarza nad czynnościami syndyka są składane przez niego sprawozdania. Dzięki sprawozdaniom również uczestnicy postępowania upadłościowego uzyskują dostęp do pełnej wiedzy na temat stanu masy upadłości, zakresu dokonywanych czynności, jak i stanu zaawansowania postępowania[805]. Zgodnie z art. 168 ust. 1 pr. up. syndyk składa sędziemu-komisarzowi w terminach przez niego wyznaczonych, przynajmniej co trzy miesiące, sprawozdanie, które obejmuje raport ze zmian w stanie i składzie masy upadłości w okresie sprawozdawczym, w tym stan środków pieniężnych na początek i koniec okresu sprawozdawczego, raport ze zmian stanu wierzytelności oraz niezaspokojonych przez syndyka zobowiązań masy upadłości w okresie sprawozdawczym, raport z wpływów i wydatków w okresie sprawozdawczym, informację o stanie środków pieniężnych w kasie i na rachunkach bankowych na początek i koniec okresu sprawozdawczego oraz opis czynności syndyka w okresie sprawozdawczym z uzasadnieniem.

Po zakończeniu sprawowania funkcji, syndyk na podstawie art. 168 ust. 4 pr. up. sporządza ostateczne sprawozdanie, które składa sędziemu-komisarzowi. Sprawozdanie to obejmuje:

1) raport ze zmian w stanie i składzie masy upadłości w okresie postępowania upadłościowego ze wskazaniem łącznej kwoty uzyskanej z likwidacji masy upadłości,
2) raport ze zmian stanu wierzytelności w okresie postępowania upadłościowego ze wskazaniem stopnia zaspokojenia wierzycieli w poszczególnych kategoriach oraz niezaspokojonych przez syndyka zobowiązań masy upadłości,
3) raport z wpływów i wydatków w okresie postępowania upadłościowego,
4) opis czynności syndyka w okresie postępowania upadłościowego z uzasadnieniem,
5) wskazanie miejsca zarchiwizowania dokumentów upadłego.

[804] P. Zimmerman, Prawo…, 534.
[805] *Ibidem*, s. 530.

Z mocy art. 169 ust. 1 i 2 pr. up., syndyk wykonuje także obowiązki sprawozdawcze ciążące na upadłym. Do takich obowiązków należy przede wszystkim:

1) przygotowanie i złożenie sprawozdania finansowego;
2) składanie w Zakładu Ubezpieczeń Społecznych miesięcznych imiennych raportów dotyczących osób, za które opłacane są składki ubezpieczenia społecznego;
3) przekazywanie informacji do Głównego Urzędu Statystycznego;
4) składanie sprawozdań dotyczących zatrudnienia osób niepełnosprawnych oraz zatrudnienia i kształcenia osób niepełnosprawnych lub dotyczących działalności na rzecz osób niepełnosprawnych;
5) składanie sprawozdań na podstawie art. 10 i 15 ustawy z 11.5.2001 r. o obowiązkach przedsiębiorców w zakresie gospodarowania niektórymi odpadami oraz o opłacie produktowej[806].

Przepis ten przewiduje, że na syndyku ciążą również obowiązki w zakresie przekazywania informacji, o których mowa w art. 56 ust. 1, 7 oraz art. 70 u.f.p. a także art. 17 ust. 1 i 2 oraz art. 19 ust. 3 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 596/2014 z dnia 16 kwietnia 2014 r. w sprawie nadużyć na rynku (rozporządzenie w sprawie nadużyć na rynku), bowiem to on posiada informacje o bieżącej działalności upadłego. Upadły reprezentowany przez zarząd nie jest w stanie efektywnie informować rynku publicznego o zajściu określonych zdarzeń[807].

4. Zarząd upadłościowy a likwidacja masy upadłości

Nadrzędnym celem postępowania upadłościowego, określonym w art. 2 ust. 1 pr. up., jest zaspokojenie roszczeń wierzycieli w jak najwyższym stopniu. W istocie rzeczy do realizacji celu, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pr. up., służy likwidacja majątku upadłego, która obejmuje spieniężenie składników masy upadłości, ściągnięcie wierzytelności przysługujących upadłemu i doprowadzenie do stosownego podziału gotówki pomiędzy wierzycieli[808]. Zgodnie z art. 308 ust. 1 pr. up. po sporządzeniu spisu inwentarza i sprawozdania finansowego albo po złożeniu ogólnego sprawozdania syndyk przeprowadza likwidację masy upadłości, jeżeli sędzia-komisarz nie postanowi o jej wstrzymaniu. Sędzia-komisarz może wstrzymać likwidację w dwóch przypadkach. Pierwszy normowany jest w

[806] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 635.
[807] Uzasadnienie do projektu ustawy – Prawo restrukturyzacyjne, s. 74.
[808] Tak. J. Korzonek, Prawo upadłościowe…, t. II, s. 10; S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 478.

art. 309 pr. up., który stanowi, że sędzia-komisarz może wstrzymać likwidację masy do czasu uprawomocnienia się postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Drugi przypadek regulowany jest w art. 266b ust. 4 i 5 pr. up., który określa przesłanki wstrzymania likwidacji z powodu wniesienia wniosku o zwołanie zgromadzenia wierzycieli w celu zawarcia układu.

W kontekście tego obowiązku syndyka pojawia się pytanie, czy czynności związane z likwidacją majątku upadłego mieszczą się w pojęciu zarządu. F. Zedler uważa, że biorąc pod uwagę regulację prawną uprawnień syndyka, a zwłaszcza osobną regulację czynności związanych z likwidacją majątku upadłego, do czynności zarządu syndyka nie wchodzą czynności związane z likwidacją majątku upadłego. Według tego Autora czynności zarządu obejmują tylko czynności faktyczne, prawne oraz czynności sądowe, które są związane z bieżącym utrzymywaniem majątku upadłego, jak również prowadzeniem jego przedsiębiorstwa[809]. Według innego poglądu, sprawowanie zarządu przez syndyka obejmuje także czynności związane z likwidacją składników wchodzących w skład masy upadłości[810]. Wydaje się, że należy przychylić się do drugiego poglądu, iż czynności dotyczące likwidacji masy upadłości, a więc rozporządzające tym majątkiem, mieszczą się w sprawowanym zarządzie, pomimo że prawo upadłościowe wyraźnie je wyodrębnia jako osobną grupę czynności. Zarząd sprawowany przez syndyka można nazwać zarządem celowym, który powinien być tak sprawowany, aby roszczenia wierzycieli mogły zostać zaspokojone w jak najwyższym stopniu. W tym celu działalność syndyka będzie obejmować nie tylko czynności związane z bieżącym, czasowym prowadzeniem działalności gospodarczej oraz utrzymaniem w stanie niepogorszonym przedsiębiorstwa w upadłości, ale przede wszystkim czynności związane ze zbywaniem poszczególnych składników masy upadłości. Wydaje się, że pojęcie zarządu na gruncie prawa upadłościowego nie może abstrahować od celu w jakim masa upadłości została wyodrębniona.

5. Czynności syndyka w stosunkach zewnętrznych

5.1. Sprzedaż składników majątku upadłego

5.1.1. Sprzedaż przedsiębiorstwa jako całości

Kolejność czynności likwidacyjnych podejmowanych przez syndyka powinna wynikać z planu likwidacyjnego, o którym mowa w art. 306 pr. up. Sposób likwidacji masy zależy

[809] F. Zedler (w:), Prawo…, s. 423.

[810] I. Gil (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2016, s. 906-907.

od tego, co wchodzi w jej skład. Najszybszym sposobem likwidacji masy jest sprzedaż przedsiębiorstwa jako całości i ten właśnie sposób wysuwany jest na pierwszy plan w przepisach prawa upadłościowego, zgodnie z art. 316 ust. 1 pr. up[811]. Zbycie przedsiębiorstwa jako całości sprawia, że w zasadzie zbędna jest dalsza likwidacja masy, z wyjątkiem, gdy z przedsiębiorstwa wyłączono pewne jego składniki[812]. W piśmiennictwie M. Poźniak-Niedzielska wywiodła, że sprzedaż przedsiębiorstwa jako całości upraszcza przebieg postępowania upadłościowego i skraca drogę prowadzącą do równomiernego zaspokojenia wierzycieli. Ustawodawca więc wyeksponował problematykę sprzedaży przedsiębiorstwa jako całości przez jej unormowanie jeszcze przed regulacjami odnoszącymi się do sprzedaży ruchomości, nieruchomości i innych praw, podkreślając tym samym znaczenie, jakie przywiązuje się do takiego sposobu likwidacji masy upadłości[813]. Odstąpienie od sprzedaży przedsiębiorstwa jako całości wymaga, pod rygorem nieważności, zgody rady wierzycieli (art. 206 ust. 1 pkt 2 pr. up.). W sytuacji, gdy rada wierzycieli nie zostanie ustanowiona, taka decyzja wymaga zgody sędziego-komisarza, co wynika wprost z art. 213 pr. up. Regulacja ta również potwierdza szczególną pozycję, jaką zajmuje ten sposób likwidacji w przepisach prawa upadłościowego.

Sprzedaż „przedsiębiorstwa jako całości" należy odróżnić od sprzedaży „przedsiębiorstwa w całości". Pierwsze określenie nawiązuje do przedsiębiorstwa jako odrębnego przedmiotu obrotu, w którym istotną rolę odgrywa element organizacji, a nie liczba i zakres składników majątkowych wchodzących w jego skład[814]. Przedsiębiorstwo w całości natomiast koncentruje się na liczbie i zakresie składników majątkowych, a więc nawiązuje do majątku przedsiębiorstwa, który stanowi co prawda przedmiot organizacji, jego materialną podstawę, jednak nie może być utożsamiany z przedsiębiorstwem[815]. Przedsiębiorstwo w całości obejmuje wszystkie wchodzące w jego skład elementy, a przedsiębiorstwo jako całość może obejmować zarówno wszystkie tworzące je składniki, jak i odpowiednią ich część. W konsekwencji przedsiębiorstwo jako całość nie musi być jednocześnie przedsiębiorstwem w całości[816]. W związku z powyższym, syndyk powinien dążyć do sprzedaży przedsiębiorstwa jako całości, które nawiązuje do przedsiębiorstwa w znaczeniu

[811] Tak. A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 642; P. Zimmerman, Prawo…, s. 541.
[812] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 642.
[813] M. Poźniak-Niedzielska, Sprzedaż przedsiębiorstwa bankowego w upadłości (w:), Studia z prawa prywatnego gospodarczego. Księga pamiątkowa ku czci prof. Ireneusza Weissa, Kraków 2003, s. 230.
[814] J. Pałys, Sprzedaż przedsiębiorstwa przez syndyka, Rejent, 1998, nr 1, s. 31.
[815] B. Sołtys, Sprzedaż…, s. 20.
[816] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Wady przedsiębiorstwa jako przedmiotu czynności prawnej, Studia Iuridica Lublinensia Vol 30, No 5 (2021), s. 325-346.

przedmiotowym, a więc jego nabywca powinien mieć możliwość prowadzenia działalności gospodarczej przy jego użyciu.

5.1.2. Sprzedaż zorganizowanej części przedsiębiorstwa

W świetle art. 318 ust. 1 pr. up., jeżeli sprzedaż przedsiębiorstwa upadłego jako całości nie jest możliwa ze względów ekonomicznych lub innych przyczyn, syndyk może dokonać sprzedaży zorganizowanej części przedsiębiorstwa. Sprzedaż zorganizowanej części przedsiębiorstwa umożliwia zachowanie wszystkich atutów sprzedaży przedsiębiorstwa w całości takie jak szybkość, efektywność, utrzymanie miejsc pracy i potencjału gospodarczego, przy jednoczesnym wyeliminowaniu wad występujących w szczególności przy przedsiębiorstwach wielobranżowych lub o rozproszonej strukturze lokalizacyjnej[817]. Celowa jest sprzedaż zorganizowanych części przedsiębiorstwa również wtedy, gdy w skład majątku upadłego wchodzą składniki nieatrakcyjne, obniżające wartość przedsiębiorstwa jako całości[818]. W prawie prywatnym nie występuje definicja legalna zorganizowanej części przedsiębiorstwa. W literaturze wskazuje się na pewne cechy wyróżniające zorganizowaną część przedsiębiorstwa: 1) jest to wewnętrzna część przedsiębiorstwa, 2) stanowi pewien organizacyjnie wyodrębniony kompleks składników o charakterze materialnym i niematerialnym, 3) składniki te powiązane są ze sobą w sposób funkcjonalny, pozwalający na realizację określonych zadań gospodarczych[819].

W prawie podatkowym natomiast pojęcie zorganizowanej części przedsiębiorstwa zostało określone przez jednobrzmiące przepisy trzech szczególnych ustaw podatkowych: art. 5a pkt 4 u.p.d.f., art. 4a pkt 4 u.p.d.p. i art. 2 pkt 27e u.v.t. Zgodnie z tymi przepisami, przez zorganizowaną część przedsiębiorstwa rozumie się „organizacyjnie i finansowo wyodrębniony w istniejącym przedsiębiorstwie zespół składników materialnych i niematerialnych, w tym zobowiązania, przeznaczonych do realizacji określonych zadań, który zarazem mógłby stanowić niezależne przedsiębiorstwo samodzielnie realizujące te zadania". Zorganizowana część przedsiębiorstwa stanowi zatem pewną wyodrębnioną całość. W prawie podatkowym kryteria owego wyodrębnienia charakteryzują się dużą szczegółowością. Wyodrębnienie powinno istnieć zarówno pod względem organizacyjnym, jak i finansowym (koniunkcja), zaś przedmiotem wyodrębnienia powinien być zespół składników materialnych i niematerialnych, obejmujący zarówno aktywa, jak i pasywa

[817] P. Zimmerman, Prawo…, s. 555.
[818] *Ibidem*.
[819] M. Spyra, S. Włodyka (w:), System…, s. 873-874.

przeznaczone do realizacji zadań gospodarczych, który mógłby zarazem stanowić samodzielne przedsiębiorstwo realizujące te zadania[820]. Wszystkie powyższe przesłanki powinny zostać spełnione kumulatywnie. Wymaga zasygnalizowania, że na gruncie ustaw podatkowych zorganizowana część przedsiębiorstwa obejmuje zobowiązania (pasywa), natomiast na gruncie prawa upadłościowego zorganizowana część przedsiębiorstwa obejmuje tylko ogół praw majątkowych (aktywa), a więc ruchomości, nieruchomości, wierzytelności i inne prawa majątkowe, bowiem masa upadłości obejmuje majątek należący do upadłego w dniu ogłoszeniu upadłości oraz nabyty przez niego w toku postępowania upadłościowego (art. 62 pr. up.). W skład masy upadłości nie wchodzą pasywa, bowiem nie służą zaspokojeniu wierzycieli upadłego[821].

W sytuacji, gdy sprzedaż przedsiębiorstwa upadłego jako całości albo zorganizowanej części nie jest możliwa ze względów ekonomicznych lub innych przyczyn, syndyk organizuje sprzedaż zbioru rzeczy lub praw obciążonych zastawem rejestrowym, które wchodzą w skład przedsiębiorstwa (art. 318 ust. 2 zd. 1 pr. up.). Dopiero w dalszej kolejności syndyk prowadzi sprzedaż pojedynczych składników masy upadłości.

5.1.3. Aukcja albo przetarg jako tryb zawarcia umowy sprzedaży

Syndyk dokonuje likwidacji majątku upadłego poprzez sprzedaż w drodze przetargu lub aukcji albo sprzedaż z wolnej ręki. Zgodnie z art. 206 ust. 1 pkt 3 pr. up., do sprzedaży z wolnej ręki mienia wchodzącego w skład masy upadłości potrzebna jest zgoda rady wierzycieli, o tyle na sprzedaż w drodze przetargu lub aukcji syndyk zgody nie potrzebuje. Do przetargu i aukcji stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu cywilnego z modyfikacjami wymienionymi w prawie upadłościowym[822]. W konsekwencji przez „przetarg" i „aukcję" należy rozumieć procedurę zawarcia umowy, o których mowa w art. 70^1 i następne kodeksu cywilnego. W doktrynie przyjmuje się, że postępowanie przetargowe regulowane przepisami art. 320 i 321 pr. up. jest co do zasady obligatoryjne, nie ma jednak charakteru procedury egzekucyjnej, odbywa się bowiem z zachowaniem zasad przetargu, o których mowa

[820] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 911.
[821] S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 142.
[822] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 908; A. Witosz, Aukcja i przetarg jako tryb spieniężania masy upadłości (w:), Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana, Kraków 2005, s. 1461 i n.; R. Adamus, Przedsiębiorstwo…, s. 169 i n.

w kodeksie cywilnym, a więc kreuje stosunki o charakterze cywilnoprawnym, wymagające stosowania instrumentów prawa cywilnego materialnego, a nie procesowego[823].

Syndyk odgrywa znaczącą rolę w przygotowaniu aukcji lub przetargu, jako organizator dokonuje ogłoszenia, jak również przygotowuje warunki przetargu albo aukcji, które następnie zatwierdza sędzia-komisarz. Sposób ogłoszenia unormowany jest w art. 320 ust. 1 pkt 2 pr. up. Ogłoszenia dokonuje się przez obwieszczenie co najmniej na dwa tygodnie przed terminem posiedzenia wyznaczonego w celu przeprowadzenia aukcji lub przetargu. W sytuacji, gdy aukcja lub przetarg dotyczy przedsiębiorstwa spółki publicznej, obwieszczenie powinno być dokonane co najmniej na sześć tygodni przed terminem posiedzenia wyznaczonego w celu ich przeprowadzenia. Zgodnie z art. 221 ust. 1 pr. up. obwieszczenia dokonuje się w Krajowym Rejestrze Zadłużonych. Na wniosek syndyka lub z urzędu sędzia-komisarz może zarządzić dokonanie obwieszczenia również w inny sposób, na przykład na stronie internetowej upadłego, w prasie, mediach społecznościowych, na portalach aukcyjnych (art. 221 ust. 2 pr. up.). Na wniosek upadłego lub wierzyciela, na ich koszt, obwieszczenie może być również dokonane w sposób przez nich wskazany (art. 221 ust. 3 pr. up.). Syndyk przygotowuje warunki przetargu lub aukcji, ale nie jest on wyłącznie odpowiedzialny za ostateczną ich treść. Sędzia-komisarz, odmawiając zatwierdzenia warunków przetargu albo aukcji, może zobowiązać syndyka do wprowadzenia nowych warunków, uchylenia czy zmiany wszystkich istniejących postanowień lub niektórych z nich[824]. Wyboru oferenta również dokonuje syndyk, nie mniej jednak wybór wymaga zatwierdzenia przez sędziego-komisarza (art. 320 ust. 1 pkt 5 pr. up.). Tym samym, wprowadzona została warunkowa skuteczność czynności dokonywanych przez syndyka w związku z wyborem oferenta[825].

Zgodnie z art. 321 ust. 1 pr. up. syndyk zawiera umowę sprzedaży w terminie określonym przez sędziego-komisarza, nie dłuższym niż cztery miesiące od dnia zatwierdzenia wyboru oferenta przez sędziego-komisarza. Przekroczenie 4-miesięcznego terminu nie powoduje automatycznie unieważnienia przetargu i niemożności zawarcia umowy sprzedaży. Przepisy prawa upadłościowego nie przewidują skutku takiego rodzaju. Po upływie terminu syndyk może wystąpić z nowym wnioskiem o zatwierdzenie warunków sprzedaży i dopiero ta czynność uniemożliwia zawarcie umowy z podmiotem i na warunkach określonych

[823] S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 724.
[824] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 920.
[825] I. Gil, Sytuacja…, s. 129.

w ostatnim przetargu. Uznać należy, że zakreślony w ustawie termin do zawarcia umowy sprzedaży jest terminem dyscyplinującym[826]. Roszczenie o zawarcie umowy nie przysługuje również syndykowi, w razie, gdy od zawarcia umowy uchyla się oferent. Z art. 321 ust. 2 pr. up. wynika, że w przypadku gdy nie dojdzie do zawarcia umowy z winy oferenta, sędzia-komisarz wydaje postanowienie o wyznaczeniu nowego przetargu. Jest więc oczywiste, iż nie istnieje roszczenie o zawarcie umowy. Wydaje się jednak, że uchylający oferent powinien zostać wykluczony z ponownego przetargu (aukcji), o ile zgłosiłby chęć udziału w nim. Nie wyklucza to jednak odpowiedzialności odszkodowawczej oferenta na zasadach ogólnych (*culpa in contrahendo*)[827].

5.1.4. Sprzedaż z wolnej ręki

Wymaga zasygnalizowania, że syndyk może także zbywać składniki masy upadłości w trybie z wolnej ręki za zezwoleniem rady wierzycieli pod rygorem nieważności (art. 206 ust. 1 pkt 3 pr. up.), ewentualnie za zezwoleniem sędziego-komisarza (art. 213 pr. up.). Uchwała rady wierzycieli powinna określać składniki majątku wchodzące w skład masy upadłości, na które rada wyraża zgodę oraz może określać m.in. cenę minimalną oraz warunki transakcji[828]. Sprzedaż w tym trybie może dotyczyć zarówno przedsiębiorstwa, jak i poszczególnych składników masy upadłości[829]. Podkreślić przy tym należy, że rada wierzycieli może obecnie zezwolić na bezpośrednią sprzedaż z wolnej ręki również przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części oraz nieruchomości, prawa użytkowania wieczystego, spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu i statku morskiego wpisanego do rejestru okrętowego. Nie ulega wątpliwości, że takie rozwiązanie zasługuje na aprobatę, bowiem może usprawnić postępowanie upadłościowe i przyczynić się do obniżenia jego kosztów[830]. Zezwolenie rady wierzycieli na sprzedaż ruchomości nie jest wymagane, jeżeli wskazana w spisie inwentarza wartość oszacowania wszystkich ruchomości wchodzących w skład masy upadłości nie przekracza równowartości 50 000 zł (art. 206 ust. 3 pr. up.). Syndyk może dokonać sprzedaży wchodzących w skład masy upadłości wierzytelności i inne praw bez potrzeby uzyskiwania zezwolenia rady wierzycieli i sędziego komisarza, o ile suma wartości wszystkich wierzytelności i praw wg spisu inwentarza nie

[826] M. Mozdżeń (w:), Prawo…, s. 866.
[827] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 677.
[828] P. Zimmerman, Prawo…, s. 393.
[829] P. Janda, Ochrona osób trzecich w postępowaniu upadłościowym obejmującym likwidację majątku upadłego przedsiębiorcy, Warszawa 2011, s. 148.
[830] S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 534.

przekracza 50 000 zł (art. 206 ust. 4 pr. up.). Ponadto przed rozpoczęciem likwidacji masy upadłości syndyk może sprzedać z wolnej ręki bez zezwolenia rady wierzycieli ruchomości, jeżeli jest to potrzebne na zaspokojenie kosztów postępowania. Ponadto syndyk może sprzedać ruchomości, które ulegają szybkiemu zepsuciu lub wskutek opóźnienia sprzedaży straciłyby znacznie na wartości albo których przechowanie pociąga za sobą koszty zbyt wysokie w stosunku do ich wartości (art. 310 ust. 1 pr. up.).

5.2. Kompetencje syndyka z tytułu uczestnictwa w spółkach lub spółdzielniach przez upadłego

W świetle art. 186 pr. up. po ogłoszeniu upadłości wszelkie uprawnienia upadłego związane z uczestnictwem w spółkach lub spółdzielniach wykonuje syndyk. Wśród tych uprawnień można wyróżnić te o charakterze majątkowym, jak i prawa określane jako korporacyjne (organizacyjne). Zasadniczym kryterium rozróżnienia jest w tym przypadku rodzaj interesu uprawnionego, którego zaspokojeniu określone prawo lub obowiązek świadczenia służy bezpośrednio[831]. Do uprawnień organizacyjnych zalicza się na przykład prawo do przynajmniej jednego głosu na zgromadzeniu wspólników/walnym zgromadzeniu spółki, prawo zaskarżenia uchwał, prawo indywidualnej kontroli, bierne prawo wyborcze do władz spółki, czynne prawo wyborcze do organów spółki, prawo głosu w sprawie podziału zysku z lat ubiegłych. Z kolei do uprawnień majątkowych należy prawo do dywidendy, wynagrodzenie za powtarzające się świadczenia niepieniężne, prawo do zbycia udziału/akcji, pierwszeństwo objęcia udziałów/akcji w podwyższonym kapitale zakładowym. Wszystkie te uprawnienia wykonuje syndyk. Przyjmuje się również, że brzmienie przepisu przesądza wniosek, że upadły nie może wykonywać żadnych uprawnień związanych z jego uczestnictwem w spółkach handlowych lub spółdzielniach, nawet gdyby chodziło o uprawnienia wyłącznie osobiste, niemające wpływu na stan masy upadłości, takie jak dodatkowe uprawnienia kontroli spraw spółki, uprzywilejowanie co do głosu, prawo wyłącznego ustanawiania członków zarządu[832].

Przepis art. 186 pr. up. realizuje zakaz rozszczepiania organizacyjnych praw udziałowych. Rozgraniczenie praw organizacyjnych od praw majątkowych wspólnika, członka spółdzielni czy też członka innej organizacji bywa jednak niekiedy trudne. Prawa te są ściśle związane

[831] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks spółek handlowych. Komentarz, t. II, red. A. Kidyba, Warszawa 2018, s. 105.

[832] Tak. S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 498; R. Adamus, Prawo upadłościowe…, s. 697.

z prawami majątkowymi[833]. Co więcej, wykonywanie uprawnień niemajątkowych w spółkach, spółdzielniach czy innych jednostkach organizacyjnych niejednokrotnie ma swoje przełożenie na efekty ekonomiczne tych podmiotów, a w rezultacie i na prawa majątkowe uprawnionego, na przykład przez wybór kompetentnej osoby na stanowiska kierownicze[834].

5.3. Kompetencje syndyka w zakresie umów wiążących upadłego

5.3.1. Kompetencje syndyka dotyczące wiążących umów wzajemnych

Ogłoszenie upadłości skutkuje pozbawieniem upadłego zarządu majątkiem wchodzącym w skład masy upadłości i przeniesieniem tej kompetencji wyłącznie na syndyka. Syndyk zazwyczaj będzie dążył do wykonania umów zawartych przez upadłego przed ogłoszeniem upadłości, chyba że wiązałoby się to ze szkodą dla masy upadłości, jak również będzie zawierał nowe umowy związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa upadłego. W obrocie gospodarczym najbardziej rozpowszechnionym rodzajem umów są umowy wzajemne. Zgodnie z art. 487 § 2 k.c. w ramach umowy wzajemnej obie strony zobowiązują się w taki sposób, że świadczenie jednej z nich ma być odpowiednikiem świadczenia drugiej.

Prawo upadłościowe zawiera regulacje dotyczące realizacji umów wzajemnych zawartych przez upadłego. W świetle art. 98 ust. 1 pr. up. jeżeli w dniu ogłoszenia upadłości zobowiązania z umowy wzajemnej nie zostały wykonane w całości lub części, syndyk może, za zgodą sędziego-komisarza, wykonać zobowiązanie upadłego i zażądać od drugiej strony spełnienia świadczenia wzajemnego lub od umowy odstąpić ze skutkiem na dzień ogłoszenia upadłości. Na żądanie drugiej strony złożone w formie pisemnej z datą pewną, syndyk w terminie trzech miesięcy oświadczy na piśmie, czy od umowy odstępuje, czy też żąda jej wykonania. Niezłożenie w tym terminie oświadczenia przez syndyka uważa się za odstąpienie od umowy (art. 98 ust. 2 pr. up.). Warto zaznaczyć, że druga strona umowy (kontrahent) nie ma możliwości zadecydować o wykonaniu lub odstąpieniu od umowy i w tym zakresie związana jest decyzją syndyka. Uprawnienie do odstąpienia umowy w związku z ogłoszeniem upadłości przysługuje wyłącznie syndykowi. W sytuacji, gdy syndyk odstępuje od umowy, druga strona nie ma prawa do zwrotu spełnionego świadczenia, chociażby świadczenie to znajdowało się w masie upadłości. Strona może dochodzić w postępowaniu upadłościowym należności z tytułu wykonania zobowiązania i poniesionych strat, zgłaszając te wierzytelności

[833] por. I. Weiss (w:), Prawo spółek, red. W. Pyzioł, A. Szumański, I. Weiss, Bydgoszcz 1998, s. 240, 561.
[834] F. Zedler (w:), Prawo…, s. 439.

syndykowi za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe (art. 99 pr. up.).

Artykuł 98 ust. 1 pr. up. ma zastosowanie wówczas, gdy umowa wzajemna nie została wykonana w całości albo w części przez obie strony, tj. przez upadłego i jego kontrahenta. W sytuacji, gdy jedna ze stron wykonała umowę w całości to syndykowi nie przysługuje prawo wyboru pomiędzy żądaniem wykonania a odstąpieniem od umowy[835]. Warto podkreślić, że art. 98 pr. up. nie ma zastosowania do umów wzajemnych, w których świadczenie jednej ze stron ma charakter ciągły. W takim wypadku świadczenie tej strony należy uważać za wykonane z chwilą rozpoczęcia świadczenia ciągłego. Tego typu umowy wiążą zatem obie strony do chwili ich wypowiedzenia w trybie umownym przez syndyka lub drugą stronę, a należności przypadające za okres po dniu ogłoszenia upadłości należy traktować jako wynikające z czynności syndyka i zaliczać do kosztów postępowania[836].

5.3.2. Kompetencje syndyka dotyczące umów zlecenia, komisu i o zarządzanie papierami wartościowymi

W świetle art. 102 ust. 1 pr. up. zawarte przez upadłego umowy zlecenia lub komisu, w których upadły był dającym zlecenie lub komitentem, a także umowy o zarządzanie papierami wartościowymi upadłego wygasają z dniem ogłoszenia upadłości. Wierzytelność z tytułu poniesionej, wskutek tego straty może być dochodzona w postępowaniu upadłościowym. Uwzględniając fakt, że zarówno umowa zlecenie, komisu, a także o zarządzanie papierami wartościowymi upadłego, dają przyjmującemu zlecenie (komisantowi) uprawnienie do dokonywania określonych czynności prawnych na rachunek upadłego, ustawodawca przesądził o ich wygaśnięciu, w celu ochrony stanu czynnego masy[837]. Wygaśnięcie wymienionych umów wywiera skutek *ex nunc*. Odnosząc się do zawartych umów komisu, w których upadły występuje jako komitent, należy dodać, że decyzję o sprzedaży rzeczy, która wchodzi przecież w skład masy upadłości, powinien podjąć syndyk, a sama sprzedaż powinna nastąpić w trybie określonym w prawie upadłościowym[838]. W sytuacji, gdy umowa komisu dotyczy zakupu rzeczy dla komitenta,

[835] J. Korzonek, Prawo upadłościowe…, t. I, s. 104.
[836] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 260; P. Zimmerman, Prawo…, s. 205.
[837] P. Stenko (w:), Zobowiązania. Przepisy pozakodeksowe. Komentarz, t. V, red. P. Machnikowski, Warszawa 2025, art. 102 pr. up.
[838] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 231.

trudno byłoby dopuścić do sytuacji, w której po ogłoszeniu upadłości komisant miałby nadal zawierać umowy kupna ze skutkami dla masy[839].

Zgodnie z art. 102 ust. 2 pr. up. od zawartych przez upadłego umów zlecenia lub komisu, w których upadły był przyjmującym zlecenie lub komisantem, można odstąpić z dniem ogłoszenia upadłości bez odszkodowania. Prawo odstąpienia przysługuje zarówno zleceniodawcy, komitentowi, jak też syndykowi[840]. Należy postulować, aby syndyk nie miał możliwości odstąpienia od umów zlecenia i komisu, w których upadły występował jako zleceniobiorca lub komisant, zwłaszcza gdy wykonywanie tych umów przez upadłego jest zaawansowane. W tej kwestii decyzję należy pozostawić wyłącznie dającemu zlecenie ze względu na szczególny stosunek zaufania leżący u podstaw zlecenia i komisu[841], natomiast aktualnie brak wyraźnego ograniczenia w przepisach nie wyłącza uprawnienia syndyka do odstąpienia od tych umów.

Na tle art. 102 ust. 2 pr. up. wyłania się szczególny problem nabycia własności rzeczy na zlecenie. Chodzi o sytuację, w której upadły na zlecenie nabył własność rzeczy w imieniu własnym, ale dla mocodawcy (zastępstwo pośrednie) i przed ogłoszeniem upadłości nie przeniósł własności na zleceniodawcę. Powstaje pytanie, czy w takiej sytuacji zleceniodawca, o ile syndyk nie odstąpił od umowy, może żądać przeniesienia na niego prawa własności rzeczy przez syndyka. Można bronić poglądu, że roszczenie to (jako wierzytelność) nie zmienia się wskutek ogłoszenia upadłości w roszczenie pieniężne na podstawie art. 91 ust. 1 pr. up., ponieważ art. 102 ust. 2 pr. up. stanowi *lex specialis*. Jeżeli więc żadna ze stron nie odstąpiła od umowy komisu, zleceniodawcy służy skuteczne roszczenie o przeniesienie własności rzeczy nabytej przed ogłoszeniem upadłości[842]. Należy uznać, że roszczenie o przeniesienie własności rzeczy przysługuje również, gdy do wykonania umowy w postaci nabycia rzeczy (przez syndyka) doszło już po ogłoszeniu upadłości, w sytuacji gdy żadna ze stron nie odstąpiła od umowy, a zaniechanie czynności mogłoby spowodować szkodę dla dającego zlecenie. W świetle art. 766 k.c. komisant powinien wydać komitentowi wszystko, co przy wykonaniu zlecenia dla niego uzyskał, w szczególności powinien przelać na niego wierzytelności, które nabył na jego rachunek. Powyższe uprawnienia komitenta są skuteczne także względem wierzycieli komisanta. Oznacza to, że jeżeli wierzyciele komisanta kierują

[839] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 231; M. Pannert, Wpływ upadłości likwidacyjnej na wykonanie zobowiązań z umów wzajemnych, Warszawa 2010, s. 197.
[840] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 231.
[841] *Ibidem*.
[842] *Ibidem*.

roszczenia do praw, pieniędzy czy rzeczy nabytych przez niego w wykonaniu zlecenia komisowego (a więc wchodzących w skład jego majątku), komitent może się temu skutecznie przeciwstawić. W razie ogłoszenia upadłości komisanta komitent może więc żądać ich wyłączenia z masy upadłości na podstawie art. 72 pr. up. i następne[843].

Warto również wspomnieć o orzeczeniu Sądu Najwyższego odnoszącym się do skutków ogłoszenia upadłości mocodawcy w zakresie udzielonego pełnomocnictwa. Sąd Najwyższy stwierdził, że skutki ogłoszenia upadłości mocodawcy uniemożliwiają jego reprezentowanie nie tylko w sferze prawa materialnego, lecz również procesowego. Odmienne stanowisko koliduje z faktem, iż zarząd majątkiem upadłego obejmuje syndyk. W konsekwencji należy przyjąć, że jeśli u podstaw udzielonego pełnomocnictwa była umowa zlecenia, to ogłoszenie upadłości powoduje nie tylko wygaśnięcie umowy zlecenia, lecz także pełnomocnictwa procesowego, którego podstawą było to zlecenie[844]. A. Jakubecki podkreślił, że nawet w przypadkach, w których pełnomocnictwo nie opiera się na zleceniu jako na stosunku podstawowym, lecz u jego podstaw leży stosunek pracy albo stosunki rodzinne, to i tak ogłoszenie upadłości mocodawcy skutkuje wygaśnięciem pełnomocnictwa. Wniosek ten wynika stąd, że ogłoszenie upadłości powoduje utratę przez upadłego prawa zarządu i rozporządzania masą upadłości. Pełnomocnik co do zasady nie może zaś skutecznie dokonać czynności, której nie mógłby dokonać mocodawca[845]. Podkreślić należy, że stosunek pełnomocnictwa wygasa *ex lege* z dniem ogłoszenia upadłości. Od tego momentu czynności prawne dokonywane przy udziale pełnomocnika upadłego nie mogą być uznane za skuteczne i wywołujące skutki prawne.

5.3.3. Kompetencje syndyka dotyczące umów pożyczki i innych umów zawieranych z bankami

Celem uniknięcia nadmiernego obciążenia masy upadłości koniecznością realizacji zobowiązań wynikających z umowy pożyczki i kredytu bankowego ustawodawca przewidział wspólną dla nich - choć wyrażoną w różnych regulacjach zasadę, zgodnie z którą umowy te wygasają z chwilą ogłoszenia upadłości, o ile do tego czasu przedmiot umowy nie został wydany, względnie udostępniony stronie uprawnionej[846]. Zgodnie z art. 105 pr. up. w razie

[843] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. III, red. A. Kidyba, Warszawa 2014, s. 914.
[844] Postanowienie Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 7 listopada 2003 r., I CZ 127/03, Legalis nr 62823.
[845] Glosa A. Jakubeckiego do postanowienia Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 7 listopada 2003 r., I CZ 127/03, OSP 2004, z. 10, poz. 123.
[846] M. Pannert, Wpływ…, s. 207.

upadłości jednej ze stron, umowa pożyczki wygasa, gdy przedmiot pożyczki nie został jeszcze wydany. Gdyby po ogłoszeniu upadłości - pomimo wygaśnięcia umowy - nastąpiło wydanie przedmiotu pożyczki drugiej stronie, to okoliczność tę należy traktować jako zaistnienie bezpodstawnego wzbogacenia, a nie jako „utrzymanie umowy pożyczki w mocy". Wygaśnięcie umowy następuje bowiem *ex lege.*

Sprawa przedstawia się nieco inaczej, gdy przed ogłoszeniem upadłości doszło do wydania przedmiotu pożyczki. W sytuacji, gdy doszło do wykonania umowy pożyczki przez pożyczkodawcę, czyli pożyczkobiorca otrzymał przedmiot pożyczki przed ogłoszeniem upadłości, to umowa pozostaje w mocy. Jeżeli upadły był pożyczkobiorcą, to roszczenie pożyczkodawcy o zwrot przedmiotu pożyczki staje się wymagalne z dniem ogłoszenia upadłości i podlega zgłoszeniu do listy wierzytelności. Jeżeli upadły był pożyczkodawcą, to umowa pożyczki wiąże zgodnie ze swoimi postanowieniami, a syndyk będzie mógł żądać zapłaty od pożyczkobiorcy dopiero w terminie wynikającym z tej umowy. Jeżeli termin nie był oznaczony, syndyk powinien w trybie art. 723 k.c. wypowiedzieć umowę, co rodzi po stronie pożyczkobiorcy obowiązek zwrotu przedmiotu pożyczki w terminie 6 tygodni[847]. W sytuacji, gdy przedmiotem pożyczki były rzeczy oznaczone co do gatunku, wierzytelność o zwrot pożyczki (zwrot tej samej ilości rzeczy tego samego gatunku i tej samej jakości) staje się wierzytelnością o zwrot ich wartości (art. 91 ust. 2 pr. up.)[848].

Odnosząc się umowy kredytu, z dniem ogłoszenia upadłości umowa kredytu wygasa, jeżeli przed tym terminem kredytodawca nie przekazał środków pieniężnych do dyspozycji upadłego. Kredytodawca może dochodzić naprawienia szkody w postępowaniu upadłościowym, zgłaszając te wierzytelności syndykowi za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe (art. 111 ust. 1 pr. up.). W razie oddania do dyspozycji upadłego przed dniem ogłoszenia upadłości części środków pieniężnych, upadły traci prawo do żądania wypłaty części nieprzekazanej (art. 111 ust. 2 pr. up.). Dotyczy to sytuacji, gdy zgodnie z umową kredytową udostępnienie kredytu ma następować w tzw. transzach, a przed ogłoszeniem upadłości kredytobiorcy bank nie przekazał mu jeszcze wszystkich określonych w umowie transz kredytu. W tym przypadku umowa kredytu nie wygasa, bank nie jest jednak zobowiązany do udostępnienia upadłemu dalszych kwot. Dochodzi więc do modyfikacji treści łączącego strony stosunku prawnego. Z żądaniem wypłaty nieprzekazanej części kredytu nie może wystąpić nie tylko upadły,

[847] P. Zimmerman, Prawo…, s. 213.
[848] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 239.

ale przede wszystkim syndyk. Wierzytelność o zwrot przekazanych kredytobiorcy kwot staje się natomiast natychmiast wymagalna z dniem ogłoszenia upadłości (art. 91 ust. 1 pr. up.), chyba że już wcześniej bank wypowiedział umowę kredytu na podstawie art. 75 pr. bank., ze względu na zagrożenie terminowej spłaty kredytu.

Ponadto, zgodnie z art. 113 ust. 1 pr. up. z dniem ogłoszenia upadłości wygasają umowy o udostępnienie skrytek sejfowych oraz umowy przechowania zawarte przez upadłego z bankiem. Wydanie złożonych w skrytkach przedmiotów lub papierów wartościowych następuje w terminie uzgodnionym z syndykiem, jednak nie później niż w terminie trzech miesięcy od dnia ogłoszenia upadłości. Umowa skrytki sejfowej, jak i umowa przechowania zawarte z bankiem wygasają z chwilą ogłoszenia upadłości z mocy prawa. Przepis ten jest skolerowany zarówno z obowiązkiem syndyka, aby powiadomić bank i inne instytucje o ogłoszeniu upadłości, jeżeli upadłego łączyły z bankiem lub innymi instytucjami umowy przechowania lub umowy o udostępnienie skrytki bankowej (art. 176 ust. 3 pr. up.), jak i po obwieszczeniu postanowienia o ogłoszeniu upadłości banki, w których upadły ma rachunki bankowe, sejfy lub skrytki, oraz spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, które prowadzą rachunki upadłego, są obowiązane zawiadomić o tym syndyka (art. 178 ust. 5 pr. up.). Celem obu przepisów jest spełnienie obowiązku informacyjnego w stosunku do syndyka o zdeponowanych przez upadłego przedmiotach lub papierach wartościowych, w stosunku do banku i instytucji o upadłości kontrahenta. Ten dwustronny obowiązek informacyjny ma zapobiec sytuacji, w której rzeczy wartościowe, byłyby przechowywane w banku przez okres upadłości, nie zasilając masy upadłości[849]. Za okres korzystania ze skrytek i innych form przechowania po ogłoszeniu upadłości bank pobiera opłaty według stawek obowiązujących strony w ostatnim miesiącu przed dniem ogłoszenia upadłości. Roszczenia banku mogą być dochodzone w postępowaniu upadłościowym, według zasad określonych dla dochodzenia zwrotu kosztów postępowania (art. 113 ust. 2 i 3 pr. up.). W myśl wyraźnego brzmienia ustawy roszczenia banku z tego tytułu traktowane są jak koszty postępowania, a zatem podlegają zaspokojeniu w pierwszej kolejności i powinny być płacone na bieżąco - w miarę wpływu środków do masy. Wynagrodzenie za okres poprzedzający ogłoszenie upadłości traktowane jest jak wszystkie pozostałe zobowiązania upadłego i powinno być zgłoszone na listę wierzytelności, a następnie zaspokojone w kategorii drugiej[850].

[849] P. Zimmerman, Prawo…, s. 226.
[850] P. Zimmerman, Prawo…, s. 226.

Warto również wspomnieć, że zgodnie z art. 112 pr. up. ogłoszenie upadłości nie ma wpływu na umowy rachunku bankowego, umowy rachunku papierów wartościowych, umowy rachunku derywatów lub konta rozliczeniowego, lub umowy o prowadzenie rachunku zbiorczego upadłego. Należy jednak zaznaczyć, że środki pieniężne znajdujące się na rachunkach bankowych upadłego wchodzą do masy upadłości i wyłącznym dysponentem z dniem ogłoszenia upadłości staje się syndyk jako zarządca masy. Z tego punktu widzenia istotne znaczenie ma jak najszybsze zawiadomienie banków o ogłoszeniu upadłości przez syndyka, z którymi upadły zawarł umowy rachunku bankowego (art. 176 ust. 3). Utrzymanie w mocy umów rachunku bankowego oznacza, że rozliczenia pieniężne syndyka mogą być dokonywane w ramach istniejących umów rachunku bankowego. Oczywiście nie ma przeszkód, aby syndyk zawarł też nowe umowy rachunku bankowego. Rozwiązanie lub wypowiedzenie umów rachunku bankowego po ogłoszeniu upadłości odbywa się na zasadach ogólnych[851].

5.3.4. Kompetencje syndyka dotyczące umów najmu i dzierżawy

W świetle art. 109 ust. 1 pr. up. na podstawie postanowienia sędziego-komisarza syndyk wypowiada umowę najmu lub dzierżawy nieruchomości upadłego z zachowaniem trzymiesięcznego okresu wypowiedzenia, także wtedy, gdy wypowiedzenie tej umowy przez upadłego nie było dopuszczalne. Sędzia-komisarz może wydać postanowienie, jeżeli trwanie umowy utrudnia likwidację masy upadłości albo gdy czynsz najmu lub dzierżawy odbiega od przeciętnych czynszów za najem lub dzierżawę nieruchomości tego samego rodzaju. Na postanowienie sędziego-komisarza przysługuje zażalenie. Przepis ten odnosi się do umów najmu i dzierżawy nieruchomości, w których upadły występuje jako najemca albo dzierżawca[852], a także do najmu, dzierżawy przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części na mocy art. 109 ust. 3 pr. up. Będzie miał on zastosowanie do umów najmu (dzierżawy) zawartych na czas określony, w szczególności gdy umowa nie zawiera klauzuli umożliwiającej wypowiedzenie stosunku najmu (dzierżawy) z przyczyn określonych w umowie (art. 673 § 3 k.c.) oraz do umów na czas nieokreślony w których okres wypowiedzenia takiej umowy byłby dłuższy niż 3 miesiące[853].

[851] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 256.
[852] *Ibidem*, s. 245.
[853] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 256.

5.3.5. Kompetencje syndyka dotyczące umowy leasingu

W świetle art. 114 ust. 1 pr. up. w przypadku ogłoszenia upadłości korzystającego z rzeczy na podstawie umowy leasingu syndyk może, za zgodą sędziego-komisarza, odstąpić z dniem ogłoszenia upadłości od umowy leasingu. Przepisy art. 98 ust. 2 i art. 99 pr. up. stosuje się odpowiednio. Decyzja o odstąpieniu od umowy powinna być poprzedzona odpowiedzią na pytanie, czy rzecz będąca przedmiotem leasingu jest niezbędna do dalszego prowadzenia przedsiębiorstwa, o ile ma być ono prowadzone w upadłości. Może mieć to znaczenie na przykład w działalności transportowej, bowiem w tej branży przedsiębiorcy często korzystają z pojazdów udostępnianych na podstawie umowy w leasingu. Dodatkowo, jeżeli w umowie zawarta jest opcja zakupu rzeczy, wymaga rozważenia, czy nie jest bardziej opłacalne nabycie rzeczy w wykonaniu umowy, a następnie jej spieniężenie przez syndyka[854]. Prawo do odstąpienia od umowy leasingu przyznane zostało wyłącznie syndykowi. Należy zatem uznać za niedopuszczalne rozwiązanie umowy leasingu przez leasingodawcę z przyczyn dotyczących upadłości leasingobiorcy[855]. Syndyk może odstąpić od umowy niezależnie od tego, czy rzecz będąca przedmiotem leasingu została wydana leasingobiorcy przed ogłoszeniem upadłości oraz w jakiej fazie wykonywania znajduje się umowa[856].

Należy wskazać, że wypowiedzenie umowy leasingu na podstawie art. 114 ust. 1 pr. up. jest uprawnieniem syndyka, jednak może się ono stać jego obowiązkiem, którego zaniechanie rodzi odpowiedzialność odszkodowawczą na podstawie art. 160 ust. 3 pr. up., w szczególności w razie wadliwej oceny przez syndyka przydatności przedmiotów leasingu do dalszego prowadzenia działalności przedsiębiorstwa upadłego. Syndyk ma bowiem obowiązek właściwej realizacji celów postępowania upadłościowego, co wymaga prawidłowej oceny sytuacji przedsiębiorstwa upadłego, minimalizowania kosztów jego utrzymania oraz zwrotu osobom uprawnionym wszystkiego, co nie należy do masy upadłości i nie jest przydatne do jej utrzymania lub powiększenia. Odpowiedzialność odszkodowawcza syndyka wobec leasingodawcy mogłaby powstać wówczas, gdyby przedmioty leasingu finansowego były niepotrzebne do prowadzenia działalności przedsiębiorstwa upadłego, a nawet zbędne i brak byłoby funduszy na pokrycie opłat leasingowych, co także prowadziłoby do niemożności zrealizowania prawa wykupu rzeczy przez upadłego. W takiej sytuacji szkodę mogłaby ponieść nie tylko masa upadłości wskutek jej uszczuplenia

[854] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 258.
[855] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 467.
[856] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 258.

w wyniku powstania zobowiązania z tytułu zaległych opłat leasingowych, lecz także leasingodawca zarówno w postaci mniejszego zaspokojenia z masy upadłości, jak i utraconych korzyści wskutek niewydania pozostającego jego własnością przedmiotu leasingu, z którego nie może korzystać[857].

W świetle art. 114 ust. 2 pr. up. ogłoszenie upadłości leasingodawcy nie ma wpływu na stosunek prawny leasingu. Syndyk może zatem wypowiedzieć umowę leasingu tylko z powodów i w sposób określony w umowie oraz z powodów wskazanych w art. 709^{11} k.c. (naruszenie obowiązków leasingobiorcy), art. 709^{12} k.c. (oddanie osobie trzeciej rzeczy do używania bez zgody finansującego) i art. 709^{13} k.c. (zwłoka w zapłacie rat). Przyznanie syndykowi prawa odstąpienia od umów leasingu, na zasadach określonych w art. 114 ust. 1 pr. up., mogoby doprowadzić do pokrzywdzenia korzystających, którzy uiszczając wynagrodzenie na rzecz finansującego odpowiadające czasem znacznej już części wartości rzeczy byliby zobowiązani do zwrotu rzeczy bez możliwości skorzystania z ewentualnej opcji nabycia własności rzeczy. W takiej sytuacji - i tak wątpliwa pod względem prawnym - ewentualność żądania zwrotu uiszczonych opłat stawałaby się w upadłości wręcz iluzoryczna[858].

W doktrynie przyjmuje się, że jeżeli w okresie po ogłoszeniu upadłości leasingodawcy umowa leasingu została wykonana przez leasingobiorcę, a w jej treści przewidziano opcję przeniesienia własności rzeczy na leasingobiorcę po zakończeniu leasingu, leasingobiorca może żądać, aby syndyk przeniósł na niego własność zgodnie z art. 709^{16} k.c. W tym przypadku nie stosuje się przepisów o zbyciu rzeczy przez syndyka w trybie likwidacji masy upadłości[859].

§2. Kompetencje zarządcy w ramach zarządu sanacyjnego

1. Objęcie w zarząd masy sanacyjnej

Zgodnie z art. 52 ust. 1 pr. rest. zarządca niezwłocznie obejmuje zarząd masą sanacyjną, zarządza nią, sporządza spis inwentarza wraz z oszacowaniem oraz sporządza i realizuje plan restrukturyzacyjny. Sformułowanie tego przepisu może budzić wątpliwości w zakresie,

[857] Wyrok Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 18 czerwca 2014 r., V CSK 414/13, Legalis nr 1079909.
[858] Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 1996 r., III CZP 75/96, OSN 1996, nr 11, poz. 174.
[859] M. Pannert, Charakter prawny tzw. opcji własnościowej i możliwość jej realizacji w przypadku ogłoszenia upadłości finansującego, Prawo Spółek 2003, nr 11, s. 37-45; A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 259; S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 320.

w jakim stanowi, że zarządca obejmuje zarząd masą sanacyjną, zwłaszcza w porównaniu z brzmieniem art. 173 pr. up., zgodnie z którym syndyk niezwłocznie obejmuje majątek upadłego. W literaturze dotyczącej prawa upadłościowego wskazuje się na gruncie tego przepisu, że objęcie majątku upadłego przez syndyka polega na stworzeniu takiej sytuacji faktycznej i prawnej, w której syndyk ma zapewnione całkowite władztwo nad majątkiem upadłego, z wyłączeniem osób trzecich[860].

Można więc postawić pytanie, jak należy rozumieć art. 52 ust. 1 pr. rest., zgodnie z którym zarządca niezwłocznie obejmuje zarząd masą sanacyjną, a nie tak jak w przypadku syndyka „majątek upadłego". Odpowiedź na to pytanie wymaga dokonania analizy pojęcia „zarządu masą sanacyjną" jako wyodrębnioną masą majątkową, w skład której wchodzi zarówno mienie należące do dłużnika, jak i mienie, które do dłużnika nie należy, ale co do którego dłużnikowi przysługują inne prawa będące podstawą posługiwania się tym mieniem przy prowadzeniu przedsiębiorstwa dłużnika[861]. W nauce i orzecznictwie przyjmuje się, że „zarząd majątkiem" obejmuje wszystkie czynności dotyczące zarządzanego mienia, a więc nie tylko czynności prawne, ale również czynności faktyczne oraz czynności procesowe[862]. Dokonywanie tych czynności, zwłaszcza dokonywanie czynności faktycznych, wymaga sprawowania władztwa nad zarządzanym mieniem. Jest oczywiste, że nie ma możliwości zarządzania mieniem bez sprawowania wyłącznego nad nim władztwa. Tak więc użyte w art. 52 ust. 1 pr. rest. pojęcie „niezwłoczne objęcie zarządu masą sanacyjną" oznacza w istocie dwie czynności. Po pierwsze, w pojęciu tym mieści się niezwłoczne objęcie mienia wchodzącego w skład masy sanacyjnej jako przedmiotu zarządu. Po drugie, pojęcie to zakreśla kompetencję do niezwłocznego podjęcia w stosunku do objętego mienia czynności zarządczych[863], w postaci dokonywania czynności prawnych mających na celu wywołanie określonych skutków prawnych w zarządzanym majątku oraz wobec osób trzecich, jak i czynności faktycznych, których istotą jest gospodarowanie z należytą starannością poszczególnymi składnikami masy sanacyjnej dla zachowania jej w stanie niepogorszonym.

[860] F. Zedler (w:), Prawo…, s. 422.
[861] A. Hrycaj (w:), System…, s. 220.
[862] Uchwała SN (7) z 10.4.1991 r., III CZP 76/90, OSNCP 1991, Nr 10–12, poz. 117; F. Zedler (w:), Prawo…, s. 423.
[863] A. Hrycaj (w:), System…, s. 220.

2. Zakres zarządu masą sanacyjną

W świetle art. 3 ust. 1 pr. rest. celem postępowania restrukturyzacyjnego jest uniknięcie ogłoszenia upadłości dłużnika przez umożliwienie mu restrukturyzacji w drodze zawarcia układu z wierzycielami, a w przypadku postępowania sanacyjnego również przez przeprowadzenie działań sanacyjnych, przy zabezpieczeniu słusznych praw wierzycieli. Uniknięcie upadłości wymaga nie tylko zawarcia układu z wierzycielami, lecz również jego wykonania. Głównym zadaniem zarządcy jest więc nie tyle generowanie zysku w okresie prowadzonego postępowania sanacyjnego, lecz podjęcie takich czynności prawnych i faktycznych, które zmierzają do poprawy sytuacji ekonomicznej dłużnika i mają na celu przywrócenie zdolności do wykonywania zobowiązań, przy jednoczesnej ochronie przed egzekucją[864]. Zarząd majątkiem dłużnika powinien być sprawowany zgodnie z zasadami prawidłowej gospodarki, przez które należy rozumieć działania efektywne gospodarczo, z punktu widzenia interesów uczestników postępowania restrukturyzacyjnego[865].

Artykuł 52 ust. 1 pr. rest. nie dokonuje rozróżnienia na czynności zwykłego zarządu oraz czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu. Należy uznać, że dłużnik traci w całości uprawnienie do sprawowania zarządu swym majątkiem i tę kompetencję przejmuje zarządca sanacyjny, jedynie wyjątkowo dłużnik może uzyskać zgodę na wykonywanie czynności zwykłego zarządu na podstawie uchwały rady wierzycieli lub postanowienia sądu (art. 133 ust. 1 pr. rest. i art. 288 ust. 3 pr. rest.).

Odebranie dłużnikowi zarządu masą sanacyjną należy łączyć z dwoma sferami: prowadzeniem spraw oraz reprezentacją. Zarządca sanacyjny przejmuje obowiązki związane z bieżącym administrowaniem przedsiębiorstwa, ale także podejmuje istotne decyzje o charakterze menadżerskim. Poza prowadzeniem spraw zarządca posiada legitymację czynną (składa oświadczenia woli) i bierną (przyjmuje oświadczenia woli) w sferze reprezentacji[866]. Zarządca sanacyjny prowadząc przedsiębiorstwo dysponuje wszystkimi uprawnienia do zarządzania nim.

[864] P. Filipiak (w:), Prawo…, art. 3.
[865] S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 1126.
[866] P. Filipiak (w:), Prawo…, art. 288.

3. Czynności zarządcy w stosunkach wewnętrznych

3.1. Prowadzenie przedsiębiorstwa

Zarząd majątkiem dłużnika uprawnia i zobowiązuje zarządcę do podejmowania wszelkich czynności zmierzających do zachowania tego majątku w nieuszczuplonym stanie. Zarząd ten powinien być sprawowany zgodnie z zasadami prawidłowej gospodarki, przez które należy rozumieć działania efektywne gospodarczo z punktu widzenia interesów uczestników postępowania restrukturyzacyjnego[867]. Do czynności podejmowanych w ramach prowadzenia przedsiębiorstwa zalicza się przede wszystkim wszelkie czynności faktyczne związane z bieżącym zarządem masą sanacyjną, a tym samym przedsiębiorstwem dłużnika a także sprawdzanie obecności wierzycieli na zgormadzeniu wierzycieli (art. 106 ust. R pr. rest.), przeprowadzenie głosowania na zgromadzeniu wierzycieli (art. 110 pr. rest.), składania wyjaśnień i udostępnianie dokumentów radzie wierzycieli (art. 128 ust. 3 pr. rest).

3.2. Zabezpieczenie majątku dłużnika

Ustawodawca w art. 52 ust. 1 pr. rest. zrezygnował ze wskazania, że do obowiązków zarządcy należy zabezpieczenie majątku dłużnika przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zabraniem przez osoby postronne, jak to jest wyraźnie określone w art. 173 pr. up. Pomimo tego, w kontekście istoty zarządu masą sanacyjną, należy uznać, że kompetencje zarządcy obejmują zarówno zabezpieczenie majątku dłużnika i dbanie o to, aby pozostał on w stanie niepogorszonym[868]. W toku postępowania masa sanacyjna ma być przede wszystkim zabezpieczona przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zabraniem przez osoby trzecie. Zarządca więc obejmuje zarząd masą sanacyjną i nią zarządza, tak by osiągnięty mógł zostać cel postępowania sanacyjnego. Realizacja obowiązku zabezpieczenia majątku dłużnika uprawnia zarządcę sanacyjnego do podejmowania wszelkich czynności, które zmierzają do zapewnienia ochrony zarządzanego majątku[869]. Do czynności zabezpieczających można zaliczyć przykładowo okresową kontrolę nieruchomości pod kątem dostępu do pomieszczeń, zabezpieczenia przed wejściem osób trzecich. Wśród istotnych sposobów zabezpieczenia masy sanacyjnej należy wymienić także zawarcie umów ubezpieczenia[870].

[867] S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 1126.
[868] P. Filipiak (w:), Prawo…, art. 52.
[869] A. Pokora (w:), Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz, red. A. J. Witosz, A. Witosz, Warszawa 2014, art. 173, Nt. 2.
[870] P. Zimmerman, Prawo…, s. 344.

3.3. Czynności ewidencyjne i sprawozdawcze

3.3.1. Sporządzenie spisu inwentarza, spisu należności i ustalenie składu masy sanacyjnej

Zgodnie z art. 296 ust. 2 pr. rest. w zw. z art. 274 ust. 1 pr. rest. i art. 275 pr. rest. zarządca ustala skład masy sanacyjnej w terminie 30 dni od dnia otwarcia postępowania sanacyjnego. Ustalenie składu masy sanacyjnej oznacza sporządzenie pełnego wykazu wszystkich składników majątku dłużnika. W tym celu zarządca sporządza spis składników masy sanacyjnej, na który składają się przysługujące dłużnikowi prawa majątkowe, ruchomości, nieruchomości, środki pieniężne, oraz spis należności (art. 296 ust. 2 pr. rest. w zw. z art. 275 pr. rest.). Zarządca sporządza spisy składników masy sanacyjnej, na bieżąco, w miarę ustalania składu masy sanacyjnej, dodając poszczególne składniki. Jednocześnie usuwa błędnie wpisane pozycje, w razie ustalenia, że nie stanowią majątku dłużnika lub w razie innych omyłek i błędów[871]. Efektem sporządzenia tych dwóch spisów jest dokument w postaci spisu inwentarza, który zarządca składa do akt za pośrednictwem systemu teleinformatycznego za pomocą wzoru udostępnionego w systemie[872].

Na podstawie ksiąg dłużnika do spisu należy dodać również rzeczy będące własnością dłużnika, a nieznajdujące się w jego posiadaniu na przykład będące przedmiotem najmu, dzierżawy, użyczenia, użytkowane bez tytułu prawnego. Sporządzenie spisu metodą spisu z natury może spowodować, że w spisie znajdą się przedmioty niebędące własnością dłużnika. Ujęcie ich w spisie nie wpływa na stosunki własnościowe. Dotychczasowy właściciel zachowuje swe prawo pomimo umieszczenia danego przedmiotu w spisie inwentarza[873]. Nie zmienia tego przyjęte domniemanie zgodnie z którym, rzeczy znajdujące się w posiadaniu dłużnika w dniu otwarcia postępowania sanacyjnego należą do masy układowej. Jest to bowiem domniemanie wzruszalne. Prawo restrukturyzacyjne nie zawiera analogicznej regulacji, jaka występuje w prawie upadłościowym, która umożliwia właścicielowi złożenie wniosku o wyłączenie z masy upadłości przedmiotu objętego spisem (art. 70 pr. up.). Można natomiast w przypadku sporu co do tego, kto jest właścicielem rzeczy wytoczyć powództwo windykacyjne z art. 222 § 1 k.c., zgodnie z którym właściciel może

[871] P. Zimmerman, Prawo…, s. 1461.
[872] *Ibidem*.
[873] M. Mozdżeń (w:), Prawo…, s. 155.

żądać od osoby, która włada faktycznie jego rzeczą, ażeby rzecz została mu wydana, chyba że osobie tej przysługuje skuteczne względem właściciela uprawnienie do władania rzeczą[874].

3.3.2. Sporządzenie planu restrukturyzacyjnego

Jednym z podstawowych obowiązków zarządcy jest sporządzenie i realizacja planu restrukturyzacyjnego. Zgodnie z art. 313 ust. 1 pr. rest. zarządca w porozumieniu z dłużnikiem składa sędziemu-komisarzowi plan restrukturyzacyjny w terminie trzydziestu dni od dnia otwarcia postępowania sanacyjnego. Jeżeli zarządca nie porozumie się z dłużnikiem co do treści planu, składa plan, dołączając zastrzeżenia dłużnika i uzasadnienie przyczyn, dla których tych zastrzeżeń nie uwzględnił.

W toku postępowania plan restrukturyzacyjny jest podstawą zarówno dla wierzycieli do podjęcia decyzji w przedmiocie głosowania za układem, jak i dla sądu co do zatwierdzenia zawartego układu. Poza wymogami formalnymi z art. 10 pr. rest., plan restrukturyzacyjny musi zapewniać wykonalność propozycji układowych, a w razie zmiany propozycji układowych lub złożenia nowych należy dokonać stosownych w nim zmian, tak by zachował aktualność przez cały tok postępowania sanacyjnego[875]. Na etapie postępowania przed sądem plan restrukturyzacyjny zakreśla czynności, które może i powinien podejmować zarządca, zmierzając do celu w postaci przywrócenia dłużnikowi zdolności do konkurowania na rynku i regulowania zobowiązań. Dzięki ujęciu tych wszystkich informacji w jednym dokumencie możliwe jest np. zlikwidowanie majątku dłużnika jeszcze w trakcie postępowania sanacyjnego w dokładnie takim stopniu, w jakim jest to niezbędne do wykonania układu[876].

3.3.3. Sporządzenie spisu wierzytelności

Zarządca jest zobowiązany sporządzić i złożyć sędziemu-komisarzowi spis wierzytelności w terminie trzydziestu dni od dnia otwarcia postępowania sanacyjnego (art. 320 ust. 1 pr. rest.). Spis wierzytelności obejmuje wierzytelności osobiste w stosunku do dłużnika powstałe przed dniem otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego (art. 76 ust. 1 pr. rest.). Umieszczenie wierzytelności w spisie wierzytelności określa sumę, z którą wierzyciel uczestniczy w postępowaniu restrukturyzacyjnym (art. 76 ust. 2 pr. rest.). Spis wierzytelności przygotowuje się na podstawie wykazu wierzycieli, który stanowi załącznik do wniosku

[874] M. Mozdżeń (w:), Prawo…, s. 155.
[875] P. Zimmerman, Prawo…, s. 1022.
[876] *Ibidem.*

o otwarcie postępowania sanacyjnego (art. 284 ust. 1 pkt 5 pr. rest.), a potem weryfikuje jego treść w oparciu o zapisy księgowe oraz dokumentację źródłową[877].

3.3.4. Obowiązki sprawozdawcze

Zarządca składa sędziemu-komisarzowi sprawozdania ze swoich czynności za każdy miesiąc kalendarzowy pełnienia funkcji (art. 31 ust. 1 pr. rest.). Sprawozdanie z czynności zarządcy obejmuje co najmniej wskazanie i omówienie etapu przygotowywania lub realizacji planu restrukturyzacyjnego oraz wskazanie czy zarządca reguluje zobowiązania powstałe po otwarciu postępowania sanacyjnego (art. 31 ust. 3 pr. rest.). Zarządca dodatkowo sporządza sprawozdanie rachunkowe (art. 32 ust. 1 pr. rest.). Sprawozdanie rachunkowe obejmuje co najmniej wskazanie źródła i wysokości poszczególnych wpływów i wydatków w okresie sprawozdawczym, w tym wydatków poniesionych przez zarządcę, wysokości środków pieniężnych zgromadzonych w kasie i na rachunkach bankowych na początku i końcu okresu sprawozdawczego oraz informację o stanie wpływów i wydatków na początek i koniec okresu sprawozdawczego oraz rosnąco od dnia otwarcia postępowania, jak również stan przychodów i kosztów na początek i koniec okresu sprawozdawczego oraz rosnąco od dnia otwarcia postępowania (art. 32 ust. 1 pr. rest.). Zarządca po wykonaniu wszystkich obowiązków składa końcowe sprawozdanie, które powinno obejmować wskazanie, w jakim stopniu został zrealizowany plan restrukturyzacyjny oraz czy zarządca wydał dłużnikowi cały majątek i dokumenty (art. 33 ust. 1 pr. rest.). Sprawozdanie końcowe zatwierdza sąd. W sytuacji, gdy zarządca dokonał czynności niezgodnych z prawem lub skutkujących pokrzywdzeniem wierzycieli lub dłużnika albo mimo wezwania nie wykonał w zakreślonym terminie wszystkich obowiązków sąd odmawia zatwierdzenia sprawozdania końcowego w całości lub części (art. 33 ust. 2 pr. rest.).

4. Czynności zarządcy w stosunkach zewnętrznych

4.1. Dopuszczalność sprzedaży przez zarządcę sanacyjnego mienia należącego do dłużnika

W świetle art. 323 ust. 1 pr. rest. mienie należące do dłużnika i wchodzące w skład masy sanacyjnej może zostać zbyte przez zarządcę, za zgodą sędziego-komisarza, który określa warunki zbycia. Zasada ta obejmuje również składniki, o których mowa w art. 307 pr. rest.,

[877] P. Filipiak (w:), Prawo…, art. 320.

które powróciły do masy sanacyjnej w efekcie uznania czynności prawnej za bezskuteczną[878]. Sprzedaż poszczególnych składników masy sanacyjnej wywołuje skutki jak sprzedaż dokonana przez syndyka w postępowaniu upadłościowym (art. 323 ust. 3 pr. rest.), która z kolei poprzez art. 313 pr. up. jest zrównanana w skutkach ze sprzedażą egzekucyjną[879], dlatego też można użyć określenia, że tym wypadku chodzi o sprzedaż ze skutkami egzekucyjnymi. Restrukturyzacja w wielu sytuacjach obejmuje sprzedaż składników majątkowych, które nie są niezbędne do dalszego prowadzenia przedsiębiorstwa, w szczególności gdy restrukturyzacja będzie polegała na ograniczaniu działalności w zakresie nierentownym. Dłużnik nierzadko posiada też składniki majątkowe, które nie były w ogóle wykorzystywane w prowadzonej działalności i ich sprzedaż umożliwia uzyskanie środków pieniężnych bądź też ograniczenie kosztów związanych z utrzymaniem tego składnika[880]. Jednocześnie prawa wierzyciela zabezpieczonego rzeczowo będą w pełni zachowane, gdyż zarządca zobowiązany będzie w takim przypadku sporządzić odrębny plan podziału sum uzyskanych ze sprzedaży rzeczy, wierzytelności i praw obciążonych hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym i hipoteką morską zgodnie z przepisami prawa upadłościowego (art. 323 ust. 4 pr. rest.).

Zarządca, poza sprzedażą mienia ze skutkami egzekucyjnymi, może poszczególne składniki zbywać bez potrzeby uzyskiwania zgody sędziego-komisarza, jeśli sprzedaż odbywa się w ramach prowadzonej działalności gospodarczej i nie przekracza zakresu zwykłego zarządu (art. 323 ust. 5 pr. rest.). Odnosząc się do zakresu sprzedaży dokonywanej w ramach zwykłego zarządu występuje w orzecznictwie stanowisko zgodnie z którym art. 323 pr. rest. może być stosowany jedynie do zbywania pobocznych aktywów dłużnika, które są zbędne do kontynuowania działalności gospodarczej, nie zaś do stwarzania możliwości zarządcy masy sanacyjnej pozbawiania go głównych składników mienia[881]. Wydaje się jednak, że pogląd ten jest zbyt rygorystyczny, bowiem w prawie restrukturyzacyjnym nie znajduje się wyraźny zakaz zbywania tych składników.

4.2. Zarząd sanacyjny a zbycie przedsiębiorstwa

Największe wątpliwości budzi możliwość sprzedaży przedsiębiorstwa dłużnika w całości lub jego zorganizowanej części. Dokonując wykładni art. 323 pr. rest. należy wziąć pod

[878] P. Filipiak (w:), Prawo…, art. 323.
[879] P. Zimmerman, Prawo…, s. 1516.
[880] Uzasadnienie do projektu ustawy - Prawo restrukturyzacyjne, druk sejmowy nr 2824, s. 56.-57.
[881] Postanowienie Sądu Okręgowego w Warszawie z 30.7.2018 r., XXIII Gz 611/18, Legalis nr 2133127.

uwagę intencje ustawodawcy. Z uzasadnienia projektu ustawy - Prawo restrukturyzacyjne wynika, że głównym jego założeniem jest wprowadzenie skutecznych instrumentów pozwalających na przeprowadzenie restrukturyzacji przedsiębiorstwa dłużnika i zapobieżenie jego likwidacji. Zachowanie przedsiębiorstwa jest znacznie korzystniejsze dla wierzycieli niż jego likwidacja. Kontynuowanie działalności gospodarczej przez dłużnika w oparciu o istniejące przedsiębiorstwo oznacza również zachowanie miejsc pracy oraz możliwość realizowania kontraktów, a więc ma pozytywne znaczenie gospodarcze[882].

Według jednej grupy poglądów zachowanie przedsiębiorstwa (a nie jego likwidacja) w toku postępowania sanacyjnego stanowi nadrzędny cel postępowania. Sanacja nie powinna zatem w drodze wykładni rozszerzającej prowadzić do likwidacji przedsiębiorstwa. Likwidacja jest właściwa dla upadłości, przed którą restrukturyzacja ma zapobiegać[883]. Przeciwko szerokiej wykładni art. 323 pr. rest. wypowiada się C. Zalewski, który uważa że dopuszczenie możliwości, by w ramach art. 323 pr. rest. doszło do sprzedaży całego przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części na mocy niezaskarżalnego orzeczenia sędziego-komisarza, stanowiłoby nieuzasadnione pozbawienie uczestników postępowania możliwości kontroli instancyjnej i w istocie ominięcie wskazanych regulacji przewidujących możliwość wniesienia środków zaskarżenia[884]. S. Gurgul również zdecydowanie przeciwstawia się możliwości sprzedaży przedsiębiorstwa dłużnika jako całości lub jego zorganizowanej części, ponieważ byłoby to sprzeczne z celem postępowania sanacyjnego określonym w art. 3 ust. 1, 5 i 6 pr. rest. W tej kwestii należy także uwzględnić, że przepis art. 323 pr. rest. posługuje się sformułowaniem „mienie wchodzące w skład masy sanacyjnej", zaś przedsiębiorstwo jest zorganizowanym zespołem składników niematerialnych i materialnych, przeznaczonym do prowadzenia działalności gospodarczej *universitas rerum et iurium*[885].

Z drugiej strony pojawia się pogląd, że prawo restrukturyzacyjne nie wyklucza sytuacji, w której dłużnik zaprzestaje prowadzić dotychczasową działalność gospodarczą i w związku z tym w ramach postępowania restrukturyzacyjnego byłoby pożądane zbycie przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części. Ustawa nie zawiera bowiem zakazu zbycia całego przedsiębiorstwa, nie ogranicza też swobody działalności gospodarczej dłużnika.

[882] Uzasadnienie do projektu ustawy - Prawo restrukturyzacyjne, druk sejmowy nr 2824, s. 56.-57.

[883] O. Sitek, Dopuszczalność sprzedaży przedsiębiorstwa dłużnika w całości lub zorganizowanej jego części w postępowaniu sanacyjnym, MOP 2023, nr 11, s. 720-721.

[884] C. Zalewski, Sprzedaż w toku postępowania sanacyjnego ze skutkiem sprzedaży egzekucyjnej (art. 323 PR.RE.), Doradca Restrukturyzacyjny, 2016 r., nr 4, s. 15.

[885] S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 1448.

Celem restrukturyzacji nie jest zachowanie istniejącej działalności gospodarczej dłużnika prowadzonej przy pomocy przedsiębiorstwa. Celem postępowania jest uniknięcie ogłoszenia upadłości dłużnika, a nie upadłości przedsiębiorstwa dłużnika (art. 3 ust. 1 pr. rest.). Wskazanie jako celu poprawy sytuacji ekonomicznej dłużnika, a nie naprawy jego przedsiębiorstwa jest wyrażane w przepisach konsekwentnie, o czym świadczy choćby art. 3 ust. 5 pr. rest. Ten cel powinien zostać osiągnięty w postępowaniu sanacyjnym nie tylko przez umożliwienie mu restrukturyzacji w drodze zawarcia układu z wierzycielami, ale również przez przeprowadzenie działań sanacyjnych, przy zabezpieczeniu słusznych praw wierzycieli (art. 3 ust. 1 pr. rest.). Cel ten powinien być realizowany wszelkimi zgodnymi z prawem środkami, również takimi, które zakładają sprzedaż składników majątkowych dłużnika. Ustawodawca nie tylko nie zakazał zbywania tych składników, lecz również wprowadził szczególne i wyraźne regulacje pozwalające na zbywanie całego majątku dłużnika[886].

Należy przychylić się do poglądu, że dopuszczalność zbycia przedsiębiorstwa jako całości lub jego zorganizowanej części w trybie artykułu 323 ust. 1 pr. rest. jest uzasadniona na gruncie wykładni językowej, funkcjonalnej i wpisuje się w założenia systemowe, które przyjął ustawodawca. Pojęcie „składniki mienia" należące do dłużnika nie ogranicza wykładni wyłącznie do niektórych, pojedynczych przedmiotów majątkowych. Może ono objąć wszystkie składniki w postaci przedsiębiorstwa. Sprzedaż przedsiębiorstwa jako całości jest możliwa, jeśli zarządca na jej skutek uzyskałby wpływy gwarantujące spłatę wierzycieli w wyższym stopniu[887]. Nie można jednak zapominać o głównym celu postępowania restrukturyzacyjnego jakim jest uniknięcie upadłości, czyli dłużnik prowadzący działalność gospodarczą przy pomocy przedsiębiorstwa powinien nadal funkcjonować w obrocie gospodarczym i to jest istota postępowania restrukturyzacyjnego. Cel ten nie powinien być jednak rozumiany jako zakaz przeprowadzania czynnności zmierzających do zbycia przedsiębiorstwa w całości, co wprost dopuszcza ustawa. W takim bowiem wypadku korzyścią wierzycieli jest nadal uniknięcie upadłości, której skutkiem jest z zasady znacząco mniejsze ich zaspokojenie[888]. *De lege ferenda* ustawodawca powinien umożliwić złożenie zażalenia na postanowienie sędziego-komisarza w przedmiocie zgody na zbycie przedsiębiorstwa, jego zorganizowanej części czy odpowiednio wartościowych pojedynczych

[886] Tak F. Zedler, P. Filipiak, Dopuszczalność sprzedaży całego przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części w postępowaniu sanacyjnym na podstawie art. 323 ust. 1 ustawy –prawo restrukturyzacyjne, Doradca restrukturyzacyjny 2/2019, nr 16, s. 25.
[887] *Ibidem*.
[888] P. Zimmerman, Prawo…, s. 924.

aktywów[889]. Podobne rozwiązanie zostało wprowadzone przy zarządzie przymusowym (egzekucyjnym) w przepisach kodeksu postępowania cywilnego. Zarządca przymusowy ma prawo dokonać sprzedaży poszczególnych składników wchodzących w skład przedsiębiorstwa, za zgodą sądu, jednakże na postanowienie sądu w przedmiocie podjętych przez zarządcę czynności przysługuje zażalenie stronom postępowania, zarządcy a także osobie, których praw dotyczy lub miała dotyczyć czynność.

4.3. Kompetencje zarządcy sanacyjnego z tytułu uczestnictwa przedsiębiorcy w spółkach lub spółdzielniach

Przedsiębiorca, wobec którego toczy się postępowanie sanacyjne może być wspólnikiem lub akcjonariuszem w innej spółce. Wspólnik lub akcjonariusz z faktem objęcia udziałów lub akcji w innej spółce nabywa prawa o charakterze majątkowym i korporacyjnym. W prawie restrukturyzacyjnym nie ma odpowiednika przepisu art. 186 pr. up. W związku z tym pojawia się pytanie, kto będzie wykonywał uprawnienia dłużnika związane z uczestnictwem w spółkach lub spółdzielniach. Możliwe jest przyjęcie koncepcji, że całość uprawnień powinna należeć do zarządcy masy sanacyjnej. W wersji art. 186 pr. up. n., po nowelizacji z 2009 r., *expressis verbis* wskazano, że po ogłoszeniu upadłości wszelkie uprawnienia upadłego związane z uczestnictwem w spółkach lub spółdzielniach wykonuje syndyk albo zarządca. W postępowaniu upadłościowym z możliwością zawarcia układu, wobec literalnego brzmienia przepisu to zarządca wykonywał wszystkie uprawnienia związane z uczestnictwem w spółkach. Wobec milczenia prawa restrukturyzacyjnego w tej materii i podobieństw obu postępowań zastosowanie wnioskowania *per analogiam* mogłoby być uzasadnione[890]. Jednak z drugiej strony, ustawodawca uchwalając prawo restrukturyzacyjne usunął z treści art. 186 pr. up. zarządcę, ograniczając zakres podmiotowy tego przepisu. Trudno zatem argumentować, że pominął on kwestię wykonywania praw z udziałów i akcji przez przeoczenie legislacyjne. Usunięcie słowa „zarządca" w analizowanym przepisie świadczyć może o tym, że miał on świadomość przedmiotowej kwestii. Nie sposób zatem dopatrywać się luki prawnej. Z tych względów dopuszczalność użycia analogii może być wątpliwa[891].

Innym możliwym rozwiązaniem, które należy poddać analizie, jest opowiedzenie się za pozostawieniem uprawnień zarówno korporacyjnych, jak i majątkowych przy dłużniku.

[889] Tak R. Adamus, Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, Warszawa 2019, s. 655.
[890] P. Ochmann, Wykonywanie uprawnień z udziałów i akcji należących do dłużnika znajdującego się w postępowaniu sanacyjnym, MOP 2019, nr 5 s. 259-260.
[891] *Ibidem*, s. 259-260.

Wydaje się, jednak że całkowite wykluczenie zarządcy z wykonywania jakichkolwiek uprawnień związanych z uczestnictwem dłużnika w spółkach kapitałowych (a więc nie tylko korporacyjnych, ale i nawet majątkowych) byłoby nie do pogodzenia z pozycją zarządcy i jego funkcjami w postępowaniu sanacyjnym, a także celami postępowania restrukturyzacyjnego. Z art. 52 pr. rest. wynika, że zarządca sprawuje zarząd masą sanacyjną, w skład której mogą wchodzić udziały i akcje. Wykluczenie zarządcy z wykonywania uprawnień majątkowych mogłoby być nie do pogodzenia z charakterem postępowania sanacyjnego, w którym dłużnikowi nie zezwolono na wykonywanie zarządu. Ponadto brak możliwości wykonywania uprawnień majątkowych stanowiłby zagrożenie dla interesów wierzycieli, co jest nie do pogodzenia z art. 3 pr. rest., który nakazuje zabezpieczyć ich „słuszne prawa". Ochrona interesu wierzycieli stanowi cel samoistny, który równoważy interes dłużnika w uniknięciu upadłości. Przyznanie zarządcy kompetencji do zarządu masą sanacyjną, wiąże się z możliwością wykonywania uprawnień majątkowych z udziałów i akcji wspólnika, a przynajmniej tę ich część, która ma wpływ na zarządzanie masą sanacyjną[892].

Analiza uprawnień korporacyjnych przysługujących wspólnikowi lub akcjonariuszowi prowadzi do wniosku, że jedynie poza prawem uczestniczenia w zgromadzeniu wspólników (walnym zgromadzeniu) które samo w sobie, nie posiada związku z majątkiem dłużnika (wspólnika lub akcjonariusza), każde z pozostałych uprawnień korporacyjnych jest ściśle związane z prawami majątkowymi[893]. W tym kontekście można spotkać się z poglądem, że uprawnienia korporacyjne pozostają w całości przy dłużniku[894]. Stanowisko takie prezentują sądy rejestrowe w sprawach o dokonanie wpisu w rejestrze przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego, jak i sądy gospodarcze w sprawach dotyczących wadliwości uchwał podjętych przez zarządcę. Przykładem takiego rozstrzygnięcia jest postanowienie Sądu Rejonowego w Warszawie z 21 czerwca 2016 r.[895]. W przedmiotowej sprawie zarządca masy sanacyjnej uważał, że może wykonywać uprawnienia korporacyjne w spółce zależnej z racji pełnionej funkcji. Z tego względu wziął udział w nadzwyczajnym zgromadzeniu wspólników, podczas którego wymieniony został skład rady nadzorczej, a następnie zarząd spółki-córki dłużnika. Odmienne stanowisko zajął jednak Sąd wskazując, że powołanie zarządcy w postępowaniu restrukturyzacyjnym nie daje mu uprawnień do reprezentowania

[892] P. Ochmann, Wykonywanie…, s. 260-261.
[893] A. Witosz, Prokura…, s. 2-11.
[894] P. Ochmann, Wykonywanie…, s. 260-261.
[895] WA.XII NS-REJ.KRS/036321/16/812, niepubl.

spółki w czynnościach związanych z wykonywaniem praw wspólnika[896] w spółce zależnej, z uwagi na brak odpowiednika art. 186 pr. up., który zezwala syndykowi na realizowanie praw upadłego w innych podmiotach. W ocenie Sądu zgromadzenie wspólników odbyło się przy udziale osób nieuprawnionych, w rezultacie czego podjęte przy udziale zarządcy sanacyjnego uchwały należy uznać za nieistniejące[897]. Podobne rozstrzygnięcie na gruncie podobnego stanu faktycznego podjął Sąd Rejonowy w Warszawie postanowieniem z 12 października 2016 r.[898].

4.4. Kompetencje zarządcy sanacyjnego w zakresie umów zawartych przez przedsiębiorcę

4.4.1. Kompetencje zarządcy sanacyjnego dotyczące umów wzajemnych

Odmienność postępowania sanacyjnego, od innych rodzajów postępowań restrukturyzacyjnych, polega na tym, że w tym postępowaniu zostały przewidziane dalej idące działania, mające na celu restrukturyzację przedsiębiorstwa dłużnika przez częściową lub całkowitą realizację planu sanacyjnego. Jednym z tych działań sanacyjnych jest uprawnienie zarządcy do odstąpienia od niekorzystnych i niewykonanych umów wzajemnych. Artykuł 298 pr. rest. nadaje zarządcy uprawnienia podobne do uprawnień syndyka, o których mowa w art. 98 pr. up.[899]. Zarządca może odstąpić od umowy wzajemnej, która nie została wykonana w całości lub części przed dniem otwarcia postępowania sanacyjnego, za zgodą sędziego-komisarza, jeżeli świadczenie drugiej strony wynikające z tej umowy jest świadczeniem niepodzielnym (298 ust. 1 pr. rest.). W sytuacji, gdy świadczenie drugiej strony wynikające z umowy wzajemnej, która nie została wykonana w całości lub części przed dniem otwarcia postępowania sanacyjnego, jest świadczeniem podzielnym, przepisy o prawie do odstąpienia od umowy stosuje się odpowiednio w zakresie, w jakim świadczenie drugiej strony miało zostać wykonane po dniu otwarcia postępowania sanacyjnego (art. 298 ust. 2 pr. rest.). Instytucja prawna określona w art. 298 pr. rest. występuje wyłącznie w postępowaniu sanacyjnym. Wymaga podkreślenia, że kompetencja do złożenia oświadczenia o odstąpieniu od umowy wzajemnej ma wyłącznie zarządca, nawet

[896] WA.XII NS-REJ.KRS/036321/16/812, niepubl.

[897] Kwestia zasadności wyodrębniania i w ogólności „istnienia" uchwał nieistniejących stanowi przedmiot sporów w doktrynie i orzecznictwie. Zob. więcej na ten temat P. Ochmann, Uchwały nieistniejące wobec sankcji nieważności wadliwych uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych, Warszawa 2018, passim.

[898] Postanowienie Sądu Rejonowego w Warszawie z 12.10.2016 r., WA XII Ns- Rej. KRS 60900/16/970. niepubl.

[899] R. Adamus Prawo restrukturyzacyjne…, s. 601.

jeżeli dłużnikowi zezwolono na wykonywanie zarządu nad całością lub częścią przedsiębiorstwa w zakresie nieprzekraczającym zwykłego zarządu[900]. W postępowaniu sanacyjnym możliwe jest odstąpienie od umów wzajemnych na zasadach jakie obowiązują w postępowaniu upadłościowym[901], co pozwala na odwołanie się do uwag poczynionych w odniesieniu do kompetencji syndyka przyznanych na mocy art. 98 i 99 pr. up. Prawo zarządcy do odstąpienia od umowy wzajemnej ma charakter uprawnienia kształtującego. Ponadto zarządca jako szczególny zastępca prawny dokonując czynności prawnej w postaci złożenia oświadczenia o odstąpieniu działa w imieniu własnym na rachunek dłużnika, a skutki jego działań bezpośrednio wpływają na masę sanacyjną. Zarządca działa na rachunek dłużnika, jednak biorąc pod uwagę cele postępowania sanacyjnego, podejmowane są one również w interesie ogółu wierzycieli.

4.4.2. Kompetencje zarządcy sanacyjnego dotyczące umów ramowych

Zgodnie z art. 299 ust. 1 pr. rest. uprawnienie zarządcy do odstąpienia od umowy wzajemnej, nie dotyczy umowy ramowej, o której mowa w art. 250 ust. 1, który wskazuje, że w sytuacji, gdy umowa ramowa, której jedną ze stron jest dłużnik, zastrzega, że poszczególne umowy szczegółowe, których przedmiotem są terminowe operacje finansowe, pożyczki instrumentów finansowych lub sprzedaż instrumentów finansowych ze zobowiązaniem do ich odkupu, będą zawierane w wykonaniu umowy ramowej oraz że rozwiązanie umowy ramowej powoduje rozwiązanie umów szczegółowych zawartych w wykonaniu tej umowy, wierzytelności z tytułu poszczególnych umów szczegółowych zawartych w jej wykonaniu nie są obejmowane układem.

Umowy ramowe, o których mowa w art. 250 ust. 1 pr. rest. są zawierane przez instytucje kredytowe, a ich przedmiotem jest określenie zasad zawierania i rozliczania umów szczegółowych w zakresie terminowych transakcji, pożyczek instrumentów finansowych lub sprzedaży instrumentów finansowych ze zobowiązaniem do ich odkupu. Przez terminowe operacje finansowe należy rozumieć operacje, w których ustalono cenę, kurs, stopę procentową lub indeks, w szczególności nabywanie walut, papierów wartościowych, złota lub innych metali szlachetnych, towarów lub praw, w tym umowy obliczone tylko na różnicę cen, opcje i prawa pochodne zawarte na umówioną datę lub umówiony termin, w obrocie rynkowym (art. 250 ust. 2 pr. rest.). W celu umożliwienia skutecznej restrukturyzacji

[900] R. Adamus Prawo restrukturyzacyjne…, s. 602.
[901] Uzasadnienie do projektu ustawy - Prawo restrukturyzacyjne, s. 55.

dłużnika, każda ze stron może wypowiedzieć umowę ramową, o której mowa w art. 250 ust. 1 pr. rest., z zachowaniem ustalonego w tej umowie sposobu rozliczenia stron na wypadek rozwiązania umowy (art. 299 ust. 2 pr. rest.). W rezultacie umowa ramowa pozostaje w mocy, a każda ze stron może ją wypowiedzieć z zachowaniem ustalonego w niej (w klauzuli nettingu na wypadek niewypłacalności) sposobu rozliczenia stron[902]. Przepisu art. 298 pr. rest. nie stosuje się, czyli zarządca nie może odstąpić także od poszczególnych umów szczegółowych mających za przedmiot terminowe operacje finansowe, pożyczki instrumentów finansowych lub sprzedaż instrumentów finansowych ze zobowiązaniem do ich odkupu, nawet jeżeli nie zostały one zawarte w wykonaniu umowy ramowej (art. 299 ust. 3 pr. rest.).

4.4.3. Kompetencje zarządcy sanacyjnego dotyczące pozostałych umów

Zgodnie z art. 256 ust. 1 i 2 pr. rest., odpowiednio stosowanym na mocy art. 297 pr. rest., od dnia otwarcia postępowania sanacyjnego do dnia jego zakończenia albo uprawomocnienia się postanowienia o umorzeniu postępowania sanacyjnego, bez zezwolenia rady wierzycieli, kontrahent dłużnika nie może skutecznie wypowiedzieć:

1) umowy najmu lub dzierżawy lokalu lub nieruchomości, w których jest prowadzone przedsiębiorstwo dłużnika;
2) umów kredytu w zakresie środków postawionych do dyspozycji kredytobiorcy przed dniem otwarcia postępowania;
3) leasingu;
4) ubezpieczeń majątkowych;
5) umów rachunku bankowego;
6) umów poręczeń;
7) umów obejmujących licencje udzielone dłużnikowi;
8) gwarancji lub akredytyw wystawionych przed dniem otwarcia postępowania sanacyjnego;
9) innych umów o podstawowym znaczeniu dla przedsiębiorstwa dłużnika.

Przepis ten realizuje podstawowy cel postępowania restrukturyzacyjnego, jakim jest uniknięcie upadłości i zachowanie przedsiębiorstwa dłużnika. W świetle art. 55^1 k.c. w skład przedsiębiorstwa wchodzą również składniki, z których dłużnik korzysta na

[902] M. Porzycki (w:), Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, red. P. Filipiak, A. Hrycaj, LEX/el. 2023, art. 299, Nt. 4.

podstawie umów najmu, dzierżawy, leasingu czy licencji. Rozwiązanie umów mogłoby uniemożliwić prowadzenie działalności gospodarczej przy wykorzystaniu przedsiębiorstwa, a co za tym idzie - także wykonanie układu[903]. Należy wspomnieć, że ochrona dłużnika nie powinna jednak sięgać aż do wykluczenia prawa do wypowiedzenia umowy, nawet w sytuacji, gdyby dłużnik w dalszym ciągu po otwarciu postępowania nie regulował swoich wynikających z tych umów zobowiązań nieobjętych układem. Stanowiłoby to ewidentne, nieuzasadnione zaburzenie uprawnień obu stron umowy niezgodne z konstytucyjnymi zasadami[904]. Zgodnie z art. 256 ust. 3 pr. rest. w przypadku gdy podstawą wypowiedzenia umowy jest niewykonywanie przez dłużnika po dniu otwarcia postępowania sanacyjnego zobowiązań nieobjętych układem lub inna okoliczność przewidziana w umowie, jeżeli zaistniały po dniu otwarcia postępowania, przepisów art. 256 ust. 1 i 2 nie stosuje się. Okoliczności zaistniałe po otwarciu postępowania mogą zatem być podstawą wypowiedzenia umowy.

Oceniając, czy do złożenia oświadczenia woli o wypowiedzeniu umowy najmu (dzierżawy) doszło przed czy po otwarciu postępowania sanacyjnego, należy badać, kiedy oświadczenie woli wynajmującego lub wydzierżawiającego doszło do wiadomości dłużnika. Zgodnie z art. 61 § 1 k.c. oświadczenie woli, które ma być złożone innej osobie, jest złożone z chwilą, gdy doszło do niej w taki sposób, że mogła zapoznać się z jego treścią. Jeżeli wynajmujący lub wydzierżawiający oświadczył wolę wypowiedzenia przed dniem otwarcia postępowania sanacyjnego, ale oświadczenie jego dotarło do wiadomości dłużnika już po tym dniu, to zgodnie z art. 256 ust. 1 pr. rest. wypowiedzenie bez zgody rady wierzycieli jest niedopuszczalne. Natomiast, jeżeli do skutecznego złożenia oświadczenia woli o wypowiedzeniu umowy doszło przed dniem otwarcia postępowania, to art. 256 pr. rest. nie ma zastosowania nawet wówczas, gdy bieg terminu wypowiedzenia kończy się po otwarciu postępowania[905].

§3. Wpływ ustanowienia syndyka albo zarządcy sanacyjnego na toczące się postępowania sądowe, administracyjne, sądowoadministracyjne

Należy zwrócić również uwagę na zagadnienie dotyczące wpływu postępowania upadłościowego oraz sanacyjnego na postępowanie cywilne z udziałem podmiotu, któremu

[903] P. Zimmerman, Prawo…, s. 1356 – 1357.

[904] Uzasadnienie projektu ustawy – Prawo restrukturyzacyjne, druk sejmowy nr 2824, s. 50.

[905] Tak Sąd Okręgowy w Częstochowie w postanowieniu z dnia 23 lutego 2017 r., V GCo 9/17, opubl. A. Hrycaj, Przegląd orzecznictwa w sprawach restrukturyzacyjnych i upadłościowych (cz. II) - postępowanie restrukturyzacyjne, Doradca Restrukturyzacyjny 2017, nr 9, s. 4.

zarząd został odebrany, czyli upadłego albo dłużnika. Problematyce tej został poświęcony głównie art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c., „sąd zawiesza postępowanie z urzędu, jeżeli postępowanie dotyczy masy upadłości, masy układowej lub masy sanacyjnej i ogłoszono upadłość lub wszczęto wtórne postępowanie upadłościowe albo ustanowiono zarządcę w postępowaniu restrukturyzacyjnym". Utrata przez upadłego albo dłużnika legitymacji procesowej powoduje obowiązek po stronie zarówno sądów, jak i organów administracyjnych prowadzących postępowania zawieszenia z urzędu toczących się postępowań przeciwko lub na rzecz zastępowanego. Zawieszenie umożliwia zarządcy masy majątkowej wstąpienie do tych postępowań oraz powoduje, że terminy procesowe nie biegną, co z kolei chroni zarządcę przed ewentualnymi negatywnymi konsekwencjami ich niedochowania[906]. Warto zwrócić uwagę na konsekwencje wydania orzeczenia z udziałem zastępowanego, czyli upadłego albo dłużnika jako strony postępowania i bez udziału zarządcy masy majątkowej. W piśmiennictwie dotyczącym pozycji syndyka w postępowaniu cywilnym wskazuje się, że takie postępowanie obarczone jest nieważnością z powodu przesłanki, o jakiej mowa w art. 379 pkt 5 k.p.c. - nieważność postępowania zachodzi, jeżeli strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw. Takie stanowisko znajduje również zastosowanie w postępowaniu sądowoadministracyjnym. Przepis art. 183 § 2 pkt 5 p.p.s.a. zawiera regulację stanowiącą odpowiednik art. 379 pkt 5 k.p.c. Zaistnienie przesłanki nieważności postępowania z art. 183 § 2 pkt 5 p.p.s.a. obliguje Naczelny Sąd Administracyjny do uchylenia zaskarżonego orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sądowi I instancji na podstawie art. 185 § 1 w zw. z art. 186 p.p.s.a.[907].

Zgodnie z art. 174 § 3 k.p.c. zawieszając postępowanie, sąd wzywa zarządcę masy majątkowej do udziału w sprawie. Należy zauważyć, że ten przepis stanowi szczególną normę procesową, która ma zastosowanie wówczas, gdy zastępowany upadły albo dłużnik jest zarówno pozwanym, jak i powodem[908]. Regulacja art. 174 § 3 k.p.c. jest wynikiem założenia, że konkretny zarządca ustanowiony w postępowaniu nie może odmówić wstąpienia do postępowania. Jest więc wzywany do wzięcia w nim udziału[909]. Zgodnie z art. 180 § 1 pkt 5 lit. b i d k.p.c. sąd podejmuje zawieszone postępowanie z chwilą ustalenia osoby

[906] Tak na temat syndyka I. Gil, Legitymacja procesowa syndyka w postępowania cywilnych dotyczących masy upadłości, Gdańskie Studia Prawnicze 2022, nr 2, s. 30.
[907] Zob. B. Dauter (w:), Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz, red. A. Kabat, M. Niezgódka-Medek, B. Dauter, wyd. II, LEX/el. 2021, art. 183. Także wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 7.10.2022 r., I OSK 984/19, LEX nr 3417176.
[908] Tak na temat zarządcy w postępowaniu sanacyjnym A. Hrycaj (w:), System…, s. 239.
[909] *Ibidem*.

pełniącej funkcję syndyka w postępowaniu upadłościowym albo zarządcy w postępowaniu restrukturyzacyjnym.

Należy zauważyć, że prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi nie zawiera regulacji umożliwiającej zawieszenie postępowania prowadzonego przed sądem administracyjnym wskutek ustanowienia zarządcy w postępowaniu restrukturyzacyjnym. Zgodnie z art. 124 § 1 pkt 4 p.p.s.a. sąd zawiesza postępowanie z urzędu, jeżeli w stosunku do strony zostało wszczęte postępowanie upadłościowe, a sprawa dotyczy przedmiotu wchodzącego w skład masy upadłości. Przepis ten nie został znowelizowany po wprowadzeniu prawa restrukturyzacyjnego, dlatego też aktualnie nie ma podstaw do zawieszenia postępowania prowadzonego przed sądem administracyjnym w związku z ustanowieniem zarządcy w postępowaniu sanacyjnym. Jednocześnie jednak, skoro zgodnie z art. 311 ust. 1 pr. rest. postępowania sądowe, administracyjne, sądowoadministracyjne i przed sądami polubownymi mogą być wszczęte i prowadzone wyłącznie przez zarządcę albo przeciwko niemu, zarządca z mocy prawa staje się stroną postępowania przed sądem administracyjnym. Wówczas odpowiednie zastosowanie powinien znaleźć art. 110 p.p.s.a., zgodnie z którym rozprawa ulega odroczeniu, jeżeli sąd postanowi zawiadomić o toczącym się postępowaniu sądowym osoby, które dotychczas nie brały udziału w sprawie w charakterze stron. Sąd powinien więc odroczyć rozprawę i zawiadomić o toczącym się postępowaniu zarządcę[910].

Wymaga zauważenia, że w pewnych rodzajach spraw dopuszczalne jest prowadzenie procesu cywilnego z udziałem upadłego w postępowaniu upadłościowym albo dłużnika w postępowaniu sanacyjnym. Zgodnie z art. 144 ust. 3 pr. up. postępowania w sprawach o należne od upadłego alimenty oraz renty z tytułu odpowiedzialności za uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia albo utratę żywiciela a także z tytułu zamiany uprawnień objętych treścią prawa dożywocia na dożywotnią rentę toczą się po ogłoszeniu upadłości przeciwko upadłemu. Podobne uregulowanie znajduje się w art. 311 ust. 2 pr. rest., zgodnie z którym sprawy o roszczenia alimentacyjne oraz o renty z tytułu odpowiedzialności za uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia albo utratę żywiciela oraz z tytułu zamiany uprawnień objętych treścią prawa dożywocia na dożywotnią rentę przeciwko dłużnikowi nie dotyczą masy sanacyjnej i toczą się poza postępowaniem sanacyjnym z udziałem dłużnika, nie zarządcy. Ogłoszenie upadłości, czy też otwarcie postępowania sanacyjnego nie stanowi przeszkody w prowadzeniu procesu cywilnego w sprawach, w których legitymacja bierna przysługuje

[910] A. Hrycaj (w:), System…, s. 239. s. 244-245.

upadłemu albo dłużnikowi, a nie zarządcy. Powyższe oznacza, że w razie ogłoszenia upadłości, czy też otwarcia postępowania sanacyjnego podmiot uprawniony do świadczeń alimentacyjnych, które nie zostały zasądzone przed ogłoszeniem upadłości (otwarciem postępowania sanacyjnego), może dochodzić świadczeń alimentacyjnych w drodze procesu przeciw upadłemu albo dłużnikowi[911].

§4. Status prawny syndyka i zarządcy sanacyjnego w postępowaniu sądowym, administracyjnym, sądowoadministracyjnym

W postępowaniu cywilnym występuje rozróżnienie strony w znaczeniu procesowym i materialnym. Stroną w znaczeniu procesowym jest jednostka oznaczona jako strona danego procesu tj. jednostka, która występuje w danym procesie we własnym imieniu jako powód albo pozwany[912]. Stroną w znaczeniu materialnym jest podmiot objęty działaniem normy prawnej indywidualno-konkretnej przytoczonej w roszczeniu procesowym[913]. Według innego poglądu stroną procesu jest podmiot, który we własnym imieniu występuje w postępowaniu cywilnym celem ochrony prawnej praw podmiotowych własnych lub cudzych. Stroną natomiast w znaczeniu materialnym jest podmiot, którego dotyczą skutki prawne tego postępowania[914]. Uprawnienie do występowania w postępowaniu cywilnym w charakterze strony określa się pojęciem legitymacji procesowej i o istnieniu takiego uprawnienia rozstrzyga prawo materialne. Legitymację dzieli się na czynną (powód) i bierną (pozwany). Można dokonać rozróżnienia legitymacji na materialną, polegającą na posiadaniu prawa podmiotowego lub interesu prawnego podlegającego ochronie w postępowaniu cywilnym, i legitymację formalną, przez którą należy rozumieć uprawnienie do występowania w postępowaniu cywilnym celem ochrony cudzego lub własnego prawa podmiotowego [915].

Prawo cywilne procesowe rozróżnia dwa rodzaje zastępstwa bezpośrednie i pośrednie. Przy zastępstwie pośrednim zastępca działa na rzecz zastąpionego, lecz w imieniu własnym. Zastępstwo to określa się mianem podstawienia (substytucji, surogacji)[916]. Podstawienie procesowe zachodzi wówczas, gdy dany podmiot posiada uprawnienie, czyli legitymację do wystąpienia we własnym imieniu w charakterze strony procesowej zamiast podmiotu

[911] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 346.
[912] A. Marciniak (w:), Postępowanie…, s. 172.
[913] *Ibidem*, s. 172-173.
[914] J. Jodłowski (w:), Postępowanie cywilne, red. J. Jodłowski, Z. Resich, Warszawa 1979, s. 203.
[915] *Ibidem*, s. 214 i n.
[916] A. Marciniak (w:), Postępowanie…, s. 180.

objętego działaniem normy prawnej przytoczonej w powództwie[917]. Podstawienie to może mieć charakter bezwzględny albo względny. Przy podstawieniu bezwzględnym legitymację procesową posiada tylko podmiot podstawiony, nie posiada jej zaś podmiot objęty działaniem przytoczonej w powództwie normy[918]. Przy podstawieniu względnym zarówno podmiot podstawiony, jak i podmiot objęty działaniem przytoczonej w powództwie normy prawnej posiadają legitymację procesową[919].

Stosownie do art. 144 ust. 1 pr. up. po ogłoszeniu upadłości postępowania sądowe, administracyjne lub sądowoadministracyjne dotyczące masy upadłości mogą być wszczęte i prowadzone wyłącznie przez syndyka albo przeciwko niemu. W świetle art. 144 ust. 2 pr. up. w tych postępowaniach syndyk działa na rzecz upadłego, lecz w imieniu własnym. Należy przyjąć, że przepis ten zakłada bezwzględne podstawienie syndyka w miejsce upadłego w postępowaniach dotyczących masy upadłości[920]. Syndyk jest więc stroną w znaczeniu formalnym (procesowym) i działa w postępowaniu we własnym imieniu. Natomiast stroną w znaczeniu materialnym, pomimo ogłoszenia upadłości, pozostaje upadły. On bowiem jest podmiotem stosunku prawnego, na tle którego wyniknął spór. Prowadzenie sporu przez syndyka odbywa się więc na rzecz upadłego[921]. Podstawienie syndyka w miejsce upadłego odnosi się tylko do postępowań dotyczących masy upadłości, a więc chodzi o postępowania dotyczące praw i obowiązków odnoszących się do mienia wchodzącego w skład masy upadłości, nie wyłączając praw i obowiązków wynikających z zarządu tym mieniem[922].

Takie stanowisko potwierdza orzecznictwo[923]. W jednym z wyroków Sąd Najwyższy wskazał, że postępowanie dotyczy masy upadłości, jeżeli jego wynik mógłby mieć wpływ na jej stan i możliwość zaspokojenia się z niej. Do postępowań tych zalicza się postępowania, w których upadłemu przypada rola powoda jak i pozwanego, bez różnicy czy chodzi w nich o pozycje czynne czy bierne masy upadłości, jak też bez różnicy, czy chodzi o sprawę

[917] A. Marciniak (w:), Postępowanie…, s. 180.
[918] *Ibidem*, s. 181.
[919] A. Marciniak (w:), Postępowanie…, s. 180.
[920] D. Chrapoński (w:), Prawo upadłościowe…, s.460.
[921] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 335.
[922] W. Broniewicz, Stanowisko…, s. 42 i n.
[923] Wyrok Sądu Najwyższego z 16.1.2009 r., III CSK 244/08, Legalis; Postanowienie Sądu Najwyższego z 21.7.2011 r., V CZ 37/11, Legalis; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 23.6.2015 r., I ACa 464/15, Legalis; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 20.11.2012 r., I ACa 1034/12, Legalis; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 31.3.2015 r., VI ACa 481/14, niepubl.; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 14.9.2012 r., I ACa 600/12, Legalis; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 25.1.2012 r., I ACa 639/11, niepubl.

o świadczenie, ukształtowanie lub ustalenie[924]. Oceniając, jaki jest zakres podstawienia procesowego syndyka, należy mieć przede wszystkim na względzie sprawy odnoszące się do majątku upadłego. Są to zatem sprawy wpływające na kształt masy upadłości, jak i możliwości zaspokojenia się z niej przez wierzycieli. Należy jednak pamiętać, że syndyk zarządza majątkiem wchodzącym do masy upadłości, a także może prowadzić przedsiębiorstwo upadłego. Wszystkie więc sprawy, które dotyczą zarządu masą upadłości i zarządu przedsiębiorstwem, są sprawami dotyczącymi masy upadłości, w których syndyk posiada wyłączną legitymację procesową[925].

Mając na względzie powyższe wywody można wymienić kilka grup postępowań dotyczących masy upadłości: 1) postępowania prowadzone przez syndyka o prawa podmiotowe względne i bezwzględne wpływające na skład masy upadłości; 2) postępowania o prawa podmiotowe względne prowadzone przeciwko syndykowi zaspokajane z masy upadłości – procesy o wierzytelności podlegające zaspokojeniu z masy upadłości; 3) postępowania prowadzone przez syndyka lub przeciwko niemu o prawa podmiotowe bezwzględne niewpływające na skład masy upadłości, do których zaliczyć głównie należy prawa na dobrach niematerialnych o charakterze majątkowym, w tym wynikające z prawa własności przemysłowej, prawa autorskiego, ustawy o nieuczciwej konkurencji; gdy stroną pozwaną w takich postępowaniach jest syndyk, zobowiązania z nich wynikające zaspokajane są w ramach zarządu masą upadłości; 4) postępowania o wydanie mienia prowadzone przeciwko syndykowi, w tym także procesy o wyłączenie mienia z masy upadłości[926].

W postępowaniu sanacyjnym reguły zastępowania dłużnika przez zarządcę są analogiczne, jak upadłego przez syndyka, co powoduje, że wyjaśnienia orzecznictwa i doktryny dotyczące kompetencji syndyka mogą być w pełni wykorzystane przy wyjaśnianiu roli zarządcy w postępowaniu sanacyjnym. Zgodnie z art. 311 ust. 1 pr. rest. postępowania sądowe, administracyjne, sądowoadministracyjne i przed sądami polubownymi dotyczące masy sanacyjnej mogą być wszczęte i prowadzone wyłącznie przez zarządcę albo przeciwko niemu. Postępowania te zarządca prowadzi w imieniu własnym na rzecz dłużnika. Stroną postępowania dotyczącego tego majątku może być tylko zarządca, który jednak – podobnie jak syndyk masy upadłości – jest tzw. stroną zastępczą.

[924] Wyrok Sądu Najwyższego z 16.01.2009 r., III CSK 244/08, LEX nr 523687. Podobnie Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z 24.01.2017 r., VI ACa 1676/15, LEX nr 2268923.
[925] D. Chrapoński (w:), Prawo upadłościowe…, s. 462.
[926] *Ibidem*.

Warto zwrócić uwagę na orzecznictwo sądowe odnoszące się do charakteru zastępstwa zarządcy w postępowaniu sanacyjnym. W jednym z wyroków Naczelny Sąd Administracyjny wyjaśnił, że występowanie w procesie zarządcy zamiast dłużnika jest rodzajem zastępstwa procesowego pośredniego, bowiem zastępca działa na rzecz zastąpionego, ale w imieniu własnym. Zastępca pośredni dokonuje czynności prawnej we własnym imieniu, co oznacza, że skutki tej czynności, polegające na nabyciu praw lub zaciągnięciu zobowiązań, dotykają jego sfery majątkowej. Zarządca masy sanacyjnej nie jest jednak typowym zastępcą pośrednim dłużnika, bowiem jego powołanie przez sąd w postanowieniu o otwarciu postępowania sanacyjnego jest niezależnie od woli dłużnika. Co więcej, zarządca podejmuje czynności, które wykraczają poza zakres kompetencji typowego zastępcy, których skutki wynikające z dokonanych czynności realizują się bezpośrednio w masie sanacyjnej. W sprawach dotyczących masy sanacyjnej legitymację procesową ma tylko zarządca, który działa na rzecz dłużnika, ale w imieniu własnym. Sytuację tę należy więc zakwalifikować jako podstawienie procesowe bezwzględne. Przy podstawieniu procesowym bezwzględnym legitymację procesową ma tylko podmiot podstawiony. Zarządca jako zastępca pośredni dłużnika występuje w procesie dotyczącym masy sanacyjnej w imieniu własnym dochodząc prawa podmiotowego dłużnika lub przeciwstawiając się żądaniom skierowanym do dłużnika[927].

W ramach czynności procesowych, jednym z istotniejszych uprawnień zarządcy sanacyjnego jest prawo wytoczenia powództwa w sprawach o ustalenie bezskuteczności czynności oraz w innych sprawach, w których podstawą roszczenia jest bezskuteczność czynności (art. 306 ust. 1 pr. rest.). Prawo wytoczenia powództwa obejmuje zarówno powództwa wynikające z przepisów art. 304 ust. 1-5 pr. rest. (sprawy o ustalenie bezskuteczności *ex lege* zabezpieczeń na podstawie art. 304 ust. 3 i 4 pr. rest., w tym w zw. z art. 304 ust. 5 pr. rest. oraz sprawy o ustalenie bezskuteczności *ex lege* czynności prawnej rozporządzającej na podstawie art. 304 ust. 1 pr. rest.), jak i powództwa oparte na przepisach art. 527-534 k.c., a więc o uznanie czynności prawnej dłużnika za bezskuteczną. Zarządca nie ponosi opłat sądowych. Dotyczy to wszystkich spraw, w których podstawą roszczenia jest bezskuteczność czynności, we wszystkich instancjach, również przy wnoszeniu nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Również tych, w których podstawa powództwa

[927] Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 28 kwietnia 2020 r., II OSK 1610/19. Zob. również wyroki: Naczelnego Sądu Administracyjnego z 21 lipca 2022 r., III OSK 5369/21; Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z 17 listopada 2021 r., II SA/Gd 483/21; Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 10 grudnia 2019 r., VI SA/Wa 1732/19; postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z 20 lutego 2019 r., I FSK 1731/18.

znajduje się poza prawem restrukturyzacyjnym. W razie przegrania sprawy przez zarządcę koszty postępowania będą zasądzone od zarządcy i będą stanowiły koszt postępowania sanacyjnego[928].

§5. Kompetencje zarządcy w ramach zarządu przymusowego

1. Zakres zarządu przymusowego

Podstawowym celem zarządu przymusowego jest zaspokojenie roszczeń wierzyciela z dochodów uzyskanych z przedmiotu zarządu. Co wiąże się z odebraniem dłużnikowi zarządu nad przedsiębiorstwem i oddaniem go ustanowionemu przez sąd zarządcy. Zgodnie z art. 1064^9 k.p.c. czynności prawne dłużnika dotyczące mienia objętego zarządem dokonane po wszczęciu egzekucji są nieważne. Stanowi to logiczną konsekwencję ustanowienia zarządu przymusowego i powołania zarządcy, który w miejsce dłużnika uzyskuje kompetencję do prowadzenia przedsiębiorstwa w celu zapewnienia prawidłowej gospodarki do czasu zaspokojenia wierzycieli[929]. Sankcją bezwzględnej nieważności dotknięte są wszystkie czynności prawne dłużnika, dokonane po wszczęciu egzekucji, a dotyczące mienia objętego zarządem, co oznacza, że nie wywołują zamierzonych skutków od chwili ich dokonania (*ex tunc*) i jako nieważne nie mogą być konwalidowane ani potwierdzone[930].

Dla określenia momentu zaistnienia skutków prawnych wszczęcia egzekucji przez zarząd przymusowy istotne znaczenie ma art. 910 k.p.c., który w tym przypadku znajduje odpowiednie zastosowanie. Z odpowiedniego stosowania przepisów art. 910 k.p.c. dla powstania skutków prawnych wszczęcia egzekucji przez zarząd przymusowy wynika, że skutki te powstają dla dłużnika, wierzyciela składającego wniosek oraz wierzycieli prowadzących egzekucję wskazanych we wniosku (art. 1064^2 § 2 k.p.c.) oraz dla osób trzecich, w tym dla osób obowiązanych wobec dłużnika, z chwilą zawiadomienia ich o wszczęciu egzekucji przez zarząd przymusowy. Dłużnika, wnioskodawcę oraz wierzycieli prowadzących egzekucję o wszczęciu egzekucji zawiadamia sąd, doręczając im odpis postanowienia w tej kwestii (art. 1064^3 § 2 k.p.c.). Sąd nie zawiadamia natomiast o wszczęciu egzekucji osób trzecich pozostających w stosunkach gospodarczych z dłużnikiem, zwłaszcza że do ustalenia tej okoliczności dojdzie na ogół dopiero w toku sprawowania zarządu przez

[928] P. Filipiak (w:), Prawo…, , art. 306.
[929] O. Marcewicz (w:), Kodeks…, art. 1064(9), Nt. 1.
[930] H. Ciepła (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021, s. 974.

zarządcę. Ustaleń w tym zakresie zarządca powinien dokonać niezwłocznie po objęciu zarządu, zawiadamiając osoby obowiązane względem dłużnika o wszczęciu egzekucji oraz o tym, aby świadczenia nie uiszczały dłużnikowi, lecz zarządcy. Jednakże w stosunku do każdego, kto wiedział o wszczęciu egzekucji przez zarząd przymusowy, skutki prawne wynikające z wszczęcia tej egzekucji powstają z chwilą powzięcia wiadomości, chociażby zawiadomienie zostało doręczone później (art. 910 § 4 w zw. z art. 1064^9 k.p.c.)[931].

Na podstawie art. 1064^1 § 2 k.p.c. do zakresu uprawnień zarządcy oraz jego statusu mają odpowiednie zastosowanie przepisy o zarządzie w toku egzekucji z nieruchomości, tj. art. 931–941 k.p.c., z istotnymi modyfikacjami wynikającymi z art. 1064^{10}, 1064^{11}, 1064^{13} k.p.c. Należy podkreślić, że samo pojęcie zarządu w postępowaniu egzekucyjnym nie stało się przedmiotem szerszych rozważań. Przed wejściem w życie nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 2 lipca 2004 r., wprowadzającej art. 1064^1–1064^{13}, definicję zarządu w postępowaniu egzekucyjnym zaproponował J. Świeczkowski. Według Autora przez zarząd należy rozumieć podejmowanie przez dłużnika lub, na podstawie postanowienia sądu, przez osobę trzecią, wszelkich decyzji oraz czynności prawnych, faktycznych dotyczących bezpośrednio lub pośrednio przedmiotu zarządu, koniecznych zarówno w toku normalnej eksploatacji, jak i w sytuacjach nietypowych podejmowanych za zgodą stron, a w jej braku, za zezwoleniem sądu[932].

W postępowaniu egzekucyjnym możliwe jest też przyjęcie ogólnej definicji zarządu rozumianej jako podejmowanie wszelkich czynności dotyczących mienia podlegającego zarządowi, spośród których wyróżnia się czynności faktyczne, prawne oraz czynności polegające na załatwieniu spraw przed sądami i innymi organami państwowymi[933]. Ze względu na sferę podejmowanych czynności wyróżnia się prowadzenie spraw i reprezentację. Prowadzenie spraw odnosi się do stosunków wewnętrznych, reprezentacja zaś oznacza dokonywanie czynności prawnych z osobami trzecimi[934]. Należy zwrócić uwagę, że obie te kompetencje mogą należeć do różnych osób, a w przypadku osób prawnych – do różnych organów[935]. Kompetencje te nie muszą iść w parze, bowiem dany podmiot może być

[931] J. Jagieła (w:), Kodeks…, s. 1404.
[932] J. Świeczkowski, Instytucja…, s. 13.
[933] Zob. szerzej F. Zedler, Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków, Warszawa 1976, s. 57 i n.; A. Zieliński, Zarząd majątkiem wspólnym małżonków (wybrane zagadnienia), Pal. 1994, Nr 9–10, s. 28.
[934] E. Płonka, Mechanizm…, s. 48.
[935] *Ibidem*.

obowiązany do prowadzenia spraw, bez uprawnienia do reprezentowania i na odwrót[936]. Należy jednak podkreślić, że w przypadku sprawowania zarządu przymusowego obie te funkcje należą do jednej osoby – zarządcy przymusowego, dlatego też należy opowiedzieć się za szerokim rozumieniem pojęcia zarządu, który obejmuje zarówno czynności faktyczne, jak i prawne mieszczące się w prowadzeniu spraw i reprezentowaniu przedsiębiorstwa[937]. Zarząd przymusowy nad przedsiębiorstwem można również zdefiniować jako rozłożony w czasie zespół działań obejmujących czynności prawne, faktyczne i procesowe podejmowane w sprecyzowanym celu ekonomicznym przez wyspecjalizowany podmiot – zarządcę przymusowego umocowanego postanowieniem sądu – w sferze prawnej dłużnika dotyczącej działalności gospodarczej[938], prowadzonej przy pomocy przedsiębiorstwa.

Uwagi dotyczące zarządu przymusowego ustanawianego nad przedsiębiorstwem w postępowaniu egzekucyjnym odnoszą się również do zarządu przymusowego ustanawianego w postępowaniu zabezpieczającym, z uwagi na fakt, że wykonywanie zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem obowiązanego lub nad zakładem wchodzącym w skład przedsiębiorstwa lub jego częścią następuje według przepisów o zarządzie w toku egzekucji z nieruchomości (art. 931-941 k.p.c.). Należy jednak poczynić pewne zastrzeżenie. Zgodnie z art. 752^4 § 2 k.p.c. w toku sprawowania zarządu sąd może, za zgodą uprawnionego i obowiązanego, zezwolić na wykonywanie zarządu w inny sposób, co oznacza określenie w inny sposób zakresu kompetencji zarządcy przymusowego. Określenie innego sposobu wykonywania zarządu przez sąd w toku sprawowania zarządu niż uregulowany w przepisach art. 931-941 k.p.c. pozostawiony jest do uznania sądu, z tym że inicjatywa w tym względzie będzie należała przede wszystkim do stron (obowiązanego i uprawnionego)[939].

2. Czynności podejmowane w stosunkach wewnętrznych

2.1. Prowadzenie spraw

Zgodnie z przepisem art. 1064^1 § 2 k.p.c., który odpowiednio odsyła do przepisów o zarządzie w toku egzekucji z nieruchomości, w tym do art. 935 § 1 k.p.c., podstawowym obowiązkiem zarządcy przymusowego jest sprawowanie zarządu w taki sposób, aby możliwe stało się zaspokojenie zobowiązań dłużnika, któremu zarząd nad przedsiębiorstwem został

[936] Z. Fenichel (w:), Kodeks Handlowy. Komentarz, red. T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatko, Kraków 1935, s. 175.
[937] G. Jędrejek, Egzekucja przez zarząd przymusowy przedsiębiorstw rodzinnych, Warszawa 2006, s. 102.
[938] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1435.
[939] J. Jagieła (w:), Kodeks…, s. 141.

odebrany[940]. Obowiązek zarządcy obejmuje zarówno czynności o charakterze faktycznym, jak i czynności prawne, które związane są z prowadzeniem działalności gospodarczej. Zarządca przymusowy ustanowiony nad przedsiębiorstwem, tak jak zarządca nieruchomości, ma prawo pobierać zamiast dłużnika wszelkie pożytki z przedsiębiorstwa, spieniężać je w granicach zwykłego zarządu oraz prowadzić sprawy, które przy wykonywaniu takiego zarządu okażą się potrzebne[941]. Z treści art. 935 § 1 k.p.c. należy wnosić, że podstawowe kryterium ustalenia czy działania zarządcy mieszczą się w ustawowym zakresie zarządu, stanowi prowadzenie prawidłowej gospodarki. Zarządca bowiem ma obowiązek dokonywania tego rodzaju czynności. Ocena zaś, czy dana czynność zarządcy jest potrzebna do prowadzenia prawidłowej gospodarki powinna być dokonywana z gospodarczego, a nie prawnego punktu widzenia[942].

Zarządca jest obowiązany przede wszystkim do podejmowania czynności zwykłego zarządu przedsiębiorstwem. Nie ma definicji legalnej zwykłego zarządu, mimo że ustawodawca posługuje się tym określeniem w przepisach prawa cywilnego. Zakres zwykłego zarządu zawsze należy oceniać na tle okoliczności konkretnego stanu faktycznego. W piśmiennictwie prawniczym i orzecznictwie sądowym przyjmuje się, że są to czynności dotyczące bieżących spraw danego podmiotu prawa, które nie prowadzą do uszczuplenia jego potencjału ekonomicznego, na przykład zakup niezbędnych materiałów, pobieranie lub opłacanie czynszu, wykonywanie bieżących remontów[943]. Wydaje się, że określając granice zwykłego zarządu zajętego przedsiębiorstwa należy również uwzględniać ustawowo określony warunek, że zarządcy wolno zaciągać tylko gospodarczo uzasadnione zobowiązania, które mogą być faktycznie zaspokojone z dochodów przedsiębiorstwa (art. 935 § 2 k.p.c.).

Należy także podkreślić, że prawo i obowiązek zarządcy przymusowego podejmowania niezbędnych czynności do prawidłowego prowadzenia przedsiębiorstwa, nie oznacza, iż zarządca musi utrzymywać je w takim stanie gospodarczym, jaki zastał z chwilą wprowadzenia w zarząd[944]. W praktyce zarząd przymusowy może być ustanawiany

[940] J. Koźmiński, Sytuacja prawna zarządcy przymusowego w postępowaniu egzekucyjnym, Sopot 2019, s. 67-68.
[941] M. Krakowiak, Egzekucja…, s. 279.
[942] A. Szymański, Stanowisko…, s. 284.
[943] K. Flaga – Gieruszyńska (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, Warszawa 2024, art. 935 k.p.c., Nt. 2.
[944] A. Szymański, Stanowisko…, s. 283.

nad przedsiębiorstwem źle zarządzanym, znajdującym się w stanie zaniedbanym[945]. W takim przypadku zarządca powinien podjąć działania, aby nie tylko podtrzymać dotychczasowy poziom gospodarczy, ale doprowadzić przedsiębiorstwo do normalnego stanu, który zapewni odpowiednio wysoki dochód[946]. Powyższy wniosek można wysnuć z brzmienia art. 1064^1 § 2 k.p.c., w zw. z art. 935 § 1 k.p.c., który określa obowiązek podejmowania „czynności potrzebnych do prowadzenia prawidłowej gospodarki”[947]. Wymaga podkreślenia, że w ramach sprawowanego zarządu nie mieści się natomiast dokonywanie inwestycji, które przekraczałyby normalny tok wykonywania danej działalności gospodarczej[948]. W konsekwencji, zarządca nie powinien na przykład wznosić nowych budynków, przekształcać i zmieniać substancji istniejących budynków, jeśli nie jest to konieczne do prowadzenia prawidłowej gospodarki przedsiębiorstwa, jednakże może już dokończyć budowę rozpoczętą przez dłużnika, zważywszy na etap tych prac[949]. Ponadto, należy podkreślić, że zarządcy nie wolno zmieniać rodzaju działalności gospodarczej, bądź gospodarczego charakteru nieruchomości wchodzącej w skład przedsiębiorstwa. Wydaje się słuszne, aby od powyższej zasady dopuścić możliwość wprowadzania wyjątków ze względów celowościowych, w sytuacjach, gdy przy niewielkich nakładach i pracach można zmienić profil produkcji przemysłowej lub rolnej, a jest to uzasadnione aktualnym popytem. Na dokonanie takich zmian jako na czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu należy uzyskać uprzednią zgodę stron albo zezwolenie sądu.

Kodeks postępowania cywilnego nakłada na zarządcę obowiązek sprawowania zarządu w sposób zgodny z zasadami prawidłowej gospodarki, jednakże nie określa na czym ta prawidłowa gospodarka ma polegać. Wydaje się, że chodzi o czynności faktyczne i prawne, których dokonywania w normalnym toku rzeczy można oczekiwać od przeciętnego, zachowującego się racjonalnie przedsiębiorcy prowadzącego określoną działalność gospodarczą, które mają na celu utrzymanie przedsiębiorstwa co najmniej w stanie niepogorszonym. Trafny jest pogląd, że zarządca powinien podjąć również niezbędne czynności mające na celu pełne wykorzystanie możliwości eksploatacyjnych i zdolności

[945] M. Krakowiak, Egzekucja…, s. 280.
[946] *Ibidem*.
[947] E. Wengerek, Postępowanie…, s. 294.
[948] M. Krakowiak, Egzekucja…, s. 280.
[949] A. Szymański, Stanowisko…, s. 283.

produkcyjnych przedsiębiorstwa w celu osiągnięcia dochodów przeznaczonych na zaspokojenie wierzyciela[950].

Prowadzenie prawidłowej gospodarki wymaga, aby zarządca na bieżąco regulował zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa, które powstały w trakcie zarządu[951]. Decyzje w tym względzie co do zasady podejmuje zarządca, gdyż zależą one od przyjętej strategii zarządzania, jednak kwestia pierwszeństwa uiszczania należności nie została w pełni pozostawiona do jego swobodnego uznania, lecz wynika z art. 940 k.p.c., który znajduje zastosowanie również do zarządu przedsiębiorstwem w toku egzekucji[952]. Środki uzyskane z zarządu powinny być w pierwszej kolejności przeznaczone na zaspokojenie kosztów egzekucji oraz wynagrodzenia zarządcy i należności z tytułu zwrotu poniesionych już przez niego wydatków. Podkreślenia wymaga, że na podstawie art. 940 §1 pkt 4 w zw. z art. 1064^1 k.p.c. z dochodów przedsiębiorstwa mogą być pokrywane wyłącznie te zobowiązania, które są związane z wykonywaniem zarządu[953].

2.2. Czynności ewidencyjne i sprawozdawcze

Do zarządcy przymusowego w egzekucji przez zarząd przymusowy ma w pełni zastosowanie art. 937 k.p.c., określający obowiązki zarządcy w zakresie składania przez niego sądowi sprawozdań z jego czynności. Zarządca przekłada sprawozdanie ze swoich czynności oraz udokumentowane sprawozdania rachunkowe w wyznaczonych przez sąd terminach, lecz zawsze co najmniej raz w roku oraz po ukończeniu zarządu. Sąd po wysłuchaniu wierzycieli, dłużnika i zarządcy oraz rozpoznaniu sprawozdań, a zwłaszcza przedstawionych w nich pozycji rachunkowych, zatwierdza sprawozdanie zarządcy albo odmawia ich zatwierdzenia w całości lub części[954]. Na postanowienie sądu w przedmiocie zatwierdzenia sprawozdania przysługuje zażalenie (art. 937 § 3 k.p.c.).

Sprawozdanie zarządcy powinno obejmować sprawozdanie z czynności oraz sprawozdanie rachunkowe. W ramach sprawozdania z czynności zarządca ma obowiązek wymienić dokonane czynności faktyczne i prawne, wskazując datę ich podjęcia, rodzaj i opis czynności, a także określić ich skutki, a jeżeli jest to konieczne - również uzasadnić

[950] Por. T. Żyznowski (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz, red. A. Marciniak, Warszawa 2020, art. 935, Nt 1.
[951] O. Marcewicz (w:), Kodeks…, art. 1064(11), Nt. 6.
[952] *Ibidem*.
[953] O. Marcewicz (w:), Kodeks…, art. 1064(11), Nt. 6.
[954] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Klich (w:), Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz do wybranych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, Warszawa 2021, art. 1064 (1) k.p.c.

przyczyny ich podjęcia. Konstruując sprawozdanie w tym zakresie, zarządca powinien mieć na uwadze, że dokonane czynności podlegają ocenie pod kątem zgodności z przepisami prawa oraz zasadą prawidłowej gospodarki (art. 935 § 1 k.p.c.)[955]. Sprawozdanie rachunkowe powinno natomiast obrazować wszystkie przepływy finansowe, tj. przychody z przedsiębiorstwa oraz poniesione wydatki, z uwzględnieniem, kto, kiedy i jaką kwotę otrzymał od zarządcy, bądź uiścił do jego rąk. W tym zakresie sprawozdanie powinno zostać udokumentowane. Zarządca powinien złożyć dokumenty potwierdzające uzyskane przychody i poniesione wydatki[956].

3. Czynności podejmowane w stosunkach zewnętrznych

3.1. Czynności pozasądowe

Zarządca przymusowy w ramach prowadzenia prawidłowej gospodarki przedsiębiorstwa nie tylko powinien uiszczać zobowiązania, ale również może zawierać umowy, w tym zaciągać zobowiązania[957]. Zgodnie jednak z art. 935 § 2 k.p.c., zaciągniecie zobowiązania jest możliwe pod warunkiem, że majątek przedsiębiorstwa wystarczy na ich zaspokojenie oraz są gospodarczo uzasadnione. O tym, czy zostaje spełniony pierwszy warunek decyduje wysokość bieżącego dochodu z przedsiębiorstwa, jaki zarządca przymusowy uzyskuje w chwili zaciągnięcia danego zobowiązania, którego wartość ustala się po potrąceniu wydatków określonych w art. 940 k.p.c.[958]. Wydaje się, że druga z tych przesłanek odpowiada pojęciu „prawidłowej gospodarki", o której mowa w art. 935 § 1 zd. 1 k.p.c. Treść przepisu pozwala również na przyjęcie wyrażanego w piśmiennictwie przekonania, że czynności zobowiązujące, dokonane przy spełnieniu wskazanych wymogów, należy kwalifikować jako czynności zwykłego zarządu, dla których zarządca przymusowy nie potrzebuje zgody sądu[959].

Warto zwrócić uwagę na uprawnienie zarządcy uregulowane w art. 1064^{11} k.p.c. Jest to regulacja odmienna od przepisu art. 935 § 3 k.p.c., określającego dokonywanie przez zarządcę czynności przekraczających zwykły zarząd w egzekucji z nieruchomości. Należy zaznaczyć, że regulacja ujęta w art. 1064^{11} k.p.c. nie jest pełna i w tej sytuacji należy się posiłkować odpowiednim stosowaniem art. 935 k.p.c.[960]. Zgodnie z art. 1064^{11} § 1 k.p.c. w szczególnie

[955] M. Łochowski (w:), Kodeks…, s. 1399.
[956] *Ibidem*.
[957] M. Krakowiak, Egzekucja…, s. 299.
[958] *Ibidem*, s. 300.
[959] O. Marcewicz (w:), Kodeks…, art. 1064(11), Nt. 6.
[960] H. Ciepła (w:), Kodeks…, s. 728.

uzasadnionych wypadkach, wyłącznie za zgodą sądu, zarządca może sprzedać nieruchomości, ruchomości lub prawa wchodzące w skład zarządzanego przedsiębiorstwa w części przekraczającej zakres zwykłego zarządu oraz oddać je w najem lub dzierżawę. Przepis ten stosuje się również do rozwiązania umowy najmu lub dzierżawy oraz do obciążenia zarządzanego majątku hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym oraz przewłaszczeniem. Treść tego artykułu upewnia, że czynność sprzedaży, obciążenia, oddania w najem lub dzierżawę składników przedsiębiorstwa nie zawsze musi być kwalifikowana jako czynność przekraczająca zwykły zarząd. Prowadzenie przedsiębiorstwa produkcyjnego może przecież wymagać sprzedaży gotowych wyrobów, nawet o znacznej wartości w stosunku do wartości przedsiębiorstwa. Czynności, których nie wymienia art. 1064^{11} § 1 k.p.c., także będzie można zaliczyć do czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu, jeżeli będą wykraczać poza normalny tok eksploatacji przedsiębiorstwa, jak na przykład nabycie nieruchomości czy ruchomości o stosunkowo wysokiej wartości[961].

Z regulacji art. 1064^{11} § 1 k.p.c. wynika, że nie jest wymagana zgoda sądu na sprzedaż nieruchomości, ruchomości lub praw wchodzących w skład zarządzanego przedsiębiorstwa w części nieprzekraczającej zakresu zwykłego zarządu. Pewne wątpliwości budzi możliwość sprzedaży nieruchomości w ramach zwykłego zarządu. Wydaje się, że może to mieć miejsce, jeśli główna działalność przedsiębiorstwa dotyczy obrotu nieruchomościami ewentualnie, jeżeli zbywana nieruchomość jest stosunkowo niewielka, w odniesieniu do ogólnej powierzchni nieruchomości należących do przedsiębiorstwa, relatywnie niewielkiej wartości, a ponadto nie odgrywa znaczącej roli dla prowadzenia działalności gospodarczej[962].

3.2. Czynności sądowe

Nie powinno budzić wątpliwości, że zarządca przymusowy w postępowaniu egzekucyjnym posiada legitymację procesową zarówno czynną, jak i bierną w sprawach dotyczących zarządu przedsiębiorstwem na mocy art. 935 § 1 zd. 3 k.p.c. Podobnie jak w przypadku syndyka czy zarządcy w postępowaniu sanacyjnym, w procesie dochodzi do podstawienia procesowego bezwzględnego, a więc w sprawach dotyczących zarządu przedsiębiorstwem legitymację procesową posiada jedynie zarządca, a traci ją dłużnik[963]. Należy pamiętać, że w chwili odjęcia dłużnikowi zarządu, dłużnik pozostaje stroną istniejących stosunków materialnoprawnych. Nadal jest zatem wydzierżawiającym,

[961] O. Marcewicz (w:), Kodeks…, art. 1064(11), Nt. 4.
[962] J. Jagieła (w:), Kodeks…, s. 1411.
[963] W. Broniewicz, Postępowanie…, s. 127.

wynajmującym, stroną umów ubezpieczenia itp. Co do zasady zarząd nie ma wpływu na te istniejące wcześniej stosunki prawa, których stroną jest dłużnik. Dochodzi jednak do pewnych modyfikacji treści tych stosunków. Przykładowo świadczenia z nich wynikające, powinny być spełniane do rąk zarządcy. Ponadto zarządca uzyskuje legitymację procesową do występowania w sprawach dotyczących zarządu przedsiębiorstwem, a więc np. w sprawach o zapłatę czynszu najmu lub dzierżawy. W tych sprawach zarządca działa w imieniu własnym, ale na rzecz dłużnika (strony stosunku materialnoprawnego). Świadczenie powinno być zasądzone w wyroku na rzecz dłużnika albo od dłużnika, przy czym w razie zasądzenia na rzecz dłużnika powinno zostać spełnione do rąk zarządcy[964].

§6. Kompetencje zarządcy w ramach zarządu sukcesyjnego

1. Zakres zarządu sukcesyjnego

Działanie zarządcy sukcesyjnego przede wszystkim ma na celu ochronę interesu przedsiębiorców, ich następców prawnych oraz innych podmiotów zaangażowanych w funkcjonujące przedsiębiorstwo[965]. Istota zarządu sukcesyjnego wyraża się w sprawowaniu zarządu przedsiębiorstwem w spadku[966]. Podstawowy zakres jego kompetencji obejmuje zarządzanie przedsiębiorstwem po śmierci przedsiębiorcy jednoosobowego oraz kontynuowanie działalności gospodarczej wykonywanej z wykorzystaniem tego przedsiębiorstwa[967].

Zarządca sukcesyjny realizuje uprawnienia i obowiązki zmarłego przedsiębiorcy związane z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą[968]. Jednym z zadań zarządcy sukcesyjnego jest umożliwienie płynnego przejęcia zarządzania przedsiębiorstwem[969], zaś zakres jego kompetencji został określony w art. 18 u.z.s., zgodnie z którym obejmuje zobowiązanie do prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku oraz umocowanie do czynności sądowych i pozasądowych związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa w spadku. Na gruncie tego artykułu „prowadzenie przedsiębiorstwa w spadku" należy rozumieć wąsko jako „prowadzenie spraw przedsiębiorstwa", które obejmuje dokonywanie czynności

[964] M. Łochowski (w:), Kodeks…, s. 1393.
[965] R. Wrzecionek, Zarządca…, s. 154.
[966] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 -11.
[967] *Ibidem.*
[968] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 69.
[969] *Ibidem,* s. 92.

faktycznych, które nie wywołują skutków wobec osób trzecich[970]. W zakresie tego pojęcia mieści się podejmowanie decyzji dotyczących przedsiębiorstwa w spadku, mających na celu zapewnienie jego prawidłowego funkcjonowania, które mogą dotyczyć spraw organizacyjnych, majątkowych, finansowych i innych wynikających z prowadzenia przedsiębiorstwa[971]. Ustawa posługuje się również sformułowaniem „prowadzenie przedsiębiorstwa w spadku" w szerokim znaczeniu, które występuje m.in. w art. 5, 17, 29, 32 u.z.s.[972] i obejmuje dokonywanie obok czynności faktycznych, także czynności prawnych wobec osób trzecich, jak i czynności sądowych[973]. Zgodnie z art. 29 u.z.s. zarządca, od chwili ustanowienia, wykonuje prawa i obowiązki zmarłego przedsiębiorcy wynikające z wykonywanej przez niego działalności gospodarczej oraz prawa i obowiązki wynikające z prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku. Artykuł ten określa zewnętrzną granicę kompetencji zarządcy sukcesyjnego[974].

Zgodnie z art. 22 ust. 1 u.z.s. zarządca sukcesyjny dokonuje czynności zwykłego zarządu w sprawach wynikających z prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku, zaś czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu za zgodą wszystkich właścicieli przedsiębiorstwa w spadku, a w przypadku braku takiej zgody - za zezwoleniem sądu (art. 22 ust. 2 u.z.s.). Wymaga zauważenia, że artykuł ten nie określa, czy zakres spraw zwykłego zarządu przedsiębiorstwa w spadku, wynikających z jego prowadzenia, obejmuje umocowanie do czynności sądowych i pozasądowych w tych sprawach. Należy przyjąć, że użyte w tym przepisie określenie „czynności zwykłego zarządu w sprawach wynikających z prowadzeniem przedsiębiorstwa w spadku" obejmuje także umocowanie do czynności sądowych i pozasądowych w tych sprawach[975]. W przeciwnym razie zakres tego przepisu byłby sprzeczny z zakresem zarządu określonym w art. 29 u.z.s. Zarząd przedsiębiorstwem w spadku obejmuje dokonywanie czynności prawnych, jak i faktycznych mieszczących się w prowadzeniu spraw i reprezentowaniu przedsiębiorstwa w spadku. W tej sytuacji

[970] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 -11.
[971] *Ibidem.*
[972] *Ibidem.*
[973] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 -11.
[974] K. Górniak (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, t. IVC, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 18, Nb. 59.
[975] S. Babiarz (w:), Zarząd…, s. 197.

obowiązuje bowiem reguła, że zasady podejmowania odpowiednich decyzji z zakresu zarządu są jednakowe dla czynności prawnych, faktycznych oraz procesowych[976].

Zarząd sukcesyjny nie może zostać przeniesiony ani ograniczony ze skutkiem wobec osób trzecich (art. 19 ust. 1 u.z.s., art. 20 u.z.s.). Brzmienie artykułu 20 u.z.s. sugeruje, że zasada ta dotyczy zarówno czynności dokonywanych w stosunkach wewnętrznych związanych z prowadzeniem spraw przedsiębiorstwa w spadku, jak i w stosunkach zewnętrznych związanych z czynnościami prawnymi podejmowanymi wobec osób trzecich. Wydaje się, że wskazany zakaz odgrywa przede wszystkim rolę w stosunkach zarządcy sukcesyjnego z osobami trzecimi, co ma na celu ochronę bezpieczeństwa obrotu[977]. Odstępstwo od zasady określonej w art. 20 u.z.s. przewidziano w art. 23 u.z.s., z którego wynika, że sąd opiekuńczy ogranicza zarząd sukcesyjny majątkiem osoby, która nie ma zdolności do czynności prawnych albo której zdolność do czynności prawnych jest ograniczona, jeżeli jest to niezbędne dla zapewnienia prawidłowego sprawowania zarządu majątkiem tej osoby. Sąd opiekuńczy określa, jakie czynności w zakresie zarządu majątkiem osoby, która nie ma zdolności do czynności prawnych albo której zdolność do czynności prawnych jest ograniczona, nie mogą być przez zarządcę sukcesyjnego dokonywane bez zezwolenia sądu albo poddaje zarządcę sukcesyjnego innym ograniczeniom, jakim podlega opiekun.

2. Zarząd sukcesyjny a zbycie przedsiębiorstwa w spadku

W odniesieniu do zakresu kompetencji zarządcy sukcesyjnego pojawia się wątpliwość co do możliwości zbycia przedsiębiorstwa w spadku jako całości. Część doktryny uważa, że czynność prawna polegająca na zbyciu przedsiębiorstwa w spadku, w tym wniesienia przedsiębiorstwa w spadku jako aportu do spółki, nie leży w kompetencjach zarządcy sukcesyjnego[978]. Według odmiennego poglądu zarządca sukcesyjny za zgodą wszystkich właścicieli przedsiębiorstwa w spadku, a w przypadku braku takiej zgody – za zezwoleniem sądu, może zbyć przedsiębiorstwo w spadku lub udział w nim na podstawie art. 25 u.z.s. w zw. z art. 22 ust. 2 u.z.s.[979]. Zgodnie z art. 25 u.z.s. w okresie zarządu sukcesyjnego zbycie przedsiębiorstwa w spadku albo udziału w przedsiębiorstwie w spadku wymaga zachowania formy aktu notarialnego. Wydaje się, że należy przychylić się do drugiego poglądu, bowiem

[976] W zakresie zarządu rzeczą wspólną tak J. Ignatowicz (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. Z. Resich, Warszawa 1972, s. 510.
[977] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 -11.
[978] R. Wrzecionek, Zarządca…, s. 199; K. Górniak (w:), Prawo…, s. 517.
[979] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 59-60.

ustawa o zarządzie sukcesyjnym nie zawiera zakazu zbycia przedsiębiorstwa w spadku jako całości, które to może być przedmiotem obrotu. Stroną tej czynności prawnej z nabywcą będzie nie właściciel przedsiębiorstwa w spadku, a zarządca sukcesyjny, który działa we własnym imieniu na rachunek właścicieli przedsiębiorstwa w spadku (art. 21 ust. 1 u.z.s.). Potwierdza to także usytuowanie art. 25 u.z.s., który został zamieszczony w rozdziale 4 ustawy o zarządzie sukcesyjnym, regulującym zasady ogólne wykonywania zarządu sukcesyjnego[980].

3. Czynności podejmowane w stosunkach wewnętrznych

3.1. Prowadzenie spraw przedsiębiorstwa w spadku

Sformułowanie w art. 18 u.z.s. „prowadzenie przedsiębiorstwa w spadku" występuje w wąskim znaczeniu jako „prowadzenie spraw przedsiębiorstwa"[981]. Obejmuje ono swoim zakresem podejmowanie decyzji dotyczących przedsiębiorstwa w spadku, mających na celu zapewnienie jego prawidłowego funkcjonowania. Decyzje te mogą dotyczyć spraw organizacyjnych, majątkowych, finansowych i innych wynikających z prowadzenia przedsiębiorstwa. Ich podejmowanie, czyli zarządzanie, kierowanie przedsiębiorstwem, oznacza przede wszystkim dokonywanie czynności faktycznych, które nie wywołują skutków wobec osób trzecich[982]. Uzupełniając pogląd K. Kopaczyńskiej-Pieczniak warto dodać, że czynności związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa mogą mieć charakter czynności organizacyjnych, faktycznych, ale ich realizacja odbywa się na drodze czynności prawnych w zakresie reprezentacji[983]. Prowadzenie przedsiębiorstwa w spadku polega na sprawowaniu zarządu tym przedsiębiorstwem, które obejmuje czynności wywołujące skutek w sferze majątkowej wszystkich osób posiadających udział w przedsiębiorstwie w spadku (w tym właścicieli przedsiębiorstwa w spadku)[984].

W świetle art. 22 ust. 1 u.z.s. zarządca sukcesyjny w sprawach zwykłego zarządu wynikających z prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku może wykonywać bez zgody właścicieli przedsiębiorstwa w spadku. Czynności przekraczające ten zakres wymagają dodatkowo zgody wszystkich właścicieli przedsiębiorstwa w spadku, a w przypadku braku takiej zgody – za zezwoleniem sądu (art. 22 ust. 2 u.z.s.). W uzasadnieniu do projektu ustawy

[980] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 59-60.
[981] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 -11.
[982] *Ibidem.*
[983] A. W. Wiśniewski, Prawo…, s. 14.
[984] R. Wrzecionek, Zarządca…, s. 189.

wskazano, że zgoda, o której mowa w art. 22 ust. 2 u.z.s., nie jest zgodą osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 § 1 k.c. Zgoda na czynność przekraczającą zwykły zarząd zbliża się raczej do zgody wyrażanej przez współwłaścicieli na podstawie art. 199 k.c. Zgoda z art. 63 k.c. jest obwarowana sankcją bezskuteczności zawieszonej, więc dokonanie czynności prawnej bez zgody nie wywołuje skutków prawnych. Zgoda z art. 22 ust. 2 u.z.s. jest zaś potrzebna, żeby czynność prawna mogła wywołać skutki w sferze prawnej właściciela przedsiębiorstwa w spadku. Dokonanie czynności bez tej zgody nie pozbawia jej skuteczności, tylko odpowiedzialność za jej skutki ponosi zarządca sukcesyjny[985]. W opinii autorów projektu ustawy, zgoda na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu przez zarządcę sukcesyjnego powinna być udzielona najpóźniej w chwili dokonania czynności[986]. Wydaje się jednak, że zgoda właścicieli przedsiębiorstwa w spadku może zostać udzielona równocześnie ze złożeniem oświadczenia przez osoby dokonywujące czynności, przed jego złożeniem albo po jego złożeniu, a zgoda wyrażona po złożeniu oświadczenia ma moc wsteczną od jego daty[987].

Dokonując oceny, czy dana czynność przekracza zakres zwykłego zarządu przedsiębiorstwem w spadku, należy brać pod uwagę jej wpływ na przedsiębiorstwo w spadku jako całość, jej ciężar gatunkowy, skutki w sferze majątkowej tego przedsiębiorstwa, wartość danej czynności oraz szeroko pojęte dobro przedsiębiorstwa w spadku[988]. W zakresie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu znajdują się nie tylko czynności rozporządzające, ale i czynności prawne zobowiązujące czy zobowiązująco-rozporządzające oraz wszelkie inne działania o charakterze faktycznym[989].

3.2. Czynności ewidencyjne i sprawozdawcze

Zgodnie z art. 28 ust. 1 u.z.s. niezwłocznie po ustanowieniu zarządu sukcesyjnego zarządca sukcesyjny sporządza i składa przed notariuszem wykaz inwentarza przedsiębiorstwa w spadku, obejmujący składniki przedsiębiorstwa w spadku, z podaniem ich wartości według stanu i cen z chwili śmierci przedsiębiorcy, a także długi spadkowe związane z działalnością gospodarczą zmarłego przedsiębiorcy i ich wysokość według stanu z chwili śmierci przedsiębiorcy. W pozostałym zakresie do wykazu inwentarza przedsiębiorstwa

[985] K. Górniak (w:), Prawo…, s. 419.
[986] Uzasadnienie do projektu ustawy, s. 41.
[987] K. Górniak (w:), Prawo…, s. 419; K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 – 11.
[988] S. Babiarz (w:), Zarząd…, s. 204.
[989] *Ibidem*.

w spadku stosuje się odpowiednio przepisy o wykazie inwentarza spadku. Obowiązek sporządzenia wykazu inwentarza przedsiębiorstwa w spadku jest uzasadniony potrzebą ustalenia podstawowych elementów przedsiębiorstwa w spadku, których dotyczy zarząd sukcesyjny, i tym samym granic, w jakich może działać zarządca sukcesyjny. Przepisy o wykazie inwentarza spadku, które będą stosowane w omawianym przypadku odpowiednio, zostały wprowadzone w celu zapewnienia stosunkowo prostego, szybkiego i mało kosztownego sposobu określenia granicy odpowiedzialności w związku z tym, że przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza stało się zasadą[990]. Wykaz inwentarza obejmuje dane, o których mowa w art. 1031^1 § 3 k.c., czyli odpowiednio w stosunku do wykazu inwentarza przedsiębiorstwa w spadku przedmioty należące do przedsiębiorstwa, z podaniem ich wartości według stanu i cen z chwili otwarcia spadku, a także długi spadkowe i ich wysokość według stanu z chwili otwarcia spadku. Artykuł 1031^1 § 3 k.c. nakłada na sporządzających wykaz inwentarza obowiązek dochowania należytej staranności przy ujawnianiu przedmiotów wskazywanych w jego treści. Niewątpliwie zarządca sukcesyjny jest także zobowiązany do zachowania należytej staranności przy sporządzeniu wykazu inwentarza przedsiębiorstwa w spadku pomimo, że art. 28 ust. 1 u.z.s. nie zawiera wprost takiego zobowiązania. Wykaz inwentarza (art. 1031^1 k.c.) i wykaz inwentarza przedsiębiorstwa w spadku pełnią funkcję informacyjną, ponieważ pozwalają uzyskać wiedzę na temat tego, jakie składniki należą do spadku bądź przedsiębiorstwa w spadku[991]. Sformułowanie „należyta staranność" należy rozumieć zgodnie z jego definicją zawartą w art. 355 § 1 k.c. Należyta staranność zobowiązuje zarządcę sukcesyjnego do precyzyjnego określenia i oznaczenia rzeczy oraz praw niemajątkowych i majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa w spadku, a w przypadku długów wskazania także ich tytułów prawnych, powołania dowodów i dokumentów, które je oznaczają, a także dat ich powstania[992]. Warto również dodać, że wykaz inwentarza przedsiębiorstwa w spadku może zostać uzupełniony na podstawie art. 1031^1 §4 k.c. w zw. z art. 28 ust. 1 u.z.s.[993].

Zgodnie z art. 28 ust. 2 u.z.s. niezwłocznie po wygaśnięciu zarządu sukcesyjnego osoba, która pełniła funkcję zarządcy sukcesyjnego w chwili wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego, wydaje przedsiębiorstwo w spadku jego właścicielom, a jeżeli zarząd sukcesyjny wygasł przed uprawomocnieniem się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku,

[990] Uzasadnienie do projektu ustawy, s. 15.
[991] K. Grzegorczyk (w:), Prawo…, s. 500.
[992] S. Babiarz (w:), Zarząd…, s. 251.
[993] *Ibidem*, s. 249.

zarejestrowaniem aktu poświadczenia dziedziczenia albo wydaniem europejskiego poświadczenia spadkowego - osobie, która przyjęła spadek. W przypadku braku takiej osoby zarządca sukcesyjny składa wniosek o zabezpieczenie spadku. Właściciel przedsiębiorstwa w spadku, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku w chwili wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego, w terminie miesiąca od dnia, w którym dowiedział się o wygaśnięciu zarządu sukcesyjnego, może zażądać od osoby, która pełniła funkcję zarządcy sukcesyjnego w chwili wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego pisemnego sprawozdania z prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku wraz ze wskazaniem stanu przedsiębiorstwa w spadku na chwilę wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego (art. 28 ust. 3 u.z.s.). Nie jest to obowiązek bezwzględny, powstaje dopiero na wniosek uprawnionego. Takie rozwiązanie zostało podyktowane założeniem, że zasadniczo zarządca sukcesyjny będzie miał bieżący kontakt z osobami, na rzecz których działa, a relacja między tymi osobami będzie oparta na stosunku zaufania. W związku z tym uznano, że nie należy obciążać zarządcy sukcesyjnego bezwzględnym obowiązkiem sprawozdawczym[994].

4. Czynności podejmowane w stosunkach zewnętrznych

4.1. Czynności prawne podejmowane przez zarządcę sukcesyjnego

W świetle art. 18 u.z.s. działalność zarządcy sukcesyjnego obejmuje również umocowanie do czynności sądowych i pozasądowych związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa w spadku. Wymaga rozważenia kwestia w jakim znaczeniu ustawodawca użył pojęcia „umocowanie". Na gruncie art. 95 § 1 k.c. jego natura prawna jest rozmaicie objaśniania. Przyjmuje się, że umocowanie jest uprawnieniem do dokonywania czynności prawnych w imieniu reprezentowanego i z bezpośrednim skutkiem prawnym dla niego[995]. F. Zoll wskazał, że umocowanie jest to prawo do reprezentowania danego podmiotu na podstawie ustawy, orzeczenia sądowego albo umowy[996]. A. Kędzierska – Cieślak zaś ujmuje upoważnienie szeroko, rozciągając także na sprawy, w których zastępca działa we własnym imieniu, ale na cudzy rachunek[997]. Należy zgodzić się z takim poglądem, bowiem występowanie upoważnienia do działania we własnym imieniu, ale na cudzy rachunek jest aktualne na gruncie wielu instytucji prawa cywilnego, nie tylko umowy komisu. Rosnąca

[994] Uzasadnienie do projektu ustawy, s. 47.
[995] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks…, t.I, s. 602.
[996] F. Zoll, Zobowiązania w zarysie według Polskiego Kodeksu Zobowiązań. Podręcznik poddany rewizji i wykończony przy współudziale Stefana Kosińskiego. Warszawa 1945, s. 41.
[997] A. Kędzierska – Cieślak, Komis…, s. 42.

złożoność procesów gospodarczych powoduje, że coraz częstszym rzeczywistym beneficjentem danej czynności prawnej nie jest osoba, która jej faktycznie dokonuje, a więc do tej grupy można zaliczyć liczną grupę zarządców cudzym majątkiem[998].

Zarządca sukcesyjny posiada umocowanie do działania w cudzej sferze prawnej. Z mocy art. 18 i 22 u.z.s. właściciele przedsiębiorstwa w spadku zostają odsunięci od możliwości wykonywania zarządu przedsiębiorstwem w spadku. W tym zakresie kompetencja ta przysługuje wyłącznie zarządcy. Zarządca działa w miejsce podmiotu uprawnionego i w jego sferze prawnej, wykonując w granicach udzielonej kompetencji obowiązki i uprawnienia[999]. S. Babiarz na gruncie zarządu sukcesyjnego przyjął, że umocowanie oznacza uprawnienie (kompetencję) zarządcy sukcesyjnego do działania w imieniu osób, które go umocowały, a więc uprawnionych do jego powołania (art. 12 ust. 1 i 2 u.z.s.) i z bezpośrednim skutkiem prawnym dla nich. Umocowanie do dokonywania przez zarządcę sukcesyjnego czynności pozasądowych jest też uwarunkowane związaniem z prowadzeniem przedsiębiorstwa w spadku[1000].

Termin „umocowanie" użyty w art. 18 u.z.s. oznacza wynikające z ustawy upoważnienie do dokonywania czynności prawnych dotyczących cudzego majątku, czyli przedsiębiorstwa w spadku, we własnym imieniu, ale na rachunek jego właściciela i ze skutkiem dla niego. Wniosek taki wynika również z ujęcia zakresu przedmiotowego przedsiębiorstwa w spadku, do którego ustawa *expressis verbis* zalicza składniki niematerialne i materialne nabyte przez zarządcę sukcesyjnego (art. 2 ust. 3 u.z.s.), nie wymagając ich przeniesienia w stosunku pomiędzy zarządcą sukcesyjnym a właścicielem przedsiębiorstwa w spadku[1001].

Warto zwrócić uwagę na pogląd, który nawiązuje do instytucji przedstawicielstwa, zgodnie z którym użycie przez ustawodawcę pojęcia „umocowanie" w art. 18 u.z.s. uwypukla cechy zbliżające zarządcę sukcesyjnego do szczególnego rodzaju pełnomocnika lub prokurenta[1002]. Istota przedstawicielstwa, w tym pełnomocnictwa, wyraża się w dokonywaniu czynności prawnych w imieniu i z bezpośrednim skutkiem prawnym dla innego podmiotu prawa. Czynność prawna dokonana przez przedstawiciela i w zakresie jego umocowania powoduje powstanie praw lub obowiązków bezpośrednio po stronie reprezentowanego.

[998] R. Kapkowski, M. Kaufmann, Charakter prawny..., s. 66-67.
[999] S. Grzybowski (w:), System…, t. I, red. S. Grzybowski, s. 742.
[1000] S. Babiarz (w:), Zarząd…, s. 153.
[1001] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 – 11.
[1002] Tak J. Derlatka, Udział i status zarządcy sukcesyjnego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym, Przegląd Prawa Egzekucyjnego 2019, nr 5, s. 11-15. Autorka dopatruje się tych cech między innymi przez interpretację art. 10 u.z.s. oraz regulacji podobnej do wypowiedzenia pełnomocnictwa (art. 57 ust. 2 u.z.s.).

Podstawą przedstawicielstwa jest umocowanie, czyli uprawnienie do działania w imieniu reprezentowanego z bezpośrednim skutkiem prawnym dla niego[1003]. Zgodnie z art. 21 ust. 1 u.z.s. zarządca sukcesyjny działa w imieniu własnym, na rachunek właściciela przedsiębiorstwa w spadku. Zastosowanie do zarządcy sukcesyjnego konstrukcji przedstawicielstwa umożliwia wyjaśnienie relacji wewnętrznej stosunku prawnego pomiędzy zarządcą sukcesyjnym a właścicielem przedsiębiorstwa w spadku[1004]. Taka koncepcja pozwala przyjąć, że czynności prawne dokonane przez zarządcę sukcesyjnego we własnym imieniu, w granicach umocowania, wywołują skutki prawne bezpośrednio w sferze prawnej właściciela przedsiębiorstwa w spadku w rozumieniu art. 3 u.z.s.[1005]. Zarządca sukcesyjny w zakresie powierzonego mu zarządu dokonuje czynności faktycznych i prawnych w miejsce właściciela przedsiębiorstwa w spadku[1006]. Wykonuje on, na podstawie ustawowego upoważnienia, we własnym imieniu cudze prawa i obowiązki majątkowe, a skutki dokonywanych przez niego czynności realizują się bezpośrednio w sferze prawnej właściciela przedsiębiorstwa w spadku[1007].

Zarządca sukcesyjny może dokonywać czynności pozasądowych o charakterze materialnoprawnym, a więc czynności prawnych, ale także czynności będących przejawami woli podobnymi do oświadczeń woli (art. 65^1 k.c.), takich jak wezwanie dłużnika do spełnienia świadczenia (art. 455 k.c.), zawiadomienie o wadach rzeczy, uznanie roszczenia, wskazanie przez dłużnika długu, który chce zaspokoić przez spełnienie świadczenia, a które zaspokaja ten dług zgodnie z treścią art. 451 k.c., wyznaczenie dodatkowego terminu do wykonania zobowiązania wzajemnego uprawniające do odstąpienia od umowy (art. 491 § 1 k.c.), uznanie niewłaściwe roszczenia, które przerywa bieg terminu przedawnienia, a które wedle orzeczenia Sądu Najwyższego[1008] nie jest czynnością prawną, lecz tylko przyznaniem obowiązku świadczenia wynikającego z innego źródła, co oznacza, że może ono nastąpić przez złożenie wobec wierzyciela wniosku o odroczenie terminu płatności długu, którego wysokość można oznaczyć[1009]. W zakresie czynności pozasądowych zarządcy sukcesyjnego mieścić się będzie uprawnienie do zawierania umów sprzedaży, dostawy towarów, maszyn, urządzeń, dzierżawy i najmu, umów zlecenia, zaciągania kredytów, udzielania i zaciągania

[1003] K. Kopaczyńska-Piecznіak (w:), Kodeks cywilny…, t. I, s. 595.
[1004] K. Kopaczyńska-Piecznіak, Status…, s. 4 – 11.
[1005] K. Kopaczyńska-Piecznіak, Status…, s. 4 – 11.
[1006] *Ibidem.*
[1007] *Ibidem.*
[1008] Orzeczenie Sądu Najwyższego z 7.12.1957 r., I CR 659/56, OSNCK 1958/3, poz. 84.
[1009] S. Babiarz (w:), Zarząd…, s.161.

pożyczek, udzielania poręczeń, zawierania umów przelewu, przejęcia długu, nabycia nieruchomości przedsiębiorstwa. Można więc przyjąć, że umocowanie zarządcy sukcesyjnego obejmuje czynności pozasądowe, nie tylko mające charakter czynności prawnych (materialnoprawnych), ale również czynności będących przejawami woli podobnymi do oświadczeń woli.

4.2. Kompetencje zarządcy sukcesyjnego w zakresie umów zawartych przez przedsiębiorcę

Umowy zawarte przez przedsiębiorcę w zakresie działalności jego przedsiębiorstwa to przede wszystkim umowy bezpośrednio związane z wykonywaniem przez niego za życia działalności gospodarczej. Z jednej strony są to umowy z kontrahentami będącymi dostawcami towarów lub świadczącymi usługi na rzecz prowadzonej przez przedsiębiorcę działalności, w tym stałe umowy dotyczące na przykład dostawy mediów. Z drugiej strony są to umowy z klientami przedsiębiorcy na dostawy przez niego towarów lub świadczenie usług[1010].

Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przewiduje zasadę kontynuacji umów zawartych przez przedsiębiorcę w zakresie działalności gospodarczej prowadzonej przy pomocy przedsiębiorstwa po jego śmierci. Jednocześnie modyfikuje ogólne zasady następstwa prawnego z art. 922 § 1 k.c., z którego wynika, że prawa i obowiązki majątkowe zmarłego przechodzą z chwilą jego śmierci na spadkobierców, stosownie do przepisów księgi IV Kodeksu cywilnego. W uzasadnieniu do projektu ustawy wyjaśniono, że art. 922 § 1 k.c. nie jest wystarczającą podstawą, aby przyjąć, że po śmierci przedsiębiorcy podlegają kontynuacji wszystkie nawiązane przez niego stosunki umowne, tj. że mogą z nich po śmierci przedsiębiorcy powstawać nowe zobowiązania w przedsiębiorstwie w spadku, które automatycznie obciążą spadkobierców[1011]. Dla porządku należy dodać, że obciążą one nie tyle spadkobierców, co właścicieli przedsiębiorstwa w spadku. Należy przyjąć, że przepis art. 30 u.z.s. stanowi *lex specialis* wobec kodeksu cywilnego dotyczących zasad sukcesji i powinien on być stosowany w pierwszej kolejności do umów zawartych przez przedsiębiorcę w zakresie działalności jego przedsiębiorstwa[1012].

Artykuł 30 ust. 1 u.z.s. statuuje zasadę kontynuacji umów zawartych przez przedsiębiorcę w zakresie działalności przedsiębiorstwa po jego śmierci, z wyłączeniem tych umów, których

[1010] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 273.
[1011] Uzasadnienie projektu ustawy, s. 50.
[1012] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 270.

wykonanie zależy od osobistych przymiotów zmarłego przedsiębiorcy[1013]. Jednocześnie należy zaznaczyć, że regulacja ustawy o zarządzie sukcesyjnym ma w analizowanym zakresie charakter dyspozytywny, co oznacza, iż strony mogą w umowie zawrzeć klauzule odmiennie regulujące skutki śmierci strony będącej przedsiębiorcą, o ile nie narusza to przepisów bezwzględnie obowiązujących. Strony mogą przyjąć, że dana umowa wygasa z chwilą śmierci przedsiębiorcy, wyłączyć możliwość powstrzymania się ze spełnieniem świadczenia z art. 30 ust. 2 u.z.s. czy wyeliminować zawieszenie biegu terminów spełnienia świadczenia oraz terminów do wykonania innych obowiązków lub uprawnień wynikających z umowy przewidziane w art. 30 ust. 3 uz.s.[1014].

W świetle art. 30 ust. 2 u.z.s. w okresie od chwili śmierci przedsiębiorcy do dnia ustanowienia zarządu sukcesyjnego każda ze stron umowy może powstrzymać się ze spełnieniem świadczenia. Druga strona umowy zawartej przez przedsiębiorcę nie może jednak powstrzymać się ze spełnieniem świadczenia, jeżeli osoba, o której mowa w art. 14 u.z.s., zaofiaruje świadczenie wzajemne (art. 30 ust. 2 u.z.s.). Wymaga zasygnalizowania, że art. 30 u.z.s. znajdzie zastosowanie wyłącznie wówczas, gdy zarządca sukcesyjny jest powoływany po śmierci przedsiębiorcy w trybie uregulowanym w art. 12 ust. 1 lub ust. 2 u.z.s[1015]. W okresie przejściowym nie wiadomo, czy zarząd sukcesyjny zostanie ustanowiony, dlatego też zgodnie z art. 30 ust. 2 u.z.s. w okresie od chwili śmierci przedsiębiorcy do dnia ustanowienia zarządu sukcesyjnego każda ze stron umowy może powstrzymać się ze spełnieniem świadczenia. Zatem w okresie niepewności co do ustanowienia zarządu sukcesyjnego strony umowy zyskują uprawnienie do powstrzymania się z jego spełnieniem. Druga strona umowy zawartej przez przedsiębiorcę nie może jednak powstrzymać się ze spełnieniem świadczenia, jeżeli osoba uprawniona do dokonywania czynności zachowawczych w stosunku do przedsiębiorstwa, o której mowa w art. 14 u.z.s. zaofiaruje świadczenie wzajemne. Zgodnie z art. 30 ust. 3 u.z.s. bieg terminów spełnienia świadczenia oraz terminów do wykonania innych obowiązków lub uprawnień wynikających z umowy nie rozpoczyna się, a rozpoczęty ulega zawieszeniu w okresie od dnia śmierci przedsiębiorcy do dnia ustanowienia zarządu sukcesyjnego, a jeżeli zarząd sukcesyjny nie został ustanowiony - do dnia wygaśnięcia uprawnienia do powołania zarządcy sukcesyjnego. Modyfikacji ulega również termin spełnienia świadczenia - w przypadku gdy osoba, o której mowa w art. 14 u.z.s., zaofiaruje świadczenie wzajemne, termin spełnienia świadczenia

[1013] Uzasadnienie projektu ustawy, s. 50-51.
[1014] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 270.
[1015] *Ibidem.*

drugiej strony umowy biegnie od dnia zaofiarowania świadczenia przez tę osobę (art. 30 ust. 4 u.z.s.).

Artykuł 30 ust. 1 u.z.s. wyłącza kontynuację umów, których wykonanie zależy od osobistych przymiotów zmarłego przedsiębiorcy. Wątpliwości może rodzić interpretacja sformułowania „osobiste przymioty zmarłego przedsiębiorcy". Warto zestawić tę regulację z art. 922 § 2 k.c. zgodnie z którym nie należą do spadku prawa i obowiązki zmarłego ściśle związane z jego osobą, jak również prawa, które z chwilą jego śmierci przechodzą na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami. Na gruncie prawa spadkowego J. Gwiazdomorski ujmuje przyczyny powodujące tak ścisły związek praw i obowiązków z osobą, że wygasają one wraz z jej śmiercią, w następujące cztery grupy:

a) prawa, które mają zaspokajać jedynie określone indywidualne interesy ekonomiczne jednostki, której dane prawo służy, ze względu na określoną i indywidualną sytuację, w której ona się znajduje[1016],
b) prawa, których treść i zakres zależą od osobistych potrzeb podmiotu danego prawa[1017],
c) prawa i obowiązki stron, które zostały zastrzeżone lub określone w stosunkach zobowiązaniowych jedynie z tego względu, że wartość świadczenia zależy od osobistych przymiotów dłużnika lub jego umiejętności, a możliwość wykonania zobowiązania przez dłużnika zależy właśnie od nich[1018],
d) prawa i obowiązki wynikające ze stosunków prawnych opartych na osobistym oraz szczególnym zaufaniu jednej strony do drugiej, bądź na zaufaniu obopólnym[1019].

Ocena, czy prawa i obowiązki wynikające z konkretnej umowy należy zakwalifikować w danym przypadku do jednej z powyższych kategorii, może budzić wątpliwości. Trudno wymagać dokonywania takiej analizy przez spadkobierców przedsiębiorcy, czy jego kontrahentów w celu podjęcia każdorazowej decyzji, czy umowa powinna być dalej wykonywana po śmierci przedsiębiorcy czy nie. Co więcej, w wielu przypadkach wykonanie umowy jest związane nie tyle ze ściśle osobistymi przymiotami czy nawet umiejętnościami

[1016] J. Gwiazdomorski, Prawo…, s. 46.
[1017] *Ibidem*.
[1018] *Ibidem*.
[1019] *Ibidem.*

zmarłego, ale z zawodowym, profesjonalnym charakterem tej działalności, wiedzą i doświadczeniem biznesowym zmarłego przedsiębiorcy[1020].

Zgodnie z ogólną zasadą zawartą w art. 356 § 1 k.c. wierzyciel może żądać osobistego świadczenia dłużnika tylko wtedy, gdy to wynika z treści czynności prawnej, z ustawy (np. art. 738 k.c., 840 k.c.) albo z właściwości świadczenia.[1021]. W tym ostatnim przypadku chodzi o sytuację, gdy świadczenie spełnione przez inną osobę niż dłużnik nie będzie miało cech, które miałoby świadczenie spełnione przez dłużnika. Dotyczy to nie tylko świadczeń polegających na wykonaniu utworu artystycznego, naukowego, ale także polegających na zleceniu usług konkretnemu wykonawcy, ze względu na jego szczególne, nieprzeciętne kwalifikacje, zdolności czy umiejętności[1022]. Mogą to być również cechy związane ze szczególnym zaufaniem, zwłaszcza gdy wiążą się z powierzeniem tajemnicy (np. lekarskiej, adwokackiej, notarialnej)[1023]. Poza tym, ocena czy wykonanie umowy zależy od osobistych przymiotów zmarłego przedsiębiorcy, może być sformułowana tylko *in concreto*[1024].

Wymaga również podkreślenia, że art. 30 u.z.s. nie ma zastosowania w sytuacji, gdy zarząd sukcesyjny zostaje ustanowiony z chwilą śmierci przedsiębiorcy, w przypadku gdy przedsiębiorca złożył wniosek o wpis do CEIDG zarządcy sukcesyjnego powołanego na podstawie art. 9 ust. 1 u.z.s. Wówczas stosunki umowne są kontynuowane z mocy prawa, lecz prawa i obowiązki zmarłego przedsiębiorcy wynikające z umów zawartych przez przedsiębiorcę w zakresie wykonywanej przez niego działalności gospodarczej wykonuje zarządca sukcesyjny[1025].

4.3. Wpływ ustanowienia zarządcy sukcesyjnego na toczące się postępowania sądowe, administracyjne, sądowoadministracyjne

Prawidłowe sprawowanie zarządu masą majątkową nie byłoby możliwe bez jednoczesnego zapewnienia zarządcy możliwości występowania w postępowaniach sądowych i administracyjnych. W świetle art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c. sąd w razie śmierci strony zawiesza z urzędu postępowanie w sprawie. W toku postępowania śmierć przedsiębiorcy (osoby

[1020] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 275
[1021] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 96.
[1022] P. Machnikowski (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, s. 708.
[1023] M. Gutowski (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, red. M. Gutowski, Warszawa 2022, art. 356, Nb 11.
[1024] K. Górniak (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 30, Nb. 41.
[1025] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 270.

fizycznej) stanowi przeszkodę do jego dalszego prowadzenia. Na wniosek zarządcy sukcesyjnego lub drugiej strony sąd postanowi podjąć postępowanie z udziałem zarządcy sukcesyjnego, jeżeli postępowanie dotyczy spraw wynikających z prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku objętego zarządem sukcesyjnym (art. 181^1 k.p.c.). Należy przyjąć, że artykuł ten ma zastosowanie do podjęcia postępowania, które zostało wszczęte za życia przedsiębiorcy, a następnie zawieszone wskutek jego śmierci i którego przedsiębiorstwo zostało objęte zarządem sukcesyjnym[1026].

W doktrynie oraz orzecznictwie przeważa pogląd, że zarządca w procesie działa w imieniu własnym, ale na rzecz właściciela przedsiębiorstwa w spadku jako zastępca pośredni[1027]. Zgodnie z regulacją ustawową zarządca sukcesyjny jest stroną postępowań cywilnych, administracyjnych, podatkowych i sądowoadministracyjnych. W świetle art. 21 ust. 2 u.z.s. w czasie trwania zarządu sukcesyjnego, tylko zarządca sukcesyjny posiada legitymację procesową do występowania w sprawach dotyczących przedsiębiorstwa w spadku, natomiast materialnoprawne skutki tych postępowań dotyczą spadkobierców[1028]. Analogicznie, jak w przypadku syndyka, zarządcy sanacyjnego i zarządcy przymusowego, w tej sytuacji dochodzi do podstawienia procesowego bezwzględnego, bowiem legitymację procesową posiada jedynie zarządca. Z treści art. 21 ust. 3 u.z.s. wynika zaś legitymacja bierna, która oznacza kompetencję zarządcy sukcesyjnego do odbioru składanych oświadczeń woli i wiedzy (w tym doręczeń pism) w sprawach wynikających z wykonywanej przez przedsiębiorcę działalności gospodarczej lub prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku.

Warto dodać, że do zawieszenia postępowania cywilnego dojdzie również w sytuacji, gdy w procesie występował zarządca sukcesyjny, natomiast przestał pełnić tę funkcję albo zarząd sukcesyjny wygasł (art. 174 § 1 pkt 6 k.p.c.). W postępowaniu sądowoadministracyjnym analogiczne uregulowanie znajduje się w art. 124 § 1 pkt 7 p.p.s.a. Zdarzenia skutkujące utratą możliwości wykonywania zarządu sukcesyjnego określa art. 53 u.z.s., natomiast przesłanki wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego zostały wymienione w art. 59

[1026] A. Laskowska- Hulisz (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. I, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, art. 181 (1), Nb. 1.
[1027] E. Wengerek, Postępowanie…, s. 514; F. Zedler (w:), Prawo…, s. 447. Zob. też postanowienie Sądu Najwyższego z 29.1.1987 r., II CZ 3/87, Legalis.
[1028] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 74.

u.z.s. Zawieszenie w omawianych przypadkach służy wstąpieniu do postępowania kolejnego zarządcy sukcesyjnego bądź odpowiednio następców prawnych zmarłego przedsiębiorcy[1029].

§7. Obowiązek dochowania należytej staranności przy sprawowaniu zarządu

1. Obowiązek dochowania należytej staranności przez syndyka i zarządcę sanacyjnego

Przyjmuje się, że art. 355 k.c. zawiera wspólną dla całego prawa zobowiązań definicję należytej staranności i znajduje zastosowanie do wszystkich rodzajów zobowiązań, niezależnie od źródła ich powstania. Przyjmuje się, że przewidziana w art. 355 k.c. definicja należytej staranności znajduje zastosowanie w zakresie ustalania odpowiedzialności za czyny niedozwolone, chociaż przepis ten literalnie dotyczy jedynie istniejącego zobowiązania[1030].

Konieczne zatem staje się podjęcie próby sformułowania modelu staranności, jaką powinien się charakteryzować syndyk i zarządca sanacyjny. Zgodnie z art. 355 § 1 k.c. dłużnik obowiązany jest do staranności ogólnie wymaganej w stosunkach danego rodzaju. Jest to pewien obiektywny standard zachowania dłużnika przy wykonywaniu obowiązków w ramach istniejącego stosunku zobowiązaniowego co do jego zaangażowania i dbałości w toku wykonywania zobowiązania[1031]. Artykuł 355 § 2 k.c. wskazuje, że należyta staranność dłużnika w zakresie prowadzonej przez niego działalności gospodarczej powinna być określana przy uwzględnieniu zawodowego charakteru tej działalności.

Wzorzec należytej staranności w przypadku syndyka został określony w art. 179 pr. up., który przewiduje, że syndyk jest obowiązany podejmować działania z należytą starannością, w sposób umożliwiający optymalne wykorzystanie majątku upadłego w celu zaspokojenia wierzycieli w jak najwyższym stopniu, w szczególności przez minimalizację kosztów postępowania. Obok ogólnej klauzuli należytej staranności art. 179 pr. up. wskazuje na potrzebę starannego zarządzania masą upadłości, wyznaczając trzy dyrektywy. Pierwsza dyrektywa dotyczy optymalnego wykorzystania majątku upadłego i jest nakierowana na wykonywanie czynności w stosunku do masy upadłości[1032]. Druga dyrektywa dotyczy głównego celu postępowania upadłościowego, a więc podejmowania działań przez syndyka

[1029] A. Jakubecki (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. I, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021, s. 801.
[1030] Zob. Z. Radwański, A. Olejniczak, J. Grykiel, Zobowiązania – część ogólna, Warszawa 2024, s. 215, 330, 352.
[1031] M. Gutowski (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, red. M. Gutowski, Warszawa 2022, art. 355 k.c., Nb. 3.
[1032] W. Gewald (w:), Prawo upadłościowe. Komentarz, red. A. J. Witosz, Warszawa 2021, s. 578.

skutkujących maksymalnym zaspokojeniem wierzycieli. Konieczne jest więc utrzymanie składników masy w stanie umożliwiającym osiągnięcie maksymalnej ceny z ich likwidacji, jak również prowadzenie likwidacji w sposób umożliwiający uzyskanie najwyższej ceny łącznej oraz możliwie krótki termin oczekiwania wierzycieli na zaspokojenie[1033]. Trzecia dyrektywa dotyczy minimalizowania kosztów postępowania. Minimalizację kosztów syndyk powinien osiągnąć przede wszystkim przez racjonalizację zatrudnienia w przedsiębiorstwie upadłego czy też zlecanie wykonania czynności podmiotom oferującym swe usługi po jak najniższej cenie[1034].

Pomimo, że w prawie restrukturyzacyjnym brakuje przepisu analogicznego do art. 179 pr. up. należy przyjąć, iż od zarządcy sanacyjnego zarządzającego masą sanacyjną można domagać się co najmniej staranności ogólnie wymaganej, która pozwoli osiągnąć podstawowy cel postępowania restrukturyzacyjnego jakim jest zawarcie układu z wierzycielami (art. 355 § 1 k.c.), przy uwzględnieniu ciążących na zarządcy obowiązków wynikających z prawa restrukturyzacyjnego oraz innych przepisów prawa. Powstaje pytanie, czy można od syndyka albo zarządcy sanacyjnego wymagać podwyższonego standardu staranności, jak od profesjonalisty – osoby prowadzącej działalność gospodarczą (art. 355 § 2 k.c.). Mając na uwadze, co do zasady, gospodarczy charakter postępowania upadłościowego i restrukturyzacyjnego w zakresie wymaganego od syndyka (zarządcy sanacyjnego) wzorca staranności należy odnieść się do modelu staranności opisanego w art. 355 § 2 k.c. W szczególności wydaje się być uzasadniona teza, że od syndyka i zarządcy sanacyjnego jako osób legitymujących się stosowną licencją doradcy restrukturyzacyjnego i doświadczeniem można oczekiwać szczególnej staranności i rzetelności[1035]. Uzasadnione jest wymaganie od nich zachowania, przy wykonywaniu obowiązków, staranności wynikającej z zawodowego charakteru ich działalności. W jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy trafnie uznał, że szczególne wymogi stawiane przed kandydatami na syndyka i wymóg posiadania licencji (art. 157 ust. 1 pr. up.), znaczna samodzielność oraz status prawny oznaczają, że w zakresie wykonywanych obowiązków powinien on być traktowany jako profesjonalista. Zawarty w dyspozycji art. 179 pr. up. obowiązek podejmowania działań z należytą starannością powinien być rozumiany jako „staranność wyższa od przeciętnej", która obejmuje działania pozostające w zgodzie z przepisami prawa[1036].

[1033] W. Gewald (w:), Prawo upadłościowe. Komentarz, red. A. J. Witosz, Warszawa 2021, s. 578.
[1034] F. Zedler (w:), Prawo…, s. 394.
[1035] W. Gewald (w:), Prawo…, s. 577.
[1036] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 sierpnia 2013 r., II CSK 707/12, Legalis.

2. Obowiązek dochowania należytej staranności przez zarządcę przymusowego

Warto również podjąć próbę sformułowania modelu staranności, jaką powinien się charakteryzować zarządca przymusowy. Ta należyta staranność będzie oceniana z punktu widzenia prawidłowego sprawowania zarządu. Ustawodawca nie wskazał kryteriów, którymi powinien kierować się zarządca zarządzając przedsiębiorstwem. Każdy więc przypadek sprawowania zarządu należy traktować indywidualnie i oceniać prawidłowość jego sprawowania według całokształtu okoliczności konkretnej sprawy. Wydaje się, że zarządca powinien w swoich działaniach uwzględniać przede wszystkim cel ustanowienia zarządu przymusowego, jakim jest w postępowaniu egzekucyjnym zaspokojenie, w jak najwyższym stopniu, wierzycieli z dochodów uzyskiwanych z przedsiębiorstwa, zaś w postępowaniu zabezpieczającym zabezpieczenie roszczeń pieniężnych i niepieniężnych[1037].

Kodeks postępowania cywilnego nie reguluje kwestii, czy można od zarządcy przymusowego - jak od przedsiębiorcy - wymagać podwyższonego standardu staranności (art. 355 § 2 k.c.), czy jedynie staranności ogólnie wymaganej w stosunkach danego rodzaju (art. 355 § 1 k.c.). Mając na uwadze gospodarczy charakter postępowania egzekucyjnego i zabezpieczającego z udziałem zarządcy przymusowego należy odnieść się do wzorca staranności opisanego w art. 355 § 2 k.c. W szczególności wydaje się być uzasadnione twierdzenie, że od zarządcy przymusowego ustanawianego w postępowaniu egzekucyjnym jako podmiotu legitymującego się stosowną licencją doradcy restrukturyzacyjnego i doświadczeniem można oczekiwać podwyższonej staranności[1038]. Zarządca, który za swoją pracę otrzymuje wynagrodzenie, powinien wykazywać się rzetelnością, wiedzą i inicjatywą w sprawowaniu zarządu, aby zaspokoić wierzycieli z dochodów generowanych przez przedsiębiorstwo. Nienależyte wykonywanie obowiązków zachodzi więc wtedy, gdy zarządca nie zachował staranności wymaganej w stosunkach danego rodzaju, przy uwzględnieniu profesjonalnego charakteru jego działalności. Ustaleń w zakresie nienależytego wykonywania obowiązków sąd powinien dokonywać, mając na względzie zakres czynności zarządcy wynikający z Kodeksu postępowania cywilnego[1039] a także cel ustanowienia zarządu.

[1037] A. Jakubecki (w:), Kodeks postępowania cywilnego…, t. II, art. 752(4).
[1038] W. Gewald (w:), Prawo…, s. 577.
[1039] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1094.

3. Obowiązek dochowania należytej staranności przez zarządcę sukcesyjnego

Wydaje się, że biorąc pod uwagę charakter zarządu sukcesyjnego, a także odesłanie z art. 5 u.z.s. do odpowiedniego stosowania do prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku przepisów o wykonywaniu działalności gospodarczej przez przedsiębiorcę, konieczne będzie uwzględnienie reguł staranności wynikających z art. 355 § 2 k.c. Ten podwyższony rygor odpowiedzialności musi bowiem uwzględniać profesjonalny charakter funkcji zarządcy sukcesyjnego związany z wykonywaniem we własnym imieniu, choć na rachunek właściciela przedsiębiorstwa w spadku, działalności gospodarczej, tak jak czyni to każdy przedsiębiorca[1040]. Powinien więc posiadać znajomość procesów organizacyjnych, finansowych, ale także kierowania zasobami ludzkimi oraz znajomość obowiązującego prawa i następstw z niego wynikających w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej[1041].

Należy zatem podkreślić, że zarządca sukcesyjny powinien mieć odpowiednie kwalifikacje do prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku o określonym przedmiocie działalności, tak jak każdy przedsiębiorca, a ponadto stosunek prawny pomiędzy nim a właścicielami przedsiębiorstwa w spadku powinien się opierać na szczególnym zaufaniu. W konsekwencji należy od zarządcy sukcesyjnego wymagać staranności wynikającej z zawodowego charakteru jego działalności.

§8. Zasady wynagradzania zarządców masy majątkowej

1. Zasady wynagradzania syndyka

Syndyk ma prawo do wynagrodzenia za swoje czynności. W świetle art. 162 ust. 1 pr. up. wynagrodzenie syndyka ustala się jako sumę pięciu części składowych, w granicach od dwukrotności do dwustuześćdziesięciokrotności podstawy wynagrodzenia, takich jak: 1) sumy wypłaconej wierzycielom w ramach wykonania planu podziału, powiększonej o koszty rozwiązania stosunków pracy z pracownikami pozostającymi w zatrudnieniu w dniu ogłoszenia upadłości; 2) liczby pracowników zatrudnionych w dniu ogłoszenia upadłości; 3) liczby wierzycieli biorących udział w postępowaniu; 4) czasu trwania postępowania od dnia ogłoszenia upadłości do dnia wykonania ostatecznego planu podziału; 5) część ustalana przez sąd w zależności od stopnia trudności prowadzonego postępowania i jego efektywności, w szczególności od skomplikowania sytuacji prawnej i faktycznej masy upadłości,

[1040] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 264.
[1041] Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 23.01.2013 r., V ACa 1016/12, LEX nr 1313248.

rozproszenia majątku oraz optymalizacji kosztów postępowania. Sposób obliczenia oparty jest na czterech obiektywnych elementach składowych, niezależnych od uznania sądu, oraz jednym subiektywnym elemencie składowym, obejmującym ocenę stopnia trudności prowadzonego postępowania, efektywności, w szczególności uwzględniającym skomplikowanie sytuacji prawnej i faktycznej masy upadłości, rozproszenie majątku oraz optymalizację kosztów postępowania[1042].

Wynagrodzenie jest ustalane i przyznawane wieloetapowo. Na podstawie art. 163 ust. 1 pr. up. sąd ustala wynagrodzenie wstępne syndyka na wniosek syndyka, złożony po złożeniu planu likwidacyjnego, w terminie trzydziestu dni od dnia złożenia wniosku. Po ustaleniu wynagrodzenia wstępnego syndyk pobiera z masy upadłości zaliczki w wysokości do 75% wynagrodzenia wstępnego w czterech ratach (art. 164 pr. up.). Sąd wydaje postanowienie w przedmiocie wynagrodzenia ostatecznego na wniosek syndyka złożony w terminie tygodnia od dnia złożenia ostatecznego planu podziału albo doręczenia mu postanowienia o odwołaniu lub zmianie syndyka albo umorzeniu postępowania. Złożenie wniosku z uchybieniem terminu skutkuje przyznaniem wynagrodzenia ostatecznego w wysokości dotychczas pobranych zaliczek, chyba że sąd postanowi o przyznaniu niższego wynagrodzenia i zwrocie części zaliczek. Do dnia wydania postanowienia w przedmiocie wynagrodzenia ostatecznego syndyk może złożyć wniosek o przywrócenie terminu, wykazując, że uchybienie terminu nastąpiło bez jego winy (art. 165 ust. 1 pr. up.). Sąd niezwłocznie doręcza odpis wniosku syndyka o przyznanie wynagrodzenia ostatecznego upadłemu i członkom rady wierzycieli albo informuje ich, że syndyk nie złożył takiego wniosku w terminie. Upadły i członkowie rady wierzycieli mogą w terminie tygodnia zająć stanowisko w sprawie wniosku, o czym należy ich pouczyć (art. 166 ust. 1 pr. up.).

Z uwagi na charakter prawny syndyka należy przyjąć, że jego wynagrodzenie należy do wynagrodzeń procesowych. Syndyk nie jest zarówno pracownikiem sądu ani upadłego. Syndykowi jako zarządcy cudzego majątku, zostają powierzone określone kompetencje i obowiązki, które wprost wynikają z przepisów prawa upadłościowego. Otrzymane przez niego wynagrodzenie nie jest wynagrodzeniem za pracę, również nie jest to należność wynikająca z umowy cywilnoprawnej. Wynagrodzenie przysługuje syndykowi z racji pełnionej przez niego funkcji procesowej[1043]. W tym miejscu warto nadmienić, że Sąd Najwyższy wypowiedział się w kwestii wysokości wynagrodzenia syndyka będącego

[1042] W. Gewald (w:), Prawo…, s. 520-521.
[1043] F. Zedler (w:), Prawo…, s. 398.

jednocześnie adwokatem. W ocenie Sądu Najwyższego okoliczność, że syndyk jest jednocześnie adwokatem nie uzasadnia przyznania wynagrodzenia, o którym mowa w art. 98 § 3 k.p.c.[1044].

W kwestii charakteru wykonywanej przez syndyka działalności wypowiadały się wielokrotnie sądy administracyjne, które wypracowały jednolity pogląd, że działalność wykonywana przez syndyka na podstawie Prawa upadłościowego spełnia kryteria zaliczenia jej do działalności gospodarczej w rozumieniu art. 15 ust. 2 u.v.a.t., gdyż ma charakter szeroko pojmowanej na gruncie tej ustawy działalności usługowej. Syndyk rozpoczyna swą działalność w postępowaniu upadłościowym na podstawie postanowienia sądu, sprawując tę funkcję samodzielnie, bez zależności od pozostałych uczestników postępowania, tylko pod nadzorem sędziego komisarza i sądu. Zgodnie z art. 165 ust. 1 pr. up. syndyk otrzymuje za wykonane czynności wynagrodzenie orzeczone przez sąd, co oznacza, że jest rozliczany z efektów tej pracy. Jego działania mają charakter odpłatnego świadczenia usług w rozumieniu art. 8 ust. 1 pkt 3 u.v.a.t. W relacji między syndykiem a sędzią komisarzem nie zachodzi stosunek prawny zbliżony do stosunku pomiędzy pracownikiem a pracodawcą, ani co do warunków wykonywania przez niego czynności w postępowaniu upadłościowym, ani co do wynagrodzenia, ani też co do odpowiedzialności sądu (sędziego komisarza) za wykonanie czynności przez osobę syndyka. Zatem czynności syndyka nie mieszczą się w dyspozycji art. 15 ust. 3 pkt 3 u.v.a.t. oraz podlegają opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług jako odpłatne świadczenie usługi w ramach art. 5 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 8 ust. 1 pkt 3 u.v.a.t.[1045].

2. Zasady wynagradzania zarządcy sanacyjnego

Zasady wynagradzania zarządcy w postępowaniu restrukturyzacyjnym są analogiczne do reguł występujących w postępowaniu upadłościowym. W świetle art. 55 ust. 1 pr. rest. wynagrodzenie zarządcy ustala się jako sumę pięciu części składowych, w granicach od trzykrotności do dwustuośmiokrotności podstawy wynagrodzenia. W tym przepisie wskazano pięć kryteriów (składowych) wyznaczenia wysokości wynagrodzenia, jak również konkretne przedziały wartości kryteriów, ich wagi oraz należne stawki wynagrodzenia, takie jak 1) liczba wierzycieli będących uczestnikami postępowania, przy czym z tego tytułu zarządcy można przyznać od 1 do 24 podstaw wynagrodzenia; 2) suma wierzytelności

[1044] Postanowienie SN z 19.01.1968 I CR 410/67, OSNCP 1968, nr 8-9, poz. 152.

[1045] Por. wyroki NSA z 12 lutego 2009 r., I FSK 1897/07, z 19 lutego 2009 r., I FSK 1733/07, z 16 grudnia 2011 r., I FSK 371/11; Wyrok WSA w Gdańsku z 26.10.2016 r., I SA/Gd 988/16, LEX nr 2153801.

przysługujących wierzycielom będącym uczestnikami postępowania, przy czym z tego tytułu zarządcy można przyznać od 1 do 24 podstaw wynagrodzenia; 3) średniomiesięczne obroty osiągnięte w toku postępowania sanacyjnego, przy czym z tego tytułu zarządcy można przyznać od 1 do 80 podstaw wynagrodzenia; 4) decyzja sądu uzależniona jest również od stopnia poprawy kondycji ekonomicznej przedsiębiorstwa dłużnika, podjęcia przez zarządcę innych działań, w szczególności zawarcia umów, które przyniosą w przyszłości pozytywne ekonomicznie efekty dla dłużnika, a także stopnia skomplikowania sytuacji majątkowej i prawnej masy sanacyjnej oraz rodzaju i zakresu działalności prowadzonej przez dłużnika, w tym liczby pracowników zatrudnianych przez dłużnika, przy czym z tego tytułu zarządcy można przyznać do 60 podstaw wynagrodzenia; 5) długi czas postępowania, gdy z przyczyn niezależnych od zarządcy postępowanie trwa dłużej niż 12 miesięcy, przy czym z tego tytułu zarządcy można przyznać do 20 podstaw wynagrodzenia[1046].

Sąd ustala wynagrodzenie wstępne zarządcy na jego wniosek, złożony po złożeniu planu restrukturyzacyjnego, w terminie trzydziestu dni od dnia złożenia wniosku (art. 56 ust. 1 pr. rest.). Po ustaleniu wynagrodzenia wstępnego zarządca ma prawo do zaliczek kwartalnych w wysokości równej 7% wynagrodzenia wstępnego, po upływie pełnego kwartału pełnienia funkcji. Pierwsza zaliczka może być pobrana nie wcześniej niż przed uprawomocnieniem się postanowienia o ustaleniu wynagrodzenia wstępnego (art. 57 ust. 1 pr. rest). Sąd wydaje postanowienie w przedmiocie wynagrodzenia ostatecznego na wniosek zarządcy złożony w terminie tygodnia od dnia złożenia opinii o możliwości wykonania układu albo doręczenia mu postanowienia o odwołaniu albo zmianie zarządcy albo umorzeniu postępowania. Złożenie wniosku z uchybieniem terminu skutkuje przyznaniem wynagrodzenia ostatecznego w wysokości dotychczas pobranych zaliczek, chyba że sąd postanowi o przyznaniu niższego wynagrodzenia i zwrocie części zaliczek. Do dnia wydania postanowienia w przedmiocie wynagrodzenia ostatecznego zarządca może złożyć wniosek o przywrócenie terminu, wykazując, że uchybienie terminu nastąpiło bez jego winy (art. 58 ust. 1 pr. rest.). Dodatkowo, dla poparcia i wzmocnienia argumentacji do wniosku o wynagrodzenie ostateczne zarządca może dołączyć pisemne oświadczenie dłużnika oraz oświadczenia wierzycieli, zawierające ich stanowisko co do wysokości wynagrodzenia, a także opinię rady wierzycieli (art. 58 ust. 3 pr. rest.).

Wynagrodzenie zarządcy może zostać ustalone odrębną uchwałą zgromadzenia wierzycieli podejmowaną wraz z uchwałą w przedmiocie przyjęcia układu, z zastosowaniem

[1046] P. Zimmerman (w:), Prawo…, s. 1027.

tych samych wymogów co do kworum oraz wymaganych większości (art. 61 ust. 1 pr. rest.). Zarządca nie ma wpływu na treść uchwały przedkładanej pod głosowanie zgromadzenia, dla ochrony jego uprawnienia wynagrodzenie ustalone uchwałą zgromadzenia wierzycieli nie może być niższe niż obliczone zgodnie z art. 55 ust. 2 pkt 1-3 pr. rest. (czyli w oparciu o tzw. wskaźniki obiektywne). Na wynagrodzenie zalicza się zaliczki pobrane przez zarządcę zgodnie z art. 57 pr. rest. W efekcie zarządca w wyniku takiej uchwały wcale nie musi otrzymać wynagrodzenia wyższego niż otrzymałby w wyniku decyzji sądu[1047]. Ustawodawca nie wprowadza maksymalnej wysokości wynagrodzenia przyznanego przez zgromadzenie wierzycieli. Niemniej dla przyjęcia uchwały w przedmiocie wynagrodzenia zarządcy muszą zostać spełnione następujące warunki: 1) powinna być podejmowana wraz z uchwałą w przedmiocie przyjęcia układu; 2) podlega tym samym wymogom co do kworum oraz co do wymaganych większości, jak uchwała w przedmiocie przyjęcia układu; 3) może być poddana pod głosowanie tylko po złożeniu przez dłużnika oświadczenia o jej poparciu (z tym wyjątkiem, że jeżeli uchwała w przedmiocie wynagrodzenia zarządcy przewiduje wynagrodzenie nie większe niż 150% wynagrodzenia określonego w art. 58 pr. rest., oświadczenie dłużnika nie jest wymagane)[1048].

W przypadku nieprzyjęcia układu albo prawomocnej odmowy zatwierdzenia przyjętego układu uchwała zgromadzenia wierzycieli o ustaleniu wynagrodzenia zarządcy traci moc. W takim przypadku oraz w sytuacji, gdy na zgromadzeniu wierzycieli nie podjęto uchwały o ustaleniu wynagrodzenia, zarządca składa wniosek o ustalenie wynagrodzenia ostatecznego w terminie tygodnia od dnia zgromadzenia wierzycieli albo od doręczenia mu postanowienia o odmowie zatwierdzenia układu (art. 61 ust. 5 pr. rest.). Sąd może odmówić zatwierdzenia uchwały o ustaleniu wynagrodzenia zarządcy, jeżeli jest niezgodna z prawem lub narusza istotne interesy zarządcy lub wierzycieli, którzy głosowali przeciw tej uchwale oraz zgłosili zastrzeżenia w trybie i terminie przewidzianym dla zastrzeżeń przeciwko układowi, lub narusza istotne interesy dłużnika, który sprzeciwił się jej podjęciu. W takim przypadku zarządca składa wniosek o ustalenie wynagrodzenia ostatecznego w terminie tygodnia od dnia doręczenia mu postanowienia o odmowie zatwierdzenia uchwały (art. 61 ust. 8 pr. rest.).

[1047] P. Zimmerman (w:), Prawo…, s. 1036.
[1048] R. Adamus, Prawo restrukturyzacyjne…, s. 165.

3. Zasady wynagradzania zarządcy przymusowego w postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym

Zgodnie z treścią art. 1064^1 § 2 k.p.c. w zw. z art. 939 § 1 k.p.c. zarządca może żądać wynagrodzenia oraz zwrotu wydatków, które z związku z zarządem poniósł z własnych funduszów. Wysokość wynagrodzenia określa sąd odpowiednio do nakładu pracy i dochodowości przedsiębiorstwa. Zarówno w kwestii określenia wynagrodzenia, jak i odnośnie do przyznania zwrotu wydatków sąd wydaje postanowienie, działając na wniosek zarządcy. Z literalnego brzmienia art. 939 § 1 k.p.c. (sformułowania „zarządca może żądać") wynika, że sąd nie może wydać takiego postanowienia z urzędu (*ex officio*)[1049]. Kryteria decydujące o wysokości wynagrodzenia to nakład pracy zarządcy oraz dochodowość przedsiębiorstwa. Ocena pierwszego kryterium w postaci nakładu pracy zależy od uznania sądu, jednakże ocena ta nie może być dowolna i powinna uwzględniać rozmiar i charakter prowadzonego przedsiębiorstwa poddanego zarządowi oraz charakter podejmowanych czynności. Powyższe okoliczności bezpośrednio determinują wielkość nakładu pracy wniesionego przez zarządcę[1050]. W jego ustaleniu punktem wyjścia są sprawozdania zarządcy, które zawierają w szczególności określenie rodzaju i charakteru czynności dokonywanych przez zarządcę[1051]. Co do drugiego kryterium, czyli dochodowości przedsiębiorstwa, to należy wskazać, że żaden z przepisów kodeksu postępowania cywilnego nie definiuje pojęcia dochodowości. Wobec tego w ramach analogii legis można pomocniczo odwołać się do definicji dochodu zawartej w przepisach ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych. Stosownie do art. 7 ust. 2 u.p.d.p., dochodem jest nadwyżka sumy przychodów nad kosztami ich uzyskania, osiągnięta w roku podatkowym, natomiast w przypadku gdy koszty uzyskania przychodów przekraczają sumę przychodów, różnica jest stratą. Dochodowość, która stanowi kryterium ustalenia wysokości wynagrodzenia zarządcy, musi mieć związek z czynionymi przez niego nakładami pracy[1052].

Przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie wprowadzają ustawowej, górnej granicy wysokości wynagrodzenia zarządcy. Odmiennie niż ma to miejsce w prawie upadłościowym oraz prawie restrukturyzacyjnym. Podstawą ustalenia wysokości wynagrodzenia zarządcy jest postanowienie sądu. Z brzmienia art. 940 pkt 1 k.p.c. nie można wyciągać wniosku,

[1049] R. Flejszar, M. Malczyk (w:), System Postępowania Cywilnego, t.8, Kodeks postępowania cywilnego. red. K. Flaga – Gieruszynska, 2021, s. 1177.
[1050] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1094.
[1051] R. Flejszar, M. Malczyk (w:), System Postępowania Cywilnego…, s. 1177.
[1052] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1094.

że zarządca jest uprawniony do pokrywania należnego mu wynagrodzenia z dochodów z nieruchomości bez postanowienia sądu. Aby zatem zarządca mógł pobrać wynagrodzenie z tych dochodów, musi uprzednio zostać wydane postanowienie. Możliwe jest więc ustalenie wysokości wynagrodzenia po zakończeniu konkretnego okresu wykonywania zarządu (np. po złożeniu pierwszego sprawozdania), bo wtedy dopiero znany jest nakład pracy zarządcy. Dopuszczalne jest wobec tego kilkakrotne ustalanie wynagrodzenia za poszczególne okresy wykonywania zarządu, zwłaszcza przy długotrwałym zarządzie. Nie wydaje się zatem możliwe ustalenie wynagrodzenia z góry, np. już w postanowieniu o ustanowieniu zarządcy. W doktrynie przeważa stanowisko, że sąd może ustalić częściowe wynagrodzenie, np. w formie stałego miesięcznego wynagrodzenia lub zaliczek, a następnie po zakończeniu zarządu - wynagrodzenie końcowe[1053]. Wydaje się jednak, że ten drugi sposób całkowicie odrywa wynagrodzenie od nakładu pracy zarządcy. Nie jest więc – w świetle art. 939 § 1 k.p.c. - dopuszczalny[1054].

Zarządcy przysługuje także zwrot wydatków poniesionych z własnych funduszy. Te wydatki są pokrywane z dochodów z przedsiębiorstwa. Nie jest potrzebne w tym zakresie postanowienie sądu (jak przy wynagrodzeniu), a rozliczenie prawidłowości pobrania przez zarządcę kwoty poniesionych wydatków odbywa się w ramach zatwierdzenia sprawozdania z zarządu. Jeżeli sąd uzna, że kwoty pobrane z dochodów przez zarządcę tytułem zwrotu wydatków nie pozostawały w związku z zarządem lub są nieusprawiedliwione (np. nie były konieczne dla prowadzenia prawidłowej gospodarki), odmówi zatwierdzenia sprawozdania w tym zakresie[1055]. Zarządca ma prawo do zwrotu wydatków poniesionych w granicach zwykłego zarządu, w ramach prawidłowej gospodarki, a wypadku gdy chodzi o czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu, jeżeli czynność została dokonana zgodnie z art. 935 § 3 k.p.c. Wydatki te powinny być przez zarządcę udokumentowane, a następnie zatwierdzone w sprawozdaniu zarządcy[1056].

W postępowaniu zabezpieczającym zarządca przymusowy może żądać wynagrodzenia oraz zwrotu wydatków, które w związku z zarządem poniósł z własnych funduszów, z tym że wydatki w związku z zarządem powinny być pokrywane na bieżąco z dochodów uzyskanych z zarządu, także poniesione z funduszów własnych zarządcy (art. 940 w zw.

[1053] G. Julke (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz, red. Z. Szczurek, Sopot 2005, art. 939. Por. jednak H. Pietrzykowski (w:), Kodeks…, s. 812.
[1054] M. Łochowski (w:), Kodeks…, s. 1404.
[1055] *Ibidem*.
[1056] *Ibidem,* s. 1405.

z art. 752^4 § 1 k.p.c.). Wysokość wynagrodzenia zarządcy określi sąd postanowieniem, przy czym może to być wynagrodzenie jednorazowe po ustąpieniu z zarządu lub po jego ustaniu albo periodyczne w toku sprawowania zarządu[1057]. Stosownie do art. 939 § 4 k.p.c. w zw. z art. 752^4 § 1 k.p.c., zarządca traci roszczenie o zwrot wydatków gotówkowych związanych z zarządem, które poniósł z własnych funduszów, oraz o wynagrodzenie, jeżeli nie zgłosił ich w ciągu miesiąca po ustąpieniu z zarządu lub po jego ustaniu. Roszczeń tych nie może dochodzić odrębnym powództwem[1058].

4. Zasady wynagradzania zarządcy sukcesyjnego

W odmienny sposób kształtuje się wynagrodzenie zarządcy sukcesyjnego. Ustawa o zarządzie sukcesyjnym nie rozstrzyga wprost, czy za podejmowane czynności należy się wynagrodzenie. W świetle art. 26 u.z.s. do wynagrodzenia zarządcy sukcesyjnego stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu cywilnego o zleceniu. Jak się wydaje, ustawodawca świadomie zrezygnował z uregulowania w sposób szczegółowy kwestii wynagrodzenia, pozostawiając decyzję zarządcy sukcesyjnemu i właścicielom przedsiębiorstwa w spadku. Jest to rozwiązanie trafne choćby dlatego, że funkcję zarządcy sukcesyjnego mogą pełnić różne osoby fizyczne, a w tym jeden z właścicieli przedsiębiorstwa w spadku. Wówczas może nie być konieczne ani regulowanie stosunków wewnętrznych między zarządcą sukcesyjnym a właścicielami przedsiębiorstwa w spadku umową, ani tym bardziej ustalanie wynagrodzenia dla zarządcy sukcesyjnego. Można zatem powiedzieć, że funkcja zarządcy sukcesyjnego może być wykonywana zarówno za wynagrodzeniem, jak i bez wynagrodzenia[1059]. Przyjąć jednak należy, iż zasadą jest pełnienie funkcji zarządcy sukcesyjnego odpłatnie. W szczególności, gdy zarządca sukcesyjny zostanie powołany przez spadkobierców spoza swojego grona lub przez spadkodawcę spoza grona spadkobierców, wynagrodzenie zarządcy sukcesyjnego powinna regulować odrębna umowa, aby precyzyjnie określić zasady wynagradzania[1060].

Trzeba zwrócić uwagę, że jeżeli na zarządcę sukcesyjnego została powołana osoba, która zawodowo trudni się wykonywaniem tego rodzaju czynności zarządu, na przykład prokurent czy syndyk, to należy domniemywać, że zawarta z nim umowa zlecenie jest umową

[1057] J. Jagieła (w:), Kodeks…, s. 141.
[1058] *Ibidem*.
[1059] S. Babiarz (w:), Zarząd…, s. 229.
[1060] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 84.

odpłatną[1061]. Podobnie należałoby przyjąć, gdyby na zarządcę sukcesyjnego powołano adwokata, radcę prawnego, biegłego rewidenta czy doradcę podatkowego. Każdy z nich zawodowo trudni się świadczeniem usług prawnych, a także faktycznych[1062]. Stosując odpowiednio art. 735 k.c., należy wywnioskować, że zarządcy należy się stosowne wynagrodzenie, jeżeli ani z umowy, ani z okoliczności nie wynika, iż zobowiązał się wykonać czynności bez wynagrodzenia. Umowa zlecenia ma charakter nieodpłatny tylko wówczas, gdy z umowy lub z okoliczności wynika, że przyjmujący zlecenie zobowiązał się wykonać zlecenie bez wynagrodzenia[1063]. Decydujące znaczenie ma więc w tym zakresie treść umowy oraz okoliczności towarzyszące jej zawarciu. Jednakże w obu przypadkach, zwłaszcza przy ustalaniu okoliczności, o nieodpłatności zlecenia w istocie decyduje wola przyjmującego zlecenie[1064].

Ustawa powinna przewidywać możliwość zawarcia umowy o zarząd sukcesyjny, która byłaby podstawą do określenia również zasad wynagrodzenia zarządcy sukcesyjnego[1065]. Wydaje się, że umowę modyfikującą stosunek zobowiązaniowy łączący zarządcę sukcesyjnego i właścicieli przedsiębiorstwa w spadku mogą zawrzeć „dowolne osoby", jednak od tego, jaka osoba będzie taką umowę zawierała, uzależnione będą skutki kontraktu. Umowa taka może zostać zawarta przez właścicieli przedsiębiorstwa w spadku z zarządcą sukcesyjnym, potencjalnych właścicieli przedsiębiorstwa w spadku z potencjalnym zarządcą sukcesyjnym, faktycznych właścicieli przedsiębiorstwa w spadku z potencjalnym zarządcą sukcesyjnym, potencjalnych właścicieli przedsiębiorstwa w spadku z faktycznym zarządcą sukcesyjnym, samego przedsiębiorcę z potencjalnym zarządcą sukcesyjnym[1066]. W obecnym brzmieniu ustawy przyjąć należy, iż do zawarcia takiej umowy uprawnione są osoby, które mogą powołać zarządcę sukcesyjnego [1067]. Zgodnie z art. 12 ust. 1 u.z.s. jeżeli zarząd sukcesyjny nie został ustanowiony z chwilą śmierci przedsiębiorcy, po śmierci przedsiębiorcy zarządcę sukcesyjnego może powołać: 1) małżonek przedsiębiorcy, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku, lub 2) spadkobierca ustawowy przedsiębiorcy, który przyjął spadek, albo 3) spadkobierca testamentowy przedsiębiorcy, który przyjął spadek, albo zapisobierca windykacyjny, który przyjął zapis windykacyjny,

[1061] S. Babiarz (w:), Zarząd…, s. 229-230.
[1062] *Ibidem*, s. 230.
[1063] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. III, red. A. Kidyba, Warszawa 2014, s. 737.
[1064] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. III, red. A. Kidyba, Warszawa 2014, s. 738.
[1065] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 84.
[1066] K. Grzegorczyk (w:), Prawo…, s. 484 - 485.
[1067] Uzasadnienie druku sejmowego Nr 2293, Sejm VIII kadencji, s. 45.

jeżeli zgodnie z ogłoszonym testamentem przysługuje mu udział w przedsiębiorstwie w spadku. Po uprawomocnieniu się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowaniu aktu poświadczenia dziedziczenia albo wydaniu europejskiego poświadczenia spadkowego zarządcę sukcesyjnego może powołać wyłącznie właściciel przedsiębiorstwa w spadku (art. 12 ust. 2 u.z.s.). Zgodnie z art. 3 u.z.s. właścicielem przedsiębiorstwa w spadku w rozumieniu ustawy jest: 1) osoba, która zgodnie z prawomocnym postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowanym aktem poświadczenia dziedziczenia albo europejskim poświadczeniem spadkowym, nabyła składniki niematerialne i materialne, o których mowa w art. 2 ust. 1, na podstawie powołania do spadku z ustawy albo testamentu albo nabyła przedsiębiorstwo albo udział w przedsiębiorstwie na podstawie zapisu windykacyjnego; 2) małżonek przedsiębiorcy w przypadku, o którym mowa w art. 2 ust. 2, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku; 3) osoba, która nabyła przedsiębiorstwo w spadku albo udział w przedsiębiorstwie w spadku bezpośrednio od osoby, o której mowa w pkt 1 lub 2, w tym osoba prawna albo jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 33^1 § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny, do której wniesiono przedsiębiorstwo tytułem wkładu - w przypadku, gdy po śmierci przedsiębiorcy nastąpiło zbycie tego przedsiębiorstwa albo udziału w tym przedsiębiorstwie.

Zaangażowanie zarządcy sukcesyjnego w prowadzenie przedsiębiorstwa w spadku jest podobne do tego, jakim musiał wykazywać się żyjący przedsiębiorca. *De lege lata* ustawa o zarządzie sukcesyjnym powinna wprowadzić kryteria, które będą brane pod uwagę przy ewentualnym wynagrodzeniu zarządcy. W szczególności może być brany pod uwagę czas pracy poświęcony przez zarządcę sukcesyjnego, stopień skomplikowania wykonywanych czynności, wielkości przedsiębiorstwa w spadku[1068]. Aktualnie przy ustalaniu wynagrodzenia można posługiwać się rynkowymi stawkami dotyczącymi wynagrodzenia menadżerów zarządzających innymi przedsiębiorstwami o podobnej wielkości[1069]. Występuje również dyskusyjny pogląd dotyczący niezasadności uwzględniania przy wynagrodzeniu renomy zleceniobiorcy[1070]. Należy jednak uznać, iż tego rodzaju czynniki, jak doświadczenie, kwalifikacje, renoma, mają istotne znaczenie przy wyznaczaniu wynagrodzenia, szczególnie w przypadku tak skomplikowanych zadań, jak zarządzanie przedsiębiorstwem w spadku.

[1068] Por. P. Machnikowski (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, s. 1567.
[1069] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 85.
[1070] P. Zakrzewski (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2018, s. 638.

Analogicznie zatem można uwzględniać renomę zarządcy sukcesyjnego w ustaleniu stawki wynagrodzenia[1071].

§9. Wnioski

Wydaje się, że ze względu na sferę działania zarządcy i charakter podejmowanych czynności, w ramach zarządu masą majątkową można dokonać podziału na czynności podejmowane w stosunkach wewnętrznych oraz w stosunkach zewnętrznych. W odniesieniu do sfery podejmowanych czynności, prowadzenie spraw jest rozumiane jako pewien proces polegający na określonych działaniach w stosunkach wewnętrznych, zaś reprezentacja oznacza dokonywanie czynności prawnych na zewnątrz z osobami trzecimi. Odnosząc się natomiast do charakteru działania, uważa się, że czynności reprezentacyjne powinny mieć w zasadzie charakter wykonawczy w stosunku do decyzji, podejmowanych przez osoby uprawnione do prowadzenia spraw[1072].

Pozycja prawna poszczególnych zarządców masy majątkowej (syndyka, zarządcy sanacyjnego, zarządcy przymusowego i zarządcy sukcesyjnego) jest zdeterminowana celem, dla którego instytucja zarządu została przewidziana przez ustawodawcę. W każdym przypadku ten cel jest zróżnicowany, niemniej jednak każdy z nich realizuje swoje uprawnienia i obowiązki w ramach sprawowanego zarządu masą majątkową. Zarząd majątkiem obejmuje wszelkie czynności dotyczące zarządzanego majątku, a więc nie tylko czynności prawne, ale również czynności faktyczne oraz czynności w postępowaniach sądowych i administracyjnych[1073], dlatego też należy opowiedzieć się za szerokim rozumieniem pojęcia zarządu. Nie ulega również wątpliwości, że w każdym wypadku „zarząd majątkiem" nie jest aktem jednorazowym, lecz zespołem skoordynowanych czynności, podejmowanych w celu osiągnięcia określonego celu gospodarczego, który jest istotny z punktu widzenia tego majątku[1074]. Sprawowanie zarządu obejmuje podejmowanie czynności zarówno w zakresie zwykłego zarządu, które zarządca podejmuje bez zgody odpowiednich organów lub osób, jak i przekraczających zwykły zarząd, na dokonanie których niezbędna jest odpowiednia zgoda. Przepisy kodeksu cywilnego nie definiują czynności zwykłego zarządu ani kiedy ma miejsce przekroczenie zwykłego zarządu. Ustawodawca nie bez

[1071] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 85.
[1072] A. W. Wiśniewski, Prawo…, s. 14.
[1073] F. Zedler (w:), Prawo…, s. 423; Tak Uchwała SN (7) z 10.4.1991 r., III CZP 76/90, OSNCP 1991, Nr 10–12, poz. 117.
[1074] S. K. Rzonca, Pojęcie…, s. 21.

powodu pozostawił rozstrzygnięcie tej kwestii orzecznictwu sądów i doktrynie, gdyż zależy to każdorazowo od konkretnej sytuacji i stanu faktycznego sprawy[1075]. Przy interpretacji pojęcia czynności zwykłego zarządu i przekraczających ten zarząd mogą być pomocne regulacje wskazujące na istotę podejmowanych w imieniu podmiotu działań, ich wpływ na zakres praw lub obowiązków zastępowanego[1076] .

Wymaga podkreślenia, że zarządcę sukcesyjnego odróżnia od pozycji prawnej syndyka, zarządcy w postępowaniu sanacyjnym a także zarządcy przymusowego brak szczególnej, sformalizowanej procedury, w ramach której realizuje swoje obowiązki[1077]. Należy zauważyć także ograniczony nadzór sądowy przy podejmowaniu działań w ramach pełnionej funkcji przez zarządcę sukcesyjnego. W postępowaniu upadłościowym syndyk a w postępowaniu sanacyjnym zarządca sprawują funkcję samodzielnie, bez zależności od pozostałych uczestników postępowania, lecz pod nadzorem sędziego komisarza i sądu. Zarządca przymusowy również działa pod nadzorem sądu. Istotne pozostaje również źródło jego działania, którym jest wola przedsiębiorcy bądź osób uprawnionych do jego powołania czy odwołania. Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw tworzy warunki do działania zarządcy sukcesyjnego w sferze prywatnoprawnej celem kontynuowania funkcjonowania zmarłego przedsiębiorcy[1078]. Zarządca sukcesyjny może działać w sferze obrotu cywilnoprawnego na podobnych zasadach, jak zmarły przedsiębiorca, przy uwzględnieniu interesów właścicieli przedsiębiorstwa w spadku. Kompetencja do działania zarządcy sukcesyjnego wynika z decyzji samego przedsiębiorcy albo z określonych czynności osób uprawnionych do jego powołania[1079].

Należy wskazać, że cechą wspólną wszystkich zarządców mas majątkowych jest występowanie w obrocie jako szczególny zastępca prawny przedsiębiorcy. Każdy z nich posiada umocowanie do działania w cudzej sferze prawnej. Zarówno syndyk, zarządca masy sanacyjnej, zarządca przymusowy czy też zarządca sukcesyjny działa w imieniu własnym, natomiast z bezpośrednimi skutkami w sferze prawnej osób uprawnionych (upadłego, dłużnika, właścicieli przedsiębiorstwa w spadku). Należy podkreślić, że skutki działania zarządcy odnoszą się *ex lege* do zarządzanego majątku. Nie ma więc potrzeby dokonywania

[1075] Tak wyrok z 16.07.2010 r., II OSK 906/09, LEX nr 706016.
[1076] S. Babiarz (w:), Zarząd…, s. 198.
[1077] R. Kapkowski, M. Kaufmann, Charakter prawny..., s. 77–78.
[1078] R. Wrzecionek, Zarządca…, s. 154.
[1079] R. Kapkowski, M. Kaufmann, Charakter prawny..., s. 78.

jakichkolwiek czynności pomiędzy majątkiem prywatnym zarządcy a majątkiem osoby uprawnionej. Zarządca nie dokonuje więc czynności w imieniu zastępowanego, lecz zawsze w imieniu własnym. Oznacza to, że w stosunkach zewnętrznych stroną czynności prawnej jest zarządca, lecz skutek tej czynności wywierany jest bezpośrednio w stosunku do zastępowanego[1080].

Zarządca masy majątkowej jako zastępca prawny przedsiębiorcy dokonuje czynności materialnoprawnych, jak i procesowych. Podejmowane przez zarządcę czynności o charakterze procesowym wywołują skutki dla zarządzanego majątku. Przyznanie zarządcy legitymacji procesowej zapewnia ochronę prawnoprocesową pozwalającą na osiągnięcie celów danego postępowania. Wprawdzie zarządca dokonuje czynności prawnych we własnym imieniu, ale skutki wynikające z dokonanych czynności realizują się w zarządzanym majątku[1081]. W postępowaniu następuje niejako pewnego rodzaju podstawienie procesowe (zastępstwo pośrednie), polegające na tym, że zastępca działa na rzecz zastąpionego, ale w imieniu własnym i jako podmiot podstawiony ma legitymację procesową, której pozbawiony jest podmiot będący stroną w znaczeniu materialnym, w miejsce którego zachodzi podstawienie[1082]. Należy podkreślić, że typowy zastępca pośredni dokonuje czynności prawnej we własnym imieniu, co oznacza, że skutki tej czynności, polegające na nabyciu praw lub zaciągnięciu zobowiązań, dotykają jego sfery majątkowej. Istotne jest, że każdy z przedstawionych zarządców masy majątkowej nie jest jednak typowym zastępcą pośrednim, bowiem skutki wynikające z dokonanych czynności realizują się bezpośrednio w konkretnym majątku.

Konieczne staje się również sformułowanie modelu staranności, jaką powinien się charakteryzować zarządca masy majątkowej. Zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie przyjmuje się, że określona w art. 355 k.c. należyta staranność stanowi kryterium oceny zachowania podlegającego ocenie pod kątem dopuszczenia się czynu niedozwolonego[1083]. Biorąc pod uwagę art. 355 k.c. uzasadnione wydaje się twierdzenie, że zarówno od syndyka, zarządcy sanacyjnego jak i zarządcy przymusowego jako od profesjonalisty wymagany jest podwyższony stopień staranności w wykonywaniu obowiązków, czyli jest to staranność wyższa od przeciętnej. Wymóg posiadania przez syndyka, zarządcę sanacyjnego i zarządcę

[1080] M. Możdzeń (w:), Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, red. A. Torbus, A. J. Witosz, A. Witosz, Warszawa 2016, s. 159.
[1081] Por. I. Gil, Legitymacja…, s. 32.
[1082] Wyrok WSA w Warszawie z 25.08.2004 r., II SA 2374/03, LEX nr 156424.
[1083] Zob. A. Olejniczak (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. III, red. A. Kidyba, Warszawa 2014, s. 53. Także wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 7.4.2015 r., I ACa 221/14, Legalis.

przymusowego licencji doradcy restrukturyzacyjnego, znaczna samodzielność oraz status prawny oznaczają, że w zakresie wykonywanych obowiązków każdy z nich powinien być traktowany jako profesjonalista. Każdy z nich za swoją pracę otrzymuje wynagrodzenie, a więc powinien wykazywać się rzetelnością, wiedzą i inicjatywą w sprawowaniu zarządu, aby osiągnąć cel dla jakiego został ustanowiony w konkretnym postępowaniu. Nienależyte wykonywanie obowiązków zachodzi więc wtedy, gdy zarządca nie zachował staranności wymaganej w stosunkach danego rodzaju, przy uwzględnieniu profesjonalnego charakteru jego działalności. Ustaleń w zakresie nienależytego wykonywania obowiązków należy dokonywać, mając na względzie zakres czynności zarządcy wynikający z przepisów regulujących zasady podejmowania, wykonywania i ustania danego zarządu a także cel jego ustanowienia.

Wydaje się, że przy ocenie zarządcy sukcesyjnego również zastosowanie znajdzie miernik podwyższonej staranności, biorąc pod uwagę charakter zarządu sukcesyjnego. Ten podwyższony rygor odpowiedzialności musi bowiem uwzględniać profesjonalny charakter funkcji zarządcy sukcesyjnego związanego z wykonywaniem w imieniu własnym, choć na rachunek właściciela przedsiębiorstwa w spadku, działalności gospodarczej, tak jak czyni to każdy przedsiębiorca[1084]. Należy zatem podkreślić, że zarządca sukcesyjny powinien mieć odpowiednie kwalifikacje do prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku o określonym przedmiocie działalności, tak jak każdy inny przedsiębiorca, podjęcie się bowiem czynności zarządzania cudzym majątkiem wiąże się z zaufaniem właściciela składników tego majątku i oczekiwaniem właściwego wywiązania się z tego zobowiązania.

[1084] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 264.

Rozdział VI. Odpowiedzialność zarządcy masy majątkowej przedsiębiorcy

§1. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków

1. Odpowiedzialność syndyka i zarządcy sanacyjnego z tytułu nienależytego wykonywania obowiązków

1.1. Charakter odpowiedzialności

Podstawę odpowiedzialności syndyka stanowi art. 160 ust. 3 pr. up., zgodnie z którym odpowiada on za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków. Analogiczny przepis dotyczący zarządcy sanacyjnego znajduje się w art. 25 ust. 1 pr. rest. Warto odpowiedzieć na pytanie, czy każdy z tych przepisów stanowi samodzielną podstawę odpowiedzialności, czy też powinien być łączony z ogólnymi przepisami prawa cywilnego regulującymi tę kwestię. W literaturze przedmiotu przeważa stanowisko, że podstawę prawną odpowiedzialności syndyka i zarządcy sanacyjnego stanowią przepisy art. 415 i nast. k.c. o czynach niedozwolonych[1085]. Jest to odpowiedzialność deliktowa (*ex delicto*) za nienależyte wykonywanie obowiązków ustawowych[1086]. Przesłankami odpowiedzialności są: 1) szkoda, 2) zawinione, nienależyte wykonanie obowiązków wynikających z przepisów prawa lub wymaganych celem postępowania, 3) adekwatny związek przyczynowy pomiędzy szkodą a nienależytym wykonaniem obowiązków[1087].

Odnosząc się do syndyka powszechnie podnoszonym argumentem uzasadniającym stanowisko o odpowiedzialności deliktowej jest brak stosunków umownych łączących syndyka z upadłym ewentualnie z wierzycielami[1088]. Podobny argument może dotyczyć zarządcy sanacyjnego, przy założeniu, że nie pozostaje on w jakimkolwiek stosunku umownym z dłużnikiem lub z wierzycielami. Zarówno syndyk, jak i zarządca sanacyjny obejmuje określoną masę majątkową *ex lege*, wykonuje czynności na podstawie orzeczenia sądu i zgodnie z przepisami ustawy[1089]. Ponadto, w swoich działaniach są niezależni, syndyk od upadłego, jak i wierzycieli, zaś zarządca od dłużnika i wierzycieli, a przy wykonywaniu

[1085] P. Zimmerman, Prawo…, s. 313; S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 449; P. Janda, Prawo…, s. 433; W. Gewald (w:), Prawo…, s. 516.
[1086] W. Gewald (w:), Prawo…, s. 516.
[1087] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 2017 r., IV CSK 379/16, Legalis.
[1088] P. Zimmerman, Prawo…, s. 313; S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 449.
[1089] B. Jochemczyk, Odpowiedzialność…, s. 40.

uprawnień i obowiązków ustawowych podlegają wyłącznie nadzorowi sędziego – komisarza i sądu[1090].

Nienależyte wykonanie obowiązków stanowi zdarzenie wyrządzające szkodę i wobec tego, że należy do sfery faktów, jego ocena musi być dokonywana *in casu* przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności, w szczególności obowiązków ustawowych nałożonych na syndyka i zarządcę sanacyjnego[1091]. Powstaje pytanie, czy działania lub zaniechania syndyka albo zarządcy sanacyjnego mogą stanowić czyn niedozwolony poprzez naruszenie wyłącznie zasad współżycia społecznego. Kwestia ta była przedmiotem postępowania przed Sądem Apelacyjnym w Warszawie w sprawie o zapłatę, w którym powódka podnosiła, iż w wyniku nienależytego wykonania obowiązków przez syndyka poniosła szkodę. W procesie wskazała szereg potencjalnych naruszeń, takich jak niewydanie świadectwa pracy w terminie, brak zamieszczenia z urzędu należności ze stosunku pracy na liście wierzytelności, niezłożenie do depozytu sądowego sumy w celu zaspokojenia wierzytelności, co do których syndyk zgłaszał wątpliwości. W przedmiotowej sprawie sąd podkreślił, że sam art. 5 k.c. nie może stanowić podstawy dochodzenia roszczeń przeciwko syndykowi, jednak naruszenie zasad współżycia społecznego może być uznane niekiedy za czyn bezprawny w rozumieniu art. 415 k.c. Bezprawność, jako przedmiotowa cecha czynu sprawcy, tradycyjnie ujmowana jest jako sprzeczność z obowiązującym porządkiem prawnym. Bezprawność w rozumieniu art. 415 k.c. obejmuje swoim zakresem naruszenia przepisów prawa pozytywnego oraz zasad współżycia społecznego, a bezprawność zaniechania występuje wtedy, gdy istniał nakaz działania (współdziałania), zakaz zaniechania albo zakaz sprowadzenia skutku, jaki przez zaniechanie może być sprowadzony[1092].

Przepisy dotyczące odpowiedzialności za nienależyte wykonywanie obowiązków dotyczące syndyka (art. 160 ust. 3 pr. up.) i zarządcy sanacyjnego (art. 25 ust. 1 pr. rest.) uzależniają ponoszenie odpowiedzialności tylko od faktu wyrządzenia szkody, jeżeli jest ona następstwem nienależytego wykonania przez nich obowiązków[1093]. Odpowiedzialność ta ma charakter osobisty (syndyk i zarządca sanacyjny działa we własnym imieniu, ze skutkami dla upadłego (dłużnika)) i oparta jest na zasadzie winy bez względu na jej

[1090] P. Zimmerman, Prawo…, s. 313.
[1091] Por. Wyrok Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 6 kwietnia 2017 r., IV CSK 379/16, Legalis.
[1092] Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 7 marca 2019 r., VI ACa 1299/17, Legalis.
[1093] Tak wyrok Sądu Najwyższego z 12.05.2011 r., III CSK 222/10, LEX nr 964472.

stopień[1094], bowiem żaden przepis nie uzależnia powstania odpowiedzialności od określonego stopnia winy. Do przypisania odpowiedzialności syndykowi i zarządcy sanacyjnemu wystarczająca jest wina nieumyślna. Ciężar udowodnienia okoliczności świadczących o ziszczeniu się wymienionych przesłanek spoczywa, stosownie do art. 6 k.c., na osobie powołującej się na odpowiedzialność odszkodowawczą. Dodać należy, że zarówno syndyk, jak i zarządca sanacyjny, oprócz odpowiedzialności za własne działania lub zaniechania, ponosi odpowiedzialność za działania i zaniechania osób trzecich, którymi się posługuje oraz osób, które zatrudnił lub zlecił wykonywanie czynności[1095].

Prawo upadłościowe, jak i prawo restrukturyzacyjne nie określa, wobec kogo syndyk (zarządca sanacyjny) ponosi odpowiedzialność. W sytuacji, gdy syndyka (zarządcę sanacyjnego) nie wiąże z określonym podmiotem stosunek prawny, do obu zarządców stosuje się art. 415 i nast. k.c., a więc ponoszą oni odpowiedzialność wobec każdego, kto poniósł szkodę. Może to być nie tylko wierzyciel, lecz także osoba trzecia[1096]. Syndyk i zarządca sanacyjny odpowiadają za oba postaci uszczerbku majątkowego: straty, którą poszkodowany poniósł w wyniku zdarzenia wywołującego szkodę (*damnum emergens*) oraz nieuzyskanych przez niego korzyści (*lucrum cessans).*

W literaturze przedmiotu występuje również pogląd, że odpowiedzialność odszkodowawcza syndyka i zarządcy sanacyjnego może zostać ujęta w ramy odpowiedzialności *ex contractu*. Zdaniem Z. Świebody wykonywanie obowiązków przez syndyka odbywa się na podstawie szczególnego rodzaju stosunku prawnego, jaki łączy syndyka z sądem. Jednocześnie ten stosunek prawny nie jest stosunkiem pracy, brakuje tu bowiem podstawowej cechy stosunku pracy, a mianowicie podporządkowania. Z tego względu do omawianego stosunku prawnego należałoby stosować przepisy o zleceniu (podobne rozwiązanie zawiera art. 163 § 1 k.r.o.). Swoistość więzi prawnej między sądem i syndykiem tkwi w tym, że wynagrodzenie za wykonywanie tej funkcji nie jest przedmiotem umowy, lecz orzeczenia sądu. Jednocześnie wynagrodzenie to ma charakter jednorazowy, a nie ciągły[1097].

[1094] Zob. wyrok Sądu Najwyższego z 18.10.2012 r., V CSK 405/11, OSNC 2013/5, poz. 65 i powołane w nim orzecznictwo. Wyrok Sądu Najwyższego z 12.05.2011 r., III CSK 222/10, LEX nr 964472.
[1095] A. Jarocha, I. Pietrzak, M. Sachajko, Analiza…, s. 53.
[1096] Por. F. Zedler (w:), Prawo…, s. 394.
[1097] Z. Świeboda, Odpowiedzialność porządkowa i odszkodowawcza syndyka masy upadłości, PS 1997, nr 3, s. 60.

Wydaje się jednak, że pogląd ten nie może być zaaprobowany, bowiem syndyk nie pozostaje w stosunku umownym z sądem. Takie stanowisko wyrażono również w orzecznictwie wskazując, że sąd powołuje syndyka do pełnienia funkcji określonych ustawą, jednakże między sądem a syndykiem nie powstaje stosunek prawny w zakresie odpowiedzialności za powierzone funkcje. Sąd orzeka o wynagrodzeniu i zwrocie wydatków syndyka działając w tym zakresie jako organ władzy. Wynagrodzenie jest jednak pokrywane nie z funduszy sądu, lecz z masy upadłości. Wynika to z faktu, iż w sprawach dotyczących masy upadłości syndyk dokonuje czynności na rachunek upadłego, ale w imieniu własnym. Ryzyko gospodarcze wszelkich czynności prawnych (będące jednym z podstawowych kryteriów ustalenia czy działalność ma charakter samodzielny czy też nie), w tym również czynności zobowiązaniowych syndyka ponosi masa upadłości[1098], czyli w istocie upadły.

Należy przyjąć, że odpowiedzialność syndyka oraz zarządcy sanacyjnego za szkodę wyrządzoną przez nienależyte wykonanie obowiązków przyjmie postać odpowiedzialności kontraktowej, gdy pomiędzy nim a drugą stroną istnieje stosunek zobowiązaniowy. W tym kontekście można zaproponować pogląd, zgodnie z którym syndyk i zarządca sanacyjny ponoszą odpowiedzialność na podstawie art. 471 i nast. k.c. w stosunku do upadłego (dłużnika). Taki wniosek można wyciągnąć z istoty sprawowanego przez każdego z nich zarządu, który opiera się na swoistej więzi prawnej wykreowanej pomiędzy syndykiem (zarządcą sanacyjnym) a upadłym (dłużnikiem), z której wynika szczególne zastępstwo prawne. Jest to zastępstwo *sui generis*, bowiem czynności syndyka (zarządcy sanacyjnego) dokonane w imieniu własnym *ex lege* wywołują skutki w sferze prawnej upadłego (dłużnika).

1.2. Znaczenie zgody dla zwolnienia z odpowiedzialności za szkodę

Konieczne staje się również rozważenie kwestii, czy zezwolenie sędziego komisarza lub rady wierzycieli na podjęcie czynności zwalnia syndyka z odpowiedzialności za wynikłą z tej czynności szkodę. W doktrynie występuje jednolite stanowisko, że zezwolenie sędziego-komisarza, ewentualnie rady wierzycieli na dokonanie określonej czynności przez syndyka co do zasady nie zwalnia go z odpowiedzialności za spowodowanie szkody[1099]. Analogiczny pogląd został wyrażony w stosunku do zarządcy sanacyjnego w postępowaniu restrukturyzacyjnym[1100]. W szczególności sam fakt zatwierdzenia przez sędziego-komisarza

[1098] Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 6.1.2006 r., VI ACa 700/05, Legalis.
[1099] P. Zimmerman, Prawo…, s. 313 -314; S. Gurgul (w:), Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 450.
[1100] P. Zimmerman, Prawo…, s. 976.

lub radę wierzycieli rozwiązania proponowanego przez syndyka (zarządcę sanacyjnego), nie powoduje przeniesienia odpowiedzialności na podmiot wyrażający zgodę za szkody spowodowane jego wdrożeniem[1101]. Taki pogląd potwierdza również orzecznictwo. W jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy wskazał, że z jednej strony syndyk masy upadłości podlega nadzorowi sędziego komisarza, niemniej jednak wykonywanie tej funkcji charakteryzuje się znacznym stopniem samodzielności i niezależności w wykonywaniu kompetencji określonych ustawowo. Akceptacja przez sędziego-komisarza stanowiska syndyka, co do zasady, nie wyklucza wprawdzie jego odpowiedzialności, ale może być jedną z przesłanek jej wyłączenia w konkretnych okolicznościach faktycznych. W takich wypadkach zachodzi domniemanie zgodności z prawem i nienaruszania interesu publicznego oraz interesu wierzycieli, ale jest to domniemanie wzruszalne poprzez wykazanie winy syndyka przy wykonywaniu, oznaczonych czynności wchodzących w zakres jego kompetencji jako przyczyny wystąpienia szkody[1102]. W innym orzeczeniu odnoszącym się do rady wierzycieli Sąd Najwyższy wyjaśnił, że uchwała rady wierzycieli nie zwalnia automatycznie syndyka od odpowiedzialności odszkodowawczej. Nie można jednak wykluczyć, że w realiach konkretnej sprawy działanie zgodnie z uchwałą rady wierzycieli może przemawiać przeciwko przypisaniu syndykowi winy. Uchwały rady wierzycieli podlegają kontroli sędziego-komisarza, który może wstrzymać wykonanie uchwały. Okoliczność, że dana uchwała nie została uchylona może zatem uzasadniać domniemanie, iż w ocenie sędziego komisarza była zgodna z prawem, nie naruszała interesu publicznego i interesów wierzycieli. W takim wypadku poszkodowany będzie zobowiązany wykazać, na czym polegała wina zobowiązanego do naprawienia szkody[1103].

2. Odpowiedzialność zarządcy przymusowego w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym

Do zarządcy przymusowego ustanawianego nad przedsiębiorstwem w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące odpowiedzialności zarządcy nieruchomości w toku egzekucji z nieruchomości. Na podstawie odpowiednio stosowanego art. 938 § 1 k.p.c. zarządca ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków. W doktrynie sporna jest

[1101] P. Zimmerman, Prawo…, s. 313 -314.
[1102] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 2015 r., II CSK 351/14, Legalis.
[1103] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26.4.2006 r., II CSK 48/06, Legalis.

podstawa prawna odpowiedzialności zarządcy, a w konsekwencji zasad tej odpowiedzialności.

Dominującym poglądem jest uznanie, że zarządca przymusowy w postępowaniu egzekucyjnym ponosi odpowiedzialność za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zarządu nad przedsiębiorstwem na podstawie art. 471 i nast. k.c.[1104]. Przepis art. 472 k.c. uzupełnia art. 471 k.c., wskazując standard określający normatywne minimum pozwalające na przypisanie dłużnikowi winy. Jest nim niezachowanie należytej staranności, chyba że ze szczególnego przepisu ustawy albo z czynności prawnej wynika inny standard**[1105]**. W doktrynie występuje również pogląd, w którym następuje rozróżnienie na odpowiedzialność kontraktową wobec uczestników postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 1064^1 § 2 k.p.c. w zw. z art. 938 k.p.c. oraz odpowiedzialność za czyny niedozwolone w stosunku do osób trzecich [1106].

Według innego poglądu odpowiedzialność zarządcy przymusowego za szkodę wyrządzoną przez nienależyte wykonanie obowiązków jest odpowiedzialnością deliktową. Zwolennicy poglądu o deliktowym charakterze odpowiedzialności podkreślają, że zarządca przymusowy, podobnie jak syndyk i zarządca sanacyjny, obejmuje w zarząd przedsiębiorstwo dłużnika (obowiązanego) na podstawie orzeczenia sądu i zarządza nim w sposób określony przepisami kodeksu postępowania cywilnego. Zarządca jest podmiotem całkowicie niezależnym od uczestników postępowania egzekucyjnego (postępowania zabezpieczającego), a w toku egzekucji (postępowania zabezpieczającego) podlega wyłącznie nadzorowi sądu. Zarządca odpowiada za normalne następstwa swego czynu. Normalnymi następstwami są takie, które w danych okolicznościach zazwyczaj występują, będąc zwykłym skutkiem działania lub zaniechania podmiotu zobowiązanego do odszkodowania. Ponadto należy wskazać, iż zarządca może ponosić także odpowiedzialność za działania i zaniechania osób trzecich, którymi się posługuje na podstawie art. 429 - 430 k.c.[1107].

Należy przyjąć, iż podstawa prawna odpowiedzialności jest zróżnicowana w zależności od tego, czy zarządcę przymusowego wiąże z określonym podmiotem stosunek

[1104] Tak. H. Ciepła (w:), Kodeks…, s. 737; E. Jaceczko (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. O. M. Piaskowska, Warszawa 2024, s. 1095; K. Flaga-Gieruszyńska (w:), Kodeks…, art. 938 k.p.c., Nt. 1.
[1105] M. Gutowski (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, red. M. Gutowski, Warszawa 2022, art. 472, Nb. 2.
[1106] Zob. E. Wengerek, Postępowanie…, s. 533; A. Czarna (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. nacz. P. Rylski, red. cz. III A. Olaś, Warszawa 2024, art. 938, Nb. 1; G. Julke, Egzekucja z nieruchomości, Currenda 2006, s. 163.
[1107] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1094.

zobowiązaniowy[1108]. W stosunku do osób trzecich podstawę odpowiedzialności stanowi art. 415 i nast. k.c.[1109]. Natomiast podstawą odpowiedzialności, za szkody wyrządzone nienależytym sprawowaniem zarządu, wobec uczestników postępowania egzekucyjnego, jest art. 471 i nast. k.c.[1110]. Przykładem działań (zaniechań) pociągających za sobą odpowiedzialność wobec uczestników postępowania mogą być następujące sytuacje: nieobjęcie albo opieszałość w obejmowaniu w zarząd przedsiębiorstwa, dopuszczenie do zniszczenia, uszkodzenia lub kradzieży przedmiotów majątkowych wchodzących w skład zarządzanego przedsiębiorstwa, wyzbywanie się składników majątkowych[1111]. W postępowaniu zabezpieczającym powyższe uwagi można odnieść do zarządcy przymusowego na podstawie art. 752^4 § 1 k.p.c. w zw. z art. 938 k.p.c., a więc do odpowiedzialności zarządcy wobec uczestników postępowania zabezpieczającego za szkody wyrządzone nienależytym sprawowaniem obowiązków zastosowanie znajdzie art. 471 i nast. k.c.

3. Odpowiedzialność zarządcy sukcesyjnego

W świetle art. 33 ust. 2 u.z.s. zarządca sukcesyjny ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków. Do zarządcy sukcesyjnego mają odpowiednie zastosowanie ogólne zasady odpowiedzialności z tytułu czynu niedozwolonego – *ex delicto* (art. 415 i n. k.c.), jak i odpowiedzialności za nienależyte wykonanie zobowiązania – *ex contractu* (art. 471 i n. k.c.) [1112]. Odpowiedzialność *ex delicto* można dostrzec w tym, że obowiązki zarządcy sukcesyjnego są w dużej części kształtowane przez ustawę. Zarządca sukcesyjny jest zobowiązany w szczególności do**:** sprawowania zarządu przedsiębiorstwem w spadku (art. 18 u.z.s. i art. 29 u.z.s.), posługiwania się firmą zmarłego przedsiębiorcy z dodatkiem „w spadku" (art. 17 ust. 1 u.z.s.); podziału i wypłaty zysku lub zaliczki (art. 27 u.z.s.); sporządzenia i złożenia inwentarza (art. 28 ust. 1 u.z.s.); wydania przedsiębiorstwa jego właścicielom po wygaśnięciu zarządu sukcesyjnego

[1108] Podobnie M. Łochowski (w:), Kodeks…, s. 1402.
[1109] T. Żyznowski (w:), Kodeks…, art. 938 k.p.c., Nt. 3; M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1094; M. Łochowski (w:), Kodeks…, s. 1401.
[1110] Zob. B. Dobrzański (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1976, s. 1242; G. Julke, Egzekucja…, s. 163; H. Pietrzykowski (w:), Kodeks…, s. 811. Tak również Wyrok Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 1 grudnia 2016 r., II Ca 1228/16, Legalis nr 2048969; Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 29 maja 2014 r., II C 1237/13, Legalis nr 2061758.
[1111] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1094.
[1112] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 – 11.

lub ewentualnie obowiązek złożenia wniosku o zabezpieczenie spadku (art. 28 ust. 2 u.z.s.); złożenia sprawozdania z prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku (art. 28 ust. 3 u.z.s.).

W zakresie nałożonych przez ustawodawcę obowiązków jest to regulacja podobna do art. 160 ust. 3 pr. up. oraz art. 25 ust. 1 pr. rest. Analizując tę podstawę odpowiedzialności zarządcy sukcesyjnego, można oprzeć się na regulacji i interpretacji przepisów dotyczących syndyka i zarządcy sanacyjnego. Do przypisania odpowiedzialności zarządcy sukcesyjnemu wystarczająca jest wina nieumyślna. Nienależyte wykonanie obowiązków można porównać z niedochowaniem należytej staranności przy wykonywaniu zobowiązania, co oznacza możliwość postawienia mu zarzutu co najmniej w postaci lekkomyślności lub niedbalstwa[1113]. Zarządca sukcesyjny będzie ponosił odpowiedzialność tylko za normalne następstwa swego działania lub zaniechania, rozumiane jako adekwatny związek przyczynowy, o którym mowa w art. 361 § 1 k.c. Bez spełnienia warunku, że między określonym zdarzeniem a powstałą szkodą istnieje związek przyczynowy, roszczenie odszkodowawcze nie powstanie. Ponadto osoba, która poniosła szkodę na skutek nienależytego wykonywania obowiązków przez zarządcę sukcesyjnego, może dochodzić naprawienia szkody w pełnej wysokości za normalne następstwa jego działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła. Może więc dochodzić nie tylko poniesionej straty (*damnum emergens*), lecz także utraconego zysku lub korzyści (*lucrum cessans*)[1114].

Niewątpliwie zarządca sukcesyjny będzie ponosił odpowiedzialność deliktową za szkodę wyrządzoną podczas wykonywania obowiązków wynikających z ustawy. Ustawa o zarządzie sukcesyjnym nie precyzuje, kto może dochodzić naprawienia szkody wyrządzonej przez zarządcę sukcesyjnego. W sytuacji, gdy zarządcę sukcesyjnego nie wiąże z określonym podmiotem stosunek prawny stosuje się art. 415 i nast. k.c., a więc ponosi on odpowiedzialność wobec każdego, kto poniósł szkodę.

Odpowiedzialność kontraktową zarządca sukcesyjny ponosi za szkody wyrządzone właścicielom przedsiębiorstwa w spadku wskutek sprawowania zarządu przedsiębiorstwem w spadku. Podstawą odpowiedzialności kontraktowej zarządcy sukcesyjnego jest istniejący pomiędzy nim a właścicielami przedsiębiorstwa w spadku stosunek prawny, na podstawie którego zarządca jest zobowiązany do prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku i jednocześnie uprawniony do dokonywania związanych z tym czynności, powstały wskutek ustanowienia

[1113] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 293.
[1114] *Ibidem*.

zarządu sukcesyjnego[1115]. J. Bieluk uważa, że odpowiedzialność kontraktowa zarządcy sukcesyjnego może powstać bez względu na to, czy spadkobiercy zawrą z nim stosowną umowę, czy też nie. Szczególnym przypadkiem jest sytuacja, gdy zarządca sukcesyjny został powołany jeszcze za życia przedsiębiorcy, zaś spadkobiercy nie uregulowali w umowie z nim zasad sprawowania zarządu, wówczas do stosunku prawnego można stosować wyłącznie odpowiednio przepisy o umowie zlecenie[1116]. Do powołania zarządcy sukcesyjnego zarówno przez przedsiębiorcę, jak i po jego śmierci, przez podmioty uprawnione, niezbędna jest jego zgoda. Zgodę taką należy interpretować również jako przyjęcie na siebie odpowiedzialności *ex contractu*[1117]. Istnienie tej więzi prawnej między zarządcą sukcesyjnym a właścicielami przedsiębiorstwa w spadku nie wyklucza popełnienia przez zarządcę sukcesyjnego czynu niedozwolonego w następstwie niewykonania czy nienależytego wykonania ciążących na nim obowiązków. W konsekwencji do zbiegu roszczeń z tych tytułów znajdzie zastosowanie art. 443 k.c[1118].

W sytuacji, gdy odpowiedzialność zarządcy sukcesyjnego opiera się na zasadach odpowiedzialności kontraktowej[1119], art. 472 k.c. stanowi uzupełnienie art. 471 k.c. i jednoznacznie przesądza o tym, że odpowiedzialność z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania została ukształtowana na zasadzie winy[1120]. Okolicznością, która uzasadnia uczynienie dłużnikowi zarzutu z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, jest „niezachowanie należytej staranności". Termin ten powinien być traktowany jako synonim winy w postaci niedbalstwa lub lekkomyślności[1121].

Warto również podkreślić, że zgodnie z art. 33 ust. 3 u.z.s. odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez zarządcę sukcesyjnego, powołanego z naruszeniem art. 12 u.z.s., solidarnie z zarządcą sukcesyjnym ponosi osoba, która w złej wierze powołała zarządcę sukcesyjnego lub wyraziła na to zgodę, mimo że nie była do tego uprawniona. Z tej regulacji wynika, że samo złożenie oświadczenia niezgodnego z rzeczywistością nie skutkuje automatycznie powstaniem solidarnej odpowiedzialności osoby powołującej zarządcę sukcesyjnego.

[1115] K. Kopaczyńska-Piecznіak, Status…, s. 4 – 11.
[1116] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 106.
[1117] *Ibidem*.
[1118] K. Kopaczyńska-Piecznіak, Status…, s. 4 – 11.
[1119] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 291.
[1120] M. Krajewski, Niezachowanie należytej staranności – problem bezprawności czy winy, PiP 1997, z. 10, s. 32.
[1121] T. Wiśniewski (w:), Kodeks cywilny. Tom III. Komentarz, red. J. Gudowski, Warszawa 2018, s. 1206.

Konieczne jest dodatkowo, aby dokonując powołania lub wyrażając zgodę na powołanie zarządcy sukcesyjnego, dana osoba uczyniła to w złej wierze. W uzasadnieniu projektu ustawy wskazano, że przez pojęcie dobrej albo złej wiary należy rozumieć kwalifikację prawną stanu wiedzy (rzeczywistego albo prawdopodobnego, w świetle okoliczności sprawy) danej osoby. Kwalifikacja ta dokonywana jest na podstawie kryterium posiadania albo braku wiedzy (przekonania) o określonych okolicznościach[1122]. Wśród okoliczności dotyczących złej wiary składającego oświadczenie o powołaniu lub wyrażającego zgodę na powołanie zarządcy sukcesyjnego wymienić należy nie tylko zły zamiar czyli przeświadczenie, że nie jest spadkobiercą przedsiębiorcy, ale także niedbalstwo, czyli stan wynikający z niezachowania należytej w danej sytuacji staranności co do sprawdzenia okoliczności związanych z dziedziczeniem po określonej osobie[1123]. Należy także mieć na uwadze, że zgodnie z art. 7 k.c., jeżeli ustawa uzależnia skutki prawne od dobrej lub złej wiary, domniemywa się istnienie dobrej wiary. Oznacza to, że ciężar dowodu złej wiary spoczywać będzie na tym, kto będzie kwestionował powołanie zarządcy sukcesyjnego w dobrej wierze.

W analizowanej sytuacji w złej wierze będzie zatem osoba, która wiedziała lub z łatwością mogła się dowiedzieć o tym, że nie jest spadkobiercą lub zapisobiercą windykacyjnym, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku, względnie małżonkiem uprawnionym do powołania zarządcy sukcesyjnego albo osobą uprawnioną do wyrażenia zgody na jego powołanie. W przypadku, gdy zarządca sukcesyjny jest ustanowiony po śmierci przedsiębiorcy, osoby uprawnione do jego powołania składają przed notariuszem oświadczenie o przysługującym udziale w przedsiębiorstwie w spadku oraz znanych innych osobach, którym przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku, a także oświadczenia o: 1) istnieniu lub nieistnieniu osób, które wyłączałyby znanych spadkobierców od dziedziczenia lub dziedziczyłyby wraz z nimi, 2) znanych testamentach spadkodawcy lub braku takich testamentów, pod rygorem odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia (art. 12 ust. 6 u.z.s.). Ponadto, zgodnie z art. 12 ust. 7 u.z.s. zarówno jego powołanie, jak i zgoda osób którym łącznie przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku większy niż 85/100 wymaga formy aktu notarialnego. Biorąc pod uwagę udział notariusza powinno rzadko dochodzić do złożenia oświadczeń w złej wierze przez osoby uprawnione do powołania zarządcy sukcesyjnego wskazane w art. 12 ust. 1 u.z.s.[1124].

[1122] Uzasadnienie do projektu ustawy, druk sejmowy 2293, Sejm VIII kadencji, s. 31.
[1123] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 293.
[1124] Uzasadnienie do projektu ustawy, druk sejmowy 2293, Sejm VIII kadencji, s. 31.

W świetle art. 34 u.z.s. w przypadku, gdy zarządca sukcesyjny został powołany z naruszeniem art. 12 u.z.s., do prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku przez zarządcę sukcesyjnego stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu cywilnego o prowadzeniu cudzych spraw bez zlecenia. Wynika z tego, że pomimo nieprawidłowego powołania zarządca sukcesyjny był i wciąż jest umocowany do zarządzania przedsiębiorstwem w spadku.

Zgodnie z art. 752 k.c. kto bez zlecenia prowadzi cudzą sprawę, powinien działać z korzyścią osoby, której sprawę prowadzi, i zgodnie z jej prawdopodobną wolą, a przy prowadzeniu sprawy obowiązany jest zachowywać należytą staranność. Wydaje się, że odpowiedniego zastosowania nie znajdzie do zarządcy sukcesyjnego norma wynikająca z art. 754 k.c., zgodnie z którym kto prowadzi cudzą sprawę wbrew wiadomej mu woli osoby, której sprawę prowadzi, nie może żądać zwrotu poniesionych wydatków i odpowiedzialny jest za szkodę, chyba że wola tej osoby sprzeciwia się ustawie lub zasadom współżycia społecznego. W przepisie tym wyłączono możliwość zwrotu wydatków i odpowiedzialności za szkodę, gdy sprzeciwia się to ustawie. Przyjąć zatem należy, że ustawa o zarządzie sukcesyjnym wyłącza tę regulację. Przede wszystkim istota wykonywania zarządu sukcesyjnego opiera się na kontynuacji prowadzenia działalności gospodarczej z wykorzystaniem mienia przedsiębiorcy z chwili jego śmierci obejmującego składniki niematerialne i materialne przeznaczone do wykonywania działalności gospodarczej. Nie będzie zatem potrzeby w trakcie sprawowania zarządu sukcesyjnego czynienia wydatków z majątku zarządcy sukcesyjnego, gdyż zobowiązania powinny być zaspokajane z majątku przedsiębiorstwa w spadku. Zasady zaś odpowiedzialności za zobowiązania zaciągnięte na rachunek właściciela przedsiębiorstwa w spadku oraz odszkodowawczej zarządcy sukcesyjnego uregulowano w art. 33 u.z.s., co wyłącza odpowiednie stosowanie reguł z art. 754 k.c.[1125].

§2. Zagadnienie odpowiedzialności zarządcy za zobowiązania zaciągnięte przy sprawowaniu zarządu

Od odpowiedzialności za nienależyte wykonywanie zarządu należy odróżnić zagadnienie odpowiedzialności zarządcy za zobowiązania zaciągnięte wobec osób trzecich w związku ze sprawowaniem zarządu.

Konsekwencją działania we własnym imieniu, lecz na rachunek upadłego, jest brak odpowiedzialności syndyka za zobowiązania zaciągnięte w sprawach dotyczących masy

[1125] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 309.

upadłości, zgodnie z art. 160 ust. 2 pr. up. Za te zobowiązania odpowiada zawsze upadły, co wyraźnie wynika z postanowień art. 372 pr. up.[1126]. Warto jednak zwrócić uwagę na osobistą odpowiedzialność syndyka za wydatek niezatwierdzony przez sędziego – komisarza. Zgodnie z art. 168 ust. 1 pr. up. syndyk składa sędziemu-komisarzowi w terminach przez niego wyznaczonych, przynajmniej co 3 miesiące, sprawozdanie ze swoich czynności oraz sprawozdanie rachunkowe z uzasadnieniem. W sytuacji, gdy sędzia-komisarz, czy to z urzędu kontrolując sprawozdanie syndyka, czy też reagując na zarzuty wniesione przez upadłego lub wierzycieli odmówi zatwierdzenia określonych wydatków, to powinien jednocześnie orzec o obowiązku zwrotu do masy upadłości kwoty niezatwierdzonej (art. 168 ust. 5b pr. up). Prawomocne postanowienie zobowiązujące syndyka do zwrotu do masy upadłości kwoty poniesionej z tytułu wydatku, którego uznania odmówiono, stanowi tytuł egzekucyjny przeciwko syndykowi (art. 168 ust. 5d. pr. up.).

Analogicznie w postępowaniu sanacyjnym w świetle art. 53 ust. 2 pr. rest. zarządca nie odpowiada za zobowiązania zaciągnięte w sprawach dotyczących masy sanacyjnej. Odpowiedzialność z tytułu takich zobowiązań ponosi strona stosunku cywilnoprawnego - dłużnik[1127]. Przepis ten jest podstawą tezy, że wyroki przeciwko zarządcy nie powinny zawierać jego imienia i nazwiska, a jedynie wskazanie funkcji wraz z określeniem masy sanacyjnej dłużnika. W ten sposób jednoznacznie określony jest podmiot, który za zobowiązania odpowiada, bez ryzyka obciążenia długami masy zarządcy osobiście[1128]. Zachowuje aktualność pogląd Sądu Najwyższego, który zapadł w stanie faktycznym dotyczącym syndyka, że w procesie, w którym zarządca sanacyjny działa na rzecz dłużnika, dłużnik jest stroną w znaczeniu materialnym i świadczenie dochodzone przez zarządcę podlega zasądzeniu na rzecz dłużnika, a dochodzone przeciwko zarządcy podlega zasądzeniu od dłużnika[1129].

Należy zauważyć, że składane przez zarządcę sprawozdania rachunkowe podlegają zatwierdzeniu przez sędziego – komisarza, który poza ich akceptacją może:

1) odmówić uznania określonego wydatku oraz orzec o zwrocie do masy sanacyjnej kwoty niezatwierdzonej;
2) odmówić zatwierdzenia sprawozdania rachunkowego w całości oraz orzec o zwrocie do masy sanacyjnej kwoty niezatwierdzonej;

[1126] F. Zedler (w:), Prawo…, s. 393-394.
[1127] R. Adamus, Prawo restrukturyzacyjne…, s. 153.
[1128] P. Zimmerman, Prawo…, s. 1023.
[1129] Tak w odniesieniu do syndyka wyrok Sądu Najwyższego z 7.10.2004 r., IV CK 86/04, Legalis nr 67325.

3) dokonać odpowiedniego sprostowania sprawozdania rachunkowego oraz orzec o zwrocie do masy sanacyjnej kwoty niezatwierdzonej[1130].

Zgodnie z art. 32 ust. 5 pr. rest. prawomocne postanowienie zobowiązujące zarządcę do zwrotu do masy sanacyjnej kwoty niezatwierdzonej stanowi tytuł egzekucyjny przeciwko zarządcy. Postanowienie sędziego-komisarza realizuje zasadę odpowiedzialności materialnej zarządcy za szkodę wyrządzoną masie sanacyjnej, a w konsekwencji dłużnikowi. Przykładowo, gdy niezatwierdzonym wydatkiem jest zawyżona faktura za usługi świadczone na rzecz masy sanacyjnej, to na skutek takiego orzeczenia usługodawca nie będzie miał obowiązku zwrotu tego, co otrzymał jako wynagrodzenie za usługę. Obowiązek zwrotu do masy obciąża bezpośrednio zarządcę[1131]. Osobista odpowiedzialność zarządcy nie jest również wyłączona, gdy przy wykonywaniu powierzonych czynności wyrządzi szkodę w masie sanacyjnej.

Zarządca przymusowy za zobowiązania, co do zasady, również nie odpowiada majątkiem osobistym, lecz majątkiem zarządzanego przedsiębiorstwa[1132]. Po wygaśnięciu zarządu zobowiązania niezaspokojone przechodzą na właściciela przedsiębiorstwa[1133]. Warto jednak podkreślić, że zarządca przymusowy będzie ponosił odpowiedzialność za zaciągnięte zobowiązania, jeśli były one gospodarczo nieuzasadnione, zaciągnięte z naruszeniem granic zarządu, a ich zaspokojenie nie było możliwe z dochodów zarządzanego przedsiębiorstwa[1134]. W świetle art. 1064^1 § 2 k.p.c. w zw. z art. 935 § 2 k.p.c. zarządca może zaciągać tylko takie zobowiązania, które mogą być zaspokojone z dochodów z przedsiębiorstwa i są gospodarczo uzasadnione. Podobnie zarządca przymusowy w postępowaniu zabezpieczającym na podstawie art. 752^4 § 1 k.p.c. w zw. z art. 935 § 2 k.p.c. może zaciągać zobowiązania, które spełniają łącznie dwa warunki: 1) mogą być zaspokojone z dochodów osiąganych z przedsiębiorstwa; 2) są gospodarczo uzasadnione. Dotyczy to zarówno czynności zwykłego zarządu, jak i czynności przekraczających zwykły zarząd przedsiębiorstwem. Jeżeli zarządca zaciągnął zobowiązania, które nie mogą być zaspokojone z dochodów z przedsiębiorstwa i były gospodarczo nieuzasadnione, zwalnia to dłużnika

[1130] R. Adamus, Prawo restrukturyzacyjne…, s. 120 – 121.
[1131] P. Zimmerman, Prawo…, s. 990.
[1132] G. Julke (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz, red. Z. Szczurek, Sopot 2005, art. 938.
[1133] Tak M. Tyczka (w:), Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz, red. E. Wengerek, Warszawa 1998, s. 518.
[1134] J. Koźmiński, Sytuacja…, s. 70.

z odpowiedzialności. Za powstałe roszczenia odpowiada zarządca swoim majątkiem[1135]. Zobowiązania zaciągane przez zarządcę ponad niezbędną miarę i gospodarczo nieuzasadnione nie wiążą dłużnika. Nie można przecież obciążać przedsiębiorstwa i dłużnika działaniami zarządcy, które nie mieszczą się w granicach określonych pojęciem należytego pełnienia obowiązków. Podobnie zobowiązania podjęte z przekroczeniem zwykłego zarządu i z przekroczeniem zakresu upoważnienia do czynności przekraczającej zwykły zarząd, są zobowiązaniami zarządcy i pokrywane są z osobistego majątku[1136].

Podobnie zarządca sukcesyjny na podstawie art. 33 ust. 1 u.z.s. nie odpowiada majątkiem osobistym za zobowiązania zaciągnięte na rachunek właściciela przedsiębiorstwa w spadku. Jak wskazano w uzasadnieniu do projektu ustawy jest to konstrukcja podobna jak odpowiedzialność syndyka czy zarządcy nieruchomości[1137].

§3. Zagadnienie odpowiedzialności zarządcy z tytułu rękojmi

1. Istota odpowiedzialności z tytułu rękojmi za wady

Umowa sprzedaży należy do kategorii umów wzajemnych. Kupujący, w zamian za świadczenie pieniężne, oczekuje od sprzedawcy świadczenia wzajemnego o określonej jakości. W sytuacji, gdy wydany przedmiot świadczenia nie odpowiada wyobrażeniom kupującego, z uwagi na istnienie w nim wady, ustawodawca przewidział mechanizmy umożliwiające przywrócenie zakładanej równowagi świadczeń[1138]. Ochronie kupującego i przywracaniu równowagi naruszonej występującą wadą przedmiotu świadczenia mają służyć przepisy kodeksu cywilnego przewidujące odpowiedzialność sprzedawcy z tytułu rękojmi za wady rzeczy. W literaturze przyjmuje się, że jest to odpowiedzialność o charakterze absolutnym[1139], oparta na zasadzie ryzyka, zatem obciąża sprzedawcę niezależnie od winy sprzedawcy czy też winy osoby, którą sprzedawca się posłużył. Sprzedawca odpowiada na podstawie rękojmi niezależnie od tego, czy spowodował wadę i czy o niej wiedział oraz nie może się z odpowiedzialności zwolnić[1140].

[1135] H. Ciepła (w:), Kodeks…, s. 731.
[1136] R. Kowalkowski, H. Langa-Bieszki, Z. Szczurek, Egzekucja z nieruchomości, t. I, Sopot 1996, s. 86.
[1137] Zob. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie…, s. 37.
[1138] J. Skąpski (w:) System prawa cywilnego, t. III (część 2), Prawo zobowiązań – część szczegółowa, red. S. Grzybowski, Ossolineum 1976, s. 116.
[1139] A. Brzozowski (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, art. 556, Nt 4; Z. Gawlik (w:), Kodeks…, s. 102.
[1140] J. Jezioro (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, Warszawa 2008, s. 996; E. Habryn-Chojnacka (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, red. M. Gutowski, Warszawa 2022, art. 556, Nb 13.

Zasadnicze znaczenie odrywają w tym zakresie przepisy dotyczące rękojmi za wady rzeczy sprzedanej, której istota wyraża się tym, że sprzedawca jest odpowiedzialny względem kupującego, jeżeli rzecz sprzedana ma wadę (art. 556 k.c.). W ogólnym ujęciu termin „wada" można rozumieć jako każdą ujemną cechę przedmiotu. Ujemny charakter wyraża się w tym, że w każdym przypadku, zarówno w razie istnienia wady fizycznej, jak i prawnej, obniża ona wartość przedmiotu sprzedaży[1141]. Zgodnie z art. 556^1 § 1 k.c. wada jest definiowana jako niezgodność rzeczy z umową. W szczególności rzecz sprzedana jest niezgodna z umową, jeżeli: 1) nie ma właściwości, które rzecz tego rodzaju powinna mieć ze względu na cel w umowie oznaczony albo wynikający z okoliczności lub przeznaczenia; 2) nie ma właściwości, o których istnieniu sprzedawca zapewnił kupującego, w tym przedstawiając próbkę lub wzór; 3) nie nadaje się do celu, o którym kupujący poinformował sprzedawcę przy zawarciu umowy, a sprzedawca nie zgłosił zastrzeżenia co do takiego jej przeznaczenia; 4) została kupującemu wydana w stanie niezupełnym.

Poza wadami fizycznymi może wystąpić także wada prawna. W świetle art. 556^3 k.c. rzecz dotknięta jest wadą prawną, jeżeli stanowi własność osoby trzeciej, jest obciążona prawem osoby trzeciej albo ograniczenie w korzystaniu lub rozporządzaniu rzeczą wynika z decyzji lub orzeczenia właściwego organu. Wada prawna w przypadku sprzedaży prawa może również polegać na nieistnieniu prawa. Pozostałe wady stanowią wady fizyczne.

Ustawodawca wyraźnie przesądził o możliwości uczynienia z przedsiębiorstwa samodzielnego przedmiotu obrotu, przewidując dopuszczalność dokonania czynności prawnej mającej za przedmiot przedsiębiorstwo (art. 55^2 k.c.), w szczególności więc może ono stanowić przedmiot sprzedaży[1142]. Biorąc pod uwagę, że wśród zarządców mogących dokonać sprzedaży przedsiębiorstwa znajdzie się syndyk masy upadłości, zarządca sanacyjny podejmujący czynności w postępowaniu restrukturyzacyjnym oraz zarządca sukcesyjny, który może zbyć przedsiębiorstwo w spadku należy zwrócić uwagę na wady przedsiębiorstwa, które są pewną ujemną cechą odnoszącą się do zorganizowanego zespołu składników niematerialnych i materialnych przeznaczonych do wykonywania działalności gospodarczej jako pewnej gospodarczej całości. Konstruując termin „wada przedsiębiorstwa" należy odwołać się do regulacji prawnych kształtujących pojęcie „wada", jak również powinien być oceniany przy uwzględnieniu przede wszystkim cech decydujących o istocie przedsiębiorstwa

[1141] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Wady…, s. 325-346.

[1142] K. Kopaczyńska-Pieczniak (w:), System Prawa Prywatnego, tom 5B, Prawo umów handlowych, red. M. Stec, Warszawa 2020, s. 742.

jako specyficznego przedmiotu obrotu[1143]. W konsekwencji wada fizyczna lub prawna ogranicza bądź uniemożliwia prawidłowe korzystanie z przedsiębiorstwa do prowadzenia działalności gospodarczej. Do istoty wady przedsiębiorstwa należy to, że może ona istnieć, mimo że żaden ze składników przedsiębiorstwa nie jest dotknięty wadą[1144].

Przykładowo wadą fizyczną przedsiębiorstwa jako całości może stanowić:

1. brak właściwości, które przedsiębiorstwo powinno mieć ze względu na cel oznaczony w umowie lub wynikający z okoliczności lub jego przeznaczenia;
2. brak właściwości przedsiębiorstwa o których istnieniu zbywca zapewnił nabywcę;
3. sytuacja, gdy przedsiębiorstwo nie nadaje się do celu, o którym nabywca poinformował zbywcę przy zawarciu umowy, a zbywca nie zgłosił zastrzeżenia co do takiego przeznaczenia przedsiębiorstwa;
4. przedsiębiorstwo zostało wydane w stanie niezupełnym[1145].

Wada prawna w stosunku do przedsiębiorstwa jako całości może wyrażać się w tym, że podmiotem praw wchodzących w jego skład jest osoba trzecia, a zbywca nie jest uprawniony do rozporządzania przedsiębiorstwem. Innym przejawem wady prawnej jest jego obciążenie prawem osoby trzeciej[1146].

Na tle konstrukcji wady przedsiębiorstwa istotnym zagadnieniem jest jej odróżnienie od wad poszczególnych jego składników. Stwierdzenie wad określonych składników przedsiębiorstwa nie stanowi bowiem wystarczającej podstawy do uznania, że wadą dotknięte jest przedsiębiorstwo jako całość. Zarówno w przypadku wad fizycznych, jak i wad prawnych powstaje zagadnienie zakwalifikowania wad odnoszących się do podstawowych składników przedsiębiorstwa, decydujących o jego tożsamości i funkcji (określanych jako składniki istotne)[1147]. Wydaje się bowiem, że niejednokrotnie zwłaszcza wada istotna, może zostać uznana za wadę przedsiębiorstwa jako przedmiotu umowy, gdyż zmniejsza jego wartość, użyteczność, powoduje, że nie może ono zostać wykorzystane zgodnie z przeznaczeniem. W szczególności taki charakter może mieć wada polegająca na nieprzydatności do zamierzonego celu linii produkcyjnej z powodu braku właściwości, jakie powinna posiadać ze względu na jej przeznaczenie, czy też wada w postaci obciążenia hipoteką

[1143] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Wady…, s. 325-346.
[1144] *Ibidem*.
[1145] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Wady…, s. 325-346.
[1146] *Ibidem.*
[1147] *Ibidem.*

nieruchomości stanowiącej podstawowy składnik przedsiębiorstwa[1148]. W tych przypadkach wprawdzie wada odnosi się do określonego składnika, jednak dla nabywcy przedsiębiorstwa może stanowić okoliczność uniemożliwiającą czy znacznie utrudniającą jego wykorzystanie, a tym samym realizowanie przez przedsiębiorstwo jego funkcji. Również w sytuacji, gdy wady dotyczą poszczególnych składników przedsiębiorstwa, przy czym dotknięte są nimi wszystkie lub większość takich elementów, co istotnie ogranicza możliwość wykorzystania przedsiębiorstwa zgodnie z jego przeznaczeniem, można uznać, że taka nieprawidłowość stanowi wadę przedsiębiorstwa jako całości[1149].

Jednocześnie istnienie wady przedsiębiorstwa nie zależy od istnienia wady jego składnika lub składników. Przedsiębiorstwo jako zorganizowany kompleks majątkowy może bowiem zostać dotknięty wadą wyrażającą się w niewłaściwej jego organizacji czy też nieprawidłowym zestawieniu jego elementów, które jako takie nie są dotknięte wadami. W konsekwencji z jednej strony istnienie wady składnika przedsiębiorstwa nie oznacza jeszcze istnienia wady przedsiębiorstwa jako całości, a z drugiej strony wśród wad przedsiębiorstwa można wyróżnić takie, które są pochodną istnienia wad jego składnika lub składników oraz takie, które istnieją niezależnie od tego, czy poszczególne jego elementy są wadliwe[1150].

2. Zagadnienie odpowiedzialności syndyka i zarządcy sanacyjnego z tytułu rękojmi za wady

2.1. Charakter sprzedaży przez syndyka i zarządcę sanacyjnego składników majątku w postępowaniu upadłościowym i w postępowaniu restrukturyzacyjnym

Z punktu widzenia celów postępowania upadłościowego uzasadnione jest, aby nabycie rzeczy, w związku z likwidacją masy upadłości w drodze sprzedaży, traktowane było podobnie jak nabycie rzeczy w postępowaniu egzekucyjnym[1151]. Potwierdza takie stanowisko art. 313 ust. 1 pr. up., zgodnie z którym sprzedaż dokonana w postępowaniu upadłościowym ma skutki sprzedaży egzekucyjnej. Oznacza to, że do skutków sprzedaży rzeczy w postępowaniu upadłościowym stosować należy przepisy kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu egzekucyjnym[1152]. Należy zwrócić uwagę na okoliczność, że reżim prawny skutków sprzedaży dokonanej w postępowaniu upadłościowym zależy od tego,

[1148] E. Norek, Przedsiębiorstwo jako przedmiot obrotu gospodarczego, Warszawa 1997, s. 194.
[1149] K. Kopaczyńska-Piecznіak, Wady…, s. 325-346.
[1150] K. Kopaczyńska-Piecznіak, Wady…, s. 325-346.
[1151] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 645.
[1152] *Ibidem*.

czy przedmiotem sprzedaży jest ruchomość, nieruchomość czy przedsiębiorstwo jako całość, ewentualnie jego zorganizowana część[1153]. Raczej nie budzi wątpliwości, że art. 313 ust. 1 pr. up. odnosi się do sprzedaży wszystkich składników majątkowych wchodzących w skład masy upadłości, przede wszystkim jednak do ruchomości, wierzytelności i praw majątkowych i w tym zakresie stanowi podstawę do stosowania – w pełni i wprost – przepisów kodeksu postępowania cywilnego o egzekucji, wyłączając jednocześnie zastosowanie przepisów o sprzedaży[1154].

W odniesieniu do ruchomości w prawie upadłościowym brak jest szczególnej regulacji dotyczącej skutków sprzedaży. W związku z tym należy w pełnym zakresie stosować przepisy kodeksu postępowania cywilnego o egzekucji z ruchomości[1155]. Zgodnie z art. 879 k.p.c., nabywca ruchomości staje się jej właścicielem bez żadnych obciążeń i powinien ją natychmiast odebrać. Co istotne, przepis ten wprost zakłada, że nabywcy nie przysługują roszczenia z tytułu rękojmi za wady fizyczne i prawne rzeczy. Przenosząc rozważania na postępowanie upadłościowe należy podkreślić, że na podstawie art. 313 ust. 1 pr. up. w zw. z art. 879 k.p.c. nabywcy ruchomości nie przysługują roszczenia z tytułu rękojmi w szczególności za wady fizyczne rzeczy. Warto również dodać, że na mocy art. 879 k.p.c. przeciwko nabywcy nie można podnosić zarzutów co do ważności nabycia, zarówno opartych na naruszeniu przepisów prawa procesowego, jak i prawa materialnego. Nabycie to ma charakter pierwotny, jest bowiem niezależne od istnienia prawa własności po stronie upadłego i powoduje wygaśnięcie wszelkich praw obciążających sprzedaną ruchomość, w tym zastawu przymusowego przysługującego Skarbowi Państwa z tytułu należności podatkowych, w myśl reguły interpretacyjnej *lege non distinguente*[1156]. W konsekwencji, również w postępowaniu upadłościowym sprzedaż ruchomości skutkuje wygaśnięciem zastawu przymusowego obciążającego ruchomości wchodzące w skład masy upadłości.

W postępowaniu upadłościowym sprzedaż nieruchomości, w ramach likwidacji masy upadłości, oparta jest na konstrukcji sprzedaży egzekucyjnej nieruchomości, z wyjątkami przewidzianymi w art. 313 ust. 2-4 i nast. pr. up.[1157]. Uregulowanie zawarte w tych przepisach wyłącza zastosowanie regulacji kodeksu postępowania cywilnego. W pozostałym zakresie należy jednak stosować regulacje kodeksu postępowania cywilnego o skutkach sprzedaży

[1153] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 645.

[1154] S. Gurgul, Przedsiębiorstwo i zorganizowana część przedsiębiorstwa w postępowaniu upadłościowym i restrukturyzacyjnym (prowadzenie, dzierżawa, sprzedaż) – cz. IV, MOP 2020, Nr 4, str. 200 i n.

[1155] Tak A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 645; S. Gurgul, Przedsiębiorstwo…, s. 200 i n.

[1156] S. Gurgul (w:), Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 683.

[1157] J. Strzępka, Sprzedaż przedsiębiorstwa w upadłości, Prawo Spółek 2004, nr 5, s. 27.

nieruchomości w egzekucji, w szczególności art. 971 k.p.c. Z tego przepisu wynika, że nabywca nieruchomości w postępowaniu egzekucyjnym nie może żądać unieważnienia nabycia ani zmniejszenia ceny z powodu wad nieruchomości lub przedmiotów razem z nią nabytych. Artykuł ten będzie miał odpowiednie zastosowanie do nabycia nieruchomości w postępowaniu upadłościowym, gdzie likwidacja masy upadłości następuje w drodze sprzedaży[1158]. Nabycie nieruchomości będzie więc przykładem nabycia pierwotnego na podstawie ustawy. W takim przypadku została wyłączona możliwość stosowania przepisów prawa cywilnego o rękojmi za wady rzeczy sprzedanej[1159]. Argumentem przemawiającym za wyłączeniem odpowiedzialności za wady fizyczne i prawne nieruchomości jest szeroki zakres informacji ujawnianych w licznych rejestrach publicznych prowadzonych dla nieruchomości, w szczególności w księgach wieczystych, ewidencji gruntów i budynków, ewidencji sieci uzbrojenia terenu i rejestrach zabytków. Obszerne informacje o nieruchomości podlegającej sprzedaży w toku upadłości znajdują się również w treści opisu i oszacowania, który pełni w pewnym stopniu czynności *due diligence,* a w konsekwencji stanowi przesłankę zwolnienia sprzedawcy od odpowiedzialności z tytułu rękojmi[1160].

W tym miejscu warto wskazać, że w postępowaniu sanacyjnym zbycie składników majątkowych należących do dłużnika i wchodzących w skład masy sanacyjnej będzie miała skutki sprzedaży dokonanej przez syndyka w postępowaniu upadłościowym, zgodnie z art. 323 ust. 3 pr. rest. Oznacza to, że w przypadku sprzedaży nieruchomości i ruchomości nabywcy nie przysługują roszczenia z tytułu rękojmi za wady rzeczy.

2.2. Charakter prawny nabycia przedsiębiorstwa w postępowaniu upadłościowym

W postępowaniu upadłościowym problematyka charakteru sprzedaży przedsiębiorstwa jako całości należy do spornych w doktrynie. W literaturze występuje pogląd, że w tym postępowaniu nabycie przedsiębiorstwa ma charakter pierwotny, podobnie jak nabycie ruchomości czy nieruchomości. Zwolennicy tego poglądu wskazują, że o pierwotnym charakterze nabycia przedsiębiorstwa świadczą skutki cywilnoprawne uregulowane w prawie upadłościowym, a konkretnie art. 317 ust. 2 pr. up., zgodnie z którym nabywca przedsiębiorstwa upadłego nabywa je w stanie wolnym od obciążeń i nie odpowiada

[1158] J. Strzępka, Sprzedaż przedsiębiorstwa w upadłości, Prawo Spółek 2004, nr 5, s. 27.
[1159] Tak. T. Ereciński, H. Pietrzykowski (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie egzekucyjne. Komentarz, t. V, red. T. Ereciński, H. Pietrzykowski, Warszawa 2025, s. 855.
[1160] S. Gurgul, Przedsiębiorstwo…, s. 200 i n.

za zobowiązania upadłego. Wszelkie obciążenia na składnikach przedsiębiorstwa wygasają, z wyjątkiem obciążeń wymienionych w art. 313 ust. 3 i 4 pr. up.[1161], takich jak służebność drogi koniecznej, służebność przesyłu oraz służebność ustanowiona w związku z przekroczeniem granicy przy wznoszeniu budowli lub innego urządzenia. Użytkowanie oraz prawa dożywotnika pozostają w mocy, jeżeli przysługuje im pierwszeństwo przed wszystkimi hipotekami lub jeżeli nieruchomość nie jest obciążona hipotekami albo jeżeli wartość użytkowania i praw dożywotnika znajduje pełne pokrycie w cenie nabycia. Na wniosek właściciela nieruchomości władnącej, zgłoszony najpóźniej w zarzutach do planu podziału sumy uzyskanej ze sprzedaży nieruchomości obciążonej, sędzia-komisarz może postanowić, że służebność gruntowa, która nie znajduje pełnego pokrycia w cenie nabycia, zostaje utrzymana w mocy, jeżeli jest dla nieruchomości władnącej konieczna, a nie obniża w sposób istotny wartości nieruchomości obciążonej.

Pomimo braku wyraźnego odesłania w art. 318 pr. up. analiza rozwiązań prawnych dotyczących sprzedaży przedsiębiorstwa jako całości odnosi się także do sprzedaży jego zorganizowanej części, począwszy od wyceny uwzględniającej udział przedmiotów obciążonych w pełnej wartości, przez fakultatywny przetarg, aż po sposób podziału sum uzyskanych ze sprzedaży (art. 316 ust. 2, art. 317, 319-320 oraz 336 i 340 pr. up.).[1162]. Nie można bowiem przyjąć, że w prawie upadłościowym dopuszcza się wyraźnie zbycie zorganizowanej części przedsiębiorstwa, a nie normuje się jego skutków[1163], dlatego też wszystkie poniższe uwagi *mutatis mutandis* odnoszą się także do przypadku zbycia zorganizowanej części przedsiębiorstwa.

P. Zimmerman uważa, że zasady pierwotnego charakteru nabycia przedsiębiorstwa nie przełamuje art. 317 ust. 1 pr. up., zgodnie z którym na nabywcę przedsiębiorstwa upadłego przechodzą wszelkie koncesje, zezwolenia, licencje i ulgi, które zostały udzielone upadłemu, chyba że odrębne ustawy stanowią inaczej. Norma ta ma charakter szczególny i odnosi się wyłącznie do skutków o charakterze administracyjnoprawnym, a nie do cywilistycznego aspektu nabycia przedsiębiorstwa[1164].

[1161] P. Zimmerman (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2016, s. 1066-1067.

[1162] P. Zimmerman, Prawo…, s. 556; S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 719; J. Strzępka, Sprzedaż zorganizowanej części przedsiębiorstwa w upadłości, Prawo Spółek 2004, nr 10, s. 31 i n.

[1163] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 667.

[1164] P. Zimmerman (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. J. Witosz, Warszawa 2016, s. 1066-1067.

W doktrynie występuje także pogląd odmienny. J. Strzępka poddaje w wątpliwość tezę, że w postępowaniu upadłościowym nabycie przedsiębiorstwa jako całości ma charakter nabycia pierwotnego. Autor zajął stanowisko, że w przypadku sprzedaży przedsiębiorstwa w postępowaniu upadłościowym mamy do czynienia z nabyciem translatywnym, przy czym art. 317 ust. 2 pr. up. zawiera szczególną regulację w stosunku do art. 55^4 k.c. W ocenie Autora za przyjęciem konstrukcji nabycia pochodnego przemawia również sukcesja administracyjnoprawna, o której mowa w art. 317 ust. 1 pr. up.[1165]. Za poglądem o nabyciu translatywnym przedsiębiorstwa przemawia również charakter prawny czynności syndyka, który w sprawach dotyczących masy upadłości działa jako zastępca pośredni. Konstrukcja zastępcy pośredniego, którego przykładem jest komisant, pozwalałaby na przyjęcie odpowiedzialności syndyka z tytułu rękojmi za wady przedsiębiorstwa[1166].

2.3. Zagadnienie odpowiedzialności z tytułu rękojmi za wady w postępowaniu upadłościowym

W przypadku zaaprobowania poglądu, że w przypadku sprzedaży przedsiębiorstwa w ramach likwidacji masy upadłości dochodzi do nabycia pochodnego, do odpowiedzialności zbywcy przedsiębiorstwa za wady przedmiotu umowy będą mieć zastosowanie przepisy dotyczące odpowiedzialności za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązań oraz odpowiednio przepisy art. 556 i nast. k.c. Wydaje się, że sprzedaż zasadniczych składników majątku upadłego takich jak nieruchomości, przedsiębiorstwa jako całości, jego zorganizowanej części ma w zasadzie charakter nabycia pierwotnego dla nabywcy (kupującego), jeżeli dokonana została w toku tzw. upadłości likwidacyjnej[1167].

W postępowaniu upadłościowym o pierwotnym charakterze nabycia przedsiębiorstwa albo jego zorganizowanej części świadczy unormowanie dotyczące skutków nabycia poszczególnych składników wchodzących w skład masy upadłości oraz ogólna konstatacja, iż postępowanie upadłościowe jest *sui generis* egzekucją uniwersalną[1168]. Ponadto, przyjmując, że nabycie przedsiębiorstwa jako całości albo jego zorganizowanej części nie ma charakteru pierwotnego prowadzi do występowania dwóch reżimów prawnych zbywania przedmiotów majątkowych. Nabycie ruchomości i nieruchomości stanowi nabycie pierwotne, natomiast nabycie przedsiębiorstwa jako całości albo jego zorganizowanej części, w którego w skład mogą wchodzić ruchomości i nieruchomości jest nabyciem pochodnym, co z kolei

[1165] J. Strzępka, Sprzedaż…, s. 27.
[1166] Tak J. Strzępka, Sprzedaż przedsiębiorstwa…, s. 27.
[1167] Tak postanowienie Sądu Najwyższego z 20.6.2013 r., IV CSK 681/12, Legalis.
[1168] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 667-668; S. Gurgul, Przedsiębiorstwo…, s. 200 i n.

umożliwiałoby stosowanie odpowiednio przepisów o sprzedaży, w tym rękojmi za wady. W obecnym stanie prawnym nie ma podstaw do różnicowania skutków zbycia w zależności od tego, czy obejmuje ono przedsiębiorstwo jako całość, czy poszczególne ruchomości lub nieruchomości wchodzące w skład masy upadłości. Takie różnicowanie mogłoby oznaczać niepożądaną niepewność prawną.

Przyjmując, że nabycie przedsiębiorstwa jako całości albo jego zorganizowanej części ma charakter pierwotny, wyłączona zostaje odpowiedzialność z tytułu rękojmi za wady fizyczne i prawne. Jej istnienie byłoby sprzeczne z naturą postępowania upadłościowego, nie wspominając już o komplikacjach, które mogłyby powstać w razie ujawnienia się roszczeń z tego tytułu po zakończeniu postępowania upadłościowego[1169]. Prawo upadłościowe bezpośrednio określa skutki prawne sprzedaży nieruchomości jako samoistnego dobra oraz sprzedaży przedsiębiorstwa obejmującego nieruchomości, dopuszczając dalsze istnienie nielicznych stosunkowo obciążeń, które można by uznać za wady prawne nieruchomości. Wyjątek taki w przypadku nabycia przedsiębiorstwa polega na utrzymaniu w mocy niektórych obciążeń określonych w art. 313 ust. 3 i 4 pr. up.[1170]. Wady fizyczne nieruchomości i przedsiębiorstwa jako całości pojęciowo nie wchodzą tu w grę[1171].

Dodatkową wskazówką przemawiającą za daleko posuniętą ostrożnością w stosowaniu przepisów dotyczących rękojmi może być art. 1056 k.c., który przyjmuje, że w razie zbycia spadku spadkobierca nie ponosi odpowiedzialności z tytułu rękojmi za wady fizyczne i prawne poszczególnych przedmiotów należących do spadku. Przyjmuje się jednak, że w razie zbycia spadku mają zastosowanie przepisy o rękojmi za wady prawne rzeczy sprzedanej (w tym wypadku wady prawne spadku), natomiast rękojmia za wady fizyczne jest wyłączona[1172], jako że spadek nie może być traktowany jako rzecz w rozumieniu przepisów o wadach fizycznych rzeczy, gdyż jest jedynie wyodrębnioną masą majątkową, składającą się z praw i obowiązków o różnorodnym charakterze[1173]. Szczególne zasady postępowania upadłościowego wymagają zajęcia nieco zmodyfikowanego stanowiska, zgodnie z którym odpowiedzialność z tytułu rękojmi zostanie wyłączona nie tylko za wady prawne, ale i fizyczne.

[1169] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 667-668.
[1170] Postanowienie Sądu Najwyższego z 16.02.2022 r., I NSNc 601/21, OSNKN 2022, nr 1, poz. 4.
[1171] S. Gurgul, Przedsiębiorstwo…, s. 200 i n.
[1172] M. Poźniak Niedzielska, Zbycie…, s. 43.
[1173] W. Borysiak (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. W. Borysiak, Warszawa 2024, art. 1056 k.c., Nt. 2.

Kolejnym argumentem przemawiającym za wyłączeniem odpowiedzialności za wady prawne i fizyczne przedsiębiorstwa jest szeroki zakres informacji zawierany w opisie przedsiębiorstwa. W świetle art. 319 ust. 2 pr. up. powinien on określać w szczególności przedmiot działalności przedsiębiorstwa, nieruchomości wchodzące w jego skład, ich obszar oraz oznaczenie księgi wieczystej lub zbioru dokumentów, inne środki trwałe, stwierdzone prawa, a także obciążenia. W opisie należy wskazać istniejące obciążenia na przedsiębiorstwie jako całości, jak też na jego zorganizowanych częściach oraz na poszczególnych składnikach przedsiębiorstwa. Jest to konieczne ze względu na fakt, że część z tych obciążeń wygasa wskutek sprzedaży przedsiębiorstwa (art. 317 pr. up.), a wartość składników obciążonych należy wymienić w umowie sprzedaży (art. 314 pr. up.)[1174].

Za wyłączeniem odpowiedzialności z tytułu rękojmi, w postępowaniu upadłościowym przemawia również problem w postaci podmiotu odpowiedzialnego z tego tytułu, w szczególności po zakończeniu postępowania upadłościowego. Nie będzie nim upadły, bowiem nie on dokonuje sprzedaży przedsiębiorstwa jako całości albo jego zorganizowanej części[1175] a także jego możliwość sprawowania zarządu w zakresie dokonywania czynności prawnych i faktycznych jest wyłączona (art. 75 ust. 1 pr. up.). Przyjęcie, iż syndyk miałby ponosić odpowiedzialność z tytułu rękojmi oznaczałoby wymóg wykonania tego zobowiązania przez syndyka w naturze. Usunięcie wady wymagałoby pewnego zaplecza technicznego, podczas gdy jego zapewnienie mija się z celem postępowania upadłościowego[1176]. Z tego też względu nie można przyjąć, że to syndyk będzie ponosić odpowiedzialność za wady.

Podkreślić należy, że powyższe zasady nie obowiązują, gdy następuje zbycie aktywów w innym celu niż likwidacja masy upadłości. W sytuacji, gdy syndyk prowadzi dalej przedsiębiorstwo upadłego i w ramach związanych z tym czynności zbywa na przykład wytwarzane towary handlowe, niemożliwe jest przyjęcie, że sprzedaż wywołuje skutki sprzedaży egzekucyjnej, a nabycie towarów przez kontrahenta ma charakter pierwotny[1177]. Podobne skutki wywołuje sprzedaż w postępowaniu sanacyjnym w trybie określonym w art. 323 ust. 5 pr. rest., który dopuszcza sprzedaż składników majątku w ramach prowadzonej działalności gospodarczej, w ramach zwykłego zarządu. Sprzedaż w tym trybie również nie jest sprzedażą egzekucyjną. W tym kontekście zarówno syndyk, jak i zarządca

[1174] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 671.
[1175] S. Gurgul, Przedsiębiorstwo…, s. 200 i n.
[1176] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2019 r., III CSK 42/17, Legalis nr 1878770.
[1177] Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2019 r., III CSK 259/17, Legalis.

sanacyjny ponosi odpowiedzialność kontraktową i może odpowiadać także z tytułu rękojmi za wady rzeczy sprzedanej.

2.4. Odpowiedzialność z tytułu rękojmi na podstawie umów zawartych przez upadłego

Warto również zasygnalizować, że poza zbyciem poszczególnych składników majątkowych wchodzących w skład masy upadłości w drodze likwidacji istotne znaczenie ma kwestia losu prawnego zobowiązań z tytułu rękojmi za wady z zawartych umów sprzedaży, zamiany, dostawy, o dzieło o roboty budowlane itd. Chodzi o zobowiązania z tytułu rękojmi wynikające z czynności prawnych dokonanych przez upadłego. Sąd Najwyższy w jednym z wyroków przyjął, że zobowiązanie wykonawcy (upadłego) do usunięcia wad jest zobowiązaniem majątkowym o charakterze niepieniężnym, w rozumieniu art. 91 ust. 2 pr. up. W związku z tym zobowiązanie gwarancyjne wykonawcy robót budowlanych (upadłego), obejmujące wady tych robót, może ulec przekształceniu w zobowiązanie pieniężne, jeżeli wady wykonanych robót powstały przed ogłoszeniem upadłości wykonawcy. Brak odpowiedniej indywidualizacji zobowiązania gwarancyjnego wykonawcy, tj. pojawienia się wady wykonanych robót instalacyjnych przed ogłoszenia jego upadłości, eliminuje możliwość powstania skutku transformacyjnego przewidzianego w art. 91 ust. 2 pr. up. Przepis ten odnosi się tylko do zobowiązań (długów) upadłego (niepieniężnych lub uzgodnionych), i to tylko takich, które w dodatku mogą być zgłoszone przez wierzyciela do masy upadłości[1178].

Podobnie w innym wyroku Sąd Najwyższy wyjaśnił, że uprawnienia z gwarancji, czy z rękojmi konkretyzują się w wierzytelności z dniem zajścia zdarzenia, od którego uzależniona jest realizacja uprawnienia, czyli z dniem ujawnienia się wady. Z tego względu zobowiązanie niepieniężne upadłego z tytułu rękojmi ulega przekształceniu zgodnie z unormowaniem zawartym w art. 91 ust. 2 pr. up. tylko wtedy, gdy zaszło zdarzenie konkretyzujące uprawnienia zamawiającego w wierzytelność i zobowiązanie upadłego w dług, a upadły nie wykonał zobowiązania przed ogłoszeniem upadłości[1179]. Określony w art. 91 ust. 2 pr. up. skutek w postaci przekształcenia zobowiązań niepieniężnych upadłego w zobowiązania pieniężne nie obejmuje zobowiązań z tytułu rękojmi lub gwarancji wykonawcy robót budowlanych w odniesieniu do tych wad wykonanych robót,

[1178] Wyrok Sądu Najwyższego z 8.07.2011 r., IV CSK 40/11, LEX nr 950439.
[1179] Wyrok Sądu Najwyższego z 11.3.2016 r., I CSK 137/15, Legalis.

które nie ujawniły się do dnia ogłoszenia upadłości. Jeżeli więc do chwili ogłoszenia upadłości wady się nie ujawniły, to nie nastąpiło zdarzenie, od którego uzależniona jest realizacja uprawnienia, a tym samym nie jest możliwe - na dzień ogłoszenia upadłości - ustalenie wartości zobowiązania niepieniężnego dla celów jego transformacji w zobowiązanie pieniężne, a odpowiedzialność upadłego wynikająca z rękojmi trwa nadal ze wszystkimi jej konsekwencjami. Inną kwestią jest bowiem wymagalność istniejącego, skonkretyzowanego długu, a inną prawna aktualizacja obowiązku wykonawcy wynikającego z rękojmi. Nie jest zatem możliwe przyjęcie, że istnieje możliwość zastosowania art. 91 ust. 2 pr. up. w sytuacji, gdy nie nastąpiło zdarzenie w postaci ujawnienia wady. Oznacza to, że modyfikacja sposobu spełnienia świadczenia przez upadłego na podstawie art. 91 ust. 2 pr. up. jest możliwa tylko wtedy, gdy świadczenie już istnieje w dacie ogłoszenia upadłości, a jedynie nie nastąpił jeszcze termin jego wykonania. W konsekwencji, skoro wobec nieujawnienia się wady nie istnieje z tytułu rękojmi ani wierzytelność, ani zobowiązanie upadłego skonkretyzowane w dług, nie może dojść do przekształcenia zobowiązania upadłego na podstawie art. 91 ust. 2 pr. up. Konsekwentnie zatem, dopóki syndyk nie odstąpi od umowy gwarancji, inwestor może realizować swoje uprawnienia wynikające z gwarancji w przypadku wystąpienia wady ujawnionej do dnia ogłoszenia upadłości[1180].

Nie oznacza to jednak, że po ujawnieniu się wady po ogłoszeniu upadłości wierzyciel pozostawałby bez ochrony. We wskazanej sytuacji, jak również, gdy syndyk odmawia usunięcia wad, co zwykle występuje, gdy nie prowadzi przedsiębiorstwa, nie ma odpowiedniego zaplecza technicznego albo też odmawia wykonania świadczenia w naturze stwierdzając, że wykonanie obowiązków z rękojmi nie przyniesie masie upadłości korzyści przyjąć należy, że jest to sytuacja analogiczna do wynikającej z art. 99 pr. up., gdy syndyk odstępuje od umowy, odmawia wykonania świadczeń z umowy wzajemnej. Wówczas wierzycielowi przysługuje wierzytelność odpowiadająca wysokości należności z tytułu wykonania zobowiązania i poniesionej straty (art. 99 pr. up.). Tak więc w sytuacji gdy na skutek ujawnienia się wady po ogłoszeniu upadłości powstanie obowiązek jej usunięcia (to jest wykonania przez syndyka przysługującego wierzycielowi roszczenia z rękojmi), a syndyk odmówi wykonania tego obowiązku, wówczas trzeba przyjąć, że wierzycielowi przysługuje roszczenie z tytułu poniesionej straty wynikłej z niemożności uzyskania do dłużnika świadczenia, co zwykle będzie odpowiadać kosztom zastępczego usunięcia wad. Taka wierzytelność podlega zgłoszeniu sędziemu komisarzowi. Przedstawione rozwiązanie

[1180] Wyrok Sądu Najwyższego z 12.4.2018 r., II CSK 366/17, Legalis.

uwzględnia interesy wierzycieli w równym stopniu, uniemożliwia uprzywilejowanie tego wierzyciela, który uzyskiwałby zaspokojenie w pierwszej kategorii, gdy wady rzeczy ujawniły się po ogłoszeniu upadłości, kosztem wierzyciela, który uzyskiwałby zaspokojenie w kategorii czwartej, ponieważ wady, z analogicznej umowy, ujawniły się przed ogłoszeniem upadłości. Zapobiega to również sytuacji, gdy dwie wierzytelności z tego samego stosunku prawnego polegałyby dwóm różnym trybom zaspokojenia, w zależności od tego, w jakich datach ujawniały się kolejne wady obiektu[1181].

3. Zagadnienie odpowiedzialności zarządcy przymusowego z tytułu rękojmi za wady

3.1. Charakter prawny nabycia rzeczy w postępowaniu egzekucyjnym

Kodeks postępowania cywilnego w przepisach dotyczących egzekucji przez zarząd przymusowy, co do zasady, nie precyzuje czynności, jakie może podejmować zarządca w toku egzekucji wobec przedsiębiorstwa dłużnika. Wyjątkowo, art. 1064^{11} § 1 k.p.c. określa szczególne uprawnienie zarządcy do sprzedaży substancji zarządzanego mienia, w postaci nieruchomości, ruchomości lub praw wchodzących w skład przedsiębiorstwa w części przekraczającej zakres zwykłego zarządu oraz prawo do oddania ich w najem lub dzierżawę. Wymienionych czynności zarządca przymusowy może dokonać wyłącznie za zgodą sądu, wyrażoną w postanowieniu zaskarżalnym zażaleniem[1182].

Należy zauważyć, że brak w przepisach kodeksu postępowania cywilnego o egzekucji przez zarząd przymusowy, regulacji praw i obowiązków zarządcy, właściwej jedynie dla tego typu zarządu, wywołuje szereg wątpliwości i komplikacji interpretacyjnych. W tym występuje pytanie, czy nabycie nieruchomości, ruchomości lub praw wchodzących w skład zarządzanego przedsiębiorstwa na podstawie art. 1064^{11} k.p.c. ma charakter pierwotny, czy pochodny, co z kolei wpływa na odpowiedzialność z tytułu rękojmi za wady rzeczy. Wydaje się, że biorąc pod uwagę cele postępowania egzekucyjnego uzasadnione jest, aby nabycie rzeczy w toku egzekucji miało charakter nabycia pierwotnego.

W odniesieniu do ruchomości należałoby stosować odpowiednio art. 879 k.p.c. W nauce uważa się, że przepis ten odnosi się do wszystkich przypadków nabywców rzeczy ruchomych w wyniku postępowania egzekucyjnego (z wyłączeniem nabycia w toku postępowania egzekucyjnego w oparciu o art. 848 k.p.c., który dotyczy rozporządzenia ruchomością po jej

[1181] Wyrok Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 22 lutego 2019 r. III CSK 42/17 Legalis nr 1878770.
[1182] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1485.

zajęciu przez komornika)[1183]. Nabycie prawa własności rzeczy w toku postępowania egzekucyjnego jest nabyciem pierwotnym. Wygasają więc prawa rzeczowe na rzeczy[1184]. Konsekwencją nabycia o charakterze pierwotnym w ramach postępowania egzekucyjnego jest również to, że nabywcy nie przysługują żadne roszczenia z tytułu rękojmi za wady rzeczy. Odnosi się to zarówno do wad prawnych, jak i wad fizycznych. Choć w tym wypadku w praktyce można mówić przede wszystkim o wadach fizycznych, zwłaszcza że pierwotny charakter nabycia, co do zasady, niweluje ewentualne wady prawne ruchomości[1185].

W przypadku nabycia nieruchomości odpowiednie zastosowanie znajdzie art. 971 k.p.c., w świetle którego nabywca nie może żądać unieważnienia nabycia ani zmniejszenia ceny z powodu wad nieruchomości lub przedmiotów razem z nią nabytych. Przyjęcie, że nabycie nieruchomości w trybie postępowania egzekucyjnego ma charakter pierwotny skutkuje wyłączeniem uprawnień nabywcy z tytułu rękojmi za wady fizyczne rzeczy. Nabywca nie może więc skorzystać z uprawnień kupującego wynikających z art. 556 i nast. k.c. Wyłączenie to nie jest zależne od przyczyny wad, ani od stanu wiedzy o nich. Nabywcy nie przysługują więc uprawnienia do żądania unieważnienia nabycia ani zmniejszenia ceny zarówno w sytuacji, gdy wady nieruchomości zostały ujęte w opisie i oszacowaniu jak i wtedy, gdy do ich ujęcia nie doszło[1186].

Należy podkreślić, że w postępowaniu zabezpieczającym problem zbycia składników ma charakter marginalny, bowiem w tym postępowaniu celem zarządu jest utrzymanie substancji przedsiębiorstwa a także zwiększenie jego efektywności gospodarczej[1187].

3.2. Problem odpowiedzialności z tytułu rękojmi za wady sprzedanych przedmiotów majątkowych

Przyjęcie odmiennego poglądu o nabyciu pochodnym, skutkowałoby powstaniem odpowiedzialności z tytułu rękojmi, co z kolei prowadziłoby do komplikacji w sytuacji ujawnienia roszczeń z tytułu rękojmi za wady po zakończeniu postępowania egzekucyjnego. W szczególności należałoby odpowiedzieć na pytanie do kogo nabywca rzeczy mógłby wystąpić z takim roszczeniem. Ze względu na fakt, że kodeks postępowania cywilnego

[1183] Tak E. Wengerek, Postępowanie…, s. 71.

[1184] Tak E. Wengerek, Postępowanie…, s. 71; J. Jankowski, Stanowisko procesowe nabywcy licytacyjnego w postępowaniu egzekucyjnym, NP 1989, nr 5–6, s. 90.

[1185] K. Flaga-Gieruszyńska (w:), Kodeks…, art. 879 k.p.c., Nt. 3.

[1186] Tak A. Szymańska-Grodzka (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. T. Szanciło, Warszawa 2023, s. 1470.

[1187] A. Banaszewska (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. nacz. Rylski, red. cz. III Olaś, Warszawa 2025, art. 752(4), Nb. 1.

zawiera przepisy o egzekucji z przedsiębiorstwa przez jego sprzedaż (art. 1064^{14}-1064^{23} k.p.c.), wyłania się obecnie pytanie, czy i w jakim zakresie przy ocenie skutków sprzedaży rzeczy w postępowaniu egzekucyjnym, o którym mowa w art. 1064^{11} k.p.c., mogą mieć zastosowanie także przepisy o egzekucji z przedsiębiorstwa przez jego sprzedaż.

Skutki sprzedaży przedsiębiorstwa w egzekucji regulują przepisy art. 1064^{21} k.p.c. i 1064^{22} k.p.c., z których wynika, że sprzedaż nie narusza zabezpieczeń wierzytelności i innych obciążeń ustanowionych na składnikach przedsiębiorstwa oraz że nabywca odpowiada solidarnie z egzekwowanym dłużnikiem za ujawnione w toku egzekucji zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa według zasad określonych w art. 55^4 k.c.[1188]. Wówczas nabywca przedsiębiorstwa wstępuje w sytuację prawną dotychczasowego właściciela, co oznacza nabycie pochodne[1189]. Należy jednak uznać, że wykluczone jest stosowanie przepisów o egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa (art. 1064^{13}–1064^{23} k.p.c.), bowiem art. 1064^{21} k.p.c. i 1064^{22} k.p.c. stanowią wyjątek od reguły, biorąc pod uwagę zarówno art. 1000 § 1 k.p.c. oraz 317 ust. 2 pr. up., zgodnie z którymi sprzedaż egzekucyjna, powoduje wygaśnięcie praw obciążających rzecz będącą przedmiotem sprzedaży. Wydaje się, że rozwiązanie przyjęte w toku egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa ma charakter szczególny i nie powinno być przenoszone na inne rodzaje egzekucji, w myśl zasady *exceptiones non sunt extendendae*.

4. Odpowiedzialność zarządcy sukcesyjnego z tytułu rękojmi

Do odpowiedzialności zarządcy sukcesyjnego za wady przedmiotu umowy będą mieć zastosowanie ogólne przepisy dotyczące odpowiedzialności za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania oraz przepisy art. 556 i nast. k.c. dotyczące rękojmi za wady. Stanowisko takie znajduje uzasadnienie, bowiem ustawa o zarządzie sukcesyjnym nie zawiera przepisów wyłączających możliwość stosowania przepisów o rękojmi za wady. Na podstawie art. 18 u.z.s. posiada ustawowe umocowanie do dokonywania czynności prawnych, w tym jest uprawniony do wykonywania umów, także tych zawartych przed śmiercią przedsiębiorcy, o ile nie wygasły[1190]. Wymaga podkreślenia, że w uzasadnieniu do projektu ustawy wyjaśniono, iż zarządca sukcesyjny będzie również wykonywał wszystkie obowiązki, które przepisy prawa nakładają na przedsiębiorców w relacjach z konsumentami. Obowiązki zarządcy obejmują zarówno realizację uprawnień konsumentów, które wynikają z umów

[1188] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 646.
[1189] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1537.
[1190] J. Bieluk, Ustawa…, s. 70.

zawartych przez zmarłego przedsiębiorcę na przykład uprawnienia z tytułu rękojmi czy gwarancji dotyczących sprzedanych przez przedsiębiorcę towarów, jak również wykonywania obowiązków wobec konsumentów w relacjach nawiązywanych przez zarządcę sukcesyjnego już po śmierci przedsiębiorcy, czyli w ramach prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku. Chodzi w szczególności o obowiązki wynikające z ustawy o prawach konsumenta, z przepisów kodeksu cywilnego o rękojmi i gwarancji oraz z przepisów ustawy o ochronie praw nabywcy lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego[1191]. Wydaje się, że w uzasadnieniu do projektu skoncentrowano uwagę przede wszystkim na stosunkach konsumenckich, bowiem możliwość swobodnego kształtowania przez strony zasad odpowiedzialności z tytułu rękojmi jest wyłączona przede wszystkim w przypadku umów, w których kupującym jest konsument[1192]. W tym zakresie ewentualne ograniczenie lub wyłączenie odpowiedzialności z tytułu rękojmi dopuszczalne jest tylko w przypadkach określonych w przepisach szczególnych.

Należy podkreślić, że modyfikacja zasad odpowiedzialności z tytułu rękojmi możliwa jest w stosunkach między przedsiębiorcami. Zgodnie z art. 558 § 1 zd. 1 k.c. strony umowy sprzedaży mogą ukształtować zakres odpowiedzialności sprzedawcy z tytułu rękojmi, a nawet ją zupełnie wyłączyć, w granicach wyznaczonych przez przepisy szczególne. Modyfikacja odpowiedzialności sprzedawcy z tytułu rękojmi może być dokonana jedynie w umowie. Oznacza to, że wykluczone jest domniemywanie zmian w tym zakresie. Osoba powołująca się na korzystne dla siebie skutki modyfikacji odpowiedzialności z tytułu rękojmi w stosunku do rozwiązań ustawowych powinna przedstawić dowód na okoliczność wspomnianej modyfikacji[1193].

Stosowanie przepisów o rękojmi za wady potwierdza również art. 30 ust. 3 u.z.s., zgodnie z którym bieg terminów spełnienia świadczenia oraz terminów do wykonania innych obowiązków lub uprawnień wynikających z umowy nie rozpoczyna się, a rozpoczęty ulega zawieszeniu w okresie od dnia śmierci przedsiębiorcy do dnia ustanowienia zarządu sukcesyjnego, a jeżeli zarząd sukcesyjny nie został ustanowiony – do dnia wygaśnięcia uprawnienia do powołania zarządcy sukcesyjnego. Do obowiązków i uprawnień będących częścią stosunku umownego, chociażby nie wspomniano o nich w samej treści umowy, można zaliczyć takie, które ustawa przyznaje danemu podmiotowi jako stronie istniejącego

[1191] Zob. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie…, s. 19-20.
[1192] A. Brzozowski (w:), Kodeks cywilny…, s. 356.
[1193] Z. Gawlik (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. III, red. A. Kidyba, Warszawa 2014, s. 125.

już stosunku zobowiązaniowego. Są to na przykład uprawnienia z tytułu rękojmi za wady (art. 560, 561 i 566 k.c.) lub gwarancji przy sprzedaży (art. 577 i nast. k.c.)[1194].

Odpowiedzialność zarządcy sukcesyjnego wobec kupującego z tytułu rękojmi za wady rzeczy nie stanowi jedynej prawnej płaszczyzny, na podstawie której kupujący może domagać się określonej rekompensaty w związku z wadą rzeczy. Oprócz rękojmi i gwarancji, w przypadku wad rzeczy sprzedanej, możliwe jest dochodzenie roszczeń na zasadach określonych w art. 471 i nast. k.c., przy opcji jednoczesnego korzystania z instytucji szczególnych (art. 566 § 1 k.c.). Różnice w regułach odpowiedzialności i trybie dochodzenia roszczeń na podstawie rękojmi i na zasadach ogólnych są istotne. Po stronie podmiotu uprawnionego jest rozważenie określonych zalet i wad każdego z reżimów odpowiedzialności. Korzystanie przez kupującego z wybranej podstawy odpowiedzialności sprzedającego wymaga spełnienia przesłanek przewidzianych tylko w ramach tej podstawy i nie obejmuje przesłanek przewidzianych w ramach innej podstawy[1195].

§4. Odpowiedzialność porządkowa syndyka, zarządcy sanacyjnego i zarządcy przymusowego ustanawianego w postępowaniu egzekucyjnym

Należy podkreślić, że w przypadku syndyka, zarządcy sanacyjnego i zarządcy przymusowego można wyróżnić nie tylko odpowiedzialność prywatnoprawną, która uwarunkowana jest faktem powstania szkody, ale również odpowiedzialność publicznoprawną. Stosowanie środków dyscyplinujących leży w gestii sądu w ramach sprawowania nadzoru nad zarządcą i jest niezależne od powstania szkody.

W postępowaniu upadłościowym naruszenie przez syndyka obowiązków określonych w art. 179 pr. up. stanowi podstawę do stosowania wobec niego środków dyscyplinujących. W pierwszej kolejności, zgodnie z art. 152 ust. 1 pr. up. sędzia-komisarz sprawuje nadzór nad czynnościami syndyka, oznacza czynności, których wykonywanie przez syndyka jest niedopuszczalne bez jego zezwolenia lub bez zezwolenia rady wierzycieli, jak również zwraca uwagę na popełnione przez syndyka uchybienia. Ponadto, na podstawie art. 169a pr. up. sędzia – komisarz upomina syndyka, który nie wykonuje albo nienależycie wykonuje swoje obowiązki. W przypadku istotnego uchybienia albo braku poprawy w wykonywaniu obowiązków mimo upomnienia, sędzia-komisarz nakłada na syndyka grzywnę w wysokości od 1000 zł do 30 000 zł, biorąc pod uwagę stopień oraz wagę uchybienia.

[1194] K. Górniak (w:), Prawo…, s. 540.

[1195] Wyrok SN z 25.8.2004 r., IV CK 601/03, MoP 2004, nr 18, s. 823; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 26.3.2014 r., I ACa 127/14, Legalis; Wyrok SN z 6.2.2018 r., IV CSK 83/17, Legalis.

Stosowanie środków dyscyplinujących nie jest uzależnione od zaistnienia szkody po stronie masy upadłości. Prawo upadłościowe nie reguluje szczególnej procedury w przedmiocie nakładania na syndyka środków dyscyplinujących, stąd też zastosowanie znajdują zasady ogólne: orzekanie na posiedzeniu niejawnym (art. 214 pr. up.), możliwość dopuszczenia wysłuchania syndyka (lub innych uczestników postępowania) na okoliczności związane z powodem zastosowania środka dyscyplinującego (art. 217 pr. up.), dopuszczalność złożenia wniosków dowodowych przez syndyka (art. 218 pr. up.) i orzekanie w formie postanowienia (art. 219 ust. 1 pr. up.)[1196].

Przepis art. 169a pr. up. nie precyzuje, czy środki dyscyplinujące określone tym przepisem można powtarzać. Możliwości więc takiej wykluczyć nie można. Należy jednak brać pod uwagę względy celowościowe. Postępowanie dotyczące stosowania środków dyscyplinujących wobec syndyka ma niewątpliwie charakter incydentalny. Nie jest to przecież zasadniczy cel postępowania upadłościowego. W razie powtarzających się zaniedbań, należałoby odwołać syndyka a nie powtarzać wobec niego środki dyscyplinujące. Tym bardziej że od syndyka wymaga się profesjonalnego działania[1197]. Niewykonywanie obowiązków syndyka to fakt obiektywny, oznaczający niewykonanie określonego obowiązku wyrażonego w ustawie. Możliwość ukarania pojawia się w momencie, gdy syndyk ma obiektywną możliwość podjęcia czynności w trakcie postępowania, a mimo to jej nie wykonuje, co w konsekwencji ma negatywny wpływ na jego przebieg. Wydaje się, że nie można ukarać syndyka za uchybienie, które nie ma negatywnego wpływu na przebieg postępowania[1198].

Wymaga podkreślenia, że prawo upadłościowe przewiduje możliwość odwołania syndyka z następujących przyczyn: 1) rażące uchybienie w wykonywaniu obowiązków; 2) brak poprawy w wykonywaniu obowiązków mimo nałożonej grzywny; 3) niewykonanie jednego z dwóch ustawowych obowiązków w postaci braku przedłożenia dowodu zawarcia umowy ubezpieczenia, o której mowa w art. 156 ust. 4 pr. up. albo niezłożenie oświadczenia o braku przeszkód do pełnienia funkcji syndyka z art. 157a ust. 4 pr. up., mimo wezwania do ich spełnienia (art. 170 pr. up.).

W postępowaniu restrukturyzacyjnym zarządca sanacyjny również ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną (porządkową). Zgodnie z art. 30 pr. rest. środki

[1196] W. Gewald (w:), Prawo…, s. 558.
[1197] F. Zedler (w:), Prawo…, s. 416.
[1198] P. Zimmerman, Prawo…, s. 336.

odpowiedzialności dyscyplinarnej są stopniowalne, w zależności od wagi uchybienia możliwe jest upomnienie, nałożenie grzywny w wysokości od 1000 zł do 30 000 zł oraz odwołanie z pełnionej funkcji. Przez stopień uchybienia rozumie się intensywność zawinienia, niezależnie od rangi naruszanego obowiązku i jego wpływu na sprawę. Przez wagę uchybienia rozumie się rangę naruszanego obowiązku i jego wpływ na sprawę, niezależnie od stopnia zawinienia na przykład zarządca przy nieznacznym niedbalstwie nie dokonał płatności dużej kwoty podatku, co spowodowało naliczenie znacznych odsetek za opóźnienie[1199].

Zgodnie z art. 30 ust. 3 pr. rest. w przypadku rażącego uchybienia albo braku poprawy w wykonywaniu obowiązków mimo nałożonej grzywny lub w przypadku niezłożenia oświadczenia o braku przeszkód w pełnieniu funkcji zarządcy, o którym mowa w art. 24 ust. 5 pr. rest. lub niezłożenia do akt postępowania dokumentu potwierdzającego zawarcie umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone w związku z pełnieniem funkcji (art. 25 ust. 2 pr. rest.), mimo wezwania do ich spełnienia w terminie tygodnia, sąd odwołuje nadzorcę sądowego albo zarządcę. Odpis prawomocnego postanowienia doręcza się Ministrowi Sprawiedliwości.

Podobnie została uregulowana odpowiedzialność porządkowa (organizacyjna) zarządcy przymusowego w postępowaniu egzekucyjnym, która została określona w art. 1064^1 § 2 k.p.c. w zw. z art. 938 § 2 k.p.c. Zarządca, który bez usprawiedliwionej przyczyny nie złożył w oznaczonym terminie przepisanego sprawozdania lub nie wykonał innych przez sąd wydanych poleceń, może być skazany na grzywnę. Sankcja, w postaci grzywny, w myśl art. 163 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. nie może przekroczyć 3000 zł. Należy zauważyć, że nałożenie grzywny w trybie art. 938 § 2 k.p.c. jest niezależne od możliwości zastosowania przez sąd innego środka porządkowego, w postaci odjęcia zarządu i ustanowienia nowego zarządcy przymusowego (art. 1064^{10} § 3 k.p.c.).

§5. Sankcje administracyjnoprawne wobec syndyka, zarządcy sanacyjnego i zarządcy przymusowego jako doradcy restrukturyzacyjnego

Należy zwrócić uwagę, że syndyk, zarządca sanacyjny i zarządca przymusowy jest obowiązany posiadać licencję doradcy restrukturyzacyjnego. W ramach odpowiedzialności dyscyplinarnej każdy z nich jako doradca restrukturyzacyjny odpowiada za uchybienia etyce zawodu lub naruszenie godności zawodu podczas działalności zawodowej i publicznej.

[1199] P. Filipiak (w:), Prawo…, art. 30.

Zakres odpowiedzialności jest sformułowany bardzo szeroko i nieostro. Każdy z nich podlega odpowiedzialności nie tylko za postępowanie niezgodnie z przepisami, ale także za naruszenie norm moralnymi i zasad współżycia społecznego. Kodeks Etyki Doradcy Restrukturyzacyjnego zwraca szczególną uwagę, by zarządca przy wykonywaniu swoich obowiązków zachowywał zasady profesjonalizmu, niezależności, uczciwości i należytej staranności.

W świetle art. 20 ust. 1 u.l.d.r. Minister Sprawiedliwości zawiesza osobie posiadającej licencję doradcy restrukturyzacyjnego prawa wynikające z licencji, jeżeli:

1) wobec niej jest prowadzone postępowanie o częściowe lub całkowite ubezwłasnowolnienie, i ustanowiono dla niej doradcę tymczasowego;
2) przeciwko niej jest prowadzone postępowanie o umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego, z wyjątkiem spraw, w których oskarżycielem jest pokrzywdzony, zgodnie z art. 55 § 1 k.p.k. lub umyślne przestępstwo skarbowe.

Zgodnie z art. 20 ust. 2 u.l.d.r. Minister Sprawiedliwości może zawiesić osobie posiadającej licencję doradcy restrukturyzacyjnego prawa wynikające z licencji, jeżeli przeciwko tej osobie jest prowadzone postępowanie:

1) o nieumyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego, o nieumyślne przestępstwo skarbowe lub o umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego, w którym oskarżycielem jest pokrzywdzony, zgodnie z art. 55 § 1 k.p.k., mając na uwadze charakter i wagę zarzucanego jej czynu oraz to, czy ma on związek z wykonaniem uprawnień wynikających z licencji doradcy restrukturyzacyjnego i rzutuje na jakość i sposób wykonywania tych uprawnień;
2) w przedmiocie cofnięcia licencji doradcy restrukturyzacyjnego z przyczyn, o których mowa w art. 18 ust. 1 pkt 6 u.l.d.r. czyli dopuściła się uporczywego lub rażącego naruszenia przepisów prawa w związku z wykonywaniem czynności syndyka, stwierdzonego w ramach nadzoru sprawowanego przez Ministra Sprawiedliwości, mając na uwadze potrzebę ochrony słusznych interesów uczestników postępowań restrukturyzacyjnych lub upadłościowych lub interes publiczny.

Podkreślić należy, że zawieszenie uprawnień zarządcy stanowi środek zabezpieczający przed kolizją, polegającą na dopuszczeniu do wykonywania zadań i czynności przez osobę zaufania publicznego, której postawiono poważne zarzuty karne mogące podważać zaufanie uczestników postępowania, zwłaszcza w sytuacji, gdy zarzuty karne dotyczą przestępstw

pozostających w bliskim związku z wykonywaniem uprawnień doradcy restrukturyzacyjnego. W szczególności chodzi o przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu. Instytucja zawieszenia praw doradcy restrukturyzacyjnego nie narusza, a raczej urzeczywistnia zasadę zaufania obywateli do państwa. Chroni bowiem uczestników obrotu gospodarczego, w szczególności uczestników postępowań restrukturyzacyjnych i upadłościowych przed skutkami działalności zarządców, których kwalifikacje budzą wątpliwości wskutek postawienia im zarzutów popełnienia przestępstwa ściganego z oskarżenia publicznego, zwłaszcza przestępstwa pozostającego w związku z wykonywaniem uprawnień doradcy restrukturyzacyjnego [1200].

Na podstawie art. 18 ust. 1 u.l.d.r. Minister Sprawiedliwości cofa licencję doradcy restrukturyzacyjnego, w przypadku gdy osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego:

1) przestała spełniać którykolwiek z wymogów określonych w art. 3 ust. 1 pkt 1, 3, 9 u.l.d.r.;
2) dwukrotnie została odwołana prawomocnym postanowieniem z powodu nienależytego pełnienia obowiązków, a w przypadku odwołania z powodu rażącego uchybienia - jednokrotnie;
3) wystąpiła z takim wnioskiem;
4) została skazana prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe;
5) dopuściła się uporczywego lub rażącego naruszenia przepisów prawa w związku z wykonywaniem czynności syndyka stwierdzonego w ramach nadzoru sprawowanego przez Ministra Sprawiedliwości.

Warto zwrócić szczególną uwagę na art. art. 18 ust. 1 pkt 2 u.l.d.r., który przewiduje cofnięcie licencji w razie dwukrotnego odwołania zarządcy prawomocnym postanowieniem z powodu nienależytego pełnienia jego obowiązków. Należy podkreślić, że decyzja ta ma charakter związany, a więc organ jest obowiązany do cofnięcia decyzji, jeżeli zachodzi przesłanka określona w tym przepisie. W świetle art. 18 ust. 1 pkt 2 u.l.d.r. przesłanką cofnięcia licencji doradcy restrukturyzacyjnego są dwa postanowienia o odwołaniu z funkcji,

[1200] Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 13 lipca 2017 r., II GSK 2773/15, Legalis.

więc Minister Sprawiedliwości nie ma kompetencji do badania zasadności czy legalności tych postanowień o odwołaniu[1201].

§6. Wnioski

Analiza stanu prawnego dokonana w oparciu o dotychczasowe rozważania pozwala przyjąć, że za nienależyte sprawowanie zarządu zarówno art. 160 ust. 3 pr. up., 25 ust. 1 pr. rest., jak i przepis art. 938 § 1 k.p.c. stosowany odpowiednio do zarządu przymusowego w postępowaniu egzekucyjnym na podstawie art. 1064^1 § 2 k.p.c. i w postępowaniu zabezpieczającym na podstawie art. 752^4 § 1 k.p.c. nie stanowi samodzielnej podstawy odpowiedzialności odszkodowawczej. Do tej grupy zarządców znajdą odpowiednie zastosowanie ogólne zasady odpowiedzialności z tytułu czynu niedozwolonego – *ex delicto* (art. 415 i nast. k.c.), jak i odpowiedzialności za nienależyte wykonanie zobowiązania – *ex contractu* (art. 471 i nast. k.c.).

Przepisy art. 415 i nast. k.c. będą miały zastosowanie w sytuacji, gdy do wyrządzenia szkody dochodzi poza istniejącym pomiędzy zarządcą masy majątkowej a podmiotem prawa stosunkiem prawnym, a zdarzenie wywołujące szkodę jest jednocześnie źródłem powstania zobowiązania, którego treść *ab initio* sprowadza się do obowiązku naprawienia wyrządzonej tym zdarzeniem szkody. Biorąc pod uwagę zasady odpowiedzialności *ex delicto* każdy z nich odpowiada za każdą postać winy, w tym winę nieumyślną. Winę należy oceniać jako subiektywnie niewłaściwe zachowanie. Przy czym zachowanie to należy rozumieć zarówno jako działania niedozwolone lub zaniechanie działania stojące w sprzeczności z całym porządkiem prawnym: z konkretnym przepisem (naruszenie konkretnych nakazów lub zakazów), z zasadami współżycia społecznego lub innymi normami powszechnie stosowanymi i akceptowanymi w danym społeczeństwie, np. zasadami uczciwego obrotu czy dobrej wiary[1202]. Syndyk, zarządca sanacyjny i zarządca przymusowy ponoszą odpowiedzialność za normalne następstwa działania i zaniechania, z którego szkoda wynikła (art. 361 § 1 k.c.). Ponadto odpowiadają oni za oba postaci uszczerbku majątkowego: straty, którą poszkodowany poniósł w wyniku zdarzenia wywołującego szkodę (*damnum emergens*) oraz nieuzyskanych przez niego korzyści (*lucrum cessans)* (art. 361 § 2 k.c.).

Odpowiedzialność kontraktowa zarządcy masą majątkową powstanie, gdy pomiędzy nim a drugą stroną powstanie stosunek zobowiązaniowy. Wydaje się, że można wyrazić pogląd,

[1201] Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 20 lutego 2018 r., II GSK 3856/16, Legalis.
[1202] R. Adamus, Prawo upadłościowe..., s. 613.

zgodnie z którym syndyk i zarządca sanacyjny ponoszą odpowiedzialność na podstawie art. 471 i nast. k.c. w stosunku do upadłego (dłużnika). Taki wniosek można wyciągnąć z istoty sprawowanego przez każdego z nich zarządu, który opiera się na swoistej więzi prawnej pomiędzy syndykiem (zarządcą sanacyjnym) a upadłym (dłużnikiem), z której wynika szczególne zastępstwo prawne Jest to zastępstwo *sui generis*, bowiem czynności syndyka (zarządcy sanacyjnego) dokonane w imieniu własnym *ex lege* wywołują skutki w sferze prawnej upadłego (dłużnika). Odpowiedzialność kontraktową ponosi również zarządca przymusowy ustanowiony nad przedsiębiorstwem w postępowaniu egzekucyjnym lub zabezpieczającym wobec uczestników postępowania egzekucyjnego (zabezpieczającego)[1203]. Należy wskazać, że zarządca sukcesyjny będzie ponosił odpowiedzialność kontraktową przede wszystkim wobec właścicieli przedsiębiorstwa w spadku. Podstawą tej odpowiedzialności jest istniejący stosunek prawny pomiędzy nim a właścicielami przedsiębiorstwa w spadku, w ramach którego zarządca jest zobowiązany do prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku i jednocześnie uprawniony do dokonywania związanych z tym czynności, powstały wskutek ustanowienia zarządu sukcesyjnego[1204]. Do powołania zarządcy sukcesyjnego zarówno przez przedsiębiorcę, jak i po jego śmierci, przez podmioty uprawnione, niezbędna jest jego zgoda. Zgodę taką należy interpretować również jako przyjęcie na siebie odpowiedzialności *ex contracto*[1205].

Od odpowiedzialności z tytułu nienależytego wykonywanie zarządu należy odróżnić zagadnienie odpowiedzialności zarządcy za zobowiązania zaciągnięte wobec osób trzecich. Każdy z zarządców działa we własnym imieniu na rachunek zastępowanego, co skutkuje brakiem odpowiedzialności za zobowiązania zaciągnięte w sprawach dotyczących masy majątkowej (masy upadłości, masy sanacyjnej, przedsiębiorstwa, przedsiębiorstwa w spadku). Za te zobowiązania odpowiada zastępowany, jednak z ustawowymi wyjątkami. Syndyk ponosi osobistą odpowiedzialność za wydatek niezatwierdzony przez sędziego – komisarza. W sytuacji, gdy sędzia-komisarz odmówi zatwierdzenia określonych wydatków, to powinien jednocześnie orzec o obowiązku zwrotu do masy upadłości kwoty niezatwierdzonej (art. 168 ust. 5b pr. up). Prawomocne postanowienie zobowiązujące syndyka do zwrotu do masy upadłości kwoty poniesionej z tytułu wydatku, którego uznania odmówiono, stanowi tytuł

[1203] Zob. B. Dobrzański (w:), Kodeks…, s. 1242; G. Julke, Egzekucja…, s. 163; H. Pietrzykowski (w:), Kodeks…, s. 811. Tak również Wyrok Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 1 grudnia 2016 r., II Ca 1228/16, Legalis nr 2048969; Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 29 maja 2014 r., II C 1237/13, Legalis nr 2061758.

[1204] K. Kopaczyńska-Piecznіak, Status…, s. 4 – 11.

[1205] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 109.

egzekucyjny przeciwko syndykowi (art. 168 ust. 5d. pr. up.). Podobnie w postępowaniu restrukturyzacyjnym postanowienie zobowiązujące zarządcę do zwrotu do masy sanacyjnej kwoty niezatwierdzonej stanowi tytuł egzekucyjny przeciwko zarządcy (art. 32 ust. 5 pr. rest.). Postanowienie sędziego-komisarza realizuje zasadę odpowiedzialności materialnej zarządcy za szkodę wyrządzoną masie sanacyjnej, a w konsekwencji dłużnikowi[1206]. Warto również podkreślić, że zarządca przymusowy będzie ponosił odpowiedzialność za zaciągnięte zobowiązania, jeśli były one gospodarczo nieuzasadnione, zaciągnięte z naruszeniem granic zarządu, a ich zaspokojenie nie było możliwe z dochodów zarządzanego przedsiębiorstwa[1207]. W świetle art. 1064^1 § 2 k.p.c. w zw. z art. 935 § 2 k.p.c. zarządca może zaciągać tylko takie zobowiązania, które mogą być zaspokojone z dochodów z przedsiębiorstwa i są gospodarczo uzasadnione. Podobnie zarządca przymusowy w postępowaniu zabezpieczającym na podstawie art. 752^4 § 1 k.p.c. w zw. z art. 935 § 2 k.p.c. może zaciągać zobowiązania, które spełniają łącznie dwa warunki: 1) mogą być zaspokojone z dochodów osiąganych z przedsiębiorstwa; 2) są gospodarczo uzasadnione. Dotyczy to zarówno czynności zwykłego zarządu, jak i czynności przekraczających zwykły zarząd przedsiębiorstwem. Jeżeli zarządca zaciągnął zobowiązania, które nie mogą być zaspokojone z dochodów z przedsiębiorstwa i były gospodarczo nieuzasadnione, zwalnia to dłużnika z odpowiedzialności. Za powstałe roszczenia odpowiada zarządca swoim majątkiem[1208]. Zobowiązania zaciągane przez zarządcę ponad niezbędną miarę i gospodarczo nieuzasadnione nie wiążą dłużnika. Nie można przecież obciążać przedsiębiorstwa i dłużnika działaniami zarządcy, które nie mieszczą się w granicach określonych pojęciem należytego pełnienia obowiązków. Podobnie zobowiązania podjęte z przekroczeniem zwykłego zarządu i z przekroczeniem zakresu upoważnienia do czynności przekraczającej zwykły zarząd, są zobowiązaniami zarządcy i pokrywane są z osobistego majątku[1209]. Analogicznie zarządca sukcesyjny na podstawie art. 33 ust. 1 u.z.s. nie odpowiada majątkiem osobistym za zobowiązania zaciągnięte na rachunek właściciela przedsiębiorstwa w spadku. Jak wskazano w uzasadnieniu do projektu ustawy jest to konstrukcja podobna jak odpowiedzialność syndyka czy zarządcy nieruchomości[1210].

Analiza rozwiązań prawnych dotyczących sprzedaży dokonanej w toku tzw. sprzedaży likwidacyjnej w postępowaniu upadłościowym, jak i w postępowaniu sanacyjnym na

[1206] P. Zimmerman, Prawo…, s. 990.
[1207] J. Koźmiński, Sytuacja…, s. 70.
[1208] H. Ciepła (w:), Kodeks…, s. 731.
[1209] Tak R. Kowalkowski, H. Langa-Bieszki, Z. Szczurek, Egzekucja…, s. 86.
[1210] Zob. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie…, s. 37.

podstawie art. 323 ust. 1 pr. rest. prowadzi do wniosku, że w tych postępowaniach została wyłączona możliwość stosowania przepisów prawa cywilnego o rękojmi za wady rzeczy sprzedanej. W postępowaniu upadłościowym nabywcy ruchomości nie przysługują roszczenia z tytułu rękojmi w szczególności za wady fizyczne rzeczy na podstawie art. 313 ust. 1 pr. up. i art. 879 k.p.c. Nabycie nieruchomości również będzie przykładem nabycia pierwotnego na podstawie ustawy. W takim przypadku została wyłączona możliwość stosowania przepisów prawa cywilnego o rękojmi za wady rzeczy sprzedanej[1211]. W tym miejscu warto wskazać, że w postępowaniu sanacyjnym zbycie składników majątkowych należących do dłużnika i wchodzących w skład masy sanacyjnej będzie miała skutki sprzedaży dokonanej przez syndyka w postępowaniu upadłościowym, zgodnie z art. 323 ust. 3 pr. rest. Oznacza to, że w przypadku sprzedaży nieruchomości i ruchomości nabywcy nie przysługują roszczenia z tytułu rękojmi za wady rzeczy.

Można również stwierdzić, że sprzedaż przedsiębiorstwa, zorganizowanej części przedsiębiorstwa, jak i zasadniczych jego składników ma charakter nabycia pierwotnego dla nabywcy (kupującego), jeżeli dokonana została w toku tzw. upadłości likwidacyjnej a w postępowaniu sanacyjnym na podstawie 323 ust. 1 pr. rest.[1212]. W postępowaniu upadłościowym o pierwotnym charakterze nabycia przedsiębiorstwa albo jego zorganizowanej części świadczy unormowanie dotyczące skutków nabycia poszczególnych składników wchodzących w skład masy upadłości oraz ogólna konstatacja, iż postępowanie upadłościowe jest *sui generis* egzekucją uniwersalną[1213]. Ponadto, przyjmując, że nabycie przedsiębiorstwa jako całości albo jego zorganizowanej części nie ma charakteru pierwotnego prowadzi do występowania dwóch reżimów prawnych zbywania przedmiotów majątkowych. Nabycie ruchomości i nieruchomości stanowi nabycie pierwotne, natomiast nabycie przedsiębiorstwa jako całości albo jego zorganizowanej części, w którego w skład mogą wchodzić ruchomości i nieruchomości, nabyciem pochodnym, co z kolei umożliwiałoby stosowanie odpowiednio przepisów o sprzedaży, w tym rękojmi za wady. W obecnym stanie prawnym nie ma podstaw do różnicowania skutków zbycia w zależności od tego, czy obejmuje ono przedsiębiorstwo jako całość, czy poszczególne ruchomości lub nieruchomości wchodzące w skład masy upadłości. Takie różnicowanie mogłoby oznaczać niepożądaną niepewność prawną.

[1211] Tak. T. Ereciński, H. Pietrzykowski (w:), Kodeks…, s. 855.
[1212] Postanowienie Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 20 czerwca 2013 r., IV CSK 681/12, Legalis.
[1213] A. Jakubecki (w:), Prawo…, s. 667-668; S. Gurgul, Przedsiębiorstwo…, s. 200 i n.

Wymaga podkreślenia, że postępowaniu egzekucyjnym nabycie nieruchomości, ruchomości lub praw wchodzących w skład zarządzanego przedsiębiorstwa na podstawie art. 1064^{11} k.p.c. ma charakter pierwotny. W świetle celów postępowania egzekucyjnego uzasadnione jest, aby nabycie rzeczy w toku egzekucji miało charakter nabycia pierwotnego. Wydaje się, że w tym wypadku w odniesieniu do ruchomości należy stosować odpowiednio art. 879 k.p.c, zaś w przypadku nabycia nieruchomości odpowiednie zastosowanie znajdzie art. 971 k.p.c., w świetle którego nabywca nie może żądać unieważnienia nabycia ani zmniejszenia ceny z powodu wad nieruchomości lub przedmiotów razem z nią nabytych. Przyjęcie, że nabycie rzeczy w trybie postępowania egzekucyjnego ma charakter pierwotny skutkuje wyłączeniem uprawnień nabywcy z tytułu rękojmi za wady fizyczne rzeczy. Nabywca nie może więc skorzystać z uprawnień kupującego wynikających z art. 556 i nast. k.c. Wyłączenie to nie jest zależne od przyczyny wad, ani od stanu wiedzy o nich. Nabywcy nie przysługują więc uprawnienia do żądania unieważnienia nabycia ani zmniejszenia ceny zarówno w sytuacji, gdy wady nieruchomości zostały ujęte w opisie i oszacowaniu jak i wtedy, gdy do ich ujęcia nie doszło[1214].

Odmiennie kształtuje się odpowiedzialność zarządcy sukcesyjnego za wady przedmiotu umowy, bowiem wobec niego będą mieć zastosowanie ogólne przepisy dotyczące odpowiedzialności za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania oraz odpowiednio przepisy art. 556 i nast. k.c. Ustawa o zarządzie sukcesyjnym nie zawiera bowiem przepisów wyłączających stosowanie przepisów odpowiednio o rękojmi za wady.

[1214] Tak A. Szymańska-Grodzka (w:), Kodeks…, s. 1470.

Rozdział VII. Ustanie zarządu wyodrębnioną masą majątkową

§1. Wygaśnięcie zarządu z mocy prawa

1. Wygaśnięcie zarządu sprawowanego przez syndyka

1.1. Postanowienie o zakończeniu postępowania upadłościowego

Zarząd majątkiem, ustanawiany w ramach konkretnego postępowania, ma charakter czasowy. W postępowaniu upadłościowym rola syndyka kończy się wraz z zakończeniem postępowania, które może nastąpić na skutek uprawomocnienia się postanowienia sądu upadłościowego o stwierdzeniu zakończenia postępowania upadłościowego.

Zgodnie z art. 368 ust. 1 i 2 pr. up. sąd wydaje postanowienie stwierdzające zakończenie postępowania, jeżeli nastąpiło wykonanie ostatecznego planu podziału albo w toku postępowania upadłościowego, obejmującego likwidację majątku upadłego, wszyscy wierzyciele zostali zaspokojeni. Wymienione przesłanki składają się na człony alternatywy rozłącznej, jako że wystarczy zaistnienie jednej z nich, aby zostało wydane orzeczenie finalizujące postępowanie[1215]. Sąd wydaje również postanowienie o zakończeniu postępowania po prawomocnym zatwierdzeniu układu, na podstawie art. 266d pr. up.

1.2. Postanowienie o umorzeniu postępowania upadłościowego

Kolejnym sposobem zakończenia postępowania upadłościowego jest jego umorzenie, które stwierdza niemożność dalszego prowadzenia i osiągnięcia celów postępowania. W świetle art. 361 ust. 1 pr. up. sąd umorzy postępowanie upadłościowe, jeżeli:

1. majątek pozostały po wyłączeniu z niego przedmiotów majątkowych dłużnika obciążonych hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym lub hipoteką morską nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania;
2. wierzyciele zobowiązani uchwałą zgromadzenia wierzycieli albo postanowieniem sędziego-komisarza nie złożyli w wyznaczonym terminie zaliczki na koszty postępowania, a brak jest płynnych funduszów na te koszty;
3. wszyscy wierzyciele, którzy zgłosili swoje wierzytelności, żądają umorzenia postępowania, a upadły wyraził na to zgodę.

[1215] A. Torbus (w:), Prawo upadłościowe. Komentarz, red. A. J. Witosz, Warszawa 2021, s. 954.

Do umorzenia postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości może dojść także na podstawie art. 54 ust. 4 pr. up., gdy po uchyleniu postanowienia o ogłoszeniu upadłości i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania zostanie wydane postanowienie o zatwierdzeniu układu albo postanowienie o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego. Do umorzenia postępowania może dojść także w przypadku, gdy po uchyleniu postanowienia o ogłoszeniu upadłości i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania wnioskodawca cofnie wniosek o ogłoszenie upadłości, a cofnięcie to będzie skuteczne[1216]. W kontekście umorzenia postępowania pojawił się w orzecznictwie Sądu Najwyższego pogląd o braku innych podstaw do umorzenia niż te z art. 361 pr. up. (dawniej art. 218 pr. up. z 1934 r.)[1217]. W doktrynie podobne stanowisko zajmuje F. Zedler wskazując, że nie można stosować w postępowaniu upadłościowym, przepisów kodeksu postępowania cywilnego o przyczynach umorzenia postępowania[1218]. Taki pogląd kwestionuje P. Zimmerman wyjaśniając, że w określonych okolicznościach może wystąpić zasadność umorzenia postępowania na podstawie art. 355 k.p.c. w zw. z art. 229 pr. up. Przykładowo taka sytuacja wystąpi, gdy w terminie wyznaczonym po ogłoszeniu upadłości nie zgłoszą się wierzyciele, a z akt dłużnika nie wynika istnienie żadnych wierzytelności umieszczanych na liście z urzędu. W takim wypadku postępowanie jest bezprzedmiotowe, a nie zachodzi żaden z przypadków, o których mowa w art. 361 pr. up. Podobnie byłoby w razie prawomocnej odmowy uznania na liście wierzytelności wszystkich zgłoszonych wierzytelności, przy braku wierzytelności podlegających uznaniu z urzędu. W takim wypadku cel określony w art. 2 pr. up. – z zastrzeżeniem przepisów o tzw. upadłości konsumenckiej – nie może zostać osiągnięty, więc prowadzenie dalszego postępowania byłoby zbędne i sprzeczne z art. 1 ust. 1 pkt 1 pr. up.[1219]. Do tego poglądu przychyla się również S. Gurgul trafnie uważając, że takie stanowisko jest zgodne z potrzebami społeczno-gospodarczymi[1220].

[1216] P. Zimmerman (w:), Prawo…, s. 662.
[1217] Postanowienie Sądu Najwyższego z 29.2.2000 r., III CKN 939/99, niepubl; Uchwała Sądu Najwyższego z 9.11.1994 r., III CZP 139/94, OSNC 1995, Nr 3, poz. 44.
[1218] F. Zedler (w:), Prawo…, s. 753.
[1219] P. Zimmerman (w:), Prawo…, s. 621.
[1220] S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 798.

1.3. Postanowienie o uchyleniu postępowania upadłościowego

Postępowanie upadłościowe może ulec również uchyleniu. W art. 371 pr. up. wskazane zostały dwie sytuacje, w których dochodzi do uchylenia postępowania upadłościowego, tj. prawomocne odrzucenie oraz prawomocne oddalenie wniosku o ogłoszenie upadłości. Taki sposób zredagowania przepisu uzasadnia stwierdzenie, że dotyczy on każdego przypadku, w którym dochodzi do odrzucenia lub oddalenia wniosku. Do uchylenia postępowania upadłościowego dochodzi więc - po pierwsze - w razie uchylenia postanowienia sądu pierwszej instancji i odrzucenia wniosku o ogłoszenie upadłości przez sąd drugiej instancji (art. 386 § 3 k.p.c. w związku z art. 229 pr. up.) albo w razie oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości przez sąd drugiej instancji w rezultacie wydania przez ten sąd orzeczenia reformatoryjnego (art. 386 § 1 k.p.c. w związku z art. 229 pr. up.), i - po drugie – w razie odrzucenia wniosku o ogłoszenie upadłości przez sąd pierwszej instancji w następstwie uprzedniego uchylenia postanowienia o ogłoszeniu upadłości i przekazania temu sądowi sprawy do ponownego rozpoznania przez sąd drugiej instancji, a ponadto w razie oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości przez sąd pierwszej instancji w rezultacie uprzedniego uchylenia postanowienia o ogłoszeniu upadłości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania[1221]. Regulacja art. 371 pr. up. dotyczy zatem tych sytuacji, gdy toczyło się postępowanie upadłościowe, jak potem się okazało, przy braku podstaw do ogłoszenia upadłości[1222].

1.4. Skutki prawne zakończenia, umorzenia i uchylenia postępowania upadłościowego

Należy podkreślić, że przyczyny prowadzące do każdego z tych sposobów ukończenia postępowania są odmienne, natomiast ich skutki w zasadzie identyczne, co wynika z posłużenia się przez ustawodawcę techniką odesłań. We wszystkich przypadkach dochodzi do obwieszczenia w rejestrze o ukończeniu postępowania upadłościowego (art. 362 pr. up.), wykreślenia wpisów w księgach wieczystych i w rejestrach dotyczących upadłości (art. 363 pr. up.), odzyskania prawa zarządzania majątkiem oraz rozporządzania jego składnikami przez upadłego. Syndyk, pomimo ukończenia postępowania, nadal jest obowiązany do wykonywania szeregu obowiązków[1223]. Jednym z nich jest obowiązek niezwłocznego wydania upadłemu majątku oraz ksiąg, korespondencji i dokumentów,

[1221] Uchwała Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 27 stycznia 2006 r., III CZP 126/05, Legalis nr 72326.
[1222] P. Zimmerman (w:), Prawo…, s. 661.
[1223] A. Hrycaj, Odpowiedzialność…, s. 44.

zgodnie z art. 364 ust. 2 pr. up. W razie odmowy wydania upadłemu majątku, ksiąg i korespondencji oraz dokumentów, upadły może odzyskać je przymusowo od syndyka. Ponadto, zgodnie z art. 367 ust. 1 pr. up. umarza się wszczęte przez syndyka procesy o uznanie czynności prawnej upadłego za bezskuteczną, dokonanej ze szkodą dla wierzycieli. Los innych postępowań prowadzonych przez syndyka zależy od tego, czy upadły zachowa swój byt, mimo zakończenia postępowania. Artykuł 367 ust. 2 pr. up. znajdzie zatem zastosowanie tylko po zakończeniu postępowania upadłościowego osoby fizycznej lub podmiotu, którego istnienie nie ustaje na skutek zakończenia postępowania. W pozostałych wypadkach postępowania zostaną umorzone przy zastosowaniu art. 182 § 1 k.p.c. (utrata zdolności sądowej i brak następców prawnych)[1224].

1.5. Pozostałe przyczyny wygaśnięcia sprawowania funkcji przez syndyka

Ostatnią kategorią prawną związaną z zakończeniem pełnienia funkcji syndyka jest stwierdzenie przez sąd wygaśnięcia funkcji syndyka – co następuje ze względu na śmierć syndyka albo utratę przez niego pełnej zdolności do czynności prawnych, albo jeżeli w składzie organów spółki będącej syndykiem zachodzą braki uniemożliwiające jej działanie (art. 170 ust. 4 pr. up). Wygaśnięcie funkcji następuje więc ze względu na brak możliwości wykonywania obowiązków[1225], co jednocześnie nie oznacza wygaśnięcia zarządu, bowiem sąd niezwłocznie wyznacza inną osobę do pełnienia funkcji.

2. Wygaśnięcie zarządu sanacyjnego

Ustanie funkcji zarządcy, w związku z prawomocnym ukończeniem postępowania wynika wprost z art. 27 ust. 1 pr. rest. Zasadniczo przesłanki zakończenia postępowania restrukturyzacyjnego zostały określone w art. 324 ust. 1 pr. rest. Zgodnie z tym przepisem postępowanie zostaje zakończone z dniem uprawomocnienia się postanowienia o zatwierdzeniu układu albo o odmowie zatwierdzenia układu. Z tym dniem dłużnik odzyskuje prawo zarządu majątkiem, jeżeli był go pozbawiony lub było ono ograniczone, chyba że układ stanowi inaczej. Układ może przewidywać ograniczenie lub wyłączenie praw dłużnika do zarządu majątkiem, wówczas zostaje ustanowiony zarząd przymusowy na podstawie art. 169 ust. 2 pr. rest.

[1224] P. Zimmerman (w:), Prawo…, s. 634.
[1225] W. Gewald (w:), Prawo…, s. 560.

Podobnie jak w postępowaniu upadłościowym, sposobem ukończenia postępowania jest jego umorzenie. W świetle art. 325 pr. rest. można podzielić przesłanki umorzenia postępowania na obligatoryjne i fakultatywne. Sąd jest zobowiązany umorzyć postępowanie restrukturyzacyjne, jeżeli:

1. prowadzenie postępowania zmierzałoby do pokrzywdzenia wierzycieli;
2. dłużnik wniósł o umorzenie postępowania i zezwoliła na to rada wierzycieli;
3. układ nie został przyjęty;
4. uprawomocniło się postanowienie o ogłoszeniu upadłości dłużnika.

Sąd może umorzyć postępowanie restrukturyzacyjne, jeżeli:

1. z okoliczności sprawy, w szczególności z zachowania dłużnika, wynika, że układ nie zostanie wykonany;
2. dłużnik nie wykonuje poleceń sędziego-komisarza i zezwoliła na to rada wierzycieli.

Jednocześnie ustawodawca przewidział szczególne przyczyny obligatoryjnego umorzenia postępowania w art. 326 pr. rest., jak również w art. 204 ust. 1 pr. rest. Cechą wspólną obu sposobów ukończenia postępowania restrukturyzacyjnego jest fakt, że postępowanie nie będzie kontynuowane, z uwagi na zawarcie układu, bądź wiadome jest, iż układ nie zostanie zawarty. Skutkiem zakończenia czy umorzenia postępowania jest zatem brak potrzeby kontynuowania postępowania restrukturyzacyjnego, skoro jego cel w postaci zawarcia układu został osiągnięty lub jego osiągnięcie jest niemożliwe w danych okolicznościach. Bez względu na sposób ukończenia postępowania brak jest dalszej potrzeby ograniczenia dłużnika w zarządzie jego majątkiem, albowiem pozbawienie go tego prawa podyktowane było koniecznością zapewnienia prawidłowego toku postępowania sanacyjnego oraz zabezpieczenia słusznych interesów wierzycieli[1226]. Na gruncie procesowym prawomocne zakończenie lub umorzenie postępowania restrukturyzacyjnego skutkuje utratą przez zarządcę zdolności sądowej w sprawach dotyczących masy sanacyjnej[1227].

[1226] Ł. Lipowicz (w:), Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, red. P. Filipiak, A. Hrycaj, LEX/el. 2023, art. 329.
[1227] Zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 23 marca 2005 r., I CK 674/04, OSNC 2006, nr 3, poz. 52; i z dnia 12 kwietnia 2012 r., II CSK 394/11, LEX nr 1214633.

3. Wygaśnięcie zarządu przymusowego

3.1. Zakończenie postępowania egzekucyjnego wskutek osiągniecia jego celu

Postępowanie egzekucyjne *sensu stricto* (właściwe postępowanie egzekucyjne) może zostać ukończone na różne sposoby. W modelowym przebiegu postępowanie egzekucyjne zostaje zakończone wskutek osiągnięcia jego celu, czyli wyegzekwowania świadczenia objętego tytułem wykonawczym. W przypadku zarządu przymusowego celem tego postępowania jest zaspokojenie roszczeń wierzyciela z dochodów uzyskanych z przedmiotu zarządu. Egzekucja przez zarząd przymusowy pozwala na zaspokojenie roszczeń wierzyciela w drodze planu podziału środków pochodzących z dochodów generowanych przez przedsiębiorstwo. Na zasadzie wyjątku wynikającego z art. 1064^{11} § 3 k.p.c., dla zaspokojenia wierzycieli mogą być przeznaczone również sumy uzyskane dzięki sprzedaży składników przedsiębiorstwa dłużnika oraz na skutek oddania składników mienia w najem lub dzierżawę. W obu wymienionych przypadkach, podziałem objęta jest nadwyżka pozostała po pokryciu wydatków wskazanych enumeratywnie w art. 940 k.p.c. Sporządzenie planu podziału nie kończy jednak postępowania egzekucyjnego. Dalszy przebieg zależy od jego zaskarżenia.

Istotną różnicę w stosunku do przepisów normujących plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji zawiera art. 1064^{13} § 2 k.p.c., który stanowi, że – zamiast zarzutów - na plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji przez zarząd przymusowy służy skarga, do której odpowiednio stosuje się przepisy o skardze na czynności komornika. Sąd rejonowy po rozpoznaniu skargi, mocą postanowienia zatwierdza, zmienia, uchyla plan podziału albo wydaje odpowiednie polecenia zarządcy, co do dalszego toku egzekucji, w tym w zakresie sporządzenia planu podziału[1228]. Zatwierdzenie planu podziału nastąpi w sytuacji bezzasadności skargi. Do zmiany planu dojdzie w przypadku stwierdzenia przez sąd uchybień, które można usunąć w toku postępowania ze skargi na plan podziału. Zmiana planu podziału może obejmować poszczególne jego rozstrzygnięcia[1229]. Dopuszczalne jest również uchylenie planu podziału ze względu na charakter uchybień[1230].

Postanowienie wydane po rozpoznaniu skargi na plan podziału jest zaskarżalne zażaleniem, zgodnie z art. 1028 § 3 k.p.c. w zw. z art. 1064^{13} § 3 k.p.c. W związku z powyższym, dalszy przebieg postępowania egzekucyjnego jest uzależniony od tego,

[1228] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1511.
[1229] *Ibidem*.
[1230] E. Wengerek, Postępowanie…, s. 603.

czy wniesiono skargę na plan podziału. Ostatecznie z chwilą wydania sum przypadających wierzycielom następuje ukończenie postępowania egzekucyjnego[1231]. Ukończenie właściwego postępowania egzekucyjnego na skutek całkowitego wyegzekwowania świadczenia wymienionego w tytule wykonawczym (zaspokojenie wierzyciela), nie wymaga wydania odrębnego orzeczenia. Organ egzekucyjny ogranicza się jedynie do zaznaczenia wyniku egzekucji na tytule wykonawczym i zatrzymania go w aktach, a w razie częściowego zaspokojenia świadczenia objętego tytułem, do zwrotu tytułu z odpowiednią wzmianką wierzycielowi[1232].

3.2. Umorzenie postępowania egzekucyjnego

Postępowanie egzekucyjne może również zostać ukończone poprzez jego umorzenie w całości lub w części. Przepisy regulujące postępowanie egzekucyjne przewidują dwa sposoby umorzenia postępowania egzekucyjnego – z urzędu bądź na wniosek. Artykuł 824 § 1 k.p.c. obejmuje sytuacje, w których organ egzekucyjny zobowiązany jest do wydania postanowienia o umorzeniu postępowania z urzędu. Ma on zastosowanie bez względu na rodzaj i sposób egzekucji. Postępowanie umarza się w całości lub części z urzędu:

1. jeżeli okaże się, że egzekucja nie należy do organów sądowych;
2. jeżeli wierzyciel lub dłużnik nie ma zdolności sądowej albo gdy egzekucja ze względu na jej przedmiot lub na osobę dłużnika jest niedopuszczalna;
3. jeżeli jest oczywiste, że z egzekucji nie uzyska się sumy wyższej od kosztów egzekucyjnych;
4. jeżeli wierzyciel w ciągu sześciu miesięcy nie dokonał czynności potrzebnej do dalszego prowadzenia postępowania lub nie zażądał podjęcia zawieszonego postępowania;
5. jeżeli prawomocnym orzeczeniem tytuł wykonawczy został pozbawiony wykonalności albo orzeczenie, na którym oparto klauzulę wykonalności, zostało uchylone lub utraciło moc;
6. jeżeli egzekucję skierowano przeciwko osobie, która według klauzuli wykonalności nie jest dłużnikiem, i która sprzeciwiła się prowadzeniu egzekucji, albo jeżeli prowadzenie egzekucji pozostaje z innych powodów w oczywistej sprzeczności z treścią tytułu wykonawczego.

[1231] M. Ged, Ukończenie sądowego postępowania egzekucyjnego, Warszawa 2023, s. 39.
[1232] S. Zientalewicz (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. J. Jankowski, S. Cieślak, Warszawa 2024, art. 816 k.p.c.

Przepis art. 824 k.p.c. nie wyczerpuje wszystkich wypadków umorzenia postępowania egzekucyjnego z urzędu, które zostały przewidziane w przepisach regulujących poszczególne sposoby egzekucji: art. 875 § 4 k.p.c., art. 877 k.p.c., 897 § 3 k.p.c., art. 979 § 2 k.p.c., art. 981 k.p.c., 985 § 1 k.p.c., 1008 k.p.c., 1064^{6} § 2 k.p.c., art. 1064^{12} § 4 k.p.c., art. 1070 k.p.c., a także na mocy art. 355 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

W świetle art. 825 k.p.c. organ egzekucyjny umorzy postępowanie w całości lub części na wniosek:

1) jeżeli tego zażąda wierzyciel; jednakże w sprawach, w których egzekucję wszczęto z urzędu lub na żądanie uprawnionego organu, wniosek wierzyciela o umorzenie postępowania wymaga zgody sądu lub uprawnionego organu, który zażądał wszczęcia egzekucji;
2) gdy zażąda tego dłużnik, jeżeli przed dniem złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji roszczenie objęte tytułem wykonawczym uległo przedawnieniu, a wierzyciel nie wykaże dokumentem urzędowym lub prywatnym, że przed tym dniem nastąpiło zdarzenie, wskutek którego bieg terminu przedawnienia został przerwany;
3) jeżeli wierzyciel jest w posiadaniu zastawu zabezpieczającego pełne zaspokojenie egzekwowanego roszczenia, chyba że egzekucja skierowana jest do przedmiotu zastawu.

Do sposobów ukończenia postępowania egzekucyjnego zalicza się także odmowę wszczęcia egzekucji. Przesłanki odmowy wszczęcia egzekucji zostały ujęte szeroko w art. 800^{1} k.p.c., poprzez określenie ich trzech kategorii: 1) wystąpienie okoliczności, o których mowa w art. 199 § 1 k.p.c.; 2) odmowa wszczęcia egzekucji została przewidziana w przepisach szczególnych; 3) zachodzą inne przyczyny, wobec których wniosek o wszczęcie egzekucji jest niedopuszczalny. W uzasadnieniu projektu ustawy wprowadzającej tę regulację ustawodawca wskazał, że artykuł 800^{1} k.p.c. ma na celu wyeliminowanie rozbieżnych praktyk w zakresie czynności podejmowanych w odniesieniu do wniosków niedopuszczalnych. W tym celu proponuje się przyjąć, że we wskazanych przypadkach komornik wydaje postanowienie o odmowie wszczęcia egzekucji[1233].

3.3. Ustanie zabezpieczenia

Zabezpieczenie ustaje wskutek: 1) osiągnięcia swego celu; 2) uchylenia; 3) upływu okresu, na który zabezpieczenie zostało udzielone; 4) upadku. Upadek oznacza ustanie

[1233] Uzasadnienie do projektu ustawy druk Nr 2650, Sejm IX kadencji, s. 54-55, pkt 96.

zabezpieczenia z mocy prawa w wypadkach wskazanych w ustawie. Ma on miejsce w następujących sytuacjach: 1) jeżeli nie nastąpi w terminie wszczęcie przez uprawnionego postępowania rozpoznawczego (art. 733 , 754 k.p.c.); 2) jeżeli obowiązany złoży na rachunek depozytowy MF sumę zabezpieczenia żądaną przez uprawnionego we wniosku o udzielenie zabezpieczenia (art. 742 § 1 k.p.c.); 3) jeżeli uprawniony nie uzyska w terminie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi obowiązanego (art. 743^1 § 4 k.p.c.); 4) w razie prawomocnego zwrotu albo odrzucenia pozwu lub wniosku, oddalenia powództwa lub wniosku albo umorzenia postępowania rozpoznawczego (art. 744 § 1); 5) gdy zabezpieczenie zostało udzielone przed wszczęciem postępowania, jeżeli uprawniony nie wystąpił we wszczętym postępowaniu w sprawie o całość roszczenia lub też wystąpił o roszczenia inne niż to, które zostało zabezpieczone (art. 744 § 2); 6) po upływie dwóch miesięcy liczonych od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie, które podlegało zabezpieczeniu albo od uprawomocnienia się postanowienia o odrzuceniu środka zaskarżenia wniesionego od tego orzeczenia przez obowiązanego (art. 754^1 § 1); 7) jeżeli uprawniony w terminie miesiąca liczonego od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie albo od uprawomocnienia się postanowienia o odrzuceniu środka zaskarżenia wniesionego od tego orzeczenia przez obowiązanego nie wniósł o dokonanie dalszych czynności egzekucyjnych, gdy zabezpieczenie nastąpiło poprzez zajęcie ruchomości, wynagrodzenia za pracę, wierzytelności z rachunku bankowego albo innej wierzytelności lub innego prawa majątkowego albo poprzez ustanowienie zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym obowiązanego (art. 754^1 § 2)[1234].

W świetle art. 752^1 Z chwilą prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy odpadają przyczyny, dla których dokonano zabezpieczenia. Ochronę prawną zapewnia uprawnionemu prawomocne orzeczenie sądu. Z tego względu po upływie dwóch miesięcy od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie zabezpieczenia upada. W przypadku, gdy od orzeczenia uwzględniającego roszczenie obowiązany wniósł apelację lub inny środek zaskarżenia, termin ten liczony jest od uprawomocnienia się postanowienia o odrzuceniu apelacji lub innego środka zaskarżenia[1235].

[1234]M. Muliński, P. Jadłowski (w:), Kodeks…, art. 752(1).
[1235] A. Jakubecki (w:), Kodeks postępowania cywilnego…, t. II, art. 754(1).

4. Wygaśnięcie zarządu sukcesyjnego

4.1. Zdarzenia powodujące wygaśnięcie zarządu sukcesyjnego z mocy prawa

Z założenia ustawodawcy zarząd sukcesyjny jest instytucją tymczasową, która umożliwia spadkobiercom uregulowanie spraw związanych ze spadkobraniem, zapewniając jednocześnie ciągłość funkcjonowania przedsiębiorstwa. W świetle art. 59 ust. 1 u.z.s. zarząd sukcesyjny wygasa z:

1. upływem dwóch miesięcy od dnia śmierci przedsiębiorcy, jeżeli w tym okresie żaden ze spadkobierców przedsiębiorcy nie przyjął spadku ani zapisobierca windykacyjny nie przyjął zapisu windykacyjnego, którego przedmiotem jest przedsiębiorstwo albo udział w przedsiębiorstwie, chyba że zarządca sukcesyjny działa na rzecz małżonka przedsiębiorcy, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku;
2. dniem uprawomocnienia się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowania aktu poświadczenia dziedziczenia albo wydania europejskiego poświadczenia spadkowego, jeżeli jeden spadkobierca albo zapisobierca windykacyjny nabył przedsiębiorstwo w spadku w całości;
3. dniem nabycia przedsiębiorstwa w spadku w całości przez jedną osobę, o której mowa w art. 3 pkt 3 u.z.s.;
4. upływem miesiąca od dnia wykreślenia zarządcy sukcesyjnego z CEIDG, chyba że w tym okresie powołano kolejnego zarządcę sukcesyjnego;
5. dniem ogłoszenia upadłości przedsiębiorcy;
6. dniem dokonania działu spadku obejmującego przedsiębiorstwo w spadku;
7. upływem dwóch lat od dnia śmierci przedsiębiorcy.

Wygaśnięcie zarządu sukcesyjnego z jakiejkolwiek przyczyny powoduje brak możliwości jego ponownego ustanowienia. Wygaśnięcie następuje z mocy prawa i jest niezależne od jakichkolwiek czynności prawnych spadkobierców, zapisobiercy windykacyjnego przedsiębiorcy albo właścicieli przedsiębiorstwa w spadku[1236]. Wskazać jednak należy, że ustawa przewiduje możliwość sądowego przedłużenia okresu zarządu sukcesyjnego. Z art. 60 ust. 1 u.z.s. wynika, że sąd z ważnych przyczyn może przed dniem wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego przedłużyć okres zarządu sukcesyjnego na czas nie dłuższy niż 5 lat

[1236] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 443.

od dnia śmierci przedsiębiorcy. W takim przypadku zarząd sukcesyjny wygasa z upływem okresu określonego przez sąd, z uwzględnieniem art. 59 ust. 1 pkt 1–6 ustawy.

4.2. Skutki wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego

Wygaśnięcie zarządu sukcesyjnego oznacza wygaśnięcie obowiązku spełnienia przez zarządcę sukcesyjnego swojego świadczenia, polegającego na prowadzeniu przedsiębiorstwa w spadku. Nie oznacza to natomiast, by między stronami wygasały wszystkie obowiązki. Zarządca sukcesyjny może być zobowiązany do zapłaty odszkodowania za wyrządzoną szkodę lub do zapłaty nierozliczonego zysku na podstawie art. 27 ust. 2 u.z.s.[1237]. Charakterystycznym z tego punktu widzenia obowiązkiem jest obowiązek zachowania przez zarządcę sukcesyjnego poufności, który nie gaśnie mimo wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego[1238].

Na podstawie art. 28 ust. 2 u.z.s., w związku z ustaniem uprawnień zarządcy sukcesyjnego jest on zobowiązany do wydania przedsiębiorstwa w spadku jego właścicielom, a jeżeli zarząd sukcesyjny wygasł przed uprawomocnieniem się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowaniem aktu poświadczenia dziedziczenia albo wydaniem europejskiego poświadczenia spadkowego – osobie, która przyjęła spadek. W przypadku braku takiej osoby zarządca sukcesyjny składa wniosek o zabezpieczenie spadku.

Wygaśnięcie zarządu powoduje konieczność przeprowadzenia inwentaryzacji. Zgodnie z art. 26 ust. 4a u.r. inwentaryzację przeprowadza się na dzień wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego. Przepis ten wprowadza ustawowy obowiązek sprawozdawczy, według stanu na dzień wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego, na potrzeby rachunkowości i stanowi istotny element systemu kontroli wewnętrznej jednostki. W tym ujęciu ma na celu ochronę posiadanego mienia i racjonalną politykę zarządzania aktywami. W trakcie czynności związanych z inwentaryzacją, w szczególności spisów z natury, przeprowadzana jest też ocena przydatności oraz stanu jakościowego składników majątkowych, materiałów, towarów czy wyrobów gotowych[1239]. Ustawodawca przewidział również możliwość uzyskania informacji o stanie przedsiębiorstwa.

W świetle art. 28 ust. 3 u.z.s. właściciel przedsiębiorstwa w spadku, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku w chwili wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego, w terminie

[1237] K. Górniak (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 59, Nb. 86.
[1238] *Ibidem*.
[1239] K. Trzpioła (w:), Ustawa o rachunkowości. Komentarz, red. E.W. Maruszewska, Warszawa 2023 art. 26.

miesiąca od dnia, w którym dowiedział się o wygaśnięciu zarządu sukcesyjnego, może zażądać od osoby, która pełniła funkcję zarządcy sukcesyjnego w chwili wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego pisemnego sprawozdania z prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku wraz ze wskazaniem stanu przedsiębiorstwa w spadku na chwilę wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego. W uzasadnieniu do projektu ustawy wyjaśniono, dlaczego nie obciążono zarządcy sukcesyjnego bezwzględnym obowiązkiem sprawozdawczym. Założono, że zasadniczo zarządca sukcesyjny będzie miał bieżący kontakt z osobami, na rzecz których działa, a relacja między tymi osobami będzie oparta na stosunku zaufania[1240]. Uwagę zwraca przyznanie tego uprawnienia jedynie osobom, którym przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku i które jednocześnie posiadają status właścicieli przedsiębiorstwa w spadku w myśl art. 3 ust. 3 u.z.s. W opinii R. Wrzecionka prawo żądania od zarządcy sukcesyjnego przedstawienia pisemnego sprawozdania z prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku wraz ze wskazaniem stanu przedsiębiorstwa w spadku powinno przysługiwać wszystkim osobom posiadającym udział w przedsiębiorstwie w spadku, a nie wyłącznie jego właścicielom[1241]. Autor w szczególności zwraca uwagę, że w gronie osób posiadających udział w przedsiębiorstwie w spadku, którym ustawa nie przyznaje statusu właścicieli przedsiębiorstwa w spadku, będzie choćby spadkobierca, który przyjął spadek w okresie przed dniem uprawomocnienia się postanowienia o nabyciu spadku (bądź sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia czy wydania europejskiego poświadczenia spadkowego). Z jednej strony takiej osobie przyznane zostało prawo do dokonywania w tym okresie czynności koniecznych do zachowania majątku lub możliwości prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku i podejmowania niektórych czynności zwykłego zarządu w zakresie przedmiotu działalności gospodarczej wykonywanej przez przedsiębiorcę przed jego śmiercią (art. 13 ust. 1–2 u.z.s.), jak również uczestnictwa w czynnościach związanych z powołaniem czy odwołaniem zarządcy sukcesyjnego (art. 12 ust. 1 pkt 2, art. 12 ust. 3 u.z.s.). Z drugiej strony zaś pomija się tę osobę w przyznaniu uprawnienia do uzyskania informacji dotyczącej części dziedziczonego majątku, jaką stanowi przedsiębiorstwo w spadku[1242].

Wydaje się, że problem ten rozwiązuje przyjęcie wykładni, zgodnie z którą status właściciela przedsiębiorstwa w spadku nabywa się niezależnie od wydania dokumentu poświadczającego dziedziczenie, a do tego czasu nie jest się jedynie w stanie wykazać tego faktu wobec osób trzecich. Aktualny pozostaje wtedy problem, że taki właściciel

[1240] Uzasadnienie do projektu ustawy, s. 47.
[1241] R. Wrzecionek, Zarządca…, s. 294-295.
[1242] *Ibidem*.

przedsiębiorstwa w spadku nie może skutecznie żądać od byłego zarządcy sukcesyjnego sprawozdania z prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku, do czasu wylegitymowania się przez niego niezbędnym dokumentem, ale wówczas, jak się wydaje, miesięczny termin na zgłoszenie żądania liczyć należy od chwili uzyskania dokumentu poświadczającego dziedziczenie[1243].

4.3. Utrata statusu zarządcy sukcesyjnego

Generalnie zarządca sukcesyjny przestaje pełnić swoją funkcję z dniem wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego. Ustawodawca dodatkowo określił katalog zdarzeń, których wystąpienie skutkuje utratą statusu zarządcy sukcesyjnego. Zgodnie z art. 53 u.z.s. przestaje on pełnić tę funkcję: 1) z dniem śmierci, 2) z dniem ograniczenia lub utraty zdolności do czynności prawnych, 3) z chwilą odwołania, 4) z upływem dwutygodniowego terminu od dnia złożenia rezygnacji, w którym zarządca sukcesyjny jest obowiązany jeszcze działać, chyba że wcześniej zostanie powołany jego następca, wówczas z chwilą powołania kolejnego zarządcy sukcesyjnego, 5) z dniem uprawomocnienia się orzeczenia o zakazie prowadzenia działalności gospodarczej lub uprawomocnienia się orzeczenia o środku karnym lub środku zabezpieczającym w postaci zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej, jednak nie później niż z dniem wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego. Warto podkreślić, że przepis ten odnosi się do zarządcy sukcesyjnego skutecznie ustanowionego, który rozpoczął pełnienie swoich funkcji[1244].

Wśród zdarzeń, które powodują *ex lege* utratą statusu zarządcy sukcesyjnego jest jego śmierć, upływ dwutygodniowego terminu od dnia złożenia rezygnacji, prawomocne orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, ograniczenie lub utrata zdolności do czynności prawnych. W tym ostatnim przypadku zaprzestanie pełnienia funkcji zarządcy następuje z dniem uprawomocnienia się postanowienia sądu o ubezwłasnowolnieniu całkowitym albo częściowym, które jest wydawane przez sąd okręgowy na podstawie art. 557 k.p.c. Z tego względu, że ubezwłasnowolnienie osoby pełnoletniej jest instytucją prawa osobowego, a nie prawa rodzinnego, znajduje tutaj zastosowanie przepis art. 521 § 1 k.p.c., który stanowi, że postanowienie orzekające co do istoty sprawy staje się skuteczne, a jeżeli wymaga wykonania – także wykonalne, po uprawomocnieniu się. Brak jest wobec tego podstaw do stosowania w takim przypadku regulacji z art. 578 § 1 k.p.c., odnoszącego się

[1243] K. Grzegorczyk (w:), Prawo…, s. 508 – 509.
[1244] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 423.

do postanowień sądu opiekuńczego, które są skuteczne i wykonalne z chwilą ich ogłoszenia albo wydania. Należy także przyjąć, że ewentualne uchylenie ubezwłasnowolnienia całkowitego lub częściowego przez sąd po ustaniu przyczyn, dla których je orzeczono, w trybie art. 559 § 1 k.p.c., nie powoduje automatycznego ponownego ustanowienia (czy przywrócenia) zarządcy sukcesyjnego w tej samej osobie[1245].

§2. Odwołanie zarządcy

1. Odwołanie syndyka

Zarówno w prawie upadłościowym, jak i restrukturyzacyjnym odróżniono instytucję odwołania zarządcy od jego zmiany. Odwołanie jest ostatecznym środkiem dyscyplinującym. W świetle art. 170 ust. 1 pr. up. sąd upadłościowy odwołuje syndyka, po jego obowiązkowym wysłuchaniu, w przypadku rażącego uchybienia obowiązkom lub w przypadku braku poprawy w wykonywaniu obowiązków mimo nałożonej grzywny. Odwołanie nastąpi ponadto, gdy syndyk nie zrealizuje obowiązku złożenia do akt postępowania dokumentu potwierdzającego zawarcie umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone w związku z pełnieniem funkcji - zgodnie z art. 156 ust. 4 pr. up. oraz w przypadku gdy nie zrealizuje obowiązku złożenia oświadczenia o braku przeszkód do pełnienia funkcji syndyka – zgodnie z art. 157a ust. 4 pr. up. Obie te sytuacje wymagają wezwania syndyka do wypełnienia obowiązku w terminie tygodnia[1246].

Właściwy sąd może odwołać syndyka, działając z urzędu lub na wniosek prokuratora, co oczywiście nie wyklucza przedstawienia przez samego upadłego, ewentualnie poszczególnych wierzycieli odpowiednich informacji wraz z „wnioskiem" o odwołanie syndyka i powołanie nowego, wskazanego w treści owego „wniosku"[1247]. Zarzuty względem konkretnego syndyka, będące podstawą jego odwołania z funkcji, mają najcięższy charakter, dlatego też wymagane jest jego wysłuchanie przez sąd przed odwołaniem, celem umożliwienia mu podjęcia pełnej obrony. Jednocześnie tytułem swoistego środka zabezpieczającego sąd uprawniony jest do zawieszenia zarządcy w wykonywaniu jego czynności. W świetle art. 170 ust. 2 pr. up. w przypadku uprawdopodobnienia podstaw do odwołania syndyka sąd może do czasu wydania postanowienia w przedmiocie odwołania zawiesić syndyka w wykonywaniu jego czynności, ustanawiając tymczasowego syndyka.

[1245] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 423 - 424.
[1246] W. Gewald (w:), Prawo…, s. 559.
[1247] S. Gurgul, Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne…, s. 472.

2. Odwołanie zarządcy sanacyjnego

W postępowaniu restrukturyzacyjnym sąd działając z urzędu albo na wniosek prokuratora jest zobowiązany odwołać zarządcę w przypadku spełnienia którejkolwiek z przesłanek określonych w art. 30 ust. 3 pr. rest., które są analogiczne do przesłanek odwołania syndyka. W toku postępowania sąd może powołać tymczasowego zarządcę z jednoczesnym zawieszeniem zarządcy w wykonywaniu czynności, zgodnie z art. 30 ust. 4 pr. rest. [1248]. Przepisy te stanowią rodzaj zabezpieczenia w postępowaniu o odwołanie zarządcy. Wydaje się, że sąd powinien powołać odpowiednio tymczasowego zarządcę do czasu wydania postanowienia w przedmiocie jego odwołania, w szczególności w przypadku**,** gdy dalsze wykonywanie czynności przez dotychczasowy podmiot groziłoby zwiększeniem wyrządzonej szkody lub uniemożliwiałoby prowadzenie postępowania[1249]. Skutki zastosowania wobec zarządcy środków dyscyplinujących nie ograniczają się do postępowania, w którym środki te zastosowano. Odpis prawomocnego postanowienia sądu w przedmiocie odwołania zarządcy doręcza się Ministrowi Sprawiedliwości. Zgodnie z art. 18 ust. 1 pkt 2 u.l.d.r. Minister Sprawiedliwości cofa licencję w przypadku, gdy osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego dwukrotnie została odwołana prawomocnym postanowieniem z powodu nienależytego pełnienia obowiązków, a w przypadku odwołania z powodu rażącego uchybienia – jednokrotnie, bez prawa ponownego ubiegania się o przyznanie licencji.

3. Odwołanie zarządcy przymusowego

Zgodnie z art. 931 § 2 k.p.c. sąd odejmie dłużnikowi zarząd i ustanowi innego zarządcę, jeżeli prawidłowe sprawowanie zarządu tego wymaga. To samo dotyczy ustanowionego zarządcy. Odpowiednie zastosowanie powyższego przepisu w egzekucji przez zarząd przymusowy odbywa się na podstawie art. 1064^1 § 2 k.p.c. a w postępowaniu zabezpieczającym na podstawie art. 752^4 § 1 k.p.c. i polega na tym, że sąd odwoła i ustanowi innego zarządcę z urzędu, w każdym przypadku, gdy stwierdzi, że prawidłowe sprawowanie zarządu tego wymaga. W tym miejscu należy ustalić, na czym polega ogólna przesłanka określona jako prawidłowe sprawowanie zarządu. B. Dobrzański wskazuje, iż sytuacja z art. 931 § 2 k.p.c. wystąpi wówczas, gdy zarządca nie daje gwarancji prawidłowego sprawowania zarządu z przyczyn subiektywnych, zawinionych na przykład w wyniku niedbalstwa, nieuczciwości, jak również z przyczyn obiektywnych, niezawinionych takich

[1248] W. Gewald (w:), Prawo…, s. 559.
[1249] P. Janda, Prawo…, s. 458.

jak powołanie do odbywania służby wojskowej, długotrwały wyjazd, choroba[1250]. Należy uznać, że wskazane przyczyny nieprawidłowego sprawowania zarządu nieruchomością znajdą zastosowanie także przy ocenie sposobu wykonywania zarządu nad przedsiębiorstwem w egzekucji przez zarządcę przymusowego, z uwagi na art. 1064^1 §2 k.p.c., który odsyła do odpowiedniego stosowania przepisów dotyczących zarządu w ramach egzekucji z nieruchomości. Znajdzie również zastosowanie do zarządcy przymusowego ustanowionego nad przedsiębiorstwem w postępowaniu zabezpieczającym na podstawie art. 752^4 § 1 k.p.c.

Biorąc pod uwagę szczególny przedmiot egzekucji (zabezpieczenia), jakim jest przedsiębiorstwo, istotne znaczenie dla odwołania konkretnego zarządcy będzie miała okoliczność zawinionego obniżenia dochodowości przedsiębiorstwa, niepokrywanie wydatków związanych z działalnością gospodarczą (art. 940 k.p.c. w zw. z art. 1064^1 § 2 k.p.c. i art. 940 k.p.c. w zw. z art. 752^4 § 1 k.p.c.), nieskładanie na rachunek depozytowy sądu nadwyżki dochodów (art. 941 k.p.c. w zw. z art. 1064^1 § 2 k.p.c. i art. 752^4 § 1 k.p.c. w zw. z art. 941 k.p.c.)[1251]. Ponadto nieprawidłowe sprawowanie zarządu przez zarządcę przymusowego może przejawiać się w nieskładaniu przez niego, bez usprawiedliwionej przyczyny sprawozdań oraz w niewykonywaniu poleceń sądu[1252].

Używając określenia „prawidłowe sprawowanie zarządu", ustawodawca pozostawił pole do interpretacji, którą stopniowo będzie wspomagać orzecznictwo sądów. Oczywiste jest, że każdy przypadek zarządu przedsiębiorstwem należy traktować indywidualnie i oceniać prawidłowość jego sprawowania według całokształtu okoliczności konkretnej sprawy. Należy jednak podkreślić, że taka ocena powinna uwzględniać przede wszystkim cel ustanowienia zarządu przymusowego, jakim jest wypracowanie i odpowiednie spożytkowanie dochodów pozwalających na zaspokojenie wierzycieli, w jak najwyższym stopniu[1253]. Nienależycie sprawowany zarząd przymusowy nad przedsiębiorstwem może powodować uzyskanie mniejszych dochodów, a zatem zaspokojeniem wierzyciela w mniejszym stopniu i w dłuższym czasie, a nawet może doprowadzić do bezskuteczności egzekucji prowadzonej omawianym sposobem[1254].

[1250] B. Dobrzański (w:), Kodeks…, s. 1238–1239.
[1251] M. Krakowiak, Egzekucja…, s. 222-223.
[1252] *Ibidem*, s. 223.
[1253] O. Marcewicz (w:), Kodeks…, art. 1064(10), Nt. 3.
[1254] M. Krakowiak, Egzekucja…, s. 224.

W postępowaniu egzekucyjnym zgodnie z art. 1064^{10} § 3 k.p.c., przepisy art. 1064^{10} § 1 i 2 k.p.c. stosuje się odpowiednio do odwołania zarządcy, a więc w pierwszej kolejności nowym zarządcą powinna zostać ustanowiona osoba wskazana przez strony, a dopiero w braku porozumienia - zarządcę powinien wybrać sąd. Odwołanie może nastąpić z urzędu lub na wniosek strony[1255]. Występuje również pogląd, że zgodny wniosek stron o odwołanie zarządcy wiąże sąd, nawet wówczas, gdy zarządca został powołany na zgodny wniosek stron[1256]. Wydaje się jednak, że dla jego odwołania istotne znaczenie odgrywa ocena podejmowanych przez niego czynności pod kątem prawidłowego sprawowania zarządu, a nie wola stron.

Do odwołania zarządcy przymusowego nie ma zastosowania art. 931 § 3 k.p.c. Ostatni z powołanych przepisów dotyczy sytuacji, gdy wniosek o ustanowienie innego zarządcy może być uwzględniony, jeśli bieżące dochody wystarczają na sprawowanie zarządu wymagającego kosztów albo gdy wnioskodawca złoży w terminie tygodniowym kwotę określoną przez sąd tytułem zaliczki na koszty zarządu. W egzekucji przez zarząd przymusowy, sąd rejonowy jako organ egzekucyjny, do którego należy prowadzenie omawianego sposobu egzekucji, sprawuje bezpośredni nadzór nad zarządcą przymusowym. Od prawidłowego i sprawnego wykonywania zarządu zależy stopień zaspokojenia wierzytelności poddanej egzekucji oraz czas tego zaspokojenia. Ustanowienie zarządcy w omawianym sposobie egzekucji jest obligatoryjne i w żadnym przypadku nie zależy od uiszczenia przez wierzyciela bądź inny podmiot zaliczki na koszty związane z zarządem. Należy podkreślić, że w przypadku, gdy sąd rejonowy rozpoznający wniosek o wszczęcie egzekucji przez zarząd przymusowy ustali, że z dochodów przedsiębiorstwa, nie będzie możliwe nawet pokrycie kosztów związanych z zarządem przymusowy, wyda postanowienie oddalające wniosek[1257].

Należy podnieść, że w przypadku odwołania dotychczasowy zarządca przymusowy powinien wydać swojemu następcy cały majątek wchodzący w skład przedsiębiorstwa oraz wszelką dokumentację związaną z prowadzoną działalnością gospodarczą. Jeżeli odwołany zarządca przymusowy odmawia albo utrudnia wydania powyższych przedmiotów, sąd rejonowy na podstawie art. 933 w zw. z art. 1064^{1} § 2 k.p.c. poleci komornikowi wprowadzić nowego zarządcę w zarząd nad danym przedsiębiorstwem[1258].

[1255] M. Łochowski (w:), Kodeks…, s. 1728.
[1256] Tak jednak J. Jagieła (w:), Kodeks…, s. 1408; M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1481.
[1257] M. Krakowiak, Egzekucja…, s. 225-226.
[1258] *Ibidem*, s. 227.

4. Odwołanie zarządcy sukcesyjnego

Odwołanie zarządcy sukcesyjnego jest możliwe w trzech trybach. Z uwagi na wysoki stopień zaufania, który powinien cechować relację pomiędzy przedsiębiorcą i przyszłym zarządcą sukcesyjnym, zagwarantowano możliwość jego odwołania w każdym czasie, za życia przedsiębiorcy. Czynność prawna powołania przez przedsiębiorcę zarządcy sukcesyjnego należy do kategorii czynności na wypadek śmierci. Ustawodawca uznał, podobnie jak w przypadku swobody testowania wynikającej z art. 943 k.c., że jego konsekwencją powinna być możliwość odwołania zarządcy sukcesyjnego w każdym czasie[1259]. W świetle art. 51 u.z.s. przedsiębiorca może odwołać zarządcę sukcesyjnego, składając mu oświadczenie w formie pisemnej pod rygorem nieważności. Regulacja ta zapewnia przedsiębiorcy swobodę decyzji co do osoby zarządcy przedsiębiorstwem w spadku. Chodzi tu zarówno o decyzję czy zarząd sukcesyjny w ogóle powinien zostać ustanowiony, jak i o rozstrzygnięcie, komu funkcję zarządcy sukcesyjnego powierzyć. Swoboda ta byłaby tylko częściowa, gdyby raz podjęta decyzja nie mogła ulec już zmianie mimo nierozpoczęcia pełnienia funkcji przez powołaną już osobę[1260].

Po śmierci przedsiębiorcy zarządcę sukcesyjnego mogą odwołać na podstawie oświadczenia woli złożonego przed notariuszem, osoby uprawnione do jego powołania na podstawie art. 55 w zw. z art. 12 u.z.s. Uprawnienie to przysługuje nie tylko właścicielom przedsiębiorstwa w spadku w rozumieniu art. 3 u.z.s., ale także małżonkowi przedsiębiorcy, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku, lub spadkobiercom ustawowym i testamentowym, którzy przyjęli spadek, albo zapisobiercy windykacyjnemu, który przyjął zapis windykacyjny, jeszcze przed formalnym potwierdzeniem praw do spadku po przedsiębiorcy[1261]. Zgodnie z art. 55 ust. 2 u.z.s. do odwołania zarządcy sukcesyjnego po śmierci przedsiębiorcy wymagana jest zgoda osób, którym łącznie przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku większy niż 1/2. Jest to mniejszy procent niż wymagany do jego powołania, do którego potrzebna jest zgoda osób, którym łącznie przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku większy niż 85/100 (art. 12 ust. 3 u.z.s.). Może zatem dojść do sytuacji, w której właściciele przedsiębiorstwa w spadku dysponujący udziałem w przedsiębiorstwie w spadku większym niż 1/2 odwołają zarządcę sukcesyjnego, ale już

[1259] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 421.
[1260] K. Grzegorczyk (w:), Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 51, Nb. 3.
[1261] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 430 – 431.

nie dojdą do porozumienia z pozostałymi uprawnionymi, tak aby spełnić wymóg większości 85/100, niezbędny do powołania nowego zarządcy sukcesyjnego[1262].

Inną opcją odwołania zarządcy sukcesyjnego po śmierci przedsiębiorcy jest jego odwołanie przez sąd w przypadku rażącego naruszenia obowiązków (art. 56 ust. 1 u.z.s.). Sformułowanie „rażące naruszenie obowiązków" stanowi zwrot niedookreślony, który odwołuje się do pozaprawnych norm o charakterze wartościującym. Każdorazowo zachowanie zarządcy będzie podlegało ocenie w postępowaniu zapoczątkowanym wnioskiem[1263]. W uzasadnieniu do projektu ustawy wyjaśniono, że chodzi o wyjątkowe przypadki, wynikające w szczególności z rażącego niedbalstwa, gdy zarządca sukcesyjny nie tylko narusza obowiązki lub nie dochowuje wymaganej staranności, ale czyni to przy niezachowaniu podstawowych zasad prawidłowego zachowania się w danej sytuacji lub naganny z innych powodów[1264]. Należy przy tym zwrócić uwagę, że ustawodawca w art. 56 ust. 1 u.z.s. wskazuje na naruszenie przez zarządcę obowiązków w stopniu rażącym. W ten sposób podkreślono wagę i rozmiar naruszanych obowiązków odnoszące się do ich skutków w postaci zaistnienia szkody[1265]. W każdym razie będzie to naganne zachowanie zarządcy sukcesyjnego, które odbiega w sposób oczywisty od obiektywnego wzorca zachowania osoby zarządzającej jakimkolwiek przedsiębiorstwem. Podstawą do formułowania takich ocen powinny być ogólne reguły dotyczące współżycia społecznego, dobrych praktyk i obyczajów kupieckich, biznesowych czy rzemieślniczych, którym powinien się podporządkować każdy profesjonalny menedżer. Dla oceny zachowania tego obiektywnego miernika staranności istotne znaczenie powinny mieć także racjonalne oczekiwania właścicieli przedsiębiorstwa w spadku co do prawidłowego prowadzenia spraw zarządzanego przedsiębiorstwa[1266].

Sądowe odwołanie zarządcy jest realizowane w trybie nieprocesowym. Zgodnie z art. 665^3 § 1 k.p.c. odwołanie zarządcy sukcesyjnego orzeczeniem właściwego sądu spadku może nastąpić na wniosek każdego, kto ma w tym interes prawny. Ustawodawca nie określa, na czym ma polegać interes prawny, który uprawniałby do wystąpienia z przedmiotowym wnioskiem. Przyjmuje się jednolicie, że interes prawny istnieje wówczas, gdy zachodzi

[1262] Tak J. Bieluk, Ustawa…, 153 – 154.
[1263] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 155.
[1264] Uzasadnienie do projektu ustawy, s. 61.
[1265] R. Wrzecionek, Zarządca…, s. 263.
[1266] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 435.

niepewność stanu prawnego lub prawa, powodująca potrzebę ochrony prawnej[1267]. Pojęcie interesu prawnego należy interpretować szeroko, przy czym nie musi być to interes majątkowy, może to też być interes niemajątkowy[1268]. Przykładem osób, którym przysługuje interes prawny w wystąpieniu z przedmiotowym wnioskiem, są właściciele przedsiębiorstwa w spadku, bowiem w myśl art. 32 u.z.s. ponoszą oni odpowiedzialność solidarną za zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa w spadku[1269].

Jak się wydaje, istnienia interesu prawnego w odwołaniu zarządcy sukcesyjnego przez sąd nie wyklucza okoliczność, że wnioskodawcy przysługuje wystarczający udział w przedsiębiorstwie w spadku, by odwołać zarządcę sukcesyjnego w drodze oświadczenia przed notariuszem w trybie art. 55 u.z.s. Sądowy tryb odwołania zarządcy sukcesyjnego został powiązany przez ustawodawcę z możliwością jednoczesnego powołania jego następcy, co zapewnia ciągłość zarządu sukcesyjnego. W takim przypadku nie znajduje zastosowania art. 12 u.z.s., w szczególności nie jest wymagana zgoda osób, którym przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku większy niż 85/100. Wniosek do sądu może złożyć każda z osób uprawnionych wymieniona w art. 12 ust. 1 lub 2 u.z.s., bez względu na wielkość przysługującego jej udziału w przedsiębiorstwie w spadku[1270].

§3. Zmiana zarządcy na jego wniosek (rezygnacja) lub z inicjatywy innych podmiotów

1. Zmiana syndyka

Zgodnie z art. 170 ust. 3 pr. up. sąd zmienia syndyka na jego wniosek albo na podstawie uchwały rady wierzycieli podjętej w trybie określonym w art. 207a. W doktrynie nie ma zgody co do tego, czy syndyk powinien uzasadniać swoją rezygnację. Należy przyjąć, że w przypadku rezygnacji samego syndyka, który z uzasadnionych przyczyn nie może dalej pełnić funkcji, sąd powinien uwzględnić jego wniosek[1271]. W starszej literaturze można spotkać się ze stanowiskiem, że wniosek syndyka o zmianę powinien zawierać uzasadnienie, w którym zostaną wymienione okoliczności, które uniemożliwiają albo przynajmniej istotnie

[1267] E. Wengerek, Powództwo o ustalenie, RPEiS 1959, z. 1, s. 14; T. Szanciło (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. I, red. T. Szanciło, Warszawa 2023, art. 189, Nb. 6; K. Flaga-Gieruszyńska (w:), Kodeks…, art. 189, Nb. 1.

[1268] K. Flaga-Gieruszyńska (w:), Kodeks…, art. 189, Nb. 26.

[1269] K. Flaga-Gieruszyńska (w:), Kodeks…, art. 189, Nb. 2.

[1270] K. Grzegorczyk (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 56, Nb. 12.

[1271] W. Gewald (w:), Prawo…, s. 560.

utrudniają dotychczasowemu syndykowi należyte pełnienie jego funkcji[1272]. Z drugiej strony wydaje się, że sam wniosek jest podstawą do jego zmiany i nie wymaga uzasadnienia. Wniosek taki jest w istocie oświadczeniem woli o rezygnacji z pełnionej funkcji dotychczasowego syndyka i jest dla sądu bezwzględnie wiążący[1273].

Drugą podstawą do zmiany syndyka jest wniosek rady wierzycieli na podstawie art. 207a pr. up., która jest uprawniona do podjęcia uchwały o zmianie syndyka i powołaniu do tej funkcji innej osoby spełniającej ustawowe wymogi. Artykuł 207a pr. up. określa szczególne wymagania formalne uchwały. Wymagane jest, by wszyscy członkowie rady oddali swój głos, przy czym w radzie trzyosobowej musi zostać osiągnięta jednomyślność, a w radzie pięcioosobowej większość czterech z pięciu członków. Wnioskować o zmianę może także upadły, a wówczas wystarczające jest podjęcie uchwały zwykłą większością głosów[1274]. Uchwała rady wierzycieli nie jest jednak dla sądu wiążąca, gdyż sąd może odmówić powołania osoby wskazanej przez radę wierzycieli w przypadku, gdyby było to niezgodne z prawem, rażąco naruszałoby interes wierzycieli lub zachodziłoby uzasadnione przypuszczenie, że wskazana osoba nie będzie należycie pełniła obowiązków. Na postanowienie sądu odmawiające powołania osoby wskazanej przez radę zażalenie przysługuje wyłącznie członkom rady wierzycieli oraz upadłemu.

Zmianę syndyka przewiduje także art. 170 ust. 5 pr. up., w przypadku cofnięcia albo zawieszenia syndykowi praw wynikających z licencji doradcy restrukturyzacyjnego, a jeżeli syndykiem jest spółka – w przypadku cofnięcia albo zawieszenia praw wynikających z licencji doradcy restrukturyzacyjnego wspólnikom ponoszącym za zobowiązania spółki odpowiedzialność bez ograniczenia całym swoim majątkiem albo członkom zarządu reprezentującym taką spółkę. Cofnięcie lub zawieszenie praw z licencji jest przesłanką do zmiany syndyka. Różni się od odwołania tym, że zmiana syndyka następuje w związku ze zdarzeniami pozostającymi poza postępowaniem, w którym syndyk pełni funkcję i nie wiąże się z jego negatywną oceną w konkretnym postępowaniu, natomiast odwołanie jest skutkiem negatywnej oceny pracy syndyka w konkretnym postępowaniu[1275]. Cofnięcie licencji zgodnie z art. 18 u.l.d. jest obligatoryjne w przypadku, gdy: syndyk przestał spełniać wymogi ustawowe do pełnienia funkcji, dwukrotnie został prawomocnie odwołany z powodu nienależytego pełnienia obowiązków, lub został odwołany z powodu rażącego uchybienia

[1272] J. Korzonek, Prawo upadłościowe…, t. II, s. 26.
[1273] F. Zedler (w:), Prawo…, s. 418.
[1274] A. J. Witosz (w:), Prawo upadłościowe. Komentarz, red. n. A. J. Witosz, Warszawa 2021, s. 605.
[1275] P. Zimmerman (w:), Prawo…, s. 340.

obowiązkom (jednokrotnie), został skazany prawomocnie za umyślne przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, zażądał cofnięcia licencji oraz w przypadku prawomocnego ustalenia przez sąd rażącego naruszenia obowiązków syndyka, nadzorcy lub zarządcy. Zawieszenie licencji, zgodnie z art. 20 u.l.d., jest obligatoryjne w przypadku, gdy: wobec osoby posiadającej licencję jest prowadzone postępowanie o częściowe lub całkowite ubezwłasnowolnienie i ustanowiono doradcę tymczasowego, jak też wtedy, gdy prowadzone jest przeciwko niej postępowanie o umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego, z wyjątkiem spraw, w których oskarżycielem jest podmiot, o którym mowa w art. 55 § 1 k.p.k., lub umyślne przestępstwo skarbowe (zawieszenie obligatoryjne). O toczeniu się postępowania karnego lub karnoskarbowego przeciwko danej osobie można mówić od chwili przedstawienia zarzutów.

2. Zmiana zarządcy sanacyjnego

W świetle art. 28 ust. 1 pkt 1 pr. rest. w postępowaniu sanacyjnym sąd restrukturyzacyjny jest obowiązany zmienić zarządcę na jego wniosek w wyniku złożenia rezygnacji. Wniosek o zmianę zarządca składa na piśmie do sądu restrukturyzacyjnego, w którym toczy się sprawa. Przyjmuje się, że wniosek nie musi być uzasadniony, a jego uwzględnienie nie jest objęte swobodnym uznaniem sądowym[1276]. Pełnienie funkcji jest całkowicie dobrowolne i nie może w żadnym stopniu opierać się na przymusie. Z tego względu sąd nie ma uprawnień do badania przyczyn ani zasadności takiej decyzji zarządcy[1277]. Wymaga podkreślenia, że rezygnacja zarządcy jest skuteczna dopiero z chwilą wydania postanowienia przez sąd, a więc zarządca nie może porzucić swoich obowiązków bez kontroli sądu[1278].

Analogicznie do postępowania upadłościowego, na podstawie art. 28 ust. 1 pkt 2 pr. rest. sąd zmienia zarządcę w przypadku cofnięcia albo zawieszenia praw wynikających z licencji doradcy restrukturyzacyjnego osobie fizycznej albo wspólnikom ponoszącym odpowiedzialność za zobowiązania spółki będącej zarządcą bez ograniczenia całym swoim majątkiem albo członkom zarządu reprezentującym taką spółkę.

Przesłanką zmiany zarządcy jest także uchwała rady wierzycieli podjęta w trybie określonym w art. 133 ust. 2 pr. rest., którą związany będzie sąd restrukturyzacyjny. Konieczne będzie głosowanie w pełnym składzie rady wierzycieli, gdzie za uchwałą opowie

[1276] P. Filipiak (w:), Prawo…, art. 28.
[1277] P. Zimmerman, Prawo upadłościowe…, s. 981.
[1278] R. Adamus (w:), Prawo restrukturyzacyjne…, s. 114.

się co najmniej czterech członków. W razie trzyosobowego składu rady wymagana będzie jednomyślność. Względnie rada wierzycieli może podjąć taką uchwałę zwykłą większością, jeśli jest ona podejmowana na wniosek dłużnika.

Sąd zmienia zarządcę i powołuje do pełnienia tej funkcji osobę spełniającą ustawowe wymogi wskazaną przez radę wierzycieli, chyba że byłoby to niezgodne z prawem, rażąco naruszałoby interes wierzycieli lub zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że wskazana osoba nie będzie należycie pełniła obowiązków. Na postanowienie sądu odmawiające powołania osoby wskazanej przez radę zażalenie przysługuje wyłącznie członkom rady wierzycieli oraz dłużnikowi.

Kolejną przesłanką jest zmiana zarządcy na podstawie art. 28 ust. 1 pkt 4 pr. rest. na wniosek dłużnika, do którego dołączono pisemną zgodę wierzyciela lub wierzycieli mających łącznie więcej niż 30% sumy wierzytelności, z wyłączeniem wierzycieli określonych w art. 80 ust. 3, art. 109 ust. 1 i art. 116 pr. rest.

Możliwość zmiany zarządcy na skutek uchwały rady wierzycieli oraz na wniosek dłużnika poparty przez odpowiednią większość wierzycieli zakłada przyznanie większych uprawnień wierzycielom, jako głównym zainteresowanym, oraz dłużnikowi jako gospodarzowi tego postępowania. Umiejętności, wiedza i kompetencje zarządcy mają zasadnicze znaczenie dla skuteczności postępowania restrukturyzacyjnego, nie sposób więc odmówić wierzycielom i dłużnikowi wpływu na wybór konkretnej osoby, która ma w postępowaniu pełnić funkcję zarządcy[1279].

Należy zauważyć, że użycie w art. 28 ust. 1 pkt 1-3 pr. rest. sformułowania „sąd zmienia" pozwala stwierdzić, że sąd zobowiązany jest dokonać z urzędu zmiany zarządcy w razie zajścia określonych okoliczności. Sąd natomiast nie zmieni zarządcy na wniosek dłużnika, jeżeli zajdą ku temu uzasadnione przyczyny. Przyczynami uzasadniającymi odmowę zmiany zarządcy mogą być przyczyny dotyczące postępowania. Może to być na przykład jego zaawansowany etap oraz bardzo skomplikowany charakter, czyli czynniki mogące doprowadzić do znacznego przedłużenia postępowania. Przyczyny mogą leżeć także po stronie kandydata na zarządcę. Ustawa precyzuje, że przyczyną braku zgody może być oczywiste uznanie, że wskazana osoba nie daje rękojmi należytego wykonywania obowiązków. Brak owej rękojmi może odnosić się do sfery organizacyjnej, zaplecza doradcy, braków merytorycznych, braku doświadczenia w prowadzeniu spraw o skali podobnej do

[1279] Uzasadnienie do projektu ustawy – Prawo restrukturyzacyjne, s. 21.

danej sprawy. Brak rękojmi może wynikać również z faktu uprzedniego odwołania z funkcji z przyczyn dyscyplinarnych[1280].

3. Zmiana zarządcy przymusowego

W przypadku zarządcy przymusowego przewidziane w art. 1064^{10} § 1–2 k.p.c. reguły dotyczące jego powołania znajdują zastosowanie także do jego odwołania lub zmiany, z tym zastrzeżeniem, że w procedurze odwołania lub zmiany zarządcy przymusowego, stosowane są one jedynie „odpowiednio", na mocy art. 1064^{10} § 3 k.p.c. W tym kontekście należy zauważyć, że odmiennie niż w postępowaniu upadłościowym i restrukturyzacyjnym, w przepisach dotyczących zarządu przymusowego nie odróżniono instytucji zmiany od odwołania zarządcy. Zarówno zmiana, jak i odwołanie odbywa się na podstawie tych samych reguł i może nastąpić także w sytuacjach wskazanych w odpowiednio stosowanych z mocy art. 1064^{1} § 2 k.p.c. przepisach o zarządzie w egzekucji z nieruchomości[1281].

Nie ulega wątpliwości, że sąd powinien zmienić osobę zarządcy przymusowego na jego wniosek w wyniku złożenia rezygnacji. Przepisy prawne nie wymagają, aby wniosek został przez niego uzasadniony. W postępowaniu egzekucyjnym poza zarządcą, z wnioskiem o zmianę może wystąpić indywidualnie każda ze stron postępowania, w tym wierzyciele, którzy wstąpili do egzekucji na podstawie art. 1064^{6} § 2 k.p.c. oraz wierzyciele, którzy przyłączyli się do egzekucji zgodnie z art. 1064^{12} § 1 k.p.c. Ponadto, strony postępowania mogą złożyć zgodny wniosek o zmianę zarządcy, który wydaje się, że powinien być dla sądu wiążący, tak jak w przypadku zgodnego wniosku stron o jego odwołanie[1282]. Pogląd ten jest w pełni uzasadniony treścią art. 1064^{10} § 1 k.p.c., z którego można wyprowadzić zasadę pierwszeństwa stron do zgodnego zgłoszenia kandydata na osobę zarządcy przymusowego. W przypadku bezskutecznego upływu terminu wyznaczonego przez sąd do zajęcia przez strony stanowiska co do osoby nowego zarządcy albo braku porozumienia, sąd na podstawie art. 1064^{10} § 2 k.p.c. wyznaczy zarządcę spośród osób posiadających licencję doradcy restrukturyzacyjnego[1283]. D*e lege ferenda* ustawodawca powinien dokonać zmiany przepisów w ten sposób, że wyraźnie zostanie odróżnione odwołanie zarządcy przymusowego, które będzie instytucją zarezerwowaną wyłącznie dla sytuacji, gdy zarząd przedsiębiorstwem dłużnika nie jest sprawowany prawidłowo, od zmiany zarządcy. Zmiana zaś powinna być

[1280] P. Filipiak (w:), Prawo…, art. 28.
[1281] Tak M. Łochowski (w:), Kodeks…, s. 1728; O. Marcewicz (w:) Kodeks…, art. 1064(10), Nt. 3.
[1282] Tak J. Jagieła (w:), Kodeks…, s. 1408.
[1283] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1477.

możliwa z przyczyn obiektywnych i niezawinionych, które nie będą w sobie zawierały elementu negatywnej oceny jego pracy.

Wymaga zaznaczenia, że dotychczasowy zarządca jest obowiązany wydać następcy cały majątek wchodzący w skład przedsiębiorstwa oraz wszelką dokumentację związaną z prowadzoną działalnością gospodarczą. W sytuacji, gdy zmieniony zarządca przymusowy odmawia wydania powyższych przedmiotów albo utrudnia ich wydanie, sąd rejonowy na podstawie art. 933 k.p.c. w zw. z art. 1064^{1} § 2 k.p.c. poleci komornikowi wprowadzić nowego zarządcę w zarząd nad danym przedsiębiorstwem[1284].

W odróżnieniu do postępowania upadłościowego, art. 1064^{10} k.p.c. nie daje podstawy do powołania zastępcy zarządcy przymusowego. Tak jak pod rządem kodeksu postępowania cywilnego z 1932 r., tak i obecnie przemawia za tym wykładnia językowa przepisów oraz istota i cel omawianego sposobu egzekucji. Artykuł 1064^{10} k.p.c. stanowi o zarządcy w liczbie pojedynczej i nie wprowadza możliwości ustanowienia kilku zarządców przymusowych, jak również powołania zastępcy zarządcy[1285]. Brak takiej regulacji w egzekucji przez zarząd przymusowy może stanowić problem, w sytuacji, gdy zarządca nie jest w stanie sprawować swojej funkcji, na przykład z powodu choroby. Wówczas, aż do chwili powołania kolejnej osoby do pełnienia funkcji zarządcy przymusowego, nadzór nad przedsiębiorstwem dłużnika powinien objąć sąd rejonowy jako organ egzekucyjny[1286].

4. Rezygnacja zarządcy sukcesyjnego

Zarządca sukcesyjny może zrezygnować z pełnienia funkcji zarówno za życia przedsiębiorcy, jak i po jego śmierci. Zgodnie z art. 52 u.z.s. zarządca sukcesyjny może zrezygnować z pełnienia funkcji, składając oświadczenie przedsiębiorcy w formie pisemnej pod rygorem nieważności. Za życia przedsiębiorcy oświadczenie o rezygnacji składane jest bezpośrednio przedsiębiorcy. W świetle art. 57 u.z.s. po śmierci przedsiębiorcy zarządca sukcesyjny może zrezygnować z pełnienia tej funkcji, składając oświadczenie przed notariuszem. Przepis art. 12 ust. 9 u.z.s. stosuje się odpowiednio, co oznacza, że na notariusza został nałożony obowiązek niezwłocznego zgłoszenia do CEIDG rezygnacji zarządcy sukcesyjnego, nie później niż w następnym dniu roboczym po dniu złożenia rezygnacji. Ustawodawca nie przewidział obowiązku obecności w składaniu rezygnacji przed

[1284] M. Krakowiak (w:), Kodeks…, s. 1482.
[1285] *Ibidem*, s. 1469.
[1286] *Ibidem*, s. 1482.

notariuszem osób uprawnionych do przedsiębiorstwa w spadku, jak również nie wymaga uprzedniego ich poinformowania o takim zamiarze[1287].

Odmienny pogląd przedstawia R. Wrzecionek, który uważa, że rezygnacja wywołuje skutek z chwilą dojścia oświadczenia o rezygnacji do osób, którym przysługuje udział w przedsiębiorstwie, bowiem aby złożone oświadczenie woli wywołało zamierzony skutek, musi zostać ujawnione jego adresatowi[1288]. Pogląd ten jest jednak dyskusyjny. Należy podkreślić, że dla złożenia przez zarządcę sukcesyjnego skutecznego oświadczenia o rezygnacji nie jest wymagane żadne współdziałanie ze strony osób uprawnionych do przedsiębiorstwa w spadku, ani nawet ich uprzednia wiedza o dokonywanej rezygnacji. Wyraźnie wynika to zarówno z art. 57 ust. 1 u.z.s., jak i art. 95zi § 1 pr.not., nadających rezygnacji zarządcy sukcesyjnego charakter jednostronnego oświadczenia składanego przed notariuszem do protokołu notarialnego[1289]. Ponadto Autor opiera się na art. 61 § 1 k.c., regulującym chwilę złożenia oświadczenia woli, jednak umyka jego uwadze, że przepis ten dotyczy oświadczenia, które ma być złożone innej osobie. Tymczasem regulacja dotycząca rezygnacji zarządcy po śmierci przedsiębiorcy w żadnym akcie prawnym nie kreuje podstaw, aby wymagać złożenia tego oświadczenia wobec osób, którym przysługuje udział w przedsiębiorstwie. Rezygnacja wywołuje więc skutki od momentu złożenia przez zarządcę sukcesyjnego oświadczenia przed notariuszem. Gdyby ustawodawca uzależniał skuteczność oświadczenia od jego doręczenia osobom uprawnionym do przedsiębiorstwa w spadku, zaznaczyłby ten fakt, tak jak ma to miejsce w przypadku art. 52 u.z.s.[1290]. Należy również wskazać, że przychylenie się do poglądu R. Wrzecionka wyłączałoby możliwość rezygnacji przez zarządcę w sytuacji, gdy nie dysponowałby on wiedzą co do kręgu osób uprawnionych do przedsiębiorstwa w spadku. Tymczasem zgodnie z art. 95zi § 2 pkt 4 pr. not. protokół rezygnacji zarządcy sukcesyjnego powinien zawierać oświadczenie o znanych mu osobach, którym przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku i adresach ich zamieszkania. Zarządca więc składa oświadczenia tylko w granicach swojej wiedzy, co oznacza, że ustawa nie wymaga od niego każdorazowej i pełnej wiedzy co do kręgu uprawnionych[1291]. Nie oznacza to jednak, że właścicielom przedsiębiorstwa w spadku czy innym osobom, którym przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku, fakt ten nie jest w ogóle

[1287] Tak, M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 437.
[1288] R. Wrzecionek, Zarządca…, s. 278–281.
[1289] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 438.
[1290] *Ibidem*.
[1291] P. Bender (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, t. IVC, red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 928.

notyfikowany. Z mocy art. 95zi § 3 pr. not. nałożono na notariusza obowiązek zawiadamiania tych osób o złożeniu oświadczenia o rezygnacji zarządcy sukcesyjnego z pełnienia tej funkcji. Zawiadomienie to następuje poprzez przesłanie im wypisu z protokołu rezygnacji zarządcy sukcesyjnego[1292].

Ustawodawca nie uzależnił skuteczności oświadczenia o rezygnacji od uzasadnienia decyzji, dlatego też może zostać podjęta z dowolnych przyczyn, które nie muszą zostać zakomunikowane osobom trzecim. Nie można natomiast wykluczyć, że zawarta umowa o pełnienie zarządu sukcesyjnego będzie określać warunki rezygnacji, w tym może zostać zastrzeżona odpowiedzialność odszkodowawcza w postaci kary umownej za naruszenie zobowiązania kontraktowego[1293].

Zgodnie z art. 57 ust. 2 u.z.s. pomimo złożenia rezygnacji zarządca sukcesyjny jest zobowiązany do wykonywania swoich obowiązków jeszcze przez 2 tygodnie, chyba że wcześniej został powołany kolejny zarządca sukcesyjny. Jeżeli nowy zarządca zostanie powołany w czasie biegu 2-tygodniowego terminu, poprzedni zarządca jest wcześniej zwolniony z pełnienia obowiązków. W uzasadnieniu do projektu ustawy wskazano, że taka regulacja ma na celu uniknięcie negatywnych skutków dla osób, na rzecz których działał zarządca sukcesyjny oraz osób trzecich[1294]. Termin dwutygodniowy należy liczyć od dnia złożenia oświadczenia przed notariuszem o rezygnacji z pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego. Biorąc pod uwagę konieczność niezwłocznego zgłoszenia przez notariusza rezygnacji zarządcy do CEIDG, może to w niektórych przypadkach powodować problemy związane z możliwością potwierdzenia istnienia nadal legitymacji czynnej po stronie rezygnującego zarządcy. Dowodem istnienia uprawnień po jego stronie w okresie dwutygodniowym może być brak wpisu nowego zarządcy do CEIDG oraz przedłożenie przez niego wypisu z oświadczenia o rezygnacji w formie aktu notarialnego w stosunkach z kontrahentami[1295].

Powstaje pytanie, czy istnieje możliwość pozbawienia rezygnującego zarządcy kompetencji do sprawowania tej funkcji w 2-tygodniowym okresie następującym po rezygnacji bez jednoczesnego powołania jego zastępcy. Występuje pogląd, w świetle którego, w pewnych sytuacjach, na przykład gdy uprawnieni do przedsiębiorstwa chcą zapobiec

[1292] Tak, M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 438.
[1293] P. Bender (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 57, Nb. 6.1.
[1294] Uzasadnienie do projektu ustawy, Sejm RP VIII kadencji, druk sejmowy Nr 2293, s. 62.
[1295] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 438.

działaniu zarządcy, który złożył rezygnację, ale nie są w stanie powołać nowego, może okazać się celowe, aby dopuścić możliwość jego odwołania w trybie przewidzianym w art. 55 u.z.s., czego konsekwencją będzie natychmiastowe pozbawienie rezygnującego zarządcy możliwości działania, mimo braku powołania nowego[1296]. Wydaje się jednak, że biorąc pod uwagę fakt, że rezygnacja jest skuteczna z chwilą złożenia oświadczenia przed notariuszem, nie będzie możliwe odwołanie zarządcy, który uprzednio zrezygnował. Ustawodawca nie przewidział możliwości zwolnienia zarządcy sukcesyjnego z tego jednego obowiązku przez osoby, na rzecz których on działa. Jest to zatem odmienne uregulowanie niż dotyczące możliwości zwolnienia z działania pełnomocników w przypadku wypowiedzenia przez nich pełnomocnictwa wynikające z przepisów proceduralnych, na przykład z art. 94 § 2 k.p.c.

Wymaga zaznaczenia, że jeśli został powołany przez przedsiębiorcę rezerwowy zarządca sukcesyjny w trybie art. 11 ust. 2 u.z.s., w razie rezygnacji pierwotnie ustanowionego zarządcy nie zaktualizuje się uprawnienie właścicieli przedsiębiorstwa w spadku do powołania kolejnej osoby na tę funkcję, lecz obejmie ją bezpośrednio po rezygnującym rezerwowy zarządca sukcesyjny. W takim przypadku nie dojdzie do powstania po stronie rezygnującego zarządcy obowiązku oraz kompetencji do dalszego, 2-tygodniowego działania przewidzianego art. 57 ust. 2 u.z.s. Należy przyjąć, że po śmierci przedsiębiorcy także przewidziany w art. 11 ust. 2 u.z.s. rezerwowy zarządca może zrezygnować z pełnienia tej funkcji w omawianym trybie, chociaż jeszcze nawet nie rozpoczął jej pełnić z uwagi na pełnienie funkcji przez zarządcę pierwotnie powołanego przez przedsiębiorcę. Również do tej rezygnacji należy stosować art. 57 ust. 1 u.z.s., z wyłączeniem jednak, obowiązku oraz kompetencji dalszego działania przez dwa tygodnie, skoro w odniesieniu do rezerwowego zarządcy w ogóle jeszcze prawa i obowiązki nie powstały[1297].

§4. Wnioski

Każdy z przedstawionych zarządców masy majątkowej powoływany jest na czas oznaczony. W przypadku syndyka, zarządcy sukcesyjnego i zarządcy przymusowego wygaśnięcie zarządu wiąże się z zakończeniem konkretnego postępowania. Inaczej przedstawia się sytuacja w przypadku zarządu sukcesyjnego, bowiem przyczyny jego

[1296] P. Bender (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 57, Nb. 6.1.; 11; R. Wrzecionek, Zarządca…, s. 261.

[1297] P. Bender (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, red. K. Osajda, Warszawa 2022, art. 57, Nb. 14.

wygaśnięcia określa w sposób wyczerpujący art. 59 u.z.s. Te ostatnie dotyczą upływu określonych okresów, wystąpienia zdarzeń lub wydania prawomocnych orzeczeń, które powodują *ex lege* ustanie zarządu sukcesyjnego. Należy podkreślić, że ustanie zarządu powoduje, że prawo zarządzania wyodrębnioną częścią majątku (masą upadłości, masą sanacyjną, przedsiębiorstwem, przedsiębiorstwem w spadku) powraca odpowiednio do upadłego, dłużnika, przedsiębiorcy, właściciela przedsiębiorstwa. Ustanie zarządu przywraca kompetencje tych podmiotów do rozporządzania jego składnikami.

Poza wygaśnięciem zarządu, przyczyną zakończenia pełnienia obowiązków przez konkretnego zarządcę może być odwołanie, ewentualnie zmiana lub jego rezygnacja. W postępowaniu upadłościowym i restrukturyzacyjnym wyraźnie odróżniono instytucję odwołania od zmiany zarządcy. Podstawę odwołania syndyka i zarządcy sanacyjnego przez sąd z konkretnego postępowania stanowi rażące uchybienie lub brak poprawy w wykonywaniu swoich obowiązków mimo nałożonej grzywny; brak złożenia do akt postępowania dokumentu potwierdzającego zawarcie umowy ubezpieczenia odpowiedzialności za szkody wyrządzone w związku z pełnieniem funkcji, nie złożenie oświadczenia o braku przeszkód do pełnienia funkcji (art. 170 ust. 1 pr. up. i 30 ust. 3 pr. rest.). Odwołanie może odbyć się z urzędu, ale także na wniosek prokuratora. Zmiana natomiast jest możliwa po zaistnieniu przesłanek o charakterze niezawinionym, w szczególności na skutek uchwały wierzycieli (art. 170 ust. 3 pr. up. i art. 28 ust. 1 pkt 3 pr. rest.) a w przypadku zarządcy sanacyjnego również na wniosek dłużnika poparty przez odpowiednią większość wierzycieli (art. 28 ust. 1 pkt 4 pr. rest.)[1298]. Jednocześnie ustawodawca przewidział zmianę syndyka i zarządcy sanacyjnego w przypadku cofnięcia albo zawieszenia praw wynikających z licencji doradcy restrukturyzacyjnego osobie fizycznej a jeżeli syndykiem albo zarządcą sanacyjnym jest spółka - w przypadku cofnięcia albo zawieszenia praw wynikających z licencji doradcy restrukturyzacyjnego wspólnikom ponoszącym za zobowiązania spółki odpowiedzialność bez ograniczenia całym swoim majątkiem albo członkom zarządu reprezentującym taką spółkę (art. 170 ust. 5 pr. up. i art. 28 ust. 1 pkt 2 pr. rest.).

W tym kontekście należy zauważyć, że w kodeksie postępowania cywilnego w przepisach dotyczących zarządu przymusowego nie odróżniono instytucji zmiany od odwołania zarządcy przymusowego. Obie czynności odbywają się na podstawie tych samych reguł i mogą nastąpić w każdym przypadku, gdy sąd stwierdzi, że prawidłowe sprawowanie zarządu tego

[1298] Uzasadnienie projektu ustawy – Prawo restrukturyzacyjne, Druk sejmowy Nr 2824, Sejm VII kadencji.

wymaga na podstawie odpowiednio stosowanego w postępowaniu egzekucyjnym art. 931 § 2 k.p.c, w zw. z art. 1064^1 § 2 k.p.c.[1299] a w postępowaniu zabezpieczającym art. 752^4 k.p.c. w zw. z art. 931 k.p.c. Brak gwarancji prawidłowego sprawowania zarządu może nastąpić zarówno z przyczyn zawinionych, na przykład w wyniku niedbalstwa zarządcy przymusowego, jak i niezawinionych, takich jak choroba, długotrwała podróż służbowa. Należy podkreślić, że sąd powinien każdy przypadek rozpatrywać indywidualnie, niemniej jednak dokonując oceny prawidłowości sprawowania zarządu należy uwzględniać przede wszystkim cel ustanowienia zarządu, jakim jest wypracowanie i odpowiednie rozdysponowanie dochodów pozwalających na zaspokojenie wierzycieli, w jak najwyższym stopniu[1300]. *De lege ferenda* ustawodawca mógłby rozważyć zmianę przepisów w ten sposób, że odwołanie zarządcy przymusowego przez sąd z urzędu zostanie zarezerwowane wyłącznie dla sytuacji, gdy zarząd przedsiębiorstwem dłużnika nie jest sprawowany prawidłowo. Na wniosek stron zmiana zarządcy powinna być możliwa z przyczyn niezawinionych, które nie będą w sobie zawierały elementu negatywnej oceny jego pracy. Ponadto, nie ulega wątpliwości, że dotychczasowy zarządca ma możliwość złożenia rezygnacji w każdym czasie, bez uzasadnienia swojej decyzji.

W przypadku zarządcy sukcesyjnego jego odwołanie jest możliwe zarówno za życia, jak i po śmierci przedsiębiorcy. Za życia przedsiębiorcy odbywa się na podstawie jego oświadczenia woli w formie pisemnej pod rygorem nieważności (art. 51 u.z.s.). Po śmierci przedsiębiorcy zarządca sukcesyjny może zostać odwołany na podstawie oświadczenia woli złożonego przed notariuszem przez osoby uprawnione do jego powołania na podstawie art. 55 w zw. z art. 12 u.z.s. Podstawą odwołania zarządcy sukcesyjnego po śmierci przedsiębiorcy może być orzeczenie sądu w przypadku rażącego naruszenia obowiązków (art. 56 ust. 1 u.z.s.). Zgodnie z art. 665^3 § 1 k.p.c. odwołanie zarządcy sukcesyjnego orzeczeniem właściwego sądu spadku może nastąpić na wniosek każdego, kto ma w tym interes prawny. Jak się wydaje, istnienia interesu prawnego w odwołaniu zarządcy sukcesyjnego przez sąd nie wyklucza okoliczność, że wnioskodawcy przysługuje wystarczający udział w przedsiębiorstwie w spadku, by odwołać zarządcę sukcesyjnego w drodze oświadczenia przed notariuszem w trybie art. 55 u.z.s. Sądowy tryb odwołania zarządcy sukcesyjnego został powiązany przez ustawodawcę z możliwością jednoczesnego powołania jego następcy, co zapewnia ciągłość zarządu sukcesyjnego. W takim przypadku nie znajduje zastosowania

[1299] Tak M. Łochowski (w:), Kodeks…, s. 1728; O. Marcewicz (w:) Kodeks…, art. 1064(10), Nt. 3.
[1300] O. Marcewicz (w:), Kodeks…, art. 1064(10), Nt. 3.

art. 12 u.z.s., w szczególności nie jest wymagana zgoda osób, którym przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku większy niż 85/100.

Zarządca sukcesyjny może zrezygnować z pełnienia funkcji zarówno za życia przedsiębiorcy, jak i po jego śmierci. Zgodnie z art. 52 u.z.s. zarządca sukcesyjny może zrezygnować z pełnienia funkcji, składając oświadczenie bezpośrednio przedsiębiorcy w formie pisemnej pod rygorem nieważności. W świetle art. 57 u.z.s. po śmierci przedsiębiorcy zarządca sukcesyjny może zrezygnować z pełnienia tej funkcji, składając oświadczenie przed notariuszem. Przepis art. 12 ust. 9 u.z.s. stosuje się odpowiednio, co oznacza, że na notariusza został nałożony obowiązek niezwłocznego zgłoszenia do CEIDG rezygnacji zarządcy sukcesyjnego, nie później niż w następnym dniu roboczym po dniu złożenia rezygnacji. Ustawodawca nie przewidział obowiązku obecności w składaniu rezygnacji przed notariuszem osób uprawnionych do przedsiębiorstwa w spadku, jak również nie wymaga uprzedniego ich poinformowania o takim zamiarze[1301].

Zgodnie z art. 57 ust. 2 u.z.s. pomimo złożenia rezygnacji zarządca sukcesyjny jest zobowiązany do wykonywania swoich obowiązków jeszcze przez 2 tygodnie, chyba że wcześniej został powołany kolejny zarządca sukcesyjny. Wydaje się, że nie istnieje możliwość pozbawienia rezygnującego zarządcy kompetencji do sprawowania tej funkcji w 2-tygodniowym okresie następującym po rezygnacji bez jednoczesnego powołania jego zastępcy. Ustawodawca nie przewidział możliwości zwolnienia zarządcy sukcesyjnego z tego obowiązku przez osoby, na rzecz których on działa. Jest to zatem odmienne uregulowanie niż dotyczące możliwości zwolnienia z działania pełnomocników w przypadku wypowiedzenia przez nich pełnomocnictwa wynikające z przepisów proceduralnych, na przykład z art. 94 § 2 k.p.c.

Wymaga zasygnalizowania, że w sytuacji zmiany zarządcy w trakcie trwania zarządu, istotne jest, aby bez zbędnej zwłoki odbyło się przekazanie obowiązków. Dotychczasowy zarządca powinien przekazać wszelkie dokumenty dotyczące sprawowanego zarządu, które są związane z prowadzoną działalnością gospodarczą a także powinien wydać swojemu następcy cały majątek wchodzący w skład przedsiębiorstwa.

[1301] Tak, M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 438.

Zakończenie

Zarząd masą majątkową przedsiębiorcy to inaczej zarządzanie nią, czyli podejmowanie czynności związanych z administrowaniem określonym majątkiem przez osoby uprawnione. Można więc uznać, że zarządzanie oznacza sprawowanie zarządu. W odniesieniu do sytuacji prawnej zarządcy masy majątkowej, w doktrynie wskazuje się, że zarządcy nie przysługuje odrębne prawo do zarządzania, a jedynie w ramach danego stosunku prawnego uprawnienie do podejmowania określonych czynności prawnych i faktycznych związanych z administrowaniem określonym majątkiem[1302]. Wydaje się jednak, że można przyjąć konstrukcję prawa do zarządzania (prawa zarządu) jako obejmującego poszczególne uprawnienia przysługujące zarządcy, wynikające z ustawy lub czynności prawnej czy orzeczenia sądu, powiązane ze sobą funkcjonalnie.

Z punktu widzenia charakteru czynności składających się na pojęcie zarządu (zarządzania) majątkiem, wydaje się, że można rozpatrywać zarząd *sensu largo* i *sensu stricto*. Zarząd majątkiem *sensu stricto* obejmuje czynności faktyczne podejmowane w celu gospodarowania z należytą starannością poszczególnymi składnikami majątku[1303]. Zarząd majątkiem *sensu largo* obejmuje czynności faktyczne, czynności prawne i procesowe mające na celu gospodarowanie mieniem podlegającym zarządowi[1304], z wyłączeniem czynności prowadzących do zniszczenia, uszkodzenia składników mienia[1305].

Wydaje się, że nie można mówić o jednolitej konstrukcji prawnej zarządu masą majątkową przedsiębiorcy i zarządcy tej masy, jednak jest możliwe przedstawienie ich cech wspólnych. Zarządca masy majątkowej występuje w obrocie jako szczególny zastępca prawny przedsiębiorcy (*sui generis*), o statusie łączącym elementy zastępstwa pośredniego i zastępstwa bezpośredniego oraz o szeroko zakreślonych przez przepisy prawa kompetencjach do działania w sferze stosunków majątkowych przedsiębiorcy w zakresie sprawowanego zarządu masą majątkową przedsiębiorcy. Zarządca masą majątkową działa we własnym imieniu na rachunek zastępowanego (przedsiębiorcy), co stanowi element zastępstwa pośredniego. Nie jest to jednak jego klasyczna forma, w ramach której skutki czynności dokonanej we własnym imieniu, polegające na nabyciu praw lub zaciągnięciu

[1302] Por. A. Klein, Własność osób…, s. 108.
[1303] A. Kidyba, Prawo…, s. 83.
[1304] Por. P. Feliga, Stanowisko…, s. 135.
[1305] Orzeczenie Sądu Najwyższego z 28.1.1967 r., I CR 475/76, niepubl.

zobowiązań, dotykają sfery majątkowej zastępcy pośredniego, a następnie zostają przeniesione na zastępowanego. Należy podkreślić, że skutki prawne działań zarządcy odnoszą się *ex lege* do masy majątkowej, a w ujęciu podmiotowym realizują się bezpośrednio w sferze prawnej zastępowanego (upadłego, dłużnika, obowiązanego, właściciela przedsiębiorstwa w spadku), co stanowi element zastępstwa bezpośredniego[1306]. Klasyczne zastępstwo nie dotyczy czynności faktycznych[1307], dlatego też o szczególnym jego charakterze świadczy również zakres sprawowanego zarządu, który obejmuje nie tylko czynności prawne, lecz również czynności faktyczne. Warto zaznaczyć, że zakres kompetencji zarządcy masy majątkowej jest szeroki i obejmuje dokonywanie czynności prawnych, faktycznych i procesowych zarówno w zakresie zwykłego zarządu, jak i przekraczające zwykły zarząd, z tym że na dokonanie czynności z drugiej kategorii niezbędne jest uzyskanie odpowiedniej zgody. Kompetencje niektórych zarządców obejmują prawo do rozporządzania masą majątkową (w tym przedsiębiorstwem) jako całością. Dopuszczalne jest przez przepisy prawa zbycie przedsiębiorstwa jako całości przez syndyka, zarządcę sanacyjnego i zarządcę sukcesyjnego, natomiast w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym wydaje się wątpliwa możliwość sprzedaży przedsiębiorstwa jako całości, skoro celem egzekucji (zabezpieczenia) jest zaspokojenie (zabezpieczenie) wierzyciela z dochodów, które przedsiębiorstwo generuje w wyniku prowadzonej działalności gospodarczej.

Zarządca masy majątkowej jako zastępca prawny przedsiębiorcy dokonuje czynności materialnoprawnych, jak i procesowych. Podejmowane przez zarządcę czynności o charakterze procesowym wywołują skutki dla zarządzanego majątku. Przyznanie zarządcy legitymacji procesowej zapewnia ochronę prawnoprocesową pozwalającą na osiągnięcie celów danego postępowania. Wprawdzie zarządca dokonuje czynności prawnych we własnym imieniu, ale skutki wynikające z dokonanych czynności realizują się w zarządzanym majątku[1308]. W postępowaniu następuje niejako pewnego rodzaju podstawienie procesowe (zastępstwo pośrednie), polegające na tym, że zastępca działa na rzecz zastąpionego, ale w imieniu własnym i jako podmiot podstawiony ma legitymację procesową, której pozbawiony jest podmiot będący stroną w znaczeniu materialnym,

[1306] Pogląd o zastępstwie pośrednim *sui generis* w odniesieniu do zarządcy sukcesyjnego wyraziła K. Kopaczyńska – Pieczniak, Status prawny zarządcy sukcesyjnego, PPH 2018, nr 12, s. 4-11.
[1307] J. Grykiel (w:), Kodeks…, s. 1015.
[1308] Por. I. Gil, Legitymacja…, s. 32.

w miejsce którego zachodzi podstawienie[1309]. Należy podkreślić, że typowy zastępca pośredni dokonuje czynności prawnej we własnym imieniu, co oznacza, że skutki tej czynności, polegające na nabyciu praw lub zaciągnięciu zobowiązań, dotykają jego sfery majątkowej. Istotne jest, że każdy z przedstawionych zarządców masy majątkowej nie jest jednak typowym zastępcą pośrednim, bowiem skutki wynikające z dokonanych czynności realizują się bezpośrednio w konkretnym majątku.

Biorąc pod uwagę relację pojęć „majątek" i „przedsiębiorstwo" należy stwierdzić, że nie są to pojęcia tożsame. Pojęciem szerszym jest „majątek", bowiem obejmuje składniki niezwiązane z prowadzoną działalnością gospodarczą. Ponadto przedsiębiorstwo w pewien sposób alienuje się od osoby przedsiębiorcy, a nawet od swojego substratu materialnego, który często ma charakter dynamiczny lub zmienny w czasie[1310], natomiast pojęcie majątku jest używane w odniesieniu do zbioru aktywów (ujęcie wąskie majątku), ewentualnie ogółu aktywów i pasywów (ujęcie szerokie majątku) należących do konkretnego podmiotu prawa, a więc jest terminem wyznaczanym przez kryterium podmiotowe[1311]. Wzajemna relacja pomiędzy majątkiem a przedsiębiorstwem opiera się na jednej zasadniczej zależności, gdyż składnikami przedsiębiorstwa mogą być przede wszystkim prawa majątkowe, choć nie wynika to wprost z ustawowej jego definicji. W jego skład mogą też wchodzić prawa (składniki) o charakterze mieszanym, osobisto-majątkowym. Podobieństwo między przedsiębiorstwem i majątkiem wyraża się też w możliwości przejścia zarówno przedsiębiorstwa, jak i majątku, rozumianych jako pewne całości, na inną osobę na skutek jednego zdarzenia prawnego, co odnośnie do przedsiębiorstwa wyraźnie przewiduje art. 55^2 k.c.[1312].

W konsekwencji przedsiębiorstwo w znaczeniu przedmiotowym jest pojęciem węższym od określenia „majątek". Rozpatrując natomiast relację pomiędzy majątkiem szczególnym a przedsiębiorstwem nie można jednoznacznie wskazać, że zawsze majątek szczególny będzie określeniem szerszym od przedsiębiorstwa, bowiem obejmuje on wyłącznie te prawa, które ustawa wyraźnie wymienia. W tym kontekście w każdym konkretnym stanie faktycznym konieczne byłoby dokonanie analizy w celu ustalenia zależności pomiędzy majątkiem szczególnym a przedsiębiorstwem. Należy podkreślić, że wyodrębnienie majątku szczególnego występuje, gdy dla danego kompleksu majątkowego obowiązują szczególne

[1309] Wyrok WSA w Warszawie z 25.08.2004 r., II SA 2374/03, LEX nr 156424.
[1310] R. Morek (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 461.
[1311] Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne…, s. 134–135.
[1312] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Korporacja…, s. 237.

normy prawne, które pozwalają odróżnić go od majątku ogólnego. Określając pojęcie majątku szczególnego należy zwrócić uwagę, że jest on wyodrębniony z majątku ogólnego nie tylko organizacyjnie, ale także prawnie, bowiem do jego powstania może dojść tylko na podstawie wyraźnego przepisu ustawy[1313]. Do majątku szczególnego wchodzą wyłącznie te prawa, które ustawa wyraźnie wymienia, pozostałe wchodzą do majątku ogólnego[1314]. Specyficzna pozycja tego majątku wynika stąd, że jest on przeznaczony do określonych celów jakim ma służyć wyodrębnione mienie[1315]. Można uznać, że jest to wyodrębniony majątek celowy. Wyodrębnienie z majątku oznaczonej masy majątkowej (masy upadłości, masy sanacyjnej, przedsiębiorstwa w spadku) następuje ze względu na szczególny cel, jakiemu ma służyć wyodrębnione z całości majątku mienie[1316]. Celem i skutkiem jego wyodrębnienia są między innymi odmienne zasady zarządu tym majątkiem, przynależność pożytków, odpowiedzialność za długi[1317]. Przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55^1 k.c., funkcjonujące jako zespół składników niemajątkowych i majątkowych, również stanowi majątek celowy przeznaczony do prowadzenia działalności gospodarczej. W egzekucji przez zarząd przymusowy poddany jest szczególnym zasadom zarządu, tak aby było możliwe zaspokojenie egzekwowanych roszczeń z dochodu, które przynosi przedsiębiorstwo, natomiast w postępowaniu zabezpieczającym dochód pozwala na zabezpieczenie roszczeń pieniężnych.

Biorąc pod uwagę relację pomiędzy masą upadłości a przedsiębiorstwem upadłego, to masa upadłości jest pojęciem szerszym, ponieważ w jej skład poza przedsiębiorstwem wchodzi majątek należący do upadłego, z wyjątkami przewidzianymi w prawie upadłościowym. Podobnie masa sanacyjna obejmuje nie tylko mienie służące prowadzeniu przedsiębiorstwa, ale również pozostałe mienie należące do dłużnika, z wyjątkami określonymi w prawie restrukturyzacyjnym. Przedsiębiorstwo w spadku obejmuje natomiast składniki niematerialne i materialne, przeznaczone do wykonywania działalności gospodarczej przez przedsiębiorcę, stanowiące mienie przedsiębiorcy w chwili jego śmierci. Wydaje się więc, że przedsiębiorstwo w spadku jest rodzajem przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym (art. 55^1 k.c.)[1318].

Należy jednocześnie zauważyć, że zarządcy cudzym majątkiem różnią się od siebie ze względu na cel ich ustanowienia, charakter prawny oraz źródło stosunku prawnego

[1313] A. Dyoniak, Pojęcie…, s. 125.
[1314] A. Dyoniak, Pojęcie…, s. 125.
[1315] Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne…, s. 134–135; A. Dyoniak, Pojęcie …, s. 122 i n.
[1316] B. Gawlik (w:), System…, s. 740.
[1317] Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne…, s. 134–135; A. Dyoniak, Pojęcie…, s. 122 i n.
[1318] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 -11.

i podstawę umocowania. Również zakres przedmiotowy zarządu nie jest jednolity. Ze względu na źródło powstania stosunku prawnego można wyróżnić zarządców zarządzających cudzym majątkiem na mocy orzeczenia sądu. Do tej grupy należy zaliczyć zarządcę przymusowego działającego w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym, syndyka w postępowaniu upadłościowym oraz zarządcę sanacyjnego w postępowaniu restrukturyzacyjnym. Ponadto należy wyróżnić zarządców działających na podstawie oświadczenia woli zastępowanego. W tym drugim trybie powołanie stanowi jednostronną czynność prawną osoby uprawnionej. Odnosząc się do zarządu sukcesyjnego osobą uprawnioną będzie przedsiębiorca albo osoby, którym przysługuje po jego śmierci prawo do przedsiębiorstwa w spadku lub udziału w nim, wymienione w art. 12 ust. 1 i 2 u.z.s. Wyjątkowo, obok powołania zarządcy sukcesyjnego na podstawie oświadczenia woli, art. 56 ust. 2 u.z.s. przewiduje możliwość powołania zarządcy sukcesyjnego przez sąd, na wniosek osoby uprawnionej, wymienionej w art. 12 u.z.s., które jest jednak możliwe wyłącznie z jednoczesnym odwołaniem, również przez sąd, poprzedniego zarządcy. Istotne pozostaje również źródło działania zarządcy sukcesyjnego, którym jest wola przedsiębiorcy bądź osób uprawnionych do jego powołania czy odwołania.

Można wyodrębnić zarządców, którzy muszą zostać powołani w określonych prawem okolicznościach. W tym zakresie można wyróżnić dwie grupy. Do pierwszej należy zaliczyć syndyka masy upadłości, który jest obligatoryjnie powoływany w sytuacji ogłoszenia upadłości, jednocześnie dłużnik jest nie tylko uprawniony, ale i zobowiązany do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Drugą stanowi grupa zarządców, których ustanowienie jest obligatoryjne, jednak samo wszczęcie postępowania następuje co do zasady na wniosek, którego złożenie zależy od woli uprawionego. Należą do niej zarządca sanacyjny i zarządca przymusowy. Zarówno postępowanie restrukturyzacyjne, zabezpieczające, jak i egzekucyjne jest wszczynane co do zasady na wniosek uprawnionego (art. 7 ust. 1 pr. rest., art. 736 k.p.c, art. 796 k.p.c.). Natomiast odrębną kategorię stanowią zarządcy, których ustanowienie nie jest obowiązkowe i zależy wyłącznie od woli osoby uprawnionej. Charakter taki ma zarządca sukcesyjny.

Wymaga podkreślenia, że zarządcę sukcesyjnego odróżnia od pozycji prawnej syndyka, zarządcy w postępowaniu sanacyjnym a także zarządcy przymusowego brak szczególnej, sformalizowanej procedury, w ramach której realizuje swoje obowiązki. Należy zauważyć także ograniczony nadzór sądowy, który występuje w sytuacji konieczności uzyskania zgody na dokonanie czynności przekraczającej zwykły zarząd (art. 22 ust. 2 u.z.s.); odwołania

zarządcy sukcesyjnego (art. 56 ust. 1 u.z.s.) i powołania kolejnego zarządcy (art. 56 ust. 2 u.z.s.). W postępowaniu upadłościowym syndyk, a w postępowaniu sanacyjnym zarządca sprawują funkcję samodzielnie, bez zależności od pozostałych uczestników postępowania, jednak pod nadzorem sędziego komisarza i sądu. Zarządca przymusowy również działa pod nadzorem sądu.

Syndyk, zarządca sanacyjny, zarządca przymusowy nie staje się przedsiębiorcą ani w momencie powołania go przez sąd do pełnienia funkcji, ani w związku z czasowym prowadzeniem przedsiębiorstwa odpowiednio upadłego albo dłużnika (obowiązanego). Ogłoszenie upadłości, wszczęcie postępowania sanacyjnego, ewentualnie egzekucyjnego bądź zabezpieczającego nie skutkuje utratą przez przedsiębiorcę zdolności prawnej, ani zdolności do czynności prawnych. Syndyk w sprawach dotyczących masy upadłości dokonuje czynności w imieniu własnym na rachunek upadłego, na podstawie art. 160 ust. 1 pr. up. Podobnie zarządca sanacyjny (art. 53 ust. 1 pr. rest.) i zarządca przymusowy ustanawiany w postępowaniu egzekucyjnym (art. 1064^9 k.p.c.) podejmuje działania w imieniu własnym na rachunek dłużnika, natomiast w postępowaniu zabezpieczającym podejmuje działania w imieniu własnym na rachunek obowiązanego (art. 752^5 k.p.c.). Należy wskazać, że działalność gospodarcza powinna cechować się działaniem przez przedsiębiorcę we własnym imieniu na własny rachunek[1319], więc to przedsiębiorca ponosi finalne ryzyko związane z funkcjonowaniem na rynku. Działanie we własnym imieniu wyraża się głównie w tym, że prawa i obowiązki, powstałe na skutek czynności podejmowanych w ramach tej działalności i w bezpośrednim związku z nią, powstają w sferze prawnej przedsiębiorcy, a ponadto to przedsiębiorca ponosi odpowiedzialność za zobowiązania[1320]. Biorąc pod uwagę funkcję każdego z wyżej wymienionych zarządców, mimo że działają w imieniu własnym, to skutki prawne i finalne ryzyko powstają po stronie innego podmiotu, tj. przedsiębiorcy, co nie pozwala automatycznie zakwalifikować zarządcę masy majątkowej jako przedsiębiorcę. Zarządca sukcesyjny także nie uzyskuje statusu przedsiębiorcy w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa w spadku. Prowadzenie przedsiębiorstwa w spadku nie jest wykonywaniem działalności gospodarczej w rozumieniu art. 3 pr. przed., gdyż zarządca sukcesyjny, w swoisty sposób, zastępuje właścicieli przedsiębiorstwa w spadku i nie działa na własny rachunek. Skutki czynności zarządcy sukcesyjnego następują bezpośrednio w majątku właścicieli przedsiębiorstwa w spadku. W zakresie prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku

[1319] S. Dmowski, R. Trzaskowski (w:), Kodeks…, s. 218; W. Popiołek (w:), Kodeks…, s. 204.
[1320] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Przedsiębiorca…, s. 197.

zarządca sukcesyjny nie prowadzi działalności gospodarczej we własnym imieniu w rozumieniu art. 43^1 k.c. i w rozumieniu art. 3 pr. przed. Występowanie przez zarządcę sukcesyjnego formalnie w imieniu własnym nie zmienia tej kwalifikacji[1321], gdyż odnosi się do sposobu wykonywania jego funkcji.

Wydaje się, że zarówno od syndyka, zarządcy sanacyjnego jak i zarządcy przymusowego wymagany jest podwyższony stopień staranności w wykonywaniu obowiązków, czyli jest to staranność wyższa od przeciętnej. Ocena spełnienia tych wymagań musi być dokonywana z uwzględnieniem okoliczności działania zarządcy, wskazań doświadczenia życiowego, a także doświadczenia zawodowego. Wymóg posiadania przez syndyka, zarządcę sanacyjnego i zarządcę przymusowego ustanawianego nad przedsiębiorstwem w postępowaniu egzekucyjnym licencji doradcy restrukturyzacyjnego, znaczna samodzielność oraz status prawny oznaczają, że w zakresie wykonywanych obowiązków każdy z nich powinien być traktowany jak profesjonalista. Do zarządcy sukcesyjnego również znajdzie zastosowanie miernik podwyższonej staranności, biorąc pod uwagę charakter prawny zarządu sukcesyjnego. Ten podwyższony rygor odpowiedzialności powinien uwzględniać profesjonalny charakter funkcji zarządcy sukcesyjnego, który jest związany z wykonywaniem w imieniu własnym, choć na rachunek właściciela przedsiębiorstwa w spadku, działalności gospodarczej, tak jak czyni to każdy przedsiębiorca[1322]. Należy zatem podkreślić, że zarządca sukcesyjny powinien mieć odpowiednie kwalifikacje do prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku o określonym przedmiocie działalności, tak jak przedsiębiorca. W konsekwencji zarządcy przy sprawowaniu zarządu powinni dochować staranności wynikającej z zawodowego charakteru ich działalności (art. 355§ 2 k.c.). *De lege ferenda* można rozważyć wprowadzenie przepisu, który nakładałby na zarządcę masy majątkowej obowiązek dochowania staranności wynikającej z zawodowego charakteru sprawowanego zarządu. Taka regulacja występuje w kodeksie spółek handlowych w odniesieniu do członków organów zarządzających (art. 209^1 k.s.h., art. 300^{54} k.s.h., 377^1 k.s.h.) i nadzorczych (art. 214^1 k.s.h., 387^1 k.s.h.). Podobnie zarządca masy majątkowej powinien być oceniany jak profesjonalista w zakresie sprawowanego zarządu, pod kątem znajomości procesów organizacyjnych, finansowych, przepisów obowiązującego prawa i następstw z niego wynikających.

[1321] Zob. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie…, s. 18-19.
[1322] M. Jaśniewicz (w:), Zarząd…, s. 290.

Przechodząc do kolejnego wniosku analiza stanu prawnego pozwala przyjąć, że zarówno art. 160 ust. 3 pr. up., art. 25 ust. 1 pr. rest., jak i przepis art. 938 § 1 k.p.c. stosowany odpowiednio do zarządu przymusowego przedsiębiorstwem w postępowaniu egzekucyjnym (art. 1064^1 § 2 k.p.c.) i w postępowaniu zabezpieczającym (art. 752^4 § 1 k.p.c.) nie stanowi samodzielnej podstawy odpowiedzialności odszkodowawczej za nienależyte sprawowanie zarządu. Do tej grupy zarządców znajdą odpowiednie zastosowanie ogólne zasady odpowiedzialności z tytułu czynu niedozwolonego – *ex delicto* (art. 415 i nast. k.c.), jak i odpowiedzialności za nienależyte wykonanie zobowiązania – *ex contractu* (art. 471 i nast. k.c.).

Odpowiedzialność kontraktowa zarządcy masą majątkową powstanie, gdy pomiędzy nim a drugą stroną powstanie stosunek zobowiązaniowy. Wydaje się, że można wyrazić pogląd, zgodnie z którym syndyk i zarządca sanacyjny ponoszą odpowiedzialność na podstawie art. 471 i nast. k.c. w stosunku do upadłego (dłużnika). Taki wniosek można wyprowadzić z istoty sprawowanego przez każdego z nich zarządu, który opiera się na swoistej więzi prawnej pomiędzy syndykiem (zarządcą sanacyjnym) a upadłym (dłużnikiem), z której wynika szczególne zastępstwo prawne Jest to zastępstwo *sui generis*, bowiem czynności syndyka (zarządcy sanacyjnego) dokonane w imieniu własnym *ex lege* wywołują skutki w sferze prawnej upadłego (dłużnika). Odnosząc się do zarządcy przymusowego ustanowionego nad przedsiębiorstwem odpowiednio w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym ponosi on odpowiedzialność kontraktową wobec uczestników postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego[1323]. Należy wskazać, że zarządca sukcesyjny będzie ponosił odpowiedzialność kontraktową przede wszystkim wobec właścicieli przedsiębiorstwa w spadku. Podstawą jego odpowiedzialności kontraktowej jest istniejący stosunek prawny pomiędzy nim a właścicielami przedsiębiorstwa w spadku, na podstawie którego zarządca jest zobowiązany do prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku i jednocześnie uprawniony do dokonywania związanych z tym czynności, powstały wskutek ustanowienia zarządu sukcesyjnego[1324]. Do powołania zarządcy sukcesyjnego zarówno przez przedsiębiorcę, jak

[1323] Zob. B. Dobrzański (w:), Kodeks…, s. 1242; H. Pietrzykowski (w:), Kodeks…, s. 811; G. Julke, Egzekucja…, s. 163; Tak również Wyrok Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 1 grudnia 2016 r., II Ca 1228/16, Legalis nr 2048969; Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 29 maja 2014 r., II C 1237/13, Legalis nr 2061758.

[1324] K. Kopaczyńska-Pieczniak, Status…, s. 4 – 11.

i po jego śmierci, przez podmioty uprawnione, niezbędna jest jego zgoda. Zgodę taką należy interpretować również jako przyjęcie na siebie odpowiedzialności *ex contracto*[1325].

W sytuacji, gdy zarządcę masy majątkowej nie wiąże z określonym podmiotem stosunek prawny stosuje się art. 415 i nast. k.c., a więc ponosi on odpowiedzialność deliktową wobec każdego, kto poniósł szkodę. Biorąc pod uwagę zasady odpowiedzialności *ex delicto* każdy z nich odpowiada za każdą postać winy, w tym winę nieumyślną. Zarządca masy majątkowej ponosi odpowiedzialność za normalne następstwa działania i zaniechania, z którego szkoda wynikła (art. 361 § 1 k.c.). Ponadto odpowiada on za uszczerbek majątkowy w postaci straty, którą poniósł poszkodowany w wyniku zdarzenia wywołującego szkodę (*damnum emergens*) oraz nieuzyskanych przez niego korzyści (*lucrum cessans).*

Od odpowiedzialności z tytułu nienależytego wykonywania zarządu należy odróżnić zagadnienie odpowiedzialności zarządcy za zobowiązania zaciągnięte wobec osób trzecich. Każdy z zarządców działa we własnym imieniu na rachunek zastępowanego, co skutkuje brakiem odpowiedzialności za zobowiązania zaciągnięte w sprawach dotyczących masy majątkowej (masy upadłości, masy sanacyjnej, przedsiębiorstwa, przedsiębiorstwa w spadku). Za te zobowiązania odpowiada zastępowany, jednak z ustawowymi wyjątkami. Syndyk ponosi osobistą odpowiedzialność za wydatek niezatwierdzony przez sędziego – komisarza. Prawomocne postanowienie zobowiązujące syndyka do zwrotu do masy upadłości kwoty poniesionej z tytułu wydatku, którego uznania odmówiono, stanowi tytuł egzekucyjny przeciwko syndykowi (art. 168 ust. 5d. pr. up.). Podobnie w postępowaniu restrukturyzacyjnym postanowienie zobowiązujące zarządcę do zwrotu do masy sanacyjnej kwoty niezatwierdzonej stanowi tytuł egzekucyjny przeciwko zarządcy (art. 32 ust. 5 pr. rest.). Zarządca przymusowy w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym będzie również ponosił odpowiedzialność za zaciągnięte zobowiązania, jeśli były one gospodarczo nieuzasadnione, zaciągnięte z naruszeniem granic zarządu, a ich zaspokojenie nie było możliwe z dochodów zarządzanego przedsiębiorstwa[1326]. Analogicznie zarządca sukcesyjny na podstawie art. 33 ust. 1 u.z.s. nie odpowiada majątkiem osobistym za zobowiązania zaciągnięte na rachunek właściciela przedsiębiorstwa w spadku. Jak wskazano w uzasadnieniu do projektu ustawy jest to konstrukcja podobna jak odpowiedzialność syndyka czy zarządcy nieruchomości[1327].

[1325] Tak J. Bieluk, Ustawa…, s. 109.
[1326] J. Koźmiński, Sytuacja…, s. 70.
[1327] Zob. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie…, s. 37.

Analiza rozwiązań prawnych dotyczących sprzedaży dokonanej w toku tzw. sprzedaży likwidacyjnej w postępowaniu upadłościowym, jak i w postępowaniu sanacyjnym na podstawie art. 323 ust. 1 pr. rest. prowadzi do wniosku, że w tych postępowaniach została wyłączona możliwość stosowania przepisów prawa cywilnego o rękojmi za wady rzeczy sprzedanej. Podkreślić należy, że powyższe zasady nie obowiązują, gdy zbycie aktywów następuje w innym celu niż likwidacja masy upadłości. W sytuacji, gdy syndyk prowadzi dalej przedsiębiorstwo upadłego i w ramach związanych z tym czynności zbywa na przykład wytwarzane towary handlowe, niemożliwe jest przyjęcie, że sprzedaż wywołuje skutki sprzedaży egzekucyjnej, a nabycie towarów przez kontrahenta ma charakter pierwotny[1328]. Podobne skutki wywołuje sprzedaż w postępowaniu sanacyjnym w trybie określonym w art. 323 ust. 5 pr. rest., który dopuszcza sprzedaż składników majątku w ramach prowadzonej działalności gospodarczej, w ramach zwykłego zarządu. Sprzedaż w tym trybie również nie jest sprzedażą egzekucyjną. W tym kontekście zarówno syndyk, jak i zarządca sanacyjny ponosi odpowiedzialność kontraktową i może odpowiadać także z tytułu rękojmi za wady rzeczy sprzedanej.

W postępowaniu upadłościowym nabywcy ruchomości nie przysługują roszczenia z tytułu rękojmi w szczególności za wady fizyczne rzeczy na podstawie art. 313 ust. 1 pr. up. i art. 879 k.p.c. Nabycie nieruchomości również będzie przykładem nabycia pierwotnego na podstawie ustawy. W takim przypadku została wyłączona możliwość stosowania przepisów prawa cywilnego o rękojmi za wady rzeczy sprzedanej[1329]. W tym miejscu warto wskazać, że w postępowaniu sanacyjnym zbycie składników majątkowych należących do dłużnika i wchodzących w skład masy sanacyjnej będzie miała skutki sprzedaży dokonanej przez syndyka w postępowaniu upadłościowym, zgodnie z art. 323 ust. 3 pr. rest., z wyłączeniem zbycia składników mienia w zakresie zwykłego zarządu i w ramach prowadzonej działalności gospodarczej (art. 323 ust. 5 pr. rest.). Oznacza to, że w przypadku sprzedaży nieruchomości i ruchomości nabywcy nie przysługują roszczenia z tytułu rękojmi za wady rzeczy. Wydaje się, że w tym wypadku w odniesieniu do ruchomości należy stosować odpowiednio art. 879 k.p.c, zaś w przypadku nabycia nieruchomości odpowiednie zastosowanie znajdzie art. 971 k.p.c., w świetle którego nabywca nie może żądać unieważnienia nabycia ani zmniejszenia ceny z powodu wad nieruchomości lub przedmiotów razem z nią nabytych. Przyjęcie, że nabycie rzeczy w trybie postępowania egzekucyjnego ma charakter pierwotny skutkuje

[1328] Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2019 r., III CSK 259/17, Legalis.
[1329] Tak. T. Ereciński, H. Pietrzykowski (w:), Kodeks…, s. 855.

wyłączeniem uprawnień nabywcy z tytułu rękojmi za wady fizyczne rzeczy. Wymaga podkreślenia, że w postępowaniu egzekucyjnym nabycie nieruchomości, ruchomości lub praw wchodzących w skład zarządzanego przedsiębiorstwa na podstawie art. 1064^{11} k.p.c. ma charakter pierwotny. W świetle celów postępowania egzekucyjnego uzasadnione jest, aby nabycie rzeczy w toku egzekucji miało charakter nabycia pierwotnego. Wydaje się, że w tym wypadku w odniesieniu do ruchomości należy stosować odpowiednio art. 879 k.p.c, zaś w przypadku nabycia nieruchomości odpowiednie zastosowanie znajdzie art. 971 k.p.c. Przyjęcie, że nabycie rzeczy w trybie postępowania egzekucyjnego ma charakter pierwotny skutkuje wyłączeniem uprawnień nabywcy z tytułu rękojmi za wady fizyczne rzeczy. Odmiennie kształtuje się odpowiedzialność zarządcy sukcesyjnego za wady przedmiotu umowy, bowiem wobec niego będą mieć zastosowanie ogólne przepisy dotyczące odpowiedzialności za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania oraz odpowiednio przepisy art. 556 i nast. k.c. Ustawa o zarządzie sukcesyjnym nie zawiera bowiem przepisów wyłączających stosowanie przepisów odpowiednio o rękojmi za wady.

Każdy z ustanowionych zarządów ma charakter czasowy. W przypadku syndyka, zarządcy sukcesyjnego i zarządcy przymusowego wygaśnięcie zarządu wiąże się z zakończeniem konkretnego postępowania. Inaczej przedstawia się sytuacja w przypadku zarządu sukcesyjnego, bowiem przyczyny jego wygaśnięcia określa w sposób wyczerpujący art. 59 u.z.s. Te ostatnie dotyczą upływu określonych okresów, wystąpienia zdarzeń lub wydania prawomocnych orzeczeń, które powodują *ex lege* ustanie zarządu sukcesyjnego. Należy podkreślić, że ustanie zarządu powoduje, że prawo zarządzania wyodrębnioną częścią majątku (masa upadłości, masa sanacyjna, przedsiębiorstwo, przedsiębiorstwo w spadku) powraca odpowiednio do upadłego, dłużnika, przedsiębiorcy, właściciela przedsiębiorstwa. Ustanie zarządu przywraca kompetencje tych podmiotów do rozporządzania jego składnikami.

Bibliografia

Akty prawne

1. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. - Kodeks zobowiązań (Dz.U. 1933 nr 82 poz. 598)
2. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1934 r. Kodeks handlowy (Dz.U. 1934 nr 57 poz. 502)
3. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. Prawo upadłościowe (Dz.U. 1934 nr 93 poz. 834)
4. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 2809)
5. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 1071)
6. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1568)
7. Ustawa z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 437)
8. Ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 593)
9. Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 163)
10. Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 278)
11. Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 869)
12. Ustawa z dnia 15 września 2000 r. - Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 18)
13. Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 585)
14. Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 935)
15. Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 614)
16. Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 775)

17. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 1214)
18. Ustawa z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1007)
19. Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 450)
20. Ustawa z dnia 15 stycznia 2015 r. o obligacjach (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 1667)
21. Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. Prawo restrukturyzacyjne (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1428)
22. Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 1480)
23. Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy (t.j. Dz.U. z 2026 r. poz. 30)
24. Ustawa z dnia 5 lipca 2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 170)

Literatura

1. Adamus R. (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne, red. A. Hrycaj, Warszawa 2020
2. Adamus R., Pojęcie „zwykły zarząd" w art. 76 ust. 3 Prawa upadłościowego i naprawczego, Przegląd Sądowy 2011, nr 4.
3. Adamus R., Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, Warszawa 2019
4. Adamus R., Prawo upadłościowe. Komentarz, red. Adamus R., Warszawa 2021
5. Adamus R., Prokura a upadłość z możliwością zawarcia układu z zarządem własnym - glosa - III CZP 45/06, Monitor Prawniczy 2007, nr 15
6. Adamus R., Przedsiębiorstwo upadłego w upadłości likwidacyjnej, Wolters Kluwer Polska 2011
7. Allerhand M., Kodeks handlowy. Komentarz, t. I, Bielsko-Biała 1999
8. Allerhand M., Kodeks postępowania cywilnego. Cz. 2, Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające, Lwów 1933
9. Allerhand M., Prawo upadłościowe. Komentarz, Bielsko-Biała 1991
10. Babiarz S. (w:), Zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz, red. M. Jaśniewicz, S. Babiarz, Warszawa 2021
11. Balwicka-Szczyrba M. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2024

12. Banaszewska A. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. nacz. P. Rylski, red. cz. III A. Olaś, Warszawa 2025
13. Bańczyk W., Wójcik S., Zoll F. (w:), Prawo spadkowe, tom 10, System Prawa Prywatnego, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2025
14. Barańska A. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. K. Piasecki, 2006
15. Bednarek M., Przedsiębiorstwo jako przedmiot czynności prawnych spory doktrynalne z perspektywy praktyki obrotu, Studia Prawnicze 2009, nr 3
16. Bender P. (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, t. IVC, red. K. Osajda, Warszawa 2017
17. Bielski P., Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 12 stycznia 2001 r., III CZP 44/00, PPH 2001, nr 6
18. Bielski, P., Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2007 r., V CSK 196/07, Pr. Sp. 2009, nr 1
19. Bielski P., Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 14 listopada 2013 r., II CSK 104/13, LEX/el. 2014.
20. Bielski P., Przedsiębiorstwo a składniki przedsiębiorstwa. Glosa do wyroku SN z dnia 17 października 2000 r., I CKN 850/98, PPH 2004, nr 3
21. Bielski P., Regulacja pojęcia przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym a projekt prawa spółek handlowych, PPH 1999, nr 6
22. Bieluk J., Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz, Warszawa 2019
23. Bieniek G., Komercjalizacja i prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych według ustawy z 30 sierpnia 1996 r., PiZS 1997, nr 11
24. Bilewska K., Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 8.2.2013 r., IV CSK 332/12, OSNC 2013, Nr 10, poz. 117, MoP 2014, Nr 10
25. Blajer P., Nabycie przedsiębiorstwa będącego przedmiotem zapisu windykacyjnego. Aspekty materialno- i proceduralnoprawne, Warszawa 2017
26. Blicharz R., Powołanie zarządcy sukcesyjnego przez przedsiębiorcę (w:), Verus amicus rara avis est: studia poświęcone pamięci Wojciecha Organiściaka, red. W: A. Lityński, A. Matan, M. Mikołajczyk, D. Nawrot, G. Nancka, Katowice 2020
27. Borysiak W. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. W. Borysiak, Warszawa 2024
28. Breyer S., Gross S. (w:), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. B. Dobrzański, J. Ignatowicz, Warszawa 1975

29. Broniewicz W., Legitymacja procesowa, Łódź 1963
30. Broniewicz W., Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2008
31. Broniewicz W., Stanowisko syndyka upadłości w procesach z jego udziałem, Państwo i Prawo 1993, z. 2
32. Brzozowski A. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021
33. Buber O., Polskie prawo upadłościowe, Warszawa 1936
34. Buczkowski M., Przymusowy zarząd w świetle postanowień ustawy o sądowem postępowaniu egzekucyjnem, Drohobycz 1933
35. Buczkowski S., Nowakowski Z.K., Prawo obrotu uspołecznionego, Warszawa 1971
36. Capitant H., Wstęp do nauki prawa cywilnego, Warszawa–Kraków 1938 (przekład S. Tylbor)
37. Chrapoński D. (w:), Prawo upadłościowe. Komentarz, red. A. J. Witosz, Warszawa 2021
38. Ciepła H. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021
39. Ciszewski M. (w:), Nowe instytucje prawa spadkowego w praktyce notarialnej, red. J. Bocianowska, Warszawa 2022
40. Czachórski W., Prawo zobowiązań w zarysie, Warszawa 1968
41. Czarna A. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. nacz. P. Rylski, red. cz. III A. Olaś, Warszawa 2024
42. Dadańska K.A., Działanie osoby prawnej, Warszawa 2006
43. Daszczuk P., Kurator jako przedstawiciel ustawowy osoby prawnej, Warszawa 2021
44. Dauter B. (w:), Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz, red. A. Kabat, M. Niezgódka-Medek, B. Dauter, wyd. II, LEX/el. 2021
45. Demendecki T. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. I, red. A. Jakubecki, LEX/el. 2019
46. Derlatka J., Udział i status zarządcy sukcesyjnego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym, Przegląd Prawa Egzekucyjnego 2019, nr 5
47. Dmowski S. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz red. S. Dmowski, Warszawa 2006
48. Dmowski S., R. Trzaskowski (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 1, red. Gudowski, Warszawa 2014
49. Dobrzański B (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1976

50. Domański L., Instytucje Kodeksu zobowiązań. Komentarz teoretyczno – praktyczny. Część ogólna, t. I, Warszawa 1936
51. Domel M., Cywilnoprawna reprezentacja przedsiębiorstwa państwowego według ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, Nowe Prawo 1983, nr 1
52. Drabik L, Słownik języka polskiego PWN, Warszawa 2006
53. Dyoniak A., Pojęcie majątku w prawie cywilnym, Państwo i Prawo 1985
54. Dziurda M., Reprezentacja Skarbu Państwa w procesie cywilnym, Kraków 2005
55. Ereciński T., Pietrzkowski H. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Tom V. Postępowanie egzekucyjne. Komentarz, red. T. Ereciński, H. Pietrzkowski, Warszawa 2025
56. Fabian J., Pełnomocnictwo, Warszawa 1963
57. Feliga P. (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe, red. A. Hrycaj, 2016
58. Feliga P., Gil I. (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe, red. A. Hrycaj, Warszawa 2016
59. Feliga P., Stanowisko prawne syndyka w procesie dotyczącym masy upadłości, Warszawa 2013
60. Feliga P., Zmiana trybu prowadzenia postępowania upadłościowego – odwołanie syndyka (glosa do postanowienia SO w Łodzi z 28.11.2006 r., X GZ 595/06, niepubl.), MoP 2008, Nr 10
61. Fenichel Z. (w:), Kodeks Handlowy. Komentarz, red. T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatko, Kraków 1935
62. Filipiak P. (w:), Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, red. A. Hrycaj, LEX/el. 2023
63. Flaga – Gieruszyńska K. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, wyd. 12, Warszawa 2024
64. Flaga – Gieruszyńska K., Klich A. (w:), Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz do wybranych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, Warszawa 2021
65. Flaga – Gieruszyńska K., Prawo upadłościowe i naprawcze, Warszawa 2004
66. Flejszar R., Malczyk M. (w:), System Postępowania Cywilnego, t.8, Kodeks postępowania cywilnego. red. K. Flaga – Gieruszyńska, 2021
67. Flejszar R., Przedsiębiorstwo oraz gospodarstwo rolne jako przedmiot zabezpieczenia i egzekucji po nowelizacji k.p.c. z dnia 2 lipa 2004 r (w:), Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego: Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005 r.), red. I. Ratusińska, Zakamycze 2006

68. Frąckowiak J. (w:), System Prawa Prywatnego, t. 1, Prawo cywilne – część ogólna, red. M. Safjan, Warszawa 2012
69. Frąckowiak J. (w:), System Prawa Prywatnego, t. 7, Prawo zobowiązań - część szczegółowa, red. J. Rajski, Warszawa 2018
70. Fruchs H., O nowem prawie, Głos Prawa 1935, nr 12
71. Gawlik B. (w:), System Prawa Cywilnego, t. I, Część ogólna, red. S. Grzybowski, Ossolineum 1985
72. Gawlik Z. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. A. Kidyba, Warszawa 2012
73. Gawlik Z.(w:), Kodeks cywilny. Tom III. Komentarz, red. A. Kidyba, Warszawa 2014
74. Ged M., Ukończenie sądowego postępowania egzekucyjnego, Warszawa 2023
75. Gersdorf M., Zarząd spółdzielni w systemie jej organów, Warszawa 1976
76. Gewald W. (w:), Prawo upadłościowe. Komentarz, red. A. J. Witosz, Warszawa 2021
77. Giaro M., Nieformalna reprezentacja przedsiębiorcy w nowoczesnym obrocie prawnym a art. 97 k.c., PPH 2010, nr 7
78. Gil I. (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2016
79. Gil I., Legitymacja procesowa syndyka w postępowania cywilnych dotyczących masy upadłości, Gdańskie Studia Prawnicze 2022, nr 2
80. Gil I., Sytuacja prawna syndyka masy upadłości, Warszawa 2006
81. Gliński B., Mała encyklopedia ekonomiczna, Warszawa 1974
82. Gniewek E. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021
83. Gniewek E. (w:), System Prawa Prywatnego, t. 3, Prawo rzeczowe, red. E. Gniewek, Warszawa 2020
84. Górniak K. (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, t. IVC, red. K. Osajda, Warszawa 2017
85. Górniak K. (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, t. IVC, red. K. Osajda, Warszawa 2022
86. Górska K. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021
87. Górski J., Stanowisko prawne organów i pełnomocników przedsiębiorstw państwowych, Nowe Prawo 1955, nr 6
88. Griffin R.W., Podstawy zarządzania organizacjami, Warszawa 2005

89. Grochowski M., Kocot W., Krajewski M., Rott-Pietrzyk E. (w:), System Prawa Handlowego, t. 5B, Prawo umów handlowych. red. P. Stec, Warszawa 2020
90. Groele B., Kruczalak-Jankowska J. (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020
91. Grykiel J. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. M. Gutowski, Warszawa 2016
92. Grykiel J., Powstanie prokury, Warszawa 2018
93. Grykiel J., Przyjęcie prokury, Warszawa 2008
94. Grykiel J., Ogłoszenie upadłości a wygaśnięcie prokury – glosa – III CZP 45/06, Monitor Prawniczy 2009, nr 10
95. Grykiel J., Reprezentacja spółki osobowej przez wspólnika będącego osobą prawną (w:), Societas et obligationes – tradycja, współczesność, przyszłość. Księga jubileuszowa profesora Jacka Napierały, red. A. Olejniczak, T. Sójka, Poznań 2018
96. Grzegorczyk K. (w:), Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, t. IVC, red. K. Osajda, Warszawa 2017
97. Grzegorczyk K. (w:), Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Prawo spadkowe przedsiębiorców. Komentarz, red. K. Osajda, Warszawa 2022
98. Grzybowski S. (w:), System Prawa Cywilnego, t. I, Część ogólna, red. S. Grzybowski, Ossolineum 1985
99. Gurgul S., Prawo restrukturyzacyjne. Prawo upadłościowe. Komentarz, red. S. Gurgul, Warszawa 2020
100. Gurgul S., Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz, red. S. Gurgul, Warszawa 2010
101. Gurgul S., Prawo upadłościowe i układowe. Komentarz, red. S. Gurgul, Warszawa 2000
102. Gurgul S., Przedsiębiorstwo i zorganizowana część przedsiębiorstwa w postępowaniu upadłościowym i restrukturyzacyjnym (prowadzenie, dzierżawa, sprzedaż) – cz. IV, MOP 2020, Nr 4
103. Gutowski M. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, red. M. Gutowski, Warszawa 2022
104. Gutowski M., Radwański Z. (w:), System Prawa Prywatnego, t. 2, Prawo cywilne - część ogólna, red. Z. Radwański, Warszawa 2019
105. Gwiazdomorski J., Prawo spadkowe w zarysie, Warszawa 1967
106. Gwiazdomorski J., Przejęcie długu, Kraków 1927
107. Habdas M. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. M. Fras, Warszawa 2018
108. Habryn-Chojnacka E. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, red. M. Gutowski, Warszawa 2022

109. Harla A. G., Syndyk masy upadłości w polskim prawie cywilnym (materialnym i procesowym), Warszawa 2007
110. Hellwig K., System des deutschen Zivilprozessrechts, Leipzig 1912
111. Herbet A. (w:), Zobowiązania. Przepisy ogólne i powiązane przepisy Księgi I. Komentarz, t. I, red. P. Machnikowski, Warszawa 2022
112. Herbet A., Spółka komandytowa według Kodeksu Spółek Handlowych. Komentarz, Towarzystwo Naukowe KUL 2004
113. Herman S., Jeszcze o problemach umowy komisu, Palestra 1971, Nr 4
114. Hrycaj A. (w:), Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, red. P. Filipiak, LEX/el. 2023
115. Hrycaj A. (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2016
116. Hrycaj A., Odpowiedzialność syndyka masy upadłości, Prawo Spółek 2003, nr 9
117. Hrycaj A., Przegląd orzecznictwa w sprawach restrukturyzacyjnych i upadłościowych (cz. II) - postępowanie restrukturyzacyjne, Doradca Restrukturyzacyjny 2017, nr 9
118. Hrycaj A., Syndyk masy upadłości, Poznań 2006,
119. Ignatowicz J. (w:), Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz, red. Z. Resich, Warszawa 1972
120. Ignatowicz J., Stefaniuk K., Wolter A., Prawo cywilne. Zarys części ogólnej, Warszawa 1998
121. Jaceczko E. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz, red. O.M. Piaskowska, Warszawa 2024
122. Jacyszyn J., Glosa do uchwały SN z 12 stycznia 2001 r., III CZP 44/00, Rej. 2001, Nr 11, poz. 143;
123. Jacyszyn J., Reprezentant upadłego, Monitor Prawniczy 1995, nr 11
124. Jagieła J. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. IV, red. A. Marciniak, Warszawa 2020
125. Jakubecki A. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 7 listopada 2003 r., sygn. akt I CZ 127/03, OSP 2004, z. 10, poz. 123
126. Jakubecki A. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. I, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021
127. Jakubecki A. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. A. Jakubecki, Warszawa 2019
128. Jakubecki A. (w:), Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz, red. A. Jakubecki, F. Zedler, Warszawa 2010

129. Jakubecki A. (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2016
130. Jakubecki A., Zbieg zabezpieczenia roszczeń przez zarząd przymusowy przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego oraz egzekucji sądowej, PPC 2024, nr 3
131. Jamiołkowski J., Status publicznoprawny syndyka masy upadłości, PPE 2003, Nr 2–3
132. Janczewski S., Prawo handlowe, wekslowe i czekowe, Warszawa 1948
133. Janda P., Ochrona osób trzecich w postępowaniu upadłościowym obejmującym likwidację majątku upadłego przedsiębiorcy, Warszawa 2011
134. Janda P., Prawo upadłościowe. Komentarz, red. P. Janda, Warszawa 2023
135. Janeczko E., Reprezentacja przedsiębiorstwa państwowego w sprawach majątkowych, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 1961, nr 6
136. Jankowski J., Przebieg postępowania egzekucyjnego, upadłościowego i układowego: struktura postępowań w ujęciu dynamicznym, Kraków 1999
137. Jankowski J., Stanowisko procesowe nabywcy licytacyjnego w postępowaniu egzekucyjnym, NP 1989, nr 5–6
138. Jarocha A., Pietrzak I., Sachajko M., Analiza porównawcza instytucji nadzorcy sądowego, syndyka masy upadłości zarządcy przymusowego przedsiębiorstwa, Prawo Spółek 2005, nr 10
139. Jasiakiewicz M., Glosa do uchwały SN z 12 stycznia 2001 r., III CZP 44/00, PPH 2002, nr 9
140. Jaśniewicz M. (w:), Zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz, red. S. Babiarz, Warszawa 2021
141. Jedliński A., Jedlińska M., Pojęcie zastępstwa w prawie cywilnym materialnym (artykuł dyskusyjny). Rejent 2018, nr 1
142. Jezioro J. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021
143. Jezioro J. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, Warszawa 2008
144. Jędrejek G., Egzekucja przez zarząd przymusowy przedsiębiorstw rodzinnych, Warszawa 2006
145. Jochemczyk B, Odpowiedzialność odszkodowawcza syndyka masy upadłości, Prawo Spółek 2004, nr 10
146. Jodłowski J. (w:), Postępowanie cywilne, red. J. Jodłowski, Z. Resich, Warszawa 1979
147. Jodłowski J., Egzekucja przeciwko masie upadłości, Pal. 1938, Nr 2

148. Julke G. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz, red. Z. Szczurek, Sopot 2005
149. Julke G., Egzekucja z nieruchomości, Currenda 2006
150. Kapkowski R., Kaufmann M., Charakter prawny zarządcy sukcesyjnego na tle pokrewnych instytucji zarządu masą spadkową, Rejent 2019, nr 7
151. Kappes A. (w:), System Prawa Prywatnego, t. 9, Prawo zobowiązań - umowy nienazwane, red. W.J. Katner, Warszawa 2023
152. Karnicka-Kawczyńska A., Kawczyński J., Współwłasność jako szczególna forma własności: problematyka i wzory pism, Warszawa 2000
153. Katner W. J. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014
154. Katner W.J. (w:), System Prawa Prywatnego, t. I, Część ogólna, red. M. Safjan, Warszawa 2012
155. Kędzierska-Cieślak A., Komis (zagadnienia cywilnoprawne), Warszawa 1973
156. Kędzierska-Cieślak A., Powiernictwo (Próba określenia konstrukcji prawnej), Państwo i Prawo 1977, nr 8–9
157. Kępiński M., Kępiński J. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. M. Gutowski, Warszawa 2021
158. Kidyba A. (w:), Ustawa o przedsiębiorstwach państwowych. Komentarz, Warszawa 2001
159. Kidyba A., Dyrektor jako organ przedsiębiorstwa państwowego, Warszawa 1993
160. Kidyba A., Kilka uwag dotyczących statusu prawnego zarządy przedsiębiorstwem, PPH 1996 nr 4
161. Kidyba A., Kopaczyńska-Pieczniak K. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. III, red. A. Kidyba, Warszawa 2014
162. Kidyba A., Prawo handlowe, Warszawa 2024
163. Klein A., Charakter prawny organów osób prawnych (w:), Rozprawy z prawa cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Witolda Czachórskiego, pod red. J. Błeszyńskiego, J. Rajskiego, Warszawa 1985
164. Klein A., Własność osób prawnych a zarządzanie nią (w:), Rozprawy z prawa cywilnego i ochrony środowiska ofiarowane Profesorowi Antoniemu Agopszowiczowi, Katowice 1992
165. Kocot W. (w:), System Prawa Handlowego, t. 5b, Prawo umów handlowych, red. M. Stec, Warszawa 2016
166. Koenner M., Likwidacja upadłościowa, Kraków 2006

167. Koenner M., Syndyk masy upadłości, Sopot 1999
168. Kopaczyńska-Pieczniak K. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. A. Kidyba, Warszawa 2012
169. Kopaczyńska-Pieczniak K. (w:), Kodeks cywilny. Tom III. Komentarz, red. A. Kidyba, Warszawa 2014
170. Kopaczyńska-Pieczniak K. (w:), Kodeks spółek handlowych. Komentarz, t. I, red. A. Kidyba, Warszawa 2017
171. Kopaczyńska-Pieczniak K. (w:), Kodeks spółek handlowych. Komentarz, t. II, red. A. Kidyba, Warszawa 2018
172. Kopaczyńska-Pieczniak K. (w:), System Prawa Prywatnego, tom 5B, Prawo umów handlowych, red. M. Stec, Warszawa 2020
173. Kopaczyńska-Pieczniak K., Dwie koncepcje przejęcia majątku spółki – przez wspólnika spółki jawnej i przez akcjonariusza prostej spółki akcyjnej, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 2023/09
174. Kopaczyńska-Pieczniak K., Korporacja. Elementy konstrukcji prawnej, Warszawa 2019
175. Kopaczyńska-Pieczniak K., Przedsiębiorca według przepisów kodeksu cywilnego (w:), Prawo cywilne - stanowienie, wykładnia i stosowanie. Księga pamiątkowa dla uczczenia setnej rocznicy urodzin Profesora Jerzego Ignatowicza, red. M. Nazar, Lublin 2015
176. Kopaczyńska-Pieczniak K., Status prawny zarządcy sukcesyjnego, PPH 2018, nr 12
177. Kopaczyńska-Pieczniak K., Wady przedsiębiorstwa jako przedmiotu czynności prawnej, Studia Iuridica Lublinensia Vol 30, No 5, 2021
178. Korzan K., Kurator w postępowaniu cywilnym, Warszawa 1966
179. Korzan K., Stanowisko prawne syndyka masy upadłości i jego kwalifikacje, PPH 1993, nr 5
180. Korzan K., Syndyk masy upadłości, Radca Prawny 1993, nr 2
181. Korzonek J., Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające, cz. 2, t. II, Kraków 1934
182. Korzonek J., Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowem, Komentarz, t. I, Kraków 1935 (przedruk Bydgoszcz 1992)
183. Korzonek J., Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowem. Komentarz, t. II, Kraków 1935 (przedruk Bydgoszcz 1992)
184. Kowalkowski R., Langa-Bieszki H., Szczurek Z.: Egzekucja z nieruchomości, Sopot 1996
185. Koźmiński J., Sytuacja prawna zarządcy przymusowego w postępowaniu egzekucyjnym, Sopot 2019

186. Krajewski M., Niezachowanie należytej staranności – problem bezprawności czy winy, PiP 1997, z. 10
187. Krakowiak M. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. J. Jankowski, S. Cieślak, Warszawa 2024 r.
188. Krakowiak M., Egzekucja przez zarząd przymusowy, Warszawa 2011
189. Krakowiak M., Zakres przedmiotowy egzekucji, Przegląd Sądowy 2006, nr 1
190. Kraus A., Zoll F., Polska ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z objaśnieniami, Wojewódzki Instytut Wydawniczy, Poznań 1929
191. Krauss J., Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 8.2.2013 r., IV CSK 332/12, OSNC 2013, Nr 10, poz. 117, Glosa, 2014, nr 1
192. Kruszewska M., Forma oświadczenia woli przez pełnomocników, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 1961, nr 6
193. Księżak P. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, red. K. Osajda, Warszawa 2017
194. Kuniewicz A., Kuniewicz Z., Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 2014, nr 1
195. Laskowska- Hulisz A. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. I, red. A. Marciniak, Warszawa 2019
196. Lewandowski H. (w:), Przedsiębiorstwo państwowe i samorząd jego załogi. Komentarz, red. C. Kosikowski, H. Lewandowski, A. Rembieliński, M. Seweryński, Warszawa-Łódź 1987
197. Lic J., Zasady reprezentacji osobowych spółek handlowych a ich zdolność do czynności prawnych (w:) Kodeks spółek handlowych po dziesięciu latach, red. J. Frąckowiak, Wrocław 2013
198. Lipowicz Ł. (w:), Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, red. P. Filipiak, A. Hrycaj, LEX/el. 2023
199. Litwińska M., Pojęcie przedsiębiorstwa w prawie handlowym i cywilnym. Przedsiębiorstwo jako przedmiot obrotu, PPH 1993, z. 1, cz. 1
200. Longchamps de Bérier R., Dzieła wybrane, t. II, Uzasadnienie projektu Kodeksu zobowiązań z uwzględnieniem ostatecznego tekstu Kodeksu, Lublin 2020 (przedruk)
201. Longchamps de Berier R., Wstęp do nauki prawa cywilnego, Lublin 1922
202. Longchamps de Bérier R., Zobowiązania, 1948
203. Ludwicki R., Niektóre problemy umowy komisu: artykuł dyskusyjny. Palestra 14/7 (151) 1970
204. Łochowski M. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. T. Szanciło, Warszawa 2023

205. Łopatowska-Rynkowska J., Czynności sądu w toku egzekucji z nieruchomości, Warszawa 2007
206. Machnikowski P. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021
207. Malmuk-Cieplak A. (w:), Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, red. A. Torbus, A. J. Witosz, A. Witosz, Warszawa 2016
208. Majer T., Zięty J., Brak organu uprawnionego do reprezentowania osoby prawnej, lub braki w jego składzie, jako przeszkoda formalna egzekucji administracyjnej, Rejent 2024, nr 10
209. Marcewicz O. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. A. Jakubecki, LEX/el. 2019
210. Marciniak A., Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych, Warszawa 2008
211. Marszałkowska-Krześ E. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Warszawa 2024
212. Martin G., La représentation des sociétés commerciales par leurs organes, praca doktorska, Nancy 1977
213. Miczek Z., Załucki M., Niektóre zagadnienia prokury na tle nowego prawa upadłościowego i naprawczego, Przegląd Prawa Handlowego 2004, nr 7
214. Morek R. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. K. Osajda, Warszawa 2017
215. Możdzeń M. (w:), Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, red. A. Torbus, A. J. Witosz, A. Witosz, Warszawa 2016
216. Możdżeń M. (w:), Prawo upadłościowe. Komentarz, red. A. J. Witosz, Warszawa 2021
217. Muliński M., Jadłowski P. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. J. Jankowski, S. Cieślak, Warszawa 2024
218. Namitkiewicz J., Podręcznik prawa handlowego wekslowego, czekowego i upadłościowego, Warszawa 1927
219. Nazaruk P. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. J. Ciszewski, Warszawa 2019
220. Niezbecka E. (w:), Kodeks cywilny. Tom 4. Komentarz, red. A. Kidyba, 2012
221. Nita-Jagielski G. (w:), Kodeks spółek handlowych. Komentarz, red. J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, Warszawa 2022
222. Norek E., Przedsiębiorstwo jako przedmiot obrotu gospodarczego, Warszawa 1997
223. Ochmann P., Uchwały nieistniejące wobec sankcji nieważności wadliwych uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych, Warszawa 2018

224. Ochmann P., Wykonywane uprawnień z udziałów i akcji należących do dłużnika znajdującego się w postępowaniu sanacyjnym, MOP 2019, nr 5
225. Olejniczak A. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. III, red. A. Kidyba, Warszawa 2014
226. Opalska D., Problematyka dóbr osobistych w spółkach kapitałowych -- zagadnienia wybrane, Studia Prawa Prywatnego 2012, nr 3
227. Opalski A. (w:), Kodeks spółek handlowych. Komentarz, t. IA, red. A. Opalski, Warszawa 2024
228. Opalski A., Pojęcie organu osoby prawnej, Państwo i Prawo 2009, nr. 1
229. Osajda K. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. K. Osajda, Warszawa 2017
230. Osajda K. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. III, red. K. Osajda, 2013
231. Pałys J., Sprzedaż przedsiębiorstwa przez syndyka, Rejent, 1998, nr 1
232. Pałys J., Syndyk masy upadłości – pozycja ustrojowa, Prawo Spółek 2000, Nr 3
233. Pannert M., Charakter prawny tzw. opcji własnościowej i możliwość jej realizacji w przypadku ogłoszenia upadłości finansującego, Prawo Spółek 2003, nr. 11
234. Pannert M., Wpływ upadłości likwidacyjnej na wykonanie zobowiązań z umów wzajemnych, Warszawa 2010
235. Pawlak W. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, Część ogólna, cz. 1, red. J. Gudowski, Warszawa 2021
236. Pawłyszcze D., Podmioty gospodarcze- zagadnienia procesowe (II), PPH 1993, nr 10-11
237. Pazdan J., Pełnomocnictwo w prawie prywatnym międzynarodowym, Zakamycze 2003
238. Pazdan M. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020
239. Pazdan M. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021
240. Pazdan M. (w:), System Prawa Prywatnego, t. 2, Prawo cywilne - część ogólna, red. A. Olejniczak, Z. Radwański, Warszawa 2019
241. Pazdan M., Niektóre konsekwencje teorii organów osoby prawnej, Prace Prawnicze Uniwersytetu Śląskiego 1969, t. I
242. Pełczyński M., Zbycie przedsiębiorstwa. Zawieranie umowy. Orzecznictwo. Wzory, Warszawa 2000
243. Pełczyński P., Charakter prawny przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym, Rejent 1998, nr 1
244. Piasecki K., Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowym, Bydgoszcz 1992
245. Piekarski M. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. Z. Resich, Warszawa 1972

246. Piekarski M. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, red. Z. Resich, Warszawa 1972
247. Pietrzkowski H. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. V, red. T. Ereciński, H. Pietrzkowski, Warszawa 2016
248. Pilich M. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, cz. 2, red. J. Gudowski, Warszawa 2021
249. Pinior P., Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2018
250. Płonka E., Mechanizm łączenia skutków działań prawnych z osobami prawnymi na przykładzie spółek kapitałowych, Wrocław 1994
251. Pogonowski P., Organy postępowania upadłościowego, Warszawa 2001
252. Pokora A. (w:), Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz, red. A. J. Witosz, A. Witosz, Warszawa 2014
253. Pokora A., Stanowisko prawne syndyka masy upadłościowej, Rejent 1997, nr 7
254. Policzkiewicz J. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 3, red. J. Ignatowicz, Z. Resich, Warszawa 1972
255. Popielarski B., Pojęcie reprezentanta Skarbu Państwa w radzie nadzorczej spółki kapitałowej na gruncie tzw. ustawy antykorupcyjnej, Monitor Prawniczy 2005, nr 5
256. Popiołek W. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020
257. Porzycki M. (w:), Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, red. P. Filipiak, A. Hrycaj, LEX/el. 2023, art. 299, Nt. 4
258. Postulski K., Czynności zachowawcze (art. 209 k.c.), NP 1968, Nr 10
259. Poźniak – Niedzielska M., Jeszcze w sprawie zdolności aportowej przedsiębiorstwa spółdzielni, PPH 2001, nr 11
260. Poźniak – Niedzielska M., Pojęcie przedsiębiorstwa a jego majątek, Acta Universitatis Marie Curie-Skłodowska. XXIX, Lublin 1982
261. Poźniak – Niedzielska M., Sprzedaż przedsiębiorstwa bankowego w upadłości (w:), Studia z prawa prywatnego gospodarczego. Księga pamiątkowa ku czci prof. Ireneusza Weissa, Kraków 2003
262. Poźniak – Niedzielska M., Zbycie przedsiębiorstwa w świetle zmian w kodeksie cywilnym, Państwo i Prawo, 1991, nr 6
263. Promińska U. (w:) System prawa handlowego, t. 2A, Prawo spółek handlowych, Warszawa 2007
264. Pszczołowski T., Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji, Ossolineum 1978

265. Pyzioł W. (w:), Kodeks Spółek Handlowych. Komentarz, red. W. Pyzioł, Warszawa 2008
266. Rabska T., Przedsiębiorstwo jako podmiot administracji gospodarczej, Poznań 1966
267. Radkiewicz T., Glosa do postanowienia SN z 24.6.1999 r. II CKN 358/99, Pal. 2000, Nr 7–8
268. Radkiewicz T. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. T. Szanciło, Warszawa 2023
269. Radwański Z., Olejniczak A., Grykiel J., Zobowiązania - część ogólna, Warszawa 2024
270. Radwański Z., Olejniczak A., Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2015
271. Rauch I., Wykonawca testamentu – zagadnienia materialnoprawne, proceduralne i praktyczne, Białostockie Studia Prawnicze 2017, vol. 22 nr 4
272. Rosmarin S., Przedsiębiorstwo jako przedmiot egzekucji, Warszawa 1937
273. Rudnicki S. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011
274. Rudnicki S. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. J. Gudowski Warszawa 2014
275. Rudnicki S. (w:), Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Komentarz, Warszawa 2008
276. Rykowski R., Pojęcie powiernictwa konstrukcja prawna zarządu powierniczego, Warszawa 2005
277. Rzonca S. K., Instytucja zarządu w prawie cywilnym a zarząd majątkiem wspólnym małżonków, Kraków 1981
278. Rzonca S.K., Pojęcie zarządu majątkiem wspólnym małżonków, Warszawa 1982
279. Sadza A. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. nacz. P. Rylski, red. cz. A. Olaś, Warszawa 2023
280. Siedlecki W., Prawo procesowe cywilne a prawo cywilne materialne, Krakowskie Studia Prawnicze, z. 3-4, 1969
281. Siemiątkowski T., Prokura w spółkach prawa handlowego, Warszawa 1999
282. Sikocińska J., Berger A. (w:), Zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwa osoby fizycznej. Praktyczny komentarz, red. M. Śledzikowski, W. Dubis, A. Łuszpak-Zając, T. Szarek, W. Zając, Gdańsk 2019
283. Sitek O., Dopuszczalność sprzedaży przedsiębiorstwa dłużnika w całości lub zorganizowanej jego części w postępowaniu sanacyjnym, MOP 2023, nr 11
284. Skąpski J. (w:) System prawa cywilnego, t. III (część 2), Prawo zobowiązań – część szczegółowa, red. S. Grzybowski, Ossolineum 1976

285. Skowrońska-Bocian E., Warciński M. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020
286. Słyk J. (w:), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, t. V, red. K. Osajda, Warszawa 2017
287. Smyk M., Pełnomocnictwo według kodeksu cywilnego, Warszawa 2010
288. Sobol E., Podręczny słownik języka polskiego, Warszawa 1996
289. Sobolewski P. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, red. K. Osajda, Warszawa 2017
290. Sobolewski P., Skutki umorzenia postępowania upadłościowego dla postepowań z udziałem syndyka, Przegląd Sądowy 2008 nr 10
291. Solarski S. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. M. Załucki, Warszawa 2024
292. Sołtys B., Sprzedaż przedsiębiorstwa państwowego, PPH 1995, nr 7
293. Sołtysiński S., Moskwa P. (w:), System Prawa Prywatnego, t. 16, Prawo spółek osobowych, red. A. Szajkowski, Warszawa 2016
294. Spyra M., Włodyka S. (w:), System Prawa Handlowego, t. 5A, Prawo umów handlowych, red. M. Stec, Warszawa 2020
295. Stec P., Powiernictwo w prawie polskim na tle porównawczym, Kraków 2005
296. Stein E., Thaler A. (w:), Prawo upadłościowe i prawo układowe, red. E. Stein, A. Thaler, D. Bulwa, Kraków 1935
297. Stelmachowski B., Prawo upadłościowe ziem zachodnich, Poznań 1932
298. Stenko P. (w:), Zobowiązania. Tom V. Przepisy pozakodeksowe. Komentarz, red. P. Machnikowski, Warszawa 2025
299. Stroiński R.T., Przedsiębiorstwo, charakter prawny oraz zbycie w prawie amerykańskim, francuskim i polskim, Warszawa 2003
300. Strugała R. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021
301. Strzebińczyk J. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, Warszawa 2006
302. Strzępka J., Sprzedaż przedsiębiorstwa w upadłości, Prawo Spółek 2004, nr 5
303. Strzępka J., Sprzedaż zorganizowanej części przedsiębiorstwa w upadłości, Prawo Spółek 2004, nr 10
304. Strzępka J., Umowy powiernicze w procesie budowlanym, Prawo Spółek 2001, nr 4
305. Sylwestrzak A. (w:), Komentarz do niektórych przepisów ustawy - Kodeks cywilny. Pełnomocnictwo. Komentarz, red. M. Balwicka-Szczyrba, M. Glicz, A. Sylwestrzak, Warszawa 2020

306. Szajkowski A., Szumański A. (w:), Kodeks spółek handlowych. Komentarz, t. II, red. S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, Warszawa 2002
307. Szanciło T. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. I, Warszawa 2023
308. Szczurowski T., Skutki otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego, Warszawa 2022
309. Szczurowski T., Zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwem w spadku, PUG 2018
310. Szer S., Prawo cywilne. Część ogólna, Warszawa 1967
311. Szereda A. J. (w:), Notarialne poświadczenie dziedziczenia, red. A. Marciniak, Warszawa 2019
312. Szpojankowski A. O., Powiernictwo jako metoda zarządzania majątkiem, rozprawa doktorska, Warszawa, UKSW, 2023
313. Szpunar A., Stanowisko prawne pełnomocnika, Przegląd notarialny 1949, nr 1–2
314. Szpunar A., Udzielenie pełnomocnictwa, Przegląd Sądowy 1993 r., nr 9
315. Szydło W., Pojęcie reprezentacji. Uwagi teoretycznoprawne, Przegląd Prawa i Administracji, nr 3171, Wrocław 2010
316. Szydło W., Przedsiębiorstwo w znaczeniu przedmiotowym i jego zbycie a sytuacja prawna koncesji, licencji i zezwoleń w kontekście art. 55(1) kodeksu cywilnego, Prawo Spółek 2006, nr 4
317. Szydło W., Przedstawicielstwo ustawowe jako forma reprezentacji, Studia Prawnicze 2008, nr 2
318. Szymańska-Grodzka A. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. T. Szanciło, Warszawa 2023
319. Szymański A., Stanowisko prawne zarządcy przymusowego, PPC 1939, nr 7-8
320. Świeboda Z., Odpowiedzialność porządkowa i odszkodowawcza syndyka masy upadłości, PS 1997, nr 3
321. Świeboda Z., Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz, Warszawa 2006
322. Świeczkowski J. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz, red. Z. Szczurek, Currenda 2005
323. Świeczkowski J., Instytucja zarządu w polskiej procedurze cywilnej, Sopot 2002
324. Świrgoń-Skok R. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. M. Załucki, Warszawa 2024
325. Tereszkiewicz P., Odpowiedzialność wspólników za zobowiązania spółki jawnej, Warszawa 2008
326. Terlecki P., Zarządca sanacyjny na tle krajowych i zagranicznych instytucji pokrewnych, Warszawa 2025
327. Till E., Nauki ogólne austryackiego prawa prywatnego, Lwów 1911

328. Tokarski J., Słownik wyrazów obcych, Warszawa 1970
329. Torbus A. (w:), Prawo upadłościowe. Komentarz, red. A. J. Witosz, Warszawa 2021
330. Trzebiński J., Czynności powiernicze, Przegląd Prawa Handlowego 1997, nr 2
331. Trzpioła K. (w:), Ustawa o rachunkowości. Komentarz, red. E.W. Maruszewska, Warszawa 2023
332. Tyczka M. (w:), Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz, red. E. Wengerek, Warszawa 1998
333. Uliasz M., Czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu, cz. I, MoP 2002, nr 18
334. Uliasz R. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. M. Załucki, Warszawa 2024
335. von Tuhr A., Der Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts, Allgemeine Lehren und Personenrecht (West) Berlin 1957
336. Walaszek B., Zarys prawa rodzinnego i opiekuńczego, Warszawa 1971
337. Warciński M., Prokura po ogłoszeniu upadłości, PS 2007/4
338. Weiss I. (w:), Prawo spółek, red. W. Pyzioł, A. Szumański, I. Weiss, Bydgoszcz 1998
339. Wengerek E., Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne, t. II, 1994
340. Wengerek E., Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz, Warszawa 1972
341. Wengerek E., Powództwo o ustalenie, RPEiS 1959, z. 1
342. Wengerek E., Sądowe postępowanie egzekucyjne, Warszawa 1970
343. Widerski P., Pełnomocnictwo w prawie polskim, Warszawa 2018
344. Wierzbicka A., Zorganizowana część przedsiębiorstwa, czyli zawiłości cywilistyczno-podatkowe, Monitor Podatkowy 2012, nr 2
345. Williamson O.E., Markets and hierarchies: Analysis and antitrust implications. Free Press, New York 1975
346. Wiśniewski A. W., Prawo o spółkach. Tom I. Podręcznik praktyczny, Warszawa 1990
347. Wiśniewski T. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, t. V, red. J. Gudowski, Warszawa 2017
348. Wiśniewski T. (w:), Kodeks cywilny. Tom III. Komentarz, red. J. Gudowski, Warszawa 2018
349. Witosz A. J. (w:), Prawo upadłościowe. Komentarz, red. n. A. J. Witosz, Warszawa 2021
350. Witosz A., Aukcja i przetarg jako tryb spieniężania masy upadłości (w:), Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana, Kraków 2005
351. Witosz A., Konsekwencje praktyczne uchwał SN III CZP 45/06 i I PZP 1/10 odnośnie do zakresu pojęcia upadłość w rozumieniu art. 543 Prawa upadłościowego i naprawczego, Studia Oeconomica Posnaniensia, 2015, vol. 3, nr 3

352. Witosz A., Prokura, a upadłość po wejściu w życie prawa upadłościowego i naprawczego, Prawo Spółek, nr 6, Warszawa 2007
353. Włodyka S., Nowe zasady reprezentacji przedsiębiorstw państwowych, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 1960, nr 7
354. Włodyka S., Prawo umów w obrocie gospodarczym, Warszawa 2001
355. Włodyka S., Strategiczne umowy przedsiębiorców, Warszawa 2000
356. Wolak G. (w:), Kodeks cywilny. Komentarz, red. M. Załucki, Warszawa 2024
357. Wolff H. J., Organschaft und juristische Person, Berlin 1934
358. Wróblewski S., Powszechny austryacki kodeks cywilny, Kraków 1914
359. Wrzecionek R. (w:), Zarząd sukcesyjny jako nowy typ zastępstwa – zagadnienia wybrane. Podstawowe problemy i konstrukcje współczesnego prawa handlowego, red. A. Herbet, Warszawa 2023
360. Wrzecionek R., Zarządca sukcesyjny przedsiębiorstwa w spadku. Status i charakter prawny, Warszawa 2020
361. Zakrzewski P. (w:), Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2018
362. Zalewski C., Sprzedaż w toku postępowania sanacyjnego ze skutkiem sprzedaży egzekucyjnej (art. 323 PR.RE.), Doradca Restrukturyzacyjny, 2016 r., nr 4
363. Zedler F. (w:), Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz, red. A. Jakubecki, F. Zedler, Warszawa 2011
364. Zedler F., Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków, Warszawa 1976
365. Zedler F., Filipiak P., Dopuszczalność sprzedaży całego przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części w postępowaniu sanacyjnym na podstawie art. 323 ust. 1 ustawy – prawo restrukturyzacyjne, Doradca restrukturyzacyjny 2/2019, nr 16
366. Zedler F., Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 21.7.2006 r., III CZP 45/06, OSP 2008, Nr 1, poz. 10;
367. Zedler F., Prawo upadłościowe i układowe, Toruń 1999
368. Zelek M. (w:), Kodeks cywilny. Tom 3. Komentarz, red. M. Gutowski, 2022
369. Zieliński A., Zarząd majątkiem wspólnym małżonków (wybrane zagadnienia), Pal. 1994, Nr 9–10
370. Zientalewicz S. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, red. J. Jankowski, S. Cieślak, Warszawa 2024
371. Zimmerman P. (w:), System Prawa Handlowego, t. 6, Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2016

372. Zimmerman P., Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, Warszawa 2024
373. Znamierowski C., Zastępca i organ, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1963, z. 2
374. Zoll F., Prawo cywilne, t. I, Poznań 1931
375. Zoll F., Zobowiązania w zarysie według Polskiego Kodeksu Zobowiązań. Podręcznik poddany rewizji i wykończony przy współudziale Stefana Kosińskiego. Warszawa 1945
376. Żyznowski T. (w:), Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz, red. A. Marciniak, Warszawa 2020

Wykaz orzecznictwa

I. Orzecznictwo Sądu Najwyższego

1. Orzeczenie Sądu Najwyższego z 7.12.1957 r., I CR 659/56, OSNCK 1958/3, poz. 84
2. Uchwała Sądu Najwyższego z 23.06.1958 r., I CO 10/58
3. Uchwała Sądu Najwyższego (7) z 15.9.1960 r., I CO 16/60, OSNCK 1961, Nr 2, poz. 31
4. Orzeczenie Sądu Najwyższego z 30.3.1962 r., III CR 237/62, OSNC 1963, Nr 2, poz. 48
5. Wyrok Sądu Najwyższego z 13.04.1966 r., II CR 24/66, LEX nr 5970
6. Orzeczenie Sądu Najwyższego z 28.01.1967 r., sygn. akt I CR 475/76, niepubl.
7. Postanowienie Sądu Najwyższego z 19.01.1968, sygn. akt I CR 410/67, OSNCP 1968, nr 8-9, poz. 152
8. Wyrok Sądu Najwyższego z 12.4.1973 r., III CRN 77/73, OSNCP 1974, Nr 2, poz. 31
9. Wyrok Sądu Najwyższego z 4.04.1974 r., I CR 121/74, Legalis nr 17889
10. Orzeczenie Sądu Najwyższego z 29.3.1976 r., IV CR 62/76, OSPiKA 1977, Nr 5, poz. 84
11. Postanowienie Sądu Najwyższego z 29.1.1987 r., II CZ 3/87, Legalis nr 25690
12. Uchwała Sądu Najwyższego (7) z 6.12.1991 r., III CZP 117/91, Legalis nr 27544
13. Uchwała Sądu Najwyższego (7) z 10.4.1991 r., III CZP 76/90, OSNCP 1991, Nr 10–12, poz. 117
14. Uchwała Sądu Najwyższego (7) z 25.03.1994 r., III CZP 182/93, Legalis nr 28518
15. Uchwała Sądu Najwyższego z 9.11.1994 r., III CZP 139/94, OSNC 1995, Nr 3, poz. 44
16. Wyrok Sądu Najwyższego z 27.1.1995 r., I CRN 179/94, OSNC 1995, Nr 6, poz. 99
17. Uchwała Sądu Najwyższego z 11.07.1996 r., III CZP 75/96, OSN 1996, nr 11, poz. 174
18. Wyrok Sądu Najwyższego z 4.11.1998 r., II CKN 866/97, OSNC 1999, Nr 3, poz. 66
19. Postanowienie Sądu Najwyższego z 29.9.2000 r., V CKN 92/00, Legalis nr 60342
20. Postanowienie Sądu Najwyższego z 29.2.2000 r., III CKN 939/99, niepubl.
21. Postanowienie Sądu Najwyższego z 17.10.2000 r., I CKN 319/00, niepubl.
22. Wyrok Sądu Najwyższego z 17.10.2000 r., I CKN 850/98, Legalis nr 82821
23. Uchwała Sądu Najwyższego z 13.12.2000 r., III CZP 43/00, Legalis nr 48333
24. Uchwała Sądu Najwyższego z 12.1.2001 r., III CZP 44/00, OSNC 2001, Nr 5, poz. 69
25. Uchwała Sądu Najwyższego z 12.01.2001 r., III CZP 44/00, Legalis nr 48908
26. Wyrok Sądu Najwyższego z 3.4.2001 r., sygn. akt I CKN 1370/98, Legalis nr 29821
27. Wyrok Sądu Najwyższego z 8.5.2001 r., IV CKN 359/00, Legalis nr 52035
28. Uchwała Sądu Najwyższego z 8.3.2002 r., III CZP 8/02, OSNC 2002, Nr 11, poz. 133

29. Uchwała Sądu Najwyższego z 19.04.2002 r., III CZP 18/02, LexPolonica nr 355124, OSNC 2003, nr 2, poz. 18
30. Wyrok Sądu Najwyższego z 8.4.2003 r., IV CKN 51/01, Legalis nr 81622
31. Postanowienie Sądu Najwyższego z 7.11.2003 r., sygn. akt I CZ 127/03, Legalis nr 62823
32. Wyrok Sądu Najwyższego z 19.2.2004 r., IV CK 74/03, OSNC 2005, Nr 3, poz. 47
33. Wyrok Sądu Najwyższego z 25.8.2004 r., IV CK 601/03, MoP 2004, nr 18
34. Wyrok Sądu Najwyższego z 7.10.2004 r., IV CK 86/04, Legalis nr 67325
35. Wyrok Sądu Najwyższego z 21.1.2005 r., I CK 460/04, Legalis nr 208590
36. Wyrok Sądu Najwyższego z 23.03.2005 r., I CK 674/04, OSNC 2006, nr 3, poz. 52
37. Uchwała Sądu Najwyższego z 27.01.2006 r., III CZP 126/05, Legalis nr 72326
38. Wyrok Sądu Najwyższego z 26.4.2006 r., II CSK 48/06, Legalis nr 104943
39. Uchwała Sądu Najwyższego z 21.7.2006 r., III CZP 45/06, OSNC 2007, Nr 5, poz. 65
40. Wyrok Sądu Najwyższego z 20.6.2007 r., V CSK 196/07, MoP 2007, Nr 14
41. Uchwała Sądu Najwyższego z 25.6.2008 r., III CZP 45/08, OSNC 2009, Nr 7-8, poz. 97
42. Wyrok Sądu Najwyższego z 16.01.2009 r., III CSK 244/08, LEX nr 523687
43. Wyrok Sądu Najwyższego z 3.12.2009 r., II CSK 215/09, Legalis nr 303899
44. Wyrok Sądu Najwyższego z 25.11.2010 r., III CSK 36/10, Legalis nr 386447
45. Postanowienie Sądu Najwyższego z 9.12.2010 r., IV CSK 210/10, Legalis nr 414631
46. Uchwała Sądu Najwyższego (7) z 1.2.2011 r., III CZP 78/10, Legalis nr 290160
47. Wyrok Sądu Najwyższego z 9.02.2011 r., V CSK 213/10, OSNC-ZD 2012, nr 1, poz. 2
48. Wyrok Sądu Najwyższego z 12.05.2011 r., III CSK 222/10, LEX nr 964472
49. Wyrok Sądu Najwyższego z 20.5.2011 r., III CSK 138/10, Legalis nr 440116
50. Wyrok Sądu Najwyższego z 8.07.2011 r., IV CSK 40/11, LEX nr 950439
51. Postanowienie Sądu Najwyższego z 21.7.2011 r., sygn. akt V CZ 37/11, Legalis nr 1182802
52. Wyrok Sądu Najwyższego z 12.04.2012 r., II CSK 394/11, LEX nr 1214633
53. Wyrok Sądu Najwyższego z 18.10.2012 r., V CSK 405/11, OSNC 2013/5, poz. 65
54. Postanowienie Sądu Najwyższego z 24.01.2013 r., V CSK 79/12, LEX nr 1296718
55. Postanowienie Sądu Najwyższego z 24.01.2013 r., V CSK 79/12, LEX nr 1296718
56. Wyrok Sądu Najwyższego z 8.2.2013 r., IV CSK 332/12, OSNC 2013, Nr 10, poz. 117.
57. Wyrok Sądu Najwyższego z 21.3.2013 r., II CSK 458/12, Legalis nr 726333
58. Postanowienie Sądu Najwyższego z 10.04.2013 r., IV CSK 516/12, Legalis nr 735970
59. Postanowienie Sądu Najwyższego z 20.06.2013 r., sygn. akt IV CSK 681/12, Legalis nr 734588

60. Wyrok Sądu Najwyższego z 21.08.2013 r., sygn. akt II CSK 707/12, Legalis nr 738142
61. Wyrok Sądu Najwyższego z 14.11.2013 r., II CSK 104/13, Legalis nr 776715
62. Wyrok Sądu Najwyższego z 18.06.2014 r., V CSK 414/13, Legalis nr 1079909
63. Uchwała Sądu Najwyższego z 11.09.2014 r., III CZP 56/14, OSNC 2015/6, poz. 68
64. Postanowienie Sądu Najwyższego z 5.12.2014 r., III CSK 87/14, Legalis nr 1187043
65. Wyrok Sądu Najwyższego z 20.03.2015 r., II CSK 351/14, Legalis nr 1263256
66. Wyrok Sądu Najwyższego z 6.04.2017 r., IV CSK 379/16, Legalis nr 1617901
67. Wyrok Sądu Najwyższego z 22.04.2015 r., II PK 168/14, Legalis nr 1260044
68. Wyrok Sądu Najwyższego z 11.3.2016 r., I CSK 137/15, Legalis nr 1446214.
69. Wyrok Sądu Najwyższego z 14.10.2016 r., I CSK 714/15, LEX nr 2151462
70. Wyrok Sądu Najwyższego z 6.04.2017 r., IV CSK 379/16, Legalis nr 1617901
71. Wyrok Sądu Najwyższego z 6.02.2018 r., IV CSK 83/17, Legalis nr 1772259
72. Wyrok Sądu Najwyższego z 12.4.2018 r., II CSK 366/17, Legalis nr 1769967
73. Wyrok Sądu Najwyższego z 22.02.2019 r., III CSK 42/17, Legalis nr 1878770
74. Wyrok Sądu Najwyższego z 18.04.2019 r., II CSK 197/18, Legalis nr 1898263
75. Postanowienie Sądu Najwyższego z 16.5.2019 r., I CSK 653/18, Legalis nr 1921299
76. Postanowienie Sądu Najwyższego z 24.06.2019 r., III CSK 259/17, Legalis nr 1949201
77. Postanowienie Sądu Najwyższego z 16.02.2022 r., I NSNc 601/21, OSNKN 2022, nr 1, poz. 4
78. Postanowienie Sądu Najwyższego z 12.1.2023 r., I CSK 2560/22, Legalis nr 2960063

II. Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego

79. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 15.5.1991 r., I ACr 153/91, Legalis nr 32505
80. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 7.9.1993 r., I ACr 415/93, OSA 1994, Nr 3, poz. 17
81. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 19.12.1995 r., I ACr 1013/95, MoP 1997, nr 1
82. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 13.1.1999 r., I ACa 851/98, TPP 2003, nr 4
83. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 6.1.2006 r., sygn. akt VI ACa 700/05, Legalis nr 80466
84. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 31.7.2009 r., V ACa 221/09, OSA/Kat. 2010, Nr 1, poz. 1
85. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 25.1.2012 r., I ACa 639/11, niepubl.
86. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 14.9.2012 r., I ACa 600/12, Legalis nr 664109
87. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 20.11.2012 r., I ACa 1034/12, Legalis nr 721915

88. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 22.11.2012 r., I ACa 477/12, LEX nr 1246846
89. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 23.01.2013 r., V ACa 1016/12, LEX nr 1313248
90. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 26.3.2014 r., I ACa 127/14, Legalis nr 1162461
91. Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 23.01.2015 r., I ACa 1487/14, Legalis nr 1504975
92. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 31.3.2015 r., VI ACa 481/14, niepubl.
93. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 7.4.2015 r., I ACa 221/14, Legalis nr 1327276
94. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 23.6.2015 r., I ACa 464/15, Legalis nr 1336954
95. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 16.6.2016 r., I ACa 1082/15, Legalis nr 1508865
96. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 24.01.2017 r., VI ACa 1676/15, LEX nr 2268923
97. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 6.12.2017 r., V ACa 712/17, Legalis nr 1712719
98. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 4.6.2018 r., I ACa 699/17, Legalis nr 1675914
99. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 7.03.2019 r., VI ACa 1299/17, Legalis nr 224004

III. Orzecznictwo Sądu Okręgowego

100. Wyrok Sądu Okręgowego w Lublinie z 10.2.2011 r., II Ca 26/11, Legalis nr 417596
101. Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z 29.05.2014 r., II C 1237/13, Legalis nr 2061758
102. Postanowienie Sądu Okręgowego w Częstochowie z 23.02.2017 r., V GCo 9/17, Legalis nr 2028186
103. Wyrok Sądu Okręgowego w Kielcach z 1.12.2016 r., II Ca 1228/16, Legalis nr 2048969
104. Postanowienie Sądu Okręgowego w Warszawie z 30.7.2018 r., XXIII Gz 611/18, Legalis nr 2133127

IV. Orzecznictwo Sądu Rejonowego

105. Postanowienie Sądu Rejonowego w Warszawie z 21.06.2016 r., WA.XII NS-REJ.KRS/036321/16/812, niepubl.
106. Postanowienie Sądu Rejonowego w Warszawie z 12.10.2016 r., WA XII Ns- Rej. KRS 60900/16/970. niepubl.

V. Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego

107. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 12.12.1997 r., I SA/Gd/1178/96, LEX nr 31864
108. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 12.02.2009 r., I FSK 1897/07, Legalis nr 181434
109. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 19.02.2009 r., I FSK 1733/07, Legalis nr 183565
110. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 16.07.2010 r., II OSK 906/09, LEX nr 706016
111. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 16.12.2011 r., I FSK 371/11, Legalis nr 1558780
112. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 20.1.2017 r., II FSK 2463/16, Legalis nr 1558780
113. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 13.07.2017 r., II GSK 2773/15, Legalis nr 1652335
114. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 20.02.2018 r., GSK 3856/16, Legalis nr 1731439
115. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 25.04.2018 r., I FSK 1204/16, Legalis nr 1768902
116. Postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z 20.02.2019 r., I FSK 1731/18, Legalis nr 1886698
117. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 28.04.2020 r., II OSK 1610/19, Legalis nr 2370354
118. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 21.07.2022 r., III OSK 5369/21, Legalis nr 2744208
119. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 7.10.2022 r., I OSK 984/19, LEX nr 3417176
120. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 5.09.2023 r., II GSK 716/20, LEX nr 3622411

VI. Orzecznictwo Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego

121. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 25.08.2004 r., II SA 2374/03, LEX nr 156424
122. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z 26.10.2016 r., I SA/Gd 988/16, LEX nr 2153801
123. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 10.12.2019 r., VI SA/Wa 1732/19, Legalis nr 2382187
124. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z 2.03.2021 r., III SA/Gl 627/20, Legalis nr 2566909
125. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z 17.11.2021 r., II SA/Gd 483/21, Legalis nr 2634971